

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. Σ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ»
ΑΘΗΝΑΙ, 1959

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. Σ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

«...ἔν καλὸν ἀπλῶς καὶ
δίκαιον ἔστιν· τὸ τῆς
πατρίδος συμφέρον...»
(Πλούταρχος, Ἀλκιβιά-
δου βίος, κεφάλαιον
ΧΧΧΙ, παράγραφος 16)

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Δίδοντας εις τὴν δημοσιότητα μὲ τὸ βιβλίον αὐτό, τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ συζύγου μου, Στρατηγοῦ Γεωργίου Τσολάκογλου, πραγματοποιῶ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε σκοπὸ νὰ κάμῃ ὁ ἴδιος.

Ὅτι περιέχεται σ' αὐτό, δὲν εἶνε, κυρίως εἰπεῖν, ἀπομνημονεύματα, ἀλλὰ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων, ποὺ καλύπτουν χρονικῶς τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940—1941, τὴν Συνθηκολόγησιν καὶ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς, καθ' ἣν διετέλεσε Πρωθυπουργός.

Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶνε γραμμένο σὲ ὄψος αὐστηρὰ λιτό, στρατιωτικὸ, μὲ προσθήκας καὶ συμπληρωματικὰς διορθώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐκ τῶν μέχρι τοῦ θανάτου του, κατὰ τὸ ἔτος 1948, ἐκθέσεων καὶ δημοσιευμάτων.

Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 1959

ΚΑΙΤΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πάντοτε, κατὰ τὰς ἔθνικὰς τῶν συμφορὰς, οἱ λαοὶ ἀναζητοῦν εὐθύναι. Τὸ αὐτὸ συνέβη, προκειμένου καὶ περὶ τῆς στρατιωτικῆς κόμψεως, τῆς καταλήψεως τῆς χώρας καὶ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Στρατοῦ μας. Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν νομίζω, ὅτι πρόκειται περὶ συμφορὰς, ἀλλὰ περὶ ἐπιτυχίας, ἣτις, χωρὶς νὰ ζημιώῃ τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα ἢ νὰ τὸν ἐπιπράξει, δὲν ἠμαύρωσε τὴν ἐποποιίαν τὸ παράπαν.

Προσεπάθησα μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις ν' ἀνεύρω ἱστορικὸν γεγονὸς, παρόμοιον ἢ παραπλήσιον μὲ τὸ ἰδικόν μας, ἀλλὰ κατέστη ἀδύνατον. Ἡ συνθηκολόγησις τοῦ Βελγικοῦ Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Βασιλέα του, οὐδόπως ὁμοιάζει, διότι ἐκεῖ ὁ Βελγικὸς Στρατὸς ἦτο ἐντεταγμένος μεταξὺ Ἀγγλικῶν καὶ Γαλλικῶν δυνάμεων καὶ ἡ συνθηκολόγησις συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀπειληθῶν σοβαρῶς τὰ πλευρὰ ἀμφοτέρων τῶν ἐκατέρωθεν δυνάμεων. Ἡ συνθηκολόγησις ἐξ ἑτέρου τῆς εἰς Ἰταλίαν ἀγωνιζομένης Γερμανικῆς Στρατιάς, δυνάμει ἐνὸς περίπου ἑκατομμυρίου, χωρὶς ν' ἀπειληθῶν πῶς τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα τῆς παρὰ τῶν στρατιῶν (ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν τοῦ Στρατάρχου Ἀλεξάντερ), πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ὁμοιάξῃ μὲ τὴν ἰδικήν μας περίπτωσιν.

Ἡ διάσωσις τῶν ψυχῶν τῶν νικητῶν τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου καὶ συντελεστῶν τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, ἀπέτρεψε τὸν ἕκ μέρους τῶν Ἰταλῶν ἐξευτελισμὸν τούτων, προέλαβε

τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν βέβαιον θάνατον τῶν πλείστων καὶ ἐπέτρεψε τὴν συνέχισιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως καὶ τὴν σημερινὴν δημιουργίαν Ἐθνικοῦ Στρατοῦ πρὸς φρούρησιν τῶν συνόρων καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ χώρᾳ.

Ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τοῦ Στρατοῦ μας, ὅστις ἀπεδείχθη ὑπέρτερος ὄλων τῶν προγενεστέρων καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς τῶν Ἑλληνικῶν Ὀπλῶν, θὰ ἐκθῶσω ὅλα τὰ γεγονότα διὰ τὴν διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων.

Ὅλοι ὅσοι ἔζησαν τὰς κρίσιμωτάτας στιγμὰς τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος τοῦ 1941 καὶ ἰδιαίτερος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐλησμόνησαν τὸν συντελούμενον ἄσκοπον διὰ τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας σφαγιασμὸν τῶν διαρρεόντων ὀπλιτῶν καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου, οὐδὲ τὴν μετατροπὴν τοῦ Στρατεύματος εἰς μάχαν ἀναρχομένην, ἣτις ἔστρεφε μὲ πείσμα τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν ἀξιωματικῶν, ποὺ ἤθελον νὰ φρονηματίσωσι ταύτην καὶ ἣτις ἐπεκαλείτο τὴν παύσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἀλλ' ἂν τὸ ἐλησμόνησαν λόγω τῆς παρόδου τοῦ χρόνου καὶ τοῦ προφανοῦς τότε κινδύνου, θὰ ἐνθυμοῦνται πάντως, πῶς ἐνητένιζον πρὸς τοὺς Στρατηγούς των, τίνα σημασίαν εἶχεν τὸ ἐνατένισμα ἐκεῖνο καὶ τί ἀνέμενον ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔσπευαν μὲ δόξας καὶ δάφνας.

Ὁ θρυλικὸς πατριώτης καὶ σεβασμῖος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σπυρίδων, διεκήρυξε δημοσίᾳ ὅτι θὰ ἐθυσίαζε καὶ τὴν τιμὴν του διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ΑΝΑΚΩΧΗ καὶ νὰ ἀποτραπῇ ἡ θεβραΐα ἀτίμωσις καὶ πιθανῶς τὸ ὀλοκαῦτωμα μιᾶς γενεᾶς, ποὺ κατενίκησε μίαν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ ἱεράρχης ἐκεῖνος, ἔδιδε τὸ πᾶν διὰ ν' ἀποτραπῇ ἡ ἐξόντωσις τῶν νικητῶν παρὰ τῶν ἠττημένων. Ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν ἀρμόδιοι νὰ ἐκτιμήσουν τὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀποφασίσουν, ἠδιαφόρησαν, διότι ἐγνώριζον, ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν δοσιλογεῖ τις δι' ὅσα ΔΕΝ ΠΡΑΤΤΕΙ, ἀλλὰ δι' ὅσα πράττει.

Κρίνω πάντως καθήκον μου νὰ διακηρύξω ἀπὸ τῶν πρώτων γραμμῶν μου, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ὁ ὁποῖος ἐστάλη εἰς τὸ μέτωπον διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ἐπὶ 15—20 ἡμέρας καὶ νὰ πέσῃ, ΠΑΡΕΤΕΙΝΕ τὸν πόλεμον πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος ἐπὶ ἕξ μῆνας, ἔδωκε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο προθύμως, ἀγογγύστως, ἐνθουσιωδῶς, μὲ αὐταπάρνησιν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξήντηλσε πᾶν ὅ,τι ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθήκον ἐπέβαλλον καὶ ἀφοῦ διὰ τῆς ραγδαίας καταρρεύσεως τῆς Νοτιοσλαβίας καὶ τῆς προελάσεως τῶν Γερμανῶν πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ πρὸς Μοναστήριον — Φλώρινα — Λάρισα — Λαμίαν, κατεδικάσθημεν εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς ἀτιμώσεις καὶ ἐξευτελισμούς, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀγῶνα περαιτέρω.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. - ΑΝΑΚΩΧΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟ-Υ-ΠΗΡΕΣΙΩΝ ΜΟΥ

Γόνος τῶν Κωνσταντίνου καὶ Δημητρίου Τσολάκογλου, οἵτινες ὡς μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἀπηγχονίσθησαν τὸ 1820 ἐν Λαρίσῃ παρὰ τοῦ Χουραϊτ πασᾶ, ἀνετράφην μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα.

Τὴν 7 Ἰουλίου 1912 ἐξελεθὼν τοῦ Στρατ. Σχολ. Ὑπαξιωματικῶν ὠνομάσθη Ἀνθυπολοχαγὸς καὶ ἐποθετήθη εἰς τὸ 4ον Σύνταγμα Πεζικοῦ ἐν Λαρίσῃ.

Μετὰ τρίμηνον ἐκνήρυξθ ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, καθ' ὃν μετέσχον εἰς τὰς μάχας Ἐλασσόνος, Σαρανταπόρου, Γιαννιτσῶν, Μπανίτσας καὶ Δρίσκου. Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας μάχας ἀνήκον εἰς τὸ Τάγμα Βελισσαρίου, ὅστις καθιέρωσε τὴν τακτικὴν τοῦ «Ἐμπρός, ἄερα, παιδιᾶ».

Κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον μετέσχον εἰς ἀπάσας τὰς μέχρις Ἄνω Τζουμαγιάς μάχας, ἦτοι: Βυσοβιάς, Λαχανᾶ, Δεμίρ - Ἰσάρ, Κρέσνα, Ἄνω Τζουμαγιά.

Προήχθη: εἰς Ὑπολοχαγὸν τὸν Νοέμβριον 1913, εἰς Λοχαγὸν 25 Μαρτίου 1915, εἰς Ταγματάρχην 19 Μαΐου 1918.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1917 ἐποθετήθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον I Μεραρχίας, ἣτις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1918 ἐνετάχθη εἰς τὸ μέτωπον Στρατῶν, κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Γερμανῶν.

Ἀπὸ 1ης Ἰουνίου 1918 ἐξετέλουν καθήκοντα Ἐπιτελάρχου I Μεραρχίας μέχρι τῆς ἀνακαταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ μετέπειτα μέχρι Φεβρουαρίου 1919, ὅτε μετετέθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον Α' Σώματος διὰ τὴν συμμετάσχω τῆς εἰς Ῥωσίαν ἐκστρατείας (Ὁδησσὸν — Βεσσαραβία — Γαλάτσι).

Τὴν 2 Ἰουνίου ἐκ Ῥουμανίας μετεσταθμεύσαμεν εἰς Σμύρνην καὶ ἔκτοτε παρέμεινα διαρκῶς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τῆς καταρρεύσεως, ὑπηρετήσας:

4 μῆνας ὡς ἐπιτελῆς Α' Σώματος Στρατοῦ.

20 μῆνας ὡς διοικητὴς τάγματος τοῦ 1)38 Συντάγματος Εὐζώνων.

14 μῆνας ὡς ἐπιτελάρχης τῆς ΙΥ Μεραρχίας.

Προήχθη: εἰς Ἀντισυνταγματάρχην τὸν Αὐγούστον 1923, εἰς Συνταγματάρχην τὸν Σεπτέμβριον 1925, εἰς Ὑποστράτηγον τὸν Μάρτιον 1934, εἰς Ἀντιστράτηγον τὸν Αὐγούστον 1940.

Διῶκησα Μεραρχίαν ὡς Συνταγματάρχης καὶ Ὑποστράτηγος ἐπὶ 4 ἔτη.

Διετέλεσα ἐπὶ 5 μῆνας Φρούραρχος Ἀθηνῶν, Ἀπρίλιος — Αὐγούστος 1935, ἐπὶ ἓν ἔτος Διοικητὴς Σχολῆς Εὐελπίδων, ἐπὶ 1½ ἔτος Ἐπιθεωρητὴς Πεζικοῦ. Διοικητὴς Σώματος Στρατοῦ ἐπὶ 20 μῆνας. Τέλος, ὠνομάσθη Διοικητὴς Τμήματος Στρατιᾶς τὴν 9.3.41.

Ἡ ὀνομασία μου ὡς Διοικητοῦ Τμήματος Στρατιᾶς ἐπὶ τοῦ πε-

δίου τῆς μάχης ἔχει ἰδιαίτεράν σημασίαν, δεδομένου ὅτι ὁ τότε πρωθυπουργὸς Κορυζῆς ἐξεφράζετο δι' ἐμέ, ὅτι «ῥωφείλετο ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Πατρίδος», ἐκ τοῦ λόγου ὅτι εἶχον γνωματεύσει ὅτι εἵχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἀντιτάξωμεν καὶ τὸ δεύτερον ΟΧΙ κατὰ τῶν Γερμανῶν «ὡς ἄν τίμιοι καὶ εὐκρινεῖς Σύμμαχοι τῶν Ἑλλήνων, ἔστω καὶ ἔάν πρόκειται νὰ περάσῃ ὁ ὁδοστρωτῆρ τῶν Γερμανῶν» καὶ «μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ τελικὴ Νίκη θὰ ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων».

Τῆ 24ῃ Ἰουλίου 1939 ἀνέλαβον τὴν Διοίκησιν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ Θεσσαλονίκης. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Ζώνη Ἐνεργείας τοῦ Σώματος περιωρίζετο ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἄλῆ - Μπουτούς (Β.Α. Σιδηροκάστρου) μέχρι τοῦ χωρίου Σκρά, ἐπὶ τῆς γιουγκοσλαβικῆς μεθορίου. Ἐκτοτε ἐπεξετάθη δυτικώτερον, ὥστε νὰ περιλαμβάνῃ ἅπασαν τὴν σερβικὴν μεθόριον καὶ μέρος τῆς ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου, μέχρι τοῦ ὄροσῆμου Σμαρδέσι (ναί).

Τούτέστιν τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἦτο ἐπιφορτισμένον μὲ τὸν Τομέα ἐκατέρωθεν τοῦ Στρυμόνος (ἀπὸ Ἄλῆ - Μπουτούς μέχρι τοῦ τριεθνούς, (Ἑλλάδος — Σερβίας — Βουλγαρίας), προεκάλυπτε ἅπασαν τὴν σερβικὴν μεθόριον (δεδομένης τῆς σταθερᾶς φιλίας μας μὲ τοὺς Σέρβους) καὶ ἀνελάμβανε ζώνην ἐνεργείας πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ἰππαστὶ τῆς ὁδοῦ Φλώρινα — Κορυτσά, ἰκανὴν δι' ἕλιγμόν τριῶν Μεραρχιῶν.

Συμφώνως τῷ σχεδίῳ ἀμύνης ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἀλβανίαν μετώπου ἔδει νὰ ὀργανωθῇ ἡ ΙΒα ἀποκληθεῖσα Τοποθεσία ἀντιστάσεως διὰ τινῶν σκυροδέτων ἔργων καὶ τοιοῦτων ἐκστρατείας, ὡς καὶ παθητικῶν ἀντιαρματικῶν κωλυμάτων, ὥστε νὰ δοθῇ ἰσχύς τις εἰς τὴν ἄμυναν.

Ἡ χάραξις ταύτης ἀπῆται ἰδιάζουσαν ἐπιμέλειαν, δεδομένου τοῦ σημαντικοῦ σκοποῦ τῆς ἀμύνης.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης ἐργασίας, ἣτις δὲν ἐπεδέχτο ἀναβολὴν, τὸ Γ' Σ. Στρατοῦ ἦτο ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν παρακολούθησιν τῶν πρὸς Βουλγαρίαν συντελουμένων ὁχυρῶν, τὴν τήρησιν αὐτῶν, τὴν μελέτην σχεδίων ἐνεργείας, ἀνταποκρινομένων εἰς ἐκάστην περίπτωσιν μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ΙΒ Τοποθεσίας. Ὡς γνωστόν, ἡ μὲν ΙΒα ἦτο Τοποθεσία ἀντιστάσεως, παράλληλος τῆς μεθορίου, ἀφ' ἧς ἀπέειχε 8 ἕως 15 χιλιομέτρα. Ἡ ΙΒ Τοποθεσία, ἐστοιχίζετο ἀπὸ Καϊμακτσαλὰν πρὸς Βέρμιον. Τέλος, τὸ Σῶμα Στρατοῦ εἶχεν ἐπιφορτισθῆ μὲ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, τῆς ὁμάδος Μεραρχιῶν, τῆς Μεραρχίας Ἰππικῆ καὶ ἄλλων σχηματισμῶν.

Ἄν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι συνεχίζετο ἡ ἐκπαίδευσις ὀπλιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν καὶ ὅτι παρενέπεσε ἡ μερικὴ ἐπιστράτευσις τοῦ Σεπτεμβρίου 1939, θὰ κατανοήσῃ τὸν ὄγκον ἐργασίας τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Ἐπιτελείου Σώματος ὡς καὶ πάντων τῶν ἀξιωματικῶν ὄλων τῶν Μονάδων.

Πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ εἰργάζοντο νυχθημερὸν διὰ ν' ἀνταποκριθῶσι εἰς τὰ καθήκοντά των. Ἐπειδὴ ἐκάστη Μονὰς διέθετε τὸ ἕν πέμπτον τῶν ὀργανικῶν θέσεων εἰς ἀξιωματικούς, ἕνεκα τούτου ἕκαστος ἐξετέλει πολλαπλάσια χρέη, πρῶγμα ὅπερ συνετέλεσε νὰ καταντήσουν πολλοὶ εἰς τὰ σανατόρια.

Παρὰ τὸν φόρτον τῶν ἐργασιῶν, παρὰ τὴν μεγίστην ἑλλειψίμην

ἀξιωματικῶν, αἱ μὲν ἐπιτελικαὶ ἐργασίαι ἐπερατώθησαν ἅπασαι, ἡ δὲ ὀργάνωσις τῶν IB καὶ IBa τοποθεσιῶν, ἐτελειοποιήθη. Ἐπὶ πλέον ἐδελτιώθησαν τὰ πεδία βολῆς τῶν ὄχυρῶν.

Ἀπόδειξιν διὰ τὰς ἐπιτελικὰς ἐργασίας ἀποτελεῖ τὸ γεγονός· ὅτι συνετελέσθη ἐπιστρατεύσεις καὶ συγκέντρωσις μεγάλων Μονάδων καὶ ἀνελήφθησαν εὐρύταται ἐπιθετικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τῆς 1ῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἐνῶ τὸ πέρασ τῆς ἐπιστρατεύσεως μόνον προεβλέπετο ἐνιαχοῦ διὰ τὴν 20ὴν ἡμέραν.

Οὐχ' ἦττον διὰ τὰς ἀποτελεσθῆσαι συστηματικῆ καὶ γόνιμος ἐργασία παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐποπτεύω ἀγρύπνως καὶ τέλος νὰ καταφύγω εἰς σκληρὰ μέτρα κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἐκ κακῆς ἕξεως παρημέλουν τὰ καθήκοντά των ἢ δὲν εἰργάζοντο μὲ τὸ σύστημα καὶ τὸν δραστήριον ρυθμὸν, ποῦ ἀπῆττον αἱ περιστάσεις. Λέγω ταῦτα διὰ τὰ ἀποδείξω, ὅτι ἐνήργουν συμφῶνως πρὸς τὰ καθήκοντα ἡγήτορος μεγάλης Μονάδος.

Κατὰ τὸ θέρος 1940, προβλέπων ὡς βεβαιωτάτην τὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας σύρραξιν, συνεκέντρωσα δυνάμεις τινας παρὰ τὰς IB καὶ IBa τοποθεσίας ὑπὸ τὴν εὐσχημον δικαιολογίαν νὰ ἐκπαιδεύσω τοὺς ἄνδρας, ἐθίζων αὐτοὺς μὲ τὰς συνθήκας ποῦ προσμοιάζουν μὲ τὰς τῆς ἐκστρατείας. Οὕτω παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ τελειοποιήσω διὰ τῶν κληρωτῶν τὴν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τῶν IB καὶ IBa τοποθεσιῶν.

Ἐνταῦθα ἐξαιρῶ ὅτι ἐμερίμων διὰ δύο τοποθεσίας, διότι τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον δὲν ἠδύνατο νὰ καθορίσῃ εἰς ποῖαν ἐξ αὐτῶν θὰ ἀντετάσσετε ἡ ἀντίστασις. Ὡσαύτως τονίζω ὅτι ἐλάμβανον πολλὰς προφυλάξεις καθ' ὅσον ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀπηγόρευε τὴν συγκέντρωσιν δυνάμεων παρὰ τὰ σύνορα διὰ τὰ μὴ δώσει ἀφορμὴν πολέμου.

Ἐσχημάτισα ὅθεν ἀνὰ ἓν τάγμα (ἐκ κληρωτῶν) ἐξ ἐκάστου τῶν ἔξ Συνταγμάτων ποῦ προωρίζοντο διὰ τὴν Ἀλβανίαν καὶ οὕτως ὀπίσκειλα ἔξ Τάγματα Πεζικοῦ μειωμένης συνθέσεως, ἄνευ μεταγωγικῶν, διὰ τὰ κατασκευάζουν ὀρύγματα, ν' ἀσκῶνται εἰς τὰ καταφύγια κατὰ τῶν πυρῶν τοῦ Πυροβολικοῦ, νὰ ἐκτελῶσιν ἀσκήσεις ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους καὶ νὰ ζήσουν ὑπὸ συνθήκας ἐκστρατείας.

Τὴν πολυτίμον χρησιμότητα τούτων θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοὺς κατόικους παρὰ τὴν μεθόριον εἶχε τὸν ἀντίκτυπον ἡ παρουσία ταιαυτῆς δυνάμεως, καθ' ὅσον ἐνεπνεύσθησαν μὲ αἰσθημα ἀσφαλείας, διεχύθη ἔθνικὴ αἰσιοδοξία καὶ παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία ν' ἀντιληφθοῦν πάντες, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς εἶνε ἀποφασισμένος νὰ προασπίσῃ τὸ πάτριον ἔδαφος, πράγμα ποῦ ἱκανοποίησε τοὺς Μακεδόνας.

Οἱ Μακεδόνες — θὰ κάμω τὴν παρέκκλισιν ταύτην ὡς αἰσθανόμενος, ὅτι ὀφείλεται φόρος τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ πρὸς αὐτοὺς — εἶνε φλογεροὶ πατριῶται, ἐνθουσιῶδεις καὶ ὑψηλόφρονες. Πάντες, πανταχοῦ ὅπου μετέβαινον, ἐξεδήλουν τὴν χαρὰν των καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην των πρὸς τὸν ἀναδημιουργούμενον Στρατὸν καὶ πάντες ἐδεικνύοντο ὅτι εἶχον πλήρη ἐπίγνωνσιν τῶν συνεπειῶν ἐνὸς ὀλοκληρωτικοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀνακυπτουσῶν δι' ὅλους ὑποχρώσεων. Οὗτοι ἐπωφελούντο πάσης εὐκαιρίας διὰ τὰ ἐπιδείξουν ἐμπράκτως τὸν πατριωτικὸν τῶν καὶ τὴν προθυμοποίησιν των πρὸς κάθε θυσίαν. Κατὰ τὴν

μερικήν κινητοποίησιν τοῦ Σεπτεμβρίου 1939 ἀπέστειλαν προθύμως, ἐγκαίρως καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν τὰ τέκνα των πρὸς στρατεύσιν, παρέδωσαν τὰ πρὸς ἐπίτασιν κτήνη καὶ εἶδη καὶ ἐν τέλει παρητήθησαν πάσης ἀποζημιώσεως (λόγῳ ἐπιτάξεως κτηνῶν, αὐτοκινήτων, τρακτέρ καὶ ἄλλων ἀναλωσίων εἰδῶν).

Κατὰ τὸν πόλεμον ἐπέδειξαν ὅλας τὰς ἀρετὰς (πειθαρχίαν, πρωτοβουλίαν, τόλμην, ἐπιθετικὸν πνεῦμα, ἐγκαρτέρησιν εἰς τὰς παντοίας κακουχίας καὶ στερήσεις τοῦ πολέμου) καὶ ἀκλόνητον πίστιν ἐπὶ τὴν Νίκην.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν πλευρὰν τοῦ Σώματος τῶν ἀξιωματικῶν θὰ εὕρωμεν τοῦτο ἄκρως ἱκανοποιημένον, διότι αἱ προσπάθειαι τοῦ (διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀμυντικῶν τοποθεσιῶν καὶ διὰ τὴν ἐξύμνωσιν τοῦ φρονήματος) ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ διότι ἕκαστος τῶν ἀξιωματικῶν ἐνεπνεύσθη τὴν αὐτοπεποίθησιν, ὅτι θὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰ καθήκοντά του, ἂν ἡ Πατρίς τὸ καλέσῃ. Ἐπίσης ἐσφυρηλατήθη ἡ πίστις ἐκάστου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τῶν ψυχικῶν καὶ διανοητικῶν ἀρετῶν τῆς φυλῆς μας διὰ τὴν Νίκην ἢ τὸν Θάνατον.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Μαΐου 1940 ἐκλήθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πάντες οἱ Ἀντιστράτηγοι διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν πινάκων προαγωγῆς ἀξιωματικῶν. Ταυτοχρόνως σχεδὸν ἤρξατο ἡ κατὰ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γαλλίας γερμανικὴ ἐπίθεσις, τῆς ὁποίας τὰ ραγδαῖα ἀποτελέσματα εἶνε γνωστά.

Μετὰ παρέλευσιν δεκαήμερου διετάχθημεν ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐπισπεύσωμεν τὰς ἐργασίας μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκλήθημεν παρὰ τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Μεταξᾶ νὰ συγκεντρωθῶμεν τὴν πρωΐαν τῆς 21 Μαΐου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Ἐκεῖ ὁ Πρωθυπουργὸς ἐνώπιον τῶν Ὑφυπουργῶν τῶν Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν καὶ Ἀεροπορίας ἀνεκοίνωσεν εἰς πάντας τοὺς παρισταμένους ἀντιστρατήγους (Παπάγον, Δράκον, Μπακόπουλον, Πισσίκαν, Παπαδόπουλον, Κοσμᾶν καὶ τὸν ὑποφαινόμενον) τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἐπιθετικὰς βλέψεις, οὔτε προβλέπει (ἢ πρατίζεται), ὅτι θὰ παραστή ποτὲ ἀνάγκη νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τινος ἐκ τῶν γειτόνων. Ἄλλ' ἂν δεχθῆ τὴν ἐπίθεσιν οἰουδηποτε, εἶνε ἀποφασισμένη νὰ ἀντιταχθῆ μετὰ τῆς ὀφειλομένης πεισμοσύνης. Ἡ Ἰταλία, ἀφ' ἧς ἐπραγματοποίησε τὸ ἐν τῇ Βαλκανικῇ προγεφύρωμά της, μᾶς τηρεῖ ἐν ἀγωνίᾳ, ἀλλὰ δὲν δεικνύει πρόθεσιν τινὰ ἐπιθέσεως.

Ἡμεῖς δὲν θὰ δώσωμεν ποτὲ ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο, διότι τηρούμεν ἀπόλυτον οὐδετερότητα μετὰ τῶν ἀντιμαχομένων.

Ἡ Ἑλλὰς εἶνε εὐδύνατον νὰ ζήσῃ καὶ πολὺ μᾶλλον νὰ πολεμήσῃ οὐσα ἀντίπαλος τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀπλοῦν βλέμμα ἂν ριφθῆ ἐπὶ τοῦ χάρτου θὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς, περιβρεχομένη ὑπὸ θαλάσσης, τροφοδοτεῖται μέσω ταύτης, εἰς ἣν κυριαρχεῖ καὶ θὰ κυριαρχῆ ἡ Ἀγγλία. Ἀποκλειομένη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ θαλάσσης θ' ἀποθά-νη ἐξ ἀφυσίας, ὡς μὴ δυναμένη νὰ τροφοδοτηθῆ ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην. Βλέπετε, καὶ τὸ τονίζω, ὅτι δὲν σᾶς ἀναπτύσσω τὴν

πατροπαράδοτον φιλίαν καὶ τὴν ἐκ μέρους μας ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, πρωτοστατησάσας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας. Ἐξαίρω εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν μας μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Γιουγκοσλαυίαν.

Γνωρίζω ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος, συνέχισε, μᾶς εὕρισκε ἀόπλους καὶ ἀπροπαρασκευάτους, ἥτοι ἄνευ ἀεροπλάνων, ἄνευ ἀρμάτων, ἄνευ ἐπαρκῶν ἐφοδίων, μετὰ περιωρισμένου ἀριθμοῦ ὀβιδίων, ἄνευ ἀντιαρματικῶν μέσων καὶ ἄνευ ἐπαρκῶν φορητῶν αὐτοκινήτων καὶ κτηνῶν.

Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τῶν ἄλλων στερούμεθα χρημάτων καὶ οἱ σημερινοὶ πόλεμοι εἶνε πολυδάπανοι, δὲν ἔχομεν δυνατότητας διὰ μακροχρόνιον πόλεμον, ἂν μᾶς ἐπιβληθῇ. Ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ πολεμήσωμεν κατὰ τινος Μεγάλης Δυνάμεως, αἱ δυνατότητες μειοῦνται ἐφ' ὅσον αὕτη θὰ εἶνε ἐξυπλισμένη μετὰ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα. Διάρκεια 15—20 ἡμερῶν ὑπολογίζεται, καθ' ἣν θὰ ἀντιταχθῶμεν σθεναρῶς, θὰ δεῖξωμεν τὰς ἀρετάς μας καὶ θὰ πέσωμεν ἐν δόξῳς.

Εἰς τῶν ἀντιστρατῆγων ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ τὰ ἑξῆς:

«Τώρα πού θάλασσομεν τὰ ραγδαῖα ἀποτελέσματα κατὰ τῆς Γαλλίας, μήπως εἶνε δυνατόν νὰ μεταπηδήσωμεν πρὸς τὸν Ἄξονα;».

Ὁ ἀείμνηστος Πρωθυπουργὸς ἀκούσας τὰ τοιαῦτα ὠργίσθη καὶ ἐπέβαλε σιωπὴν εἰς τὸν Ἀντιστράτηγον, λέγων ὅτι θὰ τηρήσωμεν τὸν λόγον τῆς τιμῆς μας.

Ἡμεῖς οἱ Ἀντιστράτηγοι μὴ ἔχοντες νὰ ἀντεῖπωμεν πρὸς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ὡς συμπέρασμα μελέτης ὄλων τῶν στοιχείων, πού κατεῖχεν ἡ Κυβέρνησις καὶ μόνον, περιωρίσθημεν νὰ πληροφορηθῶμεν μήπως θὰ ἴτο δυνατόν ὁ ἀνεφοδιασμός μας εἰς ἀεροπλάνα, ἄρματα, ἀντιαρματικά κ.λ.π. ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν στιγμήν ἐκ Γαλλίας, Ἀγγλίας ἢ καὶ Ἀμερικῆς. Καὶ ὅταν ἐλάβομεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, διεβεβαίωσαμεν τὸν Πρωθυπουργόν, ὅτι εἴχομεν καταβάλλει καὶ θὰ ἐξηκολουθοῦμεν νὰ καταβάλλωμεν ἀπάσας τὰς προσπάθειάς μας νὰ χαλυβδῶσωμεν τὰς ψυχὰς τῶν ὑφ' ἡμᾶς, νὰ ἐξυψώσωμεν τὸ φρόνημα ὄλων (Στρατοῦ καὶ Λαοῦ) ὅτι ἀπεσχέθημεν ὅτι τὰ διατιθέμενα γλίσχρα μέσα θὰ ἐχρησιμοποιούμεν κατὰ τὸν ἐντεχνοτέρον τρόπον, ὥστε ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὴν ἀποστολήν μας καὶ τὰς προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως. Δὲν εἶνε καιρὸς, προσεθέσαμεν, νὰ μὲμφιμοιρήσωμεν διὰ τὰς ἐλλείψεις, αἵτινες ἦσαν ἀδικοιολόγητοι.

Δὲν θὰ σχολιάσω ἐνταῦθα τὴν σημασίαν τῶν ὀρθοτάτων κρίσεων καὶ ἀνακοινώσεων τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Χαρακτηρίζονται τοιούτοτρόπως, διότι ἐστηρίζοντο εἰς λογικοὺς ὑπολογισμούς, ὅτι οἱ Ἴταλοὶ:

- Θὰ ἐνήργουν ἀποβάσεις εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος,
- Θὰ συνεχρῶνιζον τὴν πρὸς Μέτσοβον ἐπίθεσίν των μετὰ ὁμοίαν πρὸς Φλώριναν,
- Θὰ κατέστρεφον διὰ τῆς ἀεροπορίας των σιδηροδρομικὰς καὶ ὀδικὰς γεφύρας πρὸς παρακάλυψιν τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν παντοίων μεταφορῶν καί, τέλος,
- Θὰ ἐδυσχέραινον τὴν ἐπιστράτευσιν μέρους, ἂν μὴ τοῦ συνόλου τῶν Κέντρων.

Χωρίς να γίνεται διαφώτισις και χωρίς να λαμβάνη χώραν παρὰ μία ἀθόρυβος, συνεχής και συστηματική ἐργασία ἐκάστου εἰς τὸν κύκλον τῆς δράσεώς του ἢ εἰς τὴν εἰς ἣν ἐτάχθη θέσιν, ἡ Κυβέρνησις ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων ὡς ἀποστέρουσα τὴν σύρραξιν και ὅτι ἐτήρηε αὐστηρὰν οὐδετερότητα ἐναντι τῶν ἀντιμαχομένων.

Ἄλλοι Ἕλληνικοὶ Λαὸς δὲν ἐξεδήλου προτίμησιν τινα, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν τῆς Κυβερνήσεως. Εὐθύς ὡς ἡ λαίλαψ τοῦ πολέμου ἐπέπεσε ἐπὶ τῆς Γαλλίας, ὁ Λαὸς συνεπάθει τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν Γαλλίαν και ἐπειδὴ ἀντελαμβάνετο, ὅτι ἡ Κυβέρνησις διέθετε τὰ ἀσφαλῆ στοιχεῖα πρὸς κρίσιν και ὅτι μόνον αὕτη ἦτο ἀρμοδία να ὑποδείξῃ τὴν συμφέρουσαν τῇ Πατρίδι κατεύθυνσιν, ἐφησυχάζεν.

Εἰς Θεσσαλονίκην, καθ' ὃ διάστημα εὐρισκόμην εἰς Ἀθήνας (8—23 Μαΐου), τὰ μεγάφωνα τῶν ραδιοφῶνων συνεκέντρωνον πλείστους ἀκροατάς, διψῶντας να ἰκανοποιήσωσι τὴν περιέργειάν των ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς συγκρούσεως Γαλλίας και Γερμανίας. Τινὰ ὅμως δὲν ἀνεκόνουν ἢ τὰ γερμανικὰ μόνον ἀνακοινωθέντα, συνεταγμένα κατὰ τὸν ἀριστοτεχνικώτερον διὰ προπαγάνδαν τρόπον. Πρὸ τῶν μεγάφωνων τούτων συνεκεντροῦτο ἰκανὸς ἀριθμὸς ἀφελῶν, ἀνυπόπτων και ἀνερματίστων μαζί με ἑλαχίστους, οἵτινες κατὰ συνειδησιν ἤρχοντο τὴν γερμανικὴν νίκην.

Πρὸ τῶν λοιπῶν μεγάλου ἀριθμοῦ μεγάφωνων συνεκεντροῦτο τὸ πλήθος τῶν εὐσυνειδητῶς συμπαιθούντων τὴν Γαλλίαν και τὴν Ἀγγλίαν και τῶν ἐπιζητούντων να μάθωσι τὴν ἀλήθειαν και οὐχὶ ὑπερβολάς.

Ὅταν ἐπανέκαμψα εἰς Θεσσαλονίκην ἐπληροφορήθην τ' ἀνωτέρω παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου και ἔκρινα ὅτι παρεβλάπτοντο τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς παρατηρουμένης οὕτως ἢ ἄλλως διχοστασίας τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐνεκα τούτου ἐνόμισα χρέος μου να ἐνεργήσω ὅπως ἀποτραπῆ τὸ κακὸν τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος. Ἐκάλεσα ὅθεν αὐθημερὸν ἅπαντας τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ Διοικητὰς Μονάδων και διέταξα αὐτοὺς ὅπως συστήσωσιν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀξιοματικούς αὐστηροτάτην ἐπιφύλαξιν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις των, δεδομένου, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀδυνατεῖ να προπαγανδίσῃ ἢ να ὑποδείξῃ τὸν ἀκολουθητέον δρόμον. Ὡσαύτως ἐξήγησα τὰς ὀλεθρίας συνεπειάς, ἅς ἦτο δυνατόν να συνεπιφέρῃ ἢ τυχὸν ἐκδηλώσις ἐκάστου, εἰς ἣν μάλιστα περιπτώσιν ἡ κυβερνητικὴ θέσις θα ἦτο ἀντικρυσ τῆς παρὰ τοῦ ἀξιοματικοῦ ἐκδηλωθείσης.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐξέδωκα και ἔγγραφον διαταγὴν πρὸς ἀπάσας τὰς Μονάδας, ἐντὸς και ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως προλάβω παρόμοια ἄτοπα.

Αἱ συστάσεις μου ὑπῆρξαν ἐπίκαιροι, ὡς μοὶ ἀνῆνέχθη, διότι οἱ ἀξιοματικοὶ εἶχον ἀνάγκην κατευθυντηρίας. Ἐξαίρω τὸ γεγονός, ὅτι πάντες συνεμορφώθησαν πρὸς τὰς συστάσεις μου και ἐπέδειξαν σύνεσιν και σωφροσύνην, πλὴν δύο ἀξιοματικῶν (ἐνὸς ἀνωτάτου και ἐνὸς ἀνωτέρου).

Οὕτω συνεβάλομεν διὰ να μὴ διασπασθῇ ἡ ἐνότης.

ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Αὕτη εἶρε τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἀναγεννημένον, τὸ Σῶμα τῶν ἀξίωματικῶν ὁμονοοῦν, πειθαρχοῦν καὶ ἐκτιμῶν τὴν σημασίαν τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ πολέμου ὡς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των καὶ τὰς συνεπειὰς ἐνδεχομένης ἡττης.

Οἱ μόνιμοι καὶ ἔφεδροι ἀξίωματικοὶ καὶ ἡ ἐπιστρατευμένη ἢ μὴ ὀλίγτης τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ εἶχον ἀναπτρωμένον ἠθικὸν καὶ ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ θυσιάσουν ὅλα, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, χάριν τῆς Νίκης.

Οἱ ἔφεδροι ἀξίωματικοὶ διὰ τῆς μακρᾶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν παραμονῆς των, ἀπέδειξαν ὅτι ἦσαν ἱκανοὶ διὰ τὰς διοικητικὰς πρὸς πρῶριζοντο.

Οἱ ἔφεδροι ὀπλίται ἦσαν τελείως ἐκπαιδευμένοι εἰς τὰ καθήκοντά των, δι' ἃ θὰ ἐνήσκουν καὶ πρωτοβουλίαν.

Ἄμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διέταξεν ὅπως ἐφαρμοσθῆ τὸ ΙΒα ἀμυντικὸν σχέδιον. Συμφώνως πρὸς τοῦτο τὰ ἐπὶ τῆς Μεθορίου πρὸς Ἀλβανίαν προκαλυπτικὰ τμήματά μας ἔπρεπε νὰ συμπτυχθῶν εἰς τὴν ΙΒα τοποθεσίαν ἀντιστάσεως, ἐγκαταλείποντα καίρια σημεῖα, ἢ ἀνακατάληψις τῶν ὁποίων ἀπῆται χρόνον καὶ θυσίαν ἀφθόνου αἵματος, κατόπιν ἐπιθέσεώς μας.

Διὰ τὴν σκεφθῆ τις τὴν ἐπίθεσιν ἔπρεπε νὰ ἐνθυμηθῆ τὸ πάθημα τοῦ Ὑποστρατήγου Τσαγγαρίδου, ὅστις ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ἐκφρασθεὶς ὑπὲρ μιᾶς οἰασθήποτε τοπικῆς ἐπιθέσεως, ἀπεμακρύνθη τοῦ Στρατεύματος.

Ἐν τοσοῦτω ἤμην κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἀναλήψεως ἐκ μέρους μας ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους:

1) Ὁ ἡμέτερος Στρατὸς ἐκ ψυχουσυνθέσεως ἀποδεικνύει ἐμπράκτως ὅτι κέκταται μείζονας ἰκανότητος διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἢ διὰ τὴν ἄμυναν.

2) Διὰ τῆς ἀντιτάξεως ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Ἰταλῶν ἐπὶ τῆς ΙΒα τοποθεσίας καὶ βραδύτερον ἐπὶ τῆς ΙΒ τοποθεσίας θὰ ἀνταπεκρινόμεθα εἰς ὅσα προσεδόκα ἢ Κυβέρνησις καὶ ἡ Πατρίς, ἀλλ' ἢ πτώσις μας θὰ ἦτο ραγδαιοτάτη, ὡς ὑπῆρξε εἰς ὅλα τὰ ἀγωνισθέντα μέχρι τότε κράτη.

Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἦτο ἀντικρὺς ἀντίθετον πρὸς τὸν πνέοντα εἰς Μακεδονίαν ἀνεμον ἀπολύτου αἰσιοδοξίας, περιφρονήσεως τοῦ θανάτου καὶ ἀντιλήψεως τῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς μας ἐναντι τῶν Ἰταλῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μητέρες τῶν ἐπιστράτων, αἱ σύζυγοι καὶ ἅπαντες οἱ συγγενεῖς ἀπέστελλον αὐτοὺς με ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν καὶ με ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰσχυρὰν σπαρτιατικὴν ἐπιταγὴν τοῦ «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς», ἔκρινα ὅτι δὲν ἱκανοποιεῖτο ὁ Μακεδονικὸς Λαὸς με τὰς ἐντολὰς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

Αὗται, χαρακτηρισθεῖσαι ἀνωτέρω ὡς ὀρθόταται, ἐβασίζοντο ἐπὶ ὄρισμένων ὑπολογισμῶν καὶ προϋποθέσεων. Ἔδει ν' ἀναμείνωμεν ὅθεν ἂν θὰ ἐξεπληροῦντο αἱ προϋποθέσεις αὗται διὰ νὰ ἀποφασίσωμεν. Ἀλλὰ μέχρις ὅτου πληροφορηθῶμεν ἔπρεπε νὰ μὴ ἐγκαταλείψωμεν τὰ καίρια σημεῖα τῆς Μεθορίου καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἀναλάβωμεν

την εϋθύνην νὰ διατάξωμεν ὅπως καταληφθῆ τὸ ὕψωμα Λόκβατ πάση
θυσία, ὡς ἀποτελοῦν ἐξαιρετον βάσιν ἐξορμήσεως καὶ ἄριστον παρα-
τηρητήριον πρὸς τὸ Ἰβάν. Τὰ στρατεύματά μας ἐπὶ τῆς μεθορίου
παρέμειναν μὲ τὴν διαταγὴν νὰ συμπτυχθοῦν «ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπιέ-
ζοντο ἰσχυρῶς».

Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἐφιλοτιμήθη νὰ συντελέσῃ ὅπως δοθῆ ἡ
Νίκη καὶ ἔκρινε ὅπως συντελέσῃ διὰ τὴν συντριβὴν τοῦ ἐν Ἰθλανδία
Ἰταλικοῦ Στρατοῦ καὶ ὅπως δημιουργήσῃ εὐνοϊκὰς συνθήκας πρὸς
παράτασιν τοῦ ἀγώνος, ἥτις θὰ ἀπέβαινε πρὸς δόξαν τῆς Πατρίδος
μας καὶ πρὸς ἀγαθὸν τῆς συμμάχου μας Ἀγγλίας.

Ἐἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον δὲν ἀνηρέθη ἡ ὑπ' εϋθύνην μου κα-
τάληψις τοῦ Λόκβατ καὶ ἡ τήρησις τῶν ἐπικαίρων σημείων τῆς μεθο-
ρίου, ἐκ φόβου μὴ ὑποσῶ τὰς συνεπειὰς τῆς ἐκφράσεως τοῦ Τσαγα-
ριδου.

Ὁ φόβος μου δὲν ἦτο ἀδικαιολόγητος, διότι ἐκ τῶν ὑστέρων
ἀπεδείχθη ὅτι αἱ προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως ἐνήσκουν τυραννικὴν
ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων Ἐπιτελῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.
Ἐνεκα τούτου δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ τὴν σύμπτυσιν τοῦ βορείως
Ἰωαννίνων Στρατοῦ εἰς Ἄρταν.

Ἡ ἐξήγησις εἶνε ἀπλή: Ἦτο ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον δὲν
ἐβαπτίσθη εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Μετώπου καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν
εἶχε τὴν νοοτροπίαν ἐκείνου, καθηλωμένον εἰς τὴν θέλησιν τῆς Κυ-
βερνήσεως, καίτοι οὐδεμία ἐκ τῶν προϋποθέσεων εἰς ἃς ἐστηρίζετο
ἡ θέλησις ταύτης ἐπραγματοποιήθη.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων καθίσταται πρόδηλον ὅτι ἠθέλομεν νὰ ἐγ-
καταλειφθῆ ἡ ἄμυνα καὶ νὰ ἀναληφθοῦν ἐνδραστηρικαὶ ἐπιχει-
ρήσεις διὰ νὰ κερδίσωμεν χρόνον καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα πρὸς ἐπί-
τευξιν τῆς Νίκης.

Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ πεισθῆ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Πρὸς
τοῦτο ἔπρεπε νὰ σταθμίσω τοὺς ἀσταθμῆτους παράγοντας εἰς οὓς
ἐβασίζοντο αἱ ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀποφάσεις του. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἦ-
το δυσχερές. Καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν διεπιστοῦτο τὸ
μέγα σφάλμα τοῦ ἐχθροῦ νὰ μὴ ἔχῃ ἐπιχειρήσει ἐπιθετικῶς πρὸς
Φλώριναν καὶ Καστοριάν. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη παράλειψις τοῦ ἐχθροῦ
ἀπετέλει τὸ μοναδικὸν ἐπιχείρημα, ἐφ' ὅσον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἦτο
δυνατὸν νὰ ἐνεργηθοῦν ἀποβάσεις εἰς τὰ παράλια μας καὶ καταστρο-
φαὶ σιδηροδρομικῶν καὶ ὁδικῶν γεφυρῶν διὰ τῆς ἀεροπορίας τοῦ
ἐχθροῦ, ἥτις ἔδρα σχεδὸν ἀνενοχλήτως.

Ἐκαραδόκουν ὅθεν ἄλλην εὐκαιρίαν διὰ νὰ εἶμαι πειστικός.

Περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 29ης Ὀκτωβρίου 1940 εἶχον τηλεφω-
νικὴν ἐπικοινωνίαν ἐκ Θεσσαλονίκης μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ Πιτσίκας,
εἰς Κοζάνην. Οὗτος, ὡς γνωστόν, διώκει τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. (Τμήμα Στρα-
τιάς Δυτικῆς Μακεδονίας), ἐπιφορτισμένος νὰ διεξάγῃ τὸν ἀγῶνα
τῶν εἰς τὴν προκαλύψιν δυνάμεων τῶν Β' καὶ Γ' Σωμάτων Στρατοῦ,
μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Διοικητῶν τῶν προρρηθέντων Σωμάτων, ἥτις
ἀφίξις θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἅμα τῷ πέρατι τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν
Μονάδων των, ἥτοι τὴν δωδεκάτην ἡμέραν τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ὁ
Στρατηγὸς Πιτσίκας μὲ ἐνημέρωσε ἐπὶ τῆς σκληρᾶς δοκιμασίας, πού
ὕφιστατο ἡ VIII Μεραρχία Ἰωαννίνων καὶ ἐπὶ τῆς δυσαρέστου τρο-

πής που έλάμβανε ή καταστάσεις εκ της εισβολής των 'Ιταλών εις την Πίνδον, όπου ήμύνετο βήμα προς βήμα ό ήρωσ Δαβάκης με δύο τάγματα και μίαν πυροβολαρχίαν επί μετώπου μείζονος των 30 χιλιομέτρων.

Εις τό άκουσμα της δυσαρέστου από πάσης απόψεως καταστάσεως ταύτης, έσκέφθη νά άνεύρω τρόπον νά άνακοπή ή φορά του έχθρου. Καί πράγματι άνεύρον.

'Ενημέρωσα τόν Στρατηγόν Πισσίκαν, όστις πρό όλίγου χρόνου είχεν αναλάβει την διοίκησιν του Τ.Σ.Δ.Μ., ότι ήδύνατο νά χρησιμοποίησιν τά εκ προνοητικότηός μου συγκεντρωμένα, ως προερρήθη, τάγματα μειωμένης συνθέσεως, και νά ζητήσιν την Μεραρχίαν 'Ιππικού (Ταξιαρχία έφιππος και Ταξιαρχία μηχανοκίνητος) διά νά άντιταχθή ως ταχικίνητος κατά της Τζούλια. Παρέστησα έν συνεχεία εις τόν κ. Πισσίκαν ότι έπερατούτο αύθημερόν ή έπιστρατεύσις της Μεραρχίας, πλην έπουσιωδών λεπτομερειών, άτίτινες θα έπηκολούθουν.

Μετά την τηλεφωνικήν έπικοινωνίαν με τόν κ. Πισσίκαν άνήνεγκον τό πέρας της έπιστρατεύσεως της Μεραρχίας 'Ιππικού και την άνάγκην όπως άποσταλή έπειγόντως άντι του Σιδηροκάστρου, όπου προωρίζετο, εις Πίνδον ως ταχικίνητος (α), δεδομένου ότι προς Βουλγαρίαν δεν έφαινετο παρισταμένη άνάγκη.

Αί προτάσεις μου ήσαν πολύτιμοι, διότι και ή Μεραρχία 'Ιππικού διετέθη εις Πίνδον και δύο Τάγματα εκ του μετώπου Φλώρινης μετεκινήθησαν προς την Πίνδον.

Την αύτην ήμέραν (29) τό Γενικόν Στρατηγείον διέταξε τό Τ.Σ.Δ.Μ. όπως ενεργήσιν έπιθετικά έγχειρήματα προς άνακούφισιν των δοκιμαζομένων άδελφών στρατευμάτων έν 'Ηπειρω.

Τό Τ.Σ.Δ.Μ. διέταξε προς τουτό την ΙΥ Ταξιαρχίαν (ύποστράτηγος Μεταξάς) όπως εκτελέσιν τά έπιθετικά έγχειρήματα.

'Η εκτέλεσις τουτων θα έλάμβανε χώραν υπό την ύπεύθυνον διοίκησιν του Τ.Σ.Δ.Μ. 'Επομένως δεν με άφέωρα. Ούχ' ήττον άποδίδων σπουδαιοτάτην σημασίαν άφ' ένός μεν εις την ταχείον έξαπόλυσιν του διαταχθέντος έγχειρήματος, όπερ άπέβλεπε εις άντιπερισπασμόν των έχθρικών δυνάμεων, άφ' έτέρου δε και ιδιαίτατα εις την έπιτυχίαν της έπιθέσεως, άνεκοίνωσα εις τόν 'Υποστράτηγον Μεταξάν ότι θα παρηκούθουν έγώ αυτοπροσώπως την πρώτην σύγκρουσιν με εύρωπαϊκόν Στρατόν, έξωπλισμένον με όλα τά σύγχρονα μέσα και ότι θα προαπέτελλον έπιτελή μου, όπως μεταδώσιν αύτά τας άντιλήψεις μου.

'Εξυπακούεται ότι προέβην εις τας τοιαύτας άνακοινώσεις, ως φυσικός και άμεσος προϊστάμενός του, διά νά εκτιμήσιν την σημασίαν που άπέδιδον εις τά έγχειρήματα.

'Εν συνεχεία εξήτησα την έγκρισιν του 'Αρχιστρατήγου όπως έπιτρέψιν την μετάβασιν εις Φλώριναν και την αυτοπρόσωπον παρα-

(α) Εις την έκθεσιν του 'Ανωτάτου Συμβουλίου, προεδρευομένου υπό του στρατηγού Καθενιάτου και εις τας σελ. 62 και 64 εκτίθεται: «... Τό 'Ιππικόν άπέτέλεσα τόν κύριον παράγοντα του θριάμβου της Πίνδου προς πλήρη δικαίωσιν των Β' και Γ' Σωμ. Στρ. τά όποια συνέστησαν την έσπευσμένην χρησιμοποίησιν τό μεν πρώτον της Ταξιαρχίας τό δε δεύτερον (Γ' Σ.Σ.) της Μεραρχίας 'Ιππικού...».

κολούθησιν τῆς πρώτης συρράξεως, μικρὰς ἀπὸ ἀπόψεως συμμετοχῆς δυνάμεων, σημαντικωτάτης ἀπὸ ἀπόψεως ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων.

Συναισθανόμενος βαθύτατα τὴν δοκιμασίαν τοῦ ἐν Ἑπιπέρω Στρατοῦ μας καὶ ἔτι μᾶλλον τὰς ἀνακουπτοῦσας ὑποχρεώσεις μας ὅπως τὸν ἀνακουφίσωμεν, ἠθέλησα νὰ συμβάλω εἰς τὸν καλύτερον τρόπον ἐνεργείας τῆς ἐπιθέσεως ἀφ' ἑνός, καὶ νὰ ἐπιδιώξω ὅπως συναγάγω συμπεράσματα ἐπὶ τῶν μεθόδων ἐνεργείας τοῦ ἐχθροῦ ἀφ' ἑτέρου.

Τὴν 1ην Νοεμβρίου (Παρασκευὴν), ἐξαπελύθη ἡ καλῶς ὀργανωθεῖσα ἐπίθεσις (δύο Ταγματῶν Πεζικοῦ καὶ Μοίρας Ὀρειβατικῆς πλέον Πυροβολαρχίας βαρέος τῶν 85) ἐκ τῆς βάσεως ἐξορμήσεως ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Παπαδήμου, ἥτοι ἐκ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς πρὸς τὰ ὑψώματα ἀμέσως Δυτικῶς χωρίου Βερνίκ. Τὰ ὑψώματα ταῦτα κατεῖχοντο ὑπὸ δύο Ἰταλικῶν Ταγματῶν καὶ εἶχον καλῶς ὀργανωθῆ ὥστε νὰ θεωροῦνται δυσπρόρητα, ὡς ὑποστηριζόμενα ὑπὸ ἀφθόνου Πυροβολικοῦ καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ βαρέων καὶ ἐλαφρῶν πολυβόλων, ὡς καὶ ἀφθονίας ὄλων.

Ἡ ἐπίθεσις ὑπῆρξε θεαλλώδης καὶ συστηματικὴ, ἡ δὲ συνεργασία μὲ τὸ Πυροβολικὸν ἰδεώδης. Ἔνεκα τούτου, μέχρι τῆς μεσημβρίας κατελήφθη ὁ καθορισθεὶς ἀντικειμενικὸς σκοπός, παρὰ τὴν τελειότητα τῆς ὀργανώσεως καὶ τὴν φύσει ὀχυρὰν τοποθεσίαν, τοῦ ἐχθροῦ ἀνατραπέντος.

Συνελήφθησαν 145 αἰχμάλωτοι (7 ἀξιωματικοὶ μόνιμοι καὶ ἔφεδροι) καὶ ἐκυριεύθησαν βαρέα καὶ ἐλαφρὰ πολυβόλα, ἱκανὸς ἀριθμὸς μικρῶν καὶ μεγάλων ὄλων, ἄφθονα πυρομαχικὰ καὶ μία σειρά χαρτῶν ὀλοκλήρου τῆς Ἀλβανίας, ἥτις φωτοτυπηθεῖσα, ἐχρησιμοποιεῖτο παρὰ τοῦ Στρατοῦ μας εἰς τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις.

Τὰ ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ἀγώνος προκύψαντα συμπεράσματα ὑπῆρξαν πολυτιμώτατα. Οὕτω:

1) Διεπιστώθησαν τὸ ὑπέροχον φρόνημα καὶ τὸ ἐπιθετικὸν πνεῦμα τῶν ἡμετέρων, τῶν ὁποίων ἡ ὀρμητικότης καὶ ἡ εὐελιξία ἦσαν ἄξιοι ἐπαίνου.

2) Διεπίστωσα τὸ ἀσυντόνιστον τῶν προσπαθειῶν τῶν τριῶν ὀπλων τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἀεροπορία τούτου ἔβαλλε κατὰ τινων μεθοριακῶν χωρίων, χωρὶς ν' ἀσχοληθῆ μὲ τὸ ἐφορμῶν πεζικόν μας. Τὸ πυροβολικὸν του ἔβαλλε κατ' ἀντηρίδων, μὴ κατειλημμένων παρὰ τῶν ἡμετέρων καὶ δὴ μετὰ τοιαύτης σφοδρότητος, ὥστε νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τὸν φόβον μήπως ἡμέτερα τμήματα ἐκ παρεξηγήσεως τῶν διαταγῶν προήλασαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὥστε νὰ παρέχουν ὀρατὸν στόχον εἰς τὰ ἐχθρικά παρατηρητήρια. Τάχιστα ὅμως ἐβεβαιώθημεν ὅτι τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἔβαλλε χωρὶς νὰ βλέπῃ στόχον. Τὸ ἐλαφρὸν πυροβολικὸν τοῦ ἐχθροῦ οὔτε κατὰ τῶν ἐμφανῶν τμημάτων μας ἔβαλεν, οὐδὲ φραγμὸν πρὸ τῶν γραμμῶν του ἐνήργησε. Ἐρριπτε ὀβίδας τῆδε κακέισε καὶ περισσότερον κατὰ προσβάσεων ἄς ἡ εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ ἡμέτεροι ἢ οὐδέποτε εἶχον καταλάβει.

Συνεπῶς ἔλειπε ἡ Διοίκησις καὶ ἡ κατάλληλος ἐκπαίδευσις ἔτι καί,

3) Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν αἰχμάλωτων προέκυψε τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἀξιωματικοί, ὀμιλοῦντες πρὸς τοὺς ἄνδρας τῶν

διὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολέμου, δὲν εὑρίσκον πειστικούς λόγους διὰ νὰ πείσωσι τοὺς ἄνδρας περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀναλασθάνοντος ἀγῶνος των.

Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι πλὴν τῶν συμπερασμάτων τούτων ὑπῆρχε στερεὰ πίστις πάντων τῶν ἀνδρῶν μας, ὅτι εἶχομεν συμπαροστάτας τὴν προσβληθείσαν Θεομήτορα καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, θὰ ἀποφανθῆ περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἠθικῶν δυνάμεων.

Διὰ τὴν ἐξαχθοῦν θετικώτερα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν μεθόδων μάχεσθαι τοῦ ἔχθρου ἔφ' ἑνός, καὶ ἄφ' ἑτέρου πρὸς πλήρη ἐκλόκτισιν τοῦ ἔχθρου ἀπὸ τὰ ὑψώματα Βίγλιστας εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δέβολη ποταμοῦ, πρῶγμα ὅπερ θὰ ἐβελτίωνε σημαντικώτατα τὰς γραμμὰς ἐξορμησῆώς μας καὶ παρέιχε πλήρη παρατήρησιν ἐπὶ τῆς προμνησθείσης κοιλάδος μέχρι Μόροβας, διέταξα νὰ προπαρασκευασθῆ καὶ δευτέρα ἐπιχειρήσις κατὰ τῶν ὑψωμάτων Βιγλίστης, ἐκτελεσθεῖσα τὴν 5ην Νοεμβρίου.

Ἐκ ταύτης, λίαν ἐπιτυχῶς ἐνεργηθείσης, διεσταυρώθησαν αἱ παρατηρήσεις μου τῆς 1ης Νοεμβρίου. Ἐκεῖ δὲ ἀνετράπησαν διὰ τῶν αὐτῶν δύο Ταγμάτων μας (πλέον Μοῖρα Ὀρειβατικὴ καὶ Πυροβολαρχία τῶν 85), τρία ἔχθρικά Τάγματα, ὧν τὸ ἓν Ἑλβανικόν. Τὸ τελευταῖον δῶκε ὁ σημερινὸς ἐν Ἑλβανίᾳ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου, ταγματάρχης τότε, Σπύρος Μωῦσῆ. Οἱ ἄνδρες τούτου καταπτοηθέντες ἀπὸ τὴν κεραυνοβόλον ὄρμην τῶν ἡμετέρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, διασκορπισθέντες εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Δέβολη, καίτοι ἐβάλλοντο παρ' ἰταλικῶν ἀρμάτων, διὰ νὰ ἐξαναγκασθοῦν νὰ σταματήσουν τὴν φυγὴν ἢ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς θέσεις των.

Κρίνω σκόπιμον νὰ τονίσω ἐνταῦθα ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅταν διέταξε τὴν διενέργειαν τῶν ἐπιθετικῶν ἐγχειρημάτων, διεσαφήνισε ὅτι ἔπρεπε νὰ δεξαχθοῦν κατὰ τρόπον, ὥστε «νὰ μὴ διακυβευθῆ» ἢ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ΙΒα ἄμυνά μας, «ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν καὶ μοναδικὴν ἀποστολὴν ἡμῶν».

Μὲ ἄλλους λόγους τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἦτο καθηλωμένον εἰς τὴν ἄμυναν, καίτοι ὁ ἔχθρος οὐδαμοῦ ἐπεχείρησε νὰ θίξῃ τὰς προϋποθέσεις ποῦ ἐπέβαλλον ἀμυντικὴν ἐνέργειάν μας.

Τούναντίον, ὑπὸ τὴν προστασίαν διπλῆς σειρᾶς συρματοπλεγμάτων, ἠσφαλίσθη ὁ ἔχθρος, χωρὶς νὰ δεικνύῃ προθέσεις ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ΙΒα.

ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΔΙ' ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΕΠΙΘΕΣΙΩΣ

Αἱ περὶ τοῦ ἔχθρου πληροφορίαι ἔφερον τούτον διαθέτοντα εἰς τὴν περιοχὴν Κορυτσά — Ντάρτζα — Τσαγκόνι δύο Μεραρχίας, ἐνισχυμένας μὲ διάφορα Τάγματα (Ἑλβανικά, Μελανοχιτώνων, Βερσαλιέρων, Τελωνοφυλάκων). Ἐπὶ πλέον, ἀνεγνωρίζετο ἡ δυνατότης τοῦ ἔχθρου νὰ μεταφέρῃ ἐνισχύσεις ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἑλβανίας καὶ ἀκόμη ἐξ Ἑλλάδας. Ἐπὶ τῆς ἔχθρικῆς τοποθεσίας ἀμύνης, ἥτις ἐστήριξε τὸ ἀριστερὸν εἰς τὴν Μεγάλην Πρέσπαν καὶ ἀκολουθοῦσα τὰς ἀνατολικὰς κλιτύς τοῦ Ἰβάν καὶ ἀνατολικὰς τοιαύτας τῆς Μόροβας, ἐν συνεχείᾳ κατέληγε εἰς τὰ κατωκημένα χωρία τῆς ὁ-

δοῦ Ντάρτζας καὶ ἐστηρίζετο εἰς τὸν Γράμμον, εἶχον ἀνάπτυχθῆ ἀ-
μυντικῶς αἱ κάτωθι Μονάδες:

α) Αἱ Μεραρχίαι Πάρμας (49η) καὶ Βενέτσιας (19η).

β) Τάγματα Βερσαλλιέρων, πολυβόλων, Μελανοχιτώνων καὶ Ἄλ-
βανικά.

γ) Αἱ τελευταῖαι πληροφορίες ἔφερον τὴν παρουσίαν τῆς Με-
ραρχίας Πιεμόντε (29η) καὶ Μονάδος ἀρμάτων μάχης, στοιχεῖα τῶν
ὁποίων εἶχον ἐμφανισθῆ εἰς Μπίγλιستان τὴν 5ην Νοεμβρίου 1940.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἐχθρική τοποθεσία ἦτο ὠργανωμένη μὲ σειρὰς χα-
ρακωμάτων, συρματοπλέγματα καὶ ἡμιμόνιμα ἔργα εἰς βάθος καὶ
ἐνισχύετο ἀπὸ τὸ φύσει ὄχυρὸν τοῦ ἐδάφους.

Ἐχων ὑπ' ὄψει τὰς ἀνωτέρω πληροφορίες καὶ πιστεύων, ὅτι
μόνον δι' ἐπιθέσεως θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ἐν Ἡ-
πεύρῳ ὀδελφοῦ Στρατοῦ καὶ μόνον διὰ ταύτης θὰ ἐπιτυγχάνομεν τὴν
παράτασιν καὶ τὴν Νίκην καὶ βλέπων ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐξηκολούθει νὰ
παρέχῃ ἐνδείξεις ὅτι δὲν θὰ ἐπιτίθετο καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπωφελη-
θῶμεν ἀπὸ τὸ οὐσιώδες τοῦτο σφάλμα, ἀπεφάσισα νὰ προτείνω τὴν
ταχίστην ἀνάληψιν εὐρυτάτων ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ πρώτα-
σίς μου ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Νοεμβρίου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀπέστειλε εἰς Φλώριναν (ὅπου Σ.Δ.)
τὸν ἐπιτελῆ ἀντισυνταγματάρχην Παπαθανασιάδην, ἵνα πληροφορηθῆ
λεπτομερῶς ἂν στηρίζω εἰς λογικὰ ἐπιχειρήματα τὴν πεποιθήσιν μου
ἐπὶ τὴν αἰσίαν ἐκβασίν τῆς εὐρείας ἐπιθέσεως, πράγμα ὅπερ καὶ
διεπιστώθη.

Ἐνεκα τούτου τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εὐρέθῃ σύμφωνον μὲ τὰς
ἀπόψεις μου καὶ ἤθελε τὴν ταχίστην ἀνάληψιν τῆς ἐπιθέσεως, πρὸς
τὸν σκοπὸν ἀντιπερισπασμοῦ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις τότε συνέχιζε τὴν
προέλασίν του εἰς τὴν Πίνδον καὶ ἐπέεζε ἰσχυρῶς τὰς ἐν Ἡπεύρῳ
δυνάμεις μας. Κατόπιν τούτων ἀπεφάσισα ἵνα, διὰ τῶν διατιθεμέ-
νων ἐπὶ τόπου δυνάμεών μου διατάξω ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν εἰς τὸν
μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν, Μεγάλης καὶ Μικρᾶς Πρέσπας, τομέα, πρὸς
κατάληψιν τοῦ Ἰβάν καὶ τῶν ὑψωμάτων Λέσκα, ἤτοι πρὸς κατάληψιν
τοῦ βορείου σκέλους τῆς στενωποῦ Τσαγκόνι, δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδὸς
Φλώρινα — Κορυτσά.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν ἀποφάσεων διατάχθη τὴν 3ην Νοεμβρίου
ἡ ΧΥ Μεραρχία, ὅπως προβῆ εἰς τὰς ἀναγκαίας μετακινήσεις καὶ
πραγματοποιήσῃ πρόσφορον διάταξιν διὰ τὴν ἐκτόξευσιν τῆς ἐπιθέ-
σεως καὶ ἀρκούντως ἰσχυράν, διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἀναλαμβανό-
μενον ἐγχείρημα.

Αἱ τοιαῦται σκέψεις μου καὶ ἀντιλήψεις μου καὶ αἱ συνεπεῖαι
τούτων ἀποφάσεις μου, ἐβασίζοντο εἰς τὸ ὅτι τὸ ὑπ' ἐμὲ Γ' Σῶμα
Στρατοῦ ἦτο καὶ παρέμενεν ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν ζώνην ἐνεργείας
του ἀπὸ Ἰουλίου 1939 καθορισθεῖσαν, ἤτοι ἀπὸ Μεγάλης Πρέσπας
μέχρι ὀροσήμου Σμάρδεσι (ναί) ἱππαστὶ τῆς ἀμαξιτῆς Κορυτσά —
Φλώρινα.

Οὐχ' ἦττον, τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διὰ διαταγῆς του (ἀπὸ 4
Νοεμβρίου) ὑπήγαγε ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου τὴν ΙΧ Μεραρχίαν (ἀ-
ποσπασθεῖσαν ἐκ τοῦ Β' Σ.Σ.) καὶ ἐπεξέτεινε τὸν τομέα ἐνεργείας
μου μέχρι τοῦ ὄρους Γράμμος. Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης, ἥτις ὄρι-

ζε Σταθμὸν Διοικήσεως τὴν Καστοριάν, καθωρίσθη ἡ ἐπομένη σύνθεσις τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ:

α) ΧΥ Μεραρχία. Αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς ΙΥ Ταξιαρχίας ἀναπτυχθείσης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινητοποιήσεώς της εἰς Μεραρχίαν.

β) ΙΧ Μεραρχία. Αὕτη εἶχε προεπιστρατευθῆ καὶ ἀναπτύξη τὰς δυνάμεις της ἐπὶ τῆς ΙΒα τοποθεσίας ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ΧΥ Μεραρχίας (Μάλι Μάδι — Γράμμος).

γ) Χ Μεραρχία. Αὕτη ἐγκαίρως ἐπιστρατευθεῖσα διετάχθη καὶ μετεστάθμισε ὀδικῶς ἐκ τοῦ χώρου Βέρροια — Γιαννιτσά — Ἐδεσσα — Ἀρδέα.

δ) Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως, Γ' Σύνταγμα Πεδ. Πυροβολ. (μείον Μοῖρα) Γ' Σύνταγμα Βαρέος Πυροβολικοῦ.

ε) Τὰ 2ον καὶ 4ον Τάγματα Πολυβόλων θέσεως.

Τὸ 4ον Τάγμα Πολυβόλων κινήσεως.

Δύο ἀντιαεροπορικαὶ πυροβολαρχίαι διατεθειμέναι ἀπὸ μία εἰς τὰς Χ καὶ ΧΥ Μεραρχίας.

στ) Τὰ εἰς τὴν ΙΧ Μεραρχίαν συμπληρωματικὰ μέσα.

Μοῖρα Πεδινοῦ τοῦ Β' Σ. Πυροβολικοῦ.

Μικτὴ Μοῖρα Βαρέος Πυροβολικοῦ (105 καὶ 155).

Πολυβολαρχία βαρέων Πολυβόλων (13,2) ἄνευ μέσων μεταφορᾶς,

Ἀντιαρματικὴ Πυροβολαρχία (37) ἄνευ μέσων μεταφορᾶς,

Μοῖρα Βαρέος (85) Πυροβολικοῦ τοῦ Β' Συντάγματος Βαρέος ἄνευ μέσων μεταφορᾶς.

Ἡ ΧΙ Μεραρχία, ἥτις ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀνῆκε ὀργανικῶς εἰς τὸ Σῶμα Στρατοῦ δὲν διετέθη εἰς αὐτὸ τηρηθεῖσα ὡς ἐφεδρεία τοῦ Τ. Σ.Δ.Μ. Καὶ οὕτως ἐνῶ διὰ τὴν ἀμυναν ἐπὶ τῆς ΙΒα Τοποθεσίας προεβλέποντο τέσσαρες Μεραρχίαι, πλέον μία Ταξιαρχία Πεζικοῦ, διὰ τὸν αὐτὸν Τομέα ἐνεργείας, διετίθεντο τρεῖς Μεραρχίαι πρὸς διενέργειαν ἐπιθέσεως, κατ' ἐχθροῦ ἐγκατεστημένου ἐπὶ φύσει ὀχυρᾶς τοποθεσίας, κάλλιστα ὀργανωμένης ἀμυντικῶς. Πλὴν τούτου ἐπειδὴ ἐπεβλήθη ἡ δουλεία νὰ τηρηθοῦν δυνάμεις ἐπὶ τῆς ΙΒα, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῆ τὸ ἀπαραβίαστον ταύτης, προδήλως διετέθησαν ὀλιγώτεροι τῶν 3 Μεραρχίων διὰ τὴν ἐπίθεσιν.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Τομέως τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ εἰς τόσον εὐρὺ μέτωπον, ἐπέφερε, ὡς φυσικόν, τὴν ἄμεσον ἐξέτασιν τῆς δημιουργηθείσης νέας καταστάσεως καὶ τὴν λήψιν ἀποφάσεων διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων. Οὕτως ἐμόρφωσα τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κυρία προσπάθεια κατὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ Μόροβας — Ἰβὸν ἐνεδεικνύετο νὰ ἐκδηλωθῆ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ἔνεκα τούτου διέταξα πάντα τὰ πρὸς Φλώριναν προσηνατολισμένα τμήματα τῆς ὀδευούσης Χ Μεραρχίας, ἢ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως καὶ τὸ 4ον Τάγμα πολυβόλων κινήσεως ν' ἀχθῶσι διὰ Ζυνοῦ Νεροῦ εἰς Καστοριάν καὶ ἐκεῖθεν εἰς περιοχὴν Νεστορίου. Τὰ σιδηροδρομικῶς μεταφερόμενα διετάχθησαν νὰ ἀποβιβάζωνται εἰς Ἀμύνταιον καὶ ἐκεῖθεν ὀδικῶς εἰς Καστοριάν.

Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ προητοίμασε ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸν ἐλιγμόν του καὶ ὑπελόγησεν ὅτι μέχρι 10 Νοεμβρίου θὰ ἔφθανον τὰ τμήματα εἰς τὰς θέσεις τῆς ἐξορμήσεως των. Διὰ τὰ ἐπιτελεῖα καὶ

τ' ανώτερα στελέχη έκρινα, ότι διὰ κινήσεως ἐπ' αυτοκινήτων ήδύναντο νά εκτελέωσι τὰς ἀναγκαίας μελέτας καί ἀναγνωρίσεις του εδάφους μέχρι τής 9ης Νοεμβρίου.

Ακολούθως ήσυχολήθην αν ήπρεπε νά προηγηθ ή άποφασισθείσα επίθεσις τής ΧΥ Μερραρχίας κατὰ 'Ιβαν ή νά συγχρονισθ ή με τήν γενικήν επίθεσιν τών δύο λοιπών Μερραρχιών (ΙΧης καί Χης). Μελετήσας τὰ πλεονεκτήματα καί μειονεκτήματα τής συγχρόνου ή διαδοχικής επίθεσεως εκ τών δύο κεράτων τής διατάξεώς μας, κατέληξα εις τὸ νά προτιμήσω τὸν συγχρονισμόν τής επίθεσεως ὀριζομένης διὰ τήν 11 Νοεμβρίου. Ταῦτα πάντα ἀνεκοίνωσα εις τε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον καί εις τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. Ἡ πρόθεσίς μου αὐτή ενῶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρὰ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, δέν εὔρε τήν αὐτὴν ὑποδοχὴν παρὰ τῷ Τ.Σ.Δ.Μ.

Ἡ προϊσταμένη μου αὐτή ἀρχή έκρινε παρακεκινδυνευμένη τήν ἀνάληψιν επίθεσεως καί παρεμβάσα διέταξε νά μὴ ἐκδοθῶσι διαταγαί διὰ ταύτην. Ὡς λόγοι τών δισταγμῶν τής καί τής ἀρνήσεως τής προεβάλλοντο:

α) Ἡ εκ νέου μελέτη τής δυνατότητός μας πρὸς ἐκδήλωσιν ἐπιθέσεως.

β) Ἡ εὐθύνη τής ἐξασφαλίσεως τοῦ ἀπαραδιάστου τής ΙΒα τοποθεσίας διὰ τής διατηρήσεως πρὸς κατοχὴν ἐπαρκῶν ἀθίκτων δυνάμεων δυναμένων διὰ τήν ἄμυναν τής τοποθεσίας (ΙΒα) νά ἐκπέμψωσι πλήρες σχέδιον πυρῶν πεζικοῦ καί γ) ή ἀνετοιμότης μας νά μεταφέρωμεν εις τὰς προωθημένας ἀποθήκας τρεῖς τουλάχιστον μονάδας πυρῶν πυρομαχικῶν, ἐλλείψει φορητῶν αυτοκινήτων.

Τὸ Σῶμα Στρατοῦ ἀπαντῶν ἀνέπτυξε τὰς ἀντιλήψεις του τὸν ῥισαν τὰ κάτωθι:

1) Ἡ διατήρησις τής ΙΒα τοποθεσίας ἐξησφαλιζετο εις μὲν τὸν τομέα τής ΧΥ Μερραρχίας διὰ τών δύο ταγμάτων πολυβόλων θέσεως, εις δὲ τὸν τοιοῦτον τής ΙΧ Μερραρχίας διὰ τής ἐπὶ τόπου παραμονῆς μεγάλου μέρους αὐτῆς. 2) Ἡ δυνατότης μας πρὸς ἀνάληψιν επίθεσεως εἶνε προφανῆς αν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ἐγχειρήματα τής 1ης καί 5ης Νοεμβρίου, αν μελετήσωμεν τὰ ἐξασχθέντα συμπεράσματα καί αν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι παρίσταται ἀνάγκη νά ἐκδηλωθ ή ὅσον τὸ δυνατόν ἐνωρίτερον ή επίθεσις (α) ὅπως προληφθ ή δυνατὴ ἐνίσχυσις τοῦ ἔχθρου, κατὰ τοῦ ὁποῖου διετήρουν τήν πίστιν ὅτι θά ἐπιτευχάνομεν περιφανή Νίκην, ήν κατηγάγομεν, ὡς θά ἴδωμεν. 3) Ἡ ἔλλειψις τών πυρομαχικῶν ὡς εκ τής μὴ συγκεντρώσεως τοῦ συνόλου τών προῦπολογισθέντων δέν θεωρεῖται σοβαρά, δεδομένου ὅτι δέν θά κατηναλίσκοντο ἐντὸς μίας ἡμέρας καί ὅτι ἔχομεν τήν δυνατότητα νά διαθεσωμεν μέρος τών μεταφορικῶν μέσων διὰ νά συντελεσθ ή ἀσφαλῶς, ἐγκαίρως καί προοδευτικῶς ή συγκέντρωσις τούτων ή καί πλειόνων. Διὰ μίαν ἔτι φοράν ἀνέπτυξα εις τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ὅτι ἐστάθμισα ἐπακριβῶς τοὺς ἀσταθμῆτους λεγομένους παράγοντας καί εὔρον ὅτι

(α) Ἐγράφ ή ἐτονίσθη προφορικῶς παρὰ τικων ὅτι δέν ήπρεπε νά ἐπιστευοθ ή κατὰ Κορυτσᾶς επίθεσις, ήτις ἐξησφάλιζε δῆθεν κατ' αὐτοῦς τήν τακτικὴν ἐπιτυχίαν οὐχί ὅμως καί τήν στρατηγικὴν τοιαύτην. Ὁ στρατηγὸς Καθενώτης εις τὸ βιβλίον του «Ἐπιτελικάι μελέται» διεφώνησε ὡς προτιμῶν τήν λύσιν ποῦ ὑπέδειξα.

ἡ πλάστιγξ κλίνει εὐνοϊκῶς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐπομένως ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπιθέσεως. Αἱ ἀσυγκρίτως ὑπέρτεροι ἠθικαὶ μας δυνάμεις ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν πίστιν ὄλων ἐπὶ τὴν προστασίαν τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τὴν ἐντολὴν ἐκ μέρους τῶν οἰκείων τῶν ἀνδρῶν μας θὰ εἶνε ἀκαταμάχητοι.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ἅτινα ἀνεπτύχθησαν εἰς ἐπιτελῆ σύνδεσμον τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. τοῦτο διέταξε νὰ ὑποβάλω ἐγγράφως πρότασιν τοῦ Σώματος Στρατοῦ περὶ τῆς δυνατότητος τῆς ἀναλήψεως ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν προφανῶς διὰ νὰ δύναται νὰ ἐπιρρίψῃ κατ' ἐμοῦ τὴν εὐθύνην, ἐν περιπτώσει ὀποτυχίας.

Ἐν τσοῦτῳ ἡ πρότασις ὑπεβλήθη ὁμέσως ἀλλ' ἡ καθόλου ἐπέμβασις ἐπέφερε τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκτοξεύσεως τῆς ἐπιθέσεως, ἥτις ἀναβολὴ παρέιχε κέδρος εἰς τὸν ἐχθρόν.

Καὶ πράγματι ἀνεβλήθη ἡ ἐπιθεσις διὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου, ἐγκριθεῖσα καὶ παρὰ το Τ.Σ.Δ.Μ. Τοῦτο διὰ τῆς διαταγῆς του καθώρισε:

«Ἐξασφαλιζομένης τῆς τοποθεσίας ΙΒα διὰ τῶν ἀπαραιτήτων δυνάμεων κατάληψις τοῦ ὄρεινου ὄγκου Μόροβα — Ἰβὰν καὶ ἀπαγόρευσις τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ Κορυτσὰ — Ἐρσέκα.

Ἐπογραμμίζω ἐνταῦθα ὅτι τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀπεσκόπει εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ράχεως Μόροβας καὶ τοῦ Ἰβὰν μόνον. Ἡ Κορυτσὰ δὲν προεβλέπετο νὰ καταληφθῆ. Συνεπῶς ἐσχεδιάσθη ἕν ἄλλα ἀπὸ τὴν ΙΒα Τοποθεσίαν εἰς τὴν ράχιν τῆς Μόροβα — Ἰβὰν.

Ἄμυνα ἐπὶ τῆς ΙΒα. Ἄμυνα ἐπὶ τῆς Μόροβα — Ἰβὰν.

Ἐξυπακούεται ὅτι τοιοῦτοτρόπως δὲν εἴχομεν ὠφέλειάν τινα. Μᾶλλον ἐπιβάρυνσιν εἰς τὰς παντοίας μεταφορὰς θὰ εἴχομεν ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα ἐκ τῆς Φλωρίνης καὶ τοῦ Ἄμυνταίου. Ἰσαύτως θὰ εἴχομεν μεγίστας δυσχερείας ἐγκαθιστάμενοι ἐπὶ μὴ ὀργανωμένης τοποθεσίας ἀμύνης.

Ἐλέχθη ὅτι τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. εἶχε σχετικῶς ὑπ' ὄψει του τὰς προθέσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅστις καθώρισε ἐλάχιστον ὄριον τῶν προσπαθειῶν μας τὴν ράχιν Μόροβα — Ἰβὰν καὶ μέγιστον ὄριον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ Κορυτσὰ — Ἐρσέκα.

Πράγματι εἰς διαταγὴν περὶ διαχειμάσεως τῶν στρατευμάτων μας, ἐκδοθεῖσαν παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου τὴν 12 Νοεμβρίου, περιλαμβάνεται ὁ ἀνωτέρω ἀφορισμὸς περὶ ἐλαχίστου καὶ μεγίστου ὁρίου τῶν προσπαθειῶν μας πρὸς κατάληψιν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν χωρὶς νὰ ἐνθυμούμαι ἂν περιήλθεν τότε εἰς χεῖρας μου ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ ἢ ὄχι.

Εἶνε πιθανὸν νὰ ἀπηυθύνετο μόνον πρὸς τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ὅπερ διωχέτετε περαιτέρω τὰς βελήσεις τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἀπαγορεύει παραδόξως τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐπιτυχίας καὶ ἐμπνέει διστακτικότητα.

Η ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ

Αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τοῦ σχεδίου ἐλιγμοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ περιλαμβάναν τὰ ἐπόμενα:

Μὲ ἀρχικὴν διάταξιν εὐνοοῦσαν τὸν αἰφνιδισμὸν καὶ ἐπιτρέ-

πουσαν να θραυσθῆ ἢ ὑπερκερασθῆ πᾶσα ἐχθρική ἀντίστασις, ἐπι-
θεαίς ἄνευ προπαρασκευῆς πυροβολικοῦ ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων:

α) Νεστόριον — Ντάρτζα — Κορυτσά,

β) Πυξὸς — Ἰβάν — Κορυτσά,

πρὸς περίσχεσιν ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου τοῦ ὄρεινου ὄγκου Μόροβας,
καὶ κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς ὡς κόμβου.

Κυρία προσπάθεια ἐν τῇ κατευθύνσει Νεστόριον — Κορυτσά.

Γενική ἀποστολὴ τῶν Μεραρχιῶν: Νὰ γίνουν κύριαι τῶν ἀντι-
κειμενικῶν τῶν σκοπῶν τὸ ταχύτερον, ἐνεργοῦσαι μετὰ τάλμης καὶ
ἄνευ ιδέας εὐθυγραμμίσεως.

Εἰδικῶς:

Ἡ ΧΥ Μεραρχία διετάσseto νὰ ἐπιδιώξη τὴν κατάληψιν τοῦ
Ἰβάν καὶ τῶν ὑψωμάτων Τσέρνικ ὡς ἀντικειμενικῶν τῆς σκοπῶν καὶ
ἐκεῖθεν τὴν ταχείαν κατάληψιν τῆς Δυτικῆς ἐξόδου τῆς στενωποῦ
Τσαγκόνι, καλυπτομένη ἰσχυρῶς ἐκ τῆς κατευθύνσεως Τσερνόφσκας.

Ἡ ΙΧ Μεραρχία διετάσseto νὰ ἐπιδιώξη τὴν κατάληψιν μέρους
τῆς ράχews τῆς Μόροβας, μεθ' ὃ ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ παραβιάσῃ τὸ
βόρειον σκέλος τῆς στενωποῦ τῆς Ντάρτζης, ἐνεργοῦσα πρὸς νότον,
ἄφ' ἑτέρου δὲ ἀκολουθοῦσα καὶ τηροῦσα ἰσχυρῶς τὴν ρόχιν νὰ ἀχθῆ
πρὸς βορρᾶν ἐξαναγκάζουσα τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ προοδευτι-
κῶς τὴν ὄργανωμένην τοποθεσίαν του καὶ μεταβάλλουσα μέτωπον
νὰ δίδῃ μάχην πρὸς αὐτὴν ἐπὶ μὴ προπαρασκευασμένου πεδίου μά-
χης, ἥτοι ἐπὶ ἴσοις ὄροις.

Ἡ Χ Μεραρχία διετάσseto διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ τῆς νὰ ἀσκή πεί-
σιν ἐπὶ τοῦ ὠχυρωμένου ἐχθροῦ, ὥστε νὰ τὸν κρατῆ ἀγκιστρωμένον,
διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς νὰ ἐπιδιώξη τὴν κατάληψιν τοῦ σταυροει-
δοῦς ὑψώματος (1878) καὶ εἶτα τῶν ὑψωμάτων Πρόπα καὶ Λάτο.
Τούτου ἐπιτευχθησομένου νὰ ὤθῃσῃ ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα πρὸς κατά-
ληψιν Μπομποτίστας καὶ ἕτερον πρὸς βορρᾶν κατὰ τὸν ἄξονα τῆς
ράχews Μόροβας πρὸς ταχύτεραν ἐκκαθάρισιν τῆς κοιλάδος Δέ-
βολη ποταμοῦ.

Ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις, ἐξηγηθεῖσα καὶ προφορικῶς εἰς τὸν
Μεραρχὸν τῆς Χης, ἦτο νὰ ἀποφευχθῆ ἡ ἐμπλοκὴ εἰς μάχην ἐκ τοῦ
σύνεγγυς εἰς τὰ περικλειετὰ ὄχυρὰ Ἄρζα καὶ Ντάρτζο, ἅτινα παρα-
καμπτόμενα διὰ συγκλινουσῶν ἐπιθέσεων θὰ ἐπιπτον.

Ἡ Χ Μεραρχία ἐνισχύθη πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς
μὲ τὰ κάτωθι συμπληρωματικὰ μέσα:

α) Τῆς Γ' Ὁμάδος Ἀναγνωρίσεως

β) Τοῦ 4ου Τάγματος πολυβόλων κινήσεως

γ) Δύο ταγμάτων μειωμένης συνθέσεως, ἅτινα εἶχον ἐπαναταχθῆ
παρὰ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ὑπὸ τὰς διαταγὰς μας (εἶχον κινήθῃ πρὸς ἐνί-
σχυσιν τοῦ Δαβάκη).

δ) Τοῦ 27ου Συν)τος (μείον τάγμα) τῆς ΙΧ Μεραρχίας

ε) Τάγματος τοῦ 53 Συντάγματος πεζ.

στ) Δύο ταγμάτων μειωμένης συνθέσεως τοῦ 2ου καὶ 4ου Συν-
ταγμάτων.

ζ) Μοίρας τοῦ ΙΧ Συν)τος Ὀρειβατικοῦ (μείον οὐλαμὸς)

η) Μοίρας τοῦ Υἱ Ὀρειβατικοῦ Συντάγματος.

Σοβαρὰν ἔλλειψιν ἀντιμετώπισε τὸ Σῶμα Στρατοῦ εἰς ὕλικὸν

διαβιβάσεων, ούτινος τὸ μέρος ποὺ διετίθετο δὲν ἐπέτρεπε, οὐ μόνον τὴν ὑπαρξίν κανονικοῦ τηλεφωνικοῦ συνδέσμου, ἀλλὰ οὐδὲ τοῦ στοιχειωδωστερέου τοιούτου. Διὰ τοῦτο διετάχθη ἡ εὐρεία χρήσις τῶν ὀπτικῶν καὶ τῶν ἀσυρμάτων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐπιθεσεως τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, ἥς ἡ ἐπιτυχία ἐβασίσθη εἰς τὴν τολμηρὰν καὶ ταχεῖαν ἐκδήλωσιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν Μεραρχιῶν πρὸς κατάληψιν τῶν ἀντικειμενικῶν τῶν σκοπῶν (α).

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Ἡ ἐπιθεσις τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ἤρχισε τὴν 7 ὥρα τῆς 14ης Νοεμβρίου ἐφ' ὄλου τοῦ μετώπου, ἦτοι ἀπὸ τῶν ὄχθων τῆς Μεγάλης Πρέσπας μέχρι τοῦ Μπατάρου ἐπὶ τοῦ Γράμμου ὄρους καὶ τῆς Μεθωρίου.

Εἰς τὸ δεξιὸν ἡ ΧΥ Μεραρχία αἰφνιδίασα τὸν ἐχθρὸν δέεσπασε τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπροχώρησε εἰς βάθος, ὥστε νὰ καταλάβῃ ὀλόκληρον τὴν τοποθεσίαν καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν ὑψωμάτων Λέσκα καὶ Τσέρνικ εἰς τὴν πεδιάδα ἐξαρθρώσασα τὴν ἐχθρικὴν ἀμυντικὴν διάταξιν. Ἡ τοιαύτη διάσπασις ἐγένετο χωρὶς νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ κατάληψις τοῦ Ἰβάν, οὔτινος ὁ προεξέχων κῶνος τῆς κορυφῆς παρέμεινε εἰς χεῖρας τῶν πεισματωδῶς μαχομένων Ἰταλῶν.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ΧΥ Μεραρχίας συνετελέσθη ἐντὸς 3 ὥρῶν, ἦτοι περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς 14ης Νοεμβρίου.

Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον δὲν ἐπρόφθασε τὸ πυροβολικὸν μας νὰ διανοίξῃ πανταχοῦ ρήγματα ἐπὶ τῶν συρματοπλεγμάτων τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας, οὐδὲ νὰ ἐξουδετερώσῃ ἀπᾶσας τὰς φωλεὰς πολυβόλων τοῦ ἐχθροῦ, διότι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὀπλίται μας εὐγενῶς ἀμιλλώμενοι δὲν ἐσταμάτησαν κάπου, ἀλλ' ὤρμησαν ἀκάθεκτοι εἰς μίαν θυελλώδη ἔφοδον καὶ χρησιμοποίησαντες τὴν χειροβομβίδα καὶ τὴν λόγχην ἀνέτρεψαν τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας.

Οὕτως ἐπετεύχθη τὸ καταπληκτικὸν γεγονός ἐπὶ καταληφθῆ τὸ ὀπίσθιον ὄριον τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας ἐπὶ μετώπου πέντε περὶ χιλιομέτρων.

Τὰ νοτίως τῆς λίμνης Μικρὰ Πρέσπα ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας νὰ προελάσωσι πρὸς Τσέρνικ (ὑψ. 1338) βορείως τοῦ χωρίου Τρέν καὶ νὰ συνδεθῶσι μὲ τὸ ἀριστερὸν τῶν βορείως Μικρᾶς Πρέσπας δρώντων τμημάτων τῆς ΧΥ Μεραρχίας. Ἐπὶ πλεόν τα νοτίως Μικρᾶς Πρέσπας τμήματά μας ἐγκατεστημένα ἐκεῖ ἀπὸ 5 Νοεμβρίου ἐνήργησαν ραγδαίαν ἐπιθεσιν κατὰ τῆς ἐχθρικῆς φρουρᾶς, ἥτις ἐφρούρει τὴν ὀδικὴν ἐπὶ τοῦ Δέβολη ποταμοῦ σπουδαιοτάτην γέφυραν (ὑψ. 866) αἰφνιδίασαν ταύτην καὶ ἐπέτυχον νὰ καταλάβωσιν ἄθικτον τὴν γέφυραν. Τὸ ἐχθρικὸν τμήμα ἐπυροδότησε τὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑπονόμωσιν τῆς γεφύρας, ἀλλ' εἰς λαχίας, ἰδίᾳ πρωτοβουλία, ἔσπευ-

(α) Ὁ Στρατωτικὸς κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς Στρατηγὸς Καθενιῶτης σχολιάζει εὐμενέστατα καὶ μὲ κολακευτικούς χαρακτηρισμούς τὸν «ἐλιγμόν» τοῦ Σώματος Στρατοῦ, εἰς τὸ βιβλίον του «Ἐπιτελικαὶ μελέται».

σε καὶ ἔκοψε τὸ πυροδοτικὸν καλῶδιον καὶ διέσωσε τὴν γέφυραν.

Διακόσιοι πεντήκοντα περίπου αἰχμάλωτοι, μὲ δεκαπεντάδα ἀξιωματικῶν καὶ πολλὰ λάφυρα (ἕκ πολυβόλων, ὄλμων καὶ παντοῖου πολεμικοῦ ὕλικου) ἀπετέλεσαν τὴν συγκομιδὴν τῆς ἡμέρας. Ὁ κῶνος τοῦ Ἰβάν ἀπεμυνώθη καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παρατηρητήριον καὶ χώρος ἀναπτύξεως τῶν ἀπειροπληθῶν ὄλμων, ποὺ διέθετε ὁ ἐχθρὸς. Αἱ ἀπώλειαι τῆς Μεραρχίας δὲν ὑπερέβησαν τοὺς διακοσίους (εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας ἐν συνόλῳ.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς ζώνης ἐνεργείας (ἤτοι ἡ IX Μεραρχία, πλεον Σύνταγμα τῆς Χησ τοιαύτης) ἐξεδήλωσε τὴν ἐπίθεσιν τῆς συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Σώματος Στρατοῦ, κατέλαβε τὴν γραμμὴν τῶν προφυλακῶν τοῦ ἐχθροῦ περὶ τὴν 8ην ὥραν καὶ συνεχίσασα τὴν προέλασιν τῆς ἔλαβε τὴν ἐπαφὴν μετὰ τῆς κυρίας γραμμῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ, τὰ μὲν 65ον Σύνταγμα πρὸ τῆς περιοχῆς τοῦ ὑψώματος 1259, τὸ δὲ Ἀπόσπασμα (διότι ἐν ἀπόσπασμα διέθετε ἡ IX Μεραρχία) τῆς IX Μεραρχίας πρὸ τῆς περιοχῆς Σάλ. Ἄπασαι αἱ δυνάμεις μας αὐταὶ διέδραμον τὸν εὐρύν πεδινὸν διάδρομον τάχιστα, καίτοι ἐβάλλοντο ἀπὸ τὸ ἄφθονον ἐχθρικὸν πυροβολικόν, ἀπὸ τὰ πολυβόλα (ἐλαφρὰ καὶ βαρέα) καὶ ἀπὸ τὰς βόμβας τῆς δραστικῶς δρασάσης ἐχθρικής ἀεροπορίας.

Τὸ ἡμέτερον Πυροβολικὸν (ὄρειβατικὸν καὶ πεδινὸν) ἐπετύγχανε θαυμασίαν ὑποστήριξιν τοῦ πεζικοῦ μας διὰ συνεχῶν κατὰ κλίμακα μετακινήσεων. (Τὸ πεδινὸν μας προωθῆθη διὰ μέσου τῶν ἀβάτων εἰς τροχὸν κλιτύων τῆς Μεθορίου, ὡς προωθῆθη καὶ μέγα μέρος τοῦ βαρέος Πυροβολικοῦ μας διὰ νὰ περιλαμβάνη ὑπὸ τὰ συγκεντρωτικά του πυρὰ τὰς θέσεις τοῦ ἐπὶ τῆς Μόροβας ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ὅπερ παρηνώχλει σοβαρῶς τὴν ἡμετέραν διάταξιν).

Κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἡ μάχη διεξήγεται μὲ λύσαν πρὸ τῆς ὀργανωμένης κυρίας γραμμῆς τῆς τοποθεσίας Κοσνίτσε — Ρεσνίτσε, τῆς περιοχῆς Σάλ. Τὸ ὀρητικὸν πεζικὸν μας, καλῶς ὑποστηριζομένου ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ μας, ἐξουδετέρωσαντος τὴν ἐκεῖ δρῶσαν ἐχθρικὴν μοῖραν Πυροβολικοῦ, διέσπασε τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως, ἐπροχώρησεν εἰς βάθος καὶ κατέλαβε 12 ἐχθρικά πυροβόλα. Ἡ τοποθεσία ἦτο καλῶς ὀργανωμένη καὶ ἐπροστατεύετο ὑπὸ συρματοπλεγμάτων. Ταυτοχρόνως πρὸς τ' ἀνωτέρω καθ' ἃ ἐδημιουργήθη ρῆγμα εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ μετώπου 3 χιλιομέτρων, τὸ 65ον Σύνταγμα διημφισθῆται τὴν κατάληψιν τῶν πρώτων ἐχθρικῶν θέσεων πρὸ τῆς ἀντηρίδος τοῦ ὕψοδ. 1359, ἣτις ἦτο καλῶς ὀργανωμένη.

Εἰς τὸν Νοτίως τῆς διαβάσεως Ντάρτζης τομέα τῆς Χησ (ὀριστερᾶς) Μεραρχίας δὲν εἶχε διευκρινισθῆ ἂν ἡ προέλασις διεξήγεται κατὰ τὰς προθέσεις τοῦ Σώματος Στρατοῦ.

Ἐπὶ Μπάταρος (ἄκρον ἀριστερόν) διεκρίναμεν ἐπίμονον ἀγῶνα τοῦ ἀριστεροῦ συγκροτήματός μας, ἀλλὰ δὲν εἴχομεν ἀναφορὰς ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀγῶνος. Μόνον διὰ τὸ Καζάν εἴχομεν πληροφορίας ὅτι κατελήφθη. Τὸ ἕτερον (κεντρικόν) συγκρότημα ἐκ τοῦ 68ου Συντάγματος ἐκινήθη χωρὶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀντίστασιν πρὸς Νικόλιτς, παλαιὸν κυρίως κατὰ τῶν ἐδαφικῶν δυσχερειῶν. Τὸ Νικόλιτς εἶχε τὴν σημασίαν ὅτι παρεκάμπετο ἡ Ντάρτζα. Τὸ τρίτον τέλος

συγκρότημα, λόγω του διακεκομμένου του εδάφους και των λοιπών εδαφικών δυσχερειών, ήχθη προς "Αρζαν, ήν έδει να άποφύγη και την άπέφυγεν έγκαίρως άφου κατέλαβε τὰ Δυτικώς ύψώματα.

Η Μεραρχία δέν ήτο δυνατόν να παρακολουθήση τας ένεργείας τών συγκροτημάτων της, άτινα ώσαύτως δέν ήδυνήθησαν να τηρήσωσι τόν έπιβεδλημένον σύνδεσμον με την Μεραρχίαν των. "Ενεκα τούτου ήτο φυσικόν να καθυστερησωσιν αι κεκανονισμέναί άναφοραί.

Ούτω διεξήχθησαν αι έπιθετικάί ένεργεαί τής πρώτης ήμέρας (14 Νοεμβρίου άς παρηκολούθησαν οί Διοικηταί του Τ.Σ.Δ.Μ. (Πιτσικας) του Γ' Σώματος (Τσολάκογλου) και Πυροβολικού Σώματος Στρατού (Μουτούσης) και τὸ Έπιτελείον του Σώματος Στρατού (Χρυσόχου, Χατζαρούλας κ.ά.).

Ο έχθρος ήκολούθει την έπομένην τακτικήν: "Ανίστατο λυσσαλέως, άλλ' άνετρέπετο εις την όρμητικότητά μας. Εύθως ώς υπεχώρει 200 έως 300 μέτρα ίστατο, άνασυνεκροτείτο έν σπουδή και ώργάνωνε άντεπίθεσιν μη ύποστηριζομένην παρά άτελώς. "Ενεκα τούτου άπετύγχανε και συνεπτύσσεται με άπωλείας.

Τ' άποτελέσματα τής μάχης έκρίθησαν παρά του Διοικητού του Γ' Σώματος ώς άρκούντως ίκανοποιητικά, διότι δια τής διασπάσεως τής κυρίας γραμμής άντιστάσεως του έχθρου έδημιουργούντο ευνοϊκαί προϋποθέσεις δια την συνέχισιν τής έπιθέσεως τών έπομένων ήμερών. Τας αύτας έντυπώσεις έξεδήλωσε και ό παριστάμενος διοικητής του Τ.Σ.Δ.Μ.

Παραδόξως όμως περί τὸ μεσονύκτιον κληθείς εις τὸ τηλέφωνον (έκ Κοζάνης εις Καστοριάν) έπληροφορήθη παρά του Στρατηγού Πιτσικα ότι οτός νομίζει ότι άσφαλώς θα άποτύχη ή έπίθεσις, άν συνεχισθῆ, και ότι έβέβηρει ότι μόνον δια τής μεθόδου τών διαδοχικών προσπαθειών ήτο δυνατόν να έπιτευχθῆ κάτι έλάχιστον. "Ενεκα τούτου, κατέληξε ότι διέταξε την μετάπτωσιν του πλείστου μέρους τών δυνάμεών μας εις την άμυναν και την συνέχισιν τής έπιχειρήσεως δια διαδοχικών προσπαθειών, δεδομένου ότι ίσχυρίζεται ότι «κατά την πρώτην ήμέραν έπετεύχθη ή λήψιν έπαφής» δήθεν.

Καταπλαγείς εκ του άκούσματος τούτου ήρώτησα: «τί ειχε μεσολαβήσει ώπό τής ώρας που άπεχωρίσθημεν ώστε να μεταβάλη γνώμη»;».

Και χωρίς να λάβω άπάντησιν άνήνεγκον, ότι άπεστάλη ήδη ή δια την δευτέραν ήμέραν τής έπιθέσεως διαταγή μου προς τας Μεραρχίας και ότι θα ήτο λίαν δυσχερές να στείλω νέαν διαταγήν άντίθετον τής προηγουμένης και δη άφου περιέληθ εις χείρας μου ή διαταγή του Τ.Σ.Δ.Μ.

Η νέα αύτη εκδήλωσις του Τ.Σ.Δ.Μ. άποδεικνύει ότι δέν έπίστευεν εις την έπίθεσιν, δια την διενέργειαν τής όποίας έζήτησεν υπεύθυνον άναφοράν.

Υπερέκαμψα εύτυχώς και τὸ πρόσκομμα τούτου, ίσχυρισθείς ότι καθίστατο τεχνικώς άδύνατος ή σύνταξις νέας διαταγής και ή έξαποστολή της εις τας Μεραρχίας. Πάντως ήτο δυνατόν να μοι έπιρριφθῆ ή ευθύνη τής μη συμμορφώσεώς μου εις διαταγήν του προϊσταμένου μου.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΙΩΣ

Ἡ διαταγή μου διὰ τὴν 15 Νοεμβρίου ὤριζε «τὴν ἐπίδωξιν τῆς ὀλοκληρώσεως τῶν τεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῶν Μεραρχιῶν».

Διετεθήσαν ἐνισχύσεις:

Εἰς τὴν X Μεραρχίαν διὰ τὸ ἀριστερόν της ἐν τάγμα,

Εἰς τὸ 65ον Σύνταγμα (περιλαμβάνον μόνον δύο τάγματα) ἐν τάγμα.

Εἰς τὴν IX Μεραρχίαν δύο Τάγματα.

Τὸ 65ον Σύνταγμα ὑπήχθη τακτικῶς ὑπὸ τὴν IX Μεραρχίαν ἵνα συντονισθοῦν αἱ προσπάθειαι πρὸς διεύρυνσιν τοῦ ἐπιτευχθέντος ρήγματος εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς βαυθέραν διείσδυσιν μέχρι τῆς ράχεως τῆς Μόροβας.

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν διαταγῆς:

α) Εἰς τὸ δεξιὸν ἢ XY Μεραρχία δὲν συνέχισε τὴν ἐπιθετικὴν τῆς προσπάθειαν, περιορισθεῖσα εἰς τοπικὰς ἐπιχειρήσεις ἀποκρούσεως ἐκδηλωθεισῶν τοπικῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ. Αὕτη ἀνήνεγκεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα διὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ του καὶ ὅτι προέβλεπε ὡς πιθανὴν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑναντί της ἐχθροῦ. Δὲν ἐξετίμησεν ἡ Μεραρχία τὴν πλεονεκτικὴν τῆς θέσιν ν' ἀποκρούει ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐξορμῶντος ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς στενωποῦ κατὰ φύσει ἰσχυρῶν ὕψωμάτων ποῦ κατεῖχε αὕτη. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε, πράγματι, συγκεντρώσει εἰς τὴν κοιλάδα ἄφθονον πυροβολικόν, ὅπερ ἔβαλλεν ἢ τυφλῶς ἢ καθοδηγούμενον ἀπὸ τὴν μὴ καταληφθεῖσαν κορυφὴν τοῦ κώνου τοῦ Ἰδάν. Ἐὰν ἡ Μεραρχία προώθει τὸ πυροβολικόν της, τὸ πρόβλημα θὰ ἐλύετο αὐτομάτως, διότι θὰ ἐξουδετεροῦτο ἡ μὴ βαλλομένη ἕως τότε κορυφὴ τοῦ Ἰδάν. Διετεθήθη ὅθεν ἐκτελέσει ἀναγνωρίσεις πρὸς προώθησιν τοῦ πυροβολικοῦ της καὶ νὰ καλύπτῃ ἰσχυρῶς τὸ δεξιὸν της.

β) Ἡ IX Μεραρχία (εἰς τὸ κέντρον) ὑποστηρικθεῖσα ἀποτελεσματικῶς ὑπὸ ἀφθονοῦ Πυροβολικοῦ μας, τολμηρῶς προωθηθέντος, ἐνήργησε συνολικὴν ἐπίθεσιν καὶ διέσπασε τὴν ἐχθρικὴν τοποθεσίαν, καταλαβοῦσα τὸ ὕψ. 1259, συλλαβοῦσα περὶ τοὺς 500 αἰχμαλώτους, ὧν δύο ὀνότεροι ὀξωματικοὶ καὶ δεκάς κατωτέρων καὶ κυριεύσασα 20 πυροβόλα, 300 ἡμίονους καὶ ἄφθονον ὕλικόν. Τὸ σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι διηρῦνθη κατὰ πολὺ τὸ ρῆγμα τῆς κυρίας τοποθεσίας, πράγμα ὅπερ ἐπέτρεψε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιτυχίαν, νὰ διεισδύσῃ εἰς βάθος πρὸς τὴν περιοχὴν Χήπεντς καὶ νὰ ἐξαρθρῶσῃ τελείως τὴν ἐχθρικὴν διάταξιν. Ἡ κατάληψις τοῦ Χήπεντς ἠπείλει τὴν ὑπερκέρασιν τῶν δύο κατὰ βάθος κατεχομένων ὄχυρῶν Ἄρζας καὶ Ντάρτζας.

γ) Εἰς τὸ ἀριστερόν τοῦ Σώματος Στρατοῦ τὸ μὲν ἀριστερόν συγκρότημα τῆς X Μεραρχίας κατέλαβε τὸ ὕψ. Γκόριτσα καὶ συνέκλινε, ὡς εἶχε διαταγῆν, πρὸς τὸ σταυροειδές ὕψωμα. Ὁ ἐχθρὸς ἀντέτασσε κατ' αὐτὸ συνεχῆ καὶ ἐπίμονον ἀντίστασιν, ἥτις μαζὶ με τὰς δυσχερείας τοῦ λίαν δυσβάτου ἐδάφους ἀνέκοπτε τὴν ταχείαν προχώρησίν του.

Τὸ Κεντρικὸν Συγκρότημα κατέλαβε τὸ σταυροειδές, πράγμα ὅπερ ἐξησφάλιζε τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ἐπιτυχίας μας, καθ' ὅσον τὸ

σταυροειδές ὕψωμα (1800 μ.) ἦτο ἰσχυρότατον ἔρεισμα εἰς τὸ νότιον σκέλος τῆς στενωποῦ Νιάρτζα. Τὸ δεξιὸν συγκρότημα ἐμπλακέν εἰς Ἄρξαν ἐπέτυχεν ἀρκούντως ἱκανοποιητικὴν προχώρησιν.

Τὰ μέχρι σήμερον ὀποτελέσματα ἐδικαίωσαν τὴν πίστιν μου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν μας ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς τὴν ἀσφαλῆ Νίκην μας.

Αἱ ἀνωτέρω ἐπιτυχίαι μας ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ οὕτω ἀπεφύγομεν ἐπέμβασιν τούτου.

ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Ἡ ἀπὸ τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 16 Νοεμβρίου ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν μου ὠριζε διὰ τὴν τρίτην ἡμέραν «δραστηρίαν ἐπίθεσιν παρὰ τῶν τριῶν Μεραρχιῶν», ἧτοι ὑπὸ μὲν τῆς ΧΥῆς καὶ Χῆς πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῶν τεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῶν, ὑπὸ δὲ τῆς ΙΧῆς ἐπίθεσιν ἐν τῇ κατευθύνσει Πρόπα — Διάβασις Στενωποῦ — ὕψ. 1878 πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Χῆς Μεραρχίας.

Ἡ ΙΧῆ Μεραρχία ἐπεφορτίζετο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν καταληφθεῖσαν ράχιν τῆς Μόροβας καὶ νὰ προχωρήσῃ ἀκολουθοῦσα τὴν ράχιν πρὸς Βορρᾶν.

Εἰς ἐκτέλεσιν τούτων ἡ δράσις τῶν Μεραρχιῶν ὑπῆρξε ἡ κάτωθι: Ἡ ΧΥ Μεραρχία, παρὰ τὴν διαταγὴν, δὲν ἐξεδήλωσεν ἐνέργειαν, ἀπασχοληθεῖσα μὲ τὴν προπαρασκευὴν τηλεσφόρου ἐπιθέσεως διὰ τὴν ἐπομένην, 17ην Νοεμβρίου, καὶ μὲ διάθεσιν αὐτῇ ἐνισχύσεως εἰς πεζικὸν καὶ πρὸ παντὸς εἰς ὀρειβατικὸν Πυροβολικόν. Ἡ Μεραρχία αὕτη λόγῳ τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ διοικητοῦ τῆς ἦτο διστακτικὴ καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἐπεμβάσεώς μου. Ἐπενέβην ὅθεν καὶ κατέπεισα τὸν Μέραρχον, ὅτι ἡ προώθησις τοῦ Πυροβολικοῦ (ἐλαφροῦ καὶ βαρέος) θὰ ἐπέφερε μέγιστα πλεονεκτήματα, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ ζητῆ ἐνισχύσεις. Ἄνεκοίνωσα εἰς τὸν ἴδιον ὅτι εἰς τὰς ἄλλας Μεραρχίας τὸ Πυροβολικὸν συνόλου παρακολουθεῖ ὡς ἄμεσος ὑποστήριξις τὸ φίλιον Πεζικόν. Κατόπιν τούτων ἔλαβον τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ προωθεῖτο τὸ Πυροβολικόν του. Ἐν τοσοῦτω δὲν ἐξετέλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του, δίνων πίστιν εἰς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ τῆς Μεραρχίας του «ὅτι δὲν ὑπῆρχον κεκαλυμμένοι θέσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Πυροβολικοῦ».

Τοῦτο ἀπεδείχθη ἀνακριβὲς κατόπιν ἐπιτοπίου τοπογραφήσεως τῆς περιοχῆς, λαβούσης χώραν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς. Διὰ τὰς παραλείψεις ταύτας διετάρχησαν ἀνακρίσεις.

Ἡ ΙΧ Μεραρχία κατέλαβε τὸν ὠχένα τῆς Πρόπα καὶ τὰ δόρεια ταύτης ἀντερείσματα καὶ ἐκινήθη κατὰ μῆκος τῆς ράχους πρὸς Βορρᾶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Σβέτι — Ἀτάνας, ὅπερ ὁ ἐχθρὸς προσεπάθησε νὰ τηρήσῃ πεισιμῶνας.

Παρὰ ταῦτα περισχεθὲν κατελήφθη διὰ νυκτερινῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐμπλοκῆς σώματος πρὸς σώμα.

Τῆς Χῆς Μεραρχίας τὸ ἀριστερὸν συγκρότημα κατέλαβε κατόπιν ἀγῶνος τὸ δεῦτερον ἀνώνυμον ὕψωμα νοτίως 1878, τὸ Κεντρικὸν ὠλοκλήρωσε τὴν κατάληψιν τοῦ σταυροειδοῦς καὶ κατέλαβε τὸ ὕψ. 1827, ἐπιτευχθέντος ἐξ ὄψεως συνδέσμου μετὰ τῶν συγκροτη-

μάτων και τὸ δεξιὸν συγκρότημα κατέλαβε τὴν Ἄρξαν και τὰ βο-
ρείως ταύτης ὑψώματα.

Ἡ ἐχθρική ἀεροπορία ἔδρασε ἀνενοχλήτως κατὰ τὴν 2αν ἡμέ-
ραν και κατὰ τὴν σημερινὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως, βομβαρ-
δίζουσα και πολυβολούσα. Εὐτυχῶς οἱ βομβαρδισμοὶ ἐγίνοντο ἀπὸ
ὑψους 4.000 μ. και οὕτως ἦσαν ἀστοχοὶ.

Ἐπίτηδες ἐνδιέτριψα εἰς λεπτομερείας διὰ τὴν μάχην ταύτην και
κατέδειξα τὰ ἐπιτευχθέντα κοθ' ἡμέραν ἀποτελέσματα διὰ νὰ εἶνε δυ-
νατὸν νὰ ἐκτιμηθοῦν αἱ παρεμβάσεις τῶν προϊσταμένων μου ἀρχῶν
και ἡ ὀντίταξις τῆς ἐμμονῆς μου κατὰ τῶν παρεμβάσεων και ὑπὲρ
τῆς συνεχίσεως τῆς μάχης, ἥτις θὰ ἔφερε τὴν ἐπιτυχίαν.

Δέον νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ τυχὸν σύμπτυξις μας εἰς τὰς θέ-
σεις ἐξορμήσεως εἶχε αἰτία νὰ χάσωμεν ὅλον τὸ βαρὺ πυροβολι-
κὸν μας, ὅπερ ἐκυλίσθη ἐκ τῶν ἀβάτων εἰς τροχὸν κλιτῶν τῆς μεθο-
ρίου και δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνασυρθῇ κατεσκευασμένως.

Ἐπομένως δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἐὰν ἐφηρμόζετο ἡ μέθοδος τῶν
διαδοχικῶν προσπαθειῶν εἶχε ἡμεῖς ἠναγκασμένοι νὰ ἀμυνώμεθα εἰς τὸ
πλεῖστον τοῦ μετώπου, ἥτοι εἰς ἀκάλυπτον και ἀνοργάνωτον ἔδαφος,
ὅπου θὰ ὑφιστάμεθα ἀπωλείας αἱματηροτάτας και μόνον ἀπωλείας.
Τὸ σπουδαιότερον, θὰ ἀντελοσμβάνετο ὁ ἐχθρὸς εἰς μέγαντων εἴκοσι
και πλεόν χιλιομέτρων μεταξύ ἀριστεροῦ ΧΥ Μεραρχίας, και δεξιοῦ
ΙΧης, ἦτο ἀκάλυπτον και θὰ ἐπετίθετο με ἄρματα.

Τὴν ἐσπέραν τῆς τρίτης ἡμέρας (16 Νοεμβρίου), τὸ Τ.Σ.Δ.Μ.
χωρὶς νὰ ἔχη τὰς ἐκ τῆς μάχης ἐντυπώσεις ἐκ προσωπικῆς τοῦ Διοι-
κητοῦ του ἢ ἐπιτελῶν του παρακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος, ἐπέμενε ὁ-
πως μεταπέσει ἡ ΧΥ Μεραρχία εἰς τὴν ἄμυναν.

Ἀντέταξα και πάλιν ἄρνησιν και ἠπέιλησα παραίτησιν. Τώρα
εἶχον περισσότερα ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν και ἦσαν
ἐκδηλὰ τὰ ἀποτελέσματα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἀντίδρασις εἰργάζετο κα-
ταχθονίως διὰ νὰ μεταπέσωμεν εἰς τὴν ἄμυναν ἢ νὰ συμπτυχθώμεν.
Τὸ γεγονός τοῦτο γνωρίζομεν ἐξ ἀφηγήσεως αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Ἀρχι-
στρατήγου, λαβοῦσης χώραν τὴν 9ην Δεκεμβρίου εἰς Κορυτσάν πλεόν.
«Εἶχε ὑποβληθῇ πρότασις παρὰ τοῦ συνδέσμου τοῦ Γενικοῦ Στρα-
τηγείου εἰς τὰ Τ.Σ.Δ.Μ. (ἐν Κοζάνη) δι' ἧς ἐγνωμάτευε, ὅτι κρίνει
ἐπιβεβλημένην τὴν ἀνακοπὴν τῆς ἐπιθέσεως και τὴν σύμπτυξιν μας
εἰς τὴν ΙΒα. Ἐνεκα τούτου τὴν νύκτα τῆς 16 πρὸς 17 Νοεμβρίου δι-
έταξα νὰ λάβῃ χώραν σύσκεψιν τῶν ἐπιτελῶν, διὰ νὰ μοὶ εἰσηγηθοῦν
τὰ πρόποντα. Ἀκούσας (ἐξακολουθεῖ ἀφηγούμενος ὁ Ἀρχιστράτηγος)
τὰς εἰσηγήσεις, ἀπεφάσισα νὰ καλέσω Ὑμᾶς, Στρατηγὲ Τσολάκο-
γλου, εἰς τὸ τηλέφωνον, διὰ νὰ ἀκούσω τὴν ὑπεύθυνον γνώμην σας.
Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἤνοιξε τὸ τηλέφωνον και ἐπαρουσιάσθη ὁ ἐπιτε-
λάρχης κ. Χρυσόχου, ὅστις μοὶ ἀνήγγεικε ὅτι ἀναπαύεσθε. Ἡρώ-
τησα τὸν κ. Χρυσόχου, ὅστις ὡς μὴ παρακολούθησας αὐτοπροσώ-
πως τὴν μάχην ἠρνήθη νὰ εἴπῃ τὰς προσωπικὰς του ἐντυπώσεις. Ἐ-
προθυμοποιήθη ὅμως νὰ ἀναγνώσῃ εἰς ἐπήκουον ἐμοῦ ἀπὸ τηλεφώνου
τὰς προσωπικὰς σας, κ. Τσολάκογλου, ἐγγράφους ἐντυπώσεις, ποὺ
εἶχετε διατυπώσει εἰς τὴν «ἀπόφασίν» σας διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς
ἐπομένης (ὡς γνωστὸν ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἡγήτορος
Μεγάλης Μονάδος συντάσσεται ἡ διαταγὴ Ἐπιχειρήσεων). Ἀκούσας

τὰς εὐαρέστους καὶ ἱκανοποιητικὰς ἐντυπώσεις σας ἐκαληνύκτισα τὸν κ. Χρυσοχόου καὶ ἐκατέβασα τὸ τηλέφωνον εἰπὼν πρὸς τοὺς ἐπιτελεῖς μου: Ἐφοῦ ὁ κ. Τσολάκογλου εἶνε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν κανένα λόγον. Αὐτὸς παρακολουθεῖ ἀυτοπροσώπως τὴν μάχην καὶ τὴν διευθύνει. Ὁ προτείνας δὲν ἔχει προσωπικὰ ἐντυπώσεις καὶ κρίνει ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς μόνον τὰς ἀναφορὰς ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῶμεν τὴν ἀνάγκην συμπτώξεως».

Δὲν γνωρίζω πῶς ἐδικαιολογήθη ἡ ὀλεθρία διὰ τὸν Στρατὸν καὶ τὸ Ἔθνος πρότασις περὶ συμπτώξεώς μας, οὔτε ἂν ἐπεβλήθησαν κυρώσεις. Πάντως εἶνε μία εἰσέτι ἀπόδειξις ὅτι ἔλειπε ἡ πίστις πρὸς τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν νίκην. Ἀπεκρυσταλλώθη ἀνεξιτήλως ἡ προσήλωσις πρὸς τὴν ὀλιγοήμερον ἀντίστασιν... ἦτις, ὡς εἴπομεν, ἐστηρίζετο εἰς ὠρισμένας προϋποθέσεις, ἅς παρέβλεψαν οἱ ρέποντες πρὸς τὴν ἄμυναν (α).

ΤΕΤΑΡΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ (17 Νοεμβρίου)

Κατὰ ταύτην ἐπετεύχθησαν τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα:

α) Ὅλως αὐτοθούλως ὁ ἥρωικὸς ἀντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος, διοικητὴς τοῦ 28ου Συντάγματος τῆς ΧΥ Μεραρχίας, βαρυνθεὶς τὴν ἀδράνειαν, ὠδήγησε τὰ τμήματά του εἰς χωρὶν Γκολομπέρδα, ὁπόθεν ἠπειλεῖτο ἡ ὑπερκέρασις τοῦ Τσαγκόνι καὶ συνεσφίγγεται ὀσφυκτικῶς τὸ Ἰβάν. Ἡ συγκομιδὴ τῆς ἡμέρας ἐπέφερε νὰ συλληφθοῦν 120 αἰχμάλωτοι καὶ νὰ περιέλθουν εἰς χεῖρας μας 4 πυροβόλα, 100 ἵπποι καὶ ἄφθονον ὑλικόν. Ἐπὶ πλέον κατηνέχθη πληῆγμα εἰς τὸ ἠθικόν τοῦ ἐχθροῦ, διότι ἡ στενωπὸς ἐβρωεῖτο ἀπόρητος καὶ ἀπροσπέλαστος (6).

Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ 28ου Συντάγματος, διέταξα νὰ συμπτυχθῇ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Λέσκα, διότι ἦτο πιθανὸν τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικόν, τοῦ ὁποίου διὰ τελευταίαν φορὰν ἐξηρθρώθη ἡ διάταξις, νὰ συγκεντρώσῃ τὰ πυρὰ του εἰς Γκολομπέρδαν, ὅτε θὰ ἐθρηνούμεν πολλὰς ἀπωλείας. Ἄλλωστε δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ πύση ἐκεῖθεν ἡ τοποθεσία, ἀφοῦ ἦτο ἀσφαλέστατον ὅτι θὰ ἔπιπτε ἐκ τῆς προχωρήσεώς μας κατὰ τὴν ράχιν τῆς Μόροβας, ὡς εἶχε ἀλωθῆ μεγίστη ἔκτασις τῆς ὀργανωμένης τοποθεσίας εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύς τοῦ ὄρους Μόροβα.

β) Ἄλλα τμήματα τῆς ΧΥ Μεραρχίας, ἐτόλμησαν, παρὰ τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχον ἐκ πιθανῆς προσβολῆς τῶν ἐχθρικῶν ἀρμάτων νὰ προσπελάσουν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον κατὰ Βράνεστε καὶ Μπαμπάν. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια ἐφείλκυσε τὰς δριμείας παρατηρήσεις μου ὡς μὴ σύμφωνος πρὸς τὰς διαταγὰς μου. Δὲν διετάχθη ἡ σύμπτυξις, διότι ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος νὰ

(α) Ὁ Στρατηγὸς Καθενιώτης εἰς τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1947 βιβλίον του λέγει εἰς σελ. 64: «Οὐ μόνον ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐπιθέσεως τῆς Μόροβας ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν φατισμένην πρωτοβουλίαν τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ».

(6) (Τὴν στενωπὸν ταύτην παρέκαμψε καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὰς ἀπωλείας).

καταδιωχθῶσι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅτε ἦτο ἐνδεχόμενον ν' ἀντιληφθῆ οὗτος ὅτι ἦτο ἀκάλυπτος εὐρεία ζώνη.

γ) Ἡ ΙΧ Μεραρχία προχωροῦσα ἐπὶ τῆς ράχεως κατέλαβε τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ ὄρους Μόροβα, συσφιγγουσα τὴν ὠργανωμένην ἐχθρικήν τοποθεσίαν πρὸς Χότσιστε καὶ συνεπῶς ἐπλησίαζε τὸ Βράνεστε, περὶ οὐ ἀνωτέρω.

δ) Ἡ Χ Μεραρχία διὰ τοῦ 30 Συντάγματος κατέλαβε τὸ περίκλειστον ὄχυρον Ντάρτζα, τῆς ὁμωνύμου στενωποῦ.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ Ι Μεραρχία τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ μόλις σήμερον ὑπερέβη τὴν μεθόριον διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ ἠρωικοῦ Κουρκουλάκου καὶ κατέλαβε τὴν Ἑρσέκαν.

Ἡ κατάληψις ταύτης καὶ συνεπῶς ἡ ἀποκοπὴ τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ Κορυτσᾶ — Λιασκοβίκι, ἀπετέλει σημαντικωτάτην ἐπιτυχίαν τοῦ Στρατοῦ μας καὶ μεγίστην συνδρομὴν διὰ τὸ ὑπ' ἐμὲ Σῶμα Στρατοῦ, ὅπερ ἀντιμετώπιζε πέντε καὶ πλέον ἐχθρικός Μεραρχίας.

Ἔνεκα τούτου ἐδεκιμάσαμεν ἄπειρον χαράν, ἡ ὁποία δὲν διήρκεσε πολὺ, διότι τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διέταξε τὴν ἄμεσον ἐκκένωσιν τῆς Ἑρσέκας καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Συντάγματος Κουρκουλάκου εἰς τὴν μεθόριον (α).

Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις μαρτυρεῖ τὴν ἀπαισιοδοξίαν, ἣτις ἐπεκράτει εἰς Κοζάνην.

Ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Ἑρσέκας ἀπωλέσθη πολὺτιμος λεία (ἐκ μηχανοκινήτων μέσων, ἀρβυλῶν καὶ βενζίνης) ἣτις ἐκάη ὡς ἀδυνάτου τῆς συναποκομιεῶς τῆς.

Λέγεται ὅτι ἐπέδρα εἰς τὴν ἐκτίμησιν των ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἡ διαπίστωσις ὑπερτέρων κατὰ πολὺ ἐχθρικών δυνάμεων ἢ ὅτι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ αἰφνιδιάσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ καταλάβωμεν τάχιστα τὸν κόμβον τῆς Κορυτσᾶς, τὸν ὁποῖον, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δὲν εἶχαν ὀρίσει οὐδὲ ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν... Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς ἔχων ἰσχυρὰς προφυλακὰς καὶ καλῶς ὠργανωμένην τοποθεσίαν, ἀντέστη πεισιμόνως καὶ ἡ αἰχμαλωτίζετο, ἢ ἀνετρέπετο διὰ τῆς λόγῃς. Διὰ τοῦτο καὶ καθυστέρησε ἡ κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς.

Ἡμεῖς ἐπιμείναντες ἐνίκησαμεν.

Ἦντλοῦμεν ἐνθάρρυνσιν ἀπὸ τοὺς προθυμοποιουμένους διὰ πάσαν θυσίαν ἀξίωματικούς καὶ ὀπλίτας μας καὶ ἐνεπνεόμεν εἰς αὐτοὺς ἐγκαρτέρησιν καὶ ἐπίμονον ὄρμην.

Παρακολουθοῦντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἀγῶνα ἐγνωρίζομεν τοὺς

(α) Ὁ Στρατιωτικὸς Ἱστορικὸς Στρατηγὸς Ν. Γρηγοριάδης εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος» (Τεύχος Α' σελίς 26 καὶ 27) παραυρθεὶς ἀπὸ τὴν συνοπτικὴν ἐκθεσιν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, καθ' ἣν ἐτονίζετο ὁ συγχρονισμὸς τῶν ἐνεργειῶν τῶν Μονάδων καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν προσπαθειῶν των ἐξάγει τὸ γεγονός. "Ὀφείλε ὅμως νὰ πληροφορηθῆ ὅτι εἰς τὴν πράξιν ἀφέθη νὰ μάχηται τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ χωρὶς τὰ λοιπὰ ν' ἀπασχολοῦν τὰς ἐχθρικός δυνάμεις. Οὕτω τὰ μὲν Β' Σῶμα Στρατοῦ δι' ἐνὸς Συντάγματος τὸν κατέλαβε τὴν Ἑρσέκαν ἀλλὰ τὴν ἐγκατέλειψε αὐθημέρον συνεπεία διαταγῆς, τὸ δὲ Α' Σῶμα Στρατοῦ μόλις τὴν 4ην Δεκεμβρίου ὑπερέβη τὴν Μεθόριον.

Ἡ ὀρθωτάτη παρατήρησις τοῦ Στρατηγοῦ Γρηγοριάδου θὰ ἦτο ἀκριβὴς ἀν τούλαχιστον ἐπὶ τοῦ προκειμένου διετηρεῖτο ἡ διακατοχὴ τῆς Ἑρσέκας.

λόγους, δι' οὓς ἐβράδυνε αὐτὴ ἢ ἐκείνη τῶν διαταγῶν μας καὶ ἔνεκα τούτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἀπεγοητευόμεθα, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρείχομεν συνδρομὴν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς διὰ συμπληρωματικῶν μέσων ἢ διὰ πυρῶν πυροβολικοῦ, ὥστε νὰ ἐπιταχύνεται ἢ νὰ τελεσφορῇ ἢ ἐκτελέσῃς. Διετάσσομεν τὰ δυνατὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν καὶ ἐπαγρυπνοῦντες ἀντελαμβάνομεθα τίνα ἦσαν τὰ ἐνδεδειγμένα πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μέτρα. Δὲν διετάσσομεν διὰ ν' ἀναμένωμεν τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐκτελέσεως ἢ μὴ τῆς διαταγῆς, ἀλλὰ ἠρχόμεθα ἄρωγοὶ εἰς τὴν παραμικρὰν ἀντίδρασιν τοῦ ἐχθροῦ, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκτελέσεως.

Ἄναμφισβητήτως ἡ Κορυτσὰ ἦτο δυνατόν πλεόν νὰ καταληφθῇ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦτο πιθανόν νὰ ἀντεπιτεθῇ ὁ ἐχθρὸς δι' ἀρματικῶν μέσων καὶ νὰ καταγάγῃ ἔστω καὶ μίαν ἐπιτυχίαν, δὲν διετάξα τὴν κατάληψιν, ὀναμένων νὰ διευρυνθοῦν οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ παρὰ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ., ὥστε νὰ μὴ ἔχω καὶ ἄλλας εὐθύνας.

ΛΟΙΠΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ (18—22 Νοεμβρίου)

Τὴν 18ην Νοεμβρίου ἐπετεύχθησαν τὰ ἐπόμενα ἀποτελέσματα:

1) Ἡ ΧΥ Μεραρχία κατόπιν ἐπιμόνου ἐπεμβάσεώς μου διηύρυνε τὸ ρήγμα Β.Α. τοῦ Ἰδάν καὶ προωθῆθη εἰς τὸ μέτωπον Βράνεστε.

2) Ἡ ΙΧ Μεραρχία κατέλαβε τὴν Πρόπαν (1779 μέχρι 1805) καὶ συνέχιζε ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐπὶ τῆς ράχεως τῆς Μόροβας (πρὸς Βορρὰν) κινήσιν τῆς καὶ τὴν πρὸς τὴν Μπίγλαν (πρὸς Νότον), ἀφ' ἑτέρου.

3) Ἡ Χ Μεραρχία ἐπέτυχε τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς καταλήψεως τῶν περὶ τὸ ὕψ. 1878 ὕψωμάτων καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸν αὐχένα τῆς Ντάρτζας, καίτοι συνήνησε τὴν ἀντίστασιν νέων καὶ ἀκμαίων ἐχθρικῶν δυνάμεων, αἵτινες βραδύτερον ἐξηκριβώθη ὅτι ἀνήκον εἰς τὴν 2αν Μεραρχίαν Ἀλπίνων Τριντεντίνα.

Τὴν τοιαύτην ἐνίσχυσιν προεβλέψαμεν μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν (α) τῆς Ἑρσέκας καὶ ἔνεκα τούτου εἶχομεν ἐνισχύσει τὴν Χ Μεραρχίαν δι' ἑνὸς Συντάγματος Πεζικοῦ (τὸ 50ὸν) διατεθέντος ἡμῖν κατόπιν αἰτήσεώς μας ὑποβληθείσης ἐγκαίρως.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔπρεπε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν ἀγῶνα με-

(α) Ὁ Στρατηγὸς Καθενιώτης εἰς τὸ διβλίον του καὶ κυριώτεραι στρατηγικαὶ φάσεις τοῦ 1940—41» παραθέτει ἀπόσπασμα ἐκθέσεως τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, ὅπερ εἶχε τὴν γνώμην νὰ μὴ ἀδρανή ἐπὶ 10 ἡμέρας ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῖται «ἐπιτυχῶς εἴτε κατὰ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐχθροῦ ἐνεργοῦντος κατὰ τῆς VIII Μεραρχίας εἴτε κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ ἐχθροῦ τῆς περιοχῆς Κορυτσᾶς — Μόροβας. Ἐξεδόθησαν λοιπὸν ἀπλῶς διαταγαὶ τινες ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἀναστέλλονται διὰ τῆς διαταγῆς νὰ μὴ ἐγκαταλείψωμεν τὴν τοποθεσίαν Σταυρός. Καὶ ὅταν τὸ δεξιὸν τῆς διατάξεως τοῦ Σώματος ὑπερβαῖν τὴν μεθόριον καὶ φθάσῃ μέχρι τῆς Ἑρσέκας καὶ τὴν καταλαμβάνει διατάσσεται νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτην καὶ κοῦσῃ τὰς πλήρεις παντοίων ὕλικῶν μεγάλας ἀποθήκας τῆς Ἑρσέκας, πράγμα ὅπερ ἔπραξε διὰ τὴν ἀνακατάλαβὴν μετὰ τινὰς ἡμέρας». Τέλος ὁ στρατηγὸς Καθενιώτης ἀποδίδει τὴν ἀδράνησιν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἑρσέκας εἰς φόβον τῶν ἐχθρικῶν ἀρμάτων, ἅτινα ἀποκαλεῖ παλιότενεκέδες...

ταξὺ τοῦ 33ου Συντάγματος (εἰς Βράνεστε — Μπαμπάν) καὶ τῆς IX Μεραρχίας Μικτὸν Ἀπόσπασμα τῆς XIII Μεραρχίας (ἐκ 4 Ταγμάτων, δύο ὀρειβατικῶν Μοιρῶν καὶ Μοίρας Πεδινηῆς) ἐν τῇ κατευθύνσει Πουλόσκα — Χότσιστε — Ζέμλακ.

Ἀτυχῶς μόνον δύο Τάγματα τοῦ α΄ κλιμακίου ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀντισυνταγματάρχην Κυβέλον ἐνεπλάκησαν ἄνευ ὑποστηρίξεως Πυροβολικοῦ, διότι τὸ β΄ κλιμάκιον διελύθη πανικοβληθέν ἄνευ λόγου καὶ χωρὶς νὰ ὑποστῇ ἀπώλειάν τινα εἴτε ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιγείων πυρῶν, εἴτε ἐξ ἐναερίων βομβαρδισμῶν, τοῦ συνθήματος δοθέντος παρά τινος ὑπιάτρου καὶ ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν διοικητῶν τοῦ Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ τοῦ Πυροβολικοῦ. Ἡ XIII Μεραρχία, εἰς ἣν ἀνήκε τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα, οὐδόλως ἀντελήφθη τὸ δυσάρεστον τοῦτο γεγονός, ὅπερ ἔλαβε χώραν τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 18 Νοεμβρίου. Ταυτοχρόνως, οὔτε ἀντελήφθη ὅτι τὸ θαρὺ Πυροβολικόν, ποῦ ἦτο προσηρμοσμένον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Μ. Ἀπόσπασμα, δὲν εἶχε ἀσχοληθῆ μὲ τὸ Μικτὸν τοῦτο Ἀπόσπασμα, οὐδὲ ὅτι διελύθησαν δύο Τάγματα καὶ δύο Μοίραι!!!

Ἡ διάλυσις ἀπεδόθη εἰς τὸ ὅτι ἐχθρικά ἀεροπλάνα ἵπταντο εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος, ὅπερ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου ἐνόμιζε ὅτι ἔδει νὰ ἀκίνητοποιηθῇ. Οἱ ὑφιστάμενοι ἐμεγαλοποιήσαν τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς σύνθημα ἐνὸς παράφρονος ἐτράπησαν πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ὁ Διοικητὴς τῆς XIII Μεραρχίας, καίτοι ἐστερεῖτο καθ' ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν πληροφοριῶν παρὰ τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος, δὲν ἀνησύχησε. Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποβάλλῃ τὸ δελτίον τῆς καταστάσεως καὶ ἔνεκα τούτου ἔσπευσε ὅπως συναντήσῃ τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸ συναντήσῃ, εἴ ποῦ τὸ μὲν ἤμισυ περίπου ἐμάχετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, τὸ δὲ μείζον ὑπόλοιπον εἶχε διαλυθῆ; Διὰ τοῦτο ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ὅτι «ἐχάθη ὁλόκληρος ἡ Μεραρχία του» καὶ ἔκρινεν ὑποχρέωσίν του νὰ ἔλθῃ, περὶ τὴν 3ην μεταμεσονύκτιον ὥραν πρὸς 19 Νοεμβρίου, νὰ μοὶ ἀναφέρῃ αὐτοπροσώπως εἰς Καστοριάν. Ἀτυχῶς δι' αὐτὸν δὲν εἶχε διέλθει ἐκ τοῦ εἰς Κρυσταλλοπηγὴν ἐπιτελείου του, ὅτε θὰ ἐπληροφορεῖτο τὰς ἀκριβεῖς λεπτομερείας ποῦ ἀνεκοίνωσα αὐτοπροσώπως εἰς τὸν ἐπιτελάρχην καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του, σπεύσας ἐκ Καστοριάς τὴν 8ην ὥραν εἰς Κρυσταλλοπηγὴν καὶ Βατοχώρι.

Ἡ ἐκεῖσε μετάβασίς μου ὑπηγορεύθη ἀπὸ ἀπερίγραφτον διαίσησίν μου, ὅτι κάτι τὸ ἀνώμαλον συμβαίνει εἰς τὴν XIII Μεραρχίαν, χωρὶς νὰ ἔχω ἔνδειξίν τινα.

Πράγματι συνδεθεῖς μὲ τὴν XY Μεραρχίαν, ἐπληροφορήθην ὅτι ἐμάχετο παρὰ τὸ ἄριστερόν πλευρὸν τῆς Μεραρχίας μέγα τμήμα τῆς XIII Μεραρχίας. Ὡσαύτως ἐπληροφορήθην ὅτι οὐδεμία ἐχθρική ἀντεπίθεσις ἐκ Βράνεστε ἐξετοξεύθη, ὡς εἶχε διαδοθῆ εἰς τὴν XIII Μεραρχίαν. Τὸ αὐτὸ γεγονός διεπιστώθη ἀπὸ τινὰς ἡμιονηγούς, οἵτινες ἐπανακάμπτοντες ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Κυβέλου (ἀντισυνταγματάρχου), εἶχον συλλάβει αἰχμάλωτον ὁλόκληρον ἐχθρικήν περίπολον, ἦν ὠδήγουν εἰς Βατοχώρι.

Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐξέλθῃ τῶν συρματοπλεγμάτων καὶ νὰ ἐξορμήσῃ ἐναντίον μας.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐπέστρεψα εἰς Καστορίαν, ἀναθέσας τὴν διοίκησιν τῆς XIII Μεραρχίας εἰς τὸν ὑποστράτηγον Μουτούσην, ὡς δραστήριον, ἐνωτισμένον τὸν ἕλιγμόν μου καὶ ὡς γνώστην τοῦ ἐδάφους ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Ὁ διορισμός αὐτος ὑπῆρξε ἄκρως ἐπιτυχής, διότι ἀνασυνετάχθη ἡ Μεραρχία ἐντὸς 24ώρου καὶ ἐνηργήθη ἀνάκρισις πρὸς ἐπιβολὴν κυρώσεων, διὰ τὴν ἀταξίαν τῆς 18ης Νοεμβρίου.

Ἄνάγκη νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα διὰ τίνα λόγον παρητήθη τὸ Σῶμα τῶν ἀρχῶν του καὶ ἐξετόξευσε ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος μετωπικῆν. Τοῦτο ὑπηρετήθη, διότι ὑπεκλάπη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἐχθρικὸν ραδιοτηλεγράφημα, ὅπερ ἔλεγεν ὅτι δέον νὰ «ἐτοιμασθῶσι διὰ νὰ συμπτυχθῶσι ἐκ Βράνεσσε—Μπαμπάν». Τὴν αὐτὴν πληροφορίαν μετέδωκε Ἄλθανὸς ὑπολοχαγὸς συλληφθεὶς αἰχμάλωτος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μᾶς μετεδόθη ἡ ἐνεξακρίβωτος μέχρι σήμερον πληροφορία, ὅτι «φάλαγξ 80 περίπου ἀρμάτων ἠτομόλησε εἰς Σερβίαν». Τὴν παρουσίαν τῆς φάλαγγος εἶχομεν ἐπισημάνει δυτικῶς Τσαγκόνι καὶ ἀνεμένομεν τὴν ἐπέμβασίν της κατὰ τῶν τμημάτων μας, ἅτινα ἔδρων ἐπὶ πεδινῷ ἐδάφους.

Τὴν 19ην Νοεμβρίου κατελήφθη ὁ αὐχὴν τῆς Ντάρτζας, ὀλοκληρωθείσης τῆς ὀμωνύμου στενωποῦ καὶ συνεχίσθη ἡ ἐπίθεσις τῆς IXης Μεραρχίας πρὸς Βορράν, ἥτοι πρὸς τὴν στενωπὸν Τσαγκόνι. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ὑπεδοθεῖτο ὑπὸ τμημάτων τῆς IXης Μεραρχίας, καὶ τῶν δύο Ταγμάτων τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Κυβέλου, δρώντων ἐκ τῶν κλιτύων πρὸς τὴν κορυφήν.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐξηκολούθησε καὶ τὴν 20ὴν καὶ τὴν 21ην Νοεμβρίου. Τὴν πρωίαν τῆς 22ας Νοεμβρίου εἶχεν ἐκτοπισθῆ ὁ ἐχθρός.

Οἱ σκοποὶ ἐπεδιώχθησαν προοδευτικῶς καὶ σταθερῶς, λόγω τῶν ἐδαφικῶν μεγίστων δυσχεριῶν καὶ λόγω τῆς πείσμονος ἀντιστάσεως τοῦ ὑπερέτερου ἀριθμητικῶς ἐχθροῦ, διαρκῶς ἐνισχυομένου με ἀκμαίας δυνάμεις του.

Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν μνημειώδη, προκαλέσαντα δικαιοτάτα τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Κατελήφθη ἡ Κορυτσά τὴν 18ην ὥραν τῆς 22ας Νοεμβρίου παρὰ Τάγματος ἐπίτηδες ἐκπεμφθέντος παρὰ τῆς IX Μεραρχίας ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 22 Νοεμβρίου. Ἡ κατάληψις ἦτο δυνατόν νὰ συντελεσθῆ 3 καὶ 4 ἡμέρας πρότερον. Ἀνεβάλλετο, διότι διετρέχομεν, ὡς προερρήθη, τὸν κίνδυνον νὰ ἐκτοπισθῶμεν ἐκείθεν ὑπὸ ἐχθρικῶν ἀρματικῶν μέσων καὶ νὰ δοκιμάσωμεν μίαν ἀποτυχίαν. Ὡσαύτως ἀνεβάλλετο ἡ κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς, ὡς μὴ περιλαμβανομένης εἰς τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τῆς ἐπιθέσεως, οὓς εἶχεν ὀρίσει τὸ Τ.Σ.Δ.Μ.

Πλὴν τῆς ἀφθόνου λείας πολέμου (εἰς πυρομαχικὰ πεζικοῦ, πυροβολικοῦ, εἰς ὑγειονομικὸν ὑλικόν, εἰς εἶδη ἐπιμελητείας) διατιμηθείσης εἰς 4 ἑκατομμύρια χρυσῶν λιρῶν, ἐξάιρω τὸ ἠθικὸν ἀπόκτημα καὶ τὴν κτηθείσαν πείραν ἐπὶ τῶν μεθόδων ποῦ ἠκολούθει ὁ ἐχθρός.

Οὕτως ἔληξεν αἰσίως ἡ ἀναληφθεῖσα ἐπιθετικὴ ἐνέργεια καὶ δι᾽ ἄνευ ἐλευθερίας δράσεως κατόπιν παρεμβάσεων τῶν προϊσταμένων, μετὰ τὴν τυραννικὴν δουλείαν τῆς διατηρήσεως τῆς ΙΒα τοποθεσίας, κατ' ἐχθροῦ δυνάμειος τριῶν Μεραρχιῶν, ἐνισχυθέντος διὰ δύο εἰσέτι

Μεραρχιών καὶ κατέχοντας ὄργανωμένην τοποθεσίαν ἐπὶ ἐδάφους προσφερομένου δι' ἄμυναν.

Παρ' ὅλα τὰ σφάλματα καὶ τοὺς δισταγμούς, παρὰ τὰς ἐλλείψεις ἐπαρκῶν διοικήσεων καὶ ἐπιτελείων, παρὰ τὴν ἀνυπαρξίαν τῶν συγχρόνων μέσων καὶ ἰδία τῶν ἀρματικών, τῶν ἀνταρματικών καὶ τῆς ἀεροπορίας, ἐπετεύχθη ὁ θρίαμβος τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων καὶ ἡ ἀπίστευτος συντριβὴ στρατοῦ Μεγάλης Δυνάμεως, ἐξωπλισμένου τελείως μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα.

Ἡ πόλις τῆς Κορυτσᾶς περιήρχето διὰ τετάρτην φορὰν ὑπὸ Ἑλληνικὴν Διοίκησιν, χωρὶς ὁ ἐχθρὸς νὰ ἔκκενώσῃ τι ἐκ τῶν ἀποθηκῶν του.

Ἐπερτεσσαράκοντα πυροβόλα παντὸς διαμετρήματος καὶ ὑπερχίλιοι αἰχμάλωτοι καὶ ἄπειρον ὕλικὸν χρησιμώτατον εἰς τὸν Στρατὸν μας ἀπέτέλεσαν τὴν συγκομιδὴν τοῦ Γ' Σώματος ἐκ τῆς μνημιώδους ταύτης ἐπιτυχίας.

XIII. — ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

Προβλέπων ὅτι ἀπὸ τῆς 21ης Νοεμβρίου εὐρισκόμεθα εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τῆς Μόροβας καὶ συνεπῶς, ὅτι θὰ συνεπτύσσето ὁ ἐχθρὸς, ἀφ' ἐνὸς μὲν διέταξα τὰς Μεραρχίας νὰ γρηγορώσι, διὰ νὰ ἀποτρέψωσι τὴν ὁμαλὴν ἀπαγκίστρωσιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν σύμπτυσίν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προώθησα τὴν Γ' Ὀμάδα Ἀναγνωρίσεως (Ἴππικὸν) ὀπισθεν τοῦ μετώπου τῆς μάχης μὲ τὴν ἐντολήν, ὅπως, ἐκμεταλλευομένη πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὑπερβῇ τὴν Μόροβαν ἐξ ὁδεύσεως νοτίως στενωποῦ Τσαγκόνι, τηρήσῃ τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ συμπτυχθησομένου ἐχθροῦ καί, ἐνεργοῦσα δραστηρίως, ἐγκαταστήσῃ ἀποσπᾶσματα ἀσφαλείας ἐκατέρωθεν τῆς λίμνης Μαλίκης. Ἡ περαιτέρω ἐνέργειά της θὰ καθωρίζετο διὰ νεωτέρας διαταγῆς μου, εἴτε ἐξ ἰδίας της πρωτοβουλίας, ἀναλόγως τῆς καταστάσεως. Ταυτοχρόνως διετάχθη ἡ IX Μεραρχία, ὅπως προωθήσῃ τὴν ὁμάδα της Ἀναγνωρίσεως δι' ἐκμετάλλευσιν κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Δεβόλι δυτικῶς Μαλίκης.

Αἱ Ὀμάδες Ἀναγνωρίσεως ἐπεφορτίσθησαν τοιαύτας ἐντολάς, διότι τὸ Σῶμα Στρατοῦ δὲν διέθετε ἄλλα ταχυκίνητα μέσα εἴτε μηχανοκίνητα, εἴτε ἀρματικά.

Τὴν πρωΐαν τῆς 22ας Νοεμβρίου διερευνῶντες τὴν κατάστασιν εὔρομεν, ὅτι ἐπεβάλλετο εὐρυτέρα ἐκμετάλλευσίς μίᾳ σημαντικωτάτης ἐπιτυχίας μας, ἵνα ἐξαναγκάζηται ὁ ἐχθρὸς νὰ δίδῃ μάχας ἐπὶ τοῦ τυχαίου πεδίου, ὅπου θὰ τὸν συνητῶμεν καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀφεθῇ ἀνενόχλητους διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν μάχην ἐπὶ ἐδάφους τῆς ἐκλογῆς του.

Οἱ λόγοι, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν ἐκμετάλλευσιν ἦσαν οἱ ἐξῆς:
α) Ὑπάρχει ἀξίωματικὴ ἀρχή, ἐπιβάλλουσα τὴν τήρησιν τῆς ἀπαξ ληφθείσης ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπαραβάτως. Συνεπῶς ἔπρεπε νὰ κινηθῶμεν κατὰ πόδας τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν δέουσαν ἰσχύν, διὰ νὰ πιέζωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τὸν καταμαχώμεθα εἰς τὰς συγ-

«ρούσεις. β) Ἐὰν κατεδιώκομεν τὸν ἐχθρὸν εἰς μέγα βάθος, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῆ οὗτος νὰ ἐγκαταστήσῃ ἄμυναν εἰς τοποθεσίαν, ἀφ' ἧς θὰ ἀπηγόρευε τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ὁδοῦ Τσαγκόνι — Κορυτσά — Ἐρσέκα θὰ προσελάμβανε ἰδιάζουσαν ἀξίαν ἢ ἐπιτυχία μας εἰς τὸν Γράμμον — Μόροβα — Ἰβάν. Ἄλλως ἢ ἐπιτυχία μας θὰ ἦτο ἀπλή, ἄνευ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος. γ) Εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπετρέπομεν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ συμπτυχθῆ ἀνενοχλήτως καὶ νὰ παρασκευασθῆ πρὸς μάχην εἰς πεδῖον τῆς ἐκλογῆς του, θὰ διεπράττομεν ἐγκλημα κατὰ τῶν ἀνδρείων συμπολεμιστῶν μας, οἵτινες θὰ ὤφειλον νὰ χύσουν ἀφθονίαν αἵματος, διὰ νὰ ἐκτοπίσουν τὸν ἐχθρὸν ἐκ νέου ἐκεῖθεν. Οἰκονομία εἰς θυσίας καὶ κέρδος ἐδάφους μόνον διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως θὰ ἐπετυγχάνετο.

Οὗχ ἦττον ἡ ἐνέργεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀντετίθετο εἰς τὴν ἀρχικὴν διαταγὴν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. πρὸς ἐπίθεσιν, διότι ὠρίζε:

«Ἐξασφαλιζομένης τῆς ΙΒα διὰ τῶν ἀπαραιτήτων Δυνάμεων, κατάληψις τοῦ ὄρειου ὄγκου Μόροβα — Ἰβάν καὶ ἀπαγόρευσις τῆς ἐγκαρσίας Κορυτσά — Ἐρσέκα».

Οὔτε ἡ Κορυτσά ἀπετέλει σκοπὸν, οὐδὲ ἡ ἐκμετάλλευσις ἐπετρέπετο. Μόνον ἡ ἀμυντικὴ ἐγκατάστασις ἐπεβάλλετο. Ἐν τοσούτῳ ἀπεφάσισα νὰ ἐνεργήσω ἐκμετάλλευσιν εὐρείαν. Ἐξέδωκα ὅθεν ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 22 Νοεμβρίου διαταγὴν, ὅπως ἡ μὲν ΧΥ Μεραρχία ἐν τῇ κατευθύνσει Πόγραδετς, ἡ δὲ XIII Μεραρχία ἐν τῇ κατευθύνσει Κορυτσά — Μαλίκη — Κάμια ἐνεργήσουν ἄμεσον καὶ δραστηρίαν ἐνέργειαν κατὰ τοῦ ὑποχωροῦντος ἐχθροῦ.

Ἡ διαταγὴ μου αὕτη δὲν ἐξετελέσθη παρὰ τῶν Μεραρχιῶν, διότι αὐταὶ ἔλαβον, ὡς καὶ τὸ Σῶμα Στρατοῦ, τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας, τῆς 22 Νοεμβρίου διαταγὴν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. διατάσσοντος ἀμυντικὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Σώματος Στρατοῦ ἐπὶ τῆς γενικῆς γραμμῆς Μόροβα — Ἰβάν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν στρατευμάτων.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ νέου προσκόμματος ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀλλὰ ἀποδεικνύεται ἡ ἐπιμονὴ του εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀπόφασίν του καὶ ἡ προτίμησις εἰς τὴν ἄμυναν.

Ἀνέλαβον καὶ πάλιν τὴν εὐθύνην νὰ παρακούσω εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ προϊσταμένου μου πεποιθώς, ὅτι οὕτως ἐπεβάλλετο καὶ ὅτι οὕτως ὡσαύτως θὰ ἐξασφαλιζέτο ἡ ζωτικῆς σημασίας ἀρτηρία Φλώρινα — Κορυτσά — Ἰωάννινα.

Ἄλλως ἢ μὲν κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς θὰ ἦτο θεωρητικὴ καὶ προσωρινή, τὰ δὲ εὐάρεστα ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐπιθέσεως σχεδὸν μηδαμινά, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς μίαν ἀπλὴν προώθησιν τῆς ΙΒα κατὰ τινὰ χιλιόμετρα.

Διέταξα ὅθεν τὴν μὲν XIII Μεραρχίαν νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὸν Μικτὸν Ἀπόσπασμα, διὰ νὰ τὸ κινήσῃ ἀπὸ τῆς 24ης Νοεμβρίου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Ποντικορίγιε — Γραμποβίσα τὴν δὲ ΙΧ Μεραρχίαν ἕτερον Μικτὸν Ἀπόσπασμα πρὸς Κοζέλη.

Διὰ νὰ μὴ διατρέξω τὸν κίνδυνον νὰ μνησθῶ εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπεφόρτισα τὸν ἐπιτελάρχην μου ν' ἀνακοινώσῃ τηλεφωνικῶς εἰς αὐτὸ τὰς προθέσεις μου, ὥστε ἐὰν δὲν ἐγκριθοῦν αἱ ἐνεργεαὶ μου νὰ προφθάνω νὰ ἀνακόπτω ταύτας.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον (Διευθυντῆς III Γραφείου) ἐπροφασίσθη ὅτι ἠγνώνει τὰς προθέσεις μου καὶ πρὸ παντὸς καὶ τὴν διαταγὴν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. πρὸς ἐγκατάστασίν μας εἰς ἄμυναν ἐν τῇ γραμμῇ Μόροβα — Ἰβάν καὶ οὕτως ἐμμέσως ἐνέκρινε τὰς ἐνεργείας μου (τὴν ἐξαποστολὴν τῶν Ὀμάδων Ἀναγνωρίσεως καὶ μετὰ 24ωρον τὴν κίνησιν Μικτῶν ἰσχυρῶν Ἀποσπασμάτων.

Οὕτω κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς μου ἐνηργήθη ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐπιτυχίας μας, ἣτις ἐκμετάλλευσις ἐστέφθη μὲ τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἐκ τῶν κατωτέρω ἐκτεθησομένων θὰ ἀποδειχθῇ πῶς ἐδικαιώθησαν, αἱ προβλέψεις μας καὶ πόσον ἐπωφελῆς ὑπῆρξεν ἡ ταχύτης ἐνεργείας, διότι ἡ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως ἐπρόλαβε ἄθικτον τὴν γέφυραν παρὰ τὸ χωρίον Πόγιανη (ἐπὶ τοῦ Δεδόλη ποταμοῦ) ἐκινήθη κατὰ τὴν 23 Νοεμβρίου πρὸς Γραμποβίστα, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ ἐχθρικὰ στοιχεῖα ἐπὶ μοτοσυκλεττῶν, ἦν ἐπαφὴν ἐτήρησε καὶ συνεκentrώθη εἰς Ποντικορίγιε. Ἐὰν καὶ μόνον ἐξησφαλιζόντο σταθερῶς ἡ ὁδὸς Τσαγκόνι — Κορυτσά — Ἐρσέκα ἐκαλύπτετο εὐρέως. Ἄλλ' αἱ φιλοδοξίαι μας δὲν περιωρίζοντο ἕως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ συντριβοῦν αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ καταληφθῇ ἑδαφικὴ γραμμὴ, ἐξυπηρευομένη μὲ ὀλίγας δυνάμεις μας.

Ἡ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως ἐξίτηι νὰ ἀνεφοδιασθῇ εἰς τρόφιμα καὶ νομῆν, πράγμα ὅπερ ἐγένετο ἐντὸς τῆς νυκτὸς 23 πρὸς 24 Νοεμβρίου. Διετάχθη καὶ πάλιν ὅπως ἐνεργήσῃ δραστηρίως καὶ ἐγκατασταθῇ ὡς ἀπόσπασμα Ἀσφαλείας εἰς Γραμποβίστα.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκινεῖτο τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα XIII Μεραρχίας πρὸς Ποντικορίγιε, ὅπου ἔφθασε τὴν πρωτὴν τῆς ἐπομένης.

Ἡ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως προσέκρουσε τὴν 24ην Νοεμβρίου εἰς ἰσχυρὰς ὀμάδας μοτοσυκλεττῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τσεράβα — Χαλαρούπ.

Τὴν 24ην Νοεμβρίου παρεσχέθη ἡμῖν ἡ πληροφορία τῆς Ἀγγλικῆς Ἀεροπορίας, ὅτι φάλαγξ ἐχθρική, μήκους 20 περίπου χιλιομέτρων, ὤδευε ἐξ Ἐλβασάν πρὸς τὸ Λὺν — Πόγραδετς, ἀπέχουσα τοῦ Λὺν περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα.

Κατόπιν τῆς πληροφορίας ταύτης δικαιολογεῖται ἡ πρόθεσίς μου νὰ ἐνεργήσωμεν ἄνευ ἀπωλείας στιγμῶν διὰ νὰ πλήξωμεν τὰς ὑποχωρούσας ἐχθρικός δυνάμεις, πρὶν προφθασῇ ὁ ἐχθρὸς νὰ τὰς ἐνισχύσῃ μὲ ἀκμαίας δυνάμεις του.

Ἐκρίθη ὅθεν ἀναγκάιον ὅπως ἐντὸς τῆς 25ης Νοεμβρίου προωθηθοῦν ὀμφότεραι αἱ Μεραρχαὶ IX καὶ XIII πρὸς τὰς κατευθύνσεις των.

Ἐπειδὴ δὲ ἐσημειώθη ἀπώλεια χρόνου ἐκ τῆς στερήσεως μηχανοκινήτων καὶ συνεπῶς ταχυκινήτων μέσων, ἣτις ἀπώλεια χρόνου

ηύνοι τὸν ἐχθρὸν, ἔδει νὰ προβλέψωμεν, ὅπως ἐνισχύσωμεν τὰς δρῶ-
σας Δυνάμεις μας διὰ νέας καὶ ἀκμαίας Μεραρχίας.

Τοιαύτη ἦτο προσηματολισμένη ἡ ΧΥII Μεραρχία. (Ἡ ΧΥ Με-
ραρχία ἐθεωρεῖτο ἔχουσα ἀνάγκην ἀναπαύσεως). Ἐζήτησα ὅθεν νὰ
διατεθῇ ἡ ΧΥII Μεραρχία, ἥτις διατεθεῖσα ἔλαβε διαταγὴν νὰ συγ-
κεντρωθῇ Ν. Δ. Γραμποβίστας τὸ ταχύτερον δυνατόν.

Τοιουτοτρόπως ἔληγε ἡ ἐκμετάλλευσίς διὰ τὴν ἀρχίση ἢ μάχη.

ΜΑΧΗ ΚΑΜΙΑΣ — ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

Μὲ τὴν ἐκτεθεῖσαν τακτικὴν κατάστασιν ἡ μὲν XIII Μεραρχία
ἔδρα κατὰ τὸν ἄξονα Ποντικορίγιε — Τσεράβα — Πόγραδετς, ἡ δὲ
IX Μεραρχία εἰς τὸν ἄξονα χωρίου Μαλίκη — Κοζέλη — Κορυτσά,
μὲ γοργότατον ρυθμόν.

1) Ἡ XIII Μεραρχία, ὄλονεν πιέζουσα τὸν ἐχθρὸν, κατέλαβε τὴν
27ην Νοεμβρίου τὸ ὕψ. 1210 καὶ τὰ Δυτικῶς Χαλαροῦ ὑψώματα. Τὴν
28 Νοεμβρίου ἐπεξέτεινε δυτικώτερον τὴν διάταξίν της, κατέλαβε
διὰ τάγματος τὸ Νοτιοδυτικῶς τοῦ 1292 ἀνώνυμον ὑψωμα, ἐπιτυ-
χοῦσα σύνδεσμον μὲ τὸ δεξιὸν τῆς IX Μεραρχίας, καὶ ἀπάθησε τὰς
βορείως τοῦ Μπρανομίρ ἐχθρικὰς δυνάμεις, προελάσασα εἰς Πισκο-
πίγιε (Ἐπισκοπὴ) καὶ ὀλοκληρώσασα τὴν κατοχὴν τῶν νοτιῶς ρεύ-
ματος Τσεράβας ὑψωμάτων.

Τὴν 29 Νοεμβρίου ἐπετέθη μόνον διὰ τοῦ ἀριστεροῦ της πρὸς
κατάληψιν τοῦ ὕψ. 1292, ἀποτελοῦντος τὴν κλεῖδα τῆς ὅλης τοποθε-
σίας τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπέτυχε μὲν νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἐχθρὸν ἐξ ἐπικαί-
ρων θέσεων, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ θέσῃ πόδα ἐπὶ τοῦ ὕψ. 1292.

Τὴν 30 Νοεμβρίου διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ Κέντρου κατέλα-
βε τὰ βορείως Τσεράβας ὑψώματα καὶ ἀπέρριψε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ
ὑψίπεδον Πόγραδετς, διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ της κατέλαβε τὸ ὕψ.
1292 καὶ τὸ ὕψ. 1542 (Ἰταλικὲς Παράγκες). Ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέ-
ρας προελάσασα κατέλαβε τὴν πόλιν τοῦ Πόγραδετς καὶ οὕτως ἐπέ-
τυχε στενὸν διάδρομον βατὸν εἰς ἀρματικά μέρη. (α).

2) Ἡ IX Μεραρχία τὴν 25 Νοεμβρίου κατέλαβε τὸ ἀντέρεισμα
Γκρεμέτσι καὶ Ντερντούτσια, τὸν αὐχένα Τσερέσνικο — Κάμια καὶ
τὰ ὑψώματα Πιργκού.

Τὴν 26 Νοεμβρίου κατέλαβε κατόπιν σκληροῦ ἀγῶνος τὸ θρω-
χῶδες ὑψωμα Βορείως χωρίου Πρεσνίτσα καὶ τὸ ὕψ. 1434. Καίτοι
ἡ Μεραρχία ἐνήργει μὲ ταχὺν ρυθμόν, ἠναγκάσθη νὰ συστήσῃ ἔτι
ταχύτερον ρυθμόν διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσωμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰς
ἐπέρχομενάς ἀκμαίας ἐχθρικὰς δυνάμεις, πρὶν θέσωμεν πόδα ἐπὶ
τῆς κορυφογραμμῆς τῆς Κάμιας, πράγμα ποῦ ἐπεδίωκεν ὁ συμπτω-
χεῖς ἐχθρὸς διὰ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος ποῦ ἀντέτασσε. Ὡσαύτως

(α) Ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι δὲν κατελήφθη τὴν ἄνω ἡμερομηνίαν (30
Νοεμβρίου) τὸ Πόγραδετς. Πλὴν τοῦ ὅτι ἔχω προσωπικὴν ἀντίληψιν ἀπὸ ἀ-
ποστάσεων 1000 μέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως, εἰς ἣν μετέβαινον, ἀλλ' ἠμποδί-
σθη ἀπὸ πεδινὰς πυροβολαρχίας μας, αἰτίαις ἐνήργουν φραγμὸν πρὸς ἀ-
πόκρουσιν ἐχθρικῆς ἀντεπιθέσεως κατὰ βορείως παρυφῆς τοῦ Πόγραδετς, ἔ-
χοντες τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Πρωθυπουργοῦ Μεταξά, ὅστις ἀναγράφει τὸ γεγο-
νὸς τῆς καταλήψεως (Ἰδὲ σελ. 69 Βιβλίον Στρατηγοῦ Κοθενιώτη).

συνέστησα ὅπως προωθήσῃ ὀλόκληρον τὴν δύναμιν τῆς IX Μερραρχίας πρὸς Κάμϊαν, ἐπωφελομένη τῆς εὐκαιρίας ἐκ τῆς ἀφίξεως τῶν Ὁμάδων Ἀναγνωρίσεως τῶν Υἱῆς, Υἱῆς καὶ XIII Μερραρχῶν πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ τῆς πλευροῦ καὶ τῶν Νώτων τῆς, ὠθουμένη πρὸς Ὁσνάτι καὶ τὸν μέσον ροῦν τοῦ Δεβόλη.

Τὴν 27 Νοεμβρίου ἐπέτυχε τὴν κατάληψιν τῆς γενικῆς γραμμῆς ὑψώματα Β. Α. Στρεγκάνι — Ὁσνάτι — 1000 μ. Ν. Δ. ὕψ. 1432. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα σημεῖα εὐρίσκειτο ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸν ἐχθρόν. Τὴν 28 Νοεμβρίου περιωρίσθη εἰς τὰς ἀναγκαῖας ἀναγνωρίσεις καὶ μετακινήσεις διὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἐπομένης.

Τὴν 29 Νοεμβρίου κατέλαβε τὸ ὕψ. 1548 καὶ τὸ ὕψ. 1652 ἐπὶ τῆς Κάμϊας ὕστερα ἀπὸ πεισματώδη ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ, καθ' ἣν οὗτος ἀφῆκε εἰς χεῖρας μας δεκάδα ἀξιωματικῶν καὶ ὑπερεκατὸν ὀπλίτας αἰχμαλώτους.

Τὴν 30 Νοεμβρίου ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ 1532 ἐπὶ τῆς Κάμϊας διὰ τὴν ὀλοκληρώσῃ εὐρυτάτην ζώνην τῆς Κάμϊας καὶ τοῦ Μόκρες, ἀλλ' ὄνεβαλε τὰς ἐπιχειρήσεις συνεπεῖα διαταγῆς μου κατόπιν ἐπιμόνου αἰτήσεως τῆς XYIII Μερραρχίας, ὅπως χρησιμοποιοθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα Κάμϊας — Πόγραδετς.

Ἄλλὰ καὶ χωρὶς τὴν διαταγὴν μου θὰ ἀνέκοπτε τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἢ IX Μερραρχίας, λόγω τῆς κακοκαιρίας (χιονοθύελλαι). Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου ὠλοκλήρωσε τοὺς ἀντικειμενικοὺς τῆς σκοποῦς, καταλαβοῦσα τὴν 4 Δεκεμβρίου τὰ ὕψ. 1670, ὕψ. 1370, ὕψ. 1687 καὶ τὰ ἀμέσως Ἀνατολικῶς Σάρα — Γκράμπουο ὑψώματα.

3) Ἀφθονον Πυροβολικὸν Βαρὺ καὶ Πεδινὸν διετέθη εἰς τὰς Μερραρχίας παρὰ τοῦ Σώματος Στρατοῦ πρὸς ὑποστήριξιν καὶ προστασίαν τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος, ὃν διεξῆγον ἀμφότεραι αἱ Μερραρχίαι πρὸς κατάληψιν φύσει ὄχυροῦ ἐδάφους, ὑποστηριζομένου λυσσαυδῶς παρὰ τῶν ἐχθρῶν Μερραρχῶν, ποὺ εἶχον ἀνατραπῆ ἐπὶ Μόροβας — Ἰβάν.

Τοιοιουτρόπως ἀμφότεραι αἱ Μερραρχίαι, πρὸ τῆς ἐπελεύσεως καὶ βαρύτερου χειμῶνος ἔσπευσαν καὶ ἐπέτυχον νὰ ἀποκτήσωσιν ἐδαφικὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα θὰ ἐπέτρεπον τὴν ἀσφαλῆ καὶ δι' ὀλίγων δυνάμεων ἐξασφάλισιν τῆς Τοποθεσίας ἐν ἀμύνει κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἐν καιρῷ ἐξόρμησιν διὰ περαιτέρω ἐπιχειρήσεις. Ὡς τοιαύτη Τοποθεσία ἐκρίθη παρ' ἡμῶν ἡ κορυφογραμμὴ Κάμϊας καὶ ἀνατολικώτερον τὰ περὶ τὸ Πόγραδετς ὑψώματα μὲ στήριξιν εἰς τὴν Ὀχρίδα. Κίνδυνος ἐξ ἀρματικῶν μέσων δὲν ὑπῆρχε, διότι ὁ μεταξὺ Λίμνης καὶ ὑψωμάτων διόδρος ἀπεφράχθη ὡς προερρήθη, κατασκευασθειῶν εὐρειῶν καὶ βαθειῶν ἀντισωματικῶν τάφρων, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ πιθανότης ἐπεμβάσεως ἐχθρῶν ἀρμάτων.

4) Ἡ XYIII (17) Μερραρχία ἐπεφορτίσθη παρὰ τοῦ Σώματος Στρατοῦ μὲ τὴν ἐντολὴν «Νὰ καταλάβῃ τὸ ὑψωμα 1532 καὶ νὰ προελάσῃ πρὸς βορρᾶν, ἀκολουθοῦσα τὴν ράχιν τοῦ ὄρους Μόκρες, μέχρις ὅτου καλυφθῇ τὸ Πόγραδετς ἀπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐλαφροῦ ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ».

Κατ' οὐσίαν ἀνετέθη εἰς τὴν Μερραρχίαν ταύτην μέτωπον στενὸν (περὶ τὰ 1000 μ.) καὶ βάθος 4 — 5 χιλιόμετρων.

Τὴν 1ην Δεκεμβρίου κατόπιν ἐμπεριστατωμένης ἀναγνωρίσεως, καὶ μετὰ πρωτοφανῆ προπαρασκευὴν ἀφθόνου Πυροβολικοῦ μας (εἰ-
χεν ἐνισχυθῆ μετὰ τὸ ὀρειβατικὸν τῶν 9ης καὶ 13ης Μεραρχιῶν καὶ
μὲ Βαρὺ Πυροβολικὸν μὴ Μεραρχιακὸν) ἐξώρμησε τὸ 31ον Σύνταγμα
Πεζικοῦ ὑπὸ χιονοθύελλαν καὶ κατέλαβε τὸν πρῶτον τοῦ ἀντικειμε-
νικὸν σκοπὸν, συλλαβὸν περὶ τοὺς 500 αἰχμαλώτους. Ὁ ἐχθρὸς συ-
νήθιζε νὰ ἀντιτάσσεται μέχρι τῆς ἐκ τοῦ συστάδην πάλης καὶ νὰ
πίπτῃ ἢ νὰ αἰχμαλωτίζεται, πράγμα πού ἔπραξε καὶ ἐπὶ τοῦ προ-
κειμένου.

Τὰ νικηφόρα τμήματά μας, ἀντὶ νὰ ἐκμεταλλεθοῦν συντόμως
τὴν ἀποκτηθεῖσαν ἐπιτυχία των πρὸς βορρᾶν, τιθέμενα κατὰ πόδας
τῶν ὑποχωρούντων, ἀπασχολήθησαν μετὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν αἰχμα-
λώτων ἐπὶ ὥρας.

Ὁ ἐχθρὸς ἐκ τῆς σφαλερᾶς ταύτης ἐνεργείας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔλα-
βε τὸν καιρὸν νὰ ἐγκατασταθῆ ἀμυντικῶς εἰς ἀπόστασιν 1500 μ.,
ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν πυρῶν του τῶν πολυβόλων, τῶν ὄλμων καὶ τοῦ
πυροβολικοῦ του ἐπέφερον ἀπωλείας καὶ σύγχυσιν εἰς τὰς δυνάμεις
μας καὶ εἰς τοὺς αἰχμαλώτους Ἱταλοὺς.

Οἱ τελευταῖοι ἐπωφελήθησαν τῆς συγχύσεως διὰ νὰ τραπῶσι
πρὸς σωτηρίαν των καὶ διὰ νὰ δραπετεῦσωσιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς
γραμμάς.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας, παρακολουθῶν τὴν μάχην ἐξ ἐγ-
γυτάτου σημείου πρὸς τὸ 1532, ἀντελήφθη ἢ ἔπρεπε νὰ ἀντιληφθῆ
τὴν καθυστέρησιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐπιτυχίας. Ἐν πάσῃ ὁ-
μως περιπτώσει δὲν ἐπενέβη, ὡς εἶχεν ὑποχρέωσιν, καὶ οὕτως εἶνε
μὲν ἀξίεπαινος, διότι συνεμερίζετο μετὰ τοὺς ἄνδρας του τὰς κακου-
χίας καὶ τοὺς κινδύνους, εἶνε ὁμως ἀξιοκατάκριτος, διότι ἠκολούθει
ἀσκόπως ἢ ὠνυφελῶς. Ἐπρεπε νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ παρακολούθησις
τοῦ ἀγῶνος δὲν ἐγίνετο διὰ τοὺς τύπους ἢ πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς
περιεργείας του, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπεμβαίῃ ὅταν πρέπει, ἐνασκῶν τὴν
ἐκ τοῦ βαθμοῦ του καὶ τῆς θέσεώς του ἐπίδρασίν του ἐπικαιρῶς.
Οὐδὲ ὑφίσταται ὁ προϊστάμενος διὰ νὰ διαπιστώνῃ τὸν ἀριθμὸν
τῶν σφαλμάτων ἢ τῶν ἀκαίρων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ προλαμ-
βάνῃ τὰ σφάλματα. Διὰ τοῦτο ὑπέστη τὴν θλίψιν νὰ ἴδῃ τὰ νικη-
φόρα τμήματα τοῦ 31ου Συντάγματος ν' ὀνατρέπωνται, ἐπανερχό-
μενα εἰς τὰς ὀρχικὰς γραμμάς τῆς ἐξορμήσεώς των. Εὐτυχῶς ὅτι
τὸ μὲν πεζικὸν δὲν ἀπεθαρρύνθη, οἱ δὲ σύνδεσμοι καὶ αἱ διαθιβάσεις
μετὰ τοῦ Πυροβολικοῦ ὑποστηρίξεως καὶ προστασίας δὲν εἶχον ἀπο-
συνδεθῆ καὶ οὕτως ἐλειτούργουν κανονικῶς. Καὶ ἔνεκα τούτου διετά-
χθη νέα προπαρασκευὴ καὶ νέα ἐξόρμησις, διὰ νὰ καταληφθῆ πρὸ
τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους τὸ ὕψ. 1532.

Ἡ ἐπίθεσις δὲν συνεχίσθη τὴν ἐπομένην λόγῳ τῆς χιονοθύελλ-
λης, ἀλλὰ τὴν 3ην Δεκεμβρίου ὑπὸ πυκνὸν στρώμα χιόνος. Τέλος
τῆν 9ην Δεκεμβρίου ἐπερατώθη ἡ ἐπίθεσις τῆς 17ης Μεραρχίας, ἐ-
πιτευχθέντων σχεδὸν πάντων τῶν τεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν.

Ὡς ἐξηκριβώθη βραδύτερον ὁ ἠττηθεὶς ἐχθρὸς ἐπὶ Μόροβας —
Ἰβὰν μετὰ τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων του συμπτυσσόμενος, ἤγετο ἐν
πάσῃ σπουδῇ πρὸς Ἑλβασάν. Ὡς ὀπισθοφυλακὴν εἶχε ἀφήσει βο-

ρείως μὲν Μαλικῆς τὸ 4ον Σύνταγμα Βερσαλλιέρων, ἐνίσχυμένον μὲ ἄρματα καὶ πεζικὸν κινούμενον ἐπ' αὐτοκινήτων, πρὸς Κάμιαν δὲ τὴν 19ην Μερραρχίαν (Βενέτσια)

Ὅταν ἡ κεφαλὴ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν συμπτυσσομένων ἐχθρῶν δυνάμεων εἶχε διέλθει τὸ ὕψος τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Σκούμπη, συνητήθη μὲ μέρος τῆς ἐξ Ἐλβασάν ἐρχομένης καὶ δι' αὐτοκινήτων μεταφερομένης 48ης Ἰταλικῆς Μερραρχίας (Τάρρο), τὰς πρωῖνὰς ὥρας τῆς 24ης Νοεμβρίου. Ἐκεῖ ἀπεφασίσθη ὅπως: α) ἡ μὲν Μερραρχία Τάρρο συνεχίσῃ δι' αὐτοκινήτων τὴν κίνησίν τῆς πρὸς Τσεράβαν, β) αἱ δὲ Μερραρχίαι (53) Ἀρέτζο, 29η Πιεμόντε καὶ στοιχεῖα τῆς 49ης Πάρμα νὰ κινήθωσι πρὸς Κάμιαν καὶ δὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς 19ης Μερραρχίας Βενέτσια. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται ἡ σὺν τῇ προόδῳ τῶν ἡμετέρων αὐξουσα ἐχθρική ἀντίστασις, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Τσεράβας, ἐπὶ ὕψ. 1292 καὶ ἐπὶ τῆς ράχως Μόκρες.

Ἐπὶ πλεόν τούτων (ἦτοι τῆς προοδευτικῆς ἀφίξεως ὀθίκτων δυνάμεων) ἡ βραδύτης τῆς προχωρήσεως ὀφείλεται εἰς τὴν κακοκαιρίαν καὶ τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους.

Τὸ γεγονόςδ τοῦτο δικαίῳ τὴν ἐπίμονον γνώμην μου ὅπως ἐκμεταλλευθῶμεν τὴν ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν τῆς μάχης Γράμμος — Μόροβα — Ἰβάν ἀνευ ἀπωλείας χρόνου.

Πρὸ τοῦ μετώπου τῆς 13ης Μερραρχίας ἐσημειώθη ἡ παρουσία ἀρμάτων χωρὶς νὰ ἐπέμβωσὶ ποτε εἰς τὸν ἀγῶνα. Πάντως αἱ σημειούμεναι κινήσεις τῶν ἐπέφερον εἰδικώτερον τρόπον τῆς διατάξεώς μας καὶ συνεπῶς ἐπήλθε καὶ ἐκ τούτου ποῖα τις ἐπιβράδυνσις εἰς τὴν προχωρήσιν μας.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ τμήματα τῆς 13ης Μερραρχίας δὲν ἦσαν ἀξιόμαχα εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν λοιπῶν Μερραρχιῶν. Καίτοι ἐπρόκειτο περὶ Μερραρχίας δύο μηνῶν πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐπιστρατευθείσης καὶ συγκεντρωθείσης εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην, εἶχεν ἀπολέσει τὴν συνοχὴν καὶ ἀκόμη τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ καθήκοντος, ἐλλείψει καταλλήλων ἡγήτόρων καὶ στελεχῶν. Ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως τῶν τμημάτων τῆς ἐνεφάνιζε ἐξάρθρωσιν. Οὐδεὶς τῶν εὐπόρων καὶ τῶν νεωτέρων ἔτι κλάσεων ὑπῆρξε εἰς μάχιμον Τμήμα. Πάντες εἶχον καταλάβει τὰς θέσεις τῶν μεταγωγικῶν, ἀφήνοντες εἰς τοὺς ἡλικιωμένους τὴν τιμὴν τοῦ μαχητοῦ. Ἀπόρροια ἦτο ἡ κατὰ τὴν μάχην ἀταξία. Παρὰ πᾶσαν φιλοτιμίαν προσπάθειαν τῆς νέας Διοικήσεως (ὁ παλαιὸς Μέρραρχος ἀπεμακρύνθη, ἀφαιρεθείσης τῆς Διοικήσεως) ἡ προχώρησις τῶν τμημάτων τῆς ὑπὸ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἐχθροῦ καθίστατο προβληματικὴ, ἐπιβάλλουσα εἰς τὸν Μέρραρχον νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρός. Ἐξ ὅλων τούτων προεβάλλετο ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ μᾶς δοθῇ εὐκαιρία πιστώσεως χρόνου, διὰ νὰ ἀνασυγκροτήσωμεν, ὡς ἀνασυνεκροτήθη, καταστάσα ἐφάμιλλος τῶν λοιπῶν ἡ Μερραρχία μας.

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις 25 Νοεμβρίου μὲ 10 Δεκεμβρίου συνητήσαμεν ἀντίστασιν συστηματικώτεραν καὶ συντονιστικώτεραν τῆς παρατηρηθείσης εἰς Μόροβαν.

Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν

τοῦ ἔχθρου καὶ εἰς τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους, ὅπερ μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἔχωμεν τὰ τμήματά μας ἐπὶ μακρότερον χρόνον ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἔχθρου. Ἐν τοσοῦτῳ τὸ ἔχθρικὸν πυροβολικὸν ὑπεστήριξε συστηματικῶς τὸ ἔχθρικὸν πεζικὸν καὶ ἐξετίθετο εἰς τοὺς κινδύνους τὸ προσωπικὸν καὶ τὸ ὑλικὸν τοῦ πυροβολικοῦ τούτου. Παρεσχέθη παρ' αἰχμαλώτων τινῶν ἢ ἐξήγησις, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ Ἴταλοὶ πολὺ βαρέως ἔφερον τὸ πάθημά των ἐκ μέρους τοῦ ἀλγύιστου καὶ ἀόπλου Στρατοῦ μας. «Θὰ ἦτο ἀνεκτόν, ἔλεγόν τινες, νὰ ἠττηθῶμεν ἀπὸ τοὺς Γιουγκοσλαῶους ὡς πολυαριθμότερους παρὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας».

Αἱ Μεραρχίαι μας εἶχον πολλὰς ἀπωλείας ἐκ κρουσπαγημάτων καὶ κρουολογημάτων. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ ὡς φυσικὸν καὶ νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος, ἀσύνηθες εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον, διότι ἡ 9η Μεραρχία, καίτοι δρῶσα ἐπὶ ὑψηλοτέρων ὀρέων, δὲν εἶχε τὴν ἢ ἀναλογία εἶχον αἱ λοιπαὶ δύο Μεραρχίαι καὶ πρὸ παντὸς ἡ 17η Μεραρχία. Αἱ ὀλιγώτεραι περιπτώσεις ὀφείλονται εἰς τὰς καταβληθείσας παρὰ τῶν Διοικήσεων προσπάθειας πρὸς προφύλαξιν.

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς Κάμιαν — Πόγραδετς ἔχομεν παραδείγματα, κατὰ τὰ ὅποια ἐπεδείχθησαν ἢ πρωτοβουλία τῶν ἡγητόρων, ἢ τόλμη τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ ταχύτης ἐνεργείας ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν σύνεσιν.

Ἐπὶ βραχῶδους κορυφῆς οἱ ἄνδρες μας ἀνῆλθον δεδεμένοι διὰ σχοινίων φόρτου διὰ νὰ ἐπιπέσουν μὲ τὴν λόγχην κατὰ τῶν ἀνθισταμένων Ἰταλῶν, οὓς ἠχμαλώτισαν.

Εἰς τὸ ὕψωμα 1292, ὅπερ προήσπιζον δεδεμένοι εἰς τὰ πολυβόλα Ἰταλοὶ, παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἐπιτεθεμένου τάγματος ὁ Μέραρχος διὰ νὰ φιλοτιμήσῃ τοὺς ἄνδρας νὰ ριφθοῦν διὰ τῆς λόγχης.

Ἄλλαχού ἕτερος Μέραρχος ἐξετέλει αὐτοπροσώπως ἀναγνώρισιν διὰ νὰ ἐκδώσῃ διαταγὴν ταχείας καὶ ἀσφαλούς ἐνεργείας μὲ τὰς ὀλιγώτερας ἀπωλείας.

Θὰ ἦτο μεγίστη παράλειψις ἐὰν δὲν ἐμνημόνευον ἐνταῦθα τὴν αὐτοθυσίαν, τὴν προθυμοποίησιν διὰ πάσαν ἐπιχείρησιν καὶ τὴν τολμηράν, ὅσον καὶ εὐστοχον δράσιν τοῦ Πυροβολικοῦ μας παντὸς διαμετρήματος. Οἱ φιλότιμοι καὶ σεμνοὶ ὄξιωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ ἐπέδειξαν πρωτοβουλίαν καὶ ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῶν τακτικῶν ἀναγκῶν. Ἐνεκα τούτου ἴδρουν πολλάκις παρατηρητήριον εἰς τὰς πρώτας γραμμάς εἷς τινα περίπτωσιν, καθ' ἣν διημφισθητέο ἢ διακατοχῆ τοῦ Πόγραδετς, τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν τολμηρῶς προωθηθὲν ἀνέκοψε τὴν σφοδρὰν ἐπιθετικὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἔχθρου καὶ παρέσχε τὸν ὑλικὸν χρόνον εἰς τὸ ἐλάχιστον πεζικὸν μας καὶ εἰς στοιχεῖα τοῦ ἀνδρείου Ἱππικοῦ μας νὰ προπαρασκευάσουν τὴν ἐξόρμησίν των πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ἔχθρου. Τὸ πεζικὸν μας εἶχε πλήρη ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τὸ Πυροβολικὸν μας.

Διευρωφώθη ὀδίκως ἡ πεπλανημένη γνώμη ἐνίων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἐτρέποντο εἰς ἄτακτον φυγὴν ἅμα τῇ ἐμφάνισει φαντάρου μας ἢ τσολιά. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἔχθρος ἀντετάχθη μὲ πείσμα εἰς τὰς ἐπιθέσεις μας καὶ γενικῶς ἐπέδειξατο πολλὰς ἀρετὰς καὶ

ϊκανότητας. Ἡ ὀργάνωσις σχεδίου πυρὸς τοῦ ὀμυνομένου πεζικοῦ του (ὄλων, βαρέων καὶ ἐλαφρῶν πολυβόλων, ὀπλοπολυβόλων) ἦτο ἐξαιρετος. Παρεχῶρει τμήμα ἐδάφους, ὑπεχώρει ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων ἀνασυνετάσσεται καὶ ἐξετόξευε τοπικὴν ἐπίθεσιν ἐπικαιρότατα. Ἡ ἱκανότης του νὰ ἀνασυντάσσεται ἐλάχιστα περαιτέρω τῶν θέσεων, ἐξ ὧν ἐξετοπίσθη, ἦτο ἀξιοθαύμαστος.

Θὰ ἀντιτάξῃ τις τὸν τελικὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα ἀπέτυχεν.

Ναί. Ἀλλὰ τί πταίει ὁ ἐχθρὸς ἂν εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἀντιμετωπίξῃ τὰς Ἑλληνικὰς Δυνάμεις περιφρονούσας τὰ πυρά του καὶ μὲ τρίζοντας τοὺς ὀδόντας ριπτομένους κατ' ἐπάνω του μετὴν λόγῃ; Εἰς τί πταίει ὁ ἐχθρὸς ἂν δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ περιεχόμενον εἰς τὸν ἀγῶνα του; Ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος του;

Τὴν φιλοτιμίαν του τὴν ἐπέδειξε. Πέραν τούτου οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ διὰ νὰ νικήσῃ ἐκτὸς ἐὰν παρεληρούσεν ὡς παρελήρει ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ὅστις ἐπὶ πλέον εἶχε ἐγκολληθῆ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἢ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ὅστις, Ἑλληνικὸς Στρατός, ἠγωνίζετο ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν.

Τὴν 10 Δεκεμβρίου, ἀφ' οὗ κατενικήθη ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπετύχομεν τοὺς ἀντικειμενικοὺς μας σκοποὺς, ἀνεστάλησαν αἱ ἐπιθετικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ τὸ Σῶμα Στρατοῦ μετέπεσε εἰς τὴν Ἄμυνα συμφῶνως διαταγῇ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὡς θὰ ἐκτεθῆ κατωτέρω.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπῆρξαν λίαν εὐάρεστα.

Μόνον τὸ ὅτι κατελήφθη ἡ Κάμια, ἣν οἱ Σύμμαχοι τῷ 1918 δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσωσι, ἀποτελεῖ μοναδικὴν ἐπιτυχίαν.

Ἐπίτηδες ἐμακρηγόρησα διὰ νὰ κατανοηθῆ παρὰ πάντων πῶς κατέστην ὁ κυριώτερος συντελεστής τῆς Νίκης καὶ πρὸ παντὸς τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, δι' ὃν ὀλόκληρος ὁ Κόσμος ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου μέχρι 5ης Δεκεμβρίου ἀπησχολεῖτο εἰς τὸ νὰ ἐγκωμιάξῃ τὰ Ἑλληνικὰ κατορθώματα.

Οἱ Ἄγγλοι Στρατηγοί, οἵτινες συχνὰ ἐπεσκέπτοντο τὴν Κορυθῶν καὶ τὸ Μέτωπον, ἐνημερωθέντες ἐπὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἠγωνίσθημεν καὶ ἐκτιμήσαντες τὴν φυσικὴν ἰσχύν τῶν ἐχθρικῶν τοποθεσιῶν, ἐξ ὧν ἐξελακτίσθη ὁ ἐχθρὸς, ἐξεφράζοντο ἐνθουσιωδῶς διὰ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ.

Ὁ κ. Ντόνοβαν, εἰς ἐκ τῶν δώδεκα ἐθνικῶν ἡρώων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐκ τοῦ πρώτου Παγκοσμίου πολέμου, ὅταν εἶδε ποῦ καὶ πῶς ἀνερριχθήσαν ἄνδρες μας διὰ νὰ πληξῶν τὸν ἐχθρὸν μετὴν λόγῃν καὶ ὅταν ἐβεβαιώθη, ὅτι κατηγάγομεν θριάμβους, χωρὶς νὰ διασθένωμεν ἀεροπλάνα, ἔρματα καὶ ἀντιαρματικά μέσα, ἐπιτεθέντες κατ' ὄργανωμένης ἐχθρικῆς τοποθεσίας, κατεπλάγη, μετὰ συνειδήσεως καὶ μετὰ ἠγχιάρησε, διότι τῷ παρέσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ ἀσύλληπτα πρᾶγματα.

ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ (α) ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΝ

Πιστεύω ὅτι εἰς πόλεμον ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ Ἔθνους, ἐπέβαλλετο νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο, βλέπων ὅτι εἰς τὴν γειτονικὴν ζώνην ἐνεργείας (πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ) δὲν ἐλάμβανε χώραν, ἢ δέουσα δράσις, οὐχὶ ἐξ ὑπαίτιότητος ἢ ἐκ σφάλματος ἡγήτορός τινος, ἀλλ' ἐλλείπει διαταγῶν τοῦ Γεν. Στρατηγείου. καὶ γνωρίζω ὅτι ἐναντι τοῦ μετώπου τῶν δύο Μεραρχιῶν (10ης καὶ 11ης) δὲν εἶχε σημειωθῆ ὑπαρξίς ἐχθρικῶν δυνάμεων,

Ἐνόμισα ὡς καθήκον μου ν' ἀπευθυνθῶ δι' ἐπιστολῆς μου πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον καὶ νὰ τὸν κατατοπίσω, ὡς μὴ βλέποντα, λόγῳ τῆς εἰς Ἀθήνας παραμονῆς του, ὅσα ἐβλέπομεν ἡμεῖς ἐπὶ τόπου, ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν δυνατοτήτων μας καὶ τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως.

Μὲ ἄλλους λόγους ἐθεώρησα ὑποχρέωσίν μου νὰ θέσω ὑπ' ὄψει τοῦ Ἀρχιστρατήγου ὅλα τ' ἀπαιτούμενα στοιχεῖα διὰ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς καὶ λάβῃ ἀπόφασιν.

Τὴν ἐπιστολὴν μου, ἣς τὸ περιεχόμενον ἐγνώριζον οἱ ἀντιστράτηγοι Πιτσικάς καὶ Κοσμάς, οἱ συνταγματάρχαι Χρυσοχόου καὶ Κορόζης καὶ ἄλλοι ἐνεχείρισαν εἰς τὸν κ. Κορόζην πρὸς ἐπίδοσιν τὴν 2αν Δεκεμβρίου.

Διὰ ταύτης εἶχον προτείνει νὰ μὴ συγκροτῶνται αἱ ἀμέσως βορείως τοῦ Ἄψου δυνάμεις μας, ἀλλὰ νὰ ὠθηθοῦν τολμηρῶς πρὸς Τσερεβόντε καὶ Μπούμπει, οὐτινος, καταλαμβανομένου θ' ἀπεκόπτετο ὁ πρὸς Πρεμετὴν δρῶν ἐχθρὸς καὶ θὰ ἐξηναγκάζετο ἢ νὰ αἰχμαλωτισθῆ ἢ νὰ ἐκτραπῆ πρὸς τὴν Αὐλῶνα. Ὡς κυρίου λόγους προέβαλον ὅτι οὐδεμία ἀνάγκη ὑπηγόρευε τὴν τακτικὴν τῆς εὐθυγραμμίσεως (β) τοῦ μετώπου, διότι ὁ μεταξὺ Ἄψου ποταμοῦ καὶ Ὀστροβίτσας στενὸς διάδρομος δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τὰ πλευρά, δεδομένου ὅτι ὁ μὲν Ἄψος εἶχε ἀποτόμους ὄχθας καὶ ἦτο ἀδιάβατος, ἢ δὲ Ὀστροβίτσα ἦτο χιονοσκεπής. Προσέθετον ὅτι δὲν ὀπητεῖτο ἡ σύμφωνως τοῖς Κανονισμοῖς Μετόπισθεν Ὑπηρεσία διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν δύο Μεραρχιῶν, δεδομένου ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν ὑπηρεσίαν Ἀνεφοδιασμοῦ ἐνισχύοντες τὰς δύο Μεραρχίας μὲ τὰ μεταγωγικὰ τῶν Σχηματισμῶν τῶν μὴ Μεραρχιακῶν, δύο Σωματῶν Στρατοῦ καὶ ἐπομένως ἐλύετο τὸ πρόβλημα (γ). Τὰ ἀπογυμνού-

(α) Εἰς τὸν Στρατὸν ἀπαγορεύονται αἱ ὑποδείξεις πρὸς τὸν ἀνώτερον. Ἐπομένως ὁ ἀναγνώστης ἄς τὰς ἐξηγήσῃ ὡς προτάσεις δικαιολογουμένας ἐκ τοῦ κειμένου.

(β) Περὶ τῆς εὐθυγραμμίσεως ἀσχολεῖται εἰς τὸ βιβλίον του καὶ ὁ Στρατηγὸς Καθενιώτης, ὅστις τὴν κατακρίνει.

(γ) Οἱ κανονισμοὶ εἶνε ἀπόρροια πείρας ἐκ προηγουμένων πολέμων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀρξαμένου πολέμου ἀνεκκλιπτοὶ νέαι ὑποχρεώσεις ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶδεν νὰ εἴμεθα προσκεκολλημένοι ἀκάμπτως εἰς τοὺς Κανονισμούς, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσωμεν νέας διατάξεις.

μενα τῶν μεταγωγικῶν Τμήματα ἐξυπηρετοῦντο δι' αὐτοκινήτων ὡς διαμένοντα παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδόν.

Ἄλλα καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ ἐπιτελάρχαι ὠμίλησαν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἢ παραπλήσιον πνεῦμα πρὸς τὸν κ. Κορόζη, ὡς προϊστάμενον τοῦ γραφείου Ἀρχιστρατήγου, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς κάτωθι κρυπτογραφικῆς ἀναφορᾶς τοῦ κ. Κορόζη, ὑποβληθείσης ἐκ Καστοριάς εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον.

Ἄριθ. Α. Π. 7

Κρυπτογραφικῶς — Τηλεγραφικῶς
Φρουραρχεῖον Α.Α.Α. (= Ἀρχιστράτηγον)
Ἀθήνας

Ἐξ ἐπανελημμένων ἐπαφῶν μου μετὰ κ.κ. Ἀντιστρατήγου Τ.Σ.Α.Μ. καὶ ἐπιτελάρχας αὐτῶν ἀπεκόμισα ἐξῆς:

Ἄπαντες ὁμοφώνως ἐκφράζονται ὑπὲρ ἀμέσου ἐπιζητήσεως καταλήψεως κόμβου Κλεισούρα — Τεπελένι πρὸ πλήρους χειμῶνος, ὅστις ἐνσκήπτει συνήθως ἀπὸ Ἰανουαρίου. Κρίνουν ὅτι ἐνέργεια δύο Μεραρχιῶν Νοτίως Ὀστροβίτας πρὸς βορειοδυτικὰ Κλεισούρας, συνδυαζομένη μετ' ἐνέργειαν Β' Σώματος, ἐξασφαλίζει ἐπιτυχίαν, δεδομένης καταστάσεως ἐχθροῦ καὶ ἀδυναμίας αὐτοῦ, ὅπως ἐξέληθ τῶν κοιλάδων ἐν ὄγκῳ. Ἀντιστράτηγος Πιτσιῆας προσθέτει ὅτι ἐνέργεια δύναται νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως, τιθεμένης 11ης Μεραρχίας ὑπὸ Συγκρότημα «Κ» καὶ ἀκολουθούσης τῆς 15ης Μεραρχίας ἐν τάξει. Θεωρεῖ ἀναγκαίαν προικοδότησιν διὰ Δ' Ὀμάδος. Ἰδῶς φρονεῖ ὅτι Συγκρότημα «Κ» δύναται κατὰ δεύτερον λόγον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ συγκρότησιν ἰσχυρᾶς ἐφεδρικῆς Ὀμάδος Μεραρχιῶν δυναμένης ἅμα ὀργανώσῃ Μόροβαν, ὅπερ θεωρεῖ ἀναγκαϊότατον. Ἀντιστράτηγος Κοσμᾶς μοι διετύπωσεν ὡς ἀκολουθῶς γενικωτέρας σκέψεις:

Ἐφ' ὅσον ἐπιχειρήσεις δὲν δύναται προωθηθῶσιν ἄνευ διακοπῆς, ὥστε ἀντίπαλος ριφθῆ θάλασσαν, εἴτε λόγῳ ἀνεφοδιασμοῦ μας, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀνάγκη ἐξευρεθῆ ἑδαφικὴ γραμμὴ ἐξασφαλίζουσα ἐξῆς: Οἰκονομικὴν κατάληψιν. Βάσιν ἐξορημίσεως διὰ μελλοντικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀπαγόρευσιν εἰς ἐχθρὸν συγκεντρώσῃ πέραν ταύτης μεγάλας δυνάμεις. Τοιαύτην τοποθεσίαν εὐρίσκει Ὀχρίδα — Ὀστροβίταν — Κλεισούραν — Τεπελένι πρὸς θάλασσαν, ὥστε καλύπτεται εὐρέως Ἀργυροκάστρον. Ἐκτιμᾷ ὅτι ἀπαιτοῦνται ἕξ Μεραρχίαι ἐν πρώτῃ γραμμῇ, λοιπῶν κλιμακουμένων μέχρι Φλωρίνης — Καστοριάς — Κονίτισης — Ἰωαννίνων διὰ διαχειμάνσιν. Μεραρχίαί χώρον Φλωρίνης — Καστοριάς δεόν συνάμα νὰ ᾄσιν ἔτοιμα ἀχθῶσι καὶ πρὸς Ἀνατολᾶς. Ἐξαιρετικὴ μέριμνα διὰ καλὴν στάθμευσιν καὶ πλήρη ἐφοδιασμὸν, ὥστε ἠθικὸν διατηρηθῆ ἀκμαίων. Ἰδιος θεωρεῖ δυνατὴν τὴν πρὸς Κλεισούραν ἐπιτυχητὴν ἐνέργειαν, ἔστω καὶ διὰ σημερινῶν δυνάμεων Β' Σώματος, ἐφ' ὅσον διαταχθέντα ὑπὸ Σώματος, ὡς ἢ Α.Π. 6 ἀναφορὰ μου, ἐκτελεσθῶσι. Προσθέτει σκόπιμον προσανατολισμὸν 15ης Μεραρχίας εἰς Κιαφ—έ—ζιάριτ.

Τ.Τ. 960 τῆ 3 Δεκεμβρίου 1940

Σύνδεσμος 734

ΚΟΡΟΖΗΣ

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω τηλεγραφικῆς ἀναφορᾶς τοῦ ὁ κ. Κορό-
ζης ἀπέστειλε τῷ ἐπιτελάρχη μου διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς:

Καστοριά 3 Δεκεμβρίου 1940

Κύριε Ἐπιτελάρχα,

Σὰς ἐσωκλείω ἀντίγραφον τηλεγραφήματος, ὅπερ ὑπέβαλον εἰς Γε-
νηζὸν Στρατηγεῖον, μὲ τὴν παρακλήσιν ὅπως λάβῃ γνώσιν ὁ Στρατηγὸς
καὶ ἡμεῖς. Ἐπὶ πλέον Σὰς ἀναφέρω ὅτι ὁ κ. Ἀρχιστράτηγος εἰσέρχεται
ἐντὸς 2—3 ἡμερῶν εἰς τὴν ζώνην τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐκ κατευθύνσεως Ἰωαν-
νίνων. Κατόπιν τοῦτου κρατῶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Στρατηγοῦ, ἣν μοι ἔδω-
κε χθές, εἴτε διὰ νὰ τὴν ἐπιδώσω εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον μολὶς τὸν ἴδω,
εἴτε διὰ νὰ τὴν ἐπιστρέψω εἰς τὸν στρατηγόν, ἂν διατάξῃ.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ἀγάτης

ὑπ, ΚΟΡΟΖΗΣ ἈΘΑΝ.

Ἡ ἀναφερομένη ἐπιστολὴ ἀφώρα τὰς πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον
προτάσεις μου περὶ προωθήσεως δύο Μεραρχιῶν πρὸς Μπούμπεισι ἐν
τῇ κατευθύνσει τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἄψου ποταμοῦ καὶ συνεπῶς περὶ
παραιτήσεώς μου ἀπὸ τῆς ἀνωφελοῦς εὐθυγραμμίσεως τοῦ μετώπου.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀφίχθη τὴν 18ην ὥραν τῆς 5ης Δεκεμβρίου
εἰς Κορυτσάν καὶ διέταξε τὴν συγκέντρωσιν τῶν Ἀντιστρατήγων Πι-
τσίκας, Κοσμᾶ καὶ ἐμοῦ, διὰ τὴν 8.30 ὥραν τῆς ἐπομένης εἰς Κορυ-
τσάν.

Τὴν ἀνωτέρω ὥραν παριστάμεθα οἱ Ἀρχιστράτηγος, Ἀντιστρά-
τηγος Πιτσίκας καὶ ἐγώ, τοῦ Κοσμᾶ μὴ ἀφίχθέντος, ὡς ἀπομεμακρυ-
σμένου τοῦ Σταθμοῦ Διοικήσεώς του.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν κ. Πιτσίκαν τὸν
προσεκάλεσε νὰ ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν τῆς Μονάδος του. Οὗτος, ἀ-
παντῶν, ἀνήγγεικε τὰ ἀφορῶντα τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ κατέληξεν εἰπών, ὅ-
τι ἐπεβάλλετο ἡ ταχίστη ἐνέργεια πρὸς κατάληψιν τῆς Κλεισοῦρας
διὰ τολμηρᾶς προωθήσεως τῶν 10ης, 11ης καὶ 15ης Μεραρχιῶν.
Τούτεστιν ὠμίλησεν ὑφ' ὃ πνεῦμα προὔτάθη παρ' ἐμοῦ, ὡς προερρήθη.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος πλήρης ὀργῆς παρετήρησε τὸν κ. Πιτσίκαν
διὰ τῶν ἐπομένων περιπίου λόγων: «Δὲν σὰς ἐπιτρέπω νὰ ἀσχολήσῃς
μὲ ζητήματα ἔξω τῆς ἀρμοδιότητός σας. Αὐτὰ ποῦ εἶπατε εἶνε ἰδικόν
μου ζήτημα καὶ μόνον ἐγὼ δικαιούμαι νὰ σκεφθῶ σχετικῶς καὶ
νὰ ἀποφασίσω ἐπ' αὐτοῦ. Σεῖς εἶσθε ὑπεύθυνος διὰ τὴν Μονάδα ποῦ
διοικεῖτε κι' ἐκεῖ νὰ περιορισθῆτε. Ἐχω ἀποφασίσει ἤδη περὶ τοῦ
ἐλιγμοῦ μου. Εὐθὺς ἀμέσως θὰ σὰς ἀνακοινώσω τὰς ἀποφάσεις μου».

Ἡ πρὸς τὸν στρατηγόν Πιτσίκαν παρατήρησις ἀπετέλει καὶ ἀ-
πάντησιν εἰς τὴν ἐπιστολήν μου καὶ ἔνεκα τούτου ἐθλίβην εἰλικρινῶς.

Ἐπειδὴ τὴν ἀπόρριψιν ἐνὸς λογικοῦ σχεδίου ὀσφαλοῦς ἐπιτυ-
χίας ἐθεώρουν ὡς ἀτύχημα διὰ τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Στρατὸν καὶ ἐ-
πειδὴ ἤθελον νὰ ἔχω ἡρεμον τὴν συνείδησιν, ὅτι ἐπετέλεσα πλήρως
τὸ καθήκον μου, ἔλαβον τὸν λόγον καὶ εἶπον μὲ εὐλάβειαν: «Καὶ ἐ-
γὼ ὑπέπεσον εἰς τὸ ὀλίσθημα, κ. Ἀρχιστράτηγε, νὰ προτείνω δι' ἐ-

πιστολῆς σχεδὸν τὰ αὐτά, σκεφθεῖς ὅτι παρεμένετε εἰς Ἀθήνας καὶ δὲν εἴσθε κατατοπισμένοι ἐφ' ὄλων τῶν λεπτομερειῶν τοῦ πολυπύχου ζητήματος. Τώρα πού εὐρίσκεσθε ἐπὶ τόπου θὰ μελετήσετε τὸ ζήτημα καὶ θὰ ἀναγνωρίσητε τὸ ἔδαφος αὐτοπροσώπως καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ μᾶς δικαιώσητε».

«Καὶ σεῖς, ἀπήντησε, ἄσχημα ἐκάματε, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τότε εὐρισκόμεν εἰς Ἀθήνας».

Τὸ ζωτικώτατον ζήτημα οὕτε ἐμελέτησε, οὐδὲ προέβη εἰς ἀναγνώρισίν τινα ἢ ἐξέτασιν τοῦ πράγματος καὶ διὰ τοῦτο ἔληξεν ἀδόξως, διότι εἶχε ἤδη ληφθῆ ἢ ἀπόφασις «να ἴτηρηθῆ ἡ Μέθοδος τῆς Εὐθυγραμμίσεως τῆς διατάξεως καὶ νὰ ἀπωθῆται ὁ ἐχθρὸς σαρωνομένου τοῦ ἐδάφους».

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου μᾶς ἀνεκινώθησαν ἐν συνεχείᾳ καὶ εἶνε δυνατόν νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ κάτωθι:

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ θὰ συνεχίσῃ τὴν προέλασίν της διὰ τοῦ ἀριστεροῦ της καὶ τοῦ κέντρου της κατὰ τρόπον ὥστε ἡ γενικὴ διάταξις τῶν Στρατευμάτων, ἣτις ἔχει μέτωπον πρὸς Δυσμάς καὶ Βορειοδυσμάς, στρεφομένη περὶ τὸ δεξιὸν της (περὶ τὸ Πόγραδες), ὡς πρὸς ἀκίνητον στροφέα, νὰ τείνω νὰ εὐθυγραμμίσῃ (α) τὸ μέτωπον μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Βορράν.

Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ διατηροῦν τὸ δεξιὸν του σταθερόν καὶ ἀκίνητον στροφέα τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἐπεφορτίζετο νὰ καλύπτῃ τὸ δεξιὸν τῆς Στρατιᾶς, ν' ἀσφαλίσῃ τὴν στήριξιν τοῦ δεξιοῦ του καὶ ν' ἀπαγορεύῃ πᾶσαν ἀπειλήν τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς Κορυτᾶς καὶ γενικῶς κατὰ τοῦ πλευροῦ τῆς Στρατιᾶς. Τὸ ἀριστερόν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ θὰ προωθῆται ἐκάστοτε, ὥστε νὰ καλύπτῃ τὸ δεξιὸν τοῦ γειτονικοῦ Σώματος Στρατοῦ.

Μέσα: 1) Μερραρχίας εἰς διάθεσιν Γ' Σώματος Στρατοῦ 9η, 10η, 13η καὶ 17η, κατόπιν διαλύσεως τοῦ Συγκροτήματος «Κ».

2) Μὴ Μερραρχιακὰ Σώματα καὶ Σχηματισμοὶ καὶ ἐπὶ πλεόν τοῦ Γ' Σύνταγμα Βαρέος Πυροβολικοῦ, ἀποσπασθέν ἐκ τοῦ πρὸς Βουλγαρίαν Μετώπου.

(Ἡ ΧΥ Μερραρχία (15η) εἶχε διατεθῆ ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου εἰς Β' Σῶμα Στρατοῦ).

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ ἐνσκήψαντος δριμυτάτου φύχους καὶ τῶν χιόνων καὶ ἐπειδὴ κατωρθώθη νὰ ὀλοκληρωθοῦν οἱ τεθέντες ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τοῦ Γ' Σώματος, διέταξα, ὡς προεῖπον, τὴν μετὰπτωσίν μας εἰς τὴν Ἀμυναν καὶ ἐπηγρύπνουσαν νὰ καλύπτω τὸ δεξιὸν τοῦ Β' Σώματος, ἂν παρίστατο ἀνάγκη. Ἀτυχῶς, λόγω τῆς ἀκολουθηθείσης μεθόδου δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ καλύψω τὸ δεξιὸν τοῦ γειτονικοῦ Σώματος, διότι ἡ προχώρησις κατέστη βραδυτάτη, ἡ δὲ προώθησις τοῦ Γ' Σώματος ἦτο βαθεῖα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 10—12—40 ἕως 9—3—41

Κατὰ τὴν μακράν, ὡς προεβλέπετο, ἀμυντικὴν μας ἐνέργειαν,

(α) Πάλιν ἐμμένει εἰς τὴν εὐθυγραμμίσιν, ἐνῶ τὸ Ἀλβανικὸν ἔδαφος, ὡς ὀρεινόν, εὐνοεῖ τὰς βαθεῖας διεισδύσεις.

διετρέχονεν τὸν κίνδυνον νὰ ἴδωμεν ἀμβλυνομένην τὴν ἐπιθετικὴν ὀρμὴν τοῦ Στρατοῦ μας. Ἐνεκα τούτου καὶ ἐπειδὴ παρίστατο ἀνάγκη νὰ βελτιώσωμεν τὴν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν μας καὶ νὰ περισυλλέξωμεν ἐξ αἰχμαλώτων τὰς ἀναγκαίαις πληροφορίας, τὸ Σῶμα Στρατοῦ ἐνήργει περιοδικῶς Τοπικὰς ἐπιθέσεις καὶ πλείστα ἐπιθετικὰ Ἐγχειρήματα.

Α'

Τὴν 4ην Ἰανουαρίου 1941 ἐνηργήθη ἡ περιορισμένης ἐκτάσεως ἐπιθέσις κατὰ τοῦ ὑψώματος Κορίτσα, ὅπερ εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ ἀπετέλει βάσιν διὰ τὰ πυρὰ ἑκατοντάδος ὄλμων, δι' ὧν παρηνωχλείτο ἡ ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ Μόκρες ὑφισταμένη καὶ μοναδικὴ ὁδὸς διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπὶ Μόκρες στρατευμάτων μας.

Ὁ ἐχθρὸς ἀντιληφθεὶς τὴν ἀξίαν τῆς Κορίτσας εἶχε ὀργανώσει τὸ ὑψωμα καὶ ἐνίσχυσε τὴν ὀργάνωσιν διὰ σειρὰς συρματοπλεγμάτων, καίτοι τὸ ὑψωμα ἦτο φύσει ὄχυρόν, με ἀποτομωτάτας καὶ ἀδιάβάτους κλιτύς.

Τὰ στρατεύματά μας τῆς ἐπιθέσεως ἠναγκάσθησαν νὰ διέλθουν διὰ μέσου τῶν διόδων, τὰς ὁποίας διήνοιξαν τὰ πυροβόλα μας καὶ ἐρρίφθησαν εἰς ἐκ τοῦ συστάδην πάλην, διαρκέσασαν δύο ὥρας, με τὴν χρῆσιν μόνον χειροβομβίδων καὶ τῆς λόγχης.

Τὸ πυροβολικὸν μας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέμβῃ, διότι θὰ ἐφόρευεν καὶ ἡμετέρους. Μόνον ἀπαγόρευσιν ἐνήργει, ὥστε ὁ ἀγὼν νὰ ἐντοπισθῇ διὰ τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων.

Ἡ ἐκ τοῦ συστάδην πάλην ἀπέβη ὑπὲρ ἡμῶν, συλληφθέντων 160 αἰχμαλώτων καὶ κυριευθέντων πολλῶν ὄλμων, πολυβόλων καὶ ἄλλων λαφύρων.

Β'

Περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου διεξήχθη εὐρυτέρα ἐπιχειρήσις πρὸς κατάληψιν τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς Κάμιας (Μνήμα γραίας, ὑψ. 2300 μ.), ἣτις δὲν εἶχε καταληφθῇ ἀρχικῶς ὡς κεκαλυμμένη διὰ παχέος στρώματος χιόνων πρὸ τῆς 28ης Νοεμβρίου.

Ἐκρίθη ἐπιβεβλημένη ἡ κατάληψις τοῦ ὑψ. 2300, ἐγκριθεῖσα παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, διότι παρείχοντο βάσεις ἐξορμήσεως ὑπὸ εὐνοϊκωτάτας συνθήκας, εἰς περίπτωσιν ἐπιθέσεως τοῦ Σώματος Στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἐλβασάν καὶ διότι ἐσταθεροποιούντο αἱ θέσεις τοῦ ἀριστεροῦ τῆς 9ης Μεραρχίας καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς Χης Μεραρχίας, ἅτινα ἠπειλοῦντο σοβαρῶς ἂν ὁ ἐχθρὸς προελάμβανε τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψ. 2300 μ. Ἐπὶ πλέον, ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιθέσεως ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ ἐπιτευχθῇ ἐπιτυχία τις καὶ δοθῇ εἰς τὸ ἀδμημονοῦν Ἐσωτερικὸν πρὸς ἠθικὴν του τόνωσιν.

Ἐπωφελήθημεν ὅθεν παρεμπεσοῦσης καλοκαιρίας διὰ νὰ ἐκτοξεύσωμεν τὴν ἐπίθεσιν, ἣτις ἀπὸ καιροῦ εἶχε μελετηθῇ ἐπισταμένως, δεδομένης τῆς ἰδιαζούσης σημασίας ποῦ ἀπεδίδοτο.

Ἄλλ' ὅμως ὄσσην σημασίαν ἀπεδίδομεν ἡμεῖς, ἀπέδιδε καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔνεκα τούτου, ἐπετύχομεν μὲν τῶν σκοπῶν μας διὰ τῆς

αφηνιδιαστικής καὶ καλῶς παρασκευασθείσης ἐκτελέσεως, συνητήσα-
μεν ὅμως ἀντεπιθετικὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας, ἐπιμόνους καὶ σφοδρο-
τάτας.

Τὰ ἥρωικὰ τμήματα τῆς 9ης Μεραρχίας ἐπάλαιον ἐπὶ πολλὰς ἡ-
μέρας ἐναντίον τῶν λυσσῶδων ἀντιδράσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ταυτο-
χρόνως κατὰ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, λόγω τοῦ ἐπακολουθήσαντος
δριμυτάτου ψύχους καὶ σφοδρὰς χιονοθύελλης. Ὑπὸ αὐτόχρημα βαθύ-
τατον σκότος ἐπικρατοῦν ἐν πλήρει μεσημβρία καὶ ἐπὶ τοῦ παχέος,
ἐκ τριῶν μέτρων, στρώματος τῆς χιόνος, ἐμονομάχου ἀξιωματικοί
μας κατ' ἀξιωματικῶν τοῦ ἐχθροῦ ἢ ὀπλιτῶν του καὶ ὀπλίται μας
κατ' ἀξιωματικῶν ἢ ὀπλιτῶν τούτου.

Ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς Κάμιας ἐξετυλίχθησαν ἀπερί-
γραπτα γεγονότα, τὰ ὅποια ἀντιμετώπισαν οἱ ἀφανεῖς ἥρωες τῆς 9ης
Μεραρχίας, μὲ συγκλονιστικὴν ἐγκαρτέρησιν, μὲ περιφρόνησιν τῶν
κινδύνων καὶ τῶν κακουχιῶν καὶ μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν, πιστοὶ
εἰς τὸ καθήκον.

Οἱ ἀκρωτηριασθέντες ἐκ τῶν τραυμάτων ἢ ἐκ τῶν κρυσπαγημά-
των μοι ἐξέφραζον εἰς τὰ Νοσοκομεῖα, ὅπου περιεθάλλοντο, τὴν λύ-
πην των, διότι δὲν ἔδωσαν καὶ ἄλλα μέλη ἢ ὀλόκληρον τὸ «εἶνε» των
εἰς τὴν Πατρίδα. Ἡ μάχη αὕτη, ἣτις συνεχίσθη καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν
διετηρήθησαν αἱ κτηθείσαι θέσεις μέχρι τοῦ μεσονυκτίου πρὸς τὴν
13ην Ἀπριλίου, ὅποτε διεκόπη ἡ μάχη διὰ τὰ συμπτυχθῆ τὸ Σῶμα
Στρατοῦ πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα καὶ Βενέτικον, θὰ ἀποτελῆ θαυμαστάς
σελίδας εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ μέγαν ἀδάμμαντα τῆς 9ης Μεραρχίας,
ὡς καταδειχθεῖσης περιτράνως τῆς ψυχικῆς μας καὶ σωματικῆς ἀντο-
χῆς.

Γ'

Περὶ τὸ γ' δεκαήμερον τοῦ Μαρτίου ἐκρίθη ἀναγκαῖα ἡ κατά-
ληψις τοῦ Τεκέ, κειμένου παρὰ τὸν αὐχένα τοῦ ὄρους Τόμορι, ἐναν-
τι τοῦ ἀριστεροῦ τῆς 16ης Μεραρχίας. Ὁ Τεκὲς ἦτο κέντρον ἀντι-
στάσεως τοῦ ἐχθροῦ καλῶς ὀργανωμένον ἀμυντικῶς καὶ προστατευό-
μενον ὑπὸ συρματοπλεγμάτων. Τὴν ἐπιχείρησιν θὰ ἐξτελέει ἡ 16η
Μεραρχία, ἐγκατεστημένη ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν ὄγκων τοῦ Τομορίτσα, νο-
τίως ποταμοῦ Δεβόλη. Αὕτη εἶχε δεινοπαθῆσει λόγω τῶν κακουχιῶν
εἰς τὰ ὄρεινά ἐκεῖνα μέρη καὶ ἀποπειραθεῖσα κατ' Ἰανουάριον καὶ
Φεβρουάριον (δὲν ὑπῆγετο τότε ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου) νὰ βελτιώσῃ
τὰς θέσεις τῆς καὶ τὰς συγκοινωνίας τῆς, ἀπέτυχε. Ἐπειδὴ ἠθέλο-
μεν νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν μας καὶ τὴν ἔντεχνον ἐνέρ-
γειάν μας, διετάχθη ἡ 16η Μεραρχία νὰ μελετήσῃ ἐμπειριστατικῶς
καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τοπικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Τεκέ, συμμορφουμένη
πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Σώματος προδιαγραφείσας συνθήκας.

Ἡ ἐπιχείρησις διεξήχθη, ὡς εἶχε προσχεδιασθῆ. Οἱ ἀξιωματι-
κοὶ καὶ οἱ ὀπλίται μας ἐπέδειξαν τὴν ὀρμὴν των, τὴν συναίσθησιν
τοῦ καθήκοντος καὶ τὴν εἰς τὰς τάξεις των συνοχὴν, κατὰ τρόπον ἀ-
παράμιλλον. Ἐντὸς 4 ὥρων ἐγένοντο κύριοι τοῦ Τεκέ, κυκλώσαντες
αὐτὸ καὶ αἰχμαλωτίσαντες ἅπαντας τοὺς ζῶντας ἀξιωματικούς καὶ
ὀπλίτας τοῦ ἐχθροῦ, οὐδενὸς διαφυγόντος. Δεχθέντες τὰς μεταμε-

σημβρινὰς ὥρας ἐχθρικήν ἀντεπίθεσιν, ἀπέκρουσαν ταύτην καίπερ ὑποστηριχθεῖσαν ὑπὸ ἀφθόγου ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁμάδες χιονοδρόμων ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Τεκέ ἐκ τῶν ὑπερκειμένων ἀντηρίδων τοῦ ὄρους Τόμορι. Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι εἶχον παγιδεῦσαι τὰς προσβάσεις, ὡς γνωρίζοντες ὅτι ἐκεῖθεν ὀνεφωδιάζοντο αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις τοῦ Τεκέ. Οἱ χιονοδρόμοι προσέκοψαν ἢ περιεπλάκησαν εἰς τὰς παγίδας καὶ οὕτως ἐφονεύθησαν ἢ ἤχμαλωτίσθησαν.

ΕΠΙΘΕΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ

Τὰ τοιαῦτα ἐγχειρήματα διενηγοῦντο συχνότατα καὶ ἐπετύχαινον τὰ λαμπρότερα τῶν ἀποτελεσμάτων. Οἱ ἄνδρες καὶ τὰ μικρὰ τμήματα ποῦ ἐπεφορτίζοντο μὲ τοιαύτην ἐντολήν ἐπεδείκνυον τόλμην, ἀξίαν θαυμασμοῦ. Διωλίσθαιον ὅλως ἀθουρύδως εἰς τὰ περικλειστα διὰ συρματοπλεγμάτων ἐχθρικά φυλάκια, ἀφῆραζον ἢ ἀπέπνιγον τοὺς διπλοσκοπούς, εἰσέδουν ἐντὸς τῶν σκεπάστων τῶν ἀναπαυομένων ἀνδρῶν τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴν χειροβομβίδα ἀνὰ χεῖρας, καλοῦντες ἐπιτακτικῶς τοὺς ἐντὸς τῶν σκεπάστων νὰ ὑψώσουν τὰ χέρια. Καὶ οὕτως ἢ ἤχμαλωτίζον τὸ φυλάκιον ἢ τὸ ἐφόνευον ἢ συναπέθνησκον ἐνίοτε μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ φυλακίου, διὰ τῆς ἐκσφενδονιζομένης χειροβομβίδος.

Εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἀντιμετώπιζον ἄγρυπνον τὸ ἐχθρικὸν φυλάκιον καὶ ἐπηκολούθει πάλῃ διὰ τῶν χειροβομβίδων, διὰ τῆς λόγῃ καὶ τέλος διὰ τῆς μαχαίρας, μέχρις ἐκμηδενίσεως τοῦ φυλακίου ἢ αἰχμαλωτισμοῦ του. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ἀπεκόπτετο τὸ τηλεφωνικὸν καλῶδιον παρ' εἰδικῶς ἐπιφορτισμένων ἀνδρῶν μας, ἵνα μὴ εἰδοποιηθῶν τὰ προϊστάμενα κλιμάκια.

Συνέβη κάποτε ἄνδρες μας νὰ λοχισθοῦν παρ' ἐχθρῶν ἐνεδρῶν, χωρὶς νὰ ἐκστομίσουν οὐδὲ τὴν παραμικρὰν φωνὴν πόνου ἢ γογγυσμοῦ διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ ἐπιχείρησις, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας ἀπέβλεπον.

Ἀξιοματικὸς τῆς 9ης Μεραρχίας, ἐντὸς τῆς αὐτῆς νυκτός, μετέβη μετὰ τῶν ἀπαραμίλλων ἀνδρῶν εἰς τρία διαδοχικὰ φυλάκια καὶ συναπεκόμισε αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα ἐξ ὅλων τῶν φυλακίων.

Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἠδυνήθη ὁ ἐχθρὸς νὰ μάς μιμηθῇ, καίτοι πολλάκις ἀπεπειράθη. Οὗτος ἔφθανε μέχρι τῶν συρματοπλεγμάτων μας, ἀλλὰ δὲν κατῴρθησε νὰ διεισδύσῃ. Ἐνεκα τούτου ἔρριπτε χειροβομβίδας καὶ ἐξηφανίζετο. Τὸ μόνον ποῦ κατῴρθησε δις ἢ τρίς, εἶνε ὅτι ἠδυνήθη νὰ παρακολουθῆται τὰς περιπόλους μας κατὰ πόδας καὶ νὰ ρίπτῃ κατ' αὐτῶν χειροβομβίδας. Δὲν διῆρκεσεν ἡ ἐπιτυχία του, διότι αἱ περίπολοι διετάχθησαν νὰ παλινδρομῶσι καὶ εἶτα νὰ ἀναλαμβάνωσι ἐκ νέου τὸ δρομολόγιόν των.

Ἐἰς τὸν Τομέα τοῦ Πόγραδετς καθ' ὅλην τὴν χειμερινὴν περίοδον ἐσημειοῦτο δράσις ἀγῶνος χαρακωμάτων. Ὁ ἐχθρὸς διαθέτων ἄφθονα ὄπλα (πυροβόλα, ὄλμοι, ὀλμίσκους) καὶ πληθῶραν πυρομαχικῶν, παρηνώχλει διαρκῶς τὰ Τμήματά μας πρώτης γραμμῆς, ἐπιφέρων ἀπωλείας.

Εἰς ἀντίποινα ἐξεδηλοῦντο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων τὰ ἐπιθετικὰ ἐγ-

χειρήματα καὶ βομβαρδισμῶν Πυροβολικοῦ. Οἱ τελευταῖοι διενηργούντο ὁσάκις διεθέτομεν ὀβίδας καὶ διὰ διαμετρημάτων ἐπιτρεπομένων ὑπὸ τῶν διαταγῶν. (Βολὴ διὰ τοῦ βαρέος τῶν 10,5 ἀπηγορεύετο ἔστω καὶ ἂν ὁ στόχος ἦτο σημαντικός), ὡς προοριζομένων τῶν ἐλαχίστων ὑπαρχουσῶν ὀβίδων διὰ τὴν ἐσχάτην στιγμὴν τῆς ἀμύνσης. Ἐν τοσοῦτω, ἐξηκολουθήσαμεν νὰ ὑφιστάμεθα ἀπωλείας ἐκ τῆς ἐχθρικής δράσεως καὶ ἔνεκα τούτου ἔδει νὰ ὑποβληθοῦν οἱ ἄνδρες εἰς κόπους, διὰ νὰ μὴ ὑφίστανται αἱματοχυσίαν.

Ἐπεσπεύσθη ὅθεν ἡ πληρεστέρα ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ κάλυψις τοῦ προσωπικοῦ διὰ σκεπάστρων, πρᾶγμα ποῦ ἐπέφερε αἰσθητὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀπωλειῶν καὶ ἐνέπνευσε αἴσθημα ἀσφαλείας εἰς τοὺς ἄνδρας.

Διὰ τὴν ταχύτεραν καὶ συστηματικώτεραν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας ταύτης, ἦν ἀπέφευγεν ἐκ ψυχοσυνθέσεως ὁ Ἕλλην στρατιώτης, καθιέρωσα ἠθικὰς ἀμοιβάς, αἵτινες ἀπενέμοντο εἰς τὰς Μονάδας (Λόχος, Τάγμα, Σύνταγμα). Καὶ οὕτως ἐπετεύχθη ὁ περιορισμὸς τῶν ἀπωλειῶν.

Διὰ τὰς συνεχεῖς, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπεβάσεις τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας μάχης, περιορίζομαι νὰ τονίσω ὅτι οὐδόλως ἐπῆρεασαν τὰς κινήσεις, τὴν δράσιν καὶ τὴν διάταξιν τῶν τμημάτων μας.

Ἄλλωστε ἡ βολὴ τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας ἦτο τόσον ἄστοχος καὶ τόσον ἄνευ ἀποτελεσματικότητος, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται ὑπολογίσιμος.

Ἡ ἡμετέρα ἀεροπορία, ἐξουδετερωθεῖσα ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἦτο ἀνύπαρκτος. Ἐπομένως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐκθέσεώς τινος. Δὲν δύναται τις ὅμως νὰ μὴ ἐξάρῃ τὴν τόλμην τῶν ἀεροπόρων μας, τὴν προθυμοποίησιν δι' ἀνάληψιν οἰασθῆποτε ἐντολῆς, τὴν αὐτοθυσίαν των, τὴν εὐγενῆ ἀμιλλάν των καὶ τὴν εὐελίξιαν των.

ΛΟΙΠΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Κύριον μέλημά μας ἀπετέλει διαρκῶς ἡ τήρησις ἀμειώτου τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἡ συντήρησις τοῦ ἐπιθετικοῦ πνεύματος ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας καὶ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν Νίκην.

Οὐχ' ἦττον αἱ θεωρίαι, αἱ ἐνεργούμεναι τοπικαὶ ἐπιθέσεις καὶ τὰ μικροεχειρήματα, δὲν εἶνε τὰ μόνα ποῦ ἐπιδρῶν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παντοιοτρόπως καὶ σκληρότατα δοκιμαζομένων ἀνδρῶν μας.

Ἡ ἔλλειψις μαλλίων εἰδῶν, τὰ παρατηρούμενα εἰς τὰς Μονάδας μάχης κενά, ὀλιγώτερα ἐξ ἀπωλειῶν καὶ περισσότερα ἐκ κρουσπαγημάτων, ἡ αἰσθητὴ ἔλλειψις πυρομαχικῶν καὶ ἰδία τοῦ Πυροβολικοῦ, αἱ ἀνωμαλῖαι εἰς τὴν τακτικὴν τροφοδοσίαν τῶν ἀνδρῶν, ἡ ἀνεπαρκὴς συγκρότησις ἐνίων Μονάδων, ἡ ἔλλειψις ἀεροπλάνων, ἀρμάτων καὶ ἄλλων συγχρόνων ὅπλων, δὲν ἀπήχουν καλῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἡρώων μας.

α') Ἐπρεπε νὰ ἐπιδειχθῇ ἡ στοργὴ τῆς ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἐγκαίρως ὅθεν ἐζήτησα μάλλινα εἶδη ἀπὸ τὴν «Φανέλλα

του Στρατιώτου» τῆς Θεσσαλονίκης, Βερροίας, Ἐδέσσης, Γιαννιτσῶν, Φλωρίνης καὶ Καστοριάς, ἅτινα ἐστάλησαν μέχρι τέλους Νοεμβρίου, εἰς βαθμὸν νὰ ἐφοδιασθοῦν ὅλοι οἱ ἄνδρες μὲ φανέλλες, πουλόδερ, μάλλινες κάλτσες, κασκὸλ, κουκούλας καὶ γάντια. Τὰ λοιπὰ συμπληρώματα (μάλλιναι σκελέαι, μάλλιναι ζῶναι, διπλαῖ φανέλλαι) ἐστάλησαν ἐξ Ἀθηνῶν μέχρι 10 Δεκεμβρίου. Συνεπῶς δὲν ἐπετρέψαμεν νὰ παρατηρηθῇ ἔλλειψις μαλλίνων, δι' ὧν ἐφοδιάσαμεν καὶ Μεραρχίας μὴ ὑπαγομένης ὑπὸ τὰς διαταγὰς μας.

6') Διὰ τὴν προφύλαξιν ἐκ τῶν κρυολογημάτων καὶ διὰ τὴν πρόληψιν τῶν περιπτώσεων κρυοπαγημάτων, ἐλήφθησαν ὅλα τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα. Ὁργανώθησαν εἰδικὰ θεραπευτήρια διὰ τὰ κρυοπαγήματα πρῶτου βαθμοῦ καὶ ἐλήφθη εἰδικὴ μέριμνα ὅπως οἱ ἄνδρες μὴ ἐκτίθενται βεβρηγμένοι ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ὑπαίθριον. Διετάχθησαν συχναὶ ἀντικαταστάσεις τῶν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ Τμημάτων. Ἰδρῦθησαν εἰδικὰ ἀναρρωτήρια, ὅπου παρείχοντο αἱ πρῶται βοήθειαι καὶ ταυτοχρόνως θερμὰ ἀφεψήματα. Τὰ τελευταῖα ἐχορήγουν καὶ σταθμοὶ κατὰ μῆκος τῶν συγκοινωνιῶν διὰ τοὺς ἡμιονηγούς. Οὕτως ἐπετεύχθη ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ματαιωθῇ ἡ διαρροὴ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀναπτυχθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν ἀνδρῶν λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Διοικήσεων, ποὺ ἐπεδεικνύετο, παρὰ τὰς ἀναποφεύκτους κακουχίας εἰς σκληρὰν διαβίωσιν, εἰς ὑψόμετρα ὑπερβαίνοντα γενικῶς τὰ 1200 μέτρα.

γ') Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἀντιμετώπισε σοβαρὰς δυσχερείας ἀναχορηγίας καὶ ἀνεφοδιασμοῦ. Τὰ διατιθέμενα μέσα προεβλήθη νὰ ἐπαρκούν διὰ τὰς μεταφορὰς ἐκ Φλωρίνης καὶ Ἀμυνταίου (ἀκρῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν) εἰς τὴν ΙΒα Τοποθεσίαν ἀμύνης (ἐντεῦθεν τῆς Μεθορίου).

Συνεπῶς δὲν ἦσαν ἐπαρκῆ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, προελασάντων κατὰ 100 εἰσέτι χιλιόμετρα. Ἐπὶ πλεόν προσετέθησαν καὶ νέα Μεγάλα Μονάδες, αἵτινες ἔδει νὰ ἐξυπηρετοῦνται διὰ τῶν ἰδίων μέσων. Καὶ τοιαῦται ἦσαν τὸ Ε' Σῶμα Στρατοῦ καὶ τὰ Τμήματα τοῦ Β' Σώματος, ἅτινα ἔδρων βορείως Ἐρσέκας...

Ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη ἐπέφερε ἀνεπαρκῆ διατροφήν, οὐχὶ διὰ τὰ Μάχιμα στρατεύματα, ἀλλὰ διὰ τὰ βοηθητικὰ τοιαῦτα καὶ τὴν ἔλθεισιν πυρομαχικῶν.

Ἡ ἐπίλυσις τοῦ προβλήματος ἐξέφευγε τῶν δυνατοτήτων μας καὶ ἔνεκα τούτου ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἀφίξεως αὐτοκινήτων ἀγγλικῆς προελεύσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ χειμὼν ἐπεβράδυνε ἢ διέκοπτε τοὺς ἀνεφοδιασμοὺς λόγω τῶν χιόνων. Ἐπρεπε νὰ δοθῇ μάχη πρὸς διαρκῆ διάνοισιν τῶν ὁδῶν κυκλοφορίας. Τὴν μάχην ταύτην ἔδωσε καὶ ἐκέρδισε τὸ Ρυθμιστικὸν Κέντρον τῆς Φλωρίνης καὶ οὕτως ἐκινούντο τ' αὐτοκίνητρα νύκτα καὶ ἡμέραν ἀπροσκοπτικῶς.

δ') Ἡ 13η Μεραρχία θεωρηθεῖσα ἦττον ἀξίωμαχος τῶν λοιπῶν Μεραρχιῶν, προσέλαβε τάχιστα τὴν προσήκουσαν στρατιωτικὴν συγκράτησιν καὶ τὴν διοικητικὴν ἐπιβολὴν εἰς ὅλα τὰ κλιμάκια, ὥστε μετὰ ὀλιγοήμερον ἀνάπαυσιν νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν 17ην Μεραρχίαν εἰς τὸν σημαντικὸν ρόλον ποὺ τῆς εἶχεν ἀναθέσει τὸ

Γενικὸν Στρατηγεῖον. Ἡ 17η Μεραρχία εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰν μείωσιν τῆς δυνάμεώς της ἐκ τῶν ἀπωλειῶν καὶ τῶν κρουσπαγημάτων. Ἐπὶ πλέον εἶχεν ἀπολέσει πολλὰ τῶν ὄπλοπολυβόλων της καὶ τῶν πολυβόλων.

Κατεβλήθη ὄθεν ἰδιάζουσα μέριμνα διὰ νὰ συμπληρωθῆ ἡ 17η Μεραρχία εἰς ἄνδρας, ὄξισματικούς καὶ ὄπλα καὶ διὰ νὰ ἀνασυγκροτηθῆ προσηκόντως, ὥστε νὰ ἐξυψωθῆ τὸ ἠθικὸν της. Μετὰ τὴν πλήρη ἀνασύνταξίν της, διετέθη εἰς τὸ Β' Σῶμα, ὡς εἶχε διατεθῆ καὶ ἡ 15η Μεραρχία.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀφίχθη ἐκ τοῦ πρὸς Βουλγαρίαν μετώπου ἡ 6η Μεραρχία (μεῖον Σύνταγμα καὶ μεῖον Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως). Ἐπειδὴ αὕτη ἐστερεῖτο Ὀμάδος Ἀναγνωρίσεως καὶ ἐπειδὴ καὶ ἄλλαι Μεραρχίαι εἶχον ἔλλιπεις τὰς Ὀμάδας τῶν εἰς ἄνδρας καὶ ἵππους, διελύθη, ἐγκρίσει τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ἡ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως, διὰ τὴν συγκρότησιν τῶν λοιπῶν ἐν ταῖς Μεραρχίαις.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ 6η Μεραρχία ἀνασυγκροτηθεῖσα, συμπληρωθεῖσα καὶ ἐνημερωθεῖσα εἰς τὰ πορίσματα τοῦ μετὰ τῶν Ἰταλῶν πολέμου, διετέθη εἰς τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ.

Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ τονίσω ὅτι, παρὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἀνεπάρκειαν τῶν μεταφορικῶν μέσων, ἐχορηγοῦντο εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Κορυτσᾶς καθημερινῶς δέκα τόννοι σίτου, μέχρι τῆς συμπτύξεώς μας ἐκεῖθεν, ἀνελλιπῶς.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΜΟΥ ΩΣ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΙΑΣ

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἔδωκα μίαν σμικρογραφίαν τῶν γιγαντιαίων προσπαθειῶν μου καὶ τοῦ Ἐπιτελείου μου ὑπὲρ τῶν ἀπαραμίλλων ἀνδρῶν μας, τῆς ἀρτίως συγκροτήσεως καὶ πληρότητος τῶν ὑπ' ἐμὲ Μονάδων, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ συντηρηθῆ ἀμείωτον τὸ ἠθικὸν καὶ νὰ ἐγκαρτερῶσι πάντες ἐν συνοχῇ καὶ πειθαρχίᾳ.

Ἴσως ἰσχυρισθῆ τις ὅτι οἱ ἄνδρες πάντες εἶχον ἐνωτισθῆ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος καὶ ὑπὲρ Πατρίδος. Δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα οὕτως. Ὑπῆρξαν καὶ ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς παρατηρήθησαν αὐτομολίαι πρὸς τὸν ἐχθρὸν ὄπλιτῶν καὶ ἐφέδρου ὄξισματικοῦ τινος καὶ λιποταξίαι εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τινὲς τῶν τελευταίων ἐτιμωρήθησαν μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Συνεπῶς παρίστατο ἀνάγκη θεωριῶν καὶ νουθεσιῶν πλὴν τοῦ παραδείγματος τοῦ ἡγήτορος.

Τὸ ὑπ' ἐμοὶ ἐδραττόμην πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐνασκήσω ἄπασαν τὴν ἐπίδρασίν μου ἐπὶ τῶν ὄξισματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, διὰ νὰ ἐμπνεύσω αἰσιοδοξίαν καὶ ἐν γένει ν' ἀντιδράσω ωατὰ τῆς ἐνεργουμένης παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐντόνου προπαγάνδας διὰ φυλλαδίων ριπτομένων ἀπὸ ἀεροπλάνου, διὰ τῶν ἐγκατεστημένων παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐναντι τῶν Μονάδων μας μεγαφῶνων κλπ.

Οὕτως ἐξέδωκα τὴν κατωτέρω ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου ἡμερησίαν διαταγὴν μου, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας, ἐνδεικνύει τὰς ἀφορμὰς καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκδόσεώς της:

ΔΙΑΤΑΓΗ

Ἐξ ἀπολύτως θετικῶν πληροφοριῶν τῶν αὐτομόλων καὶ αἰχμαλώτων Ἱταλῶν καὶ ἐκ κατασχεθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ ἐχθροῦ πιστοποιεῖται ἡ ποταπὴ προσπάθεια τῶν δολίων Ἱταλῶν νὰ ἐκμεταλλευθῶν τὴν ἱεράν μας συγκίνησιν καὶ τὴν συγκρατηθεῖσαν ἐκ τῶν περιστάσεων θλίψιν μας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Μεταξᾶ.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδεικνύει ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸ καταπετωκὸς φρόνημα τοῦ ἐχθροῦ, ὅπερ ἕπουλοι ἠγέται προσπαθεῖν νὰ ἐξυψώσουν, πλὴν ματαίως ἐπιχειροῦν τὸ τοιοῦτον, διότι καὶ πάλιν θὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ὑπερηφάνως ὀρθούμενα ἀσאלένια ἀναστήματα τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, τὰ εὔστοχα πυρᾶ των καὶ τὰς τετιμημένας λόγχας των, πρὸ τῶν ὁποίων οἱ Ἱταλοὶ ἐτρόφησαν, τρέπονται καὶ θὰ τρέπονται εἰς φυγήν.

Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατηλύονται τὸν Μέγαν Νεκρὸν διότι ἀγνοοῦν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, τὰ ἰδανικά της, τὴν ὑψηλοφροσύνην της καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν της.

Ἄγνοοῦν νομίζοντες ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἐτερόφωτοι, ὡς εἶνε οὗτοι. Νομίζον ὅτι μόνον ὁ Ἰωάν. Μεταξᾶς ἀντέταξε τὸ τῶν Προγόνων μας ἱστορικὸν «Μολὼν Λαβὲ» ἐνῶ ὁ Ἐθνικὸς Κυβερνήτης τὴν 28ην Ὀκτωβρίου δὲν ὠμίλησε παρὰ ἐκ μέρους τῶν 8 ἐκατομμυρίων Ἑλλήνων. Διότι τὸ σκληρὸν διὰ τὸν ἐχθρὸν «OXI» ποῦ ἐβροντοφώνησε τὴν νύκτα ἐκείνην ὁ Ἰωάν. Μεταξᾶς μὲ σταθερότητα, ὑπερηφάνειαν καὶ ἀξιοπρέπειαν, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀξιώσεως τῆς Ἱταλίας εἰς τὸ τηλεσίγραφόν της νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, δὲν ἦτο μόνον θέλησις καὶ ἀποφασιστικότης τοῦ Προϋπουργοῦ, ἀλλ' ἦτο θέλησις καὶ ἀποφασιστικότης τοῦ ἔθνους, ἦτο Ἑλληνικὴ ἰδέα, ἦτο πίστις, ἦτο θρησκεία, ἦτο παράδοσις τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἦτο πανελληνίως ἀξίωσις κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως, τοῦ ἐπιβουλευθέντος τὰς ἐλευθερίας μας.

Ἄγνοεὶ ὁ ἐχθρὸς ὅτι εἴμεθα σεμνοὶ, ἀθόρυβοι, γενναίῳψυχοι, ὑψηλόφρονες, ιδεώδεις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκδηλώνομεν τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα, ποῦ ἐνστικτικῶς κεῖται ἐρριζωμένον στὴν ψυχὴν μας εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ θεωρῆται ἐν λανθανούσῃ καταστάσει. Ἄλλ' ὅταν μᾶς θίξῃ τις εἰς τὰ καίρια, γιγαντούμεθα μὲ αὐτοπεποιθήσιν, μὲ πείσμα, ὡς Τιτάνες καθ' οἰοῦν ἕχθροῦ. Μᾶς ἐξέλαβον σὰν ἄλλους ἐκφυλισμένους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν παραδόσεις, δὲν ἔχουν ἱστορίαν, δὲν ἔχουν Ρῆγαν Φεραίων διὰ νὰ διαλαλήσῃ τὸ «καλύτερα μᾶς ὥρας ἐλευθερίας ζωῆς».

Ἐδοξιάσασιν βαθυτάτην θλίψιν διότι ἐχάσαμεν ἕνα Ἐθνικὸν ἥρωα, ἀλλ' ὅλοι ἐσκέφθημεν ὅτι αἱ παρκαταθῆκαι τῆς πνοῆς τούτου ἔμειναν, ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὸν Ἀνώτατόν της Ἄρχοντα, ἔχει τὸν νέον Ἐθνικὸν Κυβερνήτην, ἔχει τὴν ἰδίαν Κυβέρνησιν καὶ πρέπει νὰ ζήσῃ ὡς Ἀθάνατος Ἑλλάς,

Θ' ἀκολουθήσωμεν τὸν δοξασμένον δρόμον μας μὲ τοὺς αὐτοὺς Στρατιωτικοὺς ἠγῆτορας καὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν αὐτὸν Ἀρχιστράτηγον, ὅστις ἀπὸ τῆς 28 Ὀκτωβρίου διὰ τῆς ἡμερησίας διαταγῆς προδιέγραψε τὸ σύν-

θημα «θά τοὺς πετάζοιμε στὴν θάλασσα» σύνθημα ὡπερ ὅλοι ἔχοιμε στὴν ψυχὴν μας στρατιῶται ἢ πολῖται, μεγάλοι ἢ μικροί, γυναῖκες ἢ παιδιὰ.

Δὲν θὰ παρᾶσχωμεν εἰς ἀνιέρους ἀντιπάλους μας τὴν ἱκανοποίησιν νὰ χωρεῖσθαι, νὰ τρίβουν τὰ χεῖρα ἀπὸ χαρὰν διότι ἐξέλιπε ὁ Μεταξᾶς.

Ἡ Ἑλλὰς εἶνε Λεργναία Ἰδρα. Ἀπέθανε εἰς, ἀλλ' ἡ ὁλότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ διατρεῖ ἀμασίον τὸ φρόνημά της, συσπειροῦνται περὶ τὸν Βασιλέα της, ἐντείνει τὰς προσπαθείας της καὶ πρὸ παντὸς κρατάνει τὴν ἀκλόνητον πίστιν της ἐπὶ τὴν Νίκην.

Εἶνε ἕβρις καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν ψυχὴν τοῦ ἐκλιπόντος καὶ πρὸς τὰ 8 ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες δὲν εἶνε παρὰ Μεταξάδες εἰς συναίσθηματα, εἰς πίστιν καὶ εἰς Ἑθνικὴν αἰσιοδοξίαν, ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἰσχυρίζεται ὅτι ἐκεῖνος ποῦ ἤξιζε, ἐξέλιπε.

Οἱ ἀνιέροι Ἰταλοὶ ἐπανηγύρισαν τὸν θάνατον τοῦ Μεταξᾶ ἐνῶ ἡμεῖς τὸν ἐκλαύσαμεν μὲ ἀληθινὴν θλίψιν,

Θὰ κλαύσουν ὅμως οὗτοι στὸ τέλος, ὅταν ἡμεῖς θὰ πανηγυρίζομεν τὴν τελικὴν Νίκην, διότι πάντες ἡμεῖς ἐπιστεῦομεν μετὰ τοῦ Μεταξᾶ σ' αὐτήν, πάντες εἴχομεν αὐτοπεποιθήσιν καὶ πάντες ὀρκισθήμεν καὶ ὀρκιζόμεθα νὰ δλοκληρώσωμεν τὸ ἔργον διὰ νὰ τὸ προσφέρωμεν ὡς μνημόσυνον εἰς τὸν ἐκλιπόντα.

Θ' ἀποδείξωμεν οὕτως ὅτι αἱ ὑποθήκαι τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ ἦσαν ἰδικαί μας, ἦσαν Ἑλληνικαὶ καὶ ὅτι εἴμεθα ἄξιοι ἐλευθερίας, Ἡ Ἀμερικὴ καὶ ὅλος ὁ κόσμος δὲν θαυμάζει μόνον τὸν Μεταξᾶν. Θαυμάζει τὸν Ἕλληνα. Θαυμάζει τὴν ιδέαν. Θαυμάζει τὰ ἰδανικά μας. Διὰ τοῦτο μᾶς βοηθεῖ καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ (α).

Δὲν ἀναφέρω τὴν σύμμαχόν μας κραταιὰν Μεγάλην Βρετανίαν διότι αὐτὴ κατὰ καθήκον μᾶς ἐνισχύει καὶ μᾶς εὐγνωμονεῖ ὡς πρωτοπόρους εἰς τὴν Δόξαν καὶ τὴν Νίκην καὶ ὡς διαφεύσαντες τὸ ἀήττητον τῆς Ἰταλίας,

Ὁ χαμὸς τοῦ Κυβερνήτου ἄς γιγαντώσῃ τὴν θέλησίν μας, ἄς μᾶς φανατίσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μετερχομένου ἀθέμιτον μέσον καὶ ἄς μᾶς ὀπλίσῃ μὲ πείσμα, μὲ ἐγκαρτέρησιν καὶ μὲ τὸ σύνθημα «Δὲν θὰ διασπασθῇ ἡ Ἑθνικὴ Ἐνότης μας».

Ἡ Τελικὴ Νίκη θὰ εἶνε ἰδική μας.

Ἀέρρηρα στοὺς ἀνάνδρους.

Ἡ παρούσα νὰ κοινοποιηθῇ ἀρμοδίως καὶ ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον διδασκαλιῶν εἰς τοὺς ἄνδρας.

Τ.Τ. 212, τῆ 6 Φεβρουαρίου 1941

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀντιστράτηγος

Ἀλλὰ καὶ οἱ Μέραρχοι ὅπως αὐτοβούλως, κατανοοῦντες τὴν σημασίαν τοῦ κλονισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ ἐνήργουν τὰ πρέποντα. Ἴδου κατωτέρω τί γράφει ὁ ἀείμνηστος ὑποστράτηγος Γαζῆς εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Χ Μερραρχίας ἣν διώκει εἰς τὸ μέτωπον ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου:

«... ἕως ἐδῶ καίτοι ἔχομεν φθάσει εἰς τὰς ἀμέσους παραμονὰς

(α) (Μετὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Ντόνοβαν ἐκ τοῦ Μετώπου, οἱ ἄνδρες μας ἐπίστευον εἰς ἀμερικανικὴν βοήθειαν λάθρα δῆθεν παρεχομένην).

της Γερμανικής επίθεσεως, ούδειξ ἐν τῇ Μεραρχία μεταξύ τῶν ὀξιωματικών καὶ τῶν ὀπλιτῶν, συζητεῖ ἢ ἀνησυχεῖ ἢ καὶ ἀπασχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο. Μόνον ἢ ἄμεσος προσήλωσις εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποστολῆς των ἐν τῷ Τομεῖ ἀπορροφᾷ ὅλην τὴν προσοχὴν των. Καὶ εἶνε ἔτοιμοι καὶ πλήρεις αὐτοπεποιθήσεως καὶ αἰσιοδοξίας ὅτι εὐθὺς ὡς δοθῆ ἢ διαταγῇ, θὰ ὑπερβοῦν τὰς ἐπὶ τῶν ὁρέων γραμμὰς ἵνα ἐκχυθοῦν πρὸς τὰς κοιλάδας τοῦ Σκούμπη καὶ τοῦ Γενουσίου. Τὴν τοιαύτην ἄλλως τε στάσιν ἔχει ἐμπνεύσει καὶ κατευθύνει ἡ Διοίκησις τῆς Μεραρχίας, ἀκολουθοῦσα ρητὰς καὶ κατηγορηματικὰς ὁδηγίας τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Γ' Σ. Στρατοῦ Ἀντιστρατήγου Τσολάκογλου ἐπὶ τούτῳ».

Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου 1941 ἦτο προφανὴς ὁ κίνδυνος ποῦ ἐπαπειλεῖτο ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐφέρετο ὡς συζητούμενον ἐκτὸς τοῦ Τομέως τοῦ Γ' Σώμ. Στρατοῦ, πράγμα ποῦ ἐπληροφορήθησαν ὀξιωματικοὶ τοῦ Σώματος ὀπὸ ἐπισκέπτας τοῦ Τομέως ἢ ἀπὸ μετακινουμένους ὀξιωματικούς ἄλλων Σωμάτων.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ Γ' Σώματος διετηρεῖτο ἡρεμος, ἢ δὲ μετάδοσις τῶν πληροφοριῶν εἰς ὀξιωματικούς τοῦ Σώματος δὲν ἐλάμβανε μορφήν ἀνησυχίας, οὐδὲ ἐλάμβανε διαστάσεις, διότι οἱ ὀξιωματικοὶ εἶχον ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς ἰθύνοντας τὸ Κράτος, ὅτι θὰ ἐχειρίζοντο τὸ ζήτημα μετὰ τῆς ἐπιβεβλημένης προσοχῆς.

Ἐκτὸς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Γερμανίας καὶ ἔλαβε ἐπικίνδυνον ἔκτασιν. Αἱ συζητήσεις αὗται ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τινων, ὡς τοῦ Συνταγματάρχου Τσακαλώτου ὡς ἀναφοραὶ ὑποβληθεῖσαι προφανῶς ἱεραρχικῶς μὲ διαμόρφωσιν εὐχῆς «ὅπως ληφθοῦν μέτρα καὶ ὀποτραπῇ ἐνδεχομένη πολεμικῆ περιπέτεια μετὰ τὴν Γερμανίαν» καὶ μὲ τὴν προσθήκην ὅτι μόνον κατὰ τῶν Ἰταλῶν πολεμοῦντες θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν ἀποτελεσματικῶς. Ἄλλ' ὅταν ἐν στρατεύμα ἀναφέρῃ τοιοῦτοτρόπως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παράσχῃ ἐγγύησιν ὅτι θὰ κατανικήσῃ τούτους οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς ἄλλους. Συνεπῶς δημιουργεῖ ἀνησυχίας ἐκεῖ ὅπου μεταδίδεται.

Τὸ τοιοῦτον μοὶ ἀνηνέχθη εὐθὺς ὡς μετεδόθη, ἦτοι τὴν πρωΐαν τῆς 2ας Μαρτίου. Σκεφθεὶς ἐπ' ὀλίγον ἤχθην εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδῶσω αὐθιγρὴν τὴν κατωτέρω διαταγὴν μου διὰ νὰ ἀσκήσω ὅλην μου τὴν ἐπίδρασιν, ποῦ ἀπορρέει ἐκ τοῦ βαθμοῦ μου καὶ τῆς θέσεώς μου, ὅπως μὴ παρατηρηθοῦν τὰ ἄτοπα ποῦ ἐλέγετο ὅτι παρετηρήθησαν εἰς τὰ λοιπὰ Σώματα, καθ' ὅσον αἱ συνέπειαι θὰ ἦσαν ὀλέθρια.

Διὰ τὴν διαταγὴν μου ταύτην σεμνύνομαι διότι ἐνέπνευσά τοὺς ἕμ ἐμὲ καὶ τοὺς ἐπέβαλον νὰ παραμείνουν ἐπαθεῖς καὶ ἀπτόητοι εἰς τὴν σκοτιᾶν ποῦ ἔταξεν αὐτοὺς ἡ Πατρίς (α).

(α) Ὁ στρατιωτικὸς ἱστορικὸς Στρατηγὸς Γρηγοριάδης διαπιστώσας εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος» τὸν ἀνησυχτικὸν χαρακτῆρα ποῦ ἔλαβον αἱ συζητήσεις καὶ ἀναφοραὶ τῶν Ἄλφα καὶ Βῆτα Σωμάτων ἀπαφαινεται εἰς σελ. 98: «... Ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις καὶ αἱ Διοικήσεις Μεγάλων Μονάδων δὲν ἔλαβον μέτρα συγκρατήσεως τοῦ ἠθικοῦ. Τούναντίον ἐκαλλιστήθη ὑπὸ διαφόρων ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων... εἰς τὰ ὡπια τοῦ Στρατοῦ τὸ πνεῦμα ἠττοπαθείας... Μόνον ὁ Στρατηγὸς Γ. Τσολάκογλου, Διοικητῆς Τ.Σ.Δ.Μ. ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐξέδωκε διαταγὴν ἐμμονῆς εἰς τὸ καθῆκον...»

Γενική Διαταγή

(Διὰ τοὺς κ.κ. ἀξιωματικούς)

Ὅταν ἡ Ἑλλάς ἐβροντοφώνησε τὸ ἱστορικὸν «ΟΧΙ» τῆς νυκτὸς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου καὶ ἀπεδύθη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Μεγάλῃς Δυνάμεως τῆς Ἰταλίας, δὲν ὑπελόγησεν ὅτι θὰ τὰ εὖρη ὅλα ρόδινα καὶ ὅτι ἀποθούσα τὰς δώδεκα ἐν Ἀλβανία ἐχθρικὰς Μεραρχίας θὰ ἐφησυχάζεν ἐπὶ τῶν δαφνῶν τῆς.

Τούναντιόν ὑπελόγησε τὰς δυσχερείας, ἀνεμέτησε τὰς συνεπείας καὶ ἴσως ἐλυπήθη διὰ τὴν τύχην τῆς ποῦ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ψευδοκαίσαρος ὡς εὐκολον θυμία.

Ὁρθότατα ἠκολούθησε τὸν ἔνδοξον δρόμον ποῦ ἐχαράχθη μέχρι τοῦδε, διότι αὐτὸς τῆς ἐξασφαλίζει τὴν τιμὴν τῆς, αὐτὸς τὴν ἐξυψώνει εἰς τὰ ὅμιματα τοῦ Κόσμου, αὐτὸς τῆς προσθέτει τὴν συμπάθειαν τῆς Ἀμερικῆς καὶ μὲ αὐτὸν καὶ μόνον θὰ ἐξασφαλισθοῦν τὸ Μεγαλεῖον τῆς, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς καὶ ἡ Ἑλευθερία τῆς.

Εἶχε σκεφθῆ ὡς λύσιν τὸ παράδειγμα τῆς Ρουμανίας, ὅτερ εἶνε ὁμοιον πρὸς τὸ τῆς Βουλγαρίας χθές. Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη οὔτε σίμφωνος εἶνε πρὸς τὰς παραδόσεις μας, ποῦ μᾶς ἐκληροδότησαν 3 χιλ. χρόνια ἐνδόξου ἱστορίας, οὐδὲ ἐξασφαλίζει τὴν Ἑλευθερίαν καὶ τὴν Ἀνεξαρτησίαν μας.

Προσθέτω εἰσέτι ὅτι ἀπεδύθημεν εἰς δυσχερῆ περιπέτειαν, ἣν ἐχαράκτηρισεν ὁ ἀείμνηστος Μεταξᾶς ὡς σκληρὰν καὶ ἀκανθίνην, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν πλήρη τὴν συμμαχίαν τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἔως τότε μίαν ἐγγύησιν εἶχε παράσχει ὡς εἶχε παράσχει καὶ εἰς τὴν Νορβηγίαν.

Ἀπλῶς κατήλθομεν εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸ Δίκαιον, μὲ τὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ νικήσωμεν ἢ νὰ πέσωμεν ἐνδόξως, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ὅτι θὰ ἔχομεν τὴν πολυτίμον καὶ σοβαρωτάτην βοήθειαν τῆς Κραταιᾶς Ἀγγλίας, ἣν βοήθειαν πάντες ἀντιλαμβανόμεθα.

Εἶτε ὅμως πέσωμεν πρὸ ἐχθροῦ πενταπλασίον εἶτε πέσωμεν πρὸ ἐκκοσαστασίον το ἴδιον ἀποτέλεσμα εἶνε.

Ἀλλ' εὐτυχῶς — χάριτι θεῖα — ἠννοήθημεν παρὰ τῆς τύχης καὶ νικῶμεν μὲ τὴν ὁμόθυμον ἐθνικὴν ἐνότητα, μὲ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀποφασιστικότητα μέχρι θανάτου καὶ μὲ τὴν στερεὰν θέλησιν νὰ νικήσωμεν.

Ἐπομένως ὡς οἱ 300 Σπαρτιάται δὲν ἐπιτόθησαν ἀντιμετωπίσαντες ἑκατομμύρια Περσῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ μειώσωμεν τὰς προσπάθειάς μας ἂν διαφανῆ ἐνίσχυσις τῶν Ἰταλῶν, οὐδὲ θὰ ἀπογοητευθῶμεν. Ἡμεῖς θὰ πράξωμεν τὸ καθήκον μας παλαιόντες, ὀλιγάριθμοι κατὰ πολυαριθμῶν ὡς ὁ Δαυὶδ κατὰ Γολιάθ μὲ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν Νίκαν.

Μὲ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συμπεράνη τις ὅτι γνωρίζω ἢ ὑποπτεύομαι ὅτι οἱ Γερμανοὶ θὰ κατέλθουν εἰς τὸ ἐπίπεδον νὰ μᾶς πλήξουν ἐκ τῶν νῶτων. Τούναντιόν θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι εἶνε γενναῖοφρονες ἐφ' ὅσον ἡμεῖς, μὲ ὄλην τὴν συμμαχίαν μας μὲ τοὺς Ἀγγλους δὲν ἐπιτρέπομεν εἰς αὐτοὺς νὰ φέρουν τὰ ἀεροδρομιά των εἰς Θεσσαλονικίην.

δύσθην θά ἐπληττον τὰ ἐν Ρουμανία Γερμανικά συμφέροντα. Ὡσαύτως θέλω νά ἐλπίζω ὅτι οἱ Γερμανοὶ χαιροῦν, διότι ἡ Ἰταλία ἠττάται παρὰ τῆς Μικρῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα καὶ τὴν συμβολὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐκτιμοῦν καὶ θαυμάζουν, διότι ἀναγνωρίζουν ὅτι μᾶς ἠδίκησε ἡ Ἰταλία προκαλέσασα ἡμᾶς εἰς Πόλεμον.

Ἄλλ' ἂν μᾶς κτυπήσουν, θά ἀντιταχθῶμεν ἀνδρικῶς διὰ νά σώσωμεν τὴν τιμὴν μας, διὰ νά φανῶμεν ἀξιοὶ ἐλευθερίας καὶ διὰ νά γίνωμεν σεβαστοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, οἵτινες διακηρύσσουν ὅτι ἐκτιμοῦν τοὺς ἀξίους νά ὑπερασπίσουν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Λαοῦς.

Ἡ τυχὸν ἀντίληψις νά σώσωμεν τὰ τομάρια μας εἶνε ἀπαράδεκτος, διότι τὰ σώζομεν ἐπιφανειακῶς, καθ' ὅσον ἐπικρέματα κατασχόνη, ὑποδούλωσις καὶ ἐξόντωσις ἀτόμων καὶ Ἐθνῶν.

Εἰς τί λοιπὸν θά ὠφελήσῃ ἡ πρόσκαιρος σωτηρία;

Θά εἶνε κερδισμένος ὅστις γελᾷ τὴν τελευταίαν. Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι τελευταία θά γελᾷ ἡ Ἀγγλία, ὅτι ἀντίξοα καὶ ἂν παρεμβλήθου, ἅτινα δὲν πρέπει νά μᾶς ἀπογοητεύσουν.

Αἱ σκέψεις αὗται πρέπει νά μᾶς ἀφήνουν ἀπαθείς καὶ νά μᾶς ἐμπνέουν μείζονα ψυχικὴν ἀντοχήν, μείζονα ἐπιμονὴν καὶ τόλμην διὰ τὸ ἔργον μας καὶ ἀπόλυτον αἰσιοδοξίαν. Αὗται πρέπει νά διαπνέουν ὅλους καὶ αὐτὰς πρέπει νά μεταδίδη ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον πρὸς τὸ ἀτομικὸν καὶ γενικὸν συμφέρον μας (α).

Τ. Τ. 212, τῆ 2 Μαρτίου 1941

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἄντιστράτηγος

Ὁ ἀντίκτυπος ποῦ εἶχε ἡ ἀνωτέρα διαταγὴ μου ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων διότι πάντες διετήρησαν ἀμείωτον τὸ φρόνημά των καὶ ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἐμμονῆς εἰς τὸ καθήκον ἐν ζηλευτῇ συνοχῇ. Ἡ συνεχιζομένη Τιτανομαχία ἐπὶ τοῦ Μνήματος τῆς Γραίας (ἕψ. 2. 300), ἡ ἐπίθεσις τοῦ Τεκέ, ἡ Μάχη τοῦ Μόκρες, κατὰ τῶν Τμημάτων Ἰταλικῶν καὶ ἡ ἠρωϊκὴ ἀντίστασις Τμημάτων τῆς Μερραρχίας Ἰππικοῦ εἰς Πισοδέρι, τῆς 21ης Ταξιαρχίας πεζικοῦ εἰς Ἀπόσκεπον, καὶ Τμημάτων τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ τῆς 13ης Μερραρχίας εἰς Καστοριὰν ἐναντίον τεθωρακισμένων καὶ μηχανοκινήτων τμημάτων τῶν Γερμανῶν, πιστοποιοῦσι τ' ἀνωτέρω.

Κατωτέρω θά ἴδωμεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τοὺς ἀγῶνας ὀλιγίστων Ἑλλήνων στρατιωτῶν κατὰ τῶν τεθωρακισμένων καὶ μηχανοκινήτων μέσων τοῦ ἐχθροῦ, ὑποστηριζομένου ὑπὸ ἀφθόνων σμηνῶν ἀεροπλάνων.

Τὰ γεγονότα εἰς τὰ Ἄλφα καὶ Βῆτα Σώματα Στρατοῦ γνωσθέντα εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τῶν ἀναφορῶν, περὶ ὧν ὠμίλησεν ὁ Συνταγματάρχης κ. Τσακαλώτος, ἐπέφερον δεδικοιολογημένας ἀνησυχίας καὶ ἔνεκα τούτου, ὡς ἐπληροφόρηθην βραδύτερον παρὰ τῆς Α.Υ. τοῦ Διαδόχου, ἐπεφορτίσθη, οὗτος ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως νά μεταβῇ εἰς

(α) (Ἐκ τῆς διαταγῆς ταύτης καταφαίνεται καὶ ἡ ἀμετάτρεπτος πίστις μου ἐπὶ τὴν τελικὴν Νίκην τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας).

τὸ μέτωπον καὶ συγκεντρῶν τὰς Ἀνωτέρας Διοικήσεις νὰ μεταδώσῃ διαταγὴν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως ὅπως «πειθαρχήσουσιν καὶ μὴ λιποψυχήσουσιν εἰς ἣν περιπτώσιν ἐπιτεθῆ ἡ Γερμανία καὶ μᾶς χῶσῃ τὸ μαχαίρι στὴν πλάτην».

Οἱ ἀνώτατοι καὶ ἀνώτεροι ἀξίωματικοὶ τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ, ἐπανέλαβον καὶ πάλιν εἰς τὸν Διάδοχον τὴν θέλησιν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ὅπως «εὐρεθῆ τρόπος καὶ ἀποτραπῆ πολεμικὴ σύρραξις μετὰ τὴν Γερμανίαν».

Ἡ Α.Υ. ὁ Διάδοχος μετὰ ταῦτα ὀφίχθη τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 4 Μαρτίου εἰς Κορυτσάν καὶ ἀφοῦ ὤρισε τὴν συγκέντρωσιν τῶν Ἀνωτάτων Ἀξίωματικῶν διὰ τὴν 10 ὥραν τῆς ἐπομένης ἀπεσύρθη εἰς τὸ κατάλυμά του πρὸς ἀνάπαυσιν.

Τὴν ἑσπέραν (ὥραν 20ῆν) τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς του προσήλθεν εἰς τὸ Στρατηγεῖον μου διὰ νὰ γευματίσῃ. Πρὸ τοῦ γεύματος μοὶ ἀνεκοίνωσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς του καὶ προσέθηκε: «... αὐτὰ εἶχα ἐντολὴν νὰ εἶπω στὰ ἄλλα Σώματα καὶ αὐτὰ εἶπα καὶ τὰ ἴδια θὰ ἐπανελάβω καὶ πρὸς σὰς αὐρίον. Δὲν θὰ παραμείνω ὅμως διότι ἐβεβαιώθην ὅτι πνέει ὁ ποθοῦμενος ἀέρας ἐδῶ. Ἀρκεῖ νὰ μοὶ δώσητε ἐν ἀντίγραφον τῆς διαταγῆς ποὺ ἐξεδώσατε προχθὲς τὴν 2αν Μαρτίου (ἐπρόκειτο διὰ τὴν ἀμέσως ἀνωτέρω καταχωρηθεῖσαν διαταγὴν «περὶ ἐμμονῆς εἰς τὸ καθῆκον»).

Τὸ πῶς ἔμαθε τὴν ἔκδοσιν τῆς διαταγῆς μου ταύτης δὲν ἐπληροφορήθην μέχρι σήμερον.

Πράγματι ἐματαιώθη διὰ νεωτέρας διαταγῆς ἢ συγκέντρωσις καὶ τὴν πρῶταν τῆς ἐπομένης ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας μὲσω Κοζάνης — Λαρίσης.

Τέσσαρας ὥρας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκλήθημεν διὰ τηλεφωνικῆς Διαταγῆς οἱ Ἀντιστράτηγοι Κοσμάς (Α' Σώμ.), Παπαδόπουλος (Β' Σώμ.), Δεμέστιχας (Ε' Σώμ.) καὶ ἐγὼ ἐπιγιγόντως εἰς Ἀθήνας. Τὴν ἐπομένην ἑσπέραν (6 Μαρτίου) ἐπαρουσιάσθην εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον, ὅστις μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι «ἐπεβλήθη ἡ διενέργεια μεταβολῶν εἰς τὰς Διοικήσεις τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων διότι ἐσημειώθη κίνησις ἀποβλέπουσα νὰ ὑποδειχθῆ εἰς τὸ Κέντρον ὅπως ἐξεύρη λύσιν ἀποτρέπουσαν τὴν πολεμικὴν περιπέτειαν μετὰ τὴν Γερμανίαν καὶ διότι ἐπετράπη εἰς ὑπ' αὐτὰ ἀξίωματικούς καὶ ὀπλίτας νὰ συζητῶσι σχετικῶς». Ὡσαύτως μοὶ ἀνεκοινώθη, εἰς ἐρώτησίν μου ὅτι ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας οὐδεμίαν ἐγένετο πρότασις, ὡς διεδίδετο καὶ ὅτι ἐὰν γίνῃ τοιαύτη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ προήρχετο εἰς εἰλικρινεῖς διαπραγματεύσεις.

Αἱ ἀνακοινώσεις αὗται μοὶ ἐγένοντο ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑφυπουργοῦ κ. Μανιαδάκη καὶ τοῦ ἰδιώτου κ. Διάκου καὶ εἶτα ἡ συζήτησις περὶ τὴν ἀφίχθῃ ἐπὶ τοῦ τρόπου, μετὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν κατάστασιν ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀναμενομένης ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλων ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν φίλων μας καὶ συμμάχων γειτόνων μας.

Μοὶ παρεσχέθη ἡ θεαίωσις ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ εἶνε μόνη εἰς περιπτώσιν πολέμου μετὰ τὴν Γερμανίαν καὶ ὅτι προεβλέπετο θετικῶς, ἔκτος τῆς συμμετοχῆς ἐτέρων βαλκανικῶν Κρατῶν (Γιουγκοσλαβία — Τουρκία) ἰσχυρὰ ἐνίσχυσις διὰ Βρετανικῶν Στρατευμάτων, ὑπολογι-

ζομένων εις 12—15 Μεραρχίας με συμπληρωματικὰ ἐνισχύσεις 50 χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ μῆνα.

Ἐπέβαλον τὴν πρότασιν νὰ ἀποβιθασθοῦν ταυτοχρόνως αἱ Βρεταννικαὶ Δυνάμεις εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, Καβάλαν, Θεσσαλονίκην καὶ Βόλον καθ' ὅσον ἐθεώρουν τὴν σύγχρονον ἄφιξιν καὶ ἀποβίβασιν αὐτῶν ὡς μέσου αἰφνιδισμοῦ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ Μετώπου. Εἰς ἀπάντησιν μ' ἐβεβαίωσεν ὁ κ. Ἀρχιστράτηγος ὅτι ἐκεῖ τείνουν αἱ προσπάθειαι τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἐνῶ τὴν ἐπομένην ἐπληροφορήθη ὅτι ἤρχισε ἡ ἀποβίβασις ἐλαχίστων Βρεταννικῶν Δυνάμεων εἰς Πειραιᾶ.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος συνέχισε ὅτι ἡ πρόσκλησις τῶν Ἀντιστρατήγων ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ μελετήσωμεν ἐπὶ τοῦ πρακτέου εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν εἰσελάσουν οἱ Γερμανοὶ, πρὶν προφθάσουν οἱ Ἄγγλοι νὰ μεταφέρουν τὰς ἐνισχύσεις, περὶ ὧν ἔγινε λόγος.

Ἐπηκολούθησε μελέτη καὶ κατελήξαμεν, δεδομένου τοῦ κεραυνοβόλου τοῦ πολέμου εἰς δύο λύσεις:

— ἢ νὰ συμπτυχθῶμεν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου (Βενέτικος ποταμὸς — Στενὰ Σαρανταπόρου) πρὸς ἀσφαλῆ ἀντίστασιν γοήτρου καὶ τιμῆς

— ἢ νὰ παραμείνωμεν ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις μας ἀλλὰ καὶ Νικηταὶ μιᾶς Αὐτοκρατορίας (τῆς Ἰταλίας) καὶ νὰ καταληφθῶμεν ἐκ τῶν Νώτων παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (7 Μαρτίου) ἐνωρὶς ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ χωριστά. Ἀμφότεροι μὲ συνεχάρησαν διότι εἰργαζόμενη πρὸς συντήρησιν τοῦ ὑψηλοῦ φρονήματος καὶ διότι συνεφώνησα διὰ τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γερμανῶν.

Μεταβὰς εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅπου καὶ πάλιν παρίσταντο οἱ κ.κ. Μανιαδάκης καὶ Διάκος ἔμαθον ὅτι οἱ στρατηγοὶ Κοσμάς τοῦ Α' Σώματος καὶ Παπαδόπουλος τοῦ Β' Σώματος ἀπεστρατεύοντο ἀντικαθιστάμενοι ἀντιστοίχως παρὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Δεμέστιχα καὶ τοῦ ὑποστρατήγου Μπάκου (ὁ κ. Δεμέστιχας εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἐκ τοῦ ἰδίου Σώματος πρὸ τριῶν μηνῶν).

Ἐπὶ πλέον τούτων ἀντικατεστάθη καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. Ἀντιστράτηγος Δρῶκος, ἀποστρατευθεὶς ὄλως ἀναίτιως (α) καὶ ὠρίζετο εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀντιστράτηγος Πιτσικας. Ἀντὶ τοῦ στρατηγοῦ Πιτσικας ὠρίσθη ὁ ὑποφαινόμενος ὡς Διοικητὴς Τμήματος Στρατιάς.

Αἱ ἀντικαταστάσεις συνεχρονίσθησαν μετὰ τὴν ἐξαπόλυσιν τῆς ἐαρινῆς ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἥτις εὐτυχῶς ἀπεκρούσθη, τοῦ ἐχθροῦ μὴ δυνηθέντος νὰ θέσῃ πόδα, οὐδὲ προσκαίρως ἐπὶ σημείου τῆς Τοποθεσίας μας παρὰ τὰς ὑπερδιπλασίας δυνάμεις ποῦ ἐχρησιμοποίησε ὁ ἐχθρὸς καὶ παρὰ τὸ καταγιγιστικὸν πῦρ τοῦ καταπληκτικῶς ὑπεραρί-

(α) Οἱ τρεῖς τιμωρηθέντες δι' ἀποστρατείας Ἀντιστράτηγοι ἐτιμῆθησαν διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου, ἀπονεμηθέντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1947 καὶ οὕτω κατεφάνη ὅτι ἠδικήθησαν τότε.

τὸ καὶ ὅτι μὲ ἀπάθειαν ἔβλεπον οἱ ἄνδρες τὴν διὰ μίαν ἡμέραν προσχώρησιν τῆς Σερβίας εἰς τὸν Ἄξονα καίτοι ἐξετίμων τὰς δυσχερείας τοῦ ἀγώνος.

Τοιοῦτοτρόπως γραπτῶς καὶ προφορικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀδιαλείπτως ἐνήσκουν τὴν ἐπίδρασίν μου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον πρὸς ἐντιπερισπασμὸν τῆς ἐαρινῆς ἐπιθέσεως ἐβολιδοσκοπήσῃ τὴν ὑπ' ἐμὲ Στρατιὰν ἂν ἠδύνατο νὰ ἀναλόβῃ ἐπιθεῖται εἰς τὸν Τομέα Κάμια — Πόγραδετς. Ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν ὅτι εἴμεθα ἔτοιμοι μὲ πλήρη πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα εἴχομεν μελετήσῃ καὶ καταστρώσῃ τὰ σχέδια δι' ἑκάστην περίπτωσιν.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον παρὰ ταῦτα δὲν προέβη εἰς τὴν ἀπόφασιν ἐκδηλώσεως τῆς ἐπιθέσεώς μας λόγω ἐλλείψεως Πυρομαχικῶν. (Ἡ ἐπιχειρήσις θὰ ἀπῆτι κατανάλωσιν τριῶν Μονάδων πυρὸς Πυροβολικοῦ, πρᾶγμα ποῦ θὰ ἐξήντλει τὰ ἀποθέματα.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΩΣ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου δεκαήμερου τοῦ Μαρτίου διετάχθημεν νὰ μελετήσωμεν ὑποχωρητικὸν ἔλιγμὸν πρὸς τὴν Τοποθεσίαν Βενέτικος ποταμὸς — Ἀλιάκμων ποταμὸς διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν συνδεδυσασμένης ἐπιθέσεως Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν καὶ ν' ἀναφέρωμεν τὸν χρόνον ποῦ ὀπηρεῖται διὰ τὸν ὑποχωρητικὸν ἔλιγμὸν.

Τὸ Τμήμα Στρατιάς μετὰ ἐμπεριστατωμένην μελέτην κατέληξεν ὅτι θὰ ἐπεράτῃ ἀπάσας τὰς κινήσεις καὶ τὴν ἀμυντικὴν του ἐγκατάστασιν ἐπὶ τῆς νέας Τοποθεσίας (Γραμμὴ Ὀλύμπου) ἐντὸς 15 ἡμερῶν τὸ πολὺ.

Προσέθετε ὅμως ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπολογισθῇ μείωσίς τις τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἐλάττωσις τῆς δυνάμεώς μας κατὰ 10—15% λόγω τοῦ ὅτι μέγα μέρος τῆς δυνάμεως τῆς Στρατιάς κατήγετο ἐκ τῶν ἐκκενωθησομένων περιοχῶν καὶ συνεπῶς θὰ ἐσημείωνεν ἀναπόφευκτον διαρροὴν πρὸς τὰς ἐστίαις.

Ἡ συμφωνία τῆς Γιουγκοσλαυικῆς Κυβερνήσεως μὲ τὴν Γερμανίαν ἐνεφάνισε προφανῆ κίνδυνον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νῶτων καὶ πλευρῶν τῆς Στρατιάς, καὶ ὑπηγόρευσε τὴν ἀνάγκην ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ μελετηθῇ ἡ πρὸς Σερβίαν κάλυψις μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προετοιμασθῇ ἡ δυνατότης ταχύτερας καὶ εὐχερεστερας ἐκτελέσεως τοῦ προμνησθέντος ὑποχωρητικοῦ ἔλιγμου, διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς περιοχῆς μας ἀπὸ παντὸς μὴ ἀπαραιτήτου ὕλικου ἐκστρατείας.

Πληθῶρα ὕλικον ἐκ λαφύρων, μόνιμα συνεργεῖα ἐπισκευῆς αὐτοκινήτων, περιττὰ ἄρχεῖα ἀπεστάλησαν συμφῶνως πρὸς τὸ πρόγραμμα προτεραιότητος εἰς Φλώριναν διὰ τῶν ἐπιστρεφόντων κενῶν αὐτοκινήτων καὶ ἐκεῖθεν σιδηροδρομικῶς πρὸς Νότον.

Ἡ ἐπελθούσα μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαυίας ἐχάλάρωσε τὰ μέτρα ἀποσυμφορήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπενεχθῇ διακοπὴ πλήρης. Ἄλλως τε ἀνεμένομεν τὰς τελικὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἂν θὰ συνετελεῖτο ὁ ὑποχωρητικὸς ἔλιγμος ἢ θὰ προετίμα νὰ παραμείνωμεν ἐπὶ τῶν θέσεών μας Νικηταὶ μίᾳς Αὐτοκρατορίας.

Α' ΕΠΙΤΕΥΞΙΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΥΟΥΣ

Τὴν πρωΐαν τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941 (Κυριακὴ) τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐπληροφορήθη ἐκ ραδιοφωνικῆς, τὸ πρῶτον, ἐκπομπῆς καὶ ἀκολούθως ἐκ τηλεφωνικῆς μετὰ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐκπομπῆς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθέσεως τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Γιουγκοσλαυΐας.

Ὡς πρῶτον μέλημα ἐθεώρησα τὴν ἐπίδιωξιν ἐπιτεύξεως συνδέσμου καὶ ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ὁμόρων Γιουγκοσλαυικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν πρὸς ἐνημέρωσιν καὶ συνεργασίαν. Τὴν προσπάθειάν μας ταύτην ἀνεκοινώσαμεν εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ὅπερ συμφωνήσαν, παρεκάλεσε νὰ τὸ τηρῶμεν ἐνήμερον ἐπὶ τῶν ἀπόψεων καὶ τῶν πληροφοριῶν τῆς γειτονικῆς Μεγάλης Μονάδος τῶν Σέρβων.

Ἐπετύχομεν τὸν σύνδεσμον ἀπὸ τῶν πρωινῶν ὥρῶν μετὰ τοῦ Γιουγκοσλαυικοῦ φυλακίου τῆς Μονῆς τοῦ ὁσίου Ναοῦμ διοικούμενον παρ' ἀξιωματικοῦ, ὑποσχεθέντος νὰ διαβιβάσῃ ἱεραρχικῶς τὴν πρότασιν καὶ ἐπιθυμίαν μας περὶ ἐπικοινωνίας καὶ συνδέσμου. Ἐκ παραλλήλου ἐπεδιώξαμεν τὸν διὰ Φλωρίνης σύνδεσμον μετὰ τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν Μοναστηρίου, ὃν καὶ ἐπετύχομεν; ἀλλὰ οὗτος ἠγνόει νὰ ἐπιτύχῃ σύνδεσμον μετὰ τὴν γειτονικὴν Μερραρχίαν καὶ τὴν Στρατιάν ὡς μὴ γνωρίζων τοὺς Σταθμοὺς Διοικήσεως τούτων.

Πάντως ἐπροθυμοποιήθη νὰ μεριμνήσῃ ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν.

Ἦναγκάσθημεν ὅθεν νὰ ἀποστείλωμεν περὶ τῆς μεσημβρίας τῆς 6ης Ἀπριλίου τὸν ἐπιτελῆ μας ἐπίλαρχον Βλάχον εἰς Μοναστήριον ἵνα ἐκεῖθεν μεριμνήσῃ οὗτος διὰ τὸν ἀπρόσκοπτον σύνδεσμον.

Τὴν 1.30 ὥραν τῆς 7 Ἀπριλίου ἐπετεύχθη σύνδεσμος τηλεφωνικὸς τῆς Σερβικῆς Στρατιᾶς, ποὺ εἶχε ὡς ἔδραν τὸ Τέτκοβον (Καλκαντελὲν) μετὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Παναγάκου, ἐδρεύοντος εἰς Φλωρίναν, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐπετεύχθη τηλεφωνικὴ συνδιάλεξις τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Σερβικῆς Στρατιᾶς κ. Ἀβακούμοβιτς μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου κ. Χρυσόχου.

Ὁ Σέρβος στρατηγὸς ἀνεκοίνου ὅτι τὴν 4.30 ὥραν (καθ' ἡμᾶς 5.30 ὥρα) θὰ ἐξεδηλοῦτο Γιουγκοσλαυικὴ ἐπίθεσις εἰς τὸν Τομέα τῆς Στρούγκας μετὰ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τοῦ αὐχένος Θάν. Ὑπέβαλεν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν παράκλησιν ὅπως ἐπιτεθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ κατευθύνσει Τσερβενάκια — Θάν διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ ἔχθρου καὶ ταυτοχρόνως νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ συμμαχικὴ ἀλληλεγγύη. Ἐν τέλει ὥστε προσωπικὴν συνάντησιν τῶν δύο Ἐπιτελαρχῶν εἰς Θάν πρὸς ρύθμισιν τῆς περαιτέρω δράσεως πρὸς ἀπόρριψιν τοῦ ἔχθρου εἰς τὴν θάλασσαν.

Δὲν θὰ ἀσχοληθῶ μετὰ τὴν ἀπόλυτον αἰσιοδοξίαν τοῦ στρατηγοῦ Ἀβακούμοβιτς, ὀφειλομένην εἰς τὴν πλήρη ὑποτίμησιν τοῦ ἔχθρου, οὐδὲ θὰ σχολιάσω ὅτι ἠγνόει οὗτος τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς Μερραρχίας Μοναστηρίου, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Θὰ ἐξάρω ὅμως τὴν εὐστοχὸν ἀπάντησιν τοῦ Ἐπιτελάρχου μου ἔχουσαν οὕτω: «Καίτοι ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἀμυντικῆς διατάξεως εἰς ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπαιτεῖ πίστωσησιν χρόνου, ἐν τοσοῦτω λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ὑπάρξεως προμελετημένων σχεδίων ἐπιθέσεως πρὸς Τσερβενάκια καὶ περαιτέρω πρὸς τὴν ἄνω κοιλιάδα τοῦ Σκούμπη, θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐξαπόλυσις τῆς αἰτουμένης ἐπιθέσεως μέχρι τῆς μεσημβρίας σήμερον, τῆς μιάς Μεραρχίας μας καὶ μέχρι τῶν πρωινῶν ὥρῶν τῆς αὔριον τῆς ἐτέρας Μεραρχίας μας. Ἡ ἀναλαμβανομένη ἐπίθεσις θὰ ἐνεργηθῆ κατ' ἰσχυρῶς ὀργανωμένης εἰς μέγα βάθος Τοποθεσίας, προστατευομένης ὑπὸ διαδοχικῶν σειρῶν συρματοπλεγμάτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ προσπάθεια τῶν γιουγκοσλαυϊκῶν δυνάμεων θὰ ἐλαφρύνῃ τὸν ἀγῶνα μας».

Τοιαύτη ὑπῆρξε ἡ συνεννόησις καὶ ἀφοῦ ἐνέκρινα τὰ ὑποσχεθέντα, ἐξεδόθησαν διαταγαὶ σχετικῶς, ἀφοῦ προηγουμένως εἰδοποιήθησαν οἱ Μέραρχοι καὶ ὁ Διοικητὴς Πυροβολικοῦ τῆς Στρατιάς περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τηλεφωνικῶς.

Συγχρόνως ἐγένετο ἡ δέουσα σύστασις ὅπως ἐπιδειχθῆ εἰς τοὺς νέους Συμμάχους ἡ πλήρης ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ζητούμενη ἀμέριστος συνδρομὴ μας.

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΟΚΡΕΣ (7—8 Ἀπριλίου)

Ἀπὸ τῆς 3ης ὥρας τῆς 7 Ἀπριλίου, καθ' ἣν ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς Μεράρχους τηλεφωνικῶς παρὰ τοῦ ὑποφαινομένου, ἐπιβεβαιωθείσα ὁκλοῦθως ἐγγράφως ἡ διαταγὴ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. περὶ ἐπιθέσεως κατὰ μῆκος τῆς ράχους τοῦ Μόκρες πρὸς Τσερβενάκια, ἡ μὲν 13η Μεραρχία ἤρχισε προσανατολίζουσα τὰς δυνάμεις της δι' ἐπίθεσιν, τὸ δὲ Βαρὺ Πυροβολικὸν προσηνατολίζετο καὶ ἀνεφωδιάζετο ἐσπευσμένως.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, εἰς ὃ ἀνεφέρθημεν, ἐνέκρινε τὰς ἐνεργείας μας καὶ ἀφῆκε πλήρη πρωτοβουλία.

Ἡ ἐπίθεσις τῆς 13ης Μεραρχίας ἐξεδηλώθη τὴν 13ην ὥραν διὰ δύο Ταγμάτων τοῦ 22ου Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ μέρους τοῦ 18ου Συντάγματος. Τὰ τμήματά μας ἐξώρμησαν ἀκάθεκτα μὲ τὴν διακρίνουσαν ταῦτα ὀρμητικότητα, ἐνισχυόμενα ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ ἔδρα ὁ Συμμαχικὸς Στρατὸς τῶν Σέρβων, καὶ ἀποκόψαντα ἢ ὑπερπηδήσαντα τὰ συρματοπλέγματα, κατέλαβον τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς ὕψ. 1116 καὶ 1315, συλλαβόντα περὶ τοὺς 600 αἰχμαλώτους. Ἐπηκολούθησαν ἐχθρικαὶ ἀντεπιθέσεις, ἀποκρουσθεῖσαι πᾶσαι μὲ βαρυτάτας διὰ τὸν ἐχθρὸν ἀπωλείας. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπώλειαι τῆς 13ης Μεραρχίας ἦσαν λίαν αἰσθηταί, διότι ὑπέστη τὴν ἀντιπροπαρασκευαστικὴν βολὴν τοῦ ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ κατὰ τῶν συγκεντρουμένων ἐν πλήρει ἡμέρᾳ τμημάτων μας ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐξορμήσεως, πράγμα ὅπερ ἠνάγκασε τὸν διοικητὴν Πεζικοῦ τῆς Μεραρχίας νὰ ὑποβάλῃ πρότασιν, ὅπως ἀναβληθῆ ἡ ἐπίθεσις.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀντιληφθὲν ἀπὸ τῶν πρώτων μεταμεσημβρινῶν ὥρῶν, ὅτι δὲν διενηργεῖτο ἡ ἀναγγελθεῖσα παρὰ τοῦ κ. Ἀθακούμοβιτς

ἐπίθεσις τῶν Γιουγκοσλαύων, καὶ ἔχον πλήρη ἀντίληψιν τῆς ἰσχύος τοῦ ἔναντί του ἐχθροῦ, ὡς πολλαπλασίως ὑπερέχοντος ἀριθμητικῶς, ἐπεδίωξε νὰ συνδεθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὸν κ. Ἀθακούμοβιτς, ἵνα τὸν ἐνημερώσῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῶν εἰς Στρούγκαν Σερβικῶν στρατευμάτων, ἵνα προτρέψῃ, ἐν ὀνόματι τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεγγύης, ὅπως ἐκτοξεύσουσιν τὴν διαταχθεῖσαν ἐπίθεσιν ἐκ Στρούγκας πρὸς ἀντιπερισπασμόν.

Τὴν 14.30' ὥραν (τῆς 7 Ἀπριλίου) κατωρθώθη νὰ ἐπικοινωνήσωμεν τηλεφωνικῶς μετὰ τοῦ κ. Ἀθακούμοβιτς, ὅστις μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ περιβόητος ἐπίθεσις τῶν ἐκ Στρούγκας θα ἐξεδηλοῦτο τὴν 17.30' ὥραν καὶ μᾶς συνέστησε νὰ συνδεθῶμεν μετὰ τοῦ εἰς Στρούγκαν Μεράρχου, πρᾶγμα ὅπερ ἐπεφορτίσθη ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος.

Πράγματι, τὴν 17.30' ὥραν τὰ παρατηρητήριά μας ἐσημείωσαν βορείως τοῦ Λύν, ἐπὶ τῶν ἀλβανογιουγκοσλαυικῶν συνόρων, ἐκρήξεις πυροβολικοῦ καὶ ὀλμων, αἵτινες προοδευτικῶς ἤραιούντο καὶ μετὰ ἡμίωρον ἔπαυσαν!

Ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος, μάτην ἐπεζήτησε νὰ συναντηθῇ μετὰ τοῦ Μεράρχου Στρούγκας. Μὲ τὸ Μοναστήριον διεκόπη καὶ ὁ τηλεφωνικὸς σύνδεσμος τῆς Μερραρχίας Στρούγκας. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιτελής μας, μοὶ ὠνήνεγκεν ὅτι ἐπεκράτει σύγχυσις καὶ πανικὸς εἰς ὄλην τὴν Νότιον Σερβίαν, ἐκ θεαταίας δῆθεν πληροφορίας ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὸν Περλεπέν καὶ ὅτι τὸ Μοναστήριον καὶ ἡ Στρούγκα ἐξεκενώθησαν, τοῦ Στρατοῦ τρεπομένου πρὸς τὰ ὄρεινά, εἴτε πρὸς Φλώριναν διὰ νὰ σωθῇ.

Εἰς τὴν Μοῆν τοῦ Ὀσίου Ναοῦμ, κατέφθασαν φυγάδες ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται, ὁ στολίσκος ἐλαφρῶν πολεμικῶν σκαφῶν ἐν τῇ λίμνῃ Ὀχρίδος αὐτοεβυθίσθη καὶ 3 στρατηγοὶ μετὰ πολλῶν ἀξιωματικῶν εἶχον καταφύγει εἰς Φλώριναν.

Γενικῶς, οὐδαμοῦ εὐρέθη ὁ ὑπευθύνως ἀναλαβὼν τὴν πρὸς Θὰν ἐπίθεσιν, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι ἡ Μερραρχία Στρούγκας, καίτοι ἀπὸ μὴνός εἶχον κληθῆ οἱ ἔφεδροί της, οὔτε τὴν ἐπιστράτευσιν ἐπεράτωσεν, οὔτε τὴν συγκρότησιν Μερραρχίας ἐπεδίωξεν. Οἱ ἔφεδροι ἦσαν ἢ ἀνυπόδητοι, ἢ ἀσκεπεῖς, ἢ ἀοπλοί.

Ἡ κατάστασις κατόπιν τούτων διεγράφετο κρίσιμος διὰ τὴν 13ην Μερραρχίαν, ἥτις ἐγκαταλείψασα τὴν ἀμυντικὴν τῆς διάταξιν, ἐτόλμησε νὰ συγκεντρωθῇ ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τῆς ἐχθρικής Τοποθεσίας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀπησχολεῖτο μέρος τοῦ ἔναντί της ἐχθρικοῦ Στρατοῦ, μὲ τὰ ἐπιτιθέμενα Γιουγκοσλαυικὰ στρατεύματα.

Τὸ Τμήμα Στρατιάς πεισθὲν ὅτι εὐρίσκεται πρὸ πλήρους ἀποσυνθέσεως τοῦ εἰς τὴν Νότιον Σερβίαν Στρατοῦ καὶ ἔχον ὑπ' ὄφει λεπτομερῆ ἀναφορὰν τοῦ διατρέξαντος τὴν ἀπὸ Μοναστηρίου μέχρι Στρούγκας περιοχὴν ἐπιτελοῦς μας, ἀπεφάσισε ν' ἀναστείλῃ τὰς ἐπιθετικὰς τῆς ἐνεργείας, δι' ἃς μόνον του τὸ Τμήμα Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας δὲν εἶχε τὰς δυνατότητας, οὐδὲ τὰ πυρομαχικά.

Ἡ ἀναστολὴ ὅμως τῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο δυσχερεστάτη ἐν πλήρει ἐμπλοκῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, δυναμένου νὰ ἐκτελέσῃ ἀνὰ πάσαν στιγμὴν ἀνασχετικὴν βολήν, πρὸς παρεμπάδισιν τῆς ἀποσύρσεως τῶν

δυνάμεών μας. Διὰ τούτο παρεσχέθησαν λεπτομερείς οδηγίαι εἰς τὰς Μεραρχίας καὶ διετάχθη τὸ Πυροβολικὸν μας νὰ ἐκτελῇ ἀνασχετικὰ πυρὰ, διὰ νὰ μὴ δυνηθῇ ὁ ἐχθρὸς νὰ καταδιώξῃ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις.

Ἡ 13η Μεραρχία ἤκουσε μὲ λύπην τὴν σύμπτυξιν, διότι ὑπελόγησε μεγίστας ἐπιτυχίας τὴν ἐπομένην. Ἄλλ' ὅταν ἤκουσεν ὅτι οἱ Σέρβοι διελύθησαν, ἐπωφελήθη τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 8ην Ἀπριλίου καὶ ἐπανεφέρε τὰς δυνάμεις τῆς εἰς τὰς ἀρχικὰς θέσεις, μὲ ἀμυντικὴν στάσιν.

Ἡ 9η Μεραρχία, λόγῳ τῆς ἀποστάσεως μὲ τὰς Μονάδας τῆς καὶ τῆς εὐρύτητος τοῦ Μετώπου, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακόψῃ τὴν διαταχθεῖσαν ἐπίθεσιν διὰ τὴν 8ην Ἀπριλίου. Διότι πολλὰ τμήματά τῆς μὴ εἰδοποιηθέντα, ἐξαπέλυσαν τὴν ἐπίθεσιν καὶ συνεκρατήθησαν βαθμῶν καὶ κατ' ὀλίγον, μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 8ης Ἀπριλίου.

Ὑπὸ τοιαύτας θλιβερὰς συνθήκας, διεκόπη ἡ ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὄρους ἀναληφθεῖσα ἐπιθετικὴ ἐνέργεια, ὡς ἀρξασμένη μὲ ἐνθουσιασμόν καὶ μὲ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ μὲ πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἀνετρέπετο ὁ ἐχθρὸς, ριπτόμενος εἰς τὸ πῦρ τῶν Σέρβων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἐχθρὸς ὑπέστη ἄπαξ ἔτι τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν τοῦ Στρατοῦ μας καὶ τὴν κατάπληξιν, ἐξ ᾧν ἐβράδυνε νὰ συνέλθῃ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτόλμησε ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν νὰ μᾶς παρενοχλήσῃ.

Ἡ μάχη ἐπὶ τοῦ ὄρους Μόκρες θὰ ἀποτελῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν, οὐδὲ ἀπὸ τὸν διαφαινόμενον κίνδυνον κυκλώσεως.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐνέκρινε τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ὡς ἐπιβαλλομένην ἐκ τῆς ψυχρὰς λογικῆς καὶ τῆς συνέσεως. Ταυτοχρόνως, ἐτηρήθη ἐνήμερον τῶν πληροφοριῶν ποῦ ἠρῳόμεθα, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

ΚΑΛΥΨΙΣ ΤΩΝ ΠΛΕΥΡΩΝ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 7ης Ἀπριλίου διέταξε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον νὰ μετασταθμεύσῃ ἡ Μεραρχία Ἱππικὸν εἰς Φλώριναν, τιθεμένη εἰς τὴν διάθεσιν του. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης διέταξα καὶ ἐτέθη τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς κίνησιν.

Τὴν πρωΐαν τῆς 8ης Ἀπριλίου, δυνάμει νεωτέρας διαταγῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἐπανεφέρετο ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς κάλυψιν τοῦ ὑπ' ἐμὲ Τμήματος Στρατιάς καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἀπ' Ἀνατολῶν, κατὰ γερμανικῆς ἀπειλῆς.

Ἡ Μεραρχία Ἱππικὸν ἐπεφορτίσθη παρ' ἡμῶν νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Βάρνουσ — Βέρνον, μὲ τὸ δεξιὸν τῆς εἰς τὸ Νυμφαίον, ὅπου θὰ συνεδέετο μὲ τὸ ἀριστερὸν τῶν Βρετανικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐγκαθίσταν μέτωπον πρὸς Βορρὰν ἵππαστι τῆς στενωποῦ Κλειδίου (Κιλί — Δερβὲν Βεύης) ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (ὑποστράτηγος Καράσος).

Τὴν Μεραρχίαν Ἱππικοῦ ἐπροικοδόθησα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς μετὰ τὰ κάτωθι συμπληρωματικὰ μέσα:

— Τῆς 21ης Ταξιαρχίας Πεζικοῦ (ἐν Σύνταγμα).

— Μοίρας Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῶν 75.

— Μικτῆς Μοίρας Βαρῆος Πυροβολικοῦ (85 καὶ 155).

— Ὅμάδος Σκαπανέων μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν διὰ τὴν ἀνατίναξιν τῶν προπολεμικῶς ὀργανωθεισῶν ὑπονομιῶν πρὸς καταστροφὴν τῶν τεχνικῶν ἔργων τῆς ὁδοῦ Φλωρίνης — αὐτὴν Πισοδερίου.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καλύψεώς μας ἀπὸ Βορρᾶ, ἔβηκα εἰς ἐνέργειαν τὰ ἐπόμενα μέτρα:

α) Ἐπεξέτεινα τὸ δεξιὸν τῆς 13ης Μεραρχίας, ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Ὀχρίδος πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκ Σερβίας πρὸς Πισκοπίγιε διαβάσεως.

β) Ἐνίσχυσα τὴν ἀμέσως Δυτικῶς τῆς Μεγάλης Πρέσπας ὑφισταμένην προκάλυψιν ἐπὶ τῆς Μεθορίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς Μοναστήριον — Κορυτσά, διὰ τῆς 16ης ὁμάδος Ἀναγνωρίσεως καὶ διὰ δύο ἀντιαρματικῶν πυροβόλων.

γ) Διέθεσα τὴν 21ην Ὅμάδα Ἀναγνωρίσεως βορείως χωρίου Ἁγίου Γερμανός, ἀνατολικῶς τῆς Μεγάλης Πρέσπας καὶ ἐπὶ τῆς Μεθορίου, πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς πεπατημένης ὁδοῦ ἐκ Σερβίας, ἐνισχύσας ταύτην δι' ἐνὸς ἀντιαρματικοῦ πυροβόλου.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων ἐξησφαλιζέτο στοιχειώδης κάλυψις.

Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου μου, μεταβὰς πρὸς συνάντησιν μετὰ τοῦ Βρετανοῦ Στρατηγοῦ Οὐίλσον καὶ τοῦ Ὑποστρατήγου Καρασσοῦ εἰς Κοζάνην, ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὸ ἀριστερὸν τῶν Βρετανικῶν Δυνάμεων δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῆ μέχρι Νυμφαίου, ὡς διέταξε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, περιορισθῶμενον ἐκατέρωθεν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς στενωποῦ Κλειδίου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, εἰς ὃ ἀνηνέχθημεν διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ὁ τακτικὸς σύνδεσμος, διέταξε νὰ τὸν ἐπιδιώξωμεν ἡμεῖς. Ἠναγκάσθημεν ὅθεν νὰ διατάξωμεν ὅπως ἐπεκταθῆ ἡ 21η Ταξιαρχία Πεζικοῦ μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὸ ἀριστερὸν τῶν Βρετανικῶν δυνάμεων. Οὕτω, τὸ μέτωπον τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄψου καὶ διὰ τοῦ ὄρους Τομόρι — Κάμια — Μόκρες — Ὀχρὶς — λίμνη Μεγάλη Πρέσπα — Βαρνοῦς — Πισοδέρη — Βίτσι — Νυμφαίον, ἔφθανε πλησίον στενωποῦ Κλειδίου, ὅπου ὁ σύνδεσμος μετὰ τῶν Βρετανῶν.

ΜΑΧΗ ΠΙΣΟΔΕΡΙΟΥ

Οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν 9ην Ἀπριλίου τὴν Φλώριναν καὶ κινήθησαν πρὸς Πισοδέρη, ἔλαβον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκεῖ δυνάμεών μας τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ.

Τὴν πρωΐαν τῆς 10ης Ἀπριλίου, οἱ Γερμανοὶ ἐξεδήλωσαν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ αὐχένος Πισοδερίου, ἀποκρουσθεῖσαν εὐχερῶς. Βραδύτερον ἐπεχείρησαν καὶ ἑτέραν κρούσιν κατὰ μήκος τοῦ βορείως τῆς ὁδοῦ ἀντερείσματος, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεκρούσθησαν. Εἶτα δὲν ἐπα-

νελήφθη επίθεσις παρά του έχθρου, περιορισθέντος εις ανταλλαγὴν πυρών.

Τὴν ἑπομένην ἡμέραν ἐπανελήφθη ἡ επίθεσις ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι αἱ ἡμέτεραι ἔφιπποι ὁμάδες ἐκινήθησαν πρὸς ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ ἐχθροῦ, πρᾶγμα ὅπερ τὸν ἠνάγκασε νὰ συμπτυχθῆ εἰς Φλώριναν.

Κατόπιν τούτου ἔφιπποι περίπολοι ἡμετέρων, προωθηθεῖσαι τολμηρῶς πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἀναγνώρισιν, εὔρον τὰ ὑψώματα περίξ τῆς Φλωρίνης ἐγκαταλελειμμένα. Κατευθυνθεῖσαι πρὸς χωρίον Ἀλώννα, ἐκινδύνευσαν νὰ πᾶσιν εἰς παγίδα τοῦ ἐχθροῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπηλλάγησαν μὲν, πλὴν ὑπέστησαν ἀπωλείας.

Ἐκτοτε οὐδεμίαν προσπάθειαν κατὰ Πισοδερίου ἐσημείωσε ὁ ἐχθρὸς μέχρι τῆς 14ης Ἀπριλίου.

ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΝ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς 7ης Ἀπριλίου, ὡς προεξετέθη, ἡ κατάρρεσις τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ Στρατοῦ εἰς τὴν περιοχὴν Περλεπέ — Μοναστήριον — Στρούγκα, ἐνεφανίζετο ὀπὸ ὄλας τὰς πληροφορίας ὡς **τ ε τ ε λ ε σ μ έ ν ο ν γ ε γ ο ν ό ς**.

Αἱ περὶ τῶν Γερμανῶν πληροφορίες, ἔφeron αὐτοὺς ὡς καταλαβόντας τὴν ἐσπέραν τῆς 6ης Ἀπριλίου τὸ Κριβολάκ καὶ ὅτι ἐσημειώθη κίνησις φάλαγγος μηχανοκινήτου νοτίως Περλεπέ, τὰς μεσημβρινὰς ὥρας τῆς 7ης Ἀπριλίου. (Ἡ τελευταία πληροφορία ἐπεβεβαιώθη παρά τῆς Ἀγγλικῆς ἀναγνωριστικῆς Ἀεροπορίας).

Τὸ Μοναστήριον, ὡς γνωστόν, ἐπανικοβλήθη ἀπὸ τῆς 7ης Ἀπριλίου, ἡ δὲ λεγομένη Μεραρχία Στρούγκας, οὔτε συνεπλήρωσε τὴν ἐπιστράτευσίν της, οὐδὲ παρέδωκε τὰ εἰς τὰς ἀποθήκας πυροβόλα εἰς τὸ Σύνταγμά της. Περὶ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 7ης Ἀπριλίου, ἐλάχιστα τμήματα τῆς Μεραρχίας ταύτης συνεκρατοῦντο εἰς τὰς τάξεις των. Τὰ λοιπὰ ἔλαβον τὴν πρὸς τὰ ὄρεινὰ ἄγουσαν, διαλυθέντα. Τέλος, ἐβεβαιώθη ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχε πρὸς ἀντίστασιν ἀπὸ Κριβολάκ μέχρι Μοναστηρίου.

Κατόπιν τούτων, ἔκρινα καθῆκον μου ν' ἀναφέρω τῷ Ἀρχιστρατήγῳ ἀπὸ τηλεφώνου αὐτοπροσώπως τὴν δημιουργηθεῖσαν δυσάρεστον τακτικὴν κατάστασιν, ἣτις ἐξελίσσεται ραγδαίως εἰς βάρος μας.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος μοι ἀπήντησεν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναμείνωμεν τὴν διευκρίνησιν τῆς καταστάσεως καὶ μ' ἐπεφόρτισε νὰ παρακολουθῶ τὴν ἐξέλιξιν καὶ νὰ τὸν ἐνημερώνω.

Ἐγὼ ἐπιμένων ἀναπήντησα: «Τίνα μεγαλύτεραν διευκρίνησιν νὰ περιμένωμεν, καθ' ὃν χρόνον βλέπομεν ὅτι ἡ Στρατιὰ τῶν Σέρβων ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει μίαν Μεραρχίαν εἰς Στρούγκαν, ἡ ὁποία ἦτο ἡμιανύπαρκτος.

Καὶ αὐτοὶ οἱ Μέραρχοι εἰσέτι ἐξηπάτων τὰς προϊσταμένας των Ἀρχὰς, διαβεβαιούντες ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι, ἐνῶ δὲν ἦσαν. Πῶς ν' ἀνισταθῆ ἓνας τέτοιος Στρατὸς στοὺς Γερμανούς;

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐπανελάβε ὅτι θὰ ἀναμείνωμεν μέχρι τῆς αὔριον.

Περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 8ης Ἀπριλίου τὸ Ἐπιτελεῖον μου ἀνήγγελε πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅτι κατελήφθη ἀπὸ πρωίας τὸ Μοναστήριον, ὅτι ἐκινούντο μηχανοκίνητα ἐκ Μοναστηρίου πρὸς Στρούγκαν καὶ πάλιν Ἀχρίδα, ὅτι ἐπεκράτει πλήρης σύγχυσις εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Ἀχρίδος καὶ ἐζήτησε τὴν ἔκδοσιν διαταγῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δημιουργηθείσης νέας καταστάσεως.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀνησυχῆσαν ἐζήτησε τὰς ἀντιλήψεις μας καὶ τὰς προτάσεις μας. Παρασχέθη ἀμέσως ἡ ἀπάντησις, ὅτι δύο λύσεις ὑπάρχουν:

— Ἡ πρώτη λύσις εἶνε ν' ἀναληφθῆ ἀμέσως ὁ ὑποχωρητικὸς ἐλιγμός, διὰ τὸν ὁποῖον ἦτο ἔτοιμον τὸ Τμήμα Στρατιάς.

— Ἡ δευτέρα λύσις ἦτο νὰ παραμείνωμεν εἰς τὰς θέσεις μας ἢ καὶ ν' ἀναλάβωμεν ἐπιθετικὰς ἐνεργείας κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὡστε, ὅταν φθάσωσιν οἱ Γερμανοί, νὰ αἰχμαλωτίσωσι πρῶτον τὸ Στρατηγεῖον μου, ἀκολουθῶν τὰ Στρατηγεῖα τῶν Μεραρχιῶν καὶ τελικῶς τὰ μαχόμενα Τμήματά μας, νικηφόρα κατὰ τῶν Ἰταλῶν.

Προσετίθετο, ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ ληφθεῖσα ἀπὸ συμφώνου ἀπόφασις μας τὴν 7ην Μαρτίου, ὡς προερρήθη.

Εἰς ἀπάντησιν μᾶς ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος θὰ ἐμελέτα τὴν κατάστασιν καὶ θὰ ἐξέδιδε τὰς διαταγὰς του. Τὸ τοιοῦτον ἦτο ἀδικαιολόγητον, διότι ἡ κατάστασις ἦτο γνωστὴ καὶ ἡ ὑποχρέωσις ὕψιστου ὅπως ἀντιμετωπισθῆ αὕτη ὡς διαμορφούται ἐκάστοτε καὶ ἐπικαίρως, ἵνα μὴ τροποποιηθῆ καὶ πάλιν, ὅποτε ἀπαιτεῖται ἀναλόγως λήψις μέτρων.

Μία μόνον δικαιολογία ἐχώρει, μήπως δὲν ἐπίστευεν ὁ Ἀρχιστράτηγος εἰς τὰς ἐκθέσεις περὶ τῆς καταστάσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόνοια αὕτη ἦρθη, διότι εἰς τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθέν τῆς νυκτὸς τῆς 8ης πρὸς τὴν 9ην Ἀπριλίου, ὠμολόγησε τὴν ἐπικίνδυνον τροπὴν τῆς καταστάσεως, εἰς τὰ πλευρὰ καὶ νῦτα τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. (α).

Ἄτυχῶς καὶ μετὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην, δὲν ἔλαβε τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀντίδρασιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας. Ἐνεκα τούτου, τὴν πρωίαν τῆς 9ης Ἀπριλίου, τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐπανέλαβε τὴν αἰτησίην του περὶ παροχῆς ὁδηγιῶν ἐκ μέρους τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ὅπερ ἀπῆντησεν ὅτι ἡ ἀπόφασις θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν συσκέψεων πού διεξάγονται μὲ τὴν Κυβέρνησιν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλάμβανον χώραν, ὡς ἐπληροφορούμεθα ἐξ ἀκριτομυθῶν τῶν τηλεφωνητῶν, ἀτέρμονες συζητήσεις μετ' ἀρμοδιῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προσώπων, ἅτινα ἔλεγον τὴν γνώμην των χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὴν κατάστασιν καὶ χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐκτιμῶν τὰς ὁλεθρίας ἐκ τῆς ἀναδελφικότητος συνεπειᾶς. Καὶ οὕτω, παρὰ τὰς συνεχεῖς ὁχλήσεις, δὲν ἐλήφθη ἀπόφασις τὴν 9ην Ἀπριλίου.

(α) Ὁ Στρατάρχης τῆς Ἀγγλίας Ουέιβελ εἰς τὴν ἐκθεσίην του, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Βῆμα» τῆς 10 Ἰουλίου 1947, γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὴν 8ην Ἀπριλίου κατέβητη πρόδηλον ὅτι ἡ γιουγκοσλαβικὴ ἀντίστασις εἰς τὸν Νάτον εἶχε καταρρεύσει καὶ ὅτι ἡ ὁδὸς ἀπὸ Μοναστήριον ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τοὺς Γερμανοὺς».

Συνεπῶς ἐδημιουργεῖτο εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν διαγνωσθεῖσαν νέαν τακτικὴν κατάστασιν ἀμελλητί.

Τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς, πιστεύουν ὅτι θάπτον ἢ θράδιον θὰ ἀναληφθῆ ὁ ὑποχωρητικὸς ἐλιγμός, ἤρξατο κατευθύνον πρὸς Γρεβενὰ τὰ ἀποθέματα τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν ἐκ Κορυτσᾶς καὶ ἐκ Φλωρίνης, προπαρασκεύασε τὰς καταστροφάς, ἐξεκένωσε τὰ Νοσοκομεία, ἐκλιμάκωσε τὰς ἐφεδρείας του καὶ ἐνημέρωσε τὰς Μεραρχίας του περὶ τοῦ διεξαχθσομένου πιθανῶς ἐλιγμοῦ.

Τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς 10ης Ἀπριλίου, ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, συμφωνῶν μὲ τὰς προτάσεις μου, ὑπέδειξε εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην μου τὴν γνώμην ὅτι «ἐὰν ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶχε ἐπίσημον ἀναφορὰν μου ἐπὶ τῶν προτάσεών μου, θὰ εἰσηκούετο παρὰ τῆς Κυβερνήσεως».

Εἰς ἀπάντησιν τῷ ὑπηγορεύθῃ αὐτοστιγμῆι συνταχθεῖσα παρ' ἐμοῦ, παρισταμένου εἰς τὴν τηλεφωνικὴν στιχομυθίαν, ἀναφορὰ, περιλαμβάνουσα περίπου τὰ ἐξῆς:

«Ἡ εὐκαιρία ἀντιδράσεως κατὰ τῆς ἐχθρικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀναλήψεως ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου, παρήλθεν ἀνεπιστηπτεῖ. Ἡ ἀδράνεια τριῶν ἡμερῶν ἀποβαίνει εἰς βάρος τοῦ ἠθικοῦ τῶν Στρατευμάτων, ἅτινα νικηφόρα καὶ ἐνθουσιῶδη, κατεδικάσθησαν εἰς τὸ νὰ παρίστανται θεαταὶ τοῦ ἐχθροῦ, ὑπερκερῶντος τὰ πλευρά των καὶ κυκλοῦντος τὰ νῶτα των. Πᾶσα στιγμὴ ἀναδλητικότητος δολοφονεῖ ἡρώας μας».

Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐβεωρήθη παρὰ τοῦ παραλήπτου ἐπιτελοῦς ὅτι μέλλει νὰ ἐνισχύσῃ τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου εἰς τὰς καταβαλλομένας προσπάθειάς του. Ἔνεκα τούτου ἔσπευσε νὰ ἐπιδώσῃ ταύτην τῷ Ἀρχιστρατήγῳ.

Παρὰ ταῦτα, οὔτε τὴν 10ην, οὔδὲ τὴν 11ην Ἀπριλίου ἐξεδόθη ἀπόφασίς τις.

Δέον νὰ ὁμολογήσωμεν ἐνταῦθα εἰς ἐπιβεβλημένην παρένθεσιν, ὅτι ἡ γνωσθεῖσα εἰδήσις περὶ διεισδύσεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἡ ἐπακολουθήσασα συνθηκολόγησις τοῦ Τ.Σ.Α.Μ. ἐντὸς τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 9ην Ἀπριλίου, ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ κατάληψις τοῦ Μοναστηρίου, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν παρατηρουμένην ἀδράνειαν ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἐκ τῶν νῶτων μας ἐμφανιζομένου κινδύνου, ἐδημιούργησαν ἀνησυχητικὴν ἀτμόσφαιραν ἀπηχοῦσαν εἰς τὸ ἠθικόν.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐπέτυχον νὰ συγκρατήσω τὴν κατάστασιν, ὑποδαυλίζων ἐν ψυχραιμίᾳ τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ διαδηλώνων μὲ ἐνθουσιασμόν, ὅτι ἡ παραμονὴ τοῦ Τ.Σ.Α.Μ. εἰς Τομόρι — Κάμια — Πόγραδες, εἶνε ἐνδεικτικὴ τῆς ὀποφασιστικῆς ἀντιμετωπίσεως ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου τῆς καταστάσεως. Συνίστων δὲ συχνὰ νὰ ἔχη πλήρη ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν Ἀνωτάτην Διοίκησιν καὶ προσέθετον ἔτι καθὼς ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἀπεδύθη εἰς δυσχερῆ ἀγῶνα ἐναντίον μίας Αὐτοκρατορίας ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας του, οὕτω καὶ σήμερον πρέπει νὰ φανατισθῆ ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, δεδομένου ὅτι θὰ ἀγωνισθῶμεν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς ὁποίας τέκνα μᾶς ἐνισχύουν.

Τὰ ἐκπεμπόμενα συνήματά μου περὶ αἰσιοδοξίας καὶ ἐγκαρτε-

ρήσεως εύρισκον ἀπήχησιν εἰς τὴν πλειονότητα τῶν ἀγωνιστῶν καὶ συνεκρατήθη τὸ ἠθικόν. Ἐν δὲ παρατηρήθησαν περιπτώσεις ἀνησυχίας καὶ νευρικότητος, τοῦτο προήλθεν ἀπὸ τὴν ἀποκορύφωσιν τῆς ἀγανακτικῆς ἐναντίον τῆς ἀδρανεῖας καὶ ἀναποφασιστικότητος, αἰτίνας ὠδήγουν τὸν Νικητὴν Στρατὸν εἰς τὴν καταισχύνῃν ἀντὶ τῆς Δόξης.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἰς οὐδὲν τμῆμα ἐξεδηλώθη μέχρι 15 Ἀπριλίου ἡ παραμικρὰ ἔνδειξις κλονισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ καὶ τῆς πειθαρχίας.

Η ΣΥΜΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ Τ.Σ.Δ.Μ.

Τὴν 11ην ὥραν τῆς 12ης Ἀπριλίου ἐλήφθη ἡ ὑπ' ἀριθμ. 1445 τηλεφωνικὴ διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ἣτις ὠρίζε ὥραν ἐνάρξεως τοῦ προμελετηθέντος ὑπαχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ τὴν 23ην ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ μὲ προοίμιον τὴν φράσιν:

«Μὴ ἐξευρεθείσης ἄλλης λύσεως ἐντέλλομαι...».

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν τακτικὴν κατάστασιν τῆς στιγμῆς πού ἐξεδόθη, ἀλλὰ εἰς τὴν τοιαύτην τῆς 8ης Ἀπριλίου, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντιμετωπίζετο ἡ τροποποιηθεῖσα εἰς βάρος μας κατάστασις καὶ χωρὶς ν' ἀφήσῃ πρωτοβουλία ἂν ἡ ἀναδίπλωσις θὰ ἐγένετο πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Ἐρσέκας.

Πρῶτος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς συμπτύξεως ὠρίσθη ἡ κατάληψις τῆς Τοποθεσίας:

Ἄψος — Κισφεκιαρίτ — Γράμμος — Δυτικὸς κλάδος Ἀλιάκμονος — Σμίξη — Σινιάτσικο.

Προσετίθετο ἡ διαταγὴ ὅτι ἡ κάλυψις τοῦ πλευροῦ μας ἀνατολικῶς Βέρνου Σινιάτσικο ἀνετίθετο εἰς τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (ὑποστράτηγος Καράσος).

Ἐδῶ κρίνω σκόπιμον νὰ κάμω μίαν παρένθεσιν, διὰ νὰ τονίσω τὴν σημασίαν πού εἶχε ἡ φράσις τῆς διαταγῆς «Μὴ ἐξευρεθείσης ἄλλης λύσεως...» καὶ τὴν ἐντύπωσιν πού ἐδημιούργει τὸ μέρος τῆς διαταγῆς πού ἐπεφόρτιζε τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) ὅπως καλύπτῃ τὸ πλευρόν μας:

α') Τὸ πρῶτον ζήτημα καταδεικνύει ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀνεζητεῖ ἄλλας λύσεις καὶ ἐν τῇ ἐπιδιώξει πρὸς ἐπίτευξιν τῆς λύσεως ἀπωλέσθη πολὺτιμος χρόνος. Ἐνεκα τούτου διετάχθη μὲ καθυστέρησιν ὁ ὑπαχωρητικὸς ἐλιγμός.

Ἀναμφισβητήτως θὰ ἐρωτήσῃ τις, διατὶ δὲν ἐλήφθη ἡ ἀνταποκρινόμενη εἰς τὴν 8ην Ἀπριλίου αὐτοστιγμὴ ἀπόφασις καὶ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀναζητῆται ἄλλη, καλυτέρα λύσις. Ἀσφαλῶς ὁ Ἀρχιστράτηγος προετίμα τὴν λύσιν τῆς μὴ συμπτύξεώς μας καὶ συνεπῶς τῆς παραμονῆς εἰς τὰς θέσεις μας, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δὲν ἐχρειάζετο πλέον τὴν συμβολὴν μας εἰς τὴν περαιτέρω ἀντίστασιν.

Ἄλλὰ τότε, πῶς εἶνε δυνατὸν ὁ Ἀρχιστράτηγος μετὰ τινος ἡμέρας νὰ διατάσῃ τὰ ἐν Ἠπιείρῳ στρατεύματα ὅπως ἀντισταθῶσι μέχρις ἐσχάτων;

6') Τὸ δεύτερον ζήτημα, καθ' ὃ ἐπεφορτίσθη τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. νὰ καλύπτῃ τὸ πλευρόν μας, δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Τμήμα τοῦτο τῆς Στρατιάς εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν του ἐν συνδυασμῶν μὲ τὰς εἰς Κλειδίον Βρετανικὰς Δυνάμεις. Ὡς θὰ ἴδωμεν, τὴν ὥραν τῆς ἐκδόσεως τῆς διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) ὤδευεν μὲ σύντονον πορείαν πρὸς Κοζάνην — Σιάτισταν καὶ πρὸς Σινιάτικο, ἥτις πορεία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ πρωΐας τῆς 11ης Ἀπριλίου, ἥτοι πρὸ 24ώρου.

Ἀπεκρύβη ὅθεν ἡ ἀλήθεια καὶ δὲν μᾶς ἀνεκοινώθη ἡ ἐληθῆς κατάσταση.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρένθεσιν ἐπανέρχομαι ἤδη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ:

Ἐξεδόθη διαταγὴ ὑπὸ τύπον ὁδηγιῶν, περιλαμβάνουσα ὅλον τὸν ἐλιγμόν, μέχρι τῆς νέας Τοποθεσίας:

— Ἡ σύμπτυξις τῆς πρώτης ἡμέρας (νύξ πρὸς τὴν 13 Ἀπριλίου) ἀπέβλεπε νὰ φέρῃ τὰς Μεραρχίας ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ὀστροβίτσα — ὤφ. Δυτικῶς Μαλίκης — στενὸν ΒΑ τῆς λίμνης Μαλίκη, ἐπὶ τῶν βατῶν εἰς ἄρματα σημείων τοῦ ὁποίου εἶχε προπαρασκευασθῆ ἀντιαρματικὴ ἄμυνα ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

— Ἡ τῆς δευτέρας ἡμέρας (νύξ πρὸς 14 Ἀπριλίου) ἐπὶ τῆς γραμμῆς ὑψώματα Δυτικῶς διαβάσεως Κιαφέκιανιτ, ὑψώματα Νοτιῶς Μοσχόπολεως — Μόροβα — Ἰβάν.

— Ἡ τῆς τρίτης ἡμέρας (νύξ πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου) ἀπέβλεπε νὰ φέρῃ τὴν 16ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς στενωποῦ τοῦ Κιαφέκιανιτ, τελικοῦ χώρου συμπτύξεώς της, τὴν 10ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῶν ἀμέσως ἀνατολικῶς τῆς στενωποῦ ταύτης ὑψωμάτων, τὴν 9ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς γνωστῆς τῆς ΙΒα Τοποθεσίας καὶ τὴν 13ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς διαβάσεως Ἱεροπηγῆς καὶ τὴν Μεραρχίαν Ἱππικοῦ ἐπὶ τῆς διαβάσεως Γαύρου, μὲ τὸ δεξιὸν της ἐπὶ Βέρνου — Νυμφαῖον — Κλειδί.

— Ἡ τῆς τετάρτης ἡμέρας (νύξ πρὸς 16 Ἀπριλίου) ἀπέβλεπε εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Μεραρχιῶν ἐπὶ τῶν ὀριστικῶν των θέσεων, ὑπὸ τὴν κάλυψιν τῶν Ὀμάδων Ἀναγνωρίσεως καὶ τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ καὶ ἐν συνδέσμῳ ἀνατολικῶς μὲ τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος).

— Ἡ Μεραρχία Ἱππικοῦ τὴν 16ην Ἀπριλίου θὰ συνεπτύσσεται ὀπισθεν τῆς νέας τοποθεσίας, συγκεντρουμένη εἰς τὴν περιοχὴν Σιατίστης ὡς ἐφεδρεία τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ.

— Προεβλέπετο ἡ πραγματοποίησις τῆς καταλήψεως δύο συγχρόνως τοποθεσιῶν παρ' ἐκάστης Μεραρχίας.

— Ὠρίζοντο αἱ προπαρασκευασθεῖσαι καταστροφαί, διὰ ν' ἀπακλεισθῆ ἡ παρακολούθησις τῶν κινήσεών μας ὑπὸ ταχυκινήτων βαρέων μέσων (ιδία ἄρμάτων).

— Ἡ 16η Μεραρχία ὑπήχθη ἀπὸ 15 Ἀπριλίου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Η.

— Σ.Δ. τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. εἶχεν ὀρισθῆ παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἀπὸ 13 Ἀπριλίου τὰ Γρεβενά.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἐλιγμοῦ ἐντὸς 12 ὥρῶν ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς Διαταγῆς ἦτο φυσικῶς ἀδύνατος, διότι δὲν παρείχεται ὁ ὑλικὸς χρόνος διὰ τὴν διαβάσιν καὶ ἀνάγνωσιν τῆς Διαταγῆς παρὰ τῶν Με-

ραρχιών. Ἐν τοσούτω διετάχθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου καὶ ἐξετελέσθη χάρις εἰς τὴν προνοητικότητα τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. νὰ ἐκδώσῃ ὀδηγίας ἐν ἀναμονῇ τῆς διαταγῆς.

Αἱ Μεραρχίαι πᾶσαι ἐπέτυχον τὴν δ ι α κ ο π ῆ ν τῆς μάχης κατὰ τὴν καθορισθεῖσαν ὥραν καὶ ἐτέθησαν εἰς κίνησιν πρὸς τὰ ὀπίσω, καλυπτόμεναι ὑπὸ τῶν ὀπισθοφυλακῶν των καὶ τῶν ἔτι ὀπισθεν ὀπμοεινάντων στοιχείων τῆς ἐπαφῆς τῶν Ὁμάδων Ἀναγνωρίσεως, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἐχθρὸς. Ἡ σύμπτυξις συνετελεῖτο κανονικώτατα καὶ ἄνευ ὀχλήσεως.

Ἡ 13ῃ Μεραρχία κατὰ τὸν ἐλιγμόν της τὴν νύκτα 13 πρὸς 14 Ἀπριλίου διετήρησεν εἰς τὴν περιοχὴν Βορειοδυτικῶς Σβέντσας κάλυψιν ἐκ τοῦ 11)18ου Συντάγματος, οὐλαμοῦ πεδινοῦ καὶ οὐλαμοῦ ἀντιαρματικοῦ ὑπὸ τύπου προφυλακῶν.

Τὴν πρωίαν τῆς 14ῃς Ἀπριλίου ἐσημειώθη παρὰ τῆς δυνάμεως ταύτης ἐχθρική κίνησις λόχου Βερσαλλιέρων ἐπὶ μοτοσκλητῶν. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τάγματος ἐνεργῶν λίαν ψυχραίμως καὶ συνετῶς, ἀφῆκε τὸν Λόχον νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ δραστικά πυρὰ του καὶ εἶτα διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν πυρῶν. Τὸ τοιοῦτον συνετέλεσε νὰ διαλυθῇ ὁ ἐχθρικός Λόχος, ὑποστὰς ἱκανὰς ἀπωλείας καὶ ἐγκαταλείψας 26 αἰχμαλώτους εἰς χεῖρας μας.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. εὐρισκόμενον τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 13ῃς Ἀπριλίου εἰς Καστοριάν, ἔλαβε τὰς ἀναφορὰς τῶν Μεραρχιῶν καὶ ἐμόρφωσε τὴν γνώμην ὅτι διενηργεῖτο ὁ ἐλιγμὸς κανονικῶς καὶ ἀπροσκόπτως.

Τὸ Ἐπιτελεῖον μου μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου ἀνεχώρησε διὰ Γρεβενὰ ἵνα ρυθμίσῃ τὰς λεπτομερείας ἐγκαταστάσεως ἐπὶ τῆς νέας Τοποθεσίας, ὁ δὲ ὑποφαινόμενος μετέβην εἰς Ἱεροπηγὴν, ἵνα παρακολουθῆσω ἂν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας συνήπτετο μάχη τις.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς Καστοριάν ἐπληροφορήθην παρὰ τῶν Καστοριῶν, ὅτι διεδόθη ἡ φήμη καθ' ἣν οἱ Γερμανοὶ καταλαβόντες τὸ Ἀμύνταιον, ὅφ' ἐνὸς μὲν κατεδίωκον τὰς Βρεταννικὰς Δυνάμεις πρὸς Κοζάνην, ὅφ' ἑτέρου δὲ κατηυθύνοντο διὰ Κλεισούρας πρὸς Καστοριάν. Τὸ δεύτερον δὲν ἐπίστευσα, διότι εἵχομεν ἀπὸ καιροῦ τῆς εἰρήνης προπαρασκευάσει σοβαρὰς καταστροφὰς ἔργων τεχνικῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀμυνταίου — Κλεισούρα καὶ εἵχομεν ἐσχάτως ἐπιφορτίσει τμήματα Μηχανικοῦ δι' ὑπονόμευσιν. Διὰ νὰ ἀρυσθῶ θετικὰς πληροφορίας, ἔσπευσα πρὸς Κορησσὸν καὶ Κλεισούραν μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ μου καὶ ὅταν ἔφθασα εἰς Κορησσόν, ἀντελήφθην ὁμάδας ἀνδρῶν διαρρευούσας ἐν ἀταξίᾳ πρὸς Δυσμάς. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐλάχιστοι ἔφεδροι ἀξιωματικοί, μ' ἐπληροφόρησαν ὅτι ὑπεχώρησαν πράγματι αἱ Βρεταννικαὶ Δυνάμεις ἀπὸ τῆς 19ῃς ὥρας τῆς 12ῃς Ἀπριλίου καὶ ὅτι αὐτοὶ οὗτοι εἶχον τεθῆ εἰς κίνησιν πρὸς διημέρου πρὸς Δυσμάς, χωρὶς νὰ προηγηθῇ σύγκρουσις τις.

Κατόπιν τούτων μετέβην εἰς Βογατσικόν, ὅπου ἡ 20ῃ Μεραρχία. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθην ὅτι τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) διετάχθη παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Οὐίλσον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γραμμὴν Κέλλη — Πιπερίτσα — Ὁσμάνκος — Βέρμιον καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς

γενικής γραμμής Αύχην Κλεισούρας — Σινιάτσικο — Βούρινος, τι-
θεμένη εις κίνησιν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου.

Ἐδῶ θὰ κάμω μίαν παρένθεσιν, διὰ νὰ ὑπομνήσω ὅτι δὲν ἀνε-
κοινώθη τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός εἰς ἡμᾶς, οὐδὲ εἰς τὴν διαταγὴν
συμπτύξεώς μας. Τούναντιον, τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον μᾶς ἐδημιούρ-
γει πεπλανημένας ἐντυπώσεις.

Ἡ σύμπτυξις τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. ἔλαβε χώραν ἐν μεγάλῃ σπουδῇ, ἥ-
τις ἐπέφερε ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, αἵτινες ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν κα-
ταπόνησιν, ἐπήνεγκον κλονισμόν τινα τοῦ ἠθικοῦ (α).

Ἐπειδὴ διέγνωσα ἀπορίας τῶν ἀξιωματικῶν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς
ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως, συνέστησα τὴν πειθαρχίαν εἰς τοὺς ὀρ-
γανικοὺς δεσμοὺς καὶ ἀφηγήθην πρὸς ἐγκαρδίωσιν τὰς τελευταίας ἐ-
πιτυχίας τῆς 13ης Μεραρχίας εἰς Μόκρες καὶ τῆς Μεραρχίας Ἴππι-
κοῦ εἰς Πισοδέρι.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. συνδεθὲν τηλεφωνικῶς μετὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατη-
γεῖου ἀνήνεγκε τὴν κανονικὴν μέχρι τῆς στιγμῆς διεξαγωγῆν τοῦ ὑ-
ποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ καὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν δυσάρεστον καὶ κρί-
σιμον διὰ τὰ Τμήματά μου γενικὴν κατάστασιν, ἐκ τῆς ὑποχωρή-
σεως τῶν Βρεταννικῶν Δυνάμεων ἐκ Κλειδίου. Τέλος, ἐπέστησε τὴν
προσοχὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν καλύπτει
ἡμᾶς τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος), ἐγκατασταθὲν εἰς Κλεισούραν καὶ
Σιάτιστα.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα του ὅτι τὸ Τ.Σ.
Κ.Μ. θὰ δυνηθῇ νὰ παράσχη τὴν ἀνατεθεισάν ἀσφάλειαν τοῦ πλευ-
ροῦ μας.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου εἶνε σκόπιμος, διὰ
νὰ μὴ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸ ἡ εὐθύνη ἐκ τῆς συμπύξεως τῶν Βρεταννῶν
ἐκ Κλειδίου. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἀρχιστράτηγος, εἰς τὴν ἐπίσημον ἔκθε-
σίν του, ἀναφέρει τὴν σύμπτυξιν, ἀλλὰ δὲν τὴν δικαιολογεῖ, λέγων
ὅτι ἡ γερμανικὴ πίεσις δὲν ἦτο τοιαύτης σφοδρότητος, ὥστε ἡ κα-
τάστασις νὰ ὑπαγορεύῃ σύμπτυξιν. Δὲν ὀμιλεῖ ὅμως ἂν ἔλαβε μέ-
τρα καὶ τίνα, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν λανθασμένην κίνησιν τῶν ὑπὸ τὰς
διαταγὰς του Βρεταννικῶν Δυνάμεων. Ὁ ἡγήτωρ δὲν ὑφίσταται διὰ
νὰ διαπιστῶν τὰ λάθη, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ προλαμβάνῃ.

Ἦδη τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον θεβαιοῖ ὅτι πιστεύει εἰς τὴν ἀ-
σφάλειαν τοῦ πλευροῦ μας διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐμερίμνησε καὶ διὰ
τὴν ἔνδοξον Στρατιάν τῆς Κορυτσᾶς (β).

(α) Ὁ Στρατάρχης Οὐέϊδελ εἰς τὴν προρρηθεῖσαν ἔκθεσίν του γράφει:
«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεως (τῆς συμπύξεως) κατέστη φανερόν ὅτι
ἡ 12η καὶ 20η Μεραρχία (τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ.) διεκλύοντο. Ταχέως ἀποδιοργαν-
ώθησαν τελείως καὶ μόνον ὀλίγα τμήματα διετήρουν ποῖαν τινα μαχητικὴν
ἀξίαν. Τοῦτο δὲν ὤφειλετο εἰς ἔλλειψιν ἀνδρείας ἢ μαχητικοῦ πνεύματος,
ἀλλ' εἰς τὴν ἔλλειψιν συγχρονισμένου ἐξοπλισμοῦ καὶ εἰς διὰ βοδαιμαζῶν με-
ταφορᾶς τῶν, αἵτινες εἶνε ἀκατάλληλοι εἰς μακρὰς κινήσεις...».

(β) Ὁ Στρατάρχης Οὐέϊδελ εἰς τὴν ἔκθεσίν του γράφει:
«... Τὴν ὁπέραν τῆς 10ης Ἀπριλίου δυνάμεις τοῦ στρατηγοῦ Μά-
καϊ (ἐννοεῖ τῆς στενωποῦ Κίλι — Δερβέν, ἥτις τοῦ Κλειδίου — Βεύης) ὑ-
πέστησαν ἐπίθεσιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἀνεπιτύχη τὴν ἐ-
πομένην εἰς τὴν πρώτην σοδαρὰν σύγκρουσιν, ἥτις διήρκεσε δύο ἡμέρας

Ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον πρὸς τὴν 14ην Ἀπριλίου, ὁ διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. συνδεθεὶς τηλεφωνικῶς μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 13ης Ἀπριλίου, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ ἐχθρὸς ἐπέτυχε νὰ καταλάβῃ ἀσθενῶς κατεχόμενον ἐπίκαιρον ὕψωμα βορείας αὐχένος Κλεισούρας καὶ νὰ προσβάλλῃ κατὰ πλευρὸν ἐκείθεν τὰς ἀμυνόμενας δυνάμεις του, αἰτίνες ἐσημείου διαρροῆν καὶ ἀπροθυμίαν δι' ἀγῶνα.

Εἰς ἀπάντησιν ἤξιωσα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς καταστάσεως, ἀφοῦ διετίθεντο δυνάμεις Μεραρχίας. Ὑπέδειξα ὅτι δὲν γίνεται πάντοτε ἡ ἄμυνα τοῦ αὐχένος διὰ τῆς ἰππαστῆ καταλήψεως τούτου, ἀλλὰ καὶ διὰ καταλήψεως τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ αὐχένος μὲ μέτωπον παράλληλον πρὸς τὴν ὁδὸν ἵνα καταστή δυνατὴ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς διελεύσεως ἀρμάτων καὶ μηχανοκινήτων (ὡς γνωστὸν ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶχε δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ διὰ τῶν ὀρεινῶν μερῶν ἄλλὰ μόνον διὰ τῶν ἀμαξητῶν ὁδῶν).

Ὁ ὑποστράτηγος Καράσος μ' ἐβεβαίωσε ὅτι θὰ ἐκδοθῶν διαταγαὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὡς ἀνωτέρω. Τότε μοὶ ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ νὰ συστήσω ὅπως μὴ ἀρκεῖται εἰς τὰς διαταγὰς ἄλλὰ νὰ ἐπεμβαίη καὶ

(11 καὶ 12 Ἀπριλίου).

Καίτοι ἡ ἐχθρική ἐπίθεσις συνεκρατήθη καὶ προεκλήθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν βαρεῖαι ἀπάλλαιαι, ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ τοποθεσία Ὀλύμπου — Βερροίας — Ἀμυνταίου, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῇ μονίμως... ὡς ἐκτεταμένη γραμμὴ... χωρὶς νὰ σταθεροποιηθῇ δι' ἔργων ἐλλείψει χρόνου. Τὸ ἀριστερὸν τῆς στενωποῦ Βεύης καλύπτεται ὑπὸ μίας Ἑλληνικῆς Μεραρχίας Ἴππικῆς, κατεχούσης εὐρύτατον μέτωπον. Μεταξὺ τῆς Μεραρχίας Ἴππικῆς καὶ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ Ἑλληνικῶν Δυνάμεων ὑπῆρχε εὐρὺ διάκενον, διὰ τοῦ ὁποῦ ὁ ἐχθρὸς ἠδύνητο νὰ εἰσχωρήσῃ...».

α') Διὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἀποκαλύπτεται ὅτι ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάλειψις τῆς γραμμῆς Ὀλύμπου — Βερροίας — Ἀμυνταίου οὐχὶ τὸ ἀπογευματινὸν τῆς 12ης Ἀπριλίου, ἀλλὰ πρότερον, ὅτε καὶ διετάχθησαν αἱ 12η καὶ 20ῆ Μεραρχία νὰ συμπυκνωθῶν ἐκ Βερμίου καὶ Πιπερίτσας πρὸς Σιάτιστον καὶ Κλεισούραν. Συνεπῶς μεγεθύνεται ἡ παράλειψις τοῦ Ἀρχιστρατήγου νὰ προλάβῃ τὴν μὴ σύμπτυσιν τῶν Βρετανικῶν Δυνάμεων, διότι ἡ σύμπτυξις συνετέλει πρὸς κύκλωσιν τῶν εἰς Κορυτσάν δυνάμεών μας.

β') Ἄν οὐδέποτε παραδέχεται ὅτι συνεκρατήθη ὁ ἐχθρὸς τὴν 12ην Ἀπριλίου. Ἐν τοσοῦτω, τὴν νύκτα πρὸς τὴν 13ην Ἀπριλίου συνεπτύχθη, χωρὶς νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψει ὅτι οὕτως ὑπερφαιαγγίζοντο ἐπιτὰ Μεραρχία.

Τὴν ὑπερφαιαγγισίαν ὅμως τῶν ἰδικῶν του δυνάμεων διαρκῶς ἐπρόσχε μὲχρις ὑπερβολῆς. Οὕτως, ἐφοβεῖτο διὰ τὴν ἀτελῆ κάλυψιν εὐρέως μετώπου ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μεραρχίας Ἴππικῆς καὶ τὰ διάκενα ἔτι ἀριστερώτερα. Ἀλλ' οἱ φόβοι του εἶνε ὅλως ἀδικαιολόγητοι, διότι ἡ Μεραρχία Ἴππικῆς ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις τῶν Γερμανῶν τηλεφόρων.

γ') Ὅσα λέγει ὁ Στρατάρχης ἀποβλέπον εἰς τὸ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν σύμπτυσιν εἰς τὰ σιενὰ Σαρανταπόρου. Διότι, καὶ μὲν ἡ Μεραρχία Ἴππικῆς εἶχε ἐπιφορτισθῇ μὲ εὐρὺ μέτωπον, ἀλλ' εἰς τὴν οὐσίαν ἀπέφρασε μίαν κυρίαν ἀρτηρίαν καὶ μίαν δευτερεύουσαν, ἐνισχυμένην διὰ Τεταρτίας Πεζικοῦ καὶ Βαρῆς Πυροβολικοῦ.

Καὶ ὁ Στρατάρχης δὲν ἠγνόει ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ μόνον εἰς τὰς κυρίας συγκοινωνιακὰς ἀρτηρίας καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις.

δ') Παρὰ τὰ ἐκτιθέμενα τοῦ Στρατάρχου Οὐδέιβελ, μέχρι τῆς 15ης Ἀπριλίου οὐδαμῶθεν ἠκωλήθησαν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ αἱ ἐν Ἀλβανίᾳ δυνάμεις τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ ὅπου ἐτεχείρησε νὰ εἰσχωρήσῃ ἀπέκρουσθη.

Συνεπῶς ἡ σύμπτυξις τοῦ Οὐίλσον συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ κυκλωθῇ τὸ Τ.Σ.Δ.Μ.

αὐτοπροσώπως εἰς ζητήματα τῆς σπουδαιότητος τῆς πτώσεως τῆς Κλεισοῦρας.

Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τὰ εἰς αὐχένα Κλεισοῦρας τμήματα τῆς 20ῆς Μεραρχίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιτάξωσι οὐδὲ ἐπὶ ὥραν, ἀντίστασιν.

Ἀντιλαμβανόμενος ἤδη τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ποῦ διέτρεχον αἱ Μεραρχίαι μου μετὰ τὴν ἀδικαιολόγητον — κατὰ τὸν Ἀρχιστράτηγον — ὑποχώρησιν τῶν Βρετανικῶν Δυνάμεων ἐκ τοῦ στενωποῦ Κλειδίου, καὶ δυσπιστῶν πρὸς τὰ Τμήματα τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσου) ὡς ὑποστάντα κλονισμόν ἀπεφάσισα τὰ ἐπόμενα:

α) Ν' ἀναστείλω τὴν κίνησιν στοιχείων τινῶν Βαρῆς Πυροβολικοῦ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ διέλθουν ἐκ Καστοριάς περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 14ῆς Ἀπριλίου.

β) Νὰ σταματήσω τὴν κίνησιν οἰουδήποτε τμήματος πεζικοῦ ἢ πολυβόλων, τὸ ὁποῖον θὰ διήρχετο ἐκ Καστοριάς ἐντὸς τῆς 14ῆς Ἀπριλίου.

γ) Νὰ μεταφέρω διὰ φορηγῶν αὐτοκινήτων δυνάμεις πεζικοῦ ἐκ τῶν Μεραρχιῶν μου, αἵτινες δυνάμεις ἦσαν δεδοκιμασμένοι καὶ με ὑψηλὸν φρόνημα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀντιταχθῶσι κατὰ τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου ἐκ τῆς προελάσεως τῶν Γερμανῶν.

Διὰ τὰ δύο πρῶτα ἀντικείμενα ἐπεφορτίσθησαν ἐπιτελεῖς μου, διὰ τὸ τρίτον ζήτημα στερούμενος διαθεσίμων αὐτοκινήτων ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεκάλεσα τὸν ὑποστράτηγον Καράσον ὅπως ἀποστείλῃ ὅσα περισσότερα διέθετε φορητὰ αὐτοκίνητα εἰς Μπίγλισταν, ἀφ' ἑτέρου ἐπεφόρτισα ἀξιοματικῶν τοῦ Ἐπιτελείου ὅσως κατευθύνῃ τὰ συναντώμενα κενὰ αὐτοκίνητα τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιάς πρὸς τὴν Μπίγλισταν.

Ταυτοχρόνως διέταξα τὴν 13ην Μεραρχίαν ὅπως συγκεντρώσῃ ἐτοίμας πεζικὰς δυνάμεις εἰς τὴν προμνησθεῖσαν κωμόπολιν καὶ ἀποστείλῃ ἄνευ ἀπωλείας χρόνου ταύτας, δι' αὐτοκινήτων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐκ τῆς διαβάσεως τῆς Κλεισοῦρας ἀπειλῆς. Ἀξιοματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου θὰ ἐνημέρωνεν εἰς Καστορίαν τὰ τμήματα.

Τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς κατέστησε ἐνήμερον τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπὶ τῆς καταστάσεως καὶ ἐπρότεινε ὅπως διαταχθῇ ἡ εἰς τὴν περιοχὴν Νεαπόλεως — Κιβωτοῦ, Βρετανικὴ μηχανοκίνητος Ταξιαρχία νὰ ἀχθῇ εἰς Κλεισοῦραν διὰ ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν διάβασιν εἰς τὸν ἔχθρον. Ἐπίσης ἀνήνεγκεν τὰ ληφθέντα μέτρα πρὸς μεταφορὰν δυνάμεων δι' αὐτοκινήτων.

Τὴν πρωΐαν τῆς 14ῆς Ἀπριλίου μετέβην εἰς Καστορίαν διὰ νὰ ἐξακριβώσω τὴν κατάστασιν καὶ διὰ νὰ ἐνασκήσω τὴν ἐπίδρασίν μου πρὸς πείσμονα ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ ἔχθρου.

Τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἐπανέκαμψα ἀφοῦ προηγουμένης λόχος βαρέων πολυβόλων τυχαίως διερχόμενος ἐγκατεστάθη παρὰ τὸ χωρίον Δίσπηλιο, χρησιμοποιοῦν τὸν χάνδακα διαρροῆς ὑδάτων ἐκ τῆς λίμνης ὡς παθητικὸν ἀντιαρματικὸν κώλυμα.

Παρ' ἀξιοματικῶν τῆς Μεραρχίας Ἰππικοῦ, διακομίσαντος δύο Ἀγγλους ἀεροπόρους τραυματίας ἐπληροφορήθημεν τὸ κρίσιμον τῆς καταστάσεως τῆς 21ῆς Ταξιαρχίας (ἐγκατεστημένης εἰς Νυμφαῖον

μέχρι τῆς στενωποῦ Κλειδίου). Αὐτὴ κυκλωθεῖσα ἀπεδεκατίσθη παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἠχμαλωτίσθη, τοῦ Συνταγματάρχου Χονδρού αὐτοκτονήσαντος. Ἡ καταστροφὴ ἀπεδίδετο εἰς παράλειψιν τῶν Βρετανῶν νὰ εἰδοποιήσουν τὸ ἐν συνδέσμῳ Σύνταγμα περὶ τῆς ἀποχωρήσεώς των ἐκ Κλειδίου καὶ συνεπῶς ἐκυκλώθη τὸ 80ὸν Σύνταγμα ἐν ἀγνοίᾳ τελῶν περὶ τῆς συμπτώξεως τῶν Βρετανικῶν Δυνάμεων.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον μᾶς ἐγνωστοποίησε ὀλίγον πρὸ μεσημβρίας τῆς 14ης Ἀπριλίου ὅτι διετάχθη ἡ Βρετανικὴ Ταξιαρχία ὀπίσθως διαθέσει τμήμα Μηχανοκινήτων εἰς Κλεισούραν. Οὕτω τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀπ' ἐνὸς μὲν δεικνύει τὸ ἀπαιτούμενον ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν τήρησιν τοῦ αὐχένος Κλεισούρας παρ' ἡμετέρων, ὅφ' ἐτέρου δὲ δὲν πιστεύει εἰς τὴν δυνατότητα τῶν τμημάτων Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσου) νὰ ἀντισταθοῦν τελεσφόρως.

Ἡ Βρετανικὴ Ταξιαρχία δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου δικαιολογούμενη ὅτι ἡ διαταγὴ δὲν ἦτο κατηγορηματικὴ, διότι ὥριζε νὰ διαθέσει δυνάμεις «ἐὰν ἡδύνατο» καὶ ἐπειδὴ δὲν «ἡδύνατο» δὲν θὰ τὴν ἐξετέλει...

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 14ης Ἀπριλίου τὸ ἐπιτελεῖον μου ἐπληροφόρηθη ὅτι ἡ εἰς τὴν Σιάτισταν 12ῃ Μεραρχία τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. ἤρξισαν ἀποσυνδέουσα τὰ τηλεφωνικὰ τῆς δίκτυα. Ἀποταθέντες πρὸς τὸν ὑποστράτηγον Καράσον, ἐλάβομεν τὴν ἀπάντησιν ὅτι δὲν ἦτο ἀληθὴς ἡ πληροφορία μας.

Πάντως οἱ Βρεταννοὶ, οἵτινες ἐνίσχυσαν τὴν Τοποθεσίαν Ἀμύνης τῆς Στενωποῦ Σιατίστης δι' ἀντιαρματικῶν μέσων καὶ βαρέων πολυβόλων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς θέσεώς των πρὸ μεσημβρίας χωρὶς νὰ προηγηθῆ μάχη, οὐδὲ νὰ ἐμφανισθῆ που ἐχθρὸς.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (14 Ἀπριλίου) ἄψασαι αἱ Μεραρχίαι τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. διήλθον ἐν ἡρεμίᾳ καὶ παρεσκεύασαν τὴν κίνησιν των πρὸς τὰ ὀπίσω συμφώνως πρὸς τὸ προδιαγεγραμμένον σχέδιον. Ἡ 13ῃ Μεραρχία ἐπέβησεν ἐπὶ τῶν ἀποσταλέντων αὐτοκινήτων ἐν τάγμα πεζικοῦ καὶ λόχου βαρέων πολυβόλων διὰ νὰ μεταφερθοῦν εἰς Δισπηλιὰ Καστοριάς.

Καθ' ἄψασαν τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ ἐχθρική ἀεροπορία (Γερμανικὴ) ἐπέδειξε ὀσυνήθη δραστηριότητα καθ' ὅλον τὸ λον τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Καστοριάς μέχρι Γρεβενῶν σφυροκοπούσα ἀποτελεσματικῶς ἕκαστον σημεῖον ταύτης εἰς κάθε στιγμὴν. Ἰδιαίτα ἐβομβαρδίζοντο οἱ Βρετανικοὶ καταυλισμοὶ Σχηματισμῶν των εὐκόλως ἐπισημαιομένων, ὑποστάντες σοβαρωτάτας ζημίας καὶ ἱκανὰς ἀπωλείας. Ἰδιαίτετα ἐβομβαρδίσθη τὸ παρὰ τὴν Κιβωτῶν Μηχανοκίνητον Σύνταγμα τῶν Βρετανῶν, ὅπερ ἠνῆθη νὰ ἀχθῆ εἰς Κλεισούραν καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι κατεστράφη τὸ ὕλικόν των τελείως, ὡς ἔχω προσωπικὴν ἀντίληψιν.

Κατὰ τὴν διαδρομὴν μου ἐκ Καστοριάς εἰς Γρεβενὰ ἦτοι εἰς χρονικὸν διάστημα δύο ὡρῶν, ἐσημείωσα εἴκοσι σμῆνη, εἰς διάφορα σημεῖα, νὰ βομβαρδίζον μικρὰς φάλαγγας διαρρέοντων, καταυλισμοῦς, χωρία, αὐτοκίνητα καὶ φάλαγγας βοηλάτων ἀμαξῶν, εἰς τρόπον ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐπιφέρουν καταστροφὰς καὶ ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ νὰ διακόπτουν τὰ τηλεφωνικὰ καὶ τηλεγραφικὰ δίκτυα καὶ νὰ παρακωλύουν τοὺς ἐφοδισμοῦς.

Περὶ τὴν 19ην ὥραν τῆς 14 Ἀπριλίου ἐλήφθη διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου καθορίζουσα περίπου τὰ ἑξῆς:

— Τίθεντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. (Τσολάκογλου) τὸ μὲν Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς διαταγῆς, ἡ δὲ Βρεταννικὴ Ταξιαρχία ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου.

— Διὰ τῶν ἄνω δυνάμεων τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ν' ὀποκαταστήσῃ τὴν κατάστασιν κατὰ τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος.

— Ὁ Σταθμὸς Διοικήσεως τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. νὰ τεθῆ εἰς λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου.

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης διέταξα καθορίσας τὸν ρόλον τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσον) καὶ τῆς Βρεταννικῆς Ταξιαρχίας καὶ ἐνημερώσας τὰς συμπτυσσομένης Μεραρχίας μου περὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως τῆς στιγμῆς, καίτοι ἤμην πεπεισμένος ὅτι ἦτο ἀνεκτέλεστος ἡ διαταγὴ τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου, ἐκδοθεῖσα κατόπιν ἑορτῆς, χωρὶς ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν τακτικὴν κατάστασιν τῆς στιγμῆς διότι:

α) Ἡ 20ῆ Μεραρχία δὲν ἠμύνθη τῆς Κλεισούρας ὅπως ἔπρεπε ἂν πιστεύσῃ τις εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Συνταγματάρχου Δέδε διοικητοῦ 21ης Ταξιαρχίας.

β) Ἡ 12ῆ Μεραρχία μιμηθεῖσα τοὺς Βρεταννοὺς ἐγκατέλειπε τὴν στενωπὸν Σιατίστης χωρὶς νὰ ἐμφανισθῇ ἐχθρική ἀπειλή.

γ) Ἡ Βρεταννικὴ Ταξιαρχία δοκιμασθεῖσα σκληρῶς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ὑποστάσα ἀπαλείας καὶ κατατροφὰς ὕλικου συνεπτύχθη νοτίως Γρεβενῶν ἐπὶ τῆ βάσει προγενεστέρων διαταγῶν πρὶν ληφθῆ ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Κατ' ἑμὴν γνώμην ἂν ἡ περὶ ἧς πρόκειται διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἐξεδίδετο ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς 14 Ἀπριλίου (ἑπτὰ ὥρας ἐνωρίτερον) θὰ ἀντιμετωπίζετο τελεσφόρως ὁ ἐχθρὸς καὶ θὰ προελαμβάνετο ἡ ἐπακολουθήσασα ἐκτροπὴ τῶν Μεραρχιῶν μου, πρὸς τὰ ὄρεινὰ καὶ δύσβατα μέρη τῆς Ἄνω Πίνδου.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν ὅλων τῶν ἀναγκαίων διαταγῶν, τὸ Στρατηγεῖόν μου ἀνεχώρησε τὴν 22αν ὥραν (τῆς 14 Ἀπριλίου) διὰ Καλαμπάκων, ἧτις ὠρίσθη Σταθμὸς Διοικήσεώς μου.

Ἡ ὁδὸς εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιόμετρων ἀπὸ τῶν Γρεβενῶν ἦτο ἀποφεφραγμένη ὑπὸ φάλαγγος Βρεταννικῶν Αὐτοκινήτων, ἧτις ἐκινεῖτο λίαν βραδέως καὶ μὲ ἐσθρασμένους τοὺς φανοὺς τῶν αὐτοκινήτων, λόγω τῆς διαρκοῦς σχεδὸν παρουσίας ἐχθρικῆς ἀεροπορίας εἰς τὸν ὀρίζοντα. Ἄμα τῆ ἡμέρα (15 Ἀπριλίου) ἀντελήφθημεν ὅτι εἴμεθα ἐνσφηνωμένοι εἰς μακρὰν φάλαγγα αὐτοκινήτων περιλαμβάνουσαν ὀλόκληρον τὴν μάχιμον δύναμιν τῆς Βρεταννικῆς Ταξιαρχίας.

Τὸ Στρατηγεῖόν μου φθάσεν εἰς Ἐλευθεροχώριον ἑσταμάτησε, τῆ διαταγῆ μου, διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν καὶ νὰ ἐκδώσῃ νέας διαταγὰς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μελέτης ἐπαρουσιάσθη ὁ ὑποστράτηγος Καράσος, ὅστις ἀνήνεγκεν ὅτι τάσον ἡ 12ῆ Μεραρχία, ὅσον καὶ ἡ 20ῆ τοιαύτη κατέλαβον τὰ ὄρεινὰ δυτικῶς τοῦ εἰς τὸ ὕψος Νεαπόλεως — Ἀλιάκμονος καὶ συνεπῶς αἱ διαβάσεις Σιατίστης καὶ Κλεισούρας ἦσαν ἐλεύθεραι εἰς τὸν ἐχθρόν. Προσέθεσε δὲ ὅτι δὲν εἶχε ἀναγνώσει τὴν ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν μου, ὡς ὀποφασίσας νὰ συμπτυχθῆ.

Τότε τῷ ἐπέστησα τὴν προσοχὴν τοῦ ὄπως μεριμνήσῃ διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν Μερραρχιῶν του, πάσῃ θεσίᾳ. Τόσον ὁ ὑποστράτηγος Καράσος, ὅσον καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του μοὶ ἀνήνεγκεν ὅτι δὲν ὑπάρχει τοιαύτη δυνατότης καὶ ὅτι ἡ κατάστασις ἦτο ἀθεράπευτος, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐσπευσμένην σύμπτυσιν ἐκ Βερμίου καὶ Πιπερίτσας. Τότε τὸν διέταξα νὰ σταματήσῃ εἰς Μελίσσι καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ἀνασύνταξιν τῶν διαρρεόντων στελεχῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἔσπευσα πρὸς Καλαμπάκαν, ἵνα ἐκείθεν κατευθύνω τὰς κινήσεις τῶν ἀποκλεισθεισῶν Μερραρχιῶν μου Δυτικῶς Καστοριὰν καὶ ἠναγκασμένων νὰ τραπῶσι πρὸς τὰ ὄρεινά.

Ἄφικθεις εἰς Καλαμπάκαν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἐπεχείρησα νὰ συνδεθῶ μὲ τὰς Μερραρχίας μου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνέηγον τῷ Γενικῷ Στρατηγεῖω τὴν δυσάρεστον τροπὴν τῆς καταστάσεως, καθ' ἣν ἀμαχητὶ τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. διελύθη ἢ ἐτρέπη πρὸς τὰ ὄρεινά, καὶ ἡ Ταξιαρχία τῶν Βρεταννῶν ἀπεχώρησε πρὸς Ἐλασσόνα πρὶν ληφθῆ ἡ διαταγὴ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς πρὸς τὰς διαταγὰς μου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀδυνατοῦν νὰ πράξῃ ἄλλως συνεφώνησε ὅπως προσπαθῆσω νὰ κατευθύνω τὰς ἐκτραπέισας τῆς κατευθύνσεως τῶν Μερραρχίας μου πρὸς Μέτσοβον.

Τὴν ἡμέραν ταύτην, καθ' ἣν ἀπεκόπη ἡ ὁδὸς Καστοριὰ — Γρεβενὰ ὑπὸ τοῦ προχωρήσαντος ἀμαχητὶ ἐχθροῦ ἐκ Κοζάνης πρὸς Νεάπολιν, ἡ μὲν 13ῃ Μερραρχία συνῆπτε τὴν μάχην Καστοριάς, ἡ δὲ 12ῃ Ταξιαρχία τὴν μάχην Ἀποσκέπου ὡς θὰ ἴδωμεν.

Οὕτως ἡ σύμπτυξις τῶν Μερραρχιῶν τοῦ τετιμημένου Τμήματος Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας κατέληξε εἰς τὸ νὰ ἀποκοποῦν καὶ νὰ ριφθῶν εἰς σκληρὰν περιπέτειαν ἀνὰ τὰ δύσβατα τῆς Ἄνω Πίνδου ἐσπερημέναι τροφῶν καὶ νομῆς καὶ σφυροκοποῦμεναι ὑπὸ τῆς ἐχθρικής Ἀεροπορίας.

Τοῦτο ὀποδοτέον διότι καθυστέρησε ἡ ἔκδοσις Διαταγῆς ἐπὶ 4 ἡμέρας ὑπαγορευομένη ὑπὸ τῆς διαμορφωθείσης καταστάσεως τῆς 8ης Ἀπριλίου. Ἐὰν ἀντεμετωπίζετο ἡ κατάστασις, ὡς ἐπεβάλλετο, ἐπικαίρως, τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. θὰ εὕρισκετο ἐγκατεστημένον ἐν ἀμύνη ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ κλάδου τοῦ Ἀλιάκμονος, θὰ ἀνθίστατο καὶ θὰ ἐτίμα ἅπαξ ἔτι τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα.

Οὐχ ἦττον ἡ θλιβερὰ τροπὴ τῆς καταστάσεως δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναβλητικότητα λήψεως ἀποφάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐγκληματικὸν σφάλμα νὰ μὴ προλάβῃ τὴν σύμπτυσιν τῶν Βρεταννῶν ἐκ Κλειδίου, ἣν σύμπτυσιν ὁμολογεῖ εἰς τὴν ἔκθεσιν ὅτι δὲν ὑπηγόρευε ἡ κατάσταση.

Ἔπρεπε νὰ διαμαρτυρηθῆ εἰς τοὺς Βρεταννοὺς λέγων ὅτι ἡ Στρατιὰ Κορυτσᾶς εὕρισκετο εἰσέτι μὲ τὸν ἐχθρὸν εἰς Πόγραδετς — Κάμιναν καὶ Τομορίταν. Συνεπῶς ἡ ὑποχώρησις των, ἐκ τοῦ Κλειδίου τὴν 19ην ὥραν τῆς 12 Ἀπριλίου ἐλάμβανε χώραν τέσσαρας ὥρας πρὸ τῆς διακοπῆς τῆς μάχης τῶν ἀκροτάτων στοιχείων τῆς Στρατιάς Κορυτσᾶς. Πῶς ὅθεν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποχωρήσουν διὰ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου ἀφοῦ ἡ ὁδὸς Ἀμυνταίου — Καστοριάς θὰ ἠνοίγετο εἰς τοὺς Γερμανούς;

Μόνον μία ἔκδοξις δικαιολογεῖ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅτι ἐκ

των προτέρων ἀπεδέχθη τὴν ἀσφαλὴ καταστροφὴν τοῦ Τμήματος Στρατιάς Κορυτσᾶς, τὴν διάλυσίν του ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν του, ὡς τερματισθέντος πλέον τοῦ περαιτέρω ἀγώνος.

Εἶνε εὐτύχημα ὅτι τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς ἐπεράτωσε τὴν ἱεράν του ὀπιστολήν, ἀφοῦ εἰσηγήθη ἐγκαίρως τὰ ἐπιβαλλόμενα καὶ ἀφοῦ συνεκρούσθησαν συγχρόνως ἢ μὲν ἐμπροσθοφυλακῆ του εἰς Καστοριὰν μὲ τοὺς Γερμανοὺς, ἢ δὲ ὀπισθοφυλακῆ του εἰς Τσαγκόνι μὲ τοὺς Ἴταλοὺς, ὅπου συνέλαβε 100 αἰχμαλώτους.

Δὲν υἱοθετήθησαν αἱ εἰσηγήσεις του. Τοῦτο ἀφορᾷ τὴν ἀδέκαστον ἱστορίαν ποῦ θὰ κρίνη τὰς ἐνεργείας ἐκάστου.

Κρίνω σκόπιμον νὰ ὑπογραμμίσω τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἠθικὸν τοῦ τμήματος Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας διετηρήθη ἀμείωτον μέχρι τῆς 16ης Ἀπριλίου. Δὲν ἐκλονίσθησαν οἱ ἄνδρες οὔτε ἀπὸ φήμας, οὔτε ἀπὸ διαδόσεις, οὔτε ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ νῶτα των.

Ἀπόδειξιν τρανῆν ἀποτελοῦν αἱ μάχαι Καστοριᾶς καὶ Ἀποσκέπου καίτοι μὲ ἐλαχίστας δυνάμεις.

ΜΑΧΗ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ὡς προεξετέθη, λόχος βαρέων πολυβόλων ἐγκατεστάθη εἰς Δισπηλιό (Καστοριᾶς) διὰ νὰ ἀντιταχθῆ ἐναντίον τῶν σημειωθέντων προκεχωρημένων ἀσθενῶν ἐχθρικῶν στοιχείων ἐκ μοτοσυκλετιστῶν κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 14 Ἀπριλίου. Ὁ λόχος οὗτος τελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ λοχαγοῦ Μανωλέσου, ἀπέκρουσε τὰ ἐχθρικά στοιχεῖα καὶ ἐγκατεστάθη ὀμυνητικῶς Ἀνατολικῶς Δισπηλιό. Ἐνήμερος ὅτι θὰ μετεφέροντο ἐκ Μπιγλίστης ἐνισχύσεις καὶ ὅτι ἐκινούντο πρὸς Ἄργος Ὁρεστικὸν ἄλλαι δυνάμεις, εἶχε τὴν ἐμπνευσμένην πρωτοβουλίαν νὰ διαδιβάξῃ πληροφορίας διὰ σημειωμάτων πρὸς τὰ τμήματα ταῦτα διὰ τῶν πρὸς Μπιγκλίστην κατευθυομένων αὐτοκινήτων περὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως καὶ περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων Ἀνατολικῶς Δισπηλιό.

Δι' ἑνὸς τοιοῦτου σημειώματος ἐπληροφόρηθῆ ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς νυκτὸς 14 πρὸς 15 Ἀπριλίου καὶ ὁ Μέραρχος τῆς 13ης Μεραρχίας κινουμένος ἐπ' αὐτοκινήτου πρὸς γέφυραν Μανιάκη (2 χιλίωμ. Δυτικῶς Καστοριᾶς) τὴν τὸσον ραγδαίως διαμορφωθεῖσαν κρίσιμον κατάστασιν.

Φθάσας εἰς γέφυραν Μανιάκη συνεκρότησε Μικτὸν Ἀπόσπασμα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Συνταγματάρχου Λιόση, ὅπερ κατηύθυνε εἰς Δισπηλιό.

Ἐνῶ χρόνῳ ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν μὲ πάσαν δραστηριότητα αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ὑποστρατήγου Μουτούση, ἐνεφανίσθη ἐκεῖ ὁ ταγματάρχης τοῦ ἐπιτελείου 20ῆς Μεραρχίας Λασκαρίδης ἐπιφορτισμένος νὰ μεταδώσῃ τὰς διαταγὰς τῆς Μεραρχίας του πρὸς τὰς ἀναμενομένας ἐνισχύσεις. Οὗτος ἐπέδειξε σημεῖα ἀδικαιολογίτων διασταγῶν καὶ ἀντιφάσεις καὶ ἔνεκα τούτου ἀπεπέμφθη παρὰ τοῦ Διοικητοῦ 13ης Μεραρχίας.

Τὸ ἀπόσπασμα Λιόση ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν μεταφερθεισῶν δι' αὐτοκινήτων πεζικῶν δυνάμεων τῆς 13ης Μεραρχίας, ἦτοι μιάς Διλο-

χίας υπό τὸν ταγματάρχην Δήμου καὶ τινων πολυβόλων, ἐκ τῆς Ὀμάδος ἀναγνωρίσεως τῆς αὐτῆς Μεραρχίας ἐπίτηδες κατευθυνθείσης ἐκεῖ καὶ ἐκ τοῦ λόχου βαρέων πολυβόλων Μανωλέσου.

Διαρκούσης τῆς νυκτὸς ἐνισχύθη: ἀπὸ μίαν πεδινὴν πυροβολαρχίαν ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Τούσαν, ἀπὸ μίαν Μοῖραν πεδινοῦ (8 πυροβόλων) ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Βαλλίδην, ἀπὸ μίαν Ὀμάδα Βαρέος Πυροβολικοῦ (2 πυροβολαρχίαι τῶν 105, μία τῶν 85 καὶ μία τῶν 155) ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Κομπόκην.

Ἐπι πλέον διετέθη τὸ Τάγμα Πολυβόλων ταγματάρχου Μανιτάκη, ἀλλὰ τοῦτο ἠρνήθη, ἰσχυριζόμενον ὅτι ἔχει ἄλλην διαταγὴν.

Τὸ Μ. Ἀπόσπασμα Λιόση χρησιμοποίησαν τὸν λόχον Μανωλέσου ὡς δείκτην, ἐπεράτωσε πρὸ τῆς 15 Ἀπριλίου τὴν ἀμυντικὴν του ἐγκατάστασιν καὶ μετὰ τοῦτο ἤρχισε καθορίζον τὸ σχέδιον πυρός του.

Τὴν 8ην ὥραν τῆς 15 Ἀπριλίου, ὁ ἐχθρὸς διασὰς τὴν ὀδικὴν γέφυραν (2½ χιλ. Ἀνατολικῶς Δισπηλιό), ἦν κατὰ τὴν νύκτα ἐπεσκεύασε, ὡς καταστραφεῖσαν, ἔλαβε τὴν πρώτην ἐπαφὴν καὶ ἤρχισε παρασκευάζων τὴν ἐπίθεσιν του διὰ τοῦ πυροβολικοῦ ἐνῶ συγχρόνως συνεκέντρωνε δυνάμεις εἰς τὴν γραμμὴν ἐξορμήσεώς του. Οὕτως ἐντὸς μίας ὥρας ἐξαπέλυσε τὴν ἐπίθεσιν του διὰ πεζικῶν δυνάμεων προστατευμένων ὑπὸ ἀρμάτων, ἅτινα κατ' ἀραιὰ διαστήματα ἐκινούντο κατὰ τῶν θέσεών μας.

Ἡ πεδινὴ Πυροβολαρχία, τὰ ἀντισηματικά μας μέσα καὶ τὰ αὐτόματα ὅπλα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν προχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ ἐπεμβάσαι ὅμως βαρεῖαι πυροβολαρχίαι μας ἀνεκοψαν πλήρως τὴν περαιτέρω κίνησιν.

Ὁ ἐχθρὸς μετὰ σπουδῆς μετέφερε πεζικὰς δυνάμεις δι' αὐτοκινήτων, αἵτινες ἀποδιδαζόμεναι πέραν τῆς ὀδικῆς γεφύρας προήλαυον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πρώτων γραμμῶν. Ὡσαύτως ἀπεβίβαζον πυροβολαρχίας ἐκ τῶν αὐτοκινήτων, αἵτινες ἀνεπτύσσοντο πέραν τῆς γεφύρας.

Κατὰ τῶν πυροβολαρχιῶν τούτων, κατὰ τῶν αὐτοκινήτων τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατὰ τῶν ἀρμάτων ἔβαλλον αἱ βαρεῖαι πυροβολαρχίαι μας, καταστρέψασαι πολλὰ ἄρματα καὶ κατασιγήσασαι ἐχθρικὰς πυροβολαρχίας, πράγμα πού ἐπέδρασε εἰς τὸ νὰ ἀτονήσῃ ἡ ἐπιθετικὴ προσπάθεια.

Τὴν 10 ὥραν ἀφίχθη Μοῖρα Ὀρειβατικοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Παπαρρόδου, ὅστις ἐπροθυμοποιήθη νὰ προωθηθῇ ὡς πυροβολικὸν ἀμέσου ὑποστηρίξεως.

Ἀντιθέτως τάγμα τοῦ Συντάγματος Μπαρμπάνου ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Γκιῶν διαταχθὲν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Μουτούση νὰ προωθηθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς γραμμῆς τοῦ Μ. Ἀποσπασματος, δὲν ἐπροθυμοποιήθη, ἰσχυρισθὲν ὅτι ἦτο κατάσκοπον.

Τὴν 11ην ὥραν ἐπανελάθεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ἐπιθετικὴν προσπάθειάν του κατὰ Δισπηλιό κατόπιν 15λέπτου προπαρασκευῆς Πυροβολικοῦ, σημειώσας κίνησιν πρὸς Μηλίτσαν καὶ Ἀμπελοκήπους, ἧτοι πρὸς ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ.

Τὸ Πυροβολικὸν μας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπροξένει μεγάλας ἀπωλείας εἰς τὰ κινούμενα ἐχθρικά τμήματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐσφυροκόπει τὰ

ἄρματα καὶ τὰς ἀποκαλυπτομένας ἐχθρικὰς πυροβολαρχίας εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἀποτύχη καὶ ἡ δευτέρα ἐπίθεσις.

Τὴν 15ην ὥραν ἐπέτυχε ν' ἀπωθήσῃ ὁ ἐχθρὸς τὴν Ὀμάδα Ἀναγνωρίσεως ὑπερκεράσας τὸ δεξιὸν τῆς ὡς ἀστήρικτον, ἐλλείψει δυνάμεων. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ομάδος ἀναγνωρίσεως ἡ ἴλη τοῦ ἱλάρχου Χατζηλιιάδη ἠμύνθη καρτερικώτατα, τοῦ ἱλάρχου πεσόντος μετὰ πλείστων ἱπέπων του.

Τὸ γεγονός τῆς ὑπερκεράσεως τοῦ δεξιοῦ τοῦ Ἀποσπάσματος ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν τῶν ἀνθισταμένων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ Μοῖρα τοῦ ἠρωϊκοῦ Παπαρράδου πεσόντος ἐπὶ τῶν πυροβόλων του.

Ἐν τοσοῦτω αἱ λοιπαὶ δυνάμεις μας ἦσαν ἀποφασισμέναι νὰ ἀντισταθοῦν σθεναρώτατα.

Τὴν 17ην ὥραν ὁ ἐχθρὸς ἐνήργησε συνδεδυασμένην ἐπίθεσιν κατὰ μέτωπον καὶ κατὰ πλευρὸν ὑποστηριζομένην ὑφ' ἄρμάτων, ἀφθόβου πυροβολικοῦ καὶ σμήνους 40 βομβαρδιστικῶν, ἅτινα κυρίως ἐσφυροκόπησαν ἀπὸ μικροῦ ὕψους τὸ Βαρύ μας Πυροβολικόν, ὅπερ ἐκονιορτοποιήθη ἀνατιναχθέντων τῶν βλητοφόρων.

Τὰ ἐχθρικὰ ἄρματα εἶχον ὡς ἀντίπαλον τὰ ἐλαφρά μας πυροβόλα, ἅτινα ὁσημέραι ἐκυκλοῦντο καὶ διέθετον ἐλάχιστα πυρομαχικά. Ἔνεκα τούτου τὰ ἄρματα εἰσέδυσαν εἰς τὰς γραμμάς μας, ἐξουδετέρωσαν τοὺς ἀκροβολιστάς μας καὶ διηγκόλυνον οὕτω τὸ πεζικόν των νὰ πλησιάσῃ καὶ κυκλῶνῃ τὸ ἀκλόνητον εἰς τὰς θέσεις του πεζικόν μας καὶ ἐλαφρὸν πυροβολικόν μας.

Οἱ λοχαγὸς Μανωλέσος καὶ ὑπολοχαγὸς Τούσας ἀνήνεγκον τὴν δεινὴν κατάστασιν δηλώσαντες, ὅτι θὰ παραμείνουσιν εἰς τὰς θέσεις των μέχρις ὅτου φονευθῶσι ἢ αἰχμαλωτισθῶσι. Παρέμειναν πράγματι, καίτοι ἐξαντλήσαντες τὰ πυρομαχικά των μέχρις ἐνός, αἰχμαλωτισθέντες.

Ἡ ἐξιστόρησις τῆς μάχης ταύτης ἐγένετο διὰ νὰ ἀποδειχθῇ τὸ φρόνημα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιάς καὶ ὁ φανατισμὸς ποὺ εἶχον πάντες ἐμπνευσθῆ κατὰ τῶν Γερμανῶν ποὺ ἐπεδουλεύθησαν τὴν ἐλευθερίαν μας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας.

Φαντάζεται πᾶς τις τὴν σφοδρότητα τῆς ἀντιστάσεώς μας εἰς ἣν περίπτωσιν εἶχομεν συμπτυχθῆ ἀπὸ 8ης Ἀπριλίου, ὡς εἶχον εισηγηθῆ.

ΜΑΧΗ ΑΠΟΣΚΕΠΟΥ

Ἡ 21η Ταξιαρχία συμπτυχθεῖσα ἐκ τῶν παρὰ τὸ Νυμφαῖον καὶ Ἀνατολικῶς τούτου θέσεών τῆς καὶ περισυλλέξασα τὰ ὑπολείμματα τῶν ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Χονδρὸν δυνάμεων τῆς ὕστερα ἀπὸ τὴν κύκλωσιν τῶν Γερμανῶν, κατέλαβε νοτίως Βέρνου θέσεις, διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸν σύνδεσμόν τῆς μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ αὐχένος Κλεισούρας 20ῆς Μεραρχίας.

Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ συνδέσμου ἀντελήφθη ἡ 21η Ταξιαρχία ὅτι τὰ τμήματα τῆς 20ῆς Μεραρχίας δὲν ἀντέταξαν ἄμυναν κατὰ τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ ἐτράπησαν πρὸς Δυσμὰς ἀπὸ τῶν πρωϊνῶν ὤρων τῆς 14 Ἀπριλίου (ὄρα ἔκθεσιν Συνταγματάρχου Δέδε).

Τότε ήναγκάσθη νά συμπτυχθῆ πρὸς τὸν αὐχένα Ἐποσκέπου Ἰνα ἐκείθεν καλύπτῃ τὴν εἰς Γαῦρον Μερραρχίαν Ἰππικου. Πρὸς τοῦτο ήκολούθησε δρομολόγιον βορείως τῆς λίμνης Καστοριάς καὶ ἔφθασε εἰς Ἐπόσκειπον τὴν πρωῖαν τῆς 15ης Ἐπριλίου.

Εἰς τὸν αὐχένα ποῦ κατέλαβε θέσεις μὲ μέτωπον πρὸς Νότον καὶ συνεδέθη μετὰ τῆς Μερραρχίας Ἰππικου, ἦν κατετόπισε ἐπὶ τῆς καταστάσεως.

Περὶ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας φάλαγξ ἔχθρική προερχομένη ἐκ Κλεισοῦρας ήκολούθησε δρομολόγιον κατὰ μήκος τῆς βορείως ὄχθης τῆς λίμνης Καστοριάς καὶ προσέκοψε εἰς τὴν ἀντίστασιν τῆς 21ης Ταξιαρχίας.

Μάτην οἱ Γερμανοὶ ἐνήργησαν ἐπανειλημμένως ἐπιθέσεις Ἰνα ἀνατρέψουν τὰ ἐλάχιστα τμήματα τῆς 21ης Ταξιαρχίας μας, διότι ταῦτα ἦσαν ἀποφασισμένα νά ἀποκρούσουν τὸν ἔχθρον.

Μετὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 16ην Ἐπριλίου ἡ 21η Ταξιαρχία συμμορφουμένη πρὸς διαταγὴν τῆς Μερραρχίας Ἰππικου, διέκοψε τὴν μάχην χωρὶς νά γίνῃ ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ ἔχθρου καὶ συνεπτύχθη διὰ Δενδροχωρίου εἰς Ἄνθηρον.

Καὶ πάλιν παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἐὰν ὀλόκληρος ἡ Στρατιὰ Κορυτσᾶς συνεπτύσσετο ἐγκαίρως, ὡς ἄλλως τε ἐπέβαλλε ἡ κατάστασις, θὰ ἐπαρουσίαζε μεγαλουργήματα εἰς τὴν λυσιώδη ἀντίστασιν τῆς.

Η ΣΥΜΠΤΥΞΙΣ ΠΡΟΣ ΗΠΕΙΡΟΝ

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 15ης Ἐπριλίου ἀφίκετο εἰς Καλαμπάκαν ὁ διοικητὴς τῆς 11ης Μερραρχίας προερχόμενος ἐκ Μετσόδου, ὅστις μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι ἡ Μερραρχία του ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, εἰς ὃ ἀνήκε καὶ μετεκινήθη, διαταγῇ τοῦ Τ.Σ.Η. (Πιτσικᾶς) πρὸς Μέτσοβον Ἰνα καλύψῃ τῆς πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ γενικῶς πρὸς τὴν Ἠπειρον κατευθυσιν ἐκ Καλαμπάκας. Ἐπὶ πλέον μᾶς ἐπληροφόρησε ὅτι εἶχε διαθέσει δύο ἐκ τῶν 7 ταγμάτων τῆς εἰς τὴν Μόργκανην γέφυραν αἰτήσει τῶν Βρετανῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦδη ὁ λόγος τῆς διαθέσεως τῶν ἐξέλιπε, παρεκάλεσε νά διαθέσωμεν αὐτοκίνητα διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν εἰς Μέτσοβον.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διέβесе ἰκανὸν ἀριθμὸν αὐτοκινήτων, ὀλλὰ μόνον τὸ ἐν τάγμα ἐπεβίβάσθη αὐτῶν, τὸ δὲ ἕτερον διελύθη ἀφ' οὗ ἠρνήθη νά ὑπακούσῃ.

Μέχρι τῆς νυκτὸς τῆς 15ης Ἐπριλίου ἀφ' ἑνὸς μὲν κατεβάλλετο προσπάθεια πρὸς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰς ἐκτραπέισας ἀνὰ τὰ ὄρεινὰ Μερραρχίας καὶ ἀφ' ἑτέρου συνεκεντρώσαμεν ἐκ τῶν διαρρυσάντων τμημάτων τὰ διατηρούντα τὴν μαχητικότητά των (μεταξὺ τῶν ὀποίων πολυβολαρχία βαρέων πολυβόλων καὶ τινα στοιχεῖα Βαρέος Πυροβολικου) καὶ ἐπλασιώσαμεν μὲ στελέχη, ἅτινα ἔλαβον διαταγὴν νά ἐνισχύουν τὰς τάξεις διὰ τῶν διατηρούντων τὸ φρόνημά των ἀκλόνητον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς γεφύρας Μόργκανης.

Τὴν 8ην ὥραν τῆς ἐπομένης (16 Ἐπριλίου) ἐπιτελῆς τοῦ Τ.Σ.Κ. Μ. (Καράσος) μοὶ ἀνήγγεικεν ὅτι τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Κ.Σ.Μ. συν-

επύχθη εις τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μόργκανης ἄνευ διαταγῆς καὶ ἀναμένει ἔγκρισιν.

Τὴν 9.30' ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀφίκετο εἰς τὸ Στρατηγεῖον μου Βρεταννὸς Ταξιάρχος, ὅστις μοὶ παρέσχε τὴν πληροφορίαν ὅτι προετίθετο νὰ δώσῃ μάχην εἰς τὰ ὑψώματα Καλαμπάκας — Μόργκανης μετὰ δύο ταξιαρχίας καὶ εἶτα θὰ συμπτυχθῆ πρὸς Λάρισαν. "Ενεκα τούτου ἐζήτησε:

— Νὰ ἐκκενωθῆ ἡ περιοχὴ Καλαμπάκας — Τρικάλων ἐκ τῆς παρουσίας Ἑλληνικῶν Σχηματισμῶν καὶ γενικῶς ἐκ τῶν διαρρεόντων ἀνδρῶν διὰ νὰ μὴ ἐμποδισθοῦν οἱ ἔλιγμοί του.

— Νὰ ἀνατιναχθῆ τὸ τούνελ τῆς Κατάρας.

— Νὰ μετακινηθῶ ἐντὸς δύο ὥρῶν πρὸς Ἰωάννινα, διότι θὰ ἀποκοπῆ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς παρευλέσεως τοῦ ἀνωτέρω χρονικοῦ διαστήματος.

Εἰς ἀπάντησιν ἐξέφρασα τὴν ἀπορίαν μου διατὶ ἀπεφάσισε νὰ συνάψῃ μάχην εἰς Καλαμπάκας ἐν ᾧ εἰς τὴν γέφυραν Ἐλευθεροχωρίου καὶ γενικῶς εἰς τὸν Βενέτικον ποταμὸν μετὰ τὰς ἀποτόμους ὄχθας ἦτο δυνατόν νὰ ἀναχαιτισθῆ ὁ ἐχθρὸς. Διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ τούνελ ὑπέμνησα ὅτι βορείως Ἰωαννίνων εὐρίσκοντο ὀλόκληρα δύο Σώματα Στρατοῦ καὶ συνεπῶς δὲν ἐπέβάλλετο ἡ καταστροφή.

Ἀμέσως ἀνήγγειλον εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τὰς ἀπόψεις τῶν Βρεταννῶν καὶ τὴν ἀπάντησιν πού τοῖς ἔδωκα. Ὁ Ἀρχιστράτηγος πρὸς τοῦτο διέταξε νὰ συμπτυχθῶ πρὸς Ἰωάννινα.

Τοιοουτρόπως συνεπτύχθη τὸ ὑπ' ἐμὲ Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Σ. Δ.Μ. εἰς Ἰωάννινα καὶ ἠκολούθησε τὸ Στρατηγεῖον Καράσσου.

"Όταν διηρχόμεν ἐκ τῆς γεφύρας Μόργκανης, εὗρον τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῶν Βρεταννῶν ἐτοίμην ν' ἀναχωρήσῃ δι' αὐτοκινήτου πρὸς Λάρισαν καὶ ἠπόρουν διὰ τὴν ἀνακολουθίαν τοῦ Βρεταννοῦ Ταξιάρχου.

Ἡ πραγματικότης δὲν με διέψευσε, διότι ἐδυσπίστουν εἰς τὰ λόγια τοῦ Βρεταννοῦ Ταξιάρχου, διότι ἡ Καλαμπάκα ἐξεκένωθη ἀπὸ τὰς Βρεταννικὰς δυνάμεις, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 16ης Ἀπριλίου χωρὶς νὰ ἐμφανισθῆ πού ὁ ἐχθρὸς.

Ἐκεῖ ἐπληροφορήθημεν ὡσαύτως ὅτι οἱ φυγάδες εἶχον ἐμφανίσει ἀναρχικὴν κατάστασιν, διότι ἐσημειώθησαν περιπτώσεις καθ' ἃς ἐβλήθησαν ἐν κινήσει αὐτοκίνητα.

Εἰς Μέτσοβον ἔφθασα τὰς πρώτας μεταμεσημβρινὰς ὥρας καὶ ἐπληροφορήθην ὅτι ἐπετεύχθη τηλεφωνικὸς σύνδεσμος μετὰ τῶν συμπτυσσομένων Μεραρχιῶν ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου καὶ ὅτι εἰς κοινὴν συνεργασίαν οἱ Μέραρχοι καθώρισαν σχέδιον συμπύξεως.

Οὕτω κατὰ τὸ σχέδιον ἡ 10η Μεραρχία ἐκινήθη ἐκ Νεστορίου πρὸς Ἐπταχώριον Ζούζουλας, ἡ 9η Μεραρχία ἐξ Ὠμορφῆς ἔκκλιση πρὸς Ἐπτάλοφον, καὶ αἱ λοιπαὶ Μεγάλαι Μονάδες (13η Μεραρχία — Μεραρχία Ἰππικοῦ — 21 Ταξιαρχία, δι' Ἀνθούσης καὶ Αὐγερινοῦ πρὸς Ἐπτάλοφον.

Ἡ κίνησις τῶν Μεραρχιῶν συνεχίσθη τὰς ἄλλας ἡμέρας πρὸς Μέτσοβον, ἄλλ' ἡ διαρροὴ ἦτο μεγίστη. Οἱ ἐκ Μακεδονίας καὶ Θράκης καταγόμενοι ἄνδρες, μαθόντες ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀπέλυνον τοὺς

αίχμαλώτους, αποστέλλοντας εις τὰς ἐστίαις των, διέρρευσαν. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις δρομολογίων ἢ μᾶλλον αἱ δυσχερέστεραι καὶ κοπιωδέσταται πορεῖαι διὰ μέσου δυσβάτων καὶ χιονοσκεπῶν μερῶν, ἢ παντελῆς ἔλλειψις τροφίμων, ἢ στέρησις νομῆς διὰ τὰ κτήνη καὶ ἡ συνεχῆς σφυροκόπησις τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας ἐπέφερον τὴν διάλυσιν καὶ τὴν διαρροήν.

Ἰδιαιτέραν ὄλως ἐπίδρασιν καὶ κλονισμόν ὑπέστησαν οἱ ἄνδρες μας ὅταν συνήντησαν ὁμάδας διαρρεόντων ἐκ Κλεισούρας καὶ Χιμάραις ὄλως ἀδικαιολογητῶς, διότι δὲν εἶχον ὑποστῆ τὸν Γερμανικὸν κλοιὸν οὐδὲ τὴν μάχην τοῦ ἐχθροῦ.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ἡ XIII Μεραρχία τὸ γεγονός τοῦτο εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν της:

17 Ἀπριλίου Σ. Δ. Πεντάλοφος.

«..... καθ' ὁδὸν συνηντῶντο σήμερον διάφοροι διαρρέουσαι ὁμάδες ὀπλιτῶν Στρατιάς Ἡπειροῦ, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐγκαταλείψει τὰς ἐν τῷ μετώπῳ θέσεις των τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς 10ης Ἀπριλίου καὶ ἔβαινον πρὸς τὰς ἐστίαις των (Μακεδονία — Θεσσαλία)».

Ἐπισημαίνω τὸ γεγονός τοῦτο, διότι παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἄνδρες τῆς Στρατιάς Ἡπειροῦ εἶχον κλονισθῆ ἀπὸ τὰς φήμας καὶ διαδόσεις, ἐν ᾧ ὁ κ. Εἰδικὸς Ἐπίτροπος ἐπισείων τὴν περιγραφὴν τῆς 9ης Μαΐου 1941 γενομένην διὰ τῶν ἐφημερίδων μετὰ τίτλον «Διατὶ συνθηκολόγησεν ὁ Στρατὸς» ἀπέδιδε τὴν εὐθύνην τοῦ κλονισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Τ.Σ.Η. εἰς ἐμέ. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ὑπ' ἐμέ Στρατιὰ οὔτε ἀπὸ φήμας, οὔτε ἀπὸ διαδόσεις, οὔτε ἀπὸ πεμπτοφαλαγγίτας ἐπιρροῆς, ἀλλὰ παρέμεινε ἀπαθῆς καὶ ἀκλόνητος, καίτοι ἔβλεπε τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα κυκλωμένα.

Ἀνωτέρω ἐπιφελήθημεν τῆς εὐκαιρίας νὰ τονίσωμεν πού ὠφείλετο ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο Στρατιῶν καὶ τίς εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ συγκρατήσῃ πάντας εἰς τὸ καθήκον.

Ἐπάρχει δόγμα εἰς τοὺς Στρατοὺς καθ' ὃ «ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ διαγωγῆς τῶν ἀνδρῶν ἀντικατοπτρίζεται ἡ θέλησις καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ἡγήτορος».

Ἄς μὲ κρίνουν ὅθεν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ μέλλοντος ἐκ τῆς ἐγκατεργήσεως καὶ πλήρους ἀφοσιώσεως τῶν ἀνδρῶν μου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν μου καὶ ἐκ τοῦ φανατισμοῦ πού ἐξεδήλωσαν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν.

Ἀντιθέτως οἱ ἱστορικοὶ τοῦ μέλλοντος θὰ διαπιστώσουν ὅτι:

α) Διελύθησαν ἀμαχητὶ αἱ 12η καὶ 20ῆ Μεραρχίαι τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ.

β) Διελύθησαν αἱ 9η, 10η, 13η καὶ Ἱππικὸν Μεραρχίαι καὶ ἡ 21η Ταξιαρχία τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ὑπαιτιότητι τῆς ἀναβλητικότητος τῶν Ἀθηνῶν νὰ δώσουν λύσιν εἰς ὠμολογημένην τακτικὴν κατάστασιν τῆς 8ης Ἀπριλίου.

γ) Διέρρεον ἄνδρες καὶ διελύοντο τμήματα ἀπὸ 10ης Ἀπριλίου εἰς τὸ μέτωπον Κλεισούρας — Χιμάραις.

Τί θὰ προκύψῃ ἐξ αὐτοῦ;

“Ότι τὸ Κέντρον τῶν Ἀθηνῶν ἐθεώρει τερματισθέντα τὸν πό-
λεμον καὶ δὲν ἐμερίμνα διὰ τὴν διάσωσιν καὶ τὴν συνοχὴν τοῦ
Στρατοῦ μας.

Δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν Νίκην, διότι αὕτη δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο
ἐκ τῆς διαλύσεως Μεγάλων Μονάδων ἀνταποκρινομένων εἰς τὸ ἥμισυ
τοῦ ὅλου Στρατοῦ.

Ποῦ εἶνε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ δύο χανομένας Στρατιάς;

Ἄλλὰ τοῦλάχιστον διατί νὰ μὴ ἔδιδε τὴν πρωτοβουλίαν εἰς δε-
δοκιμασμένους Στρατηγούς νὰ ἀντιμετωπίζωσι τὴν ἐκάστοτε κατά-
στασιν, ὡς εὐρισκόμενοι ἐγγύς τῶν πραγμάτων καὶ συγχρόνως νὰ
ἔχωσι τὴν εὐθύνην τῶν ἐνεργειῶν των;

Διὰ νὰ συνεχίσωμεν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν πικρὰν διαπίστωσιν,
ὅτι περίξ τῶν Διοικήσεων τῶν περιπλανωμένων καὶ σκληρῶς δοκι-
μαζομένων ὄνὰ τὴν Πίνδον Μεραρχιῶν, παρέμειναν οἱ ἐκ Παλαιᾶς
Ἑλλάδος καταγόμενοι.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀνήνεγκεν πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐκ Με-
τσόβου τὴν ἀπελπιστικὴν κατάστασιν τῶν Μεραρχιῶν του, μεθ’ ὧν
εἶχε συνδεθῆ καὶ ὀκλοῦθως ἐπεκοινώνησε μὲ τὸ Τ.Σ.Η., ὁ Διοικητὴς
τοῦ ὁποίου μ’ ἐκάλεσεν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου αὐθημερὸν μετέβην (ἐσπέ-
ραν τῆς 16 Ἀπριλίου).

Ἐκεῖ ἐπληροφόρηθην τὴν ὀπροσδόκητον δεινὴν κατάστασιν τοῦ
Τ.Σ.Η. λόγῳ τῆς σοβαρᾶς ἐκτάσεως, ἣν ἔλαβε ἡ διαρροὴ τῶν ἀν-
δρῶν καὶ ἀκόμη τῶν στελεχῶν καὶ ἡ διάλυσις ὀλοκλήρων τμημάτων.

Τὴν πρωΐαν τῆς 17 Ἀπριλίου ἔκρινα καθῆκον μου νὰ ἀνακε-
φαλαιώσω ἅψασαν τὴν τακτικὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀναφέρω τὴν
ὥμην ἀλήθειαν αὐτοπροσώπως εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον (μέρος τῆς
στιχομυθίας μας ταύτης κατετέθη παρὰ τοῦ μάρτυρος ταγματάρχου
Γαργαροπούλου). Τῷ ὄντι συνεδέθην καὶ ἀνέπτυσσον τὴν κατάστα-
σιν. Ἄλλ’ αὕτη ἐφαίνεται ὅτι δὲν τὸν ἐνδιέφερε, διότι μὲ διέκοπτε
διὰ νὰ ἐρωτήσῃ ἂν ἔφυγον ἐκ Καλαμπάκας οἱ Βρεταννοί, ἂν ὁ και-
ρὸς ἦτο συννεφώδης διὰ νὰ εὐκολύνωνται οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν σύμ-
πτυξιν χωρὶς νὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ ἀεροπλάνα. Θέλων νὰ
ἔχω ἤρεμον τὴν συνείδησίν μου ἐπέμενον νὰ τῷ ἀναπτύσω τὴν τρα-
γικὴν κατάστασιν τῶν Μονάδων μου, ἀλλ’ ὅμως καὶ πάλιν μὲ διέ-
κοπτε. Ἐπρότεινε τότε ὅπως ἔρθῃ διὰ μίαν ὥραν εἰς Ἰωάννινα διὰ
νὰ ἀντιληφθῆ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν. Εἰς ἀπάντησιν μοὶ εἶπε ὅτι
δὲν τὸ θεωρεῖ ἀπαραιτήτον, διότι εὐρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ δεδοκιμα-
σμένοι πλησίον τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι δὲν ἐξήτει παρὰ ὑπομονὴν
δύο ἡμερῶν ἵνα προβῆ εἰς τὰς προσηκούσας ἐνεργείας διὰ τὴν λύσιν
τῆς καταστάσεως.

Μετ’ ὀλίγην ὥραν ἐπληροφορούμην ὅτι ἐλάμβανε χώραν ζωηρὰ
κίνησις Ἀνωτέρων στελεχῶν πρὸς ἐπιβολὴν λύσεως διὰ τῆς ἀμέσου
συνθηκολογήσεως μὲ τοὺς Γερμανοὺς τοῦ μαχομένου Στρατοῦ, ἄνευ
συγκαταθέσεως τοῦ Ἀρχιστρατήγου.

Ἡ λύσις ἐφέρετο ἐνισχυομένη ὑπὸ ἐπιτελῶν τοῦ Γενικοῦ Στρα-
τηγείου.

Τὰ αὐτὰ ἐξηκρίβωσε καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης μου, ὅστις τὰ ἀνα-
φέρει καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἔκθεσίν του καὶ τινες τῶν ἐπιτελῶν μου.

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἔχων τὴν γνώμην ὅτι παρίστατο ἄμεσος ἀνάγκη νὰ γίνῃ συνθηκολόγησις, ἀνηνέχθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον καὶ ἐξελιπάρει ἅπαντας τοὺς Στρατηγούς καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς πρὸς τοῦτο. Πρὸς τὸν κ. Πισίκαν ἀπετάθη ἐγγράφως καὶ προφορικῶς.

Λαβὼν γνώσιν τῶν κινήσεων τούτων καὶ ἐνημερωθεὶς παρὰ τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων σχετικῶς συνεζήτησα μετὰ τῶν Στρατηγῶν Πισίκα καὶ Πλατῆ διαδοχικῶς διὰ τὴν διαμορφωθείσαν κατάστασιν.

Ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω στρατηγοὶ συνεφώνουν ὅτι παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ ὅτι ὀνήμενον διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου.

Ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπον ἀπολύτως ἄμεσον τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνακωχῆς, καὶ ἐπειδὴ ἐπίστευον ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος θὰ ἔλυε, ὡς ὑπεσχέθη, ἐντὸς δύο ἡμερῶν τὴν κατάστασιν συνεφώνησα μετ' αὐτῶν καὶ ἀπήλθον εἰς Βοτονάσι, ὅπου ὠρίσθη Σταθμὸς Διοικήσεώς μου ὡς διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Η. Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διελύετο, ἀλλὰ θὰ παρέμενεν ἀθάνατον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἦς μέσα μοὶ ἐδόθησαν αἱ δυνάμεις τῆς ΧΙ Μεραρχίας μὲ ἀποστολὴν τὴν τοιαύτην τῆς ΙΙης Μεραρχίας καὶ αἱ ὑπαχθησόμεναι, ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου συμπτυσσόμεναι ἀνὰ τὴν Πίνδον Μεραρχία, ἃς θὰ ὑπεδεχόμεν.

Πρὸ τῆς ὄναχωρήσεώς μου ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Βοτονάσι ἀνεκοίνωσα τὰ πορίσματά μου καὶ τὴν ἐκτίμησίν μου περὶ τῆς τροπῆς τῶν πραγμάτων εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην μου καὶ τὸν Διευθυντὴν τοῦ ΙΙΙ Ἐπιτελικοῦ Γραφείου.

Καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης μου καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ ΙΙΙ Γραφείου ἐξέφρασαν τὴν πεποίθησίν των ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον θὰ ἐξεύρη τὴν λύσιν καὶ οὕτω θὰ ἀποφευχθῆ ἡ πραξικοπηματικὴ λύσις, ἣν ἐπιθυμῆ ἡ ὀλότης τῶν ἀξιωματικῶν.

Ὁ Ἐπιτελάρχης μου, ἐλπίζων ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ ἀποφυγὴ πραξικοπήματος, μοὶ ὑπέβαλε τὴν πρότασιν νὰ ἐγκρίνω ὅπως μεταβῆ εἰς Ἀθήνας ἵνα ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν καὶ ἐπιζητήσῃ ἐκεῖθεν λύσιν. Ἐνέκρινά τὴν πρότασίν του καὶ τὸν διέταξα ὅπως, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἔθνους, ἐκθέσῃ ὡμῶς τὴν κατάστασιν εἰς τε τὸν Ἀρχιστράτηγον καὶ τὸν Πρωθυπουργόν, ἵνα πεισθοῦν ὅπως ἀποτρέψουν τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ἀτίμωσιν, πού θὰ ὑποστοῦν οἱ ἄνδρες περιερχόμενοι εἰς χεῖρας τῶν Ἰταλῶν.

Δὲν πρέπει νὰ φανῆ παράδοξον τοῦτο, λεγόμενον σήμερον. Κατὰ τὰς ἀγωνιώδεις ἐκεῖνας στιγμὰς ὅλοι οἱ Νικηταὶ τῆς Ἰταλίας εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ ἀτιμασθῶσι ἀπὸ τοὺς ἠττηθέντας, καὶ νὰ μὴ παράσχωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ καυχησιολογοῦν ὅτι μᾶς ἐνίκησαν. Εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν πού διεβιοῦμεν τότε, εἶχε ἀποκορυφωθῆ ἡ ἀνωτέρω ἀξίωσις τῶν Νικητῶν καὶ εἶχε κατ' ἐπανάληψιν ἐκφρασθῆ παρ' αὐτῶν.

Πολλοὶ ἀξιόλογοι καὶ ἀξιόπιστοι μάρτυρες, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ ἐξέχουσα φυσιολογία τοῦ ὑπερόχου ἐκείνου Ἱεράρχου Ἰωαννίνων, μετέδωκαν τὰς κρατούσας τότε σκέψεις καὶ τὰς κυριαρχούσας ἀντιλήψεις τοῦ νικητοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς

Μεγαλωνύμου εκείνης Έλληνικής γωνίας και έτόνισε σθεναρώς και ειλικρινώς «ού μόνον την ζωήν του, αλλά και την τιμήν του θα έδιδε δια να γίνη άνακωχή και να άποτραπή ή άτίμωσις των άνδρών».

Ο ύπερπατριώτης ουτος Ίεράρχης άπεκλήθη «ρασοφόρος τις», έν ώ ήτο, είνε και θα είνε «ό Ίεράρχης — θρύλος», όστις ήνάλωσεν όλόκληρον την ζωήν του δια την πατρίδα, δια την πίστιν και δια την Βόρειον Ήπειρον. Δις ή τρις κατεδικάσθη επί Τουρκοκρατίας, είνε θάνατον και έπεκηρύχθη ή κεφαλή του παρα των Άλβανών και Ίταλών, διότι δέν περιωρίσθη εις τα ιερατικά του καθήκοντα μόνον, αλλά και έμόχθησε επί 50ετίαν προς συντήρησιν και διατήρησιν του Έθνικού φρονήματος και τής Έλληνικής γλώσσης των Βορειοηπειρωτών.

Εις κάθε πατριωτικήν κίνησιν των καταδικασμένων εις δουλείαν ύπερψόνων Βορειοηπειρωτών μετείχεν ένεργώς, ένθουσιωδώς και άποτελεσματικώς.

Μετά την παρένθεσιν ταύτην επανέρχομαι εις την έγκρισιν τής προτάσεως του κ. Χρυσοχού, επιτελάρχου μου, όστις κινούμενος προς Άρταν τās άπογευματινάς ώρας τής 17ης Άπριλίου και περι την Λεβάδειαν τās πρωϊνάς ώρας τής 18ης άντελήφθη την διάλυσιν, ήν περιγράφει εις την έκθεσίν του ως έπεται:

«..... κινούμενος προς Άθήνας άντελήφθη τó μέγεθος τής διαλύσεως του Στρατου καθ' όσον μέχρις Άρτης μόν ή όδός ήτο κατάμεστος φυγάδων εις πυκνάς ομάδας όδευόντων, πυροβολούντων και λαφυραγωγούντων, άπ' Άρτης δέ μέχρι Γεφύρας Άχελώου, όπου φρουρά άπηγόρευε την δίοδον των φυγάδων, έκινούντο κατά μικράς άποστάσεις ομάδες τó πλείστον όσκεπών και άόπλων. Εις την περιοχήν Λεβαδειάς — Θηβών ή κατάστασις ήτο άισχρά, εις Θήβας δέ εύρέθην πρό διαδηλώσεως χιλιάδων όπλιτών ζητούντων να τοίς δοθώσιν αύτοστιγμει αί διαταχθείσαι παρα του Γεν. Στρατηγείου άόριστοι άδειαι».

Καθίσταται πρόδηλον, ότι δια να φθάσουν νοτιώς Άρτης μέχρι Γεφύρας Άχελώου οι διαρρέοντες, έπεται ότι εγκατέλειψαν τās θέσεις των πρό μιάς έβδομάδος, δια να κινούνται δέ μεταξύ Ίωαννίνων — Άρτης, πρό 5 — 6 ήμερών. Με άλλους λόγους ή διάλυσις του Τ.Σ.Η είχε αρχίσει από 9 ή 10 Άπριλίου. Δια τίνας λόγους έκλονίσθη έκ θεμελίω τó Τμήμα Στρατιάς Ήπείρου και έξησθένησεν ή άνθεκτικότητα και ή έγκαρτέρησις του Έλληνοσ στρατιώτου; Την άπάντησιν δίδουν αί έκθέσεις των ήγητόρων του Τ.Σ.Η. ως θα ίδωμεν.

ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ Τ.Σ.Η.

(20 Φεβρουαρίου — 19 Άπριλίου)

1) Έχει έκτεθ ή άνωτέρω ότι περι τās τέλη Φεβρουαρίου έφθασε μέχρι του Μετώπου ή πληροφορία ότι ή Κυβέρνησις άπεφάσισε να άντιτάξη τó δεύτερον «ΟΧΙ» έναντίον των Γερμανών. Τó ζήτημα τούτο άνησούχησε στελέχη και διοικήσεις, αίτινες άνταλλάξασαι σκέ-

φεις, κατέληξαν εις τὸ συμπέρασμα «ν' ἀποτραπή ἡ δευτέρα αὐτῆς πολεμικὴ περιπέτεια».

Τὰ ἐπακολουθήσαντα θλιβερὰ γεγονότα δὲν διέψυσαν τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Τ.Σ.Η. (Α' καὶ Β' Σώματα).

Ἡ πτώσις τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ συνθηκολόγησις τοῦ Τ.Σ.Α.Μ., ἡ ραγδαιοτάτη κατάρρευσις τῆς νοτίου Σερβίας, ἡ ἀγγελθεῖσα εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν εἰς Φλώριναν ἀπεγοήτευσαν τὰ στελεχῆ καὶ τοὺς ἄνδρας, ἀντιλαμβανομένους τὸ ἄσκοπον τοῦ ἀγώνος.

Ἡ ἀντικατάστασις δεδοκιμασμένων ἡγητόρων διὰ νέων Διοικητῶν οὐδόλως συνετέλεσε διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενείας, διότι τὴν 11ην Ἀπριλίου οἱ νέοι Διοικηταὶ Σωμάτων, συγκαλέσαντες τοὺς Μεράρχους των, ἐλάμβανον τὴν συγκατάθεσιν των ὅπως ζητήσωσι ἀπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγον τὴν λήψιν ριζικῶν μέτρων. Οἱ Σωματάρχαι μεταβάντες εἰς Ἰωάννινα ἀνέπτυξαν τὰς ἀντιλήψεις των καὶ τὰς τῶν Μεράρχων των πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η. (Πιτσιόκας), ὥστε οὗτος νὰ πεισθῆ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου τηλεγραφικὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἔχουσαν οὕτω:

«Σωματάρχαι μοὶ γνωστοποιοῦσι ὅτι τελευταῖα γεγονότα κατόπιν Γερμανικῆς εἰσβολῆς ἐπηρεάσαν Στράτευμα. Φρονοῦσιν ὅτι ἐνέργεια ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ εἰς μέγα βάθος δὲν εἶνε ἄμοιρος κινδύνων ἀδόξου διαλύσεως Στρατοῦ. Παρακαλοῦσι νὰ ἐξευρεθῆ λύσις ἐξασφαλίζουσα σωτηρίαν καὶ γόητρον Νικητοῦ Στρατοῦ μας Ὑπογρ. Ἀντιστρ. Πιτσιόκας».

Ἀνάγκη νὰ τονισθῆ ὅτι ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. οὔτε παρετήρησε τοὺς θέλοντας νὰ τὸν πείσωσι Διοικητὰς Σωμάτων οὐδὲ ἔθεσε κεραίαν τινα ἰδικὴν του εἰς τὴν τηλεγραφικὴν ἀναφορὰν. Οἱ Σωματάρχαι γνωστοποιοῦν, φρονοῦν καὶ παρακαλοῦν. Ὁ ἴδιος δὲν ἔχει γνώμην, ἀλλὰ διαβιβάζει.

2) Τὴν 13ην Ἀπριλίου διετάχθη καὶ ἐξετελέσθη μερικὴ σύμπτυξις τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, ἣτις εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ ἐπεκταθῆ ἡ διαρροὴ καὶ νὰ ἀνυποτακτῆσιν ἡ 5η Μεραρχία, τραπεῖσα πρὸς Νότον. Ἐπακολούθημα ὑπῆρξεν ἡ ἄδικος ἀφαίρεσις τῆς Διοικήσεως ἀπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Παπαστεργίου.

Θὰ ἀπορῆ τις διατὶ οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν προελάμβανον τὴν διαρροήν. Οὔτοι εἶχον ἐκδηλωθῆ περὶ τοῦ ἀσκόπου τοῦ περαιτέρω ἀγώνος ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι θὰ ἐπιζητεῖτο καὶ θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ δέουσα λύσις. Ἐπομένως ὡς ἐκθειμένοι ἔναντι τῶν ὀπλιτῶν των ἠδυνάτουσαν νὰ ἀποτρέψωσι τὴν διαρροήν, διότι δὲν εὔρισκαν πειστικὸς λόγους νὰ ἐπιβληθῶσι ἐπὶ τῶν ὀπλιτῶν.

3) Οἱ διαρρέοντες ἄνδρες, σχηματίζοντες ομάδας μικρὰς ἢ μεγάλας εἰς συνεχῆ φάλαγγα, ἐτρέποντο πρὸς Ἰωάννινα — Ἄρταν καὶ πρὸς Κόνιτσαν — Γρεβενά. Κατὰ τὴν κίνησιν των ὑφίσταντο συνεχεῖς καὶ ἀδιακόπους προσβολὰς τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας.

Αἱ ἀπώλειαι κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα ὑπερέβαινον τὸ σύνολον τῶν ἀπωλειῶν μας εἰς τὸ Ἀλβανικὸν Μέτωπον ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου 1940 μέχρι 10 Ἀπριλίου 1941.

Κατὰ τῶν φυγάδων ἢ τῶν διαλυομένων τμημάτων ἐτίθεντο εἰς καταδίωξιν συντεταγμέναι Μονάδες, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι των ἔμενον

άτελεσφόρητοι. "Ενεκα τούτου οί άξιωματικοί (μόνιμοι και έφεδροί) έξυπηρέτου τας κενάς θέσεις σκοπευτών των πολυβόλων ή όπλοπολυβόλων δια την ένίσχυσιν του πυρός τής άμύνης μας.

Άλλά και πρό τοιαύτης καταστάσεως ή Άνωτάτη Διοίκησης έμεινεν άσυγκίνητος. Ό Στρατηγός όμως Πιτσικάς ήσθάνθη την ανάγκην την 14ην Άπριλίου να άποστείλη εις τας Άθήνας τόν Συνταγματάρχην Πυροβολικού Γρηγορόπουλον, ύπαρχηγόν του Έπιτελείου του, δια να έκθέση έν πάση λεπτομερεία την κατάστασιν τώ Άρχιστρατήγώ και πείση τούτον «πρός έξεύρεσιν λύσεως, ήτις θα συντελέει να άποφευχθί ή άτίμωσις εκ τής αίχμαλωσίας».

Τ' άποτελέσματα τής όποστολής του κ. Γρηγοροπούλου εκτίθενται εις λεπτομερή έκθεσίν του, ήτις ύπάρχει εις τό Γενικόν Έπιτελείον και ήτις θα σάς εκπλήξη, διότι φέρονται ώς σύμβουλοι του Άρχιστρατήγου άναρμόδια πρόσωπα, άνευ στρατιωτικών γνώσεων.

Εις τας ύφισταμένας του Τ.Σ.Η.Μονάδας έκοινοποιήθη ή κάτωθι διαταγή, έξ ής προκύπτει ή άπάντησις του Άρχιστρατήγου:

Άριθ. Α.Π. 9318)1311

Α' και Β' Σώματα Στρατού

Όμάδα Μεραρχιών

Γνωστός άξιωματικός Έπιτελείου μου άποσταλείς εις Άθήνας αναφέρει: Άνάγκη έπιτακτική να διατηρήσωμεν συνοχήν Στρατού επ' όλίγας ήμέρας. Κατά διάστημα τούτο θα λάβωσι χώραν γεγονότα, ών καλή έκβασις θα είνε συνέπεια τής καταστάσεως του Τ.Σ.Η., του μόνοу άλλωστε άτου εις τας χείρας του Κράτους. Έκλιπαρεί καταβολήν πάσης ενεργητικότητας εκ μέρους Διοικήσεων Έπιτελείου και στελεχών προς συγκράτησιν Στρατού. Ένεργήσατε προς την κατεύθυνσιν ταύτην με όλον τόν πατριωτισμόν που σάς διέπει.

Τ.Τ. 127, τή 16 Άπριλίου 1941, ώρα 22α

Άντιστρατήγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ

4) Τα άξια έρεύνης ζητήματα εκ τής διαταγής ταύτης είνε:

— Πώς έδέχθη ό Άρχιστρατήγος συζήτησιν επ' όσον ή Α.Μ. ό Βασιλεύς διέταξε την όλοκαύτωσιν; Έρχεται ούτως εις αντίφασιν, διαβεβαιών έπίτευξιν λύσεως.

— Τα γεγονότα που έβεβαίωσεν ό Άρχιστρατήγος ότι θα λάβουν χώραν.

Μήπως έννοεί την διάλυσιν του έσωτερικού που άπεκλήθη άποσυμφορήσις, ή την διάλυσιν των αεροδρομίων, ή την διάλυσιν του Ναυτικού, που έβεβαίωσε ό Άντιναύαρχος Οικόνομου, ή τέλος την άποχαιρειτιστήριον διαταγήν του κ. ύφυπουργού των Στρατιωτικών, ήτις μαρτυρεί προετοιμασίαν των βαλιτσών;

Τήν 15ην Άπριλίου διετάχθη παρά του Τ.Σ.Η. γενική άπαγκίστρωσις και σύμπτυξις επί διαδοχικών τοποθεσιών, με τελικήν τοιαύτην την Έλληνοαλβανικήν Μεθόριον. Αύτη ήρχισε και συντελετίτο άνευ όχλήσεως εκ μέρους του έπιγείου έχθρικού Στρατού, άλλ' ή έχθρι-

κή αεροπορία υπέβαλε εις πολλὰς δοκιμασίας τὰ συμπτυσσόμενα τμήματα, ἐπιφέρουσα εις αὐτὰ ὡς καὶ εις τοὺς διαρρέοντας πολλὰς ἀπωλείας. Παρὰ τὴν ἀτολίαν τῆς ἐχθρικής αεροπορίας ἐπὶ ἐξάμηνον, ἤδη κατήρχετο εις μικρὸν ὕψος. Ἡ δράσις τῆς ἐξικνεῖτο κατὰ μηκος τῶν ἀρτηριῶν μέχρι τῆς Ἄρτης καὶ ἐπεξετεινετο εις τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ ἐναντίον ἀτόμων τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, εις τρόπον ὥστε νὰ δοκιμάζηται σκληρῶς ἡ ἡρωικὴ Ἡπειρος.

Ἄν καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς συμπτώξεως δὲν συνήπτοντο μάχαι, λόγω τοῦ ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ ἐπαφὴν παρὰ εις δύο ἢ τρία σημεία, ἡ διαρροὴ ἐλάμβανε διαστάσεις, οἱ δὲ φυγάδες ἐδείκνυον ἀναρχικὰς τάσεις.

Τὴν 18ην Ἀπριλίου ὁ Στρατηγὸς Πιτσικὰς ἀπηύθυνε τὰς κάτωθι τηλεγραφικὰς ἀναφορὰς του:

Ἄριθ. Α.Π. 9373)1365

Γενικὸν Στρατηγεῖον
καὶ Πρόεδρον Κυβερνήσεως
Ἀθήνας

Κατάστασις ἔφθασε εις ἀπροχώρητον. Τμήματα 17ης Μεραρχίας ἐγκαταλείπουσι τοποθεσίαν Λογγάριστα, καλύπτουσαν ἀριστερὸν Ὀμόδος Μεραρχιῶν. Α' Σῶμα ἀναφέρει ὁμοίως διαρροὴν ἀνδρῶν 8ης Μεραρχίας. Ἐνδεκάτη Μεραρχία, καλύπτουσα Μέτσοβον, διασφρατίζεται. Πρὸς Θεοῦ, σώσατε Στρατὸν ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς.

Τ.Τ. 197, τῆ 18 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ

Διὰ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου τὸ Τ.Σ.Η. φαίνεται προσπαθοῦν νὰ συγκαλύψῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Διότι ἐνῶ εις τὸ προῖμιον χαρακτηρίζει τὴν κατάστασιν φθάσασαν εις τὸ «ἀπροχώρητον» καὶ εις τὸν ἐπίλογον ἐπικαλεῖται ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν «σωτηρίαν» τοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τοὺς δυναστείας τῶν Ἰταλῶν, τὸ κείμενον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγας γραμμὰς.

Ἦσαύτως τὸ γεγονός ὅτι ὁ Στρατηγὸς Πιτσικὰς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν διὰ νὰ ἐκλιπαρήσῃ τὸν σωσμὸν τοῦ Στρατοῦ, ὁποδεικνύει ὅτι κάτι σοβαρὰ ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τοὺς προϊστάμενους του.

Δικαιολογεῖται ἐν μέρει ἡ ἀπαισιοδοξία του ἀπὸ τὴν διαρροὴν τῆς Ἐνδεκάτης Μεραρχίας, ἥτις ἐκάλυπτε τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ νῶτα τοῦ εις Ἡπειρον Στρατοῦ.

Τὴν σημασίαν τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ἀντιστάσεως τῆς Ἐνδεκάτης Μεραρχίας ἐξετίμα δεόντως τὸ Τ.Σ.Η., διότι θὰ ἐκυκλοῦτο ὀλόκληρος ἡ Στρατιὰ Ἡπείρου. Καὶ ἂν δὲν ἔσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Τομέα Μετσόβου, τοῦτο ἦτο ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεώς του, διότι ἄφ' ἐνὸς μὲν δὲν εἶχε διαθεσίμους δυνάμεις, ἄφ' ἑτέρου δὲ δὲν διέθετε τὸν ὕλικὸν χρόνον πρὸς ἐνίσχυσιν. Ἦξευρε ὅτι ἡ ἐνίσχυσις θὰ ἔφθανε κατόπιν ἐορτῆς.

Ἐὰν δὲ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἔκθεσιν τοῦ Στρατηγοῦ Γιαλίστρα, καθ' ἣν ὁ κ. Πιτσικας διηγείτο τὸ παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον, «ὅτι τὰ Τμήματά του, καίτοι ἔχουν ἄρκετον ἠθικὸν διὰ τὴν ἀντιμετώπισον τοὺς Ἰταλοὺς, χάνουν τὴν μαχητικότητά των ὅταν πρόκειται ν' ἀντιμετώπισουν τοὺς Γερμανοὺς», θὰ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κ. Πιτσικας δὲν ἐνίσχυε τὸ Μέτσοβον, διότι τὰ διατασσόμενα τμήματά του δὲν ἐπροθυμοποιούντο νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ.

Τὴν 24ην ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου πρὸς τὴν 19ην ὑπέβαλε τὸ Τ.Σ.Η. καὶ δευτέραν ἀναφορὰν, ἔχουσαν οὕτω:

Ἀριθ. Α.Π. 9388)1380

Πρόεδρον Κυβερνήσεως
Ἀρχιστράτηγον
Ἀθήνας

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς προηγουμένας μου ἀναφορὰς, ἀναφέρω ὅτι, συνεχιζομένου τοῦ πολέμου εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μέτωπον θεωρῶ ἀσφαλῆ τὴν εἴσοδον Ἰταλικῶν Στρατευμάτων εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἔδαφος, λόγῳ καταπτώσεως ἢ θ ι κ ο υ ἐκδηλωθείσης ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ Στρατοῦ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας καὶ κατὰ συνέπειαν ἀδυναμίας συγκρατήσεως ἐχθροῦ. Εἴσοδος αὕτη εἶνε δυνατόν ἐξιχθῆ ἐπὶ μεγάλῳ βάρθους, ἀρνούμενης Ἰταλίας συζητήση ἀνακωχὴν, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ προχωρῆ ἀκωλύτως. Συνέπειαι τοιαύτης ἐκβάσεως ἐκτὸς διαλύσεως Στρατοῦ καὶ τῆς ἀδίκου ἐκλείψεως τοῦ ἐπιτελεσθέντος μέχρι τοῦδε ἔργου θὰ εἶνε ὀδυνηρόταται διὰ τὸ Ἔθνος, δυνάμεναι ἐπιδράσωσιν ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ τύχῃ Ἐθνικῶν ἐδαφῶν. Πᾶσα παρερχομένη ὥρα εἶνε εἰς βάρος μας, δυνάμενη νὰ παρᾶσχη ἐχθρὸν σοβαρώτατα πλεονεκτήματα.

Τ.Τ. 197, τῆ 18 Ἀπριλίου 1941, ὥρα 24η

Ἀντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο συνετάγη τῆ συστάσει τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀρχηγοῦ σήμερον Πολιτικοῦ Κόμματος κ. Κανελλοπούλου.

Τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα πιστοποιεῖ τὴν κρατοῦσαν τότε γενικὴν γνώμην, ἄνευ ἐξαιρέσεως, περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς συνάψεως ἀνακωχῆς. Δέον νὰ μεταφερθῆτε εἰς τὴν ἀσφυκτικὴν καὶ ἀγωνιώδη ἐκείνην ἀτμόσφαιραν, νὰ βλέπητε τὴν διαρροὴν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ν' ἀκοῦτε τὰς ἐπικλήσεις καὶ κατάρας κατὰ τῶν Στρατηγῶν, νὰ ἀντιλαμβάνεσθε τὸ ἄφθονον καὶ ἀσκοπον χύσιμον αἵματος καὶ τότε θὰ δικαιολογήσητε τὰς ἀνησυχίας τῶν ἠγητόρων, ἐκ πατριωτικοῦ πόνου μήπως ἀπαλειφθῆ ἢ ἀμαυρωθῆ ἡ Ἐσποτιᾶ. Ἐπὶ πλεόν, ἀκούοντες τοὺς Ἡπειρώτας, τότε θὰ ἐξήγαγετε τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει νὰ συμβάλητε ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς, διὰ νὰ μὴ ὑποδουλωθῶν.

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ κ. Πιτσικας ἀποκαλύπτει ὅσα ἔκρυβε προηγουμένως, διότι πιστοποιεῖ ὅτι «ἡ κατάπτωσις τοῦ ἠθικοῦ ἐξεδηλώθη ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ Στρατοῦ».

Παρέλειψε ὁ κ. Πιτσιάκας ν' ἀναφέρῃ ὅτι διελύθησαν ὁλόκληρα Τάγματα καὶ διέρρησε τὸ πλεῖστον τῶν δυνάμεών του, ἐπομένως ἐμειώθη τὸ ἠθικόν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς δυνάμεώς τους.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (18 Ἀπριλίου) περὶ τὴν 9ην ὥραν, ὁ στρατηγὸς Πιτσιάκας ἐπέτυχε, παρὰ τὰς ἀπαγορευτικὰς διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὅπως μὴ γίνηται χρήσις τῶν τηλεφώνων, τὴν τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Πρωθυπουργὸν Κορυζῆν, ὅστις, πεισθεὶς ἀπὸ τὰς ἐκκλήσεις τοῦ κ. Πιτσιάκα καὶ τὰς πειστικὰς ἐκθέσεις του, ὑπεσχέθη ὅτι μέχρι μεσημβρίας (18 Ἀπριλίου), θὰ ἔπεμπε τὴν διαταγὴν συνθηκολογήσεως. Ἐν ἄνωτέρῳ μοὶ ἀνεκοίνωσεν ἀπὸ τηλεφώνου περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ὁ κ. Πιτσιάκας.

Τοιαύτην ἐπίδρασιν εἶχε ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κορυζῆ, ὥστε ἠνάγκασε τὸν κ. Πιτσιάκαν νὰ καλέσῃ εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ τὸν δεκανέα Κανελλόπουλον Παν., Καθηγητὴν Πανεπιστημίου καὶ Πολιτευτὴν.

Ὁ ἐν λόγω δεκανεὺς ὑπηρετεῖ εἰς τὸ ὑπ' ἐμὲ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ὡς ἐβελοντής, ἀπὸ τὰ τέλη Νοεμβρίου περίπου μέχρι τέλους καὶ ἀνήκε εἰς τὴν 13ην Μεραρχίαν. Παρὰ τοῦ κ. Πιτσιάκα ἐκλήθη διὰ νὰ συντάξῃ τὸ σχέδιον πρωτοκόλλου συνθηκολογήσεως. Λόγω τῆς γνωσθείσης αὐτοκτονίας τοῦ ἀειμνήστου Κορυζῆ, ἡ συνομιλία μὲ τὸν στρατηγὸν Πιτσιάκαν περιεστράφη εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς καταστάσεως ἣν εὖρον ἀπελπιστικὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ὡσαύτως τὴν 18ην Ἀπριλίου ὁ στρατηγὸς Πιτσιάκας ἀπηύθυνε διαταγὴν πρὸς τὸ Γ' Σῶμα ἔχουσαν οὕτω:

Ἀριθ. Πρ. 9374) 1366

Πρὸς τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ

I.— Ἡ ἐνδεκάτη Μεραρχία Πεζικοῦ ἀναφέρει ὅτι ἡ δύναμις τριῶν ταγμάτων καὶ Ὀμάδος Ἀναγνωρίσεως τυγχάνει ἀνεπαρκῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς καὶ δυσανάλογος πρὸς τὰ διατεθὲν πυροβολικόν, ἐπὶ πλεόν δὲ ὅτι τὸ ἠθικόν τῶν ταγμάτων τούτων ἔχει ὑποσκαφθῆναι ἐκ τῆς παρατηρηθείσης καὶ παρατηρουμένης ἀτάκτου συμπτύξεως διαφόρων στρατιωτικῶν τμημάτων τῶν Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ Τ.Σ.Κ.Μ.

II.— Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰτουμένην ἐνίσχυσιν εἰς Πεζικόν, αὕτη τυγχάνει ἀδύνατος ἐντεῦθεν ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας. Δύναται ὅμως νὰ ἐπιτευχθῆ αὕτη σχετικῶς διὰ τῶν πρὸς Μέτσοβον συμπυκνωμένων τμημάτων ἐκ περιοχῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἐφ' ὅσον ληφθῶσι μέτρα ἀνασυγκρατήσεως τούτων ὑπὸ Διοικήσεως Σώματος καὶ τῶν ὑφισταμένων αὐτοῦ διοικήσεων, αἵτινες δύνανται πρὸς τοῦτο νὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅλους τοὺς ἀξιοματικοὺς τῶν διαλυθέντων στρατηγείων καὶ Μονάδων.

III.— Ὡς πρὸς τὴν δυσανάλογον ποσότητα Πυροβολικοῦ, τὸ Σῶμα Στρατοῦ νὰ τηρήσῃ εἰς περιοχὴν Μετσόβου τὸ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἀπαραίτητον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον νὰ ὠθήσῃ εἰς περιοχὴν Γεφύρας Μπαλτούμας, ἀναφέρον σχετικῶς.

IV.— Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸ ἠθικόν, διὰ τὴν συγκράτησιν τούτου, εἰς δ' ἐπίπεδον ἐπιβάλλει ἡ τιμὴ καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Στρατεύματος, τὸ Σῶμα Στρατοῦ ὀφείλει νὰ λάβῃ δρακόντεια μέτρα,

καταδικάζον παραδειγματικῶς πᾶσαν προᾶξιν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν πειθαρχίαν.

Τ.Τ. 197 τῆ 18 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστράτηγος ΠΠΣΙΚΑΣ.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ ἑνδεκάτη Μεραρχία ὑπέβαλλε τὴν ἀναφερομένην ἀνωτέρω ἀναφορὰν τῆς δὲν ὑπῆγετο ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου. Ἄλλως τε ὅταν συνέτασσε τὴν περὶ οὗ πράκειται ἀναφορὰν διέθετε τρία τάγματα, ἐνῶ τώρα (18 Ἀπριλίου) ποὺ ἐλήφθη ἡ διαταγὴ διέθετε μόνον δύο τάγματα, τοῦ τρίτου διαλυθέντος (α).

Ἐφ' ὅσον ἡ ΧΙ Μεραρχία ἐθεώρει τὰ τρία τάγματα ἀνίσχυρα νὰ ἀντικατασταθοῦν φαντάζεται πᾶς τις πῶς ἐθεώρει τὰ δύο τάγματα...

Ὁ κ. Διοικητὴς τῆς ἑνδεκάτης Μεραρχίας (κ. Δημάρατος) ἀνήνεγκεν ἀπὸ 16 Ἀπριλίου ἐπισήμως τὸν κλονισμόν ποὺ ὑπέστησαν τὰ τμήματά του δεδικαιολογημένως ἢ ἀδικαιολογητῶς. Ἀπὸ προγενεστέρως ἡμέρας εἶχε κλονισθῆ τὸ ἠθικὸν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων. Ἔλαβε ἄραγε τὸ Τ.Σ.Η. τὰ ὑποδεικνυόμενα εἰς τὸ Γ' Σῶμα, ὡς ἀνωτέρω, δρακόντεια μέτρα, πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἠθικοῦ, ἢ τὰ ὑπεδείκνυεν εἰς τοὺς ἄλλου καὶ αὐτὸ ἀπρακτοῦσε;

Ὡς γνωστὸν ὁ ὑποστράτηγος Μπάκος τῆ ὑποδείξει τοῦ Τ.Σ.Η. ἢ κατ' ἴδιαν πρωτοβουλίαν ἐξετέλεσεν ἀρκετὸν ἀριθμὸν ὀπλιτῶν καὶ ἀκόμη ἀξιωματικῶν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἠθικοῦ, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν. Μᾶλλον ἐπιδεινώσας τῆς καταστάσεως ἐπῆλθε, διότι οἱ ἀνυπότακτοι ἔστρεφον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, ποὺ ἐπεχείρουν νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν τάξιν, καὶ κατὰ τῶν συντεταγμένων τμημάτων, ἐπυροβόλουν κατὰ τῶν αὐτοκινήτων καὶ ἐλαφυραγωγῶν ἢ ἐλήστευον τὰ χωρία καὶ πάντας τοὺς συναντωμένους πολίτας καὶ ὀπλίτας.

Εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην ὁμολογεῖται ἐπισήμως ἡ ἀδυναμία τοῦ Τ.Σ.Η. νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Μέτσοβον. Συνεπῶς προσπάθεια ὅπως ἀποδειχθῆ ἂν εὐρίσκωνται εἰς τὰ Α' καὶ Β' Σώματα ἀκμαῖαι δυνάμεις — καὶ εὐρίσκοντο ἀσφαλῶς — δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὲ ἐπιβαρύνῃ διότι δὲν εἶχον ἀρμοδιότητα νὰ μεταφέρω εἰς Μέτσοβον δυνάμεις. Ἐκεῖνος ποὺ ἦτο ἀρμόδιος, ὠμολόγησε ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἐνισχύσῃ.

Κατὰ κοινὸν δόγμα εἰς τὸν Στρατὸν δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχουν εἰς Ἀγίους Σαράντα ἢ εἰς Κόνιτσαν, ἢ βορείως τῆς Μεθωρίου διαθέσιμοι καὶ ἀκμαῖαι δυνάμεις διὰ νὰ ἰσχυρισθῆ τις ὅτι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς Μέτσοβον, ἀλλὰ «πρέπει αἱ διαθέσιμοι αὐταὶ δυ-

(α) Ὁ στρατιωτικὸς ἱστορικὸς στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς τὸν «ΠΑΓ-ΚΟΣΜΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ» τεύχος Α'» καὶ εἰς σελ. 81 γράφει:

«... Ἀλλ' ἡ συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἀποσιωπᾷ ὅτι ἡ ΧΙ Μεραρχία εἶχε πλέον διαλυθῆ καὶ μόνον δύο τάγματα αὐτῆς, τὰ μὲν συντεταγμένα ἐν μέσω τῆς γενικῆς πλέον ἀποσυνθέσεως, ἦσαν διατιθέμενα ἀκόμη διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των...».

νάμεις νὰ ἔχουν ἐτοιμότητα Μάχης εἰς χρόνον καὶ χώρον ὠρισμένους», τούτέστι πλησίον τοῦ Μετσόβου καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ χρειάζονται πράγμα ποὺ ὁ ἀρμόδιος ἐδήλωσεν ἀδυναμίαν νὰ πράξῃ.

Τὸ Τ.Σ.Η. ἐκτιμῶν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τοῦ μετώπου τοῦ Μετσόβου συνέστησε διὰ τῆς διαταγῆς του ν' ἀνασυγκροτηθούν τὰ εἰς Πίνδον περιπλανώμενα τμήματα, εὐθὺς ὡς κατέφθανον. Ἄλλ' εἰς αὐτὸ ὄλοι ἐσπληρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας, αἵτινες ἀπεδείχθησαν φροῦδαι, διότι καὶ καθυστέρησαν νὰ φθάσουν καὶ εἶχον διαλυθῆ ὡς προεξετέθη καὶ ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐδεδαιώθημεν.

Τὴν 19ην Ἀπριλίου τὸ Τ.Σ.Η. (Πιτσικας) ἀπηύθυνε τὸ ἐπόμενον κρυπτογράφημα:

Ἄριθ. Π. 9404)1396

Πρόεδρον Κυβερνήσεως
Ἄρχιστράτηγον
Ἀθήνας

Παρακαλῶ κοινοποιήσατε ἐπειγόντως ἀποφάσεις ἡμῶν ἐπὶ Α. Π. 9388)1380 τῆς 18—4—41 ἀναφορᾶς μου.

Ἄντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Τὸ σύντομον τοῦτο τηλεγράφημα διαγράφει ὅλην τὴν ἀγωνίαν τοῦ στρατηγοῦ κ. Πιτσικὰ λόγω τῆς παγερᾶς σιγῆς τοῦ Κέντρου.

Ἄλλ' ἐπὶ τίνος ἀναφορᾶς ἐξήτει ἀπάντησιν καὶ τίς ὁ λόγος τῆς σπουδῆς ἐφ' ὅσον ἐγνώριζε ὅτι ὁ Πρωθυπουργὸς ἐκηδεύετο;

Ἐξήτει ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς ὑποβληθείσης τὸ μεσονύκτιον τῆς 18 πρὸς 19 Ἀπριλίου ἀναφορᾶς του, ἣν κατεχωρήσαμεν καὶ εἰς ἣν ἐξέφραζε ἀπεριφράστως τὴν γνώμην, ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ συνθηκολόγησις ὡς συμφέρουσα εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὸ Στράτευμα» καὶ ὅτι «Ἀπεκλείετο ἄλλη λύσις».

Ὁ λόγος τῆς σπουδῆς δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ κρυπτογραφήματος. Πάντως ἐπέδρασεν ἡ ραγδαίως ἐξελισσομένη κατάστασις καθ' ἣν ἡ μὲν θύρα τοῦ Μετσόβου ἦτο ἡμιανοικτὴ, ἡ δὲ διάλυσις τοῦ Στρατοῦ καὶ αἱ συνεπεῖα ταύτης ἐκκλήσεις πάντων τῶν ἡγήτόρων ἐλάμβανον δυσάρεστον τροπὴν.

Τοῦτο ἀπορρέει καὶ ἐκ τῆς κατωτέρω διαταγῆς τοῦ κ. Πιτσικὰ, ἐκδοθείσης τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῇ ὑποδείξει καὶ τοῦ κ. Κανελλοπούλου, ὡς οὕτως ἀνεκοίνωσε λέγων ὅτι, «συνετάχθησαν ἔγγραφα καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω, ἀφοῦ διηρευνήθη ἡ ἀπελπιστικὴ κατάσταση».

Ἄριθ. 32)20

Ἐξαιρετικῶς ἐπείγουσα

ΔΙΑΤΑΓΗ

Πολλοὶ τῶν διοικητῶν τῶν Μεγάλων Μονάδων, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν κατάστασιν διαρροῆς τῶν Μονάδων των, μοῦ ὑποβάλλουν αἰτήσεις,

προτάσεις ή εκκλήσεις περί συνθηκολογήσεως ή περί λήψεως μέτρων πρωτοβουλίας άνευ διαταγών τών προϋσταμένων μοι Ἀρχών.

Τò τοιοῦτον αντίκειται πρὸς τὰς ἀρχάς μου, πρὸς τὸν ὄρκον μου καὶ πρὸς τὸν στρατιωτικὸν χαρακτήρα μου. Ἔχω ἐκθέσει δι' ἐπανεπιλημμένων ἀναφορῶν μου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀνωτέρω διοικητῶν Μεγάλων Μονάδων καὶ τὰς ἰδικὰς μου καὶ ἔχουν οὕτω (Κυβέρνησις καὶ Ἀρχιστράτηγος) ὅλα τὰ στοιχεῖα νὰ λάβουν ἀποφάσεις καὶ θὰ λάβουν τοιαύτας λίαν συντόμως. Συνεπῶς οἱ διοικηταὶ τῶν Μεγάλων Μονάδων καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐν ἀναμονῇ τῶν ληφθησομένων ἀποφάσεων, ν' ἀσχοληθοῦν ἐντατικῶς εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, συνοχῆς καὶ πειθαρχίας τῶν Μονάδων, ἐξορκίζοντες τοὺς πάντας νὰ πειθαρχήσουν καὶ νὰ ἔχουν μικρὰν ὑπομονήν, διότι οὕτω μόνον οἱ ὄροι πιθανῆς ἀνακωχῆς θὰ εἶνε ἀνεκτοὶ καὶ ὑποφερτοί. Ὁ ἐπισημῶς ἀφνίδιος θάνατος τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως πιθανῶς νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας τὴν λήρην τῆς ἀποφάσεως.

Θὰ τηρῶ τοὺς προαναφερθέντας Διοικητὰς Μεγάλων Μονάδων ἐνημέρους τῆς ἐξελιξέως τῶν γεγονότων.

Τ.Τ. 197, τῇ 19 Ἀπριλίου 1941

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η.

ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ ἀποκαλύπτει ὅτι πολλοὶ Διοικηταὶ Μεγάλων Μονάδων ὑπέβαλον εἰσηγήσεις πρὸς συνθηκολόγησιν καὶ πρὸς ἀνεξαρτοποίησιν τοῦ κ. Πιτσικά. Τίνες εἶνε οὗτοι, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας, Κατσιμήτρος, Μάρκου καὶ Ρουσόπουλος ἀρνοῦνται, ὅτι ἀπέστειλαν ποτὲ τοιαύτας ἀναφοράς; Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. δὲν ὑπέβαλον, ὡς εἶμαι βέβαιος, οὐδὲ ἠδύναντο εἰς τὰ μέρη ποὺ εὐρίσκοντο νὰ ὑποβάλωσιν. Μόνον ὁ εἰλικρινῆς καὶ τίμιος στρατιώτης ἀείμνηστος Μπάκος ἀναφέρει εἰς τὴν ἔκθεσίν του ὅτι διαρκῶς καὶ σθεναρῶς προέτεινε τὴν συνθηκολόγησιν, ἣν ἔβλεπε ὡς ἐπιβαλλομένην, ὡς τὴν ἔβλεπε καὶ ὁ στρατηγὸς Πιτσικάς. Ὁ στρατηγὸς Μπάκος βεβαίῳ ὅτι πάντες οἱ Μέραρχοί του ἦσαν δεδηλωμένοι ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς, ὡς ἐξυπηρετοῦσης τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ πάντες τὸν εἶχον ἐξουσιοδοτήσει ὅπως ὁμιλῇ καὶ ἐκ μέρους των ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς.

Διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται ἀνωτέρω ἡ σκέψις δῆθεν τῆς Κυβερνήσεως περί συνθηκολογήσεως, ἐνῶ ἡ Κυβέρνησις οὔτε ἐσέκφθη, οὐδὲ ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ περὶ ταύτης. Ἐπομένως ἡ φράσις τῆς διαταγῆς ἀντιπροσωπεύει προσωπικὰς γνώμας τοῦ στρατηγοῦ Πιτσικά.

Καθίσταται ἀπορίας ἄξιον πῶς καθορίζεται ὁ χρόνος λήψεως ἀποφάσεως (μία ἢ δύο ἡμέραι) ἵνα καταστοῦν «ἀνεκτοὶ οἱ ὄροι». Διὰ τίνος μέσου; Μήπως ἐκ τῆς ἀποδημήσεως τῆς Κυβερνήσεως;

Διὰ τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς ἐντέλλεται νὰ ἐξορκίζωμεν τοὺς πάντας διὰ νὰ πειθαρχήσουν καὶ νὰ ὑπομείνουν. Δὲν συνιστᾷ τὰ δραστικὰ μέτρα ποὺ συνίστα πρὸ 24ώρου. Διὰ τίνα λόγον ἄραγε; Μήπως σήμερον ἐπέισθη ὅτι δὲν διετίθεντο ἀπολύτως ἀφωσιωμένα καὶ πειθαρχημένα τμήματα δι' ὧν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιβολή; Ἄν εἶνε κατα-

φρατική ή απάντησις τότε έβελουτυφλούσε τὸ Τ.Σ.Η. "Αν εἶνε ἀποφατική αὕτη, τότε διατι διέτασσε τὰ σκληρὰ μέσα;

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (19 Ἀπριλίου) τὸ Τ.Σ.Η. ὑπέβαλε τὴν κάτωθι ἀναφορὰν ἀντικατοπτρίζουσαν ἐν λεπτομερείαις τὴν ὄλην κατάστασιν.

Ἄριθ. Π. 9415)1407

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἀρχιστράτηγον

Ἀθῆνας

Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω τὰ ἀκόλουθα:

I.— Ἡ κατάστασις ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικοῦ, ἐκτεθεῖσα διὰ σειραῶς ἀναφορῶν μου μέχρι σήμερον πρὸς τὴν Ἐπιτετραμένην ἑξοχότητα καὶ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, βαίνει ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐπὶ τὰ χεῖρω. Μὲ βαθύτατον πόνον καὶ αἰμάσσουσιν τὴν καρδίαν διαπιστώνω τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονός καθ' ἑκάστην. Σωρεῖται ἀναφορῶν τῶν διαφορῶν διοικήσεων μὴ περιέρχονται ἀνά πᾶσαν στιγμὴν τοῦ 24ώρου, παρουσιάζουσαί μοι τὴν κατάστασιν ταύτην. Εἶνε πρωτοφανὲς τὸ κατάντημα οὗτο ἐνὸς Στρατοῦ, ὅστις μέχρι πρὸ ὀκτώ ἡμερῶν ἀκόμη δὲν ἐγνώριζε κάματον ψυχικὸν καὶ σωματικὸν νὰ παρουσιάξῃται σήμερον ῥάκος.

Δὲν πρόκειται μόνον περὶ ὀπλιτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ στελεχῶν ἀκόμη. Ἔχει καθῆσει ἔμμονος ἰδέα εἰς τὴν ὀλιότητα σχεδὸν τοῦ Στρατεύματος, ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε ἄσκοπος, ὅτι πᾶσα ἀντίστασις εἶνε ματαία καὶ ὡς μόνῃ διέξοδος δὲν ἀπομένει εἰμὴ μόνον ἡ συνθηκολόγησις. Μέχρι τοιοῦτου σημείου ἔχει εἰσχωρήσει τὸ μικρόβιον τοῦτο εἰς τὸν Στρατὸν μας, ὥστε νὰ παρατηρῆται τὸ θλιβερόν φαινόμενον Συντάγματα Πεζικοῦ, ἅτινα δὲν ἐγνώριζον τί θὰ πῆ θυσία, κάματος καὶ διαταγμός, νὰ ἀρνούνται νὰ παραμείνωσιν ἐν προφυλακαῖς κατὰ τὴν σύμπυξιν μὴ ὑπαρχούσης κἂν ἐπαφῆς μὲ τὸν ἐχθρόν.

II.— Ἡ κατάστασις αὕτη, χειροτερεύουσα ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, μὲ ἀπελπίξει καὶ μὲ θέτει εἰς ἄκραν ἀνησυχίαν θταν σκέπτομαι, ὅτι εὐθὺς ὡς ληφθῆ ἡ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐν τῇ τελικῶς καταληφθησομένῃ τοποθεσίᾳ τῶν συνόρων καὶ πρὸ αὐτῆς ἀκόμη, ὁ Στρατὸς εἶνε ἐνδεχόμενον ν' ἀπορρίψῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ δώσῃ οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἄρῃ ὁ ἐχθρὸς νίκας καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἐθνικοῦ ἐδάφους.

Συνέβη δυστυχῶς τὸ τοιοῦτον μόλις προχθὲς εἰς Κιάφα — Κιαρίτ καὶ δὴ εἰς τὸ 5ον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστὸν, ἐκράτησεν ἐπὶ ἑξαήμερον τὰς σφοδροτέρας ἐχθρικᾶς ἐπιθέσεις εἰς ὑποδείκτιν 731.

III.— Αὕτη εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ Στρατοῦ σήμερον καὶ οὕτω προδίδεται νὰ ἐξελιχθῆ. Τὰ αἷτια τοῦ καταντήματος τούτου εἶνε πολλαπλᾶ, ἐκφεύγοντα τῆς παρούσης. Ἐπεὶγεῖ ἡ θεωρεῖα τῆς καταστάσεως, διότι θὰ εὐρεθῶμεν ἐντὸς ὀλίγου πρὸ θλιβεραῶν εἰκόπων τοῦ Στρατοῦ μας, ὅστις εἶνε ἄξιος, ἐν τοιούτοις, καλυτέρας τύχης. Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν διεπεραιώθησαν καὶ Μονάδες συντεταγμένα, τώρα ὑπάρχει φόβος νὰ μὴ παρουσιασθῆ τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Λύσιν δὲν δύναμαι νᾶ προτείνω, οὔτε ν' ἀναλάβω τὴν προτεινομένην ὑφ' ὄλων τῶν ὑπ' ἐμὲ Διοικήσεων, τῆς ἀνεξαρτητοποιήσεώς μου διὰ νὰ συνθηκολογήσωμεν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἶμαι στρατιώτης καὶ θὰ ὑπακούσω εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Προϋσταμένων μου, ἃς ἀναμένω ἐναγωνίως.

Τ.Τ. 197, τῆ 19 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Καὶ πάλιν διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς ὅτι σωρεῖται ἀναφορῶν ἀπυθύνοντο πρὸς τὸ Τ.Σ.Η. πράγμα πού ἀρνοῦνται ἤδη καὶ ἰδιαίτατα ὁ κ. Ρουσόπουλος. Ὡσαύτως ἀποδεικνύεται ὅτι ὄλαι αὐτῶν ἐπὶ τῶν Διοικήσεων ἐπρότειναν τὴν λύσιν τῆς ἀνεξαρτητοποιήσεώς του. Δεδομένου ὅτι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Γ' Σώματος δὲν ἐπεβλήθη οὐδεμία ἀναφορά, ἔπεται ὅτι ἅπασαι αἱ διοικήσεις τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων ἐπρότεινον τὴν λύσιν ταύτην καὶ σήμερον τὴν ἀρνοῦνται.

Ὁ Στρατηγὸς Πιτσίκας ἐνῶ προχθὲς μόλις εἶχε ἀναφέρει, ὅτι ἡ κατάστασις ἔφθασε «εἰς τὸ ἀπροχώρητον» ἤδη ἀναφέρει ὅτι χειροτερεῖται ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Ἐνεκα τούτου ἴσως νὰ εἶχε χαρακτηρισθῆ ὡς ὑπερβολικὸς καὶ δὲν ἐγένετο πιστευτὸς εἰς Ἀθήνας.

Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ὁμολογεῖ ὅτι ἀδυνατοῦσε νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ὁ Στρατὸς περιῆλθεν εἰς τὸ θλιβερὸν κατάντημα νὰ ἐμφανίζεται ῥάκος.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς προκύπτει, ὅτι συντάγματα πεζικοῦ ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν ἠρνοῦντο νὰ ἐγκαταστήσουν προφυλακὰς, μὴ ὑπαρχούσης κἂν ἐπαφῆς μετὰ τὸν ἐχθρόν.

Ἐν ἄλλο Σύνταγμα ἀπὸ τὰ διαπρέψαντα ἀπέρριψε τὰ ὄπλα καὶ ἐτρέπη εἰς τὰ ὄρη. Τοῦτ' αὐτὸ φοβεῖται ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. δι' ὄλα τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων, μήπως ἀπορρίψουν τὰ ὄπλα καὶ τραποῦν εἰς φυγήν.

Ἡ ὀλότης τοῦ Στρατοῦ, κατὰ τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η., εἶχε τὴν ἔμμονον ἰδέαν, ὅτι ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου ἦτο ἄσκοπος καὶ ἡ ἀντίστασις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ματαία. Ἐν τοσοῦτω καθηγηταὶ Πανεπιστημίου (Μπαλῆς — Τριανταφυλλόπουλος) καὶ πολιτευταὶ (Τσάτσος Θεμ., Μυλωνάς, Κύρκος), ἐβεβαίωσαν ἐνόρκως τὰ ἀντίθετα καὶ ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ κ. Πιτσίκας, ἦτοι ὅτι ὁ Στρατὸς ἤθελε δῆθεν τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ «ὀλοκαύτωμα» εἰσέτι. Εἰς τὴν συνείδησιν ἐκάστου ἐναπόκειται νὰ κρίνῃ καὶ νὰ πιστεύσῃ.

Διὰ τὰ αἷτια τοῦ καταντήματος, λέγει ὁ κ. Πιτσίκας εἰς τὴν ἀναφορὰν του, εἶνε πολλαπλᾶ καὶ ἐν τοσοῦτω ἡ εὐθύνη δι' ὄλα ἐπιρρίπτεται εἰς ἐμέ, ὅστις ἤμην ἀμέτοχος ὡς θὰ ἀποδειχθῆ, καὶ ἀνεμίχην τὸ μεσονύκτιον τῆς 19 πρὸς 20 Ἀπριλίου.

Ἐπὶ πλέον ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Στρατὸς μας εἶνε ἄξιος καλύτερας τύχης, ἂν δὲν θεραπευθῆ διὰ τῆς συνθηκολογήσεως ἢ θλιβερὰ κατὰστασις, μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος νὰ θεραπεύσῃ τὴν κατάστασιν. Ἀναμένει ἕτερον θεράποντα «μετὰ ἀγωνίαν», προφα-

νῶς διότι γνωρίζει ὅτι δὲν ζητοῦνται ἐν Ἑλλάδι εὐθῦναι δι' «ἀδρά-
νεια».

Τέλος καὶ πάλιν ἐκφράζει φόβους μὴ ὁ ἐχθρὸς προχωρήσῃ εἰς
τὸ Ἐθνικὸν ἔδαφος. Οἱ φόβοι οὗτοι ἦσαν γενικοὶ καὶ ἂν ἐξητεῖτο πα-
ρὰ τῆς ὁλότητος ἢ συνθηκολόγησις, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸ ὅτι ἐ-
πιστεύετο, ὅτι ἦτο πρὸς τὸ Ἐθνικὸν μας συμφέρον. Μὲ ἄλλους λόγους
καὶ πάλιν ὁ πατριωτισμὸς ἐπεκράτει.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη πῶς ἔβλεπον τὴν κατάστασιν οἱ πολῖται
Ἠπειρώται, οἵτινες παρηκολούθουν τὴν κατὰ μάζας ἐξ Ἰωαννίνων
διέλευσιν τῶν διαρρεόντων ἐκ τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν τοῦ Ἄλβα-
νικοῦ μετώπου.

Τὴν συνισταμένην ὄλων ἀπετέλει ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων
Σπυρίδων, ὅστις ἀπήθυνε πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν τὸ ἐπόμενον τη-
λεγράφημα, ὅπερ θὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὴν τότε κρατούσαν ἀτμόσφαιραν
τῆς καταστάσεως καὶ ζωντανεῖ τὰς τότε ἀντιλήψεις.

Ἄλέξανδρον Κορυζῆν, Πρωθυπουργὸν

Ἄ θ ἡ γ α ς

Ἐπερχομένη ἐξέλιξις γεγονότων ἐπιβάλλει ἐπιτακτικὸν καθῆκον ἀ-
πευθίνω ὑστάτην ἔκκλησιν. Πᾶσα ἀναβολὴ ἀπειλεῖ κατάρρυσιν μετώ-
που, διαπόμπευσιν τετιμημένου νικητοῦ Στρατοῦ, καταδίικην ἴσως ὀρι-
στικὴν μεγαλωνύμου τμήματος Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ἐξορκίζω ἐπιτρέ-
ψητε αὐθωρεῖ ἐλευθέραν ἐνέργειαν Στρατιᾶς Ἠπειροῦ, μὴ ἐπηρεάζου-
σαν ἄλλως κινήσεις, δυναμένην ἴσως ἐξασφάλισιν ἐνότητα τυχὸν σύμ-
παντος Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀποτρέψῃ ἐκδικητικὴν μανίαν καὶ κατακτητικὴν
βουλμίαν Ἰταλῶν.

Ἰωάννινα, 16 Ἀπριλίου 1941

Ἰωαννίνων ΣΠΤΡΙΔΩΝ.

Τὴν ἐπομένην τῆς ὑποβολῆς τοῦ ἄνω τηλεγραφήματος προσελ-
θὼν ὁ ἱεράρχης εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Σ.Η. μὲ συνήτησε καὶ μοι
εἶπε ὅτι εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ διὰ νὰ ζητήσῃ ἀεροπλάνον ἵνα μεταβῇ παρὰ τὰ
γυρατεῖα του εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην διεξετραγώ-
δησε τὴν κρισιμωτάτην καὶ ἄνευ προηγουμένου δημιουργηθεῖσαν κα-
τάστασιν καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐνώσω τὰς προσπάθειάς ὅπως τῷ
δοθῇ ἀεροπλάνον διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν
αὐτοπροσώπως. Μετέβην παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ τὸν πα-
ρεκάλεσα πρὸς τοῦτο. Ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι διελύθη τὸ ἀερο-
δράμιον δυνάμει ἐιδικῆς διαταγῆς. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην μετέδωκα
εἰς τὸν Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησα.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων, συντάξε αὐθιμερὸν (17 Ἀπρι-
λίου) τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν ἣν ἀπήθυνε πρὸς τὸν κ. Πισσίκαν.

Ἐν Ἰωαννίνοις, τῇ 17 Ἀπριλίου 1941

Διοικητὴν Τ.Σ.Η. Ἀντιστράτηγον Πισσίκαν

Ἐ ν τ α ὤ θ α

Κατὰ τὴν τῶν πολυῶρων προφορικῶν διαθημάτων μου, αἰσθάνομαι τὸ
ὑπερτατον καθῆκον ν' ἀπευθίνω πρὸς ὑμᾶς καὶ μίαν ὑστάτην ἔγγραφον:

Ἐσκλησιν. Ἡ ραγδαία ἐξέλιξις τῶν γεγονότων καθιστᾶ πολύτιμον καὶ τὴν τελευταίαν ὥραν καὶ τὸ τελευταῖον λεπτόν τῆς ὥρας.

Ὁ κίνδυνος τῆς καταρρέουσας τοῦ Μετώπου, τῆς ἀτιμώσεως ἐνὸς τετιμημένου καὶ ἐνδόξου Στρατοῦ, τῆς εἰσβολῆς ὀρδῶν κατεχομένων ἀπὸ ἐκδικητικῆν βουλμίαν, τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος τοῦ Ἔθνους διὰ διπλῆς Κατοχῆς, τῆς ὀριστικῆς ἴσως καταδίκης ἐνὸς τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, τὸ ὅτιον ἐπὶ τρεῖς χιλιετηρίδας ἀπετέλεσεν τὴν κοίτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προβάλλει τόσον ἔντονος, ὥστε πᾶς δισταγμὸς καὶ πᾶσα ἀναβολὴ συνεπάγεται τεραστίας εὐθύνας καὶ δὴ ὄχι μόνον ἔναντι τῆς Ἱστορίας.

Σᾶς παρεκάλεσα, σᾶς ἰκέτευσα, χωρὶς ἀτυχῶς νὰ κατορθώσω νὰ ὑπερνικήσω τοὺς δισταγμοὺς σας. Ἐν τέλει ἐξελιπάρησα διὰ τοῦ στρατηγοῦ Τσολάκογλου τὴν παραχώρησιν ἀεροπλάνου, ἵνα, ἀψηφῶν κινδύνους καὶ κόπους παρὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν κλονισθεῖσαν ὑγείαν μου, μεταβῶ εἰς Ἀθήνας.

Τολμήσατε, στρατηγέ, αἱ στιγμαὶ εἶνε πολύτιμοι.

Μὴ θελήσητε νὰ συνδέσητε τὸ ὄνομά σας μὲ τὴν μεγαλυτέραν συμφορὰν καὶ τὴν θλιβερωτέραν ἀτίμωσιν, ἣν ἀνέγραψάν ποτε αἱ σελίδες τῆς Ἱστορίας.

Εἰς ἐμὲ δυστυχῶς δὲν ἀπομένει ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ δεηθῶ τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ νὰ σᾶς φωτίσῃ ἵνα καταστήσητε ἐλαφρότερον τὸ μαρτύριον τοῦ σταυρουμένου Ἔθνους.

Ἰωαννίνων ΣΠΥΡΙΔΩΝ.

Τὸ πνεῦμα ἀνησυχῶν ποῦ ἐκράτει τότε διαγράφεται μὲ ὄλην τὴν ἀγωνίαν καὶ μὲ ὄλον τὸν πατριωτικὸν πόνον, ποῦ ἔβλεπε τοὺς κινδύνους τῆς ἀτιμώσεως, τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος, τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς ἐκδικήσεως καὶ τὴν βουλμίαν τῶν ὀρδῶν.

Τὴν ἀτίμωσιν ἔβλεπεν ὁ Ἱεράρχης ὡς τὴν θλιβερωτέραν ἐκ τῆς ἱστορίας.

Δέον νὰ τονισθῇ ὡσαύτως ὅτι ὁ Σεβασμιος Ἱεράρχης ἐγνώριζε τὸ μέγεθος τῆς διαρροῆς καὶ τῆς κρισιμότητος τῆς καταστάσεως ἀπὸ τὰς πληροφορίας ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν, ποῦ παρεκλούθουν τὸ δρᾶμα καὶ μετέβαινον εἰς τὸν Ἱεράρχην διὰ νὰ ἐμψυχωθῶν.

Ὅσαύτως ἐγνώριζε διὰ τίνας λόγους οἱ Ἱταλοὶ θὰ ἠτίμαζον τοὺς Ἕλληνας ὡς καλῶς εἶχε ἐκτιμήσει τὴν μανίαν τῶν Ἀλβανικῶν ὀρδῶν καὶ τὴν διάσπασιν τῆς Ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἠπειρωτῶν.

Ἄξιον ἐξάρσεως εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι κατεβάλλετο προσοχὴ νὰ μὴ ἐπηρεασθῶν αἱ κινήσεις τῶν Βρεταννῶν ἀπὸ τὰς τυχὸν ἐνεργείας τῆς Στρατιάς Ἠπείρου. Ὁ Σεβασμιώτατος Ἱεράρχης εἰς τὸ τηλεγράφημά του περιέλαβε τὴν φράσιν «μὴ ἐπηρεαζούσας ἄλλως κινήσεις».

Τὸ μόνον ποῦ διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἱεράρχου εἶνε ὅτι ἀποφαίνεται «ὅτι πᾶς δισταγμὸς καὶ πᾶσα ἀναβολὴ συνεπάγεται τεραστίας εὐθύνας» ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ἀδράνεια μᾶλλον ἀμείβονται, ὡς προερρήθη.

Θὰ παραθέσω ἐνταῦθα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ διὰ νὰ ἀντιληφθῆ πᾶς τις τὴν διαμορφωθείσαν κατάστασιν διὰ λεπτομερεστάτων περιγραφῶν καὶ διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι αἱ ἀντιλήψεις ποὺ ἐκράτουν εἰς τὴν δόχουτον κοινὴν γνώμην τῶν Ἑπειρωτῶν πατριωτῶν, ἐπρεσβεύοντο καὶ ἀπὸ τὴν ὁλότητα τοῦ Στρατοῦ Ἑπείρου καὶ δὴ πρὸς τὸ συμφέρον τὸ Ἐθνικόν:

17 Ἀπριλίου (Μεγάλη Πέμπτη)

Τὴν προίαν τῆς σήμερον, γράφει ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Μπάκου, ὁ Διοικητὴς τῆς 5ης Μεραρχίας, πληροφορηθεὶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Τ.Σ.Η. ὅπως ἐγκατασταθῆ ἡ Μεραρχία του εἰς τὴν γραμμὴν Τσάρτσουβα — Λεσκοβίσι, ἐξήγησε τὴν λήψιν ὀρισμένων μέτρων καὶ εἰ δυνατόν τὴν μεταφορὰν τῆς Μεραρχίας εἰς Κρήτην, διότι ἐφοβεῖτο ἀναρχίαν καὶ τὴν παρουσίαν του εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η., ἵνα ἀναφέρῃ τοὺς λόγους προσωπικῶς. Ἡτήσατο ὡσαύτως τὴν συνδρομὴν τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου πρὸς ἀποσῶσιν συμφορῶν. Μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα ἀνέφερε τὴν κατάστασιν καὶ ἐπανελθὼν, ἐξέφραξε διὰ καυστικῶν φράσεων τὰς ἐντυπώσεις του, ἃς ἀποφεύγω νὰ διατυπώσω.

Ὡμίλει περὶ κατάντιας ἀβούλων, ἐξ ἧς θ' ἀπορροεῖται συμφορὰ, ἐὰν ἄλλοι δὲν ἀνελάμβανον πρωτοβουλίαν. Πάντως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀνάγκης τὸ Τ.Σ.Η. διέταξε τὴν εἰς Καλιτάκι συγκέντρωσιν τῆς 7ης Μεραρχίας.

Ἡ σύμπτυξις ἐξακολουθεῖ χωρὶς ἡ πίεσις τοῦ ἐχθροῦ νὰ εἶνε σθεναρά. Αὕτη ἰδιαιτέρως ἐξεδηλοῦτο εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ Σώματος ἐν τῇ κατευθύνσει τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος Γιαννακοπούλου, ὅπερ κυριολεκτικῶς διελύθη.

Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀφίχθη ἰκέτης εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου ὁ Ἐθνεργάτης Μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Οὗτος κυριολεκτικῶς μὲ ἰκέτευσεν ν' ἀναλάβω τὴν πρωτοβουλίαν συνθηκολογήσεως μὲ τοὺς Γερμανούς, «Σώσατε, πρὸς Θεοῦ, τὴν δυστυχισμένην Ἑπείρον, ἰκέτευσεν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν καὶ ὀλίγα λεπτά διὰ τὸ Ἔθνος μας» Τελικῶς κατέληγε, ἰκετεύων, νὰ ληφθῆ μία ἀπόφασις ἔστω καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Β' Σώματος διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ἡ πρότασις τοῦ Μητροπολίτου συνεζητήθη παρουσία τοῦ κληθέντος ἐπιτελάρχου μου. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀπελπιστικῆς καταστάσεως ἐξουσιοδόγησα τὸν Μητροπολίτην νὰ μεταβῆ εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Α' Σώματος, ὅφ' ὃν ἐδεχάμην νὰ ταχθῶ πρὸς λήψιν πάσης ἀπὸ κοινοῦ ἀποφάσεως, ἣτις θὰ ἐξησφάλιζε τὴν τιμὴν τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ καὶ τὴν μὴ παράδοσιν εἰς τοὺς Ἰταλούς. Πάντως ἡ ψυχὴ ὄλων ἐπόθει ὅπως ἡ τυχὸν ληφθησομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀπόφασις εἴρῃ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν ἐκεῖθεν τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων. Ὅλα τ' ἀνωτέρω καθίσταν ἐν σκέψει ἐπιβεβλημένην τὴν ἀπόφασιν πρωτοβουλίας, ὅπως σώσω ἐκ τῆς ἀτιμώσεως τὸ Β' νικηφόρον μου Σῶμα Στρατοῦ. Οἱ διαφρονεῖντες διέτρεχον τὰ μετόπισθεν ἐνσπείροντες τὴν διάλυσιν καὶ ἔφεδροι ἀξιοματικοί, ἀβούλοι καὶ ἄνευ ἀντιδράσεως, παρηκολούθουν τοὺς διαφρονεῖντας.

18 Ἀπριλίου (Μεγάλη Παρασκευή).

Τὰ γεγονότα ἐξελίσσονται ραγδαίως, τόσον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Γερμανικῆς ἀπειλῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως διαρροῆς Μονάδων.

Μία καὶ μόνη σκέψις ἐβασάνιζε τοὺς πάντας: Νὰ εὐρεθῶσι ἐντεῦθεν τῶν συνόρων, πρὶν ἢ καταστραφοῦν αἱ μοναδικαὶ γέφυραι τῆς Μέρτζανης, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἡ ἐχθρική ἀεροπορικὴ ἐπίθεσις ἐξεδηλοῦτο καθήμερινῶς καὶ μετὰ λύσεως. Πρὸ τινος εἶχε καταστραφῆ ἢ παρὰ τὰς γεφύρας ἀντιαεροπορικὴ πυροβολαρχία τῶν 88.

Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον μεταβληθῆ εἰς ἀγρονόμους προσπαθοῦντες νὰ συγκρατήσωσι τοὺς φεύγοντας.

Ὁ Στρατηγὸς Ρουσόπουλος ἀναφέρων τὴν διαρροήν, ἐτόνιζεν ὅτι μετεβλήθη εἰς ἀγροφύλακα. Ὁ ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Σχολῆς προσελθὼν μοὶ ἀνέφερεν, ὅτι ἡ διαρροὴ ἐπεκτείνεται ἄνευ προηγουμένου.

Τὸ Ἀπόσπασμα Γιαννακοπούλου ἀπεδείχθη, ὅτι διελύθη οὐχὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ λόγω φυγῆς τῶν ἀνδρῶν. Ἐκ τοῦ Συντάγματος ἀπέμειναν πυρῆνες ὑπὸ τοὺς ἀρίστους ταγματάρχας Ἀντωνόπουλον καὶ Κόνσταν. Ἐκ τοῦ Πυροβολικοῦ, ποῦ ἦτο προσκεκολλημένον εἰς τὸ Ἀπόσπασμα, ἔμεινεν ἓν πυροβόλον... Ἡ κατάστασις ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καθίσταται φοικώδης. Οἱ στρατιῶται ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, ὧν ἀρπάζουσι τὰς ἀποσκευὰς μετὰ τῶν κτηνῶν καὶ τρέπονται πρὸς τὰς ἐστίας των (Θεσσαλίαν — Μακεδονίαν — Στερεάν). Ὁ Συνταγματάρχης Γριβέας, λόγω ἀνταρσίας τοῦ Συντάγματος τοῦ ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τρίτης (15 Ἀπριλίου) ἐζήτησε τὴν ἀντικατάστασίν του ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς θλίψεώς του.

Εἰς τὰ 16ον καὶ 19ον Συντάγματα ὅμοιαι ἀνταρσίαι. Εἰς τὰ 50ὸν καὶ 33ον Συντάγματα αὐτόμολοι καὶ φυγάδες. Εἰς τὰ Συντάγματα τῆς 17ης Μεραρχίας (Ρουσοπούλου) διέρρεον καὶ τὰ τμήματα τῆς γραμμῆς συνεκροτοῦντο ἀπὸ... ἐλαχίστους πειθαρχικούς.

Εἰς τὸ 8ον Σύνταγμα αὐτόμολοι καὶ δηλώσεις «δὲν πολεμᾶμε τοὺς Γερμανούς». Οἱ διάφοροι φυγάδες, καταλαμβάνοντες τὴν κεντρικὴν ὁδὸν διασπείρουν ἐμπόδια, ὑποχρεώνοντες τὰ αὐτοκίνητα ἐφοδιασμοῦ νὰ σταματήσωσι καὶ τὰ διατάσσουν ἀπειλητικῶς νὰ τοὺς μεταφέρουν ὀπίσω (πρὸς Ἰωάννινα). Οὕτως ὁ ἐφοδιασμὸς καθίσταται προβληματικὸς μέχρῃς ἀνυπαρξίας.

Περὶ πάντων τούτων καὶ τῶν λαμβανομένων μέτρων ἐτηρεῖτο ἐνήμερον τὸ Τ.Σ.Η. καὶ διὰ προσωπικῶν ἀναφορῶν καὶ διὰ τηλεφωνημάτων. Ἄλλως τε, ὁ αἰτήσῃ τοῦ Σώματος Στρατοῦ ἀριχθεὶς ἐπιτελῆς τοῦ Τ.Σ.Η. ἀπὸ τῆς 16 Ἀπριλίου εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου ταγματάρχης Καραβίας ἐνημέρωνε τοῦτο. Οὐδεμία ὅμως ἀπόφασις ἐλαμβάνετο.

Ἔγρα 10η (τῆς 18 Ἀπριλίου)

Ἐπὶ τὴν πίεσιν τῆς ἀφορήτου καταστάσεως, ἦτις ἐπαρουσίαζε τὸν Διοικητὴν τοῦ Β' Σώματος ἀνίκανον νὰ λάβῃ ἀπόφασίν τινα, ἢ νὰ προκαλέσῃ θετικὴν τοιαύτην καὶ συνεπῶς νὰ καταδείξῃ τὸ ἐμβαλλόμενον ἐνδιαφέρον ἀνωτάτου Διοικητοῦ, καλομένου νὰ σώσῃ τὸν Στρατόν του, ὅστις οὐδὲν ἦτο δυνατόν ἄλλο νὰ προσφέρῃ καὶ ὅστις ἤγετο μοιραίως πρὸς τὴν ἀτίμωσιν, ἀτεφάσισα πρὸ πάσης πρωτοβουλίας νὰ

ὑπερῶ δια πρώτην φοράν τὴν Ἱεραρχίαν καὶ νὰ καταστήσω προσω-
πικῶς γνώστην τῆς ἀτελειστικῆς καταστάσεως τὸν Ἕπουργὸν τῶν Στρα-
τιωτικῶν, μεθ' οὗ μὲ συνέδεε φιλία καὶ ἀλληλοεκτίμησις, καὶ νὰ ζη-
τήσω τὴν ἐπέμβασίν του. Πράγματι προσῆλθε εἰς τὸ τηλέφωνον καὶ
τῷ ἀνέφερον ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «Κύριε Ἕπουργέ, αἱ στιγμαὶ δὲν δέ-
χονται ἀναβολήν. Σᾶς ἐξορκίζω ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἐν ὀνόματι ἐνὸς
Στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἔφθασε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς Δόξης του, νὰ λάβετε
ἀποφάσεις, διότι θὰ κλαίσωμεν ἐρεΐπια χειρότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
Ἐγὼ κλαίω ἤδη πρῶτος. Ἐάν ὑπάρχη κανεὶς πού δύναται νὰ μὲ ἀντι-
καταστήσῃ καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἀκάνθινον στέφανον, ἃς ἔλθῃ ἵνα ταχθῶ
ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ὡς στρατιώτης». Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἕπουργοῦ
ἦτο ἡ ἐξῆς: «Σᾶς ὀρκίζομαι ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ὅτι θὰ κάμω γιὰ
Σᾶς καὶ γιὰ τὸν Νικηφόρον Στρατὸν ὅ,τι μπορῶ».

Ἐπικολούθησε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

Ἄριθ. 501)18.4.41

Τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ

Πρὸς

Τὸν Ἕπουργὸν Στρατιωτικῶν, Ἀρχιστράτηγον καὶ Τ.Σ.Η.

Ἄνεφερα ἐπανειλημμένως, καὶ ἀναφέρω μετὰ παρησίας, ὅτι κα-
τάστασις ἐξελίσσεται ραγδαίως ἐπὶ τὰ χεῖρω. Διαρροή, ἀνυπακοή, ἐγ-
κατάλειψις ἀξιωματικῶν ἐπιτείνεται παρ' ὅλα ληφθέντα μέτρα καὶ τυ-
φεκισμούς. Ἐξορκίζω Ἰμᾶς ἐν ὀνόματι Θεοῦ λάβετε ἄμεσον ἀπόφασιν
ἵνα μὴ θρηνησωμεν ἐρεΐπια ἄνευ προηγουμένου. Οἰσοδῆποτε νομίζει ὅτι
δύναται νὰ φέρῃ τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου ἰκανώτερος ἐμοῦ ἃς ὀρθο-
λόγησι καὶ ἃς ἔλθῃ νὰ κλαύσῃ αὐτὸς τὴν καταστροφὴν, διότι τὰ δά-
κρυα τὰ δικὰ μου ἐστείρευσαν.

Ἕποστράτηγος Μπάκος

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο μετεδόθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου
εἰς τὸν Συνταγματάρχην τοῦ ΙΙΙ Γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου
Κιτριλάκη τὴν ΙΙην ὥραν. Οὐδεμία ἀπάντησις ἐδόθη ἐπὶ τούτου θετι-
κῆ ἢ ἀρνητικῆ.

Ἀντιθέτως ἐξεδόθη διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἀπαγορεύου-
σα τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἐπομένην ἐπληροφορήθη
τὸν θάνατον τοῦ Πρωθυπουργοῦ (ἀργότερον δὲ ὅτι βάσει τῆς τηλε-
γραφικῆς ὡς ἄνω ἀναφορᾶς, συνεκροτήθη Ἕπουργικὸν Συμβούλιον μὲ
ἀποτέλεσμα λόγῳ ἀρνήσεως τοῦ Βασιλέως ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν προτει-
νομένην ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Ἕπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν
συνθηκολόγησιν, τὴν αὐτακτονίαν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Χώρας).

Τὴν 12ην ὥραν ὁ Ἐπιτελάρχης τοῦ Α' Σώματος (Βαγενᾶς) ἐξή-
τησε τὸν ἐπιτελάρχην, ἵνα καθορισθῇ συνάντησις τοῦ Στρατηγοῦ Δεμέ-
στιχα μετὰ τοῦ Ἕποστρατήγου Μπάκου εἰς ἣν παρίσταντο καὶ οἱ ἐπι-
τελάρχαι, συνεφωνήθη δὲ τοιαύτη συνάντησις τὴν 22αν ὥραν εἰς Καλπάκι.
εἰς τὸ ἐκεῖ καταφύγιον πρὸς ἀποφυγὴν σχολίων ἐκ τῆς συναντήσεως.
Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τριτίης (15 Ἀπριλίου) τὸ Α' Σῶμα

Στρατού είχε προτείνει εις τὸν Ἀρχιστράτηγον, καθ' ὑπέρβαση τῆς ἱεραρχίας, συνθηκολόγησιν.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦ στρατηγοῦ Δεμέστιχα εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Ἀριθ. Α. Π. 11121)1569)475

Ἀρχιστράτηγον

Ἀθήνας

Δημιουργηθεῖσα κατάστασις θὰ ἐπιφέρει ἀναποφεύκτως αἰχμαλωσίαν, ἀτίμως καὶ ἄδοξον διάλυσιν Στρατοῦ, ὧν δὲν εἶνε ἄξιος.

Ἄπασα ἡ ἱεραρχία Σώματος Στρατοῦ προτείνει συνθηκολόγησιν, ὡς μόνην ἀπομένουσαν λύσιν ἄμεσον ἀναχωρῆν μετὰ Γερμανῶν, ἐπὶ δρω μὴ εισόδου Ἴταλῶν Ἑλληνικὸν Ἔδαφος.

Α' Σῶμα Στρατοῦ (Φρουραρχεῖον Δ. Α.)

Ἀντιστράτηγος Δεμέστιχας

Κοινοποίησις

Τ.Σ.Η. (ὕ.τ.ἀ.)

Β' Σῶμα Στρατοῦ

Τὴν 14ην ὥραν ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. (Πιτσικας) ἐληροφορήθη ἀνακριθῶς τὴν σύμπτυξιν βαθυτέραν τοῦ πρέποντος καὶ νομίσας ὅτι ἐγκατελείφθη ἡ γραμμὴ Λεγκαρίτσα, ἐκάλεσεν εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν ἐπιτελάρχην μου καὶ οὕτω διημέμφθη μεταξύ των, ἐπὶ παρουσίᾳ μου καὶ τῇ ἐγκρίσει μου ἡ ἑξῆς συζήτησις:

Ἐρώτησις: Πῶς ἔχει ἡ κατάστασις; Ἐγκατελείφθη ἡ Λεγκαρίτσα;

Ἀπάντησις: Μένουμε καὶ θὰ μένουμε. Ἐγκατεστήσαμεν προγεφύρωμα εἰς τὸ Δεσποβίκι. Συντάγματα στασιάζοντα τὰ ὀδηγήσαμεν εἰς τὴν γέφυραν Σκορδέλη.

Ἐρώτησις: Θὰ κρατήσουν;

Ἀπάντησις: Ἄν τὸ ἐγνώριζα θὰ ἦμην εὐτυχῆς. Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ἀναφέρω τίποτε, ὅταν ὁ ὑποστράτηγος Ρουσόπουλος φωνάζῃ ὅτι διαφύγει...

Ἐρώτησις: Δύο ἡμέρας θέλω νὰ κρατήσετε.

Ἀπάντησις: Στρατιγέ, ἡμεῖς θέλουμε τέσσερες, διότι δὲν θέλουμε οὐδὲ εἰς στρατιώτης νὰ μείνῃ ἐκεῖθεν τῶν συνόρων...

Ἐρώτησις: Πρὸ τινων ὤρων μὲ πῆρε ὁ Προϋπουργὸς καὶ μοῦ εἶπε νὰ κρατήσουμε, διότι σὲ λίγες ὥρες θὰ ληφθῇ ἀπόφασις (προφικνῶς ὑπηνίσσετο τὸ συγκληθὲν Ἐπουργικὸν Συμβούλιον).

Ἀπάντησις: Στρατιγέ, ἡμεῖς γνωρίζομεν διοικητὴν Στρατιᾶς Ἡπείρου, ποῦ πολεμᾷ.

Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ζητοῦν νὰ τοὺς ἐξασφαλίστη τὴν τιμὴν. Δὲν θέλουμε ἀτιμωτικὴν διάλυσιν καὶ παράδοσιν.

Μὴ πιστεύων πλέον, καὶ ἀποδίδων τοῦτο εἰς παράλυσιν ἐγκλινοῦσαν τὸν κίνδυνον ἀτιμώσεως, ἤλθον εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην ν' ἀναλάβω μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Α' Σώματος, τὴν συνθηκολόγησιν πρὸς πρόληψιν ἀτιμωτικῆς καταρρέσεως.

Τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην μου, ὅστις μοι εἰσηγήθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξουσιοδοτηθῶ ἐν λευκῷ καὶ ἀπὸ τοῦς Μέρραρχους μου καὶ ἀπὸ τοῦς ἐπιτελεῖς μου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅπως συζητηθῆ ὑπὸ πάντων μήπως ὑπάρχη καὶ ἄλλη λύσις.

Πράγματι ἐζήτησα ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Ρουσόπουλον, ἧτις μοι ἐδόθη ἀσυζητητί. Οἱ Μέρραρχοι Μάρκου καὶ Σπηλιωτόπουλος ἀνέφερον τὴν ἀνάγκην ταύτην ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τρίτης (15 Ἀπριλίου) πρὸς τὸν ἐπιτελάρχην μου αὐτοπροσώπως καὶ τηλεφωνικῶς περὶ ἀνάγκης λήψεως ἀποτελεσματικῆς ἀποφάσεως. Τὰς ἀναφορὰς ταύτας ὁ Συνταγματάρχης Τσακαλώτος διεδίδασε τηλεφωνικῶς εἰς Ἰωάννινα, ὅπου εὐρισκόμην παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Τ.Σ.Η. ὡς ἔπεται:

Ἄριθ. 8622)15.4.41

Ὁ Ἐπιτελάρχης Τσακαλώτος

Πρὸς

τοὺς Στρατηγούς Πιτσίκαν καὶ Μπάκον

Στρατηγὸς Μάρκου καὶ Μέρραρχος Σπηλιωτόπουλος ἐτηλεφώνησαν ἵνα σὰς ἀναφέρω ἐπὶ λέξει: Κατάστασις στρατιωτῶν των τοιαύτη, ὥστε ἀδύνατον ἀναλάβωσι ἀγῶνα. Δὲν εἶνε ὥρα πλέον συνδεδασμένων ἐλιγμῶν. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν κατάστασις χειροτερεῖται. Ἀνάγκη λήψεως ταχείας καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀποφάσεως. Νὰ ἐπιδοθῆ εἰς στρατηγὸν Μπάκον.

Τσακαλώτος

Ἐπὶ πλέον τὴν 16ην ὥραν συνεκέντρωσα τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Στρατηγείου καὶ τοῖς ἐξετέθη ἡ κατάστασις (τὴν ἐγνώριζον), ἡ πρόσκλησις τοῦ κ. Δεμεσίτσα, αἱ ἱκεσίαι τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ ἡ ἀπόφασίς μου νὰ ζητήσωμεν συνθηκολόγησιν πρὸς Γερμανούς, ἐάν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐλάμβανε ἀμέσως ἀποφάσεις. Κατέληγον ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἠγάμην, κατόπιν ματαιώσεως τῆς προσπάθειας τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων παρὰ τῷ Στρατηγῷ Πιτσίκαν.

Ἄπαντες συνεφώνησαν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύσις. Ἴνα περισωθῆ ἔναντι τῶν Ἰταλῶν τὸ γόητρον τοῦ νικηφόρου Στρατοῦ μας. Ἄπαντες ἔβλεπον τὸ φάσμα τῶν στρατιωτῶν νικητῶν ν' ἀπορρίπτωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ καταδιώκωνται ὑπὸ τῶν χθῆς ἠττημένων, ὡς κακοποιοὶ καθ' ὁμᾶδας.

Διησθανόμεθα τὰς ἐπακειμένας ληστείας, τοὺς διασμούς, τὰς καταστροφὰς τῶν ἐχθρῶν, ὧν εἶχομεν ἤδη εἰκόνα ἀπὸ τὴν προηγουμένην τῶν Ἰταλῶν ὀλιγοήμερον καὶ προσωρινὴν διαμονὴν εἰς τὰ καταληφθέντα χωρία.

Ἀντελαμιθανόμεθα τὴν πείναν τῶν στρατιωτῶν καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον διήρχοντο ἀπὸ τὴν δυστυχῆ Ἡπειρον.

Οὐδεμία ἄλλη λύσις ἀπέμεινε εἰς ἡμᾶς, παρὰ μία ἔντιμος συνθηκολόγησις ὑπὸ τοῦς καλυτέρους δυνατὸν ὄρους.

Ὅλοι μέχρι καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου (ἂν γίνῃ ἀνάκρισις θ' ἀποδειχθῆ περιτράνω) δὲν εὕρισκον ἄλλην λύσιν παρὰ ταύτην, ἀλλ' ὁμως τὸ Κέντρον, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, δὲν ἀνελάμβανε πρωτοβουλίαν,

ἄφηνε ὅμως νὰ βοηθῆ ὅτι δύνανται νὰ τὴν ἀναλάβουν οἱ ἐπὶ τόπου Διοικηταί, προφανῶς λόγῳ ἀνεπιλημμένων ὑποχρεώσεων.

Παρίstanto κατὰ τὴν συγκέντρωσιν οἱ συνταγματάρχαι Μπαλῆς (πυροβολικοῦ), Ἡλιόπουλος (Μηχανικοῦ), Ἀντισυνταγματάρχαι πεζικοῦ Παπακαρολάμπος, Τζῆμας, πυροβολικοῦ Ζαΐμης Θρ. Μηχανικοῦ Λέντζος Κ., Στεφανόπουλος Χρ., ἀρχίατρος Φραγκούλης, Ἐπιμηλετῆς Γιαούρτας Ἀθαν., Ταγματάρχαι πεζικοῦ Μακαρίτης, μηχανικοῦ Σύρμας καὶ Τζατζέρης, οἱ ἀπουσιάζοντες ἀντισυνταγματάρχαι Γιαταγάνας καὶ ταγματάρχης Πετρόπουλος ἐνημερώθησαν ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ των ἐξ ἀναγνωρίσεως καὶ συνεφώνησαν καὶ οὗτοι.

Τὴν 22.15' ὥραν διηρχόμην ἐκ Καλπακίου ἔνθα συμφώνως συνεννοήσει μασ εἶχεν ὀρισθῆ ἡ συνάντησις μὲ τὸν κ. Δεμέστιχαν. Μετὰ ἡμσείας ὥρας συζήτησιν καθ' ἣν συνεζητήθησαν ὅλαι αἱ ἀπόψεις τῆς παρουσιαζομένης καταστάσεως ἀπεφασίσαμεν ν' ἀποστείλωμεν τηλεγράφημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τάσσοντες προθεσίαν ἀποφάσεως. Ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως θὰ ἀνελαμβάνετο πλήρης πρωτοβουλία μὲ σχηματισμὸν προσωρινῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, τοὺς στρατηγὸς σωματάρχας Ἡλείου (δοθέντος ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ἐκδηλώσει σαφῶς προθέσεις ἀναχωρήσεως) καὶ τὴν συνθηκολόγησιν μὲ τοὺς Γερμανοὺς, μὲ βάσει τὴν ἔντιμον εἰρήνην καὶ τὴν μὴ παράδοσιν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς.

Μετὰ ταῦτα ἐκλήθησαν ὁ Ἐπιτελάρχης μου καὶ ὁ συνοδεύων τὸν Διοικητὴν Α' Σώματος Στρατοῦ Ἀντισυνταγματάρχης Πόρτολος καὶ συνετάγη τὸ συνημμένον τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς τηλεγράφημα, ὅπερ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ στρατηγὸς Δεμέστιχας δι' ἀποστολῆν. Πάντως ἐτίθετο ρητῶς ὅτι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Τ.Σ.Η., ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς θὰ ἐξετελοῦντο μέχρι τελευταίας στιγμῆς. Ἐπ' αὐτὸν ὁ στρατηγὸς Δεμέστιχας θὰ μοι ἀπέστειλε ὡς ἀντιπρόσωπόν του τὸν Συνταγματάρχην Μαυρογιάννην διὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μητροπολίτου.

Πράγματι ἐντὸς τῆς νυκτὸς ἀφίχθη ὁ συνταγματάρχης Μαυρογιάννης. Ἀργότερον ἐγνώσθη ὅτι τὸ τηλεγράφημα δὲν ἀπεστάλη ὡς εἶχε, ἀλλ' ἕτερον τροποποιηθέν. Τὸ μὴ ἀποσταλὲν τηλεγράφημα εἶχεν ὡς ἐξῆς:

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἀρχιστρατάρχου

Ἐπουργὸν Στρατιωτικῶν

Ἀθῆνας

Κατάστασις Στρατοῦ δὲν ἐγγυᾶται περαιτέρω συνέχισιν πολέμου, οὐδὲ κἂν ἀμυντικοῦ. Ἐπ' ὀφθαλμοῖς πάντων ἀνθρωπίνως δυνατὸν διὰ τὴν Νίκην καὶ τελευταίως διὰ τὴν πρόληψιν πλήρους διαλύσεως. Κατάστασις δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολῆν. Ἐπανειλημμένοι ἐκκλήσεις δὲν ἔτυχον ἀπαντήσεως. Πρὸς πρόληψιν ἀτιμώσεως ἐνδόξου Στρατοῦ διὰ διαλύσεως καὶ παραδόσεως εἰς Ἰταλοὺς, ὧν μέχρι χθὲς ἦτο νικητής. Πρὸς πρόληψιν ἀναρχίας καὶ κρατικῆς διαλύσεως, εἰς περιπτώσει ἀποσυνθέσεως Στρατου, ἥτις ἐπίκειται ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, ἐπιβάλλεται ὅπως κατάστασις λυθῆ ἐντὸς δώδεκα ὥρων. Τοῦτο ἀπαιτεῖ δι' ἡμῶν σύσσωμος ὁ Στρα-

τὸς Ἡπειροῦ. Ἐν πλήρει ἐπαγνώσει τῆς σοβαρότητος τοῦ ἀνωτέρω διαθήματος, ἐπιβαλλομένου ὑπὸ τῆς καταστάσεως, παρακαλοῦμεν προλάβητε ἐπερχομένην καταστροφὴν. Ἐν ἐναντία περιπτώσει Στρατὸς Ἡπειροῦ θέλει ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἐνώπιον Θεοῦ καὶ Πατρίδος.

Δεμέστιχας

Μπάκος

19 Ἀπριλίου (Μέγα Σάββατον)

Ἡ ἐχθρική ἀεροπορία καθίστατο ἀφόρητος. Τριακόσια καὶ πλέον ἀεροπλάνα ὑπερίπταντο ἡμερησίως τοῦ Τομέως τοῦ Σώματος σφυροκοποῦντα πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ ἐπεκτείνοντα τὸν πανικόν. Πᾶσα ζωὴ ἐνεκροῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν.

Προσπαθῆσας νὰ ἐπικοινωνήσω μετὰ τῶν Μεραρχῶν μου κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐδέχθην πολυβολισμοὺς καὶ βομβαρδισμοὺς συνεχεῖς ἱππιμένου ἀεροπλάνου, ὅτε μὲ καθήλωσεν ἐπὶ τριώρον. Δυστυχῶς οἱ εἰς τὰς Μεραρχίας ἀποσταλέντες ἐπιτελεῖς μου, ἐπανελθόντες προσεκόμισαν ἀναφορὰς τῶν Μεραρχῶν, ὅτι οἱ στρατιῶται εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν ν' ἀντισταθῶσι, λόγῳ πανικοῦ καὶ ἀπορίας διὰ τί πολεμοῦν, ἀφ' οὗ οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Κατάραν τοῦ Μετσόβου.

Σημειωτέον ὅτι, ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ καθαρῶς στρατιωτικοῦ πνεύματος καὶ ἵνα μὴ θεωρηθῶσιν αἱ πράξεις τοῦ Σώματος Στρατοῦ, ὡς ἔχουσαι ἄλλον σκοπὸν πλὴν τῆς σωτηρίας τοῦ Στρατοῦ, ἐπέτρεψα ἢ μᾶλλον ἐξουσιοδότησα τὸν ταγματάρχην Σύνδεσμον τοῦ Τ.Σ.Η. Καραβίαν, νὰ ἐνημερώσῃ τὸν Διοικητὴν τούτου, οὐ μόνον περὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποφασισθέντων περὶ συνθηκολογήσεως. Ἄλλως τε ὁ κ. Πιτσίκας ἦτο πληροφορημένος ἀπὸ τῆς προτεραίας ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δεμέστιχα.

Αἱ ὑποβαλλόμεναι ἀναφοραὶ περὶ ἠθικοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς διαλύσεως δὲν εἶνε δυνατόν παρὰ μόνον ἀμυδρὰν τῆς καταστάσεως εἰκόνα νὰ παρουσιάξωσι, διότι εἶνε ἀδύνατος ἡ σκιαγράφησις εἰς κρυπτογραφήματα μᾶς καταστάσεως ἄνευ προηγουμένου, καὶ διότι λόγῳ τοῦ νοητοῦ ἀτομικοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἡγήτορες μέχρι χθὲς νικηταὶ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀναφέρωσιν ὅλην τὴν φθοράν, οὐδὲ νὰ μεταφέρωσι τὰς συζητήσεις τῶν στρατιωτῶν καὶ... στελεχῶν, οἵτινες διηρωτῶντο «δὲν ὑπάρχει εἰς ἔντιμος ἀξιοματικὸς διὰ νὰ μᾶς σώσῃ;» Πᾶσα ἄλλη ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκδοχὴ εἶνε ἀπολύτως ψευδής. Τοῦτο μαρτυρεῖ δυστυχῶς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθησαν οἱ στρατιῶται τὴν ἀνακαυχὴν διὰ προβολισμῶν, ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω, καὶ χειροφιλημάτων ὀπλιτῶν μὲ τὴν φράσιν «Στρατηγέ, μᾶς ἔσωσες»...

Ἴδου καὶ τηλεφωνικὴ ἀναφορὰ τῆς 17ης Μεραρχίας (Ρουσοπούλου):

Ἀριθ. Α.Π. 41 Β' Σῶμα Στρατοῦ

Κατάστασις διαρρεόντων τμημάτων καὶ ἐκτὸς γραμμῆς ἀνδρῶν... κακίστη. Προβολισμοὶ συνεχεῖς. Κόπωσης μεγίστη. Φρόνημα μηδαμινὸν ἀνδρῶν καὶ ἀξιοματικῶν. Δυνατότης ἀντιστάσεως ὑπολοίπων

τημημάτων ἀμφίβολος. Παρακαλῶ ληφθῶσι μέτρα λύσεως πρὸς πρόληψιν συμφορᾶς...

Ρουσόπουλος Ὑποστράτηγος.

Τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς ἀνωτέρω περικοπῆς τῆς ἐκθέσεως τοῦ στρατηγοῦ Μπάκου, ἀνδρὸς τιμίου καὶ εὐλικρινοῦς μὲ ἀδοσιμάντινον χαρακτῆρα καὶ μὲ σθένος τῆς ἀναλήψεως τῶν εὐθυνῶν, συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς:

α) Ὁ Ἱεράρχης Ἰωαννίνων μεταβὰς τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 17ης Ἀπριλίου εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεως Β' Σώματος (Μπάκου) καθικέτευε νὰ ληφθῆ ἀπόφασις «ἔστω καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ...». Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν συνάντησίν μας, λαβοῦσαν χώραν τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας οὐδεμίαν τῶ παρέσχον ἐνθάρρυνσιν, συγκατάθεσιν ἢ ὑπόσχεσιν.

β) Ὁλη ἡ σκέψις, ὅλη ἡ προσπάθεια, ὅλη ἡ ἀγωνία περιστρέφοντο εἰς τὸ πῶς θὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ Τιμὴ τοῦ Νικηφόρου Στρατοῦ, πῶς δὲν θὰ παραδοθῶν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς (ἀπὸ φανατισμὸν καὶ φόβον ἀντεκδικήσεως) καὶ πῶς θὰ ἐμποδισθῆ ὁ ἐχθρὸς νὰ θέσῃ πόδα εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἔδαφος.

γ) Ἡ διαρροὴ ἐλάμβανε διαστάσεις ἀπελπιστικὰς. Ὁ πανικὸς ὑφιστάμενος «ἐπεξετείνετο», ὡς βεβαίῳ ὁ στρατηγὸς Μπάκος. Ἡ 5η Μεραρχία ἐζήτηε νὰ μεταφερθῆ εἰς Κρήτην, ἀνυποτακτῆσα.

Τὰ Συντάγματα 16, 19, 33, 50, 8, 5 ἐσημείουσαν ἀνταρσίας, φυγάδας καὶ αὐτομόλους.

Ὁλόκληρος ἡ 17η Μεραρχία διελύθη καὶ τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα εἶχον μηδαμινὸν φρόνημα καὶ ἀμφίβολον ἰκανότητα ἀντιστάσεως.

Ἐκ τῶν ἐπτὰ ταγμάτων τῆς 11ης Μεραρχίας διελύθησαν τὰ πέντε.

Ἡ 8η Μεραρχία εἶχε διαρροὰς (τοῦ Α' Σώματος).

Τὸ 8ον Σύνταγμα ἔρριψε τὸ σύνθημα «δὲν πολεμοῦμε τοὺς Γερμανούς».

... Συνεπῶς τὰ ὑπολειφθέντα ἐν συνοχῇ τμήματα τῶν Μεραρχιῶν τοῦ Β' Σώματος ἦσαν πανικόβλητα καὶ ἐλάχιστα ἄνευ δυνατότητος ἀντιστάσεως. Ὅλοι οἱ πολῖται ἐφώναζον «δὲν ὑπάρχει εἰς ἔντιμος ἀξιωματικὸς νὰ μᾶς σώσῃ».

δ) Πρὸς ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως οἱ στρατιῶται ἐδείκνυον ἀναρχικὰς τάσεις, διότι διήρπαζον τὰς ἀποσκευὰς τῶν ἀξιωματικῶν, καθ' ὧν ἐπετίθεντο, ἐλήστευον τοὺς χωρικοὺς καὶ ἐξηνάγκαζον τ' αὐτοκίνητα ἀνεφοδιασμῶν νὰ ἐκφορτώνουν τὸ φορτίον διὰ νὰ τοὺς μεταφέρουν πρὸς Ἰωάννινα. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναρχίας οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Μπάκος μετὰ τῶν ἐπιτελαρχῶν των συνέταξαν τελεσίγραφον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

ε) Ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ὑπεσχέθη πρὸς τὸν ἐπιστήθιον φίλον του «ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ» ὅτι θὰ ἐνήργει ὅτι μποροῦσε. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Μεγάλῃς

Παρασκευής συνετάχθη με τὸ μέρος τοῦ ἀειμνήστου Κορυζή, ὑποστηρίζαντος τὴν ἀνακωχὴν.

στ) Ὁ διαρκῆς φόβος τοῦ στρατηγοῦ Μπάκου ἦτο ὅτι θὰ ἐβρῆνοῦμε ἐρείπια ἄνευ προηγουμένου. Ὅλοι οἱ Μέρραρχοι τοῦ Β' Σώματος καὶ οἱ ἐπιτελεῖς τούτου συνεφώνησαν με τὸν στρατηγὸν των ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ καὶ ἐπιβεβλημένη λύσις εἶνε ἡ τῆς ἀνακωχῆς. Κανεῖς δὲν ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ ὀλοκαυτώματος καὶ ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς ἓν ἀπέραντον «Νεκροταφεῖον».

ζ) Ἡ τηλεφωνικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχε, ἀλλὰ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κέντρου ἐστράφη τὸ σχετικὸν κομβίον καὶ οὕτω κανεῖς δὲν παρηνωχλεῖτο ἀπὸ ἐπουσιώδεις καὶ ἀσημάντους ἀναφορὰς ἀφορώσας τὴν Τιμὴν τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ.

η) Ὁ Στρατηγὸς Δεμέστιχας εἰς τὴν τηλεγραφικὴν ἀναφορὰν του καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἱεραρχίας, τῆς 15 Ἀπριλίου, τονίζει ὅτι «ἅπανσα ἡ ἱεραρχία τοῦ Σώματος προτείνει συνθηκολόγησιν».

θ) Ὁ Στρατηγὸς Πιτσικας τὴν 14ην ὥραν τῆς 18 Ἀπριλίου, ἔλεγε πρὸς τὸν κ. Τσακαλώτον «δύο μέρες θέλω νὰ κρατήσητε» προδήλως ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀνθίστατο τὸ Μέτσοβον ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τῶν Γερμανῶν ὡσαύτως δύο ἡμέρας. Ἄλλ' οὗτος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς εἰς Γερμανίαν αἰχμαλωσίας του ἐδήλωσεν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀσύρματος» ὅτι ἡ συνέχισις τῆς ἀντιστάσεως ἦτο δυνατὴ διὰ περίοδον 8—10 ἡμερῶν, ἀπὸ 20 Ἀπριλίου, ἤτοι μέχρι τῆς 28ης Ἀπριλίου. Πότε ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν;

ι) Ὁ κ. Τσακαλώτος ἀπαντῶν ἀπὸ τηλεφώνου πρὸς τὸν κ. Πιτσικάν ἔλεγε: «Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ζητοῦν νὰ τοῖς ἐξασφαλίσητε τὴν τιμὴν. Δὲν θέλομε ἀτιμωτικὴ διάλυσι καὶ παράδοσι». Εἶνε προφανὲς ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ ἤθελον τ' ἀνωτέρω ἐπειδὴ ἠδυνάτουσαν νὰ τὰ κερδίσουσαν διὰ τῆς μάχης. Πού εὐρίσκονται αἱ ἀκμαῖαι δυνάμεις διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἀντιστάσεως μέχρι 28 Ἀπριλίου;

Ἄλλως τε ἐκ τοῦ τηλεγιγράφου τηλεγραφήματος πού συνέταξαν τὴν νύκτα τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς εἰς Καὶλπάκι οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Μπάκος μετὰ τῶν συνταγματάρχων Τσακαλώτου καὶ Πορτόλου, προκύπτει ὅτι ὁ Στρατὸς δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ «συνεχίσῃ τὸν πόλεμον οὐδὲ κἂν ἀμυντικὸν» καὶ ἔνεκα τούτου διαψεύδονται οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ κ. Πιτσικᾶ περὶ συνεχίσεως τοῦ πολέμου.

ια) Ὁ Στρατηγὸς Μπάκος, ἰδανικὸς στρατιώτης, ἐξουσιοδότησε τὸν κ. Καραβίαν ὅπως ἐνημερώνη τὸν Διοικητὴν του κ. Πιτσικᾶ ἐπὶ τῶν ἐκνόμων ἐνεργειῶν του καὶ τῶν διασθημάτων του πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συνθηκολογήσεως. Ἐν τοσοῦτω ὁ κ. Πιτσικᾶς συνίστα διὰ διαταγῶν «δρακόντεια μέτρα» πού θὰ ἐλάμβανον οἱ Σωματάρχαι κατὰ τῶν ἀντιπειθαρχικῶν κινήσεων. Γνώστης ἦδη τῶν ἀσυμβιβάστων πρὸς τὴν πειθαρχίαν ἐχθρικών κινήσεων τῶν Δεμέστιχα καὶ Μπάκου, ὁ διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. δὲν λαμβάνει κανὲν μέτρον ἐναντίον των.

Ἡδράνει καὶ ἐσιώπα. Ἐπὶ πλέον ἤθελε καὶ ἀνέμενε ἕτερον δραστήριον «διὰ νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρύπα» καὶ νὰ λυτρωθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν.

ιβ) Ὁ Στρατηγὸς Δεμέστιχας ἀπέστειλεν εἰς τὸ Β' Σῶμα τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς 19ην Ἀπριλίου τὸν συνταγματάρχην Μαυρογιάννην ὡς ἀντιπρόσωπόν του κατόπιν τῆς συμφωνίας τῶν δύο Σω-

ματαρχών εις Καλπάκι Ἐν τοσοῦτω οὐδεὶς γνωρίζει μέχρι σήμερον διατὶ ἐστάλη ὁ Μαυρογιάννης, οὐδὲ ἡσχολήθη σχετικῶς τὸ Δικαστήριόν σας.

1γ) Ἐχθρικὸν ἀεροπλάνον ἡσχολήθη ἐπὶ τρεῖς ὥρας μὲν ἐν αὐτοκίνητον (τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου) ρίπτον πολυβολισμοὺς καὶ θομβαρδίζον συνεχῶς τὴν περιοχὴν τοῦ αὐτοκινήτου ἐπὶ 3 ὥρας. Φαντάζεται πᾶς τις τὴν θραῦσιν ποῦ ἔκαμαν ἐναντίον τῶν φαλάγγων τῶν φυγάδων.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς τοῦ Στρατηγοῦ Πιτσιάκα ἐξάγεται ὅτι ἦτο ἀπελπιστικὴ ἡ κατάστασις καὶ ὅτι ὁ Στρατὸς κατήντησε ράκος.

Ἄλλὰ καὶ αἱ ἀναφοραὶ τοῦ στρατηγοῦ Μάρκου, τοῦ Μεράρχου Σπηλιωτοπούλου (ἀπὸ 15 Ἀπριλίου) καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ρουσοπούλου ἀπὸ 19 Ἀπριλίου, πιστοποιοῦν τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐναπομεινόντων εἰς χεῖρας τῶν τμημάτων ν' ἀναλάβωσι ἀγῶνα τινά.

Τοῦτ' αὐτὸ τηλεγραφεῖ ὀλίγον προῶρως καὶ καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἱεραρχίας ὁ Ἀντιστράτηγος Δεμέστιχας ἀπὸ 15 Ἀπριλίου, προσθέτων ὅτι ἅπασα ἡ ἱεραρχία τοῦ Σώματος Στρατοῦ ζητεῖ ἄμεινον ἀνακωχῆν.

Ἄλλ' ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Μπάκος, εἰς τὸ τηλεσιγραφικόν των τηλεγράφημα τῆς νυκτὸς τῆς 18 πρὸς 19 Ἀπριλίου, τονίζουν ὅτι «ἡ κατάστασις δὲν ἐγγυᾶται περαιτέρω συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος».

Ἡ κρισιμότης τῆς καταστάσεως ἐπεδεινώθη ἀπὸ τὰς ἀναρχικὰς τάσεις πολλῶν φυγάδων καὶ ἀπὸ τὴν αὐτομόλησιν ἀνδρῶν πρὸς τὸν ἔχθρον.

Γενικῶς ἡ διαρροὴ ἦτο μεγίστη, ἡ δὲ ἀπροθυμία τῶν ἀνδρῶν χαρακτηριστικὴ ὅταν ἐπίκειται σύγκρουσις.

Ἡ λύσις τῆς ἀνακωχῆς εἶχε καθήσει ὡς ἔμμονος ἰδέα εἰς τὸν ἐγκέφαλον ὄλων τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες εἶχον γνῶσιν τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεως, ἦν αἱ ἀναφοραὶ καὶ τὰ κρυπτογραφήματα δὲν ἐσκιαγράφουν ἐπακριβῶς, ὡς τονίζει ὁ στρατηγὸς Μπάκος εἰλικρινῶς.

Ἐκεῖνο ποῦ εἶνε ἐκπληκτικόν, εἶνε τὸ σύνθημα «δὲν πολεμοῦμε τοὺς Γερμανοὺς», διότι εὐρίσκεται ἀντικρυς εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν φανατισμὸν τοῦ ὑπ' ἐμὲ Τμήματος Στρατιᾶς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, ἀποδειχθέντα ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν τμημάτων τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ εἰς Πισοδέρην καὶ ἀπὸ τὴν λυσσώδη ἀντίστασιν τμημάτων τοῦ αὐτοῦ Τμήματος Στρατιᾶς εἰς Ἀπόσκεπον καὶ Καστοριάν ἐναντίον γερμανικῶν δυνάμεων, καίτοι οἱ ἄνδρες ἀντελαμβάνοντο ὅτι εἶχομεν κυκλωθῆ (α).

(α) 1.— Ὁ Μεράρχος Λάβδας βεβαίωσεν ὅτι «τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς 15 Ἀπριλίου διέρρευσε ἐκ τῆς 1ης Μεραρχίας σημαντικὸν ποσοστὸν καὶ οἱ λῶχοι τῶν Συνταγμάτων εἶχαν ἀπομείνει μὲ δύναμιν 40—50 ἀνδρῶν ἰσοδύναμον διμοιρίας» (δρα «Ἐθνικὸν Κήρυκα» 28—6—46).

2.— Ὁ Ὑποστράτηγος Βάρσος στρατιωτικὸς Διοικητὴς Μεσολογγίου

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐπεκράτουν σύγχυσις καὶ χάος. Ἡ Κυβέρνησις εἶχε διατάξει τὰς πολιτικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχὰς ὅπως ἀχθοῦν πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἐγκαταλείπουσαι τὰς θέσεις των. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐμῆθησαν τὰ Σώματα Χωροφυλακῆς, ὡς καὶ ὅσοι ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ διέθετον τὰ μέσα ἀναχωρήσεως καὶ διαμονῆς, μακρὰν τῶν ἐστιῶν των καὶ ἤθελον ν' ἀποφύγουν τὰς συνεπειὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς.

Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἐπικρατήσεως ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον χαώδους καταστάσεως, διότι τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα ἦσαν ἐλεύθερα νὰ καταληστεύουσι τὸν φιλήσυχον κόσμον. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπεδείνωσεν ἡ καθ' ὁμάδας διέλευσις τῶν διαρρέοντων. Αἱ λεηλασίαι, οἱ ἐκβιασμοί, αἱ διαρπαγαὶ καὶ αἱ βιοπραγίαι ἂν μὴ καὶ οἱ φόνοι, ἦσαν ἐκ τῶν συνήθων φαινομένων.

Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κορυζῆ ἐκορύφωσε τὴν σύγχυσιν καὶ τὰς ἀνησυχίας τοῦ κοινού, ὅπερ εἶχε διπλοῦν πόνον, τὸν Ἔθνικόν καὶ τὸν διὰ τὰ εἰς τὸ Μέτωπον τέκνα του. Δὲν ὀμιλῶ διὰ τοὺς ἀτομικοὺς κινδύνους ἐκ τῶν συχνῶν καὶ ἐκνευριστικῶν ἑναερίων ἐπιδρομῶν, καθ' ὅσον ἀντιμετωπίζοντο μὲ ἐγκαρτέρησιν.

Ἡ κοινὴ γυνάμη βλέπουσα τὴν παγερὰν σιγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἀντελήφθη τὴν Ἐθνικὴν συμφορὰν καὶ τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως. Δὲν ἠδύνατο νὰ διαγνώσῃ τὸν βαθμὸν τῆς κρισιμότητος. Τὸν κατενόησε ἀπὸ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ, εἰς στιγμὰς ποῦ ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ν' ἀπομακρυνθῆ τῶν Ἀθηνῶν.

Πρὸς τοῦτο εἶχε τὸ βαρυσήμαντον ὡς καὶ συγκεκριμένον γεγονός, τῆς ἀποκληθείσης «ἀποσυμφορήσεως» τῶν Ἐμπέδων, τῶν Νοσοκομείων καὶ γενικῶς τῶν στρατιωτικῶν Κέντρων, ἀπὸ τοὺς ἐφέδρους ὀπλίτας ἢ ἀξιωματικοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς κληρωτοὺς, ἔνιαι κλάσεις τῶν ὁποίων ἡμέρας ἢ καὶ ὥρας τινὰς προηγουμένως, εἶχον κληθῆ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ. Μάλιστα κλάσις τις, ἐνῶ εἶχε προαγ-

βεθαιοὶ ὅτι «εἰς Ἀργίριον καὶ Μεσολόγγιον ὑπῆρχον Κέντρα Ἐφοδιασμοῦ, Νοσοκομεία καὶ Ἐμπεδον κενὸν ὀπλιτῶν διότι ἀπεστάλησαν εἰς Τ.Σ.Η. καὶ εἰς τὰς ἐστίας των. Δι' Ἀργιρίου καὶ Μεσολογγίου διέρρεον κατὰ τὴν περιόδον ταύτην (16—21 Ἀπριλίου) χιλιάδες ὀπλιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν καθημερινῶν, ἀνήκοντες εἰς μονάδας τοῦ μετώπου, οὐχὶ ὁμως εἰς συγκροτημένα τμήματα. Ἀρχικῶς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἠμποδίσασμεν τὴν διέλευσιν» (δρα «Ἐθνικὸν Κήρυκα» Ἀπριλίου 1946). Συνεπῶς ἐκτιμᾷ τις τὸ μέγεθος τῆς καταρρεύσεως.

3.— Ὁ Ὑφυπουργὸς Στρατιωτικῶν Παπαδήμας εἰς τὸν «Ἐθνικὸν Κήρυκα» τῆς μὲν 22ας Ἀπριλίου 1946 δηλοῖ ὅτι «ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῆς 15ης Ἀπριλίου 1941, (Μεγάλην Τρίτην) ἦτο αὐτόχρημα τραγικὴ» καὶ ὁμολογεῖ ὅτι «ἐπρόκειτο τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης ν' ἀναχωρήσῃ ἡ Κυβέρνησις». Εἰς ἄλλο δὲ φύλλον γράφει περὶ τῆς Μεγάλης Τρίτης «... φοβούμαι μὴ νομισθῆ ὅτι προσπαθῶ ν' ἀποδείξω ὅτι τὴν διάλυσιν τὴν ἔκαμε ὁ κ. Παπάγος καὶ ὄχι ἐγώ. Κάθε ἄλλο... Ἐξιστορῶ ἀπλῶς τὰ γεγονότα. Ἀπλούστατα εἶχουμε ἦρθ νικηθῆ, ἡ αὐλαία εἶχε πέσει καὶ δὲν ὑπελείπετο παρά ἡ ἔλπις καὶ ἡ θεβαιότης μας ὅτι τελικῶς καὶ διὰ τῶν Ἀγγλων πάλιν θὰ ἐνικουσαμεν. Ἡ κάθε μας σκέψις τότε ποῦ ἐμεῖς θὰ ἐφεύγαμεν αὐρίον, ἦτο πῶς νὰ γλυτώσουμε ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον κοσμάκη».

γελῆθῆ ὅτι ἐκαλεῖτο εἰς τὸ Μεσολόγγιον διὰ τὴν 14ην Ἀπριλίου, εἶδο ποιήθη διὰ νεωτέρας διαταγῆς ὅτι ἀνεστάλη ἡ προσέλευσις τῆς.

Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινε εἰς τὴν Ἀεροπορίαν καὶ τὸ Ναυτικόν. Πολλοὶ τῶν τυχόντων ἀορίστων ἢ κανονικῶν ἀδειῶν διήρχοντο ἐκ Μετσόβου κινούμενοι πρὸς τὰς ἐστίας των καὶ οὕτως ἐγένοντο ἀντιληπτοὶ παρὰ τῶν πιστῶν εἰς τὰς σκοπίας των ἀνδρῶν τῆς Ἐνδεκάτης Μεραρχίας.

Δὲν κόμνω λόγον διὰ τὴν ψυχικὴν ἐπίδρασιν καὶ τὸν ψυχικὸν ἀντίκτυπον, διότι εἶνε εὐνόητος ἡ πικρία τῶν δεινοπαθησάντων ἐπὶ ἐξάμηνον εἰς σκληρὰς μάχας καὶ τῶν ἐγκαρτερησάντων ἀθορύβως πρὸ κακουχιῶν ἐκ τοῦ δριμυτάτου χειμῶνος καὶ στερήσεων καὶ καμάτου, ὅταν ἐβλεπον τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ν' ἀπολύωνται τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ.

Ὁ Ναύσαρχος Οἰκονόμου ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ Ναυτικὸν ἔλαβε τὴν ἀπόρρητον Διαταγὴν περὶ διαλύσεως ἀπὸ 12—13 Ἀπριλίου.

Ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Κορυζῆ ἀκυβερνησία, ἡ ἀπροθυμία τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ὅπως βοηθήσῃ τὸν Βασιλέα καὶ ἡ διστακτικότης ἢ ἡ ἄρνησις τῶν προσκαλουμένων διὰ τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα ἢ τὰ ὑπουργικὰ χαρτοφυλάκια, ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασιν καὶ ἐπέτειναν τὴν σύγχυσιν.

Τὸ ἄξιον ὅπως ὑπογραμμισθῆ, εἶνε ὅτι καθ' ὃν χρόνον διελύοντο διὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον ἢ Ἄμπεδα, ἢ Ἀεροπορία καὶ τὸ Ναυτικόν, τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς, καίτοι ἐγγὺς τοῦ προφανοῦς κινδύνου τῶν πλευρῶν καὶ τῶν νώτων του, παρέμενε ἀτάραχον εἰς τὰς θέσεις του τῆς Τομορίτσας, τῆς Κάμιας, τοῦ Μόρκρας καὶ τοῦ Πάγραδετς, ἔχον ἀκλόνητον ἠθικὸν καὶ εἶτα ἀμέσως συήψε λυσώδεις μάχας ἐναντίον τῶν Γερμανῶν (10, 11 καὶ 15 Ἀπριλίου).

Τὴν ἐσπέραν τῆς 17ης Ἀπριλίου ἡ Κυβέρνησις μὲν ἦτο ἐτοιμὴ πρὸς ἀναχώρησιν, ὁ δὲ ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐξέδωκε τὴν ἀποχαιρετιστήριον Διαταγὴν του. Διὰ τίνας λόγους ἀνεβλήθη ἡ ἀναχώρησις δὲν ἐγνώσθη.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας) ὁ Πρωθυπουργὸς ὑπεσχέθη αὐτοπροσώπως τῷ Διοικητῇ τοῦ Τ.Σ.Η. τὴν ἄμεσον συνθηκολόγησιν.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι πολλοὶ τῶν ἐνδεδειγμένων διὰ τὸ Πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα ἐδίσταζον πρὸ τῶν πατριωτικῶν των εὐθυνῶν νὰ δεχθοῦν τούτο, διότι τότε τοιοῦτοτρόπως διηνοίγετο ὁ ὀρίζων καὶ τοσαύτην ἀνθρωπίνην προοπτικὴν πάντες εἶχον, ὡς φυσικόν. Σήμερον ἐλησμονήθη τὸ γεγονός τούτου, διότι διηρῦνθη ὁ ὀρίζων καὶ προεξετάθη ἡ προοπτικὴ. Ἐνεκα τούτου ἐλάχιστοι ἐνθυμοῦνται ὅτι τὸ μέγιστον τῶν καλυμάτων ἀπετέλει τότε ἡ τύχη τῶν τέκνων τῆς Πατρίδος, ποὺ εὐρίσκοντο ὀγκιστρωμένα εἰς τὴν ἀρπάγην τῶν τεωρακισμένων μέσων καὶ τῶν ἀεροπλάνων τοῦ ἐχθροῦ.

Διὰ τούτου ἐξεφράσθησαν πολλοὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁ Στρατὸς ὀλοκαύτωμα καὶ νὰ μεταβληθῆ ἡ Ἑλλάς εἰς ἀπέραντον Νεκροταφεῖον, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἦσαν δῆθεν οἱ ἄνδρες προδιατεθειμένοι ν' ἀποθάνουν μέχρις ἐνός, ὡς ἐλαφρὰ τῇ συνειδήσει ἐτόνιζον, ἐνῶ ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν, οἱ ἄνδρες δὲν ἤθελον πλέον συνέχισιν τοῦ

αγώνος. "Ήθελον νὰ σώσουν τὴν ζωὴν των, τὴν τιμὴν των καὶ τὸ γόητρον τοῦ Στρατοῦ δι' ἔλιγμον τῆς συνθηκολογήσεως.

Κανεῖς δὲν ἐσκέπτετο τὸ «όλοκαύτωμα». Εἶπεν ὁ κ. Τσακαλώτος ὅτι οἱ ἄνδρες ἦσαν χρήσιμοι διὰ νὰ συνεχίσουν εἰς Κρήτην τὸν πόλεμον καὶ εἶτα στὴν Αἴγυπτον, στὸ "Ελ - Ἀλαμείν, στὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, στὸ Ρίμινι καὶ τώρα στὰ σύνορα.

Οἱ Στρατηγοὶ Πάγκαλος καὶ Μερεντίτης εἶπον εἰς τίνας περιστάσεις γίνεται τὸ ὄλοκαύτωμα καὶ παρὰ πέσον μικρῶν μονάδων.

'Αλλὰ καὶ ὁ Βασιλεὺς εἰς τὸ διάγγελμά Του καθορίζει ὅτι ἡ θέλησις ἡμῶν, τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἦτο ἡ ἀντίστασις τοῦ Στρατοῦ μέχρις ἐσχάτων, πρᾶγμα ὅπερ ἀποκλείει τὸ ὄλοκαύτωμα.

Διὰ νὰ σχηματισθῆ σαφὴς γνώμη περὶ τῆς καταστάσεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν, θὰ παραθέσω ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιτελλάρχου μου, ὑπεβληθείσης τὸ 1943 εἰς τὸ Γενικόν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ:

«... σελ. 193 φθάσας εἰς Ἀθήνας περὶ τὴν 16ην ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου μετέβην εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ὅπου ἐληροφορήθην ὅτι πρὸ ὀλίγων λεπτῶν ἠτοκτόνησε ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως.

Μέχρις οὗτο ἐπικοινωνήσω μὲ τὸν συνεργαζόμενον μετὰ τῆς Α.Μ. τὸν Βασιλέα, Ἀρχιστράτηγον, οἱ ἐπιτελεῖς αὐτοῦ μοὶ ἐξέφρασαν τὴν ἀπογοήτευσίν των, διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην ἀβουλίαν. Μοῦ ἐξέθηκαν ὅτι κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν νὰ πείσωσι τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μαχομένου Στρατοῦ καὶ μοῦ ἐπέδειξαν τηλεγράφημα τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ τῶν Διοικητῶν τῶν Α' καὶ Β' Σωματίων Στρατοῦ (Δεμέστιχα καὶ Μπάκου) ἐκλιπαρούντων τὴν ἄμεσον λύσιν, διότι τὴν ἐπομένην θὰ εἶνε ἀργά. Μοῦ ἐτόνισαν ὅτι δὲν θὰ ληφθῆ οὐδεμία ἀπόφασις, διότι ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς, ἐμμένων εἰς τοὺς ὅρους τῆς ὑπογραφείσης συμφωνίας, δὲν δέχεται, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ὑπογραφῆ συνθηκολόγησις, ἔστω καὶ ἂν καταστραφῆ καὶ συλληφθῆ αἰχμάλωτος ὅλος ὁ Στρατός, καίτοι εἶνε πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀδυνάτου πάσης ἀντιστάσεως. Μοὶ προσετέθη δὲ ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος, ἀρνούμενος νὰ συγκατατεθῆ εἰς τὴν συνθηκολόγησιν, ἐξεφράσθη εἰπὼν «διατὶ δὲν τὴν κάνουν μόνοι των οἱ ἐκεῖ στρατηγὸς» καὶ ὅτι ἡ ἀπάντησις αὕτη διεβιάσθη εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η. μὲ σύστασιν ἐπιτελέσεως, δι' ἣν θὰ ἐκάλυπτον τοῦτον ὅλοι οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Ἐληροφορήθην ἐπίσης παρὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτελῶν ὅτι τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις εἰς Κρήτην, ὅτι εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον Συμβούλιον ἐπλήθον διαφωνίαι τῶν ὑπουργῶν, τῶν περισσοτέρων ταχθέντων ὑπὲρ τῆς συνθηκολογήσεως καὶ ὅτι κατόπιν τῆς διενέξεως, κατ' οὐσίαν δὲν ὑπῆρχε Κυβέρνησις.

Παρομοιασθεὶς εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον ἐξέθηκα αὐτὸν τὴν κατάστασιν καὶ τῷ ἐτόνισα ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ λήψις ἀμέσου ἀποφάσεως, ἐξορκίσας ὅτι πρέπει νὰ προληφθῆ ἡ εἰς Ἰταλίαν μεταφορὰ τοῦ Νικητοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ὁ Ἀρχιστράτηγος μοὶ ἀπήντησεν ὅτι διατελεῖ ἐν πλη-

φει γνώσει τῆς καταστάσεως, ἀλλ' ὅτι αὐτός, τυγχάνων Ἀρχιστρατήγος ἔχι μόνον τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Βρετανικῶν (ἐν Ἑλλάδι) Στρατευμάτων, δὲν δύναται νὰ προβῆ εἰς λήψιν ἀποφάσεως συνθηκολογήσεως, τουλάχιστον πρὸ τῆς πλήρους ἀποχωρήσεως τῶν Βρετανικῶν Στρατευμάτων ἐξ Ἑλλάδος.

Εἰς ἐρώτησίν μου πότε προεβλέπετο ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη συντελεσθῆ αὕτη, ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι θὰ συντελεσθῆ μέχρι τῆς 5ης Μαΐου.

Ἐπισημασθέντος, μέλος τῆς Κυβερνήσεως, μὲ ἐπισημοφύρει ὅτι ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις δέον νὰ εἶνε ὅτι πρέπει νὰ μείνωμεν πιστοὶ σύμμαχοι τῆς Ἀγγλίας καὶ ἂν καταστραφοῦν ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀνεγερθῶσι νέαι μετὰ τὴν Νύκην (α).

Μοῦ ἐτόνισεν ἄρα ὅτι, ὡς ἐξειλίχθη ἡ κατάστασις δέον νὰ δεχθῶμεν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ὡς ἀναπόφευκτον καὶ τὸν Ἰταλικὸν ζυγὸν προτιμότερον τοῦ Γερμανικοῦ τοιοῦτου.

Ἐξ ὅλων τούτων ἐσχημάτισα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ κατάστασις εἶχε περιέλθει εἰς ἀδιέξοδον. Οὐδεὶς ἀπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου διετήρει καὶ τὴν παρρησιάζουσαν ἐλπίδα ἀντιστάσεως τοῦ Στρατοῦ ἢ ἀντιδράσεως εἰς τὴν πλήρη διάλυσιν τούτου. Ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἀρχιστρατήγος δὲν ἀνελάμβανον τὴν εὐθύνην τῆς ἀναχωρῆς, δεσμευμένοι ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς συμμαχίας, συνεμερίζοντο ὅμως τὴν κοινὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλετο, ἡ καταστροφὴ εἶνε ἄνευ προηγουμένου καὶ ὁ μέχρι τούδε νικηφόρος Στρατὸς εἰς τὸν πόλεμον, ἄγεται εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Μόνον ὁ ἀπὸ μηχανῆς Θεοῦ ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν λύσιν τῆς καταστάσεως. Ἐν ὅψει ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐπείσθην πλέον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη διέξοδος καὶ ἐπεξήτησα νὰ συνδεθῶ τηλεφωνικῶς μετὰ τὸν Διοικητὴν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, ἵνα τῷ ἐκθέσω τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ἀντυχθῶς ὅμως ὁ τηλεφωνικὸς σύνδεσμος δὲν κατέστη δυνατός, διότι λόγῳ τῶν βομβαρδισμῶν τῆς ἐχθρικοῦ ἀεροπορίας εἰς περιοχὴν Ἰωαννίνων τὰ καλώδια εἶχον ἀποκοπῆ. Κατέφυγον τότε εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀναφορᾶς μου διὰ τοῦ ἀσφυμάτου καὶ πρὸς τοῦτο συνέταξα τοιαύτην παρακαλέσας τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἰ' Ἐπιτελικοῦ Γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου νὰ μὲ διευκολύνῃ εἰς τὴν κριπτογράφησιν καὶ ἀποστολὴν.

Τὸ ἀποσταλὲν τηλεγράφημα περὶ τὴν 20ὴν ὥραν τῆς 18 Ἀπριλίου ἔχει περίπου ὡς ἑξῆς: «Ἀφίχθεις εἰς Ἀθήνας εὑρον τὴν κατάστασιν χαώδη. Ὁ Προϋπουργὸς ἠτοκτόνησε ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου. Διαδίδεται εὐρέως ὅτι κατὰ χθεσινὸν Ἐπιτελικὸν Συμβούλιον οἱ ὑπουργοὶ διεφώνησαν, ματαιωθεῖσιν τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Κυβερνήσεως εἰς Κρήτην. Ὁ Ἀρχιστρατήγος διατελὼν ἐν πλήρει γνώσει τῆς καταστάσεως ἀδυνατεῖ προέλθῃ εἰς μονομερῆ ἀναχωρῆσιν πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἐξ Ἑλλάδος τῶν Βρετανικῶν Στρατευμάτων, ἅτινα ἔχουσι ταχθῆ ὑπὸ δια-

(α) Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεται ἡ οἰκτρά πλάνη τοῦ Ἐπιτελικοῦ ἑκείνου, ὁ ὁποῖος τίς οἶδε ποῖα ὄνειρα ἔκαμε διὰ τὰς Ἐθνικὰς μας διεκδικήσεις καὶ διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν καταστροφῶν. Δεδομένου ὅτι οὐδὲν τῶν ζητημάτων τούτων ἐπέδικασε ὑπὲρ ἡμῶν ἢ Ἀγγλίας.

ταγάς του καὶ ὧν ἡ ἀποχώρησις προβλέπεται νὰ συντελεσθῇ μέχρι 5ης Μαΐου.

Κατόπιν τούτου δὲν ἀπομένει ἄλλη λύσις πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Στρατοῦ, εἰμὴ ἡ λύσις τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων.

Μὴ ἐπιτρεψάσης τῆς ὑγείας μου τὴν ἄμεσον ἀναχώρησιν πρὸς ἐπιστροφὴν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη διαταγὴ ἀποσπάσεώς μου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ἐπληροφορήθη τὴν ἐπομένην πρωτὴν παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἰ Γραφείου ὅτι ἀποκαταστάσεως τῆς τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας ἀνεζητήθη παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ μετὰ τὴν λήψιν τῆς τηλεγραφικῆς ἀναφορᾶς μου. Μάτην καθ' ὅλην τὴν πρωτὴν τῆς 19 Ἀπριλίου ἐπεζήτησα νὰ συνδεθῶ τηλεφωνικῶς μετὰ τὸν Διοικητὴν μου καὶ μὴ ἐπιτυχῶν τοῦτο ἀπέστειλα τὴν μεσημβριαν δευτέραν τηλεγραφικὴν κρυπτογραφικὴν ἀναφορὰν, διὰ τοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν πρώτην φερὰν μέσου ἔχουσαν ἐν περιλήψει τὰ ἑξῆς: «Ἡ λύσις τῆς καταστάσεως ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Τ.Σ.Η. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ἵνα ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν δέον πρότερον νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Σωματαρχῶν ἀναθετόντων αὐτῷ τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἔχοντι μέτωπον πρὸς τοὺς Γερμανούς».

Ὡς ἐπληροφορήθη βραδύτερον ἢ ὡς ἂν δευτέρα τηλεγραφικὴ ἀναφορὰ μου περιήλθεν εἰς τὸ Γ' Σῶμα μετὰ μεσονύκτιον τῆς 19 πρὸς 20 Ἀπριλίου καὶ ἀποκρυπτογραφηθεῖσα παρεδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν Διοικητὴν τοῦ Σώματος περὶ τὴν 2αν ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς, καταφαίνεται ἡ ἀπογοήτευσίς τῶν Ἐπιτελῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ὥστε νὰ ἐκφράζονται μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀβουλίας, ποῦ ἐπεδεικνύετο, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑγιῆς ἀντίληψις τῶν Ἐπιτελῶν ὅπως τὸ Κέντρον ἐνδῶσιν εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ ἀγωνισθέντος Στρατοῦ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὐδόλως θὰ ὠφελοῦσε ἡ περαιτέρω ἀντίστασις καὶ καθ' οὐδὲν θὰ παρέβλαπτε τὰς κινήσεις τῶν Βρετανῶν πρὸς ἀποχώρησιν ἀποφασισθεῖσαν ἀπὸ 14ης Ἀπριλίου.

Οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἐβεβαίουν καὶ τὸ γεγονός καθ' ὃ πάντες οἱ ἡγήτορες καὶ ἐπιτελεῖς τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τοῦ ἀδυνάτου πάσης περαιτέρω ἀντίστασεως.

Οἱ Ἐπιτελεῖς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἀνεκοίωσαν εἰς τὸν κ. Πιτσικάν τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου «διατὶ δὲν κάμνουν τὴν ἀνακωχὴν οἱ ἐκεῖ στρατηγοὶ» καὶ προσέθηκαν ὅτι ὅλοι θὰ τὸν ἐκάλυπτον διὰ τῆς ἀψευδοῦς μαρτυρίας των.

Ἄλλὰ καὶ τινες ὑπουργοὶ ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς συνθηκολογήσεως. Οἱ λοιποὶ διεφώνουν.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην δὲν ὁμολογεῖται σήμερον ἡ ἀλήθεια, διότι ἡ διαμορφωθείσα κατάστασις ὑπαγορεύει τοῦτο.

Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τινες ὑπουργοὶ εἶχον παραδεχθῆ τὴν αἰχμαλωσίαν ὡς φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς ἐπιθέσεως δύο αὐτοκρατοριῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προβάλλω τὴν δικαίαν ἀξίωσιν νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς ἐμὲ ἡ διάσωσις τοῦ Ἄνθους τοῦ Στρατοῦ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἰχμαλωσία εἰς τὴν ἀτμόσφαιρον τοῦ Μετώπου εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς ἀτιμώσεως, τοῦ ἐξευτελισμοῦ, τῶν δημιουργῶν τοῦ Ἐπους ἐν Ἀλβανία καὶ τῆς ἐξοντώσεως διὰ τῶν καταναγκαστικῶν ἔργων, ἡ ἀναγνώρισις αὕτη θὰ ἔχη ἀνυπολόγιστον ἀξίαν δι' ἐμέ.

Τέλος, διὰ τὴν συμπληρωθῆναι πλήρως ἡ θλιβερὰ εἰκὼν τοῦ ἐσωτερικοῦ, σὰς ὑπενθυμίζω τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Στρατηγοῦ Παγκάλου, καθ' ἣν ὁ Ἄγγλος Στρατηγὸς Οὐίλσον τῷ ἐπρότεινε τὴν Ἀρχιστρατηγίαν τὴν 19 Ἀπριλίου 1941. Εἰς ἐρώτησιν τοῦ Στρατηγοῦ Παγκάλου «διατι προτείνετε τοῦτο εἰς ἐμέ, ὅπου ἔχετε Ἀρχιστράτηγον τὸν κ. Παπάγον», ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν: «Μὰ εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν δρίσκομε κανένα, διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε».

Τὸ συμπέρασμα εἶνε ὅτι ἐπεκράτει χαώδης κατάστασις εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐπιταθεῖσα ἐκ τῆς παγερᾶς σιγῆς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγοῦ καὶ ἐκ τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Εἰς τὴν ὑπαιθερον χώραν γενικὴ ἀναρχία.

Ἡ διάλυσις τῶν Ἐμπέδων, τῶν ἀεροπορικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν βάσεων (α) εἶχε κακὸν ἀντίκτυπον εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ πιστοῦ εἰσέτι καὶ ἐμμένοντος εἰς τὸ καθῆκον Στρατοῦ. Ὡς γνωστόν, ἡ διάλυσις ἔλαβε χώραν καθ' ὃν χρόνον τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατοῦ παρέμενε ἀπτόητον εἰς τὰς ἐπάλλξεις του.

Εἰς τὸ Κέντρον ἐπεκράτει ἀβουλία, κατὰ τοὺς Ἐπιτελεῖς Γενικοῦ Στρατηγοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις, πλὴν τῶν διαφωνησάντων Ὑπουργῶν, ἤθελε νὰ μείνωμεν πιστοὶ εἰς τὴν συμμαχίαν μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, καίτοι ἦτο πεπεισμένη ὅτι ὁ Στρατὸς ὀδονατοῦσε νὰ ἀντισταθῆ καὶ ὅτι θὰ ἤχμαλωτίζετο καὶ θὰ κατεστρέφετο.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Α' ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Παραθέτω κατωτέρω ἀποσπάσματα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Α' Σώματος, ἵνα σχηματίσητε γνῶμην:

... Ἀπασαί αἱ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἰδία ἀπὸ τῆς 10ης Ἀπριλίου καὶ ἐντεῦθεν ἀσχοῦμενα ἐπ' ἐμοῦ καθημερινῶς πιέσεις ὀρισμένων κύκλων ἢ ἄλλων ἀνευθύνων παραγόντων, πρὸς ἐκνόμους ἐνεργείας, ἔμενον ἄκαρ-

(α) Διὰ τὴν γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ περιορισμένη προοπτικὴ τῆς Κυβερνήσεως θὰ ὑπομνήσω δῆλωσιν τοῦ Ναυάρχου Οἰκονόμου, καθ' ἣν μίαν ἐβδομάδα πρὸ τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ διετάχθη ἡ διάλυσις τῶν Ναυτικῶν Βάσεων καὶ καθωρίσθη μικρὸς ἀριθμὸς ἀξιωματικῶν ποῦ θὰ ἠκολούθουν εἰς Αἴγυπτον μετὰ τὴν προσθήκην ὅτι τυχόν μεταβάσις ἄλλου τινος θὰ ἔθεωρετο ὡς τυχοδιωκτισμός... Ὁ Ναύαρχος Δελαγραμαμάτικας γράφων πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Ἐστία» δι' ἄλλην ὑπόθεσιν τονίζει τὰ ἑξῆς: «... ὡς πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου θεωρῶ καθῆκον νὰ εἶπω ὅτι ἤμην ἀνέκαθεν τῆς ἰδέας ὅτι ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ — καὶ ἰδίως οἱ ἀνώτεροι — ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουν τὴν Κυβέρνησιν εἰς Κρήτην καὶ Αἴγυπτον. Αὐτὴν τὴν ἀποψιν ὑπεστήριξα πεισμένως εἰς τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου συνελθόν ἀνώτατον Συμβούλιον. Ἀτυχῶς ἐπεκράτησε ἡ ἀντίθετος γνῶμη διατυπωθεῖσα εἰς τὴν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου διαταγὴν τὴν ὁποίαν — ἄγνωστον πῶς — ἐπέισθη νὰ ὑπογράψῃ ὁ τότε Ὑπουργὸς (περὶ διαλύσεως Ναυτικῶν βάσεων καὶ καθορισμοῦ τῶν ὀνομάτων ποῦ θὰ ἠκολούθουν)...». Ὅρα «Ἐστία» 10ης Ἰουνίου 1947.

ποι και εις πάντας ἐτόνιζον τὴν ἀνάγκην σιδηρᾶς πειθαρχίας...

... Ἐν στιγμῇ βιαϊότητος τῆς συζητήσεως ἀπεκάλυψε (ἔφεδρος συνταγματάρχης) ὅτι ἐντὸς 24ώρου θὰ συνήπτετο ἀνακωχὴ καὶ πᾶς ἀντιτιθέμενος εἴτε ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. ἢ οἷοσδήποτε ἄλλος θὰ συνελαμβάνετο.....

Τὸ Σῶμα Στρατοῦ τότε ἀπέστειλε τὸ κάτωθι διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφημα πρὸς τὸ Τ.Σ.Η. καὶ πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον.

Ἄριθ. 496

Φρουραρχεῖα ΒΑ καὶ Θ (Τ.Σ.Η. καὶ Γενικὸν Στρατηγεῖον)

Λύσις καταστάσεως ἐπέγει. Σημειοῦνται ἀντιπειθαρχικὰ κρούσματα. Μετὰ 24ωρον θὰ εἶνε ἀργά.

Τ.Τ. 825, τῆ 19 Ἀπριλίου 1941

Φρουραρχεῖον ΔΑ (Δεμέστιχας)

Τὴν ἐσπέραν τῆς 19 Ἀπριλίου... ἀπέστειλα εἰς Ἰωάννινα τὸν ἐπιτελάρχην μου ἵνα ἀναφέρῃ τὰ γεγονότα... Οὗτος ἐπανελθὼν μοὶ ἀνέφερε τὰ κάτωθι:

... β) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ III Γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, εἶχε διαβιβάσει πρὸς τὸν στρατηγὸν Πιτσῖαν τηλεφωνικῶς, ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιστρατήγου, καὶ παρουσία δεκάδος ἀξιωματικῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ὅτι τὸ ἀφῆτο πλήρης πρωτοβουλία ἐνεργείας (παράβαλε ἔκθεσιν Χρυσοχόου).....

... δ) ὅτι ὁ Διοικητὴς 8ης Μεραρχίας καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἰεραρχίας εἶχε ἀποταθῆ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η., προτρέπων τοῦτον νὰ προβῆ εἰς ἐκνόμους ἐνεργείας συνθηκολογήσεως καὶ ὅτι ὁ Μέραρχος οὗτος εἶχε προβῆ ἐμμέσως εἰς παρόμοια διαβήματα, ὡς καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ.....

Τὴν προΐαν τῆς 20 Ἀπριλίου ἐπληροφορήθην ὅτι ἄνδρες τοῦ 11ου Συντάγματος (4η Μεραρχία), 85ου Συντάγματος (8η Μεραρχία) καὶ 34ου Συντάγματος (11η Μεραρχία) διέφρεον πρὸς τὰ ὀπίσω.....

... Τὴν 11ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου ἐλήφθη τὸ κάτωθι τηλεγράφημα τῆς 8ης Μεραρχίας.

Ἄριθ. 6362

Α' Σῶμα Στρατοῦ

Ἀναφέρω ἀδύνατον κρατηθῆ τελικὴ τοποθεσία λόγῳ καταπτώσεως ἥθικοῦ ἀπασῶν Μονάδων, ἰδία κατόπιν χθεσινῶ ἰσχυροῦ βομβαρδισμοῦ. Ἀπεκδύομαι πάσης εὐθύνης δι' ἐπερχομένην καταστροφὴν. Ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τερματισμοῦ καταστάσεως ἐντὸς τῆς σήμερον.

Τ.Τ. 712 τῆ 20 Ἀπριλίου 1941, ὥρα 10η

Ἐπιστράτηγος Κατσιμῆτρος

Τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ διέταξε τὸν Διοικητὴν τοῦ Στρατονομικοῦ Ἀποσπάσματος τὴν 18ην Ἀπριλίου ὅπως «πάντα συλλαμβανόμενον φυγάδα... θὰ τυφεκίζητε ἐπὶ τόπου ἄνευ διαδικασίας»...

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐολόκληρος ἡ 8η Μεραρχία καὶ ἄλλα Συντάγματα Πεζικοῦ εἶ-

χον ὑποστῆ κλονισμόν ἠθικόν, ὥστε νὰ εὐρίσκωνται ἐν ἀδυναμία νὰ ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν Ἱταλῶν.

Ὁ Ὑποστράτηγος Κατσιμήτρος, καθ' ὑπέρβασιν ἱεραρχίας, συνίστα ἐκνόμους ἐνεργείας. Ὅμοίαις συνίστα καὶ ὁ Συνταγματάρχης Διοικητῆς Πυροβολικοῦ Α' Σώματος, Μαυρογιάννης.

Τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ ἔφθασε εἰς τὸ σημεῖον νὰ διατάξῃ (τὴν 18ην Ἀπριλίου), τὸν τυφεκισμόν παντὸς φυγάδος, ἐπὶ τόπου. Δὲν ἐτυφεκίσθη ὅμως κανεὶς, διότι ἔλειπον τὰ συντεταγμένα καὶ νομιμόφωνα τμήματα.

Ἡ ἔκθεσις Α' Σώματος ἀποκαλύπτει τὴν ὑπαρξιν κύκλων καὶ ἄλλων παραγόντων, οἵτινες ἔπαιζον ρόλον πεμπτοφαλαγγίτου ἢ προπαγανδιστοῦ καὶ οἵτινες ἐπίεσαν καὶ αὐτὸν τὸν Διοικητὴν τοῦ Σώματος, χωρὶς νὰ συλληφθῶσι.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Ἐκ τῆς διερευνήσεως τῆς καταστάσεως τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ τῶν δύο Σωμάτων του ἐτονίσθη κατὰ κόρον ἡ ἀξία τοῦ κλονισμένου ἠθικοῦ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ ἔκτασις τῆς διαρροῆς τῶν τμημάτων ὅλων τῶν Μεγάλων Μονάδων, ὥστε οἱ Στρατηγοὶ καὶ οἱ Μέρραρχοι ν' ἀπεκδύωνται πάσης εὐθύνης διὰ τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς λόγω ἀδυναμίας ὅλων νὰ ἀντιμετωπίσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἱταλοὺς. Ὡς ὑπεγράμμισθη, τὸ μικρόβιον τῆς ἀποσυνθέσεως ἐκαλλιέργειτο ἀπὸ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, χωρὶς νὰ ἐπέμβῃ ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἠθικοῦ.

Ὡς γνωστόν, οἱ Κανονισμοὶ τονίζουν: «Διατηρεῖται τὸ ἠθικὸν Στρατεύματος, ὅταν ὁ ἡγήτωρ ἐξασκῆ ἐπιβολήν, ὅταν δεικνύῃ διαρκῆς ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ὑφισταμένους του καὶ ὅταν προβάλλῃ ἐαυτὸν ὡς παρὰ δειγμα».

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνησκήθη ἡ ἐπιβολὴ διὰ τῆς ἀδίκου ἀποδειχθείσης σήμερον ἀντικαταστάσεως τριῶν Στρατηγῶν καὶ εἶτα ἀφέθη ὁ ἐκδηλωθεὶς Στρατὸς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρπάγην τῶν προπαγανδιστῶν.

Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν ὅμως ἂν τὸ ἠθικὸν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ ἦτο ἀκμαϊότατον ἢ κλονισμένον ἐπικινδύνως, εἰς ἅς θέσεις εὐρίσκοντο τὴν πρωίαν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου, διότι ὁ κίνδυνος τῆς αἰχμαλωσίας, ἦτοι τῆς ἀτιμώσεως, ἦτο ὁ αὐτὸς εἴτε μὲ ἀκμαῖον φρόνημα ἦτο, εἴτε μὲ τὸ κλονισμένον.

Λέγω τοῦτο, διότι τὸ Μέτωπον τοῦ Μετσόβου εἶχε μηδαμινὴν δυνατότητα ἀντιστάσεως, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ συνεπῶς οἱ Γερμανοὶ ἐντὸς ἡμισείας ἡμέρας θὰ κατελάμβανον, σχεδὸν ἀμαχητί, τὰ Ἰωάννινα καὶ θὰ εὐρίσκοντο τὰ ὑποτιθέμενα δύο ἀκμαῖα Σώματα ἐν τῷ μέσῳ δύο πυρῶν καὶ ἐστερημένα μέσων ἀνεφοδισμοῦ καὶ ἀναχορηγίας, ὡς καὶ τῶν συγκοινωνιῶν.

Ἐπομένως, διὰ νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ συνέχισις τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τῶν Ἱταλῶν βορείως Μεθωρίου, ἀπητοῦντο τὰ ἑξῆς:

α') Νὰ μὴ κλονισθῇ τὸ ἠθικὸν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων. β') Νὰ

μη μειωθῆ ἡ δύναμις τῶν τμημάτων των, ἐκ τῆς διαρρέουσας καί, γ') Νὰ ἀντίστατο ἀποτελεσματικῶς τὸ μέτωπον τοῦ Μετσόβου. Διὰ τὸ συντελεῖτο τὸ τελευταῖον, ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῆ ἐγκαίρως τὸ Μέτσοβον, ὅποτε θὰ ἐνεῖχεν ἀξίαν ἐκεῖνο ποῦ συχνάκις ἐρωτᾶται, ἤτοι ἡ ἀκμὴ τοῦ ἠθικοῦ τῶν πρὸς τοὺς Ἴταλούς δύο Σωμάτων Στρατοῦ.

Ὡς σὰς ἀπέδειξα, τὸ ἠθικὸν τοῦ Στρατοῦ εἶχε κλονισθῆ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Μονάδων ἐμειώθη σημαντικῶς, ὥστε πανταχόθεν νὰ δηλοῦται ἡ ἀδυναμία τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Τ.Σ.Η. δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τὸ μέτωπον Μετσόβου, τοῦ ὁποῖου τὴν σημασίαν ἐξετίμα πλήρως, διότι ἐὰν ἔπιπτε τὸ Μέτσοβον, θὰ ἔπιπτον καὶ τὰ δύο Σώματα Στρατοῦ, ποῦ ἔδρων ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν.

Τὸ Τ.Σ.Η. εἰς τὴν διαταγὴν του τῆς 18ης Ἀπριλίου πρὸς τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ὁμολογεῖ τὴν ἀδυναμίαν του πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Μετσόβου, ἥτις ἀδυναμία πρὸς ἐκκλιπτικὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν ἐπαρκῶν δυναμῶν καὶ ἀπὸ τὴν μὴ προθυμοποίησιν τῶν ἐλαχίστων διαθεσίμων ὅπως συγκρουσθῶν με τοὺς Γερμανούς.

Ὡσαύτως, ἡ μὴ προθυμοποίησις τῶν ἀνδρῶν ὅπως πολεμήσουν με τοὺς Γερμανούς, ἦτο ἀπόρροια προπαγάνδας σατανικῶς δραστήσης, ὥστε νὰ πιστεύῃ ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν ὅτι μόνον ἡ ἀνακωχὴ ἦτο ἡ ἐπιβεβλημένη ἐνέργεια.

Ἀξιόλογοι μάρτυρες, Στρατηγοί, Πάγκαλος, Μερεντίτης, Πετρίτης, Παναγάκος, Γεωργαντᾶς, Ναύαρχος Οἰκονόμου, πρῶν ὑφυπουργὸς Ἐξωτερικῶν κ. Ρέντης, Συνταγματάρχαι Ζουμπουλάκης καὶ Μπαλῆς, Ἀντισυνταγματάρχαι Πόρτολος καὶ Βλάχος, κατέθεσαν ὅτι εἰς τὴν κατάστασιν ποῦ ἔφθασαν τὸ Τ.Σ.Η. καὶ τὰ δύο Σώματα Στρατοῦ καὶ εἰς τὸ χάος τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὑπουργεῖον ἡ σύναψις ἀνακωχῆς. Ὁ Στρατηγὸς Γυαλίστρας ἐπεβεβαίωσεν ὅτι καὶ ὁ κ. Πισίσιος ἐθεώρει ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς.

Ὁ τῶς Πρωθυπουργὸς καὶ Ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων κ. Σοφούλης ἐδήλωσεν ὅτι «ἐὰν διαταχθῶν ἀνακρίσεις, θ' ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἤθελε τὴν συνθηκολόγησιν», ὡς ἀπεδείχθη ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ καὶ τοῦ Συνταγματάρχου Χρυσοχοῦ.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Γ' ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Ὡς προεῖπον, τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. μετωνομάσθη εἰς Γ' Σῶμα Στρατοῦ καὶ διετάχθη νὰ διοικῆ τὴν εἰς τὸν Τομέα Μετσόβου 11ην Μεραρχίαν, ἐν ἀναμονῇ τῶν ἐκτραπεισῶν ἀνὰ τὴν Πίνδον Μεραρχιῶν. Πρὸ μεσημβρίας τῆς 17ης Ἀπριλίου, ἀνεχώρησα μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου μου ἐξ Ἰωαννίνων διὰ Βοτονάσι, ὅπου ὄρισθη Σταθμὸς Διοικήσεώς μου καὶ ὅπου ἐγκατεστάθην μετὰ μεσημβρίαν.

Ἡ ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου 11η Μεραρχία ἦτο ἐγκατεστημένη ἀμυντικῶς ἐπὶ τῶν αὐθένων τῆς Πίνδου, Κατάρας καὶ Ζυγού.

Οἱ ἄνδρες τῆς 11ης Μεραρχίας εἶχον τὸν σάρκακα νὰ θεωροῦν ὡς ἄσκοπον τὸν περαιτέρω ἀγῶνα καὶ ματαίως τὰς ἐφεξῆς θυσίας καὶ ἔνεκα τούτου τὰ Τόγματα τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο διελύθησαν, τῶν ἀν-

δρῶν τραπέντων πρὸς τὰς ἐστίας των. Ἐκ τῶν ἑπτὰ Ταγμάτων ὑπελείφθησαν δύο, ἅτινα ἦσαν ἐγκατεστημένα τὸ μὲν ἔν ἰππασσί τῆς ἀμαξιτῆς Καλαμπάκα — Ἰωάννινα ἐπὶ τῆς Κατάρας, τὸ δὲ ἕτερον ἀπέφρασε τὴν ἡμιονικὴν Μαλακάσι — Μέτσοβον, ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ. Ἐκότερον τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμένη ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν, διότι τὸ ἔδαφος εἶνε ἀνώμαλον καὶ διακεκομμένον, πράγμα πού καθίστα τὴν ἐνίσχυσιν ἀδύνατον.

Ἡ διάλυσις τῶν Ταγμάτων τῆς 11ης Μεραρχίας ἦτο ἀναπόφευκτος, παρὰ τὰς δραστηρίας ἐπεμβάσεις τοῦ Μεράρχου, διότι οἱ ἄνδρες ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὴν διάλυσιν δύο Τμημάτων Στρατιάς (7 Μεγάλων Μονάδων) καὶ ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν Ἐμπέδων τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Τὸ ἠθικὸν τῶν δύο ὑπολειφθέντων ταγμάτων διετηρεῖτο εἰς ὑποφερτὸν βαθμὸν ἀκμαῖον κατὰ τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα πανταχοῦ ἀγωνία ἐκορυφοῦτο εἰς τὸ μέτωπον διότι ἦτο προφανῆς ἡ ἐπερχομένη καταστροφή καὶ ἄδηλος ἡ τύχη τῶν ἀγωνιστῶν.

Περὶ τὴν 11 ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου Ἀνώτατοι καὶ Ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ καὶ τοῦ τέως Τ.Σ.Κ.Μ. ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιόν μου διὰ νὰ μὲ παρακαλέσουν νὰ εὐσπλαγχνισθῶ τὰ ἐμπεπιστευμένα εἰς χεῖρας μας Τέκνα τῆς Πατρίδος, ἅτινα διαρρέοντα ἢ παραμένοντα εἰς τὰς τάξεις των ἀπεδεκατίζοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων ἀσκόπως.

Μεταξὺ τῶν παρουσιασθέντων ἦσαν οἱ Ὑποστράτηγοι Καράσος, Κότας, Δόθορης καὶ Κονδύλης, οἱ Συνταγματάρχαι Παπαδόπουλος Κ., Δημακόπουλος, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Χατζαρούλας καὶ ἄλλοι ἐπιλεκτοὶ ἀξιωματικοί, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι διὰ τῆς τυχῶν πρωτοβουλίας μου θὰ διεσώζετο τὸ γόητρον τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ.

Ἐπειδὴ εἶχα τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἔφθανον ἀκμαῖα τμήματα ἐκ τῶν ἀνά τὴν Πίνδον περιπλανωμένων ἡρωικῶν Μεραρχιῶν μου, ὅτε θὰ ἐνισχύετο τὸ Μέτωπον τοῦ Μετσόβου καὶ ὅτι θὰ ἔφθανεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγωνιῶντων ἀνδρῶν του καὶ τῶν ἀξιωματικῶν του ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπήντησα εἰς τοὺς παρουσιασθέντας τὰ ἑξῆς:

«Συμμερίζομαι τὸ ἐνδιαφέρον σας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν σας. Συμμερίζομαι ὡσαύτως τὴν ἀγωνίαν σας, ἥτις εἶνε καὶ ἰδική μου ἀγωνία. Ἀναγνωρίζω ὅτι εἰς τὸ διάθημά σας οὔτε ὑστεροβουλία, οὔτε λιποψυχία ὑπάρχει, διότι ἔχω προσωπικὴν ἀντίληψιν διὰ τοὺς πλείστους ἀπὸ σας ὅτι δὲν ἐποτήθητε πρὸ προφανῶν κινδύνων. Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν ἐφθάσαμεν εἰσέτι εἰς τὸ ἀπροχώρητον, διότι ἐὰν δύναμις ἐνὸς Συντάγματος προστεθῇ ἐκ τῶν Μεραρχιῶν μας εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Μετσόβου, ἡ κατάστασις θὰ λάβῃ ἄλλοίαν τροπὴν, διότι θὰ ἀντιταχθῶμεν ἀποτελεσματικῶς καὶ ἴσως κερδίσωμεν χρόνον δι' ἄλλας ἐνισχύσεις. Ἐπὶ πλέον ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔλαβε ἀκόμη ἐσπῆφν μαζί μας. Ἐπομένως παρακαλῶ νὰ ἔχητε ὑπομονὴν καὶ νὰ συστήσητε καὶ εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ἐγκατεστήσιν. Ταυτοχρόνως σας παρακαλῶ νὰ διερευνήσητε ἐπιστομένως μίαν εἰσέτι φορὰν τὴν κατάστασιν διὰ νὰ ἴδητε ἂν ἐπιβάλληται ἡ προτεινομένη λύσις σας ἢ ἡ συνέχισις τοῦ ἀγῶνος. Ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν σας ἐπὶ τόπου διότι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὸν τερματισμὸν τοῦ ἀγῶνος ἐνδέχεται νὰ λησμονήσητε σεῖς

οί ἴδιοι τὴν φρικτὴν εἰκόνα ποῦ ἐκτυλίσσεται σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας καὶ νὰ ἐπικρίνητε τὴν τυχὸν ἐνέργειάν μας ὡς λίαν πρόωρον. Εἰς ἣν περίπτωσιν καταλήξητε εἰς τὴν σήμερον προτεινομένη λύσιν μετὰ κρίσιν 24ωρον, νὰ ἔλθητε αὖριον νὰ μοὶ ἀναφέρητε».

Πάντες οὗτοι τὴν ἐπομένην (19 Ἀπριλίου) ἐπανελάβαν ὅτι ἐθεώρουν ἐπιβεβλημένην τὴν συνθηκολόγησιν ὡς Ἐθνικῶς συμφέρουσαν καὶ ἔκρινον ὅτι καθιστάμεθα δολοφόνοι τῶν συμπολεμιστῶν μας εἰς ἐναντίαν περιήρωσιν.

Παρὰ τὴν ἀνυστερόβουλον καὶ ἐπίμονον ἐπίκλησιν τούτων, ἐδίσταζον. Δὲν ἠδυνάμην νὰ κρίνω ἂν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν δωδεκάτην ὥραν.

Αἱ ἐλπίδες μου ἐβασίζοντο εἰς τὰς κινουμένας Μεραρχίας μου, μήπως εἶχον τμήματα ἀκμαῖα.

Μοὶ ἀνηγγέλθη ἓν γεγονός (τὰς πρωῖνὰς ὥρας τῆς 19 Ἀπριλίου) ὅπερ ἦλθε διὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν στενοχωρίαν μου καὶ τὴν ἀγωνίαν μου.

Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον τηλεγράφημα τοῦ ἐπιτελάρχου μου δι' οὗ ἐπληροφορούμην ὅτι ἐπεκράτει ἀναποφασιστικότης καὶ ἀβουλία (α) εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ὡς τονίζεται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἐπιτελάρχου μου.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅλοι μας ἤμεθα ἰκανοποιημένοι καὶ ἐστηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν δύο ταγμάτων τῆς 11ης Μεραρχίας. Ἦρκει νὰ ἐδεικνύομεν τὴν ἀποφασιστικότητά μας καὶ τὸ πείσμα μας, ὡς τὸ ἐδείξαμεν εἰς Καστοριάν. Ἡ πραγματικότης ὅμως μᾶς διέψευσε δυστυχῶς.

Διότι τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 19 Ἀπριλίου αἱ ἐχθρικαὶ (Γερμανικαὶ) δυνάμεις ἔκαμον προσπέλασιν πρὸς τὰς γραμμάς μας ἀναπτυχθεῖσαι ἐκατέρωθεν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Καλαμπάκας — Ἰωαννίνων καὶ ἐσημείωσαν πολλὰς ἀναγνωριστικὰς κινήσεις, ἐγγὺς τῶν γραμμῶν μας εἰς ἀποστάσεις κυμαινομένας ἀπὸ 500—800 μέτρα. Κατὰ τῶν ἀναγνωρίσεων τούτων δὲν ἔβαλον οἱ φαντᾶροι μας καίτοι εἶχον σημειωθῆ εἰς τὰς δραστικὰς ἀποστάσεις. Τὸ πυροβολικὸν μας ὅμως ἔσπευσε νὰ ρίψῃ ὀβίδας κατὰ τῶν σημαντικῶν στόχων. Τότε οἱ φαντᾶροι μας ἠξίωσαν ὅπως μὴ ρίψῃ τὸ πυροβολικὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διότι εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν, «θὰ ἔστρεφον τὰ ὅπλα καὶ τὰ ὄπλοπολυβόλα κατὰ τῶν πυροβολητῶν μας».

Κατόπιν τῆς θλιβερᾶς ταύτης διαπιστώσεως ἡ 11η Μεραρχία μοὶ ἀνήνεγκε ὅτι ἡ θύρα πρὸς Μέτσοβον ἦτο κατ' οὐσίαν πλέον ἀνοικτὴ εἰς τὸν ἐχθρόν, τῶν ἀνδρῶν μὴ δεχομένων νὰ ἀντιτάξωσι τὴν ἀναμενομένην ἀντίστασιν, οὐδὲ κἂν καὶ μετριωτάτην τοιαύτην.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ

Γερμανοί: Ἡ φάλαγξ ποῦ διέσπασε εὐχερῶς τὴν Κλεισαύραν καὶ συνεκρούσθη μὲ τμήματα τοῦ Τμήματος Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας (Τσολάκογλου) εἰς Καστοριάν τὴν 15ην Ἀπριλίου, καθὼς

(α) Τὴν διαπιστωθεῖσαν παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου «ἀβουλίαν» ἐπαναλαμβάνει ὁ Στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος», σελ. 99.

καὶ μικροτέρα φάλαγξ, ἥτις ἐκινήθη ἐκ Κοζάνης διὰ τῆς στενωποῦ Σιατίστης πρὸς Νεάπολιν — Γρεβενὰ ἠκολούθησαν κατὰ πόδας τὰ συμπτυσσόμενα Μηχανοκίνητα Βρετανικὰ στρατεύματα πρὸς Καλαμπάκαν, ἦν κατέλαβον τὴν ἐσπέραν τῆς 16 Ἀπριλίου. Αἱ καταστροφαι τῶν γεφυρῶν σχεδὸν οὐδόλως καθυστέρουν τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Αἱ ἐχθρικοὶ αὐται δυνάμεις δὲν ἐκινήθησαν πρὸς Λάρισαν, καὶ τοῦτο ἀπέδόθη εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ὀδικῶν γεφυρῶν καὶ κυρίως τῆς ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ τοιαύτης.

Πρὸς Λάρισαν ἦγοντο αἱ ἀπὸ Φλωρίνης καὶ Βεύης κινήσεις ἐχθρικοὶ δυνάμεις πρὸς Σαραντάπορον, ὡς καὶ τισ μικρὰ φάλαγξ, ἥτις ἐξεπέμφθη ἐξ Ἐλαιοχωρίου πρὸς Δεσκάτην καὶ Ἐλασσόνα.

Τὴν πρωΐαν τῆς 17 Ἀπριλίου ὁ ἐχθρὸς εἰσήλθεν εἰς Λάρισαν καὶ τὴν 19ην Ἀπριλίου ἦγετο πρὸ τοῦ Μετώπου τῶν Βρετανικῶν εἰς Θερμοπύλας.

Ἐκ Καλαμπάκας ὁ ἐχθρὸς ἐκινήθη πρὸς Μέτσοβον τὴν 18 Ἀπριλίου κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας τῆς ὁποίας ἐσημειώθησαν παρὰ τῶν εἰς Κατάραν προφυλακῶν μας ἐλαφραὶ τινες μηχανοκίνητοι ὁμάδες εἰς μακρυνὴν ἀπόστασιν.

Κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 19ης Ἀπριλίου ἐχθρὸς προωθήθη διὰ τὰ ἐκτελέσει τὰς ἀναγκαίας ἀναγνωρίσεις του διὰ τὴν ἐπίβησιν.

Ἡ δύναμις καὶ ἡ σύνθεσις τῶν πρὸς Μέτσοβον κινήθεντων ἐχθρικῶν τμημάτων δὲν ἐξηκριβώθη τότε ἐλλείψει ἀεροπλάνου. Εὐθύς μετὰ τὴν ἀνακαωχὴν διεπιστώθη ἡ παρουσία μιᾶς τεθωρακισμένης Μεραρχίας καὶ μιᾶς μηχανοκινήτου τοιαύτης.

Ἀπὸ 17—19 Ἀπριλίου ἔλαβον χώραν πλείσται ἀπὸ ἀέρος ἀναγνωρίσεις κατὰ μῆκος τῆς ἀμυντικῆς μας γραμμῆς καὶ τῆς ὁδοῦ Μετσόβου — Ἰωάννινα, τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων πρὸς Βορράν καὶ τῆς ἀρτηρίας Ἰωάννινα — Πρέβεζα — Ἄρτα — Ἀγρίνιον — Μεσολόγγιον, πρὸς ἐξακριβῶσιν, προφανῶς, τυχὸν κινήσεών μας, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Τοποθεσίας Μετσόβου.

Ὡσαύτως παρατηροῦντο συνεχεῖς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπιδρομαὶ σημῶν ἀεροπλάνων (ἀπὸ 16—19 Ἀπριλίου) κατὰ τῶν ὑποτιθεμένων Κέντρων Ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Στρατιάς Ἠπείρου καὶ τῶν συγκοινωνιῶν τῆς, ἥτοι κατὰ τῆς Πρεβέζης, Φιλιππιάδος — Ἄρτης — Ἀγρίνιον — Μεσολογγίου — Πατρῶν. Συνεπῶς ἐκινδύνευον νὰ ἀφανισθῶσι αἱ ἄνω πόλεις ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην.

Ἴταλοί: Αἱ ἰταλικοὶ δυνάμεις ἀριθμητικῶς διπλάσιαι τῶν ἡμετέρων, ἔχασαν τὴν ἐπαφὴν τῶν συμπτυχθειῶν Μεραρχιῶν τοῦ Τ. Σ.Η. Εἶτα ἐπέδιώσαν ταύτην κατὰ τοὺς ἄξονας τῶν ὀδικῶν ἀρτηριῶν δι' ἐλαφρῶν μηχανοκινήτων μέσων, ὡς ἀδυνατούντων τῶν βαρέων νὰ κινήθῶσι λόγῳ τῶν καταστροφῶν.

Εἰς τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις ἦτο δύσκολος ἡ λήψις ἐπαφῆς.

Ἐνεκα τούτου ὄχλησις καὶ πίεσις κατὰ τῶν ἡμετέρων ἡσκέιτο κατὰ τὸν ἄξονα τῶν κυρίων ἀρτηριῶν. Ἠσκέιτο ὅμως ὄχληρὰ πίεσις παρὰ τῶν ἀεροπορικῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐσημείωσαν ἀπὸ 13ης Ἀπριλίου ἀσυνήθη δραστηριότητα καὶ ἐξαιρετικὴν τόλμην, ἐναν-

τίον τῶν καλῶς συγκεκροτημένων τμημάτων μας καὶ πρὸ παντὸς ἐναντίον τῶν ἀτερμόνων φαλάγγων τῶν διαρρεόντων ἀνδρῶν μας, οἵτινες ἀκαθοδήγητοι, δὲν ἐλάμβανον μέτρα προστασίας τῶν ἡ μειώσεως τῶν ἀπωλειῶν τῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἔρχομεν σοβαρωτάτας ἀπωλείας, αἵτινες ὑπερέβησαν τὸ σύνολον τῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου μέχρι 10ης Ἀπριλίου ἀπωλειῶν μας κατὰ τὰς μάχας.

Ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία τῆς ἰταλικῆς ἀεροπορίας δὲν ὑπῆρξεν ἀφορμὴ σοβαρωτάτων ἀπωλειῶν μας μόνον, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων πρὸς δημιουργίαν εἰς τοὺς νικητὰς τῆς χθὲς ἀπογοητευτικῶν ἐντυπώσεων.

Οἱ ἄνδρεῖοι μαχηταὶ μας δὲν ἐπτοήθησαν ποτὲ ἀπὸ τὰς διαρκεῖς καὶ ἐκνευριστικὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὸν ἐξαπολούμενον σίδηρον κατὰ τῶν κεφαλῶν τῶν.

Ἀπεγοητεύοντο ὅμως ἤδη ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν μας, καίτοι ἐνισχύθημεν ἀπὸ τὰς Βρεταννικὰς δυνάμεις, καὶ ἡγανάκτου ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν στοργῆς καὶ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὸ Κέντρον. Ἡσθάνοντο μόνωσιν καὶ ἀπορφανισμόν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔδρεψαν δάφνας ἐπὶ ἐξάμηνον.

Τίς ἀπὸ τοὺς ἀπαραμίλλους σκαπανεῖς τῶν μεγαλοουρημάτων τῆς Ἀλβανίας, ποὺ ἀκούει σήμερον ἐμὲ ἢ θὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς δὲν ἠτένιζεν εἰς τὸν ὀρίζοντα, διὰ νὰ ἴδῃ ἔστω καὶ ἓν φίλιον ἀεροπλάνον;

Τὸ ἓν τοῦτο μοναδικὸν ἀεροπλάνον θὰ ἐνέπνεε αἴσθημα ὀσφραλείας, θὰ ἐγιγάντωνε τὰς ψυχὰς τῶν μαχητῶν καὶ θὰ ἐσκόρπιζε ὑπομονὴν καὶ ἐλπίδας.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἠρμηνεύθη παρὰ τῶν Ἡρώων ὡς τερματισμὸς τοῦ Ἀγῶνος, ὡς ἀσκόπου... (α).

ΣΤΑΘΜΙΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

(Ἑσπέρα 19ης Ἀπριλίου)

Ἐκ τῆς καθόλου διερευνήσεως τῆς καταστάσεως κατέληγον εἰς τὸ θλιβερόν συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἠθικὸν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων εἶχε κλονισθῆ εἰς ἐπικίνδυνον βαθμόν, ἢ διάλυσις τῶν Μονάδων ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα ἠρνοῦντο νὰ πολεμήσουν. Εἶχε προχωρήσει τὸ μικρόβιον μέχρι τελείας δηλητηριάσεως. Ἐπομένως ἔπρεπε ν' ἀναμένωμεν τὸν ἐξευτελισμὸν μας. Ἐπρεπε νὰ προετοιμασθῶμεν νὰ ἀκούωμεν τὰς κομπορρημοσύνας τοῦ Μουσολίνι, ὅτι μᾶς ἐνίκησε καὶ ὅτι ἡ πλήρης ἦττα μας εἶνε ἀπόρροια τῆς Ἑαρινῆς Ἐπιθέσεως;

Οἱ ἄνδρες γενικῶς ἐπίστευον ὅτι θὰ ἀτιμασθῶσι παρὰ τῶν Ἰταλῶν, διότι οὗτοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῶσι τοὺς Νικητὰς ἠρωῶς μας.

Ἀπὸ Ἑθνικῆς ἀπόψεως ἐπιστεύετο ὅτι θὰ ἀπολεσθῆ ὁλόκληρος ἡ ἔνδοξος Ἡπειρος (Στρατηγὸς Πιτσικὰς — Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων — ἅπαντες ἀξιωματικοὶ Β' Σώματος Στρατοῦ).

(α) Καὶ πράγματι εἶχε θεωρηθῆ τερματισθεὶς ὁ ἀγὼν εἰς τὸ Κέντρον. Ὁ Ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπεκάλυψε ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς προεορρήθη, ὅτι τὴν 15 Ἀπριλίου «εἶχομεν ἠττηθῆ, ἢ αὐλαία ἔπεσε...».

Οίαδήποτε όμως και ἂν ἦτο ἡ κατάσταση τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων, ἔστω καὶ καλύτερα ἀφ' ὅ,τι ἦτο, ἐφ' ὅσον ἐξέλιπον αἱ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τῶν επιχειρήσεων (α) εἰς Μέτσοβον, ὁ κίνδυνος τῆς πλήρους κυκλώσεως τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων ἦτο βέβαιος, ὡς ἔχει τονισθῆ ἄνωτέρω.

Δὲν συζητῶ τὸ γεγονός τοῦ κλονισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ ὅλων τῶν Μονάδων, διότι ἡ «Συνοπτικὴ Ἐκθεσις τοῦ Πολέμου 40—41», ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ὁμολογεῖ τὸν κλονισμόν λέγουσα:

«... Αἱ ὑπὸ τὸ Τμήμα Στρατιᾶς Ἡπειροῦ Διοικήσεις τῶν ἐν Ἡπειρῷ Ἑλληνικῶν Δυνάμεων, ἔχουσαι ὑπ' ὄψει τῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν κάμφιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ὑπ' αὐτάς Μονάδων, ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ κρίνουσαι ὡς ἄσκοπον τὸν περαιτέρω ὄγωνα, προέβησαν αὐτοβούλως εἰς τὴν κατάθεσιν τῶν ὄπλων».

Διατὶ νὰ καμφθῆ ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως; Τί ἔπραξε ἡ Ἄνωτάτη Διοίκησις διὰ νὰ προλάβῃ τὴν κάμφιν τοῦ ἠθικοῦ καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Ἄγῶνος ὡς ἀσκόπου; Προδῆλως καθυστέρησε τὴν σύμπτυξιν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐκ Κάμιας — Πόγραδης — Κορυθαῖς ἐπὶ 4 ἡμέρας «διὰ νὰ ἐξεύρῃ λύσιν»!!! καὶ δὲν ἐπρόλαβε τὴν σύμπτυξιν τῶν Βρεταννῶν ἐκ τῆς στενωποῦ Βεύης (Κίλι — Δερβέν), ἥτις, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἦτο ἀδικαιολόγητος (ἡ πίεσις τοῦ ἐχθροῦ χαλαρά), διὰ νὰ διαλυθοῦν δύο Τμήματα Στρατιᾶς (6 Μεραρχαὶ καὶ 1 Ταξιαρχία).

Εἶτα διελύθησαν τὸ Ἐσωτερικόν, αἱ Ἀεροπορικαὶ καὶ Ναυτικαὶ Βάσεις, πράγμα πού εἶχε μέγαν ἀντίκτυπον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Μαχητῶν.

Ἐπιμένω εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ καμφθῆ τὸ ἠθικόν, διότι ἔχω τὸ προηγούμενον ὅτι αἱ Μεραρχαὶ μου, καίτοι ἔβλεπον προφανῆ τὸν κίνδυνον ἐκ τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ πλευρά καὶ εἰς τὰ νῶτα τῶν, ἔμεναν ἀπόητοι.

Προέκυψε τὸ ζήτημα ὅτι ὑπῆρχε Διαταγὴ τοῦ Βασιλέως ἀπὸ 15ης Ἀπριλίου μὲ παραλήπτῃν τὸ Τ.Σ.Η., ἥτις διέτασσε τὴν συνέχισιν τοῦ Ἄγῶνος καὶ ἀπηγόρευεν τὴν σκέψιν τῆς συνθηκολογήσεως.

Ἡ διαταγὴ αὕτη δὲν μοὶ ἐκοινοποιήθη. Διὰ τούτου δὲν θέλω νὰ ἀποσεῖσω τὰς εὐθύνas, διότι παραδέχομαι ὅτι ὑπῆρχε ἡ ἀρχικὴ καὶ βασικὴ Διαταγὴ τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Βασιλέως, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὰς παραδόσεις τριῶν χιλιάδων ἐτῶν περὶ Πολέμου κατὰ τῶν ἐπιβουλεωμένων τὰς ἐλευθερίας μας καὶ περὶ τῆς Νίκης.

Ἡ Διαταγὴ αὕτη, ἔχω τὴν γνώμην σήμερον, ὅτι ἀποτελεῖ ἀπάντησιν τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος, εἰς τὴν πρόωρον πρότασιν τοῦ Τ.Σ.Η., ὅπως ἐξευρεθῆ τρόπος συνθηκολογήσεως «κρινομένης ἔκτοτε ὡς συμφερούσης Ἐθνικῶς» παρ' ὅλης τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Τ.Σ.Η.

(α) Τὸ γεγονός ὅτι ἐξέλιπον αἱ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τῶν επιχειρήσεων παραδέχεται ὡς ἀληθές καὶ ὁ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς Στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς τὸν «Παγκόσμιον Πόλεμον» (Τεύχ. Α').

“Αν κρίνη τις ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Στρατηγὸς Πιτσικάς ἐπανήλθεν ἐπὶ τῆς προτάσεώς του:

α΄) Διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ κ. Γρηγοροπούλου ὅπως διαφωτίσῃ τὸ Κέντρον ἐπὶ τῶν λόγων πού ὑπαγορεύουσι τὴν συνθηκολόγησιν καί,

β΄) Ἐκ τῆς ὑποβολῆς συνεχῶν ἀναφορῶν, δι’ ὧν ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἀρχικὴν πρότασιν τοῦ τῆς συνθηκολογήσεως, ὡς προτιμότερας πάσης ἄλλης λύσεως, ἡ Διαταγὴ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως εἶχε περιορισμένην διάρκειαν χρόνου ἢ εἶχε ἀτονήσει. Ἄλλως ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα ἐναντίον τοῦ κ. Πιτσικά.

Ἐπειδὴ ἐξ ἐτέρου γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ὁ Στρατηγὸς Πιτσικάς παρεπονείτο εἰς τὸν Στρατηγὸν Γυαλίστραν ὅτι ἐστερεῖτο διαταγῶν «Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ο ὕ π ε ρ ι ε χ ο μ έ ν ο υ» ἔπεται ὅτι ἐβέβησε τὴν διαταγὴν ἐκείνην ἄλλῶς πως.

Διαταγαὶ στρατιωτικοῦ περιεχομένου εἶνε ἐκεῖναι πού διαγράφουν τὸ σχέδιον ἐπιχειρήσεων, κατὰ τρόπον ὥστε ν’ ἀντιμετωπίζεται προσηκόντως ἡ κατάστασις.

Αἱ λοιπαὶ διαταγαὶ ἐμπίπτουν εἰς τὸν κύκλον τῶν παραινήσεων ἢ ἐνθαρρύνσεων, εἰς ἅς πλειστάκις αἱ διοικήσεις κατὰ τὸ προστάδιον, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν μιᾶς μάχης καὶ μετὰ τὰ αἴσια ἢ μὴ ἀποτελέσματα προσφεύγουν.

Αὗται ὅμως (αἱ δεύτεραι) μόναι, ἄνευ παραλλήλων καὶ θετικῶν μέτρων, πού περιλαμβάνονται εἰς τὰς διαταγὰς στρατιωτικοῦ περιεχομένου, ἀποτελοῦν καθαρὰν φιλολογίαν ἢ «κουρουφέξαλα», ὡς τὰ ἐχαρακτήρισεν ὁ Στρατηγὸς Πάγκαλος.

Ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, δὲν ἀνέμενον διαταγὰς μὲ στρατιωτικὸν περιεχόμενον ἢ ὄχι, διότι ἐπίστευον ὅτι τὸ καθήκον μας ἐπέβαλλε τὴν συνέχισιν τοῦ Ἄγωνος, διότι ἤμην ἀπὸ τοὺς συντελεστάς τῆς Νίκης καὶ τῆς παρατάσεως τοῦ Ἄγωνος καὶ διότι ἤμην τῆς δεδηλωμένης γνώμης ν’ ἀντιτάξωμεν τὸ δεύτερον «Ὅχι».

Ὡσαύτως ἐξετίμησα ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγράφημα τοῦ Ἐπιτελάρχου μου, ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ ἐκδοθῇ διαταγὴ τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς συνθηκολόγησιν, ἔστω καὶ ἂν ἦδη τὰ Βρετανικὰ στρατεύματα εὐρίσκονται Νοτίως Λαμίας καὶ δὲν ἐπηρεάζονται ἐκ τῆς καταλήψεως τῶν Ἰωαννίνων. Λέγω ταῦτα, διότι ὅλοι μετ’ ἐμοῦ ἠσθανόμεθα εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ Βρετανικὰ στρατεύματα καὶ δὲν ἠβέλομεν νὰ ἐπιδεινωθῇ ἡ θέσις τούτων ἐκ τῆς τυχόν ἀνακωχῆς.

Μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κορυζῆ δὲν ὑπῆρχε Κυβέρνησις καὶ ἐπομένως ἦτο φυσικὸν νὰ ἀναβληθῇ ἡ λήψις ἀποφάσεως περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ νέα Κυβέρνησις θ’ ἀνεζήτηί τὴν λύσιν τοῦ ἐκλιπόντος Πρωθυπουργοῦ, ἣν ὑπεσχέθη οὗτος εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η.

Ἐξεταστέον ἤδη, ἂν θὰ εἴχομεν τὸν ὑλικὸν χρόνον ν’ ἀναμείνωμεν τὴν κυβερνητικὴν ἀπόφασιν. Δὲν τὸν εἴχομεν, ὡς ἦτο προφανές. Ἐπρεπε νὰ τὸν κερδίσωμεν διὰ τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν ἐπιτετησομένων Γερμανῶν, ὅλλ’ ὡς προείπομεν, δὲν εἴχομεν δυνατότητα.

Ἐπομένως ἡ ἀπόφασις τῆς νέας Κυβερνήσεως θὰ ἔφθανε κατόπιν ἐορτῆς.

Ἐπίδρασιν μεγίστην ἐνήσκησε ἐπὶ τῶν σκέψεών μου, ἡ κρίσις τοῦ Στρατηγοῦ Πιτσιόκα περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀνακωχῆς, ἥτις κρίσις ἦτο κοινὴ πεποιθήσις ὁλοκλήρου τοῦ Στρατοῦ, λόγω τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἀτμοσφαιρας πού εὑρίσκετο.

Ἐκρίνα χρέος μου νὰ διερευνήσω μήπως ἐπεβάλλετο κλόκαυτῶμα, τὸ ὁποῖον κανεὶς ἀπὸ τὸ Τ.Σ.Η. δὲν εἶχε σκεφθῆ νὰ εἰσηγηθῆ ἢ νὰ πράξῃ.

Ἡ ὑποχρέωσις μου ἀπέρρεε ἐκ τῆς παρουσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Βρετανικῶν Δυνάμεων.

Ὁλοκαύτωμα κατὰ τύπους θὰ ἐλέγετο, διότι εἶχε διαλυθῆ (α) ὁ Στρατὸς καὶ οἱ ὑπολειφθέντες ἐδήλουν ὅτι δὲν θὰ ἐμάχοντο.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὁλοκαύτωμα δικαιολογεῖται εἰς μικρὰ τμήματα, ἢ θυσία τῶν ὁποίων θὰ συνετέλει εἰς σωτηρίαν τῶν πολλῶν (ὀπισθοφυλακαί, πλαγιοφυλακαί, προφυλακαί, φρουρὰ γεφύρας κλπ). Τὸ ὁλοκαύτωμα εἰς ὁλόκληρον γενεὰν καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ ἐδάφους εἰς ἀπέραντον Νεκροταφεῖον δὲν εἶνε δικαίωμα τοῦ κάθε στρατηγοῦ. Ὅλοι μας εἴχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως θὰ συναλμαθανόμεθα ὡς αἰχμάλωτοι, εἴτε εἴχομεν φθάσει εἰς τὰς ἐστίαις μας, εἴτε παρεμύνομεν εἰς Ἡπειρον. Καὶ τὰς συνεπείας τῆς αἰχμαλωσίας περιεγράψαμεν ἀνωτέρω.

Ἦσαύτως ἐπεβάλλετο τὸ ὁλοκαύτωμα «ἀσυζητητὶ» ἀν αἱ Βρετανικαὶ δυνάμεις ἠγκιστροῦντο εἰς τὸ μέτωπον Καλαμπάκα — Λάρισα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαγκιστρωθῶσι ἀπὸ τὴν ἐμπλοκὴν τοῦ ἔχθρου.

Δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο, οὐδὲ θὰ συνεχωρεῖτο ποτὲ ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων ἐκ μέρους μας, ἥτις θὰ διευκόλυνε τὰς ἐχθρικὰς Στρατιάς νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῶν Βρετανῶν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύο Γερμανικαὶ Μεραρχίαι καὶ ὁλόκληρος ἡ Στρατιὰ τῶν Ἰταλῶν δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν παντάπασιν κατὰ τῶν Βρετανῶν, συγκρατηθεῖσαι Βορείως Ἰωαννίνων.

Τὸ πρόβλημα πού προέκυπτεν ἐνώπιόν μου δὲν ἦτο ἡ συνθηκολόγησις, διότι αὕτη προϋποθέτει δυνατότητα ἀντιστάσεως καὶ ταυτοχρόνως παραιτήσιν ἀπὸ τῆς περαιτέρω αἱματοχυσίας. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶχεν κἂν ὑποπευθεῖ ὅτι εἴχομεν ἀδυναμίαν νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀγῶνα.

Τὸ πρόβλημα κυρίως πού ἀντιμετώπιζον ἦτο ἡ τύχη τῶν Μεραρχιῶν τοῦ ὑπ' ἐμέ Τ.Σ.Δ.Μ. (9η, 10, 13η, Μεραρχία Ἰππικοῦ καὶ Ταξιαρχία Πεζικοῦ), τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (12η καὶ 20ῆ) καὶ ἡ τύχη τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ.

Δὲν εἶχον ἀρμοδιότητά τινα διὰ τὰ τελευταῖα. Εἶχον ὅμως συνεί-

(α) Ὁ ἱστορικὸς κριτικὸς στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς σελίδα 99 τοῦ βιβλίου του λέγει: «... Ἀλλὰ τώρα κυριωτάτη τῶν αἰτιῶν τῆς διαλύσεως τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ ὑπῆρξε ἡ ὑποδειχθεῖσα ἥδη ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπισήμου Συνοπτικῆς ἐκθέσεως ἀβουλία τοῦ Ἀρχιστρατήγου... εἰς τὴν ὁποίαν προσετίθετο ἡ τὸσον ἀστοχος ἐκλογή τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἔδρας τοῦ Γενικοῦ Στρατηγοῦ...».

δῆσιν καὶ συνθησανόμην στοργὴν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς λαξεύσαντας τὸ ἄγαλμα τῆς Δόξης κατὰ μιᾶς αὐτοκρατορίας. Ἦσθανόμην πόνον διὰ τοὺς ἐγκαταλελειμμένους τούτους ἥρωας. Ἴδου τὸ πρόβλημα, ἰδου ἡ ἀγωνία μου, ἥτις ἐκορυφούτο ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν ἂν ἔφθασε ἢ οὐ ἡ δωδεκάτῃ ὥρᾳ.

Ἐνῶ εἶχον τοιούτους ἀγωνιώδεις διαλογισμούς, ἐκλήθην ἀπὸ τηλεφώνου τὴν 21ην ὥραν τῆς 19ης Ἀπριλίου παρὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Μπόκου, διὰ πρώτην φοράν ἀφ' ἧς εἶχον ἀφίχθῃ εἰς τὴν περιοχὴν Ἡπείρου. Οὗτος μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασιν ποῦ ἔλαβε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἀντιστράτηγον Δεμέστιχαν πρὸς συνθηκολόγησιν μετὰ τῶν Γερμανῶν, ὡς ἐπιτακτικὴν καὶ ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τοῦ Στρατοῦ, καὶ μὲ ἠρώτησε ποῦ εὕρισκετο ὁ Σταθμὸς Διοικήσεώς μου διὰ ν' ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους του νὰ με κατατοπίσουν ἐπὶ τῆς φρικώδους καταστάσεως, εἰς ἣν εἶχον περιέλθει.

Ἀπήντησα ὅτι ἤμην διστακτικὸς διὰ τὴν συνθηκολόγησιν καὶ ἐγνώρισα αὐτῷ τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου. Τέλος τὸν ἐνεθάρρυνα λέγων ὅτι ἀναμένω τὰς κινουμένας πρὸς Μέτσοβον Μεραρχίας μου, διὰ νὰ λάβω ἐκείθεν ἀκμαίας ἐνισχύσεις, ποῦ ἤλιπζον ὅτι θὰ ἀλλάξουν τὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων.

Περὶ τὴν 2αν ἕως 3ην ὥραν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου, ἀφίχθησαν εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννῖνων Σπυρίδων καὶ ὁ Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ κ. Μπαλῆς, συναποκομίζοντες τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Ὑποστρατήγου Μπόκου, μὲ τινα ἄλλα σχέδια, περὶ ὧν θὰ ὀμιλήσω μετέπειτα.

«Μεγάλο Σάββατο 19 Ἀπριλίου 1941

Ἀγαπητὲ Γιώργο,

Ὅπως ἐμείναμε σήμερονι πρὸ ὀλίγου εἰς τὸ τηλεφώνον, σὲ ἐξουσιοδοτοῦμε καὶ γὰρ καὶ ὁ κ. Δεμέστιχας ν' ἀναλάβῃ ὡς ἀρχαιότερος τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ νὰ ἔλθῃς ἀμέσως εἰς συνθηκολόγησιν μὲ τοὺς Γερμανοὺς. Σύσσωμος ὁ Στρατὸς Ἡπείρου εἶνε σύμφωνος σ' αὐτό. Μὲ τὸν Δεμέστιχα ἐμείναμε ἀπολύτως σύμφωνοι χθὲς βράδυ, συναντηθέντες εἰς Καλπάκι, ν' ἀποστείλωμεν τὸ κάτωθι τελεσίγραφον (πρόκειται περὶ τοῦ τηλεγραφήματος σελ. 81) στὸν Πρόεδρον Κυβερνήσεως, Ἀρχιστράτηγον καὶ Ὑπουργὸν Στρατιωτικῶν. Ἡ προθεσμία ἐξέπνευσε καὶ πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν δραστηρίως καὶ κεραυνοβόλως, διότι δὲν πρέπει ν' ἀνεχθῶμεν νὰ μᾶς προδίδουν οἱ ἐν Ἀθῆναις ἀνάληγοι καὶ ἀργυρόνητοι. Ἀλλ' οὔτε πρέπει ν' ἀνεχθῶμεν τὸ αἶσχος νὰ μᾶς διοικῇ ὁ ἀνόητος Κοτζιάς καὶ νὰ κανονίξῃ τὴν τύχην τῆς Πατρίδος καὶ τῶν σφαγιαζομένων τέκνων τῆς Γιώργο, πρᾶβα ἀδίστακτα. Αἱ στιγμαὶ εἶνε μεγάλαι καὶ ἱστορικαὶ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς θὰ μᾶς εὐγνωμονῇ μὴ μέρα.

Ἴδου πῶς πρέπει νὰ ἐξεληχθοῦν κατὰ σειρὰν τὰ γεγονότα:

1) Ἀνάληψις τῆς Διοικήσεως τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου Τσολάκογλου καὶ κοινοποιήσις σχετικῆς διαταγῆς εἰς τὰ Σώματα Στρατοῦ καὶ Μεραρχίας, δι' ἧς θὰ καθίστατο γνωστὸν ὅτι θὰ ζητησῇ ἀναχωρῆν παρὰ τῶν Γερμανῶν.

2) Σχηματισμός Κυβερνήσεως ἢ Διευθυντηρίου ἐν Ἰωαννίνοις, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ μέλη Τσολάκογλου, Δεμέστιχας, Μπάκος.

Ἀμέσως μετὰ, διάγγελμα πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Γιῶργο, σὲ ἐξορκίζω νὰ μὴ διστάσης καθόλου, διότι κάθε παρερχομένη στιγμή ἀποβαίνει εἰς ὄλεθρον καὶ ἀτίμωσιν. Ἄν δὲν τὸ κάνωμεν ἡμεῖς αὐτὸ θὰ τὸ κάνη κανένας νέος Μπατίστα καὶ θὰ μᾶς ἐξευτελίση. Ἡ διαρροὴ ἔχει ἀρχίσει νὰ λομβάνη ἀνησυχητικὴν ἔκτασιν καὶ ἐάν αὖριον τὴν ἐσπέραν δὲν ἔχη λυθῆ τὸ ζήτημα τῆς συνθηκολογήσεως θὰ θρηνησωμεν καταστροφὴν ἄνευ προηγουμένου.

Γιῶργο, καὶ πάλιν σ' ἐξορκίζω νὰ μὴ διστάσωμεν πρὸ οὐδενός. Ὅλοι οἱ Μέρραρχοι, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, εἶνε μαζί μας. Σὲ συγχαίρω καὶ σὲ ἀσπάζομαι ἀδελφικὰ καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία μαζί μας.

(ὑπ.) Γεώργ. Μπάκος, Ἰποστράτηγος

Προσηρτημένως πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ἦσαν ἀντίγραφον τοῦ τηλεσιγράφου, περὶ οὗ ἡ ἐπιστολὴ καὶ σχέδιον τηλεγραφήματος πρὸς τὸν Χίτλερ, ὅπερ ἐφέρετο δῆθεν μέλλον νὰ ὑπογραφῆ παρὰ τῶν μελῶν τοῦ Διευθυντηρίου.

Οἱ ἐκ μέρους τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου ἀφιχθέντες περιέγραφον μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν κατάστασιν, ὥστε ν' ἀναγκασθοῦν οἱ Στρατηγοὶ νὰ ἀποστείλουν τὸ τηλεσίγραφον.

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σπυρίδων, ἐπεκαλεῖτο πᾶν ἱερὸν καὶ πατριωτικὸν, ἵνα τολμήσω πρὸς ἄμεσον συνθηκολόγησιν, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ συντελέσωμεν νὰ διασωθῆ τὸ γόητρον τοῦ Στρατοῦ, νὰ παύσῃ ἡ ἄσκοπος αἱματοχυσία καὶ νὰ προληφθῆ ὁ ἀ φ α ν ι σ μ ὸ ς τοῦ Ἔθνους.

Ἀπήντησα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ σπεύσωμεν, διότι ἐπεθύμουν νὰ σταθμίσω διὰ μίαν ἔτι φορὰν τὴν κατάστασιν, διὰ ν' ἀποφασίσω.

Τὴν πρότασιν τῆς ἀναλήψεως τῆς Διοικήσεως τῆς Στρατιᾶς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπέκρουσα ἀμέσως. Ὁ Μητροπολίτης μοὶ ἀνταπήντησε ὅτι ὅλα τὰ θεωρεῖ ἐπουσιώδη, καίτοι δὲν ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου, ἐκτὸς τῆς ἀνακωχῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ὡς σύμφορον εἰς τὴν Πατρίδα, θυσιάζει τὰ πάντα, καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν του, ὡς ἐνώπιόν σας ἐπανάλαβε τοῦτο.

Ἐξήγησα ὅτι ἀπέκρουσα τὰς προτάσεις τοῦ Μπάκου, πλὴν τῆς ἀνακωχῆς, διότι ἤθελον, ὡς Στρατιώτης, νὰ ἀντιμετωπίσω τὴν σκληρὰν πραγματικότητά δι' ἐντίμου Στρατιωτικῆς πράξεως, ἂν θὰ κατέληγον εἰς ταύτην.

Ὁ σχηματισμὸς Κυβερνήσεως εἰς Ἰωάννινα καὶ ἡ ἀνάμιξις τῆς Πολιτικῆς εἰς τὴν ἀνακωχὴν, ἐφρόνουν καὶ ἐφοβούμενη ὅτι θὰ ἦτο ἀφορμὴ διασπάσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἐνότητος καὶ ἀπομακρύνσεώς μας ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνεταυτίσαμεν τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος.

Ἔνεκα τούτου, οὔτε τὴν προτεινομένην διαταγὴν ἐξέδωκα, οὔτε Διάγγελμα πρὸς τὸν λαόν συνέταξα. Ἀπέδλεπον εἰς τὸ Ἐθνικὸν συμ-

φέρων, εἰς τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων καὶ εἰς τὴν διάσωσιν τῶν συμπολεμιστῶν μου.

Τὴν 2αν ὥραν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου ἐλήφθη καὶ τὸ δεύτερον κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα τοῦ Ἐπιτελάρχου μου (ὄρα ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ἐκθέσεώς του) ἐξ Ἀθηνῶν, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποῦ ἐσχημάτισα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον δὲν ἀπέσπεργε τὴν συνθηκολόγησιν καὶ ἐνισχύθη εἰς τὴν ἤδη ἐσχηματισμένην γνώμην μου, ὅτι δὲν διέτασσε τὴν ἀνακωχὴν, διότι ἦτο δεσμευμένον μὲ συμφωνίας καὶ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ συνησθάνετο πρὸς τὰ προασπίζοντα τὸ Ἐθνικὸν μας ἔδαφος Βρεταννικὰ Στρατεύματα.

Ἡ τελευταία ἐλπίς μας ἦτο ἢ νὰ φθάσουν αἱ Μεραρχαὶ μου ἐκ τῆς Πίνδου, ὅπου περιπλανῶνται, ἔστω καὶ μὲ ἐλάχιστα ὄκμαϊα τμήματα, ἢ νὰ μὴ ἀρχίσῃ ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ ἐντὸς τῆς 20ῆς Ἀπριλίου.

Ἄλλὰ δυστυχῶς ἀπεδείχθη ἡ ἐλπίς φρούδη, διότι:

α') Ἀφ' ἐνὸς μὲν μοὶ ἀνηνέχθη ἐκ Βομβούσης τὴν 4ην ὥραν τῆς πρωίας 20 Ἀπριλίου, ὅπου ἔφθασε ἡ 13η Μεραρχία, ὅτι ἄπαντα τὰ τμήματα τῶν κινουμένων πρὸς Μέτσοβον Μεραρχιῶν διελύθησαν, τῶν ἀνδρῶν τραπέντων πρὸς τὰς ἐστίας των. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς Μεραρχίας ἐλάχιστοι ἄνδρες δὲν ἔχουν ἀξίωμα, ὡς νῆστες, μὲ κάματον λόγῳ τῶν χιόνων καὶ τοῦ δυσβάτου τῶν ὁδῶσεων καὶ ὡς σκληρῶς δοκιμασθέντες ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας ἐπὶ συνεχεῖς ἡμέρας.

Ἀμέσως ἐκάλεσα εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν Στρατηγὸν Πιτσιῖκαν, διὰ νὰ τῷ ἀναφέρω τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως καὶ νὰ διαπιστώσω τὰς διαθέσεις του. Οὗτος, καίπερ δεχόμενος τὴν ἀνάγκην τῆς συνθηκολογήσεως, ἐπέμενε ν' ἀναμεινῶμεν μέχρι τοῦ ἀπογεύματος ὁπότε, ὡς ἔλεγε, θὰ ἐλάμβανον ὅλοι οἱ Στρατηγοὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀπόφασιν, καλούμενοι εἰς Ἰωάννινα. Ἄλλ' ὅταν τὸν ἐπληροφόρησα ὅτι δὲν θὰ ἔχωμεν τὸν ὑλίκον χρόνον διὰ ν' ἀναμένωμεν, διότι θὰ μᾶς προλάβουν τὰ γεγονότα, οἱ Γερμανοὶ θὰ ἐπιτεθοῦν, θὰ εὔρουν ἀνοικτὴν τὴν θύραν καὶ θὰ προχωροῦν πρὸς Ἰωάννινα, ἀρνούμενοι νὰ συζητήσουν ἀνακωχὴν, τότε ὁ Στρατηγὸς Πιτσιῖκας ἀπήντησε: «Ξέρω καὶ γώ; Ἰσως νὰ ἔχῃς δίκαιον».

β') Τὴν 8ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου (Κυριακὴ Πάσχα) ὁ διοικητὴς τῆς 11ης Μεραρχίας μοὶ ἀνεκοίνωσεν τηλεφωνικῶς, ὅτι ἤρχισε ἡ προχώρησις τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὰς γραμμάς μας καὶ ὅτι οἱ ἄνδρες δεικνύουν τὴν γνώσιν ἀπὸ χθὲς ἀπροθυμίαν πρὸς ἀντίστασιν, προσθέσας ὅτι θὰ κατεξευτελισθῶμεν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅτι θὰ καταρρακωθῇ τὸ γόητρον τοῦ Στρατοῦ, ἂν δὲν ληφθῇ ἀπόφασις τὴν στιγμὴν ἐκείνην.

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Ὑστερον ἀπὸ τὰς ἀγωνιώδεις καὶ δραματικὰς στιγμὰς ποῦ διήλθον τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ ὑπὸ τοιαύτας ὡς ἀνωτέρω συνθήκας, εὐρέθη ἀντιμέτωπος Ἱστορικοῦ διλήμματος:

Ἡ ν' ἀφήσω νὰ συνεχισθῇ ὁ ἀγὼν καὶ νὰ γίνῃ ὀλοκαύτωμα

Ἡ ὑπέικων εἰς τὰς παρακλήσεις ὄλων τῶν ἡγήτῳρων τοῦ Στρατοῦ ν' ἀναλάβω τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συνθηκολογήσεως.

Ἐἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ συνέχισις τῆς ἀντιστάσεως ἦτο θεωρητικὴ καὶ «τρόπος τοῦ λέγειν» διότι οἱ ἄνδρες ἤρνούτο τὴν μάχην. Ὡς ἐτονίσθη εἶχον ἐκλείπει αἱ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Καὶ τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο νὰ ὀδηγηθῆ ὁλόκληρος Γενεὰ τοῦ Ἔθνους εἰς βέβαιον σφαγιασμόν καὶ ἀσφαλή ἐξόντωσιν.

Διότι ὁ ἐχθρὸς καὶ ἀπὸ ἀέρος καὶ ἀπὸ ξηρᾶς θὰ ἤρχιζε ἀπηνή βομβαρδισμόν καὶ ταυτοχρόνως θὰ ἔρριπτε ἀλεξιπτωτιστάς εἰς Δρίσκον καὶ νοτίως Ἰωαννίνων διὰ νὰ ὑποσκελίση πᾶσαν κίνησιν ἐκ Μετσόβου πρὸς Ἰωάννινα καὶ ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς Ἄρταν καὶ νὰ ἐξουδετερώσῃ τυχὸν ἀντίστασιν τοῦ Ἀράχθου (γέφυρα Μπαλυτούμας), πράγμα ποῦ θὰ ἐπέφερε ἀπωλείας μας.

Περὶ τιμῆς δὲν ὠμίλησα διότι ἡ ἀτίμωσις ἦτο ἀσφαλῆς.

Ἐἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν θὰ προσεποιούμην ὅτι εἴχομεν τὴν δυνατότητα συνεχίσεως τοῦ πολέμου καὶ ὅτι ἦβελον νὰ τερματισθῆ ἡ περαιτέρω αἱματοχυσία ἐκατέρωθεν. Ὅσα ἐλάμβανε χώραν εἰς ἐλιγμὸς ἄνευ ἀπωλείων καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ διασωθῆ ἡ τιμὴ τῶν ὅπλων, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ νεότης.

Ἐὰν ἐθυσιάζετο ὁ Στρατὸς μὲ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ ὑπολειπόμενος ἠχηματιζέτο παρὰ τῶν Ἰταλῶν μὲ τίνας θὰ συνεχίζετο ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς Ἑλ—Ἀλαμείν, εἰς τὸ Ρίμινι, εἰς τὰ βουνὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς καὶ εἰς τὰ σύνορα σήμερον; (δῆλωσις συνταγματάρχου Τσακαλώτου).

Ἡ πρώτη λύσις ἦτο εὐκολωτέρα δι' ἐμὲ ὡς μὴ βαρύνουσα μὲ εὐθύνας.

Θὰ ἐπέστρεφον εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἐθνικὸς ἥρωσ ὡς ἦλθον καὶ ἄλλοι στρατηγοί.

Οὐχ' ἦττον θὰ ἦτο βεβαρημένη ἡ συνείδησίς μου ὅταν θὰ ἐπληροφορούμην τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν συμπολεμιστῶν μου, τὰ καταναγκαστικὰ ἔργα ποῦ θὰ τοῖς ἐπεβάλλοντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἴσως τὰς ἀτιμώσεις. Πῶς θὰ ἠρέμει ἔπειτα ἡ συνείδησίς μου;

Ἐπροτίμησα νὰ βαδίσω τὸν ἀνηφορικὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου διὰ νὰ ἔχω ἤρεμον τὴν συνείδησίς μου καὶ νὰ αἰσθάνωμαι τὴν ὑπερφάνειαν ὅτι:

— ἔσωσα τοὺς συμπολεμιστάς μου

— ἔσωσα τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων

— συνεμερίσθην τὸν πόνον τῶν στρατιωτῶν μου παραμένων κοντὰ τῶν, εἰς τὰ βλήματα τῶν ὁποίων ἐδιάβαζα τὴν ἀγωνίαν.

Ὅσοι ἔζησαν τὰς δραματικὰς ἐκεῖνας ἡμέρας, ἐκεῖνοι μόνον ἠμποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τί σημαίνει «ἀγωνία», τὴν ὁποίαν ὁ Συνταγματάρχης Τσακαλώτος ἀπεκάλεσε συναισθηματισμὸν τῶν στρατιωτῶν.

Ὅσοι διώκησαν Στρατόν, κατὰ τὸν πόλεμον, ἐκεῖνοι νοιώθουν τὴν σημασίαν τῆς στοργῆς, τοῦ ἐνδιαφέροντος, τοῦ καθήκοντος τοῦ ἠγέτορος διὰ τοὺς ἄνδρας του.

Ἐνεθυμήθην τὴν σεβαστὴν θέλησιν τῶν ἀθανάτων Νεκρῶν μας, οἵτινες ἔπεσον διὰ τὴν τιμὴν τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Κλίνω εὐλαβῆς τὸ γόνυ πρὸ τῆς σκιδᾶς αὐτῶν καὶ ὁμολογῶ ἐνώ-

πίον των ὅτι ἡ συνθηκολόγησις ἦτο ἀποτέλεσμα σθεναρᾶς ἀντιμετωπίσεως τῆς σιδηρᾶς πραγματικότητος καὶ ἀπέβλεπε εἰς τὴν διάσωσιν τῆς τιμῆς τῶν ὅπλων.

Συνεπῶς ἀπεφάσισα τὴν συνθηκολόγησιν ἀφοῦ κατέστη ἀνθρωπίνως ἀδύνατος ἡ περαιτέρω διεξαγωγή τοῦ Πολέμου καὶ ἀφοῦ ἐπίσθην ὅτι ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων, ἥτοι ἡ κύκλωσις τοῦ Τ.Σ.Η., θὰ συνετελεστο ἢ οὕτως ἢ ἄλλως ἐντὸς τῆς 20 Ἀπριλίου.

Δημιουργὸς τῆς ἐποποιΐας εἰς τὰ ἀφιλόξενα Ἀλβανικὰ ἐδάφη καὶ συνετελεστῆς τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῶ τὸν τερματισμὸν τοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς συνθηκολογήσεως. Τουναντίον αἱ προσπάθειάι μου ἔλαι ἔτεινον διὰ νὰ κερδίσωμεν ἡμέρας καὶ ὥρας, διὰ νὰ δυνηθοῦν αἱ Βρεταννικαὶ Δυνάμεις ν' ἀποχωρήσουν καὶ νὰ καταφθάσουν αἱ ἀνὰ τὴν Πίνδον περιπλανώμεναι Μεραρχίαι μου εἰς Μέτσοβον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κατὰ τῶν Γερμανῶν μετώπου μας.

Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν εἶχομεν φθάσει κατὰ τὸν Στρατηγὸν Πιτσίκαν «εἰς τὸ ἀπροχώρητον» ἐν τοσοῦτῳ δὲν ἐνέδωκα εἰς παρακλήσεις τῶν Ἠγητῶρων νὰ ζητήσω νὰ δοθῇ λύσις, διότι ὑφίστατο δυνατοτῆς ἀντιστάσεως ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κατάρας. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ κερδίσωμεν χρόνον. Τὸν ἔκερδίσαμεν, διότι ὁ ἐχθρὸς ἠδράνησε εἰς Καλαμπάκαν ἢ προπαρεσκεύαζε τὸ σχέδιον ἐπιθέσεως κατὰ Μετσόβου καὶ Ἰωαννίνων.

Ὅταν ὅμως ἐνημερώθην παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Ὅταν οἱ φανῶται τῶν ταγματῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κατάρας — Ζυγοῦ ἔδειξαν στασιαστικὴν κίνησιν καὶ ἠπέιλησαν τοὺς πυροβολητάς μας.

Ὅταν ἐξουσιοδοτήθην πορὰ τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων ὅπως συνθηκολογήσω ἐκ μέρους των καὶ πρὸ παντὸς ὅταν ἐβεβαιώθην ὅτι αἱ ἀμενόμεναι Μεραρχίαι μου δὲν εἶχον ἀξιόμοχον ἀξίαν τινα

ΕΤΟΛΜΗΣΑ

Μεταειρίζομαι τὴν λέξιν «Τόλμη» διότι, ὡς εἶπεν καὶ ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος, ἡ ἀπόφασις διὰ «συνθηκολόγησιν» εἶνε γενναιότερα πράξις ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀνδρείαν.

«Τολμήσας» δὲν ὑπελόγησα εὐθύνας. Περιβληθεὶς μὲ τὸν Ἀνώτατον στρατιωτικὸν βαθμὸν, εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκπροσωπῶ τὸν ἀπουσιάζοντα Προϊστάμενόν μου καὶ νὰ κρίνω εἰς τίνας θυσίας θὰ ὑπεβάλλοντο τὰ εἰς χεῖρας μου ἐμπεισιτευμένα Τέκνα τῆς Πατρίδος. Δὲν μοι ἐπετρέπετο νὰ τὰ ἀγνοήσω καὶ νὰ ἀδιαφορήσω, ὅπως ἠδιαφόρησαν ἄλλοι. Οὐδὲ διαταγὰς ἐζήτησα.

Ἀλλοίμονον ἂν εἰς κάθε ἀντίξοον περίστασιν κάθε στρατηγὸς ἐζῆτει διαταγὰς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔλειπε ὁ ὑλικὸς χρόνος τῆς προκλήσεως διαταγῆς, διότι θὰ μᾶς ἐπρολάβανον τὰ γεγονότα, τοῦ Ἀρχιστρατηγοῦ ὄντος μακρὰν μὲ ἀποκεκομμένα τὰ μέσα διαβίβασεων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐζήτησε ἐπανελημμένως διαταγὰς ὁ Στρατηγὸς Πιτσίκας, τί ἐπέτυχε; Ἠγωνία καὶ ἔνεκα τούτου ἐτηλεγράφει ἐκ νέου ὅτι «ἀνέμενε ἐναγωνίως τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κέντρου».

Μέχρι σήμερον δὲν μετενόησα διὰ τὸ τόλμημά μου. Τούναντίον

αίσθάνομαι υπερηφάνειαν, διότι ἔσωσα τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων, ἔσωσα τοὺς ἀνδρείους συμπολεμιστάς μου ἀπὸ βέβαιου θάνατον καὶ ἀπὸ τὴν ἀτίμωςιν, χωρὶς νὰ παραβλάψω τὸν Συμμαχικὸν ἀγῶνα.

Μὴ ἐπιρρασθῆτε, ἀπὸ τὸ σήμερον ἐπικρατοῦν πνεῦμα εἰς ἐλαχίστους ἀξιωματικούς. Οὗτοι θέλουσι νὰ ἐξισωθῆ ἢ εἰς τὰ καταφύγια τοῦ ξενοδοχείου «Μεγάλης Βρετανίας» ὑπηρεσία των με ἐκείνην τῶν Ἀλθανικῶν ὁρέων. Οἱ αὐτοὶ ἐλάχιστοι προσπαθοῦν νὰ λησμονηθῆ ἢ ἐποποιῖα, διὰ νὰ ἰσοπεδωθοῦν με τοὺς Νικητὰς ἤρωας. Οἱ καταχθόνιοι σκοποὶ των εἶνε πρωτοφανεῖς, διότι ἄλλως δὲν θὰ δύνανται νὰ ἐμφανισθοῦν πρὸ τῶν συντελεστῶν τῆς Νίκης καὶ πρὸ τῶν πρωτεργατῶν τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ 15 ἡμερῶν ποῦ ἐπίστευον οὗτοι εἰς ὀλόκληρον ἐξάμηνον πρὸς ἔκπληξιν τοῦ Κόσμου.

Διὰ νὰ σὰς μεταφέρω εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ περικεκλεισμένου χώρου τοῦ Ἑπειρωτικοῦ μετώπου; ὅπως ἀντιληφθῆτε τὸν πνέοντα τότε ἄνεμον θὰ σὰς παραθέσω τὰ ἐξῆς:

α') Πῶς ἔκρινε ὁ στρατηγὸς Πιτσικάς τὴν συνθηκολόγησιν
Οὗτος πληροφορηθεὶς παρ' ἐμοῦ τὴν 10ην ὥραν ὅτι ἀπεστάλησαν κήρυκες εἰς τοὺς Γερμανοὺς πρὸς σύναψιν ἀνακαωχῆς, ἀπηύθυνε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

Ἄριθ. Πρωτοκόλλου 9421)1413, ὥρα 12 καὶ 30'

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Γενικὸν Στρατηγεῖον

Ἄ θ ῆ ν α ς

Ταύτην τὴν στιγμὴν ἀντιστράτηγος Τσολάκογλου με πληροφορεῖ ὅτι ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν στρατηγῶν Δεμέστιχα καὶ Μπάκου καὶ πολλῶν ἄλλων διοικητῶν Μεγάλων Μονάδων, ἀπέστειλαν κήρυκας πρὸς Γερμανοὺς. Τῆς κινήσεως μετέχει ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Διὰ λόγους ἐθνικῶν συμφερόντων νομίζομεν ὅτι ζήτημα δέον νὰ ἀναληφθῆ ὑπὸ Κυβερνήσεως πρὸς ἐπωφελεστέραν ρύθμισιν.

Τ.Τ. 197 τῆ 20 Ἀπριλίου 1941

Ἄντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Ἡ κυριαρχοῦσα ἀντίληψις τῆς ὀλότητος τοῦ Στρατοῦ ἦτο ὅτι ἡ συνθηκολόγησις ἐνεῖχε πλείστα πλεονεκτήματα, ὥστε νὰ τὴν χρωματίξῃ ὁ κ. Πιτσικάς ζωηρὰ ὅτι θὰ ἐξυπηρετοῦντο τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐπωφελεστέρον ἢ ἀνελάμβανε ἡ Κυβέρνησις τὴν διαχείρισιν.

Ἄλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς Γιαλίστρας, ζήσας ὥρας τινας εἰς τὸ περιβάλλον ἐκεῖνο, συνεφώνησε εἰς τὸ ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ συνθηκολόγησις, ἥτις εἶνε ἐπωφελὴς διὰ τὸ Ἔθνος. Θὰ καθίστατο ἐπωφελεστέρα ἢ ἡ Κυβέρνησις υἱοθέτει τὴν ἐνέργειαν, ἀναλαμβάνουσα τὴν διαχείρισιν.

Σήμερον, ἐχάσαμεν τὸ πρῖσμα, με τὸ ὅποιον ἐβλέπομεν τὴν

σκληράν πραγματικότητα, και έπρομηθεύθημεν έτερον και ούτω βλέπομεν τὰ πράγματα παρηλλαγμένα. Διά τούτο δύο στρατιωτικοί κατέχοντες άνωτάτας θέσεις, εις τήν διοίκεισιν του Στρατεύματος έξεβησαν έκπληκτικά πράγματα. Ήγνόουν τήν κατάστασιν τής Κατάρας κατά τήν 19 'Απριλίου, ήγνόουν τὸ μέγεθος τής διαρροής τών Α' και Β' Σωμάτων, ήγνόουν τὸν αριθμόν, εις ὃν ἀνήλθον αἱ ἀπώλειαι τής Μεγάλης Έβδομάδος!

Ὁ στρατηγὸς Πιτσικάς οὔτε πρὸς τὸν στρατηγὸν Γιαλίστραν, οὔτε πρὸς τὸν συνταγματάρχη Ζουμπουλάκη, οὔτε πρὸς τὸν ἀντι-συνταγματάρχη Μουσοῦρον έξεστόμισεν έπίκρισιν έναντίον μου. Τούνατίον έδῆλου ὅτι έκρινε έπιβεβλημένη τήν ἀνακωχὴν και ήσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογηθῆ πρὸς τούτους, διότι δέν προέβη ὁ ἴδιος εις τήν συνθηκολόγησιν, προβάλλων τὸν ίσχυρισμόν ὅτι έξ ιδιοσυγκρασίας δέν ήδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὰς εὐθύνas.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. συνεταξίδευσεν έξ Ίωαννίνων πρὸς τὰς Ἀθήνας έπὶ έν 24ωρον μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κανελλοπούλου, τότε δεκανέως. Ὁ τελευταίος κατέθεσεν ὅτι οὔδεμίαν ήκουσε έπίκρισιν ή κατάκρισιν τοῦ στρατηγοῦ Πιτσικά έναντίον μου.

Ἄλλὰ και ὁ συνταγματάρχης Καλφαρέντζος κατέθεσε, ὅτι ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. ἀφιχθεὶς τήν πρωίαν τής 22 Ἀπριλίου εις τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον έλεγε: «ὅτι δέν μπορούσε τίποτε νὰ κάμῃ και ένιπτε τὰς χείρας». Δέν κατεφέρβῃ έναντίον μου και ήσθάνετο τήν ἀνάγκην νὰ δικαιολογητῆ.

β') Πὼς έκρινε τότε ὁ Ἀρχιστράτηγος τὰ γεγονότα.

Τὸν Ἀρχιστράτηγον είδον οἱ στρατηγοὶ Γιαλίστρας και Παναγάκος και ὁ καθηγητὴς Κανελλόπουλος. Ἄπαντες οὔτοι ὀμιλήσαντες διά τήν συνθηκολόγησιν δέν ήκουσαν έπίκρισιν τινα έναντίον μου. Μόνον θλίψιν έξεδήλωνεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, ὡς έθλιδόμεθα και ήμεῖς διά τὸ «κατάντημά» μας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι προήλθε ἀπὸ τὰ πλήγματα δύο Ἀυτοκρατοριῶν.

Συνεπῶς ἀν ἀκούητε σήμερον διαφορετικὴν αντίληψιν, αὕτη εἶνε έπινόησις έφετεινή, ἀποβλέπουσα εις ιδιοτελεῖς σκοποὺς ή προερχομένη έκ λήθης.

γ') Πὼς έκριναν οἱ Μαχηταὶ τοῦ Ἀλθανικοῦ Ἔπους τήν ἀνακωχὴν.

Λογίζομαι εὐτυχὴς διότι ἄπαντες οἱ ἀσχοληθέντες με τὸ ζήτημα έκ τῶν ἀνδρείων και ἀπαραμίλλων μαχητῶν έκριναν τήν ἀνακωχὴν ὡς ἀδήριτον ἀνάγκην.

Οἱ Ἠγήτορες Μεγάλων Μονάδων ὑποχρεοῦνταν νὰ παρακολουθῶσι έκ τοῦ σύγγυς τήν κατάστασιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς Τμημάτων διά νὰ προλαμβάνουν τὰ σφάλματα τῶν κατωτέρων, διά νὰ προωθῶσι ή διά νὰ συγκρατῶσι τὰ τμήματά των και τέλος διά νὰ έκμεταλλεύωνται έπικαίρως και άνευ ἀπωλείας χρόνον τὰ τυχόν σφάλματα τοῦ έχθροῦ.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ έχθρὸς δέν ἀντελήφθη τήν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, εις ήν εύρισκόμεθα τήν έσπέραν τής 19ης Ἀπριλίου. Ἡμεῖς προσεπιείθημεν ὅτι είχαμεν δυνατότητας ἀντιστάσεως, ἀλλὰ

ἐπροτεινόμεν τὴν παύσιν τῆς περαιτέρω αἱματοχυσίας ἀποστείλαντες κήρυκας.

Ὁ ἐχθρὸς ἂν ἦτο ἰκανός, ἔπρεπε ν' ἀπορρίψη τὰς προτάσεις μας καὶ νὰ ἐκτοξεύσῃ τὴν παρασκευασθεῖσαν ἐπίθεσιν του, ὅτε διὰ τῆς μάχης θὰ ἐπετύγχανε πλείονα τῶν ἐπιτευχθέντων διὰ τῆς ἀνακωχῆς.

Ἴδου τὸ κέρδος τῆς Ἀνακωχῆς.

Ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ στρατιωτικὸν κᾶχημα τῆς Ἑλλάδος, ἐτόνισεν:

— ὅτι ἡ συνθηκολόγησις εἶνε προτιμότερα τῆς παραδόσεως καὶ γενναιότερα πράξις τῆς ἀτομικῆς ἀνδρείας.

— ὅτι εἶνε δύσκολος ἡ ἀνάληψις εὐθυνῶν, ἅς ἐχαρακτήρισε ὡς παράπτωμα τιμωρούμενον διὰ τῆς πειθαρχικῆς ποινῆς τῆς μηνιαίας φυλακίσεως.

— ὅτι ὁ Στρατὸς ἀπέθανε διὰ τῆς διαλύσεως ὑπὸ τύπον ἀποσυμφορήσεως.

— ὅτι ἂν τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπεθύμει παράτασιν τῆς ἀντιστάσεως ἔπρεπε νὰ μὴ διαλύσῃ τὰς 7 Μεγάλας Μονάδας τοῦ ΤΣΔΜ καὶ ΤΣΚΜ, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ νὰ τὰς ἀγάγῃ ἐγκαίρως εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου. Δι' ὅλα ταῦτα νομίζω ὅτι εἶμαι ἄξιος ἐπαίνων καὶ οὐχὶ κατηγορίας δεινῆς, διότι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ καθηγητὴς Μπαλῆς, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀπηνέστερος καὶ δηλητηριωδέστερος κατήγορος ἐναντίον μου, ὠμολόγησεν ὅτι ἂν περιοριζόμεν εἰς τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς, χωρὶς νὰ σχηματίσω βραδύτερον Κυβέρνησιν, θὰ εἶχον πολλοὺς τίτλους τιμῆς.

Ἡ Κυβέρνησις, κατὰ τοὺς Κανονισμούς, καθορίζει τοὺς σκοποὺς τοῦ πολέμου. Εἰς τὸν Ἀρχιστρατήγον ἐναπόκειται τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἐπιδιωχθῆ ὁ τελεῖς σκοπὸς τοῦ πολέμου. Τὰ μέσα ταῦτα εἶνε:

ΕΠΙΘΕΣΙΣ

ΑΜΥΝΑ

ΥΠΟΧΩΡΗΤΙΚΟΣ ΕΛΙΓΜΟΣ

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩ

Συνεπῶς οὔτε τὸ ὀλοκαῦτωμα, οὔτε ἡ συνθηκολόγησις, περιλαμβάνονται εἰς τοὺς ὅρους τῶν μέσων.

Ἔνεκα τούτου παρεπονεῖτο ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. δι' ἔλλειψιν διαταγῶν στρατιωτικοῦ περιεχομένου. Ἔνεκα τούτου προέβαινε εἰς ἐπικλήσεις καὶ ἐξορκισμούς. Ὁμοίως ἔνεκα τούτου ἐπετρέπετο ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν διαταγῶν χωρὶς ἔλεγχον ἀπὸ τὸ Κέντρον.

Δὲν ἐπεκτείνομαι διὰ τὴν οὐσιώδη παράλειψιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου νὰ εὐρίσκηται πολὺ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, διότι ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Παγκάλου, Μερεντίτου, Πετρίτου καὶ Παναγάκου.

Ἡ παρουσία τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐγγὺς τοῦ πεδίου Μάχης θὰ τὸν ἄφηνεν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὰς πολιτικὰς ἐπιδράσεις διὰ νὰ βλέ-

πη τὴν κατάστασιν μὲ τὸ πρῖσμα τοῦ συμφέροντος τοῦ μαχομένου Στρατοῦ, τὸν ὅποιον θὰ ἐτόνωνεν ἠθικῶς.

Τὸ ὅτι ἡ σύναψις τῆς ἀνακωχῆς ἦτο ἐπωφελῆς ἀπὸ ἐθνικῆς μας ἀπόψεως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν ποῦ ἐξέφρασεν ὁ Μουσολῖνι εἰς τὸν λόγον του, τὴν 10ην Ἰουνίου 1941, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

«... Τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ἐπολέμησαν μὲ ἀνδρείαν, ὀφειλομένην εἰς τὸ βαρὺ μῖσος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Ἰταλικοῦ Λαοῦ... ἀπεσύροντο διὰ μαχῶν τῶν ὀπισθοφυλακῶν των καὶ ἐζήτησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν δι' ἔλιγμου ἐμπνευσθέντος ἀπὸ τὰς πονηρίας τοῦ Ὀδυσσεῶς νὰ σταματήσουν τὰ Ἰταλικά στρατεύματα εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας».

Διὰ τῆς πικροχόλου ἐκφράσεως ταύτης ὑπονοεῖ τὸ «τόλμημα» μου πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συνθηκολογήσεως. Δικαιοτάτα ἐχαρακτήρισε ὁ Μουσολῖνι τὸ διάθεμά μου, ὡς ἐλιγμόν, διότι τοιοῦτος ἦτο ἀφοῦ ἐπέτυχεν νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἰταλικά στρατεύματα νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ Ἑθνικὸν ἔδαφος, πρᾶγμα ποῦ θὰ ἐπέτρεπε τὴν καυχησιολογίαν τοῦ ψευδοκαίσαρος, ὅτι ἡ νίκη ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐαρινῆς ἐπιβέσεως.

Μέχρι τῆς 21ης ὥρας τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 20ὴν Ἀπριλίου μὲ κανένα ἀπολύτως δὲν συνεζήτησα περὶ τοῦ πρακτέου. Μὲ κανένα ἐκ τῶν Σωματάρχων ἢ Μεράρχων δὲν συνεδέθην τηλεφωνικῶς. Πάντα τὰ γραφέντα ὅτι ἀντήλλαξα γνώμας μὲ τοῦτον ἢ ἐκείνον, εἶνε ἀποκύημα τῆς φαντασίας τοῦ γράψαντος. Παρηκολούθην ἀγρύπνως τὴν κατάστασιν καὶ τὴν διηρῶνιν ὥστε ἡ ἀπόφασις νὰ εἶνε ἀνεπιθρέωτος.

Μὲ τὰς ἀντιπειθαρχικὰς κινήσεις, ποῦ ἐσημειώθησαν εἰς τὰ Α' καὶ Β' Σώματα, ἤμην ἐντελῶς ἀμέτοχος ὡς καὶ πάντες οἱ ὑπ' ἐμὲ ἀξιωματικοὶ παντὸς βαθμοῦ.

Ἀπόδειξιν ἀδιόριστον ἀποτελεῖ ἡ κατωτέρω πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Δεμέστιχα ἀπευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπιστολὴ κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 19ης Ἀπριλίου, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προκύπτει σαφῶς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἠγνοεῖτο ἡ παρουσία μου εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν κλοιόν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἄγαλῆτὲ Παναγιώτη,

Τὸ πρῶτὸ δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ συναντηθῶμε ἀτυχῶς καὶ χάσαμε μιά μέρα, λόγω τῆς κολάσεως τοῦ πυρὸς τῶν ἀεροπλάνων. Ἐκινήσαμε μὲ τὸν Μαυρογιάννη (σύνδεσμος τοῦ Α' εἰς τὸ Β' Σῶμα) καὶ τὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων καὶ τὸν Μπαλῆν γιὰ νὰ ἔλθωμεν αὐτοῦ. Ἄλλ' εἰς τὸ Χάνι Νεγρᾶδες μᾶς καθήλωσαν κυριολεκτικῶς τὰ ἀεροπλάνα καὶ ἐσωθήκαμε ὡς ἐκ θαύματος. Κατόπι τούτων δὲν ἔκρινα σκόπιμον νὰ κιναικονεύσωμεν, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ὄλοι καὶ σὲ μιά ἀνάπαυλα μικρῆ, ἀπεφάσισα νὰ τοὺς γυρίσω ὄλους ἐδῶ, λόγω τῆς μικρᾶς διαδρομῆς. Ἦδη πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶμεν τοῦ σκότους καὶ νὰ κινήθωμεν ἀποφασιστικῶς πλεόν, χωρὶς τὸν παραμικρὸν δισταγμόν, διότι χάνομεν τὸ πᾶν καὶ δὲν θὰ περισώσωμεν τίποτε παρὰ μόνον τὴν ἀτίμωςιν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ἂν δὲν ἐξεδηλώθῃ σήμερα θὰ ἐκδηλωθῇ αὐριον μὲ τὴν σφοδράν καὶ ἀδιάοππον δρᾶσιν τῆς ἀεροπορίας, ἡ ὁποία θὰ μεταβάλῃ

τὴν σύμπυξιν εἰς φυγὴν. Δὲν ἀπομένει ἄλλη λύσις παρὰ νὰ ἔλθῃς ἀπόψε ἐδῶ καὶ νὰ ἐγκατασταθῇς εἰς Ἰωάννινα ἀπόψε μέχρι μεσονυκτίου καταργουμένου τοῦ Πιτσάκα, ὅστις μᾶς περιπαίξει κατὰ κυριολεξίαν. Καταργουμένου τούτου θ' ἀναλάβῃς σὺ τὴν Στρατιάν. Θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀμέσως σχηματισμὸς Κυβερνήσεως καὶ διάγγελμα πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἀμέσως ἐκκίνησις πρεσβείας ἐξ Ἀξιωματικῶν διὰ συνάντησιν μετὸς Γερμανοῦς. Σὲ ἐξορκίζω εἰς τὴν φιλοπατριάν σου νὰ μὴ διστάσῃς καὶ νὰ ἔλθῃς ἀμέσως ἀροῦ ἐκθέσῃς τὰς σκέψεις μας εἰς τοὺς ἐπιτελεῖς σου. Ἐδῶ θὰ ποιῆμε περισσότερες λεπτομέρειες καὶ φεύγεις δι' Ἰωάννινα. Ὁ Πιτσάκας μᾶς ἐπληροφόρησε ὅτι συμφωνεῖ μαζί μας, ὁπότε τὸ πρῶγμα εἶνε εὐκολώτερον καὶ ἀνώδυνον διὰ τὸν Πιτσάκαν, διότι ἢ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς ἢ παραμερίζει καὶ ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς τὰς εὐθύνas. Πάντως μὴ διστάσῃς οὔτε στιγμή νὰ ἔλθῃς ἐδῶ. Ἐὰν δὲν ἔλθῃς χάνεται τὸ πᾶν καὶ θὰ φέρῃς ἔναντι τῆς ἱστορίας ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην. Σὲ ἀσπάζομαι καὶ σὲ περιμένω μετ' ἀγωνίας

Τ.Τ. 152 τῆ 19.4.41

Γιῶργος (ΜΠΑΚΟΣ)

Τὴν 17 ὥραν τῆς 17ης Ἀπριλίου (Μεγάλη Πέμπτη) ὁ Ἐπιτελετὴς τῶν Στρατιωτικῶν ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τὴν «ἀποχαιρετιστήριον τοῦ Ἡμερησίου Διαταγῆν» ἐπὶ τῇ προόψει ὅτι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην θὰ ἀνεχώρει ἡ Κυβέρνησις. Ὡς γνωστὸν ἐματαιώθη ἡ ἀναχώρησις διαφωνησάντων ὑπουργῶν τινῶν.

Παραθέτω κατωτέρω ἀποσπάσματα τῆς Ἡμερησίας ταύτης διαταγῆς:

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται,

Ὅτε τὴν 28 Ὀκτωβρίου ὁ πρεσβευτὴς μᾶς μεγάλης αὐτοκρατορίας... ἐξήτησε τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Χώρας μας δλόκληρον τὸ ἔθνος μας ἠγέρθη σύσσωμον κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως Ἰταλοῦ προτιμῶν ἐνδοξον θάνατον παρὰ ἀτίμως καὶ ὑποδούλωσιν. Οὐδεὶς, ὅμως, καὶ τότε ἐφαντάσθη ὅτι θὰ νικήσωμεν. Ἐν γνώσει ὅτι τὴν ἐπομένην σήμερην Ἰταλικῶν ἀεροπλάνων θὰ κατέστρεφον τὸ πᾶν εἰς τὴν χώραν μας καὶ ὅτι τεθωρακισμένοι φάλαγγες θὰ εἰσῆρχοντο ἐντὸς τῶν ἐδαφῶν μας ἐπροτιμήσαμεν τὸν θάνατον παρὰ τὴν ὑποδούλωσιν. Καὶ ἐπὶ πλέον καὶ οὐδεὶς θὰ ἐφαντάζετο ὅτι τὰ ἀεροπλάνα τῶν Ἰταλῶν δὲν θὰ συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ ἐτέρων σημῶν τῆς συμμάχου τῆς Γερμανίας... Ὁ Θεὸς ἔκαμε τὸ θαῦμα του. Χάρις εἰς τὴν μὴ ἄμεσον ἐπέμβασιν τῶν γερμανικῶν δυνάμεων, εἰς τὴν πλήρη ἀνικανότητα τῶν Ἰταλῶν καὶ τὴν βοήθειαν εἰς ἀεροπλάνα, ὕλικα καὶ τροφίμα τῆς Ἀγγλίας... καὶ κυρίως χάρις καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἀνδρείαν, ὁ ἐχθρὸς, οὐ μόνον ἀπεκρούσθη, ἀλλὰ καὶ τὸν κατεδιώξατε κατησχυμένον μακρὰν... Σύσσωμος ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς ἐξηγέρθη καὶ κατὰ τοῦ δευτέρου ἐπιδρομέως... ὄλων ὁ νοῦς καὶ ἡ σκέψις... στρέφονται πρὸς σᾶς, Ἀνδρείοι, οἵτινες νικηταὶ τοῦ ἐνὸς ἐπιδρομέως ἐπλήττεσθε καὶ ἀπὸ τὰ πλευρὰ σας παρὰ τοῦ συμμάχου του... Διὰ τοῦτο συνεχίζομεν τὸν πόλεμον καὶ θὰ τὸν συνεχίσωμεν καὶ ἐδῶ εἰς Πελοπόννησον καὶ ἔτι μακρότερα... Διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ

πολέμου επιβάλλεται έντεϋθεν ή άναχώρησις του Βασιλέως και της Κυβερνήσεως. Άκολουθών τούτους άποχωρίζομαι Έμῶν...

Έν Αθήναις τῆ 17 Ἀπριλίου 1941, ὥρα 17η.

Ἐπίτηδες παρέθεσα περικοπὰς τῆς Διαταγῆς διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι:

α) Ὅλοι εἰς τὸ Κέντρον ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἐτερματίζετο ὁ πόλεμος περὶ τὰς 8, 10 ἢ 15 Νοεμβρίου 1940. Θὰ ἀνεμένομεν εἰς τὴν Τοποθεσίαν Ἀμύνης τὸν ἐχθρὸν, θὰ ἀνθιστάμεθα, δύο, τρεῖς, πέντε ἡμέρας λυσοσῶδῶς καὶ θὰ συνεπτυσσόμεθα εἰς τὸ Βέρμιον κλπ. Ἐπίσης ἐγίνετο κακὸς ὑπολογισμὸς τῆς δυνατοῦτος τῶν ἀεροπλάνων.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡμεῖς ἐτολήσαμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν καὶ ἀνελάβομεν τὴν εὐθύνην ὅτι θὰ νικήσωμεν, ὡς ἐνίκησαμεν παρὰ τὰ παραβληθέντα προσκόμματα.

β) Ὁ κ. Παπαδήμας καὶ ἴσως καὶ ἄλλοι τοῦ Κέντρου ἀπέδωσαν τὰς νίκας μας εἰς τὴν «ἀνικανότητα τῶν Ἴταλῶν καὶ δὴ πλήρη...» Τὸ πράγμα δι' ὅσους εἶδον τοὺς Ἴταλοὺς δὲν ἔχει οὔτω, διότι πλὴν τῆς ἀδιαφιλονικήτου ἀνδρείας τοῦ Στρατοῦ ὁ «ἀσυνήθης καὶ ἀριστοτεχνικὸς» ἐλιγμὸς τοῦ Γ' Σώματος κατὰ τὸν ἀείμνηστον στρατηγὸν Καθηνιώτην εἶνε ἄγνωστος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐν ᾧ ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐδάφους ἔκτοτε τὸν εἶδε καὶ τὸν ἐξεθείασεν. Ἀλλὰ μήπως ἦλθε τις εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης διὰ νὰ παρακολουθήσῃ;

γ) Ὁ κ. Παπαδήμας ἀποδίδει τὰς νίκας χάρις «τῆς ἐνισχύσεως εἰς ἀεροπλάνα, ὑλικά καὶ τρόφιμα τῆς Ἀγγλίας». Ἀντιθέτως ὁ Ἀρχιστράτηγος παρεπονεῖτο εἰς τὴν Κορυθῶν ὅτι δὲν μᾶς «δίδουν τίποτε» (ἐλέχθη ἐνώπιον τῶν στρατηγῶν Μουτούση, Ζυγούρη, Γαζῆ καὶ ἄλλων ἀνωτέρων.

δ) Ἡ Κυβέρνησις εἶχε ἐτοιμασθῆ νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Κρήτην τὴν 18ην ὥραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης (17 Ἀπριλίου). Ἐματαιώθη ἡ ἀναχώρησις, διότι διεφώνησαν τινὲς τῶν Ὑπουργῶν.

ΠΩΣ ΣΥΝΕΤΕΛΕΣΘΗ Η ΑΝΑΚΩΧΗ

Ὡς προεξετέθη τὴν ἐπίσπευσιν πρὸς τὴν τελικὴν ἀπόφασιν τῆς συνθηκολογήσεως προεκάλεσε ἡ τηλεφωνικὴ ἀναφορὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς 11ης Μεραρχίας, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθημεν ὅτι ἤρχιζεν ἡ ἐκτόξευσις τῆς ἐπιθέσεως τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς ἀνυπάρκτου ἀντιστάσεώς μας.

Ἐρριψα τὸν κύβον τὴν 8.10' ὥραν καὶ διέταξα τοὺς 1) συνταγματάρχην Πυροβολικοῦ Μπαλῆν Ν., 2) ἔφεδρον ἐκ μονίμων ἀντισυνταγματάρχην Πυροβολικοῦ Λαγάν Γεώργιον καὶ 3) ἐπίλαρχον Βλάχον Κ. νὰ μεταβοῦν ἐπ' αὐτοκινήτου ὡς κήρυκες, ἐφωδισμένοι διὰ τῶν ἀπαιτουμένων διαπιστευτηρίων καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἐπομένων ὄρων διὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς, (οἱ ὄροι ἐγράφησαν εἰς σημείωμα, οὐτινος ἀντίγραφον ἐδόθη εἰς ἕνα ἔκαστον τῶν κηρύκων), πρὸς τερματισμὸν τῆς περαιτέρω αἱματοχυσίας.

1) Νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ τιμὴ τῶν ὄπλων λόγω τῶν ἐπιτευχθέντων παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ μεγαλοουργημάτων καὶ τῆς ἐπιδειχθείσης ἀνδρείας.

2) Ν' άποφευχθή ή είσοδος Ιταλικών στρατευμάτων εις τὸ Ἑλληνικόν μας ἔδαφος.

3) Ν' άποφευχθή ή αϊχμαλωσία τοῦ Στρατοῦ μας καί ιδιαίτατα εἶνε άπαράδεκτος ή περίπτωσης τῆς αϊχμαλωσίας καί τοῦ παραμικροτέρου Ἑλληνικοῦ Τμήματος παρά τοῦ Ιταλικοῦ στρατοῦ, καί

4) Νά μῆ άφοπλισθῆ ὁ Στρατός μας, εἰ δυνατόν.

Οἱ κήρυκες προπαρασκευάσθησαν συντόμως, τῆ συνδρομῆ τοῦ άντισυνταγματάρχου Πυροβολικοῦ Χατζαρούλα έπιτελαρχεόντος, καί άνεχώρησαν περὶ τὴν 9ην ὥραν.

Ὁ Διοικητῆς τῆς 11ης Μεραρχίας έπληροφορήθη ἐξ άκριτομυθίας άξιωματικοῦ τινος τὴν προετοιμασίαν τῶν κηρύκων καί έπειδὴ ὑπελόγισε, ὅτι ή Ἐπιτροπῆ τῶν άξιωματικῶν πού θά άπεστέλλετο θά καθυστερεῖ μέχρι τῆς έμφανίσεώς της πρὸ τῶν Γερμανῶν, προέβη ὅλως αὐτοβούλως εις τὴν προαποστολὴν δύο άξιωματικῶν του πρὸς άναγγελίαν τοῦ γεγονότος εις τοὺς Γερμανούς.

Ἡ ένέργεια αὕτη τοῦ Μεράρχου ὑπγορευέθη ἐκ τῆς ανάγκης νά μῆ λάβῃ τὸ άδοξότερον τέλος ὁ πόλεμος διὰ τῆς άνενοχλήτου εἰσβολῆς τῶν Γερμανῶν, άντιλαμβανόμενων πλέον τὴν άνύπαρκτον άντίστασιν. Ἐπὶ πλέον ένδιεφέρετο ὁ Μεράρχος νά συντελεσθῆ ή συνθηκολόγησις καί νά άποτραπῆ ή εἰσέλασις τῶν Γερμανῶν εις Ἰωάννινα ὅτε, ὡς έπίστευε, θά ήρνούντο οἱ Γερμανοὶ τὰς διαπραγματεύσεις καί συνεπῶς θά ὑφιστάμεθα τὴν άτίμωσιν καί τὸν ξευτελισμόν.

Ἐδωκε διαταγὴν ὅθεν ὅπως σπεύσουν οἱ δύο του άξιωματικοὶ διὰ νά μῆ προφθάσουν οἱ Γερμανοὶ καί πλησιάσουν καί άντιληφθοῦν τὰς κενὰς ὑπερασπιστῶν γραμμὰς μας, πράγμα πού έπέτυχε ὁ Μεράρχος τοῦ σκοποῦ του. Οἱ άξιωματικοὶ οὗτοι τῆς ένδεκάτης Μεραρχίας εὐθὺς ὡς έφθασαν οἱ πραγματικοὶ κήρυκες, άφέθησαν έλεύθεροι νά έπανακάμψουν εις τὰς γραμμὰς μας.

Ἡ έπιτροπῆ τῶν κηρύκων, διὰ τοῦ Προέδρου της συνταγματάρχου Μπαλῆ, κατέστησε γνωστὸν εις τὸν Ἄνωτάτον Γερμανὸν άξιωματικὸν τὸν σκοπὸν τῆς άφίξεώς της, καί ἔλαβε τὴν άπάντησιν, ὅτι θά διεβιβάζοντο τηλεφωνικῶς οἱ ὄροι, ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ὁποίων εἶχε δηλώσει ή Ἐπιτροπῆ ὅτι ήτο διατεθειμένη νά συζητήσῃ. Παρεκλήθη δέ τελικῶς ν' άναμείνῃ ή Ἐπιτροπῆ τὴν άπάντησιν τοῦ Στρατηγοῦ του. Μετὰ τὴν άναμονὴν 4 ὀλοκλήρων ὥρῶν ένεφανίσθη ένώπιον τῆς έπιτροπῆς αὐτὸς οὗτος ὁ Γερμανὸς Μεράρχος στρατηγὸς Ντῆτριχ, ὅστις ήκουσε τοὺς άξιωματικούς μας μὲ φαινομενικὴν εὐμένειαν καί συμφωνήσας εις τὰς γενικὰς γραμμὰς ἀπήλθε διὰ νά τηλεγραφῆσῃ εις τὸν Προϊστάμενόν του σχετικῶς ὡς εἶπεν. Μετὰ δίωρον έπανήλθε καί ήρώτησε νά πληροφορηθῆ τὸν βαθμὸν πού ἔφερα. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς άπήντησε ὅτι ήμῃν Ἄντιστρατήγος. Τότε ὁ Ὑποστράτηγος Ντῆτριχ εἶπε:

«Ἄντὶ νά συζητῶμεν ἐδῶ, θά πάμε μαζί στὸν Στρατηγόν σας, ὅστις τρυχνάει άνώτερος έμοῦ».

Ἐπέβησαν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γερμανοῦ καί τῆς Ἐπιτροπῆς τρεῖς ἔτεροι άξιωματικοὶ Γερμανοὶ ἐπ' αὐτοκινήτων καί έφθασαν εις Βοτονάσι, ὅπου τὸ Στρατηγεῖόν μου.

Ἐκεῖ ἀντελήφθη ὅτι ὁ Γερμανὸς Μέραρχος προσεπάθει νὰ μάθῃ ἂν καὶ αἱ κινούμεναι ἀνὰ τὴν Ἄνω Πίνδον Δυνάμεις μας ὑπήγοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου καὶ ἂν θὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ αὐταὶ διὰ τὴν κατὰ παυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Δεδικαιολογημένως ἐδείκνυον ἀνησυχίας διὰ τὰς εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ἐχθροῦ κινουμένης Μερραρχίας μου, αἵτινες, διέθετον ἀριθμὸν ἀνδρῶν, οἵτινες παρέμενον εἰς τὰ Τμήματά των, ἦτο ὅμως ἄγνωστος ὁ βαθμὸς τῆς μαχητικότητός των. Ἡ ἐχθρική ἀεροπορία ἀνεγώρισε τὰς δυνάμεις, ἅς ἐσφυροκόπει, ἡγνῶει, ὅμως, ἂν ἦσαν ἀξιόμαχοι.

Ἐπωφελήθη τὸ γεγονός τούτου καὶ ἐπέμεινα εἰς τοὺς ὄρους, τοὺς ὁποίους ἐδέχθη ὁ Γερμανὸς Μέραρχος προθύμως. Καὶ οὕτω συνετάχθη τὸ πρῶτον Πρωτόκολλον, ὅπερ καὶ μόνον ἀναγνωρίζω. Τὰ λοιπὰ δὲν ἀναγνωρίζω, διότι τὰ ὑπέγραφα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας καὶ χωρὶς τὴν προϋποτιθεμένην ἐλευθερίαν γνώμης.

Ἐπογράφω τὸ πρῶτον πρωτόκολλον εἶχον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ τῶν Γερμανῶν στρατηγῶν ἀπετέλουν συμβόλαιον ἀπαραβίαστον, διότι ἄλλως ἐθίγετο ἡ τιμὴ τοῦ στρατιωτικοῦ λόγου, διὰ τὴν ὁποίαν τιμὴν ἰσχυρίζοντο ὅτι ἠγωνίζοντο. Δὲν ὑπέβητον ὅτι θὰ κατερράκωνον οἱ Γερμανοὶ τὰ πάντα διὰ νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν ἐκδικητικὴν μανίαν τῶν Ἰταλῶν καὶ δὴ παρὰ πᾶσαν ἔννοιαν τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου.

Ἡ ὑπογραφή τοῦ σχεδίου τοῦ συνταχθέντος πρώτου Πρωτοκόλλου ἔλαθε χώραν τὴν 18ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου καὶ ἐτέθη εἰς ἰσχὺν κοινῆ συμφωνία ἀπὸ 23 ὥρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὅτε ὑπεγράφησαν τὰ καθαρὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν τοιαύτην.

Τὸ περὶ οὗ πρόκειται Πρωτόκολλον ἔχει ὡς ἑξῆς:

Π Ρ Ω Τ Ο Κ Ο Λ Λ Ο Ν

Οἱ ὑπογεγραμμένοι στρατηγοὶ ἀνδρείων Στρατῶν Γερμανίας καὶ Ἑλλάδος κ.κ. Ντήτριχ καὶ Τσολάκογλου ἀντιπροσωπεύοντες τοὺς ἀντιστοίχους Στρατοὺς, συνελθόντες εἰς Βοτονάσι, συνωμολόγησαν τὰ κάτωθι:

1ον) Παύουν αἱ ἐχθροπραξίαι εἰς Ἠπειρον καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν μεταξὺ τῶν Γερμανικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ Στρατευμάτων ἀπὸ 18ης ὥρας τῆς σήμερον Κυριακῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1941 καὶ ἐντὸς ὀλίγου παύουν αἱ ἐχθροπραξίαι (εἰς Ἀλβανίαν) μεταξὺ τῶν Ἑλληνικοῦ καὶ Ἰταλικοῦ Στρατευμάτων μερίμνη τοῦ Γερμανοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐν Ἑλλάδι.

2ον) Ἐπιτρέπεται ἡ διέλευσις Γερμανικοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τῆς ἕως τῆς αὔριον Δευτέρας 21ης Ἀπριλίου 1941 διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν Δυνάμεων ἐν τῷ Ἀλβανικῷ Μετώπῳ, ἵνα διευκολυνθῇ ἡ ἐκτέλεσις τῶν κάτωθι συμφωνηθέντων.

α) Τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ὑποχρεοῦνται ν' ἀποσυρθοῦν μέχρι τῶν παλαιῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων εἰς χρονικὸν διάστημα δέκα ἡμερῶν.

β) Αἱ Στρατιαὶ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας θ' ἀποστρατευθοῦν, τῶν

ἀνδρῶν παραδιδόντων τὸν ὄπλισμόν εἰς ἀποθήκας ὀριζομένας ὑπὸ τῆς Στρατιάς Ἠπειροῦ καὶ εἶτα θὰ μεταθοῦν εἰς τὰς ἐστίας των.

γ) Οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ φέρωσι τὴν ἐξάρτυσιν καὶ τὸν ὄπλισμόν των τιμητικῶς μὴ θεωρούμενοι αἰχμάλωτοι. Ἡ ἐν γένει θέσις καὶ κατάστασις τῶν Μονίμων Ἀξιωματικῶν θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος, ρυθμιζομένη συμφώνως πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς Νόμους παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τῆς διαδόχου τῆς σημερινῆς καταστάσεως.

δ) Ὁ ἐφοδιασμός τῶν Στρατιῶν θὰ συνεχισθῆ μερίμνη αὐτῶν.

Ἐφ' ᾧ συνετάγη τὸ παρὸν εἰς διπλοῦν εἰς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γερμανικὴν εἰς Βοτονασί τὴν 18ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου 1941.

Ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς
(ὕπ.) Ντήτριχ

Ὁ Ἕλλην στρατηγὸς
(ὕπ.) Τσολάκογλου

Παρατήρησις

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο συνετάγη ἐκ τοῦ προχείρου, παρόντων τῶν συνταγματάρχου Μπαλῆ, ἀντισυνταγματάρχων Χατζαρούλα καὶ Λαγᾶ, ἐπιλάρχου Βλάχου καὶ ἐφέδρου ὑπιδάρχου Μπαλτατζῆ, ὅστις διηρημένευεν ὡς γερμανομαθῆς.

Πλείστοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου μου παρηκολούθουν τὰς ἀναλλασσομένας συνομιλίας ἐκ τοῦ παραπλευρῶς διαδρόμου ἐξ ἐνδιαφέροντος ἢ ἐκ περιεργείας. Ἄν ἐλέγγοτο κάτι ἔξω τοῦ σκοποῦ τοῦ πρωτοκόλλου θὰ ἐγένετο ἀκουστὸν παρὰ πολλῶν, διότι ἐγὼ ὠμίλου Ἑλληνικὰ καὶ μόνον καὶ διότι θὰ ἐγένετο ἀντιληπτὸν εἰς τοὺς Γερμανομαθεῖς Λαγᾶν καὶ Μπαλτατζῆν, οἵτινες θὰ τὸ διέδιδον ὕστερον ἀπὸ τὴν πάροδον τοσούτου χρόνου.

Συνεπῶς εἶνε ψευδὲς καὶ κακὴθες τὸ ἀναγραφὲν εἰς τινὰς ἐφημερίδας καὶ ἐκεῖθεν παραληφθὲν ὅτι δῆθεν ἐγένετο νύξις εἰς τὴν συζήτησιν μὲ τὸν στρατηγὸν Γερμανὸν περὶ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως καὶ δὴ ὅτι ἔλαβον τὴν Κυβέρνησιν, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἀνακωχῆς.

Ἐὰν συνέβαινε παρόμοιον τούτου, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἐξετοξεύετο διὰ τῶν ραδιοφῶνων ἀνὰ τοὺς αἰθέρας τῆς ὑψηλῆς διὰ νὰ δεῖξουν οἱ Γερμανοὶ ὅτι προσχωροῦν καί. . . Ἕλληνες εἰς τὸν ἄξονα.

Ἄλλως τε κατέστη γνωστὸν ἀπὸ ἀνευρεθείσας ἐκθέσεις τῶν Γερμανῶν ὅτι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εὗρον, ἔστω καὶ ἓνα, προδότην.

Τὸ Τ.Σ.Η. ἐπληροφορήθη τὴν ἄφιξιν τοῦ Γερμανοῦ Μεράρχου Ντήτριχ εἰς Βοτονασί καὶ ἔνεκα τούτου ἀπέστειλε Ἀνώτερον ἐπιτελεῖ του διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ Πρωτοκόλλου. Ἡ ὑπογραφή τῆς ἀνακωχῆς ἐκοινοποιήθη διὰ διαταγῆς τοῦ Τ.Σ.Η. ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Ὑποστρατήγου Πλατῆ.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου ἀνήνεγκον τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ τοὺς ὄρους ταύτης εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διὰ τοῦ ἀσυρμάτου.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (21 Ἀπριλίου) ἡ Γερμανικὴ τεθωρακισμένη Μεραρχία τοῦ Ντήτριχ, περιλαμβάνουσα βαρῆα ἄρματα καὶ βαρὺ πυροβολικόν, διήλθεν ἐκ τῶν γραμμῶν μας λίαν πρῶλ καὶ ἤχηθῃ εἰς Πέραμα,

ἔπου ἐσταμάτησε. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἰταλικὴ ἀεροπορία ἀποθρασυνθεῖσα ἐνήργει σφοδρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πόλεων καὶ χωρίων καὶ ἀπεδεκάτιζε τὰς διαρρεούσας φάλαγγας καὶ οὕτω δὲν ἠδύνατο ἡ γερμανικὴ μεραρχία νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ βομβαρδισμὸν ἐκ μέρους τῶν Ἰταλῶν κατὰ λάθος.

Ἐξ ὑποκλοπῆς ἰταλικῶν ραδιοτηλεγραφημάτων ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἰταλικά τινὰ ἀεροπλάνα ἀνεγνώρισαν τὴν γερμανικὴν φάλαγγα καὶ ἐσημείωσαν τὰς κινήσεις τῆς.

Τὴν 16ην ὥραν τῆς 21 Ἀπριλίου ἀφικθέντες ἀεροπορικῶς ὁ ἐπιτελάρχης τοῦ στρατάρχου Λιστ καὶ ὁ Μέραρχος Νήτητριχ προσήλθον εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Σ.Η., ὅπου εὐρίσκόμενη ἐκείνην τὴν στιγμὴν (Τὸ κατεστραμμένον ἀεροδρόμιον Ἰωαννίνων ἐπεσκέυασαν προχείρως τμήματα Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, οἵτινες ἔπεσαν παρὰ τὸ ἀεροδρόμιον ἀπὸ πρωΐας).

Οἱ Γερμανοὶ στρατηγοί, παρουσιασθέντες ἐνώπιόν μου, ἐζήτησαν τροποποίησιν τοῦ πρωτοκόλλου συνθηκολογήσεως τῆς χθές. Κατὰ τὴν συζήτησιν, καθ' ἣν κατ' ἀρχὴν ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶ τροποποίησιν, παρίσταντο οἱ στρατηγοὶ Μπάκος, Βραχνός, Μάρκου, ὁ συνταγματάρχης Γρηγορόπουλος καὶ ὁ ἀντισυνταγματάρχης Λαγᾶς. Καὶ ἐνῶ ἤμην διατεθειμένος νὰ ἐξακολουθῆσω ἀρνούμενος οἱ διερμηνεῖς ἐσημείωσαν ὑπαιγιμοὺς διατυπομένους μὲ πᾶσαν ἐπιφυλακτικότητα, καθ' οὓς ἡ ἀρνήσις μου θὰ ἔδιδε ἀφορμὴν νὰ καταγγελθῇ ἡ ἀνακωχὴ, χάριν τῶν Ἰταλῶν. Τὸ τοιοῦτον, ὅπερ ἀντελήφθη καλῶς καὶ ὁ συνταγματάρχης Γρηγορόπουλος, μὲ συνεκράτησεν ὅπως μὴ εἶμαι ἀνένδοτος. Ἐνεκα τούτου, βλέπων τὴν ἐπιμονὴν τῶν Γερμανῶν διεμαρτυρήθη διὰ τὰς νέας ἀξιώσεις τῶν καὶ τὴν παραβίασιν τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοκόλλου καὶ ἀφοῦ ἐδήλωσα ὅτι ὑποκύπτω «ὡς αἰχμάλωτος ἄνευ ἐλευθέρως γνώμης», ἐνέδωκα.

Ἄλλως τε τὸ προτεινόμενον δεῦτερον πρωτόκολλον οὔτε αἰχμαλωσίαν περιέχει, οὔτε τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων ἔθιγε.

Τοῦτο (τὸ δεῦτερον) εἶχε ὡς ἔπεται:

Ἐν Μετώπῳ τῆ 21 Ἀπριλίου 1941

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας Διοικήσεως τῶν Γερμανικῶν ἐν Ἑλλάδι Στρατευμάτων, ἀντιπροσωπευομένης ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιστρατήγον Γκρέϊτζεμπεργκ καὶ τῆς Ἀνωτέρας Διοικήσεως τῆς Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας, ἀντιπροσωπευομένης ἀπὸ τὸν Ἀντιστρατήγον Τσολάκογλου συνεφωνήθησαν τὰ κάτωθι:

1) Ἡ ἀνωτάτη Διοίκησις τῶν Γερμανικῶν Στρατευμάτων ἐν Ἑλλάδι ἀποδέχεται τὴν ἄνευ ὄρων παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Στρατιᾶς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας.

2) Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βασιλικὴν Στρατιὰν Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας, εἶνε αἰχμάλωτοι πολέμου. Τὰ ὄπλα, ὀλόκληρον τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν εἶνε λεία πολέμου τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ.

3) Ἡ ἀνωτέρα Διοίκησις τῶν ἐν Ἑλλάδι Γερμανικῶν Στρατευμά-

των αναγνωρίζει, ότι τὰ Ἑλληνικά Στρατεύματα ἠγωνίσθησαν γενναίως καὶ ἐκράτησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ διατηροῦν τὸν ὄπλισμόν τῶν καὶ τὰς ἐξαρτήσεις των (σπαθὶ — πιστόλι).

4) Ἡ Ἀνωτέρα Διοίκησις Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἀφ' ἐνὸς θὰ μεριμνήσῃ δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι, νὰ παύσῃ διασπορὰ καὶ καταστροφή ὑλικοῦ, αἱ δὲ ὁδοὶ αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Στρατιάς, νοτίως τῆς ζώνης διαχωρισμοῦ (ἰδὲ παράγραφον 9) νὰ ἐπισκευασθῶσι ἀμέσως. Ἡ ἀνωτέρα Γερμανικὴ Διοίκησις ἀφ' ἑτέρου θὰ διατάξῃ τὴν παύσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς τὰ Γερμανικά Στρατεύματα εὐθὺς ὡς τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑπογραφή.

5) Ὁ ἐκπλους παντοειδῶν πλοίων ἐκ τῶν λιμένων περιοχῆς Στρατιάς Ἠπείρου δέον ν' ἀπαγορευθῇ ἀμέσως. Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις θὰ μεριμνήσῃ, ἵνα τὰ ἐν τοῖς λιμέσι εὐρισκόμενα πλοία παραμείνωσι αὐτόθι μέχρι νεωτέρας διαταγῆς ὑπὸ ἐπίβλεψιν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων.

6) Οἱ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι πολέμου θὰ παραμείνωσι πρὸς τὸ παρὸν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Ἑλλάδι προβλέπεται ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπάντων τῶν μονίμων καὶ ἐφεδρῶν ἀξιωματικῶν, ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν.

7) Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις θέλει μεριμνήσῃ, ἵνα τὰ Ἑλληνικά Τμήματα παραμείνωσι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀξιωματικῶν των ὡς καὶ διὰ τὴν λήψιν μέτρων διὰ τὴν κανονικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὄρων τῆς Ἀνακωχῆς. Ὁ ἐφοδιασμός καὶ ἡ ἰατρικὴ περίθαλψις τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ στρατευμάτων θὰ γίνηται μερίμνη τῆς Ἀνωτέρας Ἑλληνικῆς Διοικήσεως.

8) Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις νὰ ὀρίσῃ πληρεξούσιον ἐπιτελικὸν σύνδεσμον πρὸς διακανονισμὸν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐκτέλεσεως τῶν ὄρων παραδόσεως μετὰ σχετικοῦ Γερμανοῦ συνδέσμου ὀρισθησομένου βραδύτερον. Ὁ σύνδεσμος οὗτος θὰ ἐπιδώσῃ τὸ ταχύτερον δυνατὸν μίαν συνολικὴν κατάστασιν, ἐμφαίνουσαν τὴν δύναμιν ἐξοπλισμῶν καὶ στρατιωτικὴν συγκρότησιν τῆς τέως Στρατιάς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας.

9) Μὲ τὴν Βασιλικὴν Ἱταλικὴν Ἀνωτέραν Διοίκησιν ἐν Ἀλβανίᾳ θὰ ὀρισθῇ ζώνη διαχωρισμοῦ, ἵνα ἐπιτευχθῇ μίᾳ ταχεῖα παύσις ἐχθροπραξιῶν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ Μετώπου καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἄνευ προστριβῶν ἐκτέλεσις τῆς παραδόσεως.

Ποῖον πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ τίνα ὄπλα θὰ παραδοθῶσιν εἰς Ἀνωτέραν Ἱταλικὴν Διοίκησιν θέλει διακανονισθῇ βραδύτερον.

Ὁ Στρατηγὸς Διοικητῆς τῆς
Ἑλληνικῆς Στρατιάς Ἠπείρου
καὶ Μακεδονίας

Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτε-
λείου τῶν ἐν Ἀθῆναις Γερμανι-
κῶν Στρατευμάτων

(ὑπ.) ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

(ὑπ.) Γκρέιτζεμπεργκ

Παρὰ τὴν ὑπογραφήν δύο πρωτοκόλλων, εἰς τὰ ὅποια οἱ Γερμανοὶ

έβεβαίουν, ὅτι θὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι μὲ τοὺς Ἴταλους, συνεχίζετο ὁ πόλεμος καὶ πρὸ παντὸς αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἰταλικῶν ἀεροπλάνων.

Ὁ ἐπιτελὴς μου ἀντισυνταγματάρχης Χατζαρούλας, κοινῆ συμφωνία, εἶχε μεταβῆ εἰς Λάρισαν, ἵνα ὑποδείξῃ τὰς κατεχομένους παρ' ἡμῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν γραμμὰς καὶ τοὺς γνωστούς μας Σταθμούς Διοικήσεων τῶν Ἰταλῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀποσταλοῦν γερμανικὰ ἀεροπλάνα διὰ νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Ἴταλους πρὸς τὴν κατάπαυσιν τοῦ πυρός. Ἐν τοσούτῳ καὶ πάλιν συνεχίζετο ὁ πῦρ.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων παρεκάλεσα τοὺς Γερμανοὺς Στρατηγούς ὅπως σπεύσουν νὰ διατάξουν τὴν εἰς τὸ Πέραμα—Ἰωαννίνων γερμανικὴν Μεραρχίαν νὰ ἀχθῆ πρὸς Βορρὰν διὰ νὰ παρεντεθῆ μεταξὺ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν Ἰταλικῶν Δυνάμεων πρὸς παύσιν τοῦ πυρός, πρᾶγμα, ὅπερ ἐπετεύχθη τὴν ἐπομένην 22αν Ἀπριλίου παρὰ τῆς μεραρχίας τοῦ Ντῆτριχ.

Ἡ ἰταλικὴ ὁμως ἀεροπορία, ἐξηκολούθει τὸ δολοφονικὸν ἔργον της, καίτοι ἐσημειώθη ἀπὸ τῶν μεταμεσημβρινῶν ὥρῶν τῆς 21ης Ἀπριλίου ἡ προχώρησις τῶν γερμανικῶν φαλάγγων.

Ἐπειδὴ τεθωρακισμένη μεραρχία τοῦ Ντῆτριχ ἤχθη πρὸς τὴν μεθόριον, κατέφθασεν εἰς Ἰωάννινα τὴν 22 Ἀπριλίου ἑτέρα μεραρχία γερμανικὴ, ἥτις παρέμεινεν εἰς Κατάραν — Μέτσοβον, συγκεντρωμένη ἀπὸ πρωΐας τῆς 21 Ἀπριλίου.

Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἔτοιμα τμήματα ἀλεξιπτωτιστῶν διὰ νὰ κατευθύνουν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἐπίθεσιν πρὸς Μέτσοβον. Ἐν τμῆμα τούτων ἔπεσε εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τῶν Ἰωαννίνων τὴν πρωΐαν τῆς 21 Ἀπριλίου.

Συνεπῶς ὁ προβαλλόμενος ἰσχυρισμὸς, ὅτι δῆθεν θὰ ἐπεβραδύνετο ἡ προέλασις τῶν Γερμανῶν ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς σήραγγος τῆς Κατάρας, ἀποδεικνύεται ἀμφίβολος, ἂν μὴ ἀβάσιμος. Εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως, τὰ Ἰωάννινα θὰ καταλαμβάνοντο ἐντὸς τῆς 20ῆς Ἀπριλίου. Ἡ πλήρης κύκλωσις τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου θὰ συντελεῖτο.

ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ δὲν προβλέπεται οὔτε διὰ τοῦ δευτέρου πρωτοκόλλου. Εἶμαι ὑπερήφανος διότι μὲ τὸν «ἐλιγμὸν» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μουσολίνι, ἐπέτυχα τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων καὶ τὴν διάσωσιν τῶν ἠρώων τῆς Ἀλβανίας, χάριν τῶν ὁποίων εἶμαι πρόθυμος νὰ ὑφίσταμαι ἀγογγύστως, ὅσα ἀδίκως ὑφίσταμαι.

Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ τόνισω ὅτι οἱ Ἴταλοι ὄσους συνέλαβον (περὶ τοὺς 150) ὠδήγησαν εἰς τὴν Ρώμην ὅπου τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παρελάσουν καὶ θραδύτερον, κατόπιν ἡμετέρων ἐνεργειῶν, τοὺς ἀφήκαν ἐλευθέρους ἐνταῦθα.

Κρίνω σκόπιμον νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Μετσόβου ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθοῦν δύο γερμανικαὶ μεραρχίαι (ἀριθ. 2).

22 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Τὴν 22 Ἀπριλίου μετὰ μεσημβρίαν προσῆλθον καὶ πάλιν δύο ἑτεροὶ Γερμανοὶ στρατηγοί, οἵτινες ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐζήτουν νέαν τροποποίησιν τῶν ὄρων τοῦ πρωτοκόλλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἤθελον νὰ μᾶς εἰσηγη-

θοῦν ὅπως ἀποστείλωμεν καὶ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰταλικοῦ μετώπου κήρυκας πρὸς σύναψιν ἀνακωχῆς, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἀλλῶς ἀδυνατοῦσαν νὰ πείσουν τοὺς Ἰταλοὺς νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι.

Τότε ἔκρινα σκόπιμον (καὶ ἦσαν σύμφωνοι οἱ παριστάμενοι στρατηγοὶ Δεμέστιχας, Βραχνός, οἱ συνταγματάρχαι Γρηγορόπουλος, Δημακόπουλος καὶ Μπαλοδήμος, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Χατζαρούλας, ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος καὶ ἄλλοι) νὰ ἀρνηθῶ πᾶσαν νέαν τροποποίησιν τῶν ὄρων τοῦ πρωτοκόλλου καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὰς ἐμμέσως διατυπούμενας ἀπειλὰς τῶν Γερμανῶν.

Κατόπιν τῆς κατηγορηματικῆς ἀρνήσεώς μου, μοὶ παρεσχέθη προθεσμία τριῶν ὥρων ὅπως σκεφθῶ καὶ ἀποφασίσω, καὶ ἀπεσύρθησαν οἱ Γερμανοί. Οὐσιαστικῶς ἤθελον οἱ Γερμανοὶ νὰ ζητήσωσι ὁδηγίαις ἀπὸ τὸν Προϊστάμενόν των.

Μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τριῶρου προθεσμίας προσῆλθον καὶ πάλιν εἰς τὸ Γραφεῖον μου οἱ Γερμανοὶ στρατηγοί, εἰς οὓς ἐνεχείρισα τὴν κάτωθι ἔγγραφον δῆλωσίν μου συνταχθεῖσαν παρὰ τῶν Ἐπιτελῶν καὶ ἐγκριθεῖσαν παρ' ἐμοῦ.

«Ὁ Ἕλλην Διοικητὴς Στρατιᾶς, τυγχάνων ἤδη αἰχμάλωτος τῶν Γερμανῶν μεθ' ὄλων τῶν ὑπ' αὐτόν, καὶ κατόπιν τοῦ δις τροποποιηθέντος πρωτοκόλλου, δὲν ἔχει πλέον οὔτε ἐξουσιοδότησιν, οὔτε ἐλευθερίαν σκέψεως καὶ ἐνεργείας διὰ νέας τροποποιήσεις καὶ ἔνεχα τούτου δηλοῖ ὅτι ἡ Γερμανικὴ Διοίκησις δύναται νὰ λάβῃ ὅλα τὰ Διεθνῆς Δίκαιον ἐπιβάλλει μέτρα, διὰ τὸν παραδοθέντα εἰς αὐτὴν Στρατόν. Ἐπικαλεῖται τὴν ἀσυλίαν τῶν αἰχμαλῶτων καὶ τὴν προστασίαν τοῦ γενναίουφρονος Γερμανικοῦ στρατοῦ, ὑφ' ὃν ἐτέθη ἀπὸ διημέρου, καὶ παρακαλεῖ ὅπως προστατευθοῦν οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν συμφώνως μὲ τὸ ἀπὸ χθὲς ὑπογραφέν πρωτόκολλον νὰ συγκεντρώσουν τὰ ὅπλα εἰς ἀποθήκας.

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς)».

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐδέχθησαν οἱ Γερμανοὶ τὴν δικαίαν αἰτησίαν μου «περὶ μὴ τροποποιήσεως τῶν ὄρων τῆς ἀνακωχῆς» καὶ ἐπέμειναν ἀνεκδότως ὅπως ἀποσταλοῦν κήρυκες εἰς τὴν ἰταλικὴν πλευρὰν. Τὰ τελευταῖον τοῦτο ἐδέχθημεν ἐφ' ὅσον οἱ Γερμανοὶ ἐβεβαίουν ὅτι δὲν θὰ κατέπειον τὸ πῦρ κατ' ἄλλον τρόπον.

Κατόπιν τούτων ἀπεστάλη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ συνταγματάρχου Μηχανικοῦ Σύρρου Σπ., πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς τὴν 21 ὥραν τῆς 22 Ἀπριλίου 1941.

Ἡ Ἰταλικὴ Διοίκησις ἐδέχθη τὴν «ἀνευ ὄρων παράδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Ἠπείρῳ Δυνάμεων ὡς αὕτη προσεφέρθη εἰς τὴν Γερμανικὴν Διοίκησιν καὶ ὑπὸ τὰς ἰδίας συνθήκας, ὑφ' ἧς ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις προσέφερε ταύτας εἰς τὴν Γερμανικὴν Διοίκησιν», ὡς λέγει πρακτικόν, ὑπογραφόμενον παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Τζελόζο καὶ τοῦ συνταγματάρχου Σύρρου (ὥρα 3 ἑλληνικὴ καὶ ὥρα 2 ἰταλικὴ τῆς 23 Ἀπριλίου).

23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Ὁ Στρατάρχης Λίστ ἐν γνώσει ἀπάντων τούτων, ἀπεφάσισε τὴν σύνταξιν νέου κοινοῦ πρωτοκόλλου μεταξὺ ἡμῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Γερ-

μανών και τών Ἰταλῶν ἀφ' ἑτέρου. Τὸ τοιοῦτον μᾶς ἐγνώσθη τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ἐπιτροπῆς ποῦ ἀπεστάλη εἰς τοὺς Ἰταλοὺς μετὰ τὴν προσθήκην ὅτι παρεκαλούμεθα νὰ προετοιμασθῶμεν ὅπως μεταβῶμεν εἰς Θεσσαλονίκην ἀεροπορικῶς ὅπου μετέβημεν τὴν μεσημβρίαν τῆς 23 Ἀπριλίου.

Εἰς Θεσσαλονίκην εὐρίσκοντο ἐπιτροπαὶ τῶν μὲν Γερμανῶν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ ἀντιστρατήγου Γιόντλ τῶν δὲ Ἰταλῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀντιστρατήγου Φερέρο. Οὗτοι μοὶ ἐνεχείρισαν ἔτοιμον νέον πρωτόκολλον καὶ μετὰ παρεκάλεσαν νὰ ἐγκατασταθῶ μετὰ τῆς ἀκολουθίας μου εἰς παρακείμενον Γραφεῖον πρὸς μετάφρασιν καὶ μελέτην.

Πρὶν διατυπῶσάω τὰς ἀντιρρήσεις μου ἐπὶ τῶν ὄρων τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, ἀπέστειλα πρὸς τὸν ἀντιστράτηγον Γιόντλ τὴν κάτωθι ἔγγραφον διαμαρτυρίαν μου:

«Ὁ Ἕλλην Διοικητὴς τῆς Στρατιᾶς Ἠπείρου καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας, τυγχάνων ἔστω καὶ προσκαιρῶς αἰχμάλωτος τῶν Γερμανῶν, μετ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν Στρατεύματος, δὲν δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως, ἀλλὰ εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Γερμανικῆς Διοικήσεως, ἥτις θὰ ὑπέχη τὰς εὐθύνas. Οὐχ' ἦττον δὲν δύναται ἢ νὰ σημειώσῃ τὴν διὰ τρίτην φορὰν ἐπὶ τὰ χεῖρω διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν τροποποίησιν τῶν ὄρων τῆς ἀνακωχῆς, δι' ἃ καὶ διαμαρτύρεται.

Ἐσαύτως διαμαρτύρεται διότι μέχρι σήμερον ἡ Ἰταλικὴ Ἀεροπορία θερίζει τὰ κινούμενα ἢ ἐν στάσει ὅλως ἀνύποπτα καὶ πολλάκις ἄοπτα Ἑλληνικὰ Τμήματα καὶ τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν τῆς ἠρωϊκῆς Ἠπείρου, παρὰ τὴν ὑποχραφὴν συμβάσεων Παραδόσεως».

Ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς ἐλογομάχησε ζωηρῶς μετὰ τὸν Ἰταλὸν στρατηγὸν διὰ τὴν τελευταίαν διαμαρτυρίαν μου. Ἡ δὲ κατάληξις ἦτο νὰ μοὶ δηλώσῃ ὁ στρατηγὸς Γιόντλ, «ὅτι εἶχον δίκαιον» καὶ ὅτι διέταξε ἀνὰ παύσουν τὰ πυρὰ τὸ ἐνωρίτερον, δυνατὸν σήμερον».

Διὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς διαμαρτυρίας μου οὐδὲν εἶχε ν' ἀπαντήσῃ. Τὸ παραδοθὲν πρὸς μελέτην σχέδιον πρωτοκόλλου περιεῖχε ἐπαχθεῖς καὶ ἀνεφαρμόστους ὄρους. Οὕτως ὑπῆρχον ὄροι:

α') Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν Ἐπιτελείων, τῶν Στρατηγείων καὶ Σχηματισμῶν ἔδει νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς στρατόπεδα.

β') Θὰ μετεῖχον βαρεῖας εὐθύνas ἂν τὰ τμήματα μετεκινούοντο ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 23 πρὸς 24 Ἀπριλίου.

γ') Εἶχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιβληθῶμεν εἰς τὰ στρατεύματα τῶν Ἰονίων Νήσων ὅπως παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς κλπ.

Διὰ τούς α' καὶ β' ὄρους ἐπέτυχον νὰ διαγραφῶσιν.

Διὰ τὸν γ' ὄρον ἠρνήθησαν ν' ἀναλάβω εὐθύνην διότι τὰ ἐκεῖ στρατεύματα δὲν ὑπήγοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Η. Ἐπομένως ἡμῶν ἀναρμόδιος.

Τοιοιουτρόπως τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον πρωτόκολλον ἔλαβε τὴν μορφήν (τύποις καὶ οὐσίαι) τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 Πρωτοκόλλου.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ὁ Ναύαρχος Οικονόμου ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς συνθηκολογήσεως ἀπάντησε:

«Ἐφ' ὅσον τὸ μέτωπον Μετσόβου ἔφθασε εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον τῶν δυνατοτήτων του ἔπρεπε ὁ ἀρμόδιος ἐκεῖ Διοικητὴς τῆς Στρατιάς νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν πλέον σωτηρίαν καὶ πλεονεκτικώτεραν λύσιν, ἀναλαμβάνων σθεναρῶς τὴν πρωτοβουλίαν. Τοῦτου μὴ ἀναλαβόντος, θὰ εὐρίσκετο ἄλλος μὲ σθένος, ἔστω καὶ ἐὰν ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου δὲν ἀνελάμβανε».

Ὁ πολιτευτὴς καὶ τῶς Ὑπουργὸς Ναύαρχος Στράτος κατέθεσε ὅτι «θὰ ἦτο ἀντάξιος ὁ ἡγήτωρ ἐκεῖνος, ὅστις θ' ἀνέμενε διαταγὰς κατὰ τὰς ἀνεπιδέκτους ἀναβολῆς τραγικὰς ἐκείνας στιγμὰς. Ἐφ' ὅσον θὰ ἔσωζε 300.000 ἀνδρῶν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων καὶ θὰ ἀπέτρεπε τὴν ταπεινώσιν καὶ τὴν ἀτίμωσιν, ἔπρεπε νὰ τολμήσῃ».

Ὁ τῶς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ρέντης κατέθεσε:

«Ὁ Στρατὸς ἐξήντησε πᾶν ὅ,τι ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθήκον ὑπαγορεύουν καὶ ἔφθασε εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον τῶν δυνατοτήτων του. Ὡς φεῖλε συνεπῶς νὰ συνθηκολογήσῃ ἐφ' ὅσον ἔβλεπε ὅτι ἡ λύσις αὕτη ἦτο συμφερωτέρα τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀτίμώσεως. Διαταγὴ οὕτε ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῇ, οὔτε νὰ προκαλῆται τοιαύτη».

Ὁ διεθνὴς Τύπος σχολιάζων τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς ἡμέρας ὑστερον ἀπὸ τὴν ἀνακωχὴν, διεπίστου ὁμοφώνως ὅτι τῇ γενομένῃ ἀνακωχῇ ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἀναποδράστου ἀνάγκης στρατιωτικῆς, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὁποίας εὐρέθη ἕνας ἥρωικὸς Στρατὸς μαχόμενος ἐναντίον δύο Αὐτοκρατοριῶν.

Πλήρη ἐξήγησιν τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς εὐρέθη ὁ Στρατὸς μας διὰ τὴν ἀνακωχολογήσιν, παρέχει ἡ ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Πλατῆ, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν τῆς ἀποδημησάσης Κυβερνήσεως καὶ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιάς Ἡπείρου, μέχρι 20ῆς Ἀπριλίου, γενομένη ἀνακοίνωσις πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν. Αὕτη, ἐκδοθεῖσα τὴν 25 Ἀπριλίου καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν τὴν 26ην Ἀπριλίου, ἦτοι δύο ἡμέρας πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Γερμανῶν εἰς Ἀθήνας, ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Κυκλοφοροῦν φῆμαι ὅτι τελευταία ἀτυχῆς ἔκβασις τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἀποδίδεται ἐν μέρει, ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς εὐρέθη ὁ Στρατὸς μας, εἰς τὸ Σῶμα τῶν Ἀξιωματικῶν. Εὐρισκόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἡρώων τῆς Στρατιάς Ἡπείρου κατὰ τὰς σκληρὰς τελευταίας ἡμέρας, εἶμαι εἰς θέσιν νὰ διαβεβαιώσω τὸν γενναῖον Ἑλληνικὸν Λαόν ὅτι ἅπαντες, βαθμοφόροι καὶ ὁπλίται ἐξετέλεσαν μετ' ἐξαιρετικῆς αὐταπαρνήσεως τὸ καθήκον των, γράψαντας εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ἱστορίαν τῆς Πατρίδος νέας σελίδας δόξης.

Ἡ ἀτυχῆς ἔκβασις τῶν πολεμικῶν γεγονότων δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν λιποψυχίαν ἢ ἄλλην αἰτίαν κανενὸς, ἀλλ' εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εὐρέθη ἀντιμέτωπος τῶν στρατῶν δύο Αὐτοκρατοριῶν 150 ἑκατομμυρίων.

Νικητὴς ἐν τῷ Ἀλβανικῷ μετώπῳ, εὐρέθῃ αἴφνης, κατόπιν ἐξαμήνου σκληροῦ ἀγῶνος εἰς τὰ ἀφιλόξενα βουνὰ τῆς Ἀλβανίας, ὑποχρεωμένοι, κατόπιν τῆς συμπτώξεως τοῦ Νοτιοσλαβικοῦ στρατοῦ, ν' ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὰ κῶτα του πλέον, γένον στρατὸν πολυἀριθμον, με ἀφθονα μηχανικὰ μέσα καὶ με ἰσχυροτάτην ἀεροπορίαν.

Ἐπὶ τὰς συνθήκας ταύτας ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ ἐπὶ βάθους 150 χιλιομέτρων, σφυροκοπούμενος συνεχῶς ὑπὸ τῆς ἐχθρικοῦς ἀεροπορίας χωρὶς νὰ διαθέτῃ τὴν παραμικρὰν προστασίαν ἀέρος.

Ἡ διὰ στρατηγικοὺς λόγους ἐνεργηθεῖσα τελευταία ἐπιχείρησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ διεξήχθη χωρὶς νὰ περιέλθῃ οὐδὲ ἓνας στρατιώτης εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τρόπον, ὅστις θὰ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου, ὅταν γνωσθῶσιν αἱ ἀκριβεῖς συνθήκαι τοῦ ἀγῶνος τούτου.

Εὐρεθεὶς δὲ τέλος με ἀποκεκομμένας τὰς πρὸς τὰ ὀπίσω συγκοινωνίας, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεφοδιασθῇ καὶ ἐπικοινωνήσῃ λόγῳ τῶν συχνῶν βομβαρδισμῶν τῆς ἐχθρικοῦς ἀεροπορίας, βλέπων καταστρεφόμενας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην καὶ πιεζόμενος ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν ἀντιτάλων ἐκ Βορρᾶ καὶ ἐξ Ἀνατολῶν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ὅταν πλέον ἢ περαιτέρω συνέχισις τοῦ ἀγῶνος κατέστη παντελῶς ἀδύνατος.

Ἑλληνικὲ Λαέ, δύνασαι νὰ εἶσαι ὑπερήφανος διὰ τὰ Τέκνα σου. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐπολέμησε μετὰ θαυμαστῆς γενναιότητος, προκαλέσας τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιτάλων του καὶ ἂν τελικῶς ἐκάμφθη ὑπὸ τὰ ἀνηλεῆ κτυπήματα στρατοῦ πολυἀριθμον καὶ διαθέτοντος ἀφθονα μηχανικὰ μέσα, τοῦτο δὲν μειώνει τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, τὰ ὁποῖα ἐπετέλεσε κατὰ τὸν ἐξάμηνον ἐπικὸν ἀγῶνα του.

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς Ἐπιτελείου Στρατιωτικῶν

Ἐπιτελετὴς ΠΛΑΤΗΣΣ.

Οἱ σύμμαχοί μας Βρεταννοὶ οὐδέποτε, εἰς οὐδεμίαν περίστασιν, ἀπὸ ἐπισήμου ἢ ἀνεπισήμου δήματος ἢ στόματος, ἐξέφρασαν παρᾶπον ἢ ἐπὶκρίσιν διὰ τὴν ἀνακωχὴν.

Ὡς κατὰ τὴν διαδικασίαν προέκυψε, οἱ Βρεταννοὶ στρατιωτικοὶ ἐν Ἑλλάδι ἦσαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Σαββάτου προκατειλημμένοι ἐκ συκοφαντιῶν ἴσως κακῶν Ἑλλήνων ἢ τουλάχιστον κακῶς πληροφορημένοι περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν πολεμικῶν γεγονότων εἰς τὸ Μέτωπον. Καὶ παρεκλήθη ὁ στρατηγὸς Παναγᾶκος, ἀφίχθεις τὴν μεσημβρίαν τῆς 19 Ἀπριλίου ἐκ τοῦ Μετώπου τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιᾶς προερχόμενος, ἵνα παραστῇ εἰς συμβούλιον ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, εἰς ὃ παρίσταντο πλὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἄλλων ἡμετέρων, ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Οὐΐλσον, διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὰ γεγονότα.

Πράγματι, ὁ στρατηγὸς Παναγᾶκος παρέστη καὶ ἀφηγήθη τὰς ἥρωικὰς συγκρούσεις τῶν ἡμετέρων ἐναντίον τῶν Γερμανῶν εἰς Πισοδέρι, Ἀπόσκεπον καὶ Καστοριάν, με λύσαν καὶ πνεῦμα αὐτοθυσίας. Ἀφηγήθη τὰ ἀνηλεῆ κτυπήματα τῆς ἐχθρικοῦς ἀεροπορίας κατὰ τῶν πυροβολαρχιῶν μας, κονιορτουμένων εἰς στιγμὰς ἐκτελέσεως πυρῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Περιέγραψε τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρικών ἀρμάτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων προέβαλλεν ὁ Στρατὸς μόνον τὰ στήθη του, ἐλ-

λείπει αντιαρματικών μέσων. Ἐζωγράφισε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὸ διαρκές καὶ ἀνηλεές σφυροκόπημα τῶν φαλάγγων μας, τῶν ἀνεφοδιαστικῶν μέσων μας, τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ χωρίων ἐκ μέρους τῆς ἀνενοχλήτως δρώσης ἐχθρικής ἀεροπορίας εἰς βάθος 200 χιλιομέτρων, καθημερινῶς καὶ ἀδιαλείπτως δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Οἱ διοικητικοὶ σύνδεσμοι, αἱ ἐπικοινωνίαι ἐξηρθρώνοντο ἀνεπανορθώτως, ὥστε νὰ παραλύη ἡ Διοίκησις.

Καὶ ὑπεγράμμισε τέλος τὴν σχηματισθεῖσαν ἐντύπωσίν του, καθ' ἣν ὁ ἐχθρὸς φαίνεται τόσον ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ νομίζη τις ὅτι οἰονδήποτε κώλυμα θὰ τὸ ἀνέτρεπε, ἔστω καὶ ἂν τὰ ἑλληνικὰ τμήματα ἔχον προθυμοποιηθῆ νὰ ἀποδώσουν ὠφέλιμον ἔργον, ὅσον εἶνε ἀνθρωπίνως δυνατὸν νὰ ἐπιτύχουν, πίπτοντα ἐνδόξως.

Ὁ στρατηγὸς Οὐΐλσον μὲ εἰλικρινῆ κατάπληξιν ἤκουσε τὰς σκληρὰς δοκιμασίας μας καὶ μὲ ἀνυπόκριτον θαυμασμὸν τοὺς ἀνευ προηγουμένου ἥρωισμούς μας καὶ ἔκρινε χρέος του νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἐπόμενα:

«Λυπούμαι, διότι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην στεροῦμαι μέσων ὅπως σὰς ἐνισχύσω, ὡς ἔπρεπε, εἴτε εἰς ἄρματα, εἴτε εἰς ἀντιαρματικά μέσα, εἴτε εἰς ἀεροπορίαν. Καὶ αἱ ἰδικαί μου μεραρχίαι, ἐξ ἴσου μὲ τὰς ἰδικὰς σας, δοκιμάζονται σκληρότατα. Ἐπεῖσθην πλήρως καὶ ἀναγνωρίζω ὅτι ἡ Ἑλλὰς προσέφερε εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀνδρείαν καὶ αὐταπάρνησιν, ὑπερβάσα τὰ ὅρια ἀντοχῆς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐξίλειώθη ἡ Ἑλλὰς. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀξιώσωμεν ἀπὸ τὸν στρατὸν τῆς τίποτε ἐφεξῆς, διότι εἶνε ἄσπλος».

Ὅταν ἔληξε τὸ συμβούλιον καὶ ἀπεχώρησεν ὁ στρατηγὸς Οὐΐλσον, ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν στρατηγὸν Παναγάκον εἶπε: «Στρατηγὲ Παναγάκο, ἔχετε προσφέρει πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα, ἡ πολυτιμότερα ὅμως πασῶν εἶνε ἡ προσφερθεῖσα ἀπόψε. Ἡ Πατρίς θὰ σὰς εὐγνωμονῆ». Κατόπιν πάντων τούτων ἐκφράζω τὴν ἀπορίαν μου διὰ τίνας λόγους παρεπέμφθην εἰς δίκην. Μήπως διὰ νὰ ἀπαλειφθῆ τὸ Ἀλβανικὸν Ἔπος;

Ἡ ἀνακοίνωσις πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν τοῦ στρατηγοῦ Πλατῆ, ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ἡ συνθηκολόγησις ὑπηρευεῖται ὑπὸ ἀδηρίτου ἀνάγκης καὶ ὅτι ἐξητήθη σύναψις ἀνακωχῆς ὅταν ἐξέλειπε ἡ παρασικρὰ δυνατὸτης περαιτέρω ἀντιστάσεως, καὶ ἀποκαλύπτει μίαν ἄλλην πλευρὰν τῶν συνθηκῶν, ἧς ἀντιμετώπισε τὸ Τ.Σ.Η.

Φέρει εἰς φῶς τὴν ἀποκοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν πρὸς τὰ Μετόπισθεν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ στρατοῦ ν' ἀνεφοδιαζῆται, λόγῳ τῶν ἀδιακόπων προσβολῶν τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας.

Διὰ τῆς ἐγκύρου ταύτης ὁμολογίας ἀνατρέπεται ἡ ἀπὸ αἰῶνος καθιερωθεῖσα ἔννοια τοῦ «ἀνοικτοῦ χώρου». Διότι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειότητα τῶν συγχρόνων πολεμικῶν μέσων, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐμφανίζηται χώρος τις ὡς «ἀνοικτός» ὡς μὴ ἐπιτευχθεῖσης πλήρους τακτικῆς κυκλώσεως, ἐνῶ κατ' οὐσίαν κατέστη «κλειστός», ὡς συμβαίνει εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Ἀφήνω ἀνευ συζητήσεως τὸ ζήτημα τοῦ «ἀνοικτοῦ χώρου», ὅστις διὰ στιγμιαίας πτώσεως ἀλεξιπτωτιστῶν καθίσταται ἀπὸ πάσης ἀπόψεως «κλειστός».

Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ στρατηγοῦ Πλατῆ ὀμιλεῖ περὶ ἀποτείας δυσφημίσεως τοῦ Σώματος τῶν Ἀξιωματικῶν.

Ἡ δυσφήμις αὕτη προέρχεται ἀπὸ πρόσωπα, ἅτινα δὲν μετέσχον εἰς τὸν ἐπικὸν ἀγῶνα καὶ ἅτινα ἔχουν συμφέρον νὰ ὑποτιμηθῇ ἀφ' ἐνὸς ἢ ἀξία τῶν ἐπιτευχθέντων μεγαλοουργημάτων καὶ νὰ ὑπερτιμηθῇ ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπηρεσίᾳ των, ἵνα οὕτως ἰσοπεδωθῶν οἱ ἥρωες ἀγωνισταὶ μὲ ταῦτα.

Ἰσως νὰ εἶνε τὰ ἴδια πρόσωπα, ποὺ καταχθονίως ἐνεργοῦνται, ἐτήρουν ἐν ἀνωνυμίᾳ τοὺς διαπρέψαντας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν καλουμένους «Ἐθνικοὺς ἥρωας».

Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀπηγόρευον τὴν δημοσίευσιν τῶν ὀνομάτων τῶν ἀφθάστων μαχητῶν καὶ συμμαχήσαντα μὲ τοὺς φυγομαχήσαντας καὶ ἔχοντα συνεπικούρον τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἥτις ἐπιφέρει λήθην, προσπαθοῦν νὰ καρπωθῶν τὰ ἐκ τοῦ θριάμβου τῶν σεμνῶν ἠρώων ὄφελῃ.

Αἱ προσπάθειαι τῶν καταχθονίων τούτων προσώπων δὲν πρόκειται νὰ καρποφορήσουν ἐπὶ μακρὸν, διότι θὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ ἐπιτηδεΐα τῶν, ἀναλαμπύσης τῆς ἀληθείας πολὺ συντόμως.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς θὰ ἀντιληφθῇ σαφῶς ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Νίκης καὶ τῆς ἐξαμήνου παρατάσεως (α) τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς Ἰταλίας, δὲν ἐπῆλθεν «εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε».

Τοῦτο προῆλθε ὡς συνισταμένη τῶν προσπαθειῶν τῶν ἡγήτορων καὶ τῆς ἀπαραμίλλου διαγωγῆς τῶν ὀπλιτῶν. Οἱ μὲν ἡγήτορες ἐνεψύχωνον τοὺς ἄνδρας, παρεῖχον ἑαυτοὺς ὑπόδειγμα, συνελάμβανον ἄριστα σχέδια, ὠδήγουν τοὺς ἄνδρας καὶ κατηύθυναν τὰ πυρά. Οἱ δὲ ὀπλίται, κατόπιν τῆς παραγγελίας τῶν οικείων των, ἥτις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς», ἐπεδείκνυον τυφλὴν προσήλωσιν καὶ ἀπεριόριστον πειθαρχίαν καὶ ἐπροθυμοποιοῦντο πρὸς πᾶσαν θυσίαν, καταστάντες ἰδεώδεις ἐκτελεσταί.

Πάντες γνωρίζομεν ὅτι ἐστεροῦμεθα συγχρόνων πολεμικῶν μέσων, εἰς τρόπον, ὥστε, ἐν συγκρίσει μὲ τὸν ἐχθρὸν, ποὺ ἦτο τελείως ὀπλισμένος μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, νὰ θεωροῦμεθα ἄοπλοι.

Τὸ νὰ ὀδηγήσῃ τίς ἀόπλους ἐναντίον ὑπεραριθμῶν ἐνόπλων δὲν εἶνε εὐκόλον πρᾶγμα.

Ἡ δυσκολία αὐξάνει ἂν οἱ ἔνοπλοι προστατεύονται ὑπὸ συρματοπλεγμάτων, ἂν ἐξασφαλιζῶνται μέσα εἰς σκυρόδετα ἔργα ἢ μέσα εἰς χαλύβδινα ἔρματα καὶ ἂν ὑποστηρίζονται ἀπὸ ἄφθονον ἀεροπορίαν, ἀνενοχλήτως δρῶσαν.

Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄοπλοι, ὅσον ἄνδραιοὶ καὶ ἂν εἶνε καὶ ὅσον ἂν παρωθῶνται ἀπὸ τὸ ἐφήμερον συναίσθημα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δυσκόλως, ἂν μὴ οὐδαμῶς, θὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν ἐνόπλων.

(α) Τονίζεται ἐπανειλημένως ἡ παράτασις διότι αὕτη δὲν ἀνεμένετο ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ἀλλ' εἶνε ἀπόρροια τοῦ ἐπιθετικοῦ μας πνεύματος, ὡς προεξετέθη. Ἐσχάτως ἀπεδείχθη εἰς Νυρεμβέργην ὅτι ὁ Χίτλερ λόγω τῆς ἐπιτευχθείσης παρατάσεως ἀπεφάσισε περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1941 τὴν ἀναβολὴν ἐπὶ 5 ἑβδομάδας τῆς ἐπιθέσεως «Βαρβαρῶσα» ἥτοι κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ἄλλ' ἂν ἄρα οἱ ἄσπλοι προβοῦν εἰς τόσον παρακεκινδυνευμένον διάδημα, οὐδέποτε θὰ ἐπαναλάβουν τοιαύτην «τρέλλαν».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, γνωρίζομεν ὅλοι ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπανελήφθη πολλᾶκις ἡ ἀποκλεισθεῖσα τρέλλα. Τοῦτο ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ἡγήτορες (μόνιμοι καὶ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ) ἐπέτυχον τὰ ἐξῆς:

α) Κατέκτησαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀνδρῶν των (διὰ τῆς εὐψυχίας των, διὰ τοῦ ἐπιδεικνυμένου ἐνδιαφέροντός των πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀνδρῶν καὶ συνεπῶς πρὸς μείωσιν τῶν ἀπωλειῶν, καὶ τέλος διὰ τοῦ παραδείγματός των).

β) Ἀπέφευγον τοὺς κινδύνους ἐκ τῶν ἀρμάτων καὶ ἐκ τῶν ἀεροπλάνων (διὰ τῶν καθορισθειῶν καὶ ἐφαρμοσθειῶν νέων μεθόδων Μάχης).

γ) Προσέβαλλον τὸ ἀσθενές σημεῖον τοῦ ἐχθροῦ, συγκεντροῦντες κατ' αὐτοῦ ἰσχυρότερα τοπικῶς (β) μέσα (λόγω τῆς ὀξείας ἀντιλήψεως τῶν ἡγητόρων, τῆς ἐπιτηδειότητός των καὶ τῆς εὐελιξίας των).

δ) Ἐπετύγχανον τὸν αἰφνιδισμὸν τοῦ ἐχθροῦ (χρησιμοποιοῦντες καταλλήλως τὸ ἔδαφος καὶ καταλλήλους σχηματισμούς).

ε) Καθωδήγουν τοὺς ἀνδρας εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ γλίσχρα μέσα των κατὰ τὸν ἀποδοτικώτερον τρόπον.

Κατόπιν τούτων, καμμία προσπάθεια δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν των παρασχεθειῶν ὑπηρεσιῶν ἐκ μέρους τῶν ἀξιωματικῶν (μονίμων καὶ ἐφέδρων).

Πρὸ τίνος χρόνου ἐλέχθη, πρὸς δυσφήμησιν τῶν ἀξιωματικῶν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπωλειῶν τῶν ὀπλιτῶν εἶνε πολὺ ἀνώτερος, ἐκείνου τῶν ἀπωλειῶν τῶν ἀξιωματικῶν. Πράγματι, ὁ πρῶτος ἀριθμὸς εἶνε πολὺ πολλαπλάσιος τοῦ δευτέρου καὶ εἶνε δυνατόν, προτρέχων τίς νὰ ἀπατηθῇ καὶ νὰ ἐξαγάγῃ δυσμενὲς διὰ τοὺς ἀξιωματικούς συμπεράσμα.

Ἄλλ' ὅταν ἐμβαθύνῃ τίς εἰς τὴν σκέψιν, θὰ εὔρη ὅτι αἱ ἀπώλειαι τῶν ὀπλιτῶν πρέπει νὰ εἶνε μεγάλαι καὶ τῶν ἀξιωματικῶν μικραί, διότι τὸ σύνολον τῶν συμμετεχόντων εἰς τὰς μάχας τῶν μὲν ὀπλιτῶν εἶνε μέγιστον, τῶν δὲ ἀξιωματικῶν ἐλάχιστον. (Ὡς παράδειγμα ἄς ληφθῇ λόχος μὲ 5 ἀξιωματικούς καὶ 200 ὀπλίτας. Αἱ ἀπώλειαι δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε 1 ἀξιωματικὸς καὶ 1 στρατιώτης, οὐδὲ 5 ἀξιωματικοὶ καὶ 5 ὀπλίται).

Ἐπιβάλλεται ὅθεν ν' ἀναζητήσωμεν τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀπωλειῶν ἐπὶ τῇ βάσει 100 μαχομένων ἢ ἀξιωματικῶν ἢ ὀπλιτῶν, διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοιοῦτου ὑπολογισμοῦ εὐρίσκομεν:

α) Ἀπώλειαι φονευθέντων μονίμων ἀξιωματικῶν 384, ἥτοι 8%, τραυματία 473, ἥτοι 9,85%. β) Ἀπώλειαι φονευθέντων ἐφέδρων ἀξιωματικῶν 404, ἥτοι 2%, τραυματία 785, ἥτοι 3,9%. γ) Ἀπώλειαι φονευθέντων ὀπλιτῶν 12.620, ἥτοι 3%, τραυματία 41.217, ἥτοι 9,8%.

Συνεπῶς καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ ἐξεπλή-

(6) Διὰ τοῦτο ἐσηματίσθη παρὰ τῷ ἐχθρῷ ἡ πεπλανημένη ἐντύπωσις ὅτι αἱ ἐπιτιθέμεναι ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἦσαν ὑπεράριθμοι τῶν ἰταλικῶν, πράγμα ἀνακριβές.

ρωσαν τὸ καθήκον των, διαψεύσαντες τοὺς συκοφάντας των.

Ἐδόθη ἀφορμὴ ἀνωτέρω νὰ τονίσω, ὅτι ἐνῶ πάντες οἱ ἡγήτορες εἰσηγοῦντο τὴν συνθηκολόγησιν ὡς μοναδικὴν λύσιν, διὰ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον, ποῦ εἶχε φθάσει ἡ κατάστασις, κανεὶς δὲν εἰσηγήθη ὀλοκαύτωμα.

Πάντες εὕρισκον συμφέρουσαν ἐθνικῶς τὴν συνθηκολόγησιν. Λέγων πάντες, ἐνωθὺ τὴν σωρείαν τῶν συντασσόντων τὰς ἐκκλησίες πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ ὅλους τοὺς ἐν τῷ μετώπῳ εὕρισκομένους καὶ συμεριζομένους τὰς σκληροτάτας δοκιμασίας τῆς κρίσιμου καταστάσεως καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀνδρῶν των.

Ἄλλὰ μήπως τὸ ἐσωτερικὸν ἐξεδήλωσε ἀπόφασιν δι' ὀλοκαύτωμα; Λίαν ἐνωρὶς ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε τὰ πρῶτα μέτρα διαλύσεως τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δυνάμεων. Τὰ πλοῖα τοῦ Στόλου αὐτοθυθίζονται, κατόπιν διαταγῆς ἐκδοθείσης μίαν ἐβδομάδα περίπου πρὸ τῆς αὐτοκτονίας Κορυζῆ, τὰ πυροβολεῖα καταστρέφονται καὶ ὁ θρυλικὸς «Ἄθερωφ», ἐν τῇ κρατούσῃ γενικῇ συγχύσει τῶν πάντων κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, σώζεται καὶ ἀποπλέει τῇ πρωτοβουλία ἐνὸς σηματοφόρου, εἰς Κρήτην καὶ μετέπειτα εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ διατάσσεται, ἀπὸ 13ης Ἀπριλίου, νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰς ἐστάσεις του, μετὰ τὴν ἐντολὴν «νὰ μὴ μεταθῆ τις ἐκ τούτων εἰς Αἴγυπτον, διότι ἡ πράξις των θὰ ἐχαρακτηρίζετο ὡς τυχοδωκτικὴ».

Τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς 19ην Ἀπριλίου (μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Κορυζῆ) καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς χώρας καὶ λαμβάνουν γνῶσιν τῆς «ἀτελειστικῆς καταστάσεως τοῦ Μετώπου», κατὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Φιλελευθέρων καὶ τῆς Πρωθυπουργὸν κ. Σοφοῦλην.

Οὐδεὶς ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην τῆς ἀναλήψεως τῆς Ἀρχῆς. Ὁ στρατηγὸς Μαζαράκης φέρεται ὡς ὑποψήφιος Κυβερνήτης, ἀλλὰ καὶ οὗτος, μετὰ τὴν μελέτην τῆς καταστάσεως, καταθέτει τὴν ἐντολήν, πρὶν ἐπιστρέψῃ ὁ στρατηγὸς Γιαλίστρας καὶ πρὶν συναφθῆ ἡ ἀνακωχή.

Μετὰ τὴν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς περιγραφὴν τῶν γεγονότων εἰς τὸ Μέτωπον καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, οὐδαμῶς διαφαίνεται διάθεσις ὀλοκαυτώματος. Τὸναντίον ὅλοι, παριστάνοντες τὸν Βασιλικόν, ἐγκατέλειψαν τὸν Βασιλέα ἐντελῶς μόνον.

Ἦσαύτως δὲν ἐσημειώθη πούθεν ἀπερίπτωσις, δικαιολογοῦσα τὸ ὀλοκαύτωμα. Ἐὰν παρίστατο τοιαύτη ἀνάγκη, ἅπαντες οἱ πολιτικοὶ τῆς χώρας θὰ προσέφεροντο νὰ ἡγηθοῦν τῆς τοιαύτης θυσίας, πρὸς χάριν τοῦ Λαοῦ καὶ πρὸς χάριν τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος. Τὸ διακηρύσσω πρὸς τιμὴν τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας.

Συνεπῶς, πᾶν σχετικὸν περὶ τοῦ ὅτι ὁ Στρατὸς καὶ ὁ Λαὸς ἤθελον νὰ ὀλοκαυτωθοῦν, εἶνε ἀποκύημα τῆς φαντασίας καὶ νωπῆ ἐπινοήσεως, ἀποβλέπουσα εἰς ἰδιοτελεῖς σκοπούς. Δὲν ὑπῆρχε ἔννοια σκοποῦ, ἀλλ' ἄσκοπος αἰματοχυσία.

Ἐπαναλαμβάνω ἄπαξ ἔτι, ὅτι οὐδὲν ἐπεδεινώθη ἢ ἐπεβαρύνθη ἐκ τῆς ἀνακωχῆς ἡ κίνησις τῶν Βρετανῶν πρὸς ἀποχώρησιν. Αἱ δύο γερμανικαὶ μεραρχαί, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν εἰς Μέ-

τσοβον καὶ Ἰωάννινα καὶ ὀλόκληρος ὁ ἐν Ἑλλάδι ἰταλικὸς στρατός, ἐκρατήθησαν βορείως Ἰωαννίνων. Αἱ δυνάμεις, ποὺ ἦσαν προσηνατολισμέναι πρὸς Σαραντάπορον — Λάρισα — Λαμία, αὐταὶ μόνον κατεδίωξαν τοὺς Βρεταννοὺς.

Αἱ τακτικαὶ τῶν στρατῶν τῶν Μεγάλων Κρατῶν, ἀφοῦ προηγουμένως θέτουν αὐστηρότατα δόγματα πειθαρχίας, ἐν τέλει καθορίζουν:

«Ἀπομένει ἐν τούτοις εἰς τοὺς ἡγήτορας τῶν Μεγάλων Μονάδων (Μεραρχίας — Σώματος Στρατοῦ — Στρατιάς) τὸ δικαίωμα καὶ ἡ εὐθύνη τῆς παραβαίνουσι πάντα ταῦτα, ὅταν, εὐρισκόμενοι εἰς τὸν χρόνον τῆς μάχης, ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ παράβασις θὰ ἦτο ἰκανὴ νὰ περισώσει πᾶν ὅ,τι εἶνε δυνατόν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν νὰ περισωθῇ.

Ἐκ τῶν δογματικῶς καθοριζομένων, ὡς ἀνωτέρω, ὀλίγων γραμμῶν, καθιεροῦνται ἡ ἀξιωματικὴ ἀρχὴ «νὰ γίνηται παράβασις», ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περισωθῇ πᾶν ὅ,τι εἶνε δυνατόν.

Ἡ περίπτωση εἰς ἡμεῖς μὴ δὲν περιέσωσε μόνον τὸ δυνάμενον νὰ περισωθῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον. Ἔσωσε τὸ πᾶν. Ἔσωσε τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων καὶ ἔσωσε τοὺς ἀλκίμους πολεμιστὰς μας.

Δὲν εἶνε ἄγνωστον εἰς ὑμᾶς ὅτι «ἡ σωτηρία τοῦ Λαοῦ ἀποτελεῖ τὸν ὑπέρτατον Νόμον τῶν Κρατῶν, ἅτινα θέλουν νὰ ζήσουν». Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἤθελε, θέλει καὶ θὰ θέλῃ νὰ ζήσῃ, δὲν ἔπρεπε νὰ χαθεῖν τὰ τέκνα τῆς.

Οἱ Σοφούλης, Πάγκαλος, Μερκεντίτης, Πετρίτης, Ρέντης, Παναγάκος, Γιαλίστρας, Κανελλόπουλος, Τσάτσος, Γεωργαντάς, Τσακαλώτος, ἐξέφρασαν τὴν ἀπορίαν των, διότι δὲν παρεπέμφθη ἡ ὑπόθεσις μου εἰς τὸ Στρατοδικεῖον.

Μάλιστα ὁ Πρόεδρος κ. Σοφούλης, τοῦ ὁποῦ τοῦ κύριος εἶνε βαρυσήμαντον ὡς ἀρχηγὸ ἱστορικοῦ κόμματος καὶ ὡς διατελέσαντος Πρωθυπουργοῦ, προσέθηκε: «Δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε οὔτοι ἐδῶ κατηγορούμενοι, ἔπρεπε νὰ εἶνε ἄλλοι» καὶ κατέληξε: «Τὸ Στρατηγεῖον δὲν ἔβλεπε ἀπάντησιν εἰς τὸ μέτωπον, οὔτε μποροῦσε νὰ διατάξῃ συνθηκολόγησιν, καίτοι τὴν ἔκρινε ἐπιβεβλημένην ἐκ τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης».

Ὁ κ. Ρέντης προσέθεσε: «Τὸ Κράτος δὲν συνθηκολόγησε, ἀλλὰ τὸ Τμήμα Στρατιάς συνθηκολόγησε, εὐρεθὲν εἰς ἀδυναμίαν περαιτέρω ἀντιστάσεως. Καὶ κατὰ τοῦτο ἦτο πολῦτιμος ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερε ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου».

Θὰ ὑπομνήσω τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἐκληροδότησαν ὡς ὑποθήκην μέλλουσαν ν' ἀποτελῇ τὴν δάσιν τῶν σκέψεων μας καὶ τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πράξεων μας.

Α'

Ὁ Θεοκυδίδης εἰς κεφάλαιον ΥἼ, παράγραφος 81 λέγει:

«Πᾶσι δὲ ἀνεπίφθονον τὴν προσήκουσαν σωτηρίαν ἐκπορίζεσθαι».

Ἦ τ ο ι

Τὸ νὰ ἐξευρίσκη τίς τὴν προσήκουσαν σωτηρίαν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ προκαλέσῃ μομφὴν τινα.

Β'

Ὁ Πλούταρχος, «Ἀλκιβιάδου βίος», κεφάλαιον XXXI παράγρα-

φος 16 λέγει:

«Δι' ὃ καὶ δίκην προδοσίας ἐν Λακεδαίμονι φεύγων Ἀναξίλαος, ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ ἔργον οὐκ αἰσχύνων. Ἔφη γάρ οὐκ ὦν Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον, ὁρῶν (τῆς μὲν πόλεως ἀποτετειχισμένης, μηδενὸς δ' εἰσαγομένου, τὸν δ' ὄντα σίτον ἐν τῇ πόλει, Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν ἐσθιοντῶν, Βυζαντίων δὲ πεινῶντων σὺν τέκνοις καὶ γυναιξίν) οὐ πρόδοναι τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ πολέμων καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους Λακεδαιμονίους, οἷς ἐν καλὸν ἀπλῶς καὶ δίκαιον ἐστί, τὸ τῆς Πατρίδος συμφέρον. Οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι ταῦτ' ἀκούσαντες ἠδέσθησαν καὶ ἀπέλυσαν τὸν ἄνδρα».

Ἦ τ ο ι

Ἐπιφανὴς ὁ Ἀναξίλαος, ἀρχηγὸς τῶν Βυζαντίων, ἀποστατήσας τὸ Βυζάντιον ἐκ τῶν Ἀθηναίων, συνεμάχησε μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξαπέστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἐπολιόρησε τὸ Βυζάντιον, ὅπερ παρὰ τὰς ἐπικουρίας τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκινδύνευεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νὰ ἀλωθῇ (ἡ ἄλωσις εἶχε φρικτὰς συνεπείας, διότι ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ ἀνασκαπτομένη, οἱ δὲ κάτοικοι ἔπρεπε νὰ ἐξανδραποδισθοῦν). Ὁ Ἀναξίλαος βλέπων ὅτι, ἀποτετειχισθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέκειτο ἡ καταστροφή καὶ ὅτι τὸν ὀλίγον σίτον, ποῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν, τὸν ἔτρωγον οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Βοιωτοὶ καὶ συνεπῶς τὰ τέκνα τῶν Βυζαντίων καὶ αἱ γυναῖκες τῶν ἔμεναν νῆστεις, ἐδέχθη τὰς προτάσεις πρὸς συνθηκολόγησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις δὲν ἐπεθῆμει νὰ ὑποστῇ τὸ Βυζάντιον τὰς συνεπείας τῆς ἐγγιζούσης ἀλώσεώς του. Διὰ τοῦτο εἰσήχθη ὁ Ἀναξίλαος εἰς δίκην βραδύτερον ἐν Σπάρτῃ καὶ ἀπολογούμενος εἶπε:

«Ἐγὼ δὲν εἶμαι Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ Βυζάντιος. Δὲν ἔβλεπα τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον. Δὲν ἐπρόδωσα τὴν Πατρίδα μου, ἀλλ' ἀπήλλαξα ταύτην ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ τὴν καταστροφήν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὅποιοι ἔνα καλὸν καὶ δίκαιον θεωροῦν: τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος τῶν».

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀκούσαντες ταῦτα ἠύχαριστήθησαν καὶ ἀπέλυσαν τὸν ἄνδρα.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Τῶν ἀντιπαραταχθειῶν δυνάμεων ἐν Ἀλβανίᾳ

Α'

ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ

1) 28 Ὀκτωβρίου — 13 Νοεμβρίου 1940

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

7 Μεραρχαὶ Πεζικοῦ (Τζούλια — Φερράρα — Σιένα — ΠιEMONTE — Ἀρέτσο — Βενέτσια — Πάρμας).

1 Τεθωρακισμένη Μεραρχία (Κενταύρων)

3 Συντάγματα Ἴππικοῦ

1 Σύνταγμα Γρεναδιέρων

1 Σύνταγμα Βερσαλλιέρων

Ἐσαυτως μετακινούνται 3—4 Μεραρχίαι ἐκ τῆς βορείου Ἀλβανίας πρὸς τὸ μέτωπον εἴτε μεταφερόμεναι ἐξ Ἰταλίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

2 Μεραρχίαι Πεζικοῦ (ΥΙΙΙ καὶ ΙΧ)
2 Ταξιαρχίαι Πεζικοῦ (ΙΙΙ καὶ ΙΥ)
2 Τάγματα Πεζικοῦ Δαβάκι
Ἐσαυτως ὠθηθῆναι πρὸς τὸ Μέτωπον ἡ Μεραρχία Ἰππικοῦ, μέρος τῆς Ι Μεραρχίας καὶ ἡ Χ Μεραρχία.

2) Περίοδος 14 Νοεμβρίου — 28 Δεκεμβρίου 1940

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

8 νέαι Μεραρχίαι (Τάρο — Μπάρι — Τριντεντίνα — Πουστέρια — Μοντένα — Κουενένσε (Ἀλπίν) — Ἄπου — Μπρένερ)

Νέαι Μονάδες Ἰππικοῦ

1 Σύνταγμα Βερσαλλιέρων (τὸ 2ον)

Ἡ Μεραρχία Τζούλια ἐνισχύθη δι' ἐνὸς πλήρους Συντάγματος (8 δις Ἀλπίν).

Ἡ Μεραρχία Φερράρα ἐνισχύθη διὰ τριῶν ταγμάτων (Ι)36, ΙΙΙ)35, Ι)25).

Ἐν συνόλῳ 16 Μεραρχίαι, 2 Συντάγματα Βερσαλλιέρων, 1 Σύνταγμα Γρεναδιέρων, 3 Συντάγματα Ἰππικοῦ καὶ τάγματά τινα Μελανοχιτώνων.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

6 νέαι Μεραρχίαι (ΧΙ, ΧΙΙΙ, ΧΥΙΙ, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙΥ)

Ἐν συνόλῳ 11 Μεραρχίαι, 2 ταξιαρχίαι, 1 Μεραρχία Ἰππικοῦ.

3) Περίοδος 28 Δεκεμβρίου 1940 — 31 Μαρτίου 1941

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

11 νέαι Μεραρχίαι (Καλλιάρι — Πινερόλο — Φλωρεντία — Καζάλε — Μεσσήνα — Λενιάνο — Σφορτσέσκα — Κούνεο — Φόρλι — Λύκων Τοσκάνης — Κυνηγῶν Ἀλπεων).

2 νέα Συντάγματα Βερσαλλιέρων

Ἐν συνόλῳ 27 Μεραρχίαι, 3 Συντάγματα Ἰππικοῦ, 4 Συντάγματα Βερσαλλιέρων, 1 Σύνταγμα Γρεναδιέρων, Ὅμας ταγμάτων Μελανοχιτώνων.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

14 Μεραρχίαι Πεζικοῦ (Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙΥ, Υ, ΥΙ, ΥΙΙ, ΙΧ, Χ, ΧΙ, ΧΙΙΙ, ΧΥ, ΧΥΙ, ΧΥΙΙ)

1 Μεραρχία Ἰππικοῦ

(Αἱ ΙΙΙ καὶ ΙΥ Ταξιαρχίαι διελύθησαν, τῶν ἀνδρῶν πληρωσάντων τὰ κενὰ τῶν Μεραρχιῶν).

Β'

Πίναξ συγκριτικὸς κατὰ χρονικὰς περιόδους καὶ ζῶνας ἐνεργείας

1) Περίοδος 28 Ὀκτωβρίου — 13 Νοεμβρίου εἰς τὴν ΗΠΕΙΡΟΝ
ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 3 Μεραρχίαι (Φερράρα — Σιένα — Κεν-
ταύρων)
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 1 Μεραρχία (ΥΙΙΙ) καὶ 1 Ταξιαρχία Πε-
ζικοῦ (ΙΙΙ).

Εἰς Πίνδον

ΙΤΑΛΙΚΑΙ: 1 Μεραρχία Ἀλпинιστῶν (Τζούλια 7 ταγμάτων)
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ: Δύο τάγματα πλέον πυροβολαρχία. Ἐνισχύθησαν ἀπὸ
τὴν Μεραρχίαν Ἴππικοῦ καὶ μέρος 1 Μεραρχίας.

Εἰς βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 3 Μεραρχίαι (Πάρμα-Πιεμόντε-Βενέτσια)
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 1 Μεραρχία (ΙΧ) καὶ 1 Ταξιαρχία (ΙΥ)
ἀναπτυσσομένη εἰς ΧΥ Μεραρχίαν.

2) 14 Νοεμβρίου — 19 Νοεμβρίου

Ἐπὶ Ἰβαν — Μοροβα — Γραμμος

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 5 Μεραρχίαι (Πάρμα—Πιεμόντε—Βενέ-
τσια — Ἀρέτσο — Τριντεντίνα)

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 3 Μεραρχίαι (ΙΧ, Χ, ΧΥ) καὶ μέρος τῆς
ΧΙΙΙ Μεραρχίας.

Γ'

Περίοδος 24 Νοεμβρίου — 10 Δεκεμβρίου 1940

Εἰς Πογραδέτς — Καμία

α) ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: Ὀλόκληρος ὁ ὄγκος τῶν Στρατευμά-
των ποῦ συνεπτύχθησαν ἐκ Μόροβας — Ἰβὰν πλην τῆς Μεραρχίας Πάρ-
μας, ἣτις διελύθη τελευταίως. Ἐπὶ πλέον 1 νέα Μεραρχία (Τάρο) καὶ
ἓν νέον Σύνταγμα Βερσαλλιέρων.

β) ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: Μέχρι 30 Νοεμβρίου μόνον 2 Με-
ραρχίαι (ΙΧ καὶ ΧΙΙΙ) καὶ μετέπειτα προσετέθη ἡ ΧΥΙΙ Μεραρχία.

Δ'

Κατὰ τὴν ἑαρινὴν ἐπίθεσιν (9—24 Μαρτίου) μεταξύ Ἀώου καὶ
Ἄφου ποταμῶν.

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 12 Μεραρχίαι πλέον 400 πυροβόλα καὶ
300 Ἀεροπλάνα (Καλλιάρι — Τζούλια — Πούλιε — Πινερόλο — Που-
στέρια — Μοντένα — Μπάρι — Σιένα — Λύκων Τοσκάνης — Κυ-
νηγῶν Ἀλπεων — Σφορτσέσκα — Κενταύρων).

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 6 Μεραρχίαι (I, Υ, ΥΙ, ΧΙ, ΧΥ, ΧΥΙΙ)
πλέον 180 πυροβόλα (96 ὀρειβατικά, 36 πεδινά, 48 βαρέα).

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Μετά την σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς τόσον οἱ Σωματάρχαι καὶ οἱ Μέρарχοι (πλὴν ἐνίων, οἵτινες ἀπὸ τῆς νυκτὸς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου εἶχον λάβει τὴν πρὸς Ἀθήνας ἄγουσαν, συναποκομίζοντες τὰς ἀποσκευὰς των), ὅσον καὶ τὰ Ἐπιτελεῖα τούτων παρεμείναμεν παρὰ τὰ Στρατόπεδα συγκεντρώσεως, κοντὰ εἰς τοὺς νομιμόφρονας ἄνδρας μας διὰ νὰ συμμερίζωμεθα τὸν τόνον των καὶ διὰ νὰ μεριμνῶμεν διὰ τὴν ταχυτέραν ἀπελευθέρωσίν των καὶ τὴν μεταγωγὴν των εἰς τὰς ἐστίαις των.

Ἐν τῇ τοιαύτῃ μερίμνῃ ἀσχολούμενοι, ἀντελήφθημεν ὅτι ἦτο δυνατὸς ὁ μετριασμὸς τοῦ πόνου ἐκ τῆς «σκλαβιάς» καὶ τῶν ὠμοτήτων τῶν Κατακτητῶν, ἀπὸ περιστατικά, κατὰ τὰ ὁποῖα συνητήσαμεν τὴν συναντίληψιν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς πρὸς κατάπαυσιν τῶν ὠμοτήτων καὶ τὴν εἰλικρινῆ προσπάθειαν τούτων πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀδικοπραγιῶν ποὺ συχνάκις παρετηροῦντο. Οὕτω:

α) Εἰς τὴν Πρέβεζαν ἦσαν ἀποθηκευμένα τὰ ἐφόδια, δι' ὧν θὰ διετρέφοντο οἱ εἰς τὰ πρόσκαιρα στρατόπεδα ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται μας. Ταῦτα ἐγκατελείφθησαν ἀφρούρητα παρὰ τῶν ἀρμοδίων καὶ διηρπάζοντο. Ἐπειδὴ ὁ στρατὸς ἐκινδύνευε νὰ μείνῃ νηστικός, ἀπηυθύνθημεν πρὸς τὰς Ἀρχὰς Κατοχῆς, αἵτινες εἰς εἰσῆγησίμ μας ἐπέτρεψαν νὰ ἀποστείλωμεν ἕνοπλον Τμήμα πρὸς φρούρησιν τῶν ἀποθηκῶν καὶ ἐπιβολὴν τῆς τάξεως.

β) Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται μας ἐληστεύοντο παρὰ τῶν Γερμανῶν χωρὶς δυστυχῶς νὰ ἀνθίστανται δεόντως οἱ ληστευόμενοι. Τοῦτ' αὐτὸ ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ ἐν Φιλιππιάδι ξενοδοχείου, ὅπου ἐστεγάζετο τὸ Στρατηγεῖον Α' Σώματος καὶ εἰς τὸ Μέτσοβον ὅπου ἐστάθμευεν τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ. Εἰς ἕντονον διαμαρτυρίαν μου πρὸς τὸν Γερμανὸν μέραρχον ἐδόθησαν ἀμέσως διαταγαὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν αὐθαιρεσιῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο παρέσχεν ἡμῖν καὶ ἀφορμὴν νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἐχρειάζετο ἀντίταξις ἀντιστάσεως. Ἐξεδώσαμεν ὅθεν διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ σφάλμα ἐπερρίπτετο εἰς τὴν παράλειψιν τῶν ληστευθέντων νὰ ἀντισταθῶσιν ἀνδρικῶς κατὰ τῶν θρασέων ἀδικοπραγούντων, παρὰ τὰ διεθνῶς παραδεδεγμένα.

γ) Οἱ Ἴταλοὶ προσεπάθουν νὰ ἐπιρρίψουν εἰς ἡμᾶς τὴν εὐθύνην τῆς παραβιάσεως τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὀλόκληρος ὁ στρατὸς μας εὐρέθῃ νοτιώτερον τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως μεταξὺ γερμανικῆς καὶ ἰταλικῆς κατοχῆς καὶ συνεπῶς εὐρέθῃ ἐντὸς

της κατεχομένης ζώνης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ὡς γνωστὸν ἡμεῖς δὲν εἴχομεν εὐθύνην τινὰ καθ' ὅσον ἐξεδώσαμεν διαταγὴν νὰ σταματήσουν ὅπου εὐρίσκοντο τὰ στρατεύματά μας κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 23 Ἀπριλίου. Ἄν δὲν εὐρέθη τίς εἰς τὴν ἰταλικὴν ζώνην τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸν διατεθέντα χρόνον ἀπὸ 20—23 Ἀπριλίου παρὰ τῆς ἰταλικῆς Διπλωματίας, ἥτις ἐπροτίμησε τὴν διατήρησιν τοῦ γοήτρου τοῦ στρατοῦ τῆς ἐκ τῆς τήρσεως ἐνὸς «τύπου» καὶ ἐπέδειξε τὴν ἐκδικητικὴν τῆς μανίας κατὰ τῶν ἀόπλων στρατευμάτων καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, τοὺς ὁποίους ἐβομβάρδιζε καὶ ἐπολυβόλει μὲ τὰ ἀεροπλάνα τῆς ἐπὶ διήμερον.

Ἰσαύτως οἱ Ἴταλοι ἠπεύλουν ἡμᾶς ὅτι θὰ εἰσῆρχοντο εἰς Ἰωάννινα εἰς τὸν δὲν ἐξανγκάσσωμεν τὸν στρατὸν τῶν Ἰονίων Νήσων νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν διεπραγματεύθημεν τὴν Ἀνακωχὴν ἐκ μέρους ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἰσχυρίσθησαν τινες ἀλλ' ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ.

Οὕτως οὔτε τὸν εἰς Ἰονίους Νήσους στρατὸν διετάξαμεν νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας, οὔδε εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀξιώσεις ἀπεδώσαμεν σημασίαν.

Τουναντίον διεμαρτυρήθημεν εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς διὰ τὰς ὑπερφιάλους καὶ ἀπειλητικὰς ἀξιώσεις τῶν Ἰταλῶν καὶ ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τούτων ἐπὶ τῆς κακοπιστίας των, καταγγείλαντες, ὅτι ἐνήγγουν ἐν Ἰωαννίνοις προπαγάνδαν πρὸς προσηταιρισμὸν τῶν ἀσθενῶν χαρακτήρων ἵνα διασπασθῇ ἡ Ἐθνικὴ ἐνότης.

Ἐκ τῶν συζητήσεων μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων των ἀντελήφθημεν ὅτι ἐσόβει ἐχθροπάθεια καὶ ὅτι δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἔχωμεν τὴν ὑποστήριξιν τῶν Γερμανῶν κατὰ τῶν ἀθεμίτων σχεδίων τῶν Ἰταλῶν. Οἱ Γερμανοὶ μᾶς ἐνεθάρρουν, ὑποσχόμενοι ὅτι θὰ ἦσαν συμπαραστάται μας.

δ) Εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ ἰδιαίτατα εἰς Ἰωάννινα καθίστατο καταφανὴς ἡ ἀνάγκη νὰ προστατευθῇ ὁ πληθυσμὸς ἀπὸ τὰς τάσεις πρὸς αὐθαιρεσίας καὶ ὠμότητας τῶν ὀπλιτῶν Γερμανῶν, τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ Διοικητικαὶ καὶ Δικαστικαὶ Ἀρχαὶ εἶχον ἐγκαταλείψει τὰς θέσεις των, καὶ κατὰ συνέπειαν οἱ πολῖται δὲν εἶχον ποῦ νὰ προσφύγουν. Εἰς κάθε παράστασίν μας αἱ γερμανικαὶ ἀρχαὶ ἐπέδεικνουν τὴν συναντίληψίν των καὶ τὴν συνδρομὴν των.

Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ (Θεσσαλίας — Γρεβενῶν — Ἠπείρου — Αἰτωλοκαρνατίας) τῆς Ἑλλάδος κατέφθονον πληροφορίαὶ ὅτι ἐπεκράτει χάος καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔβαινον πρὸς τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν ἀναρχίαν. Αἱ πληροφορίες ἐγίνοντο πιστευταὶ διότι ἐγνωρίζομεν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰς ἀναρχικὰς τάσεις τῶν φυγᾶδων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεπῶς ὅτι ἡ ζῶν, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ φιλονόμου πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου χώρας εὐρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κάθε κακοποιοῦ.

Τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν ἐπεδείνωσε τὸ γεγονός, ὅτι πολλὰ ὀικογένεια πρὸς ἀποφυγὴν τῶν συνεπειῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν μαχῶν

έκινήθησαν πρὸς νότον. Αὐταί ἐπιπτον εἰς χεῖρας τῶν φυγάδων ἢ τῶν κακοποιῶν τῆς κοινῶνίας στοιχείων καὶ ἐληστεύοντο.

Τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ μεγέθους τῆς Ἐθνικῆς συμφορᾶς καὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Λαοῦ ἐκ τῆς Κατοχῆς διέγραφον μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας μελανὸν τὸ ἄμεσον μέλλον τῆς Ἑλλάδος, δεδομένου ὅτι διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον εἴχομεν τὴν πίστιν ὅτι θὰ ἐνίκα ἡ Μεγάλη Βρεταννία καὶ συνεπῶς θὰ ἀποκαθίστατο ἐνδόξως ἡ Πατρίς μας. Διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ τονίσω, ἐγὼ τουλάχιστον εἰχον ἐκδηλωθῆ προφορικῶς καὶ ἐγγράφως καὶ ὁ τέως Πρόεδρος καὶ καθηγητῆς Κανελλόπουλος ἐβεβαίωσεν ὅτι συνομιλῶν μαζί μου ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὴν 8ην Μαΐου 1941 ἤκουε διαρκῶς αἰσιοδόξους λόγους περὶ ἐπανόδου τῶν Ἀγγλων καὶ περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ Λαοῦ ἐκ τῆς δουλείας.

Ἡ σκέψις ὅλων μας ἐφέρετο πρὸς τὴν προφανῶς ἀπειλουμένην Ἐθνικὴν Ἐνότητα λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο ἐγκαταλειμμένος εἰς τὴν τύχην του ἀκαθοδήγητος καὶ ἀνυπεράσπιστος. Οὐδενὸς τὴν ἀντίληψιν διέφευγε τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ὑπέφερε τὰ πάνδεινα μέσα εἰς σκληροὺς κατακτητὰς καὶ εἰς τὴν προπαγανδιστικὴν κίνησιν δύο προαιωνίων ἐχθρῶν ποῦ ἐπιβουλεύονται τὰ Ἐθνικὰ μας ἐδάφη καὶ τὴν ἐλευθερίαν μας.

Τὸ πνεῦμα ἀνησυχῶν, οἱ φόβοι μας καὶ ἴσως ἡ ἀπαισιοδοξία μας διὰ τὸ ἐγγὺς μέλλον τοῦ Λαοῦ δὲν ἐγεννήθησαν τῶρα μέσα μας. Διέπνεον τὰ στήθη ὅλων πρὸ τῆς Ἀνακωχῆς καὶ ἐξηκολούθουν ὀγκοῦμενοι εἰς φάσματα καὶ μετὰ τὴν Ἀνακωχὴν, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ βλέπωμεν ὅτι ἀνεκύπτει ἡ ἀνάγκη κάποιου ἀορίστως συλλαβανομένης ἀντιστάσεως κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης καὶ συστηματικῆς ὀργανώσεως.

Προχείρως ἐπῆλθεν εἰς τὴν μνήμην μας τὸ παράδειγμα τοῦ Σχολαρίου ἐναντι τοῦ Κατακτητοῦ τῆς Βασιλευούσης, ἀλλὰ καὶ τῶσων εὐγενῶν ὁμογενῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν εἰσέτι, οἵτινες πάντες ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς καθυποταγῆς εἰργάζοντο διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους ἐπὶ αἰῶνας, χωρὶς ν' ἀπολείπει τούτους ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ φοβοῦνται μήπως παρεξηγηθῶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμοεθνεῖς.

Ἐπὶ τοιαύτας συνθήκας καὶ μέσα εἰς τοιαύτας, ὡς ἀνωτέρω, σκέψεις εὔρεν ἡμᾶς ἡ ἀπὸ 26 Ἀπριλίου γενομένη πρότασις τοῦ ἀντιστρατήγου Μπίλετς περὶ συγκροτήσεως Κυβερνήσεως.

Ἡ πρότασις αὕτη κατ' ἀρχὰς μᾶς ἐξέπληξε διότι οὐδαμοῦ, οὐδέποτε ἐγένετο λόγος σχετικῶς μὲ τοιοῦτον ζήτημα μετὰ τῶν Γερμανῶν. Εὐθὺς ἀμέσως ἐγνώσθη ὅτι ἐξ ἀκριτομυθίας τῶν γερμανομαθῶν ποῦ συναμίλου μετὰ διαφόρους Γερμανοὺς ἀξιωματικοὺς ἐπληροφορήθησαν αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς τὴν κίνησιν τοῦ στρατηγοῦ Μπάκου μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν πρὸς σχηματισμὸν κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις προὔταθη καὶ εἰς ἐμὲ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 20ὴν Ἀπριλίου καὶ ἀπερρίφθη ἀσυζητητί. Τοὺς λόγους ἀνέπτυξα εἰς τὸ Α' μέρος, οἵτινες συνοψίζονται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐπέτρεπα εἰς ἑμαυτὸν νὰ προσχωρήσῃ ὅλος ἀτίμως εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἐπιβουλευθέντων τὴν ἐλευθερίαν μας Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν, γινόμενος ἐχθρὸς ἐκείνων ποῦ ἠγυθήθησαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Πατρίδος μου, καὶ ἐθυσίαζον τέκνα τῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου μας ἐδάφους.

“Άλλως τε οὐδὲν δικαίωμα εἶχον σχετικῶς, παρὰ μόνον τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀνακωχῆς, ἐν εἶδει ἐλιγμοῦ, καὶ μόνον ταύτην ὡς στρατιωτικὴν πράξιν.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρένθεσιν ἐπανέρχομαι ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προτάσεως τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ, ἦν ἐμελέτησα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δεμέστιχα καὶ ἐπιτελῶν ἀξιωματικῶν. Πρὶν καταλήξωμεν εἰς οἰονδήποτε συμπέρασμα, προσεκαλέσαμεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωαννίνων ἵνα τὸν συμβουλευθῶμεν.

Ὁ ὑπερπατριώτης οὗτος καὶ σοφὸς Ἱεράρχης μᾶς ἐτόνισεν, ὅτι ἐθεώρει ἐπιβεβλημένον τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔνεκα τούτου μᾶς παρώτρυνε νὰ τεθῶμεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἐθνικῶν συμφερόντων, συνεχίζοντες ἰδιότυπον ἀγῶνα, ὡς τὸν ἀπεκάλεσε, πρὸς διάσωσιν τοῦ κινδυνεύοντος ν’ ἀφανισθῇ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν ἐπικινδύνων προπαγανδῶν, ἀπὸ τὴν δάρβαρον βίαν τῶν κατακτητῶν, ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξαπλουμένην ἀναρχίαν. Μὲ ἀπερίγραπτον πικρίαν ἐπρόσθεσεν ὅτι ἐνόμιζεν ἡπιωτέραν καὶ σχεδὸν ἀνεκτὴν τὴν ἐν Ἡπείρῳ κατάστασιν, ἐὰν αἱ Διοικητικαὶ ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχαὶ δὲν εἶχον ἐγκαταλείψει τὰς θέσεις τω.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων διηρευνήσαμεν τὸ ζήτημα καὶ ἀπεφάνθημεν:

α) ὅτι εἰς χεῖρας μας ἦσαν μέχρι προχθὲς πάντα τὰ Ὅσια καὶ Ἱερά ἐμπειπιστευμένα. Συνεπῶς οὔτε παρεξήγησις χωρεῖ οὐδὲ δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ἐθνικὴ μας συνείδησις. Ἀφορμὰς πρὸς παρεξηγήσεις δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δώσωμεν, διότι εἴχομεν πλήρη αὐτοπεποίθησιν ὅτι οὐδὲν τὸ ἀντιπατριωτικὸν θὰ πράξωμεν.

β) ὅτι δὲν εἴχομεν δικαίωμα νὰ ἀρνηθῶμεν παρεχομένης παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκχωρήσεις, αἵτινες δύναται νὰ θεωρηθῶν ὡς ἐξαιρετικὸν προνόμιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τίνα δικαιολογίαν θὰ εἴχομεν ἔναντι τοῦ Πανελληνίου, ἀποποιοῦμενοι τὸ προνόμιον τοῦτο;

Δεδομένου ὅτι διὰ τῆς εἰς ἡμᾶς μεταβιβάσεως δικαιωμάτων του ἐστερεῖτο ὁ ἐχθρὸς τοῦ συνόλου τούτων, δὲν ἦτο μία ἐπιτυχία μας;

Ἐλέχθη πολλᾶκις ὅτι ἔπρεπε ν’ ἀφήσωμεν νὰ μεταβληθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς ἀπέραντον νεκροταφεῖον διὰ νὰ ἐπιβαρυνθοῦν οἱ Γερμανοὶ μὲ ὅλας τὰς εὐθύναις!

Δὲν εἶμαι σύμφωνος μὲ τὴν νοοτροπίαν ταύτην. Τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸ αἰματοδοσαμένον χῶμα Της, ἀλλὰ τὰ ὀκτῶ ἑκατομμύρια Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων, ἅτινα δὲν ἔπρεπε νὰ καταστραφοῦν καὶ νὰ ἐξοντώθωσιν. Οὕτε ἔχει τις τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίσῃ τὸν ἐξαφανισμὸν των. Μόνον εἰς νεώτερος Δευκαλίων θὰ ἠδύνατο νὰ προβάλλῃ παρομοίαν ἀξίωσιν νὰ ἐξαφανισθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ νὰ γεννηθῇ ἄλλος.

Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπραγματοποιούμεν τὰς κακῆς ποιότητος παραδοξολογίας, ἀπὸ ποῖον θὰ ἐξητούσαμεν εὐθύναις; Μὲ τίνας εὐθύναις θὰ ἐπεβαρύνετο ἡ Γερμανία σήμερον εἰς τὴν δεινὴν κατάστασιν πού εὐρίσκεται; Μὲ ποία ἀνταλλάγματα θὰ ἐξηγοράζοντο αἱ θυσίαι μας; Καὶ παρὰ τίνας θὰ ἐξηγοράζοντο; Εἰς τί θὰ ἐχρησίμευεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐκ μέρους μας ἀπόδοσις εὐθυνῶν εἰς τὴν Γερμανίαν πού κεῖται σήμερον ὡς αὐτόχρομα πτώμα;

“Ετεροι εξέφερον την γνώμην ὅτι διὰ τοῦ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως διεμορφούτο ἡ γνώμη παρὰ τῆ Συμμάχῳ μας «Μεγάλη Βρετανία» ὅτι ἐγκατελείπετο ἡ περαιτέρω ἀντίστασις τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλὰ διατὶ νὰ μορφωθῆ τοιαύτη ἐντύπωσις; Τίνα πρόσωπα ἀπετέλεσαν τὴν Κυβέρνησιν; Οἱ ἕως χθὲς ἀποκαλούμενοι Ἐθνικοὶ ἥρωες, οἵτινες ἦσαν ἀνεπίδεκτοι μομφῆς ἢ ὑποφίας καὶ ἐγνωσμένου πατριωτισμοῦ. Ἐὰν δὲν ἦ ἐν Αἰγύπτῳ Κυβέρνησις διεφώτιζε προσκόντως τὴν Σύμμαχόν μας δὲν θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος μορφώσεως κακῆς δι’ ἡμᾶς γνώμης. Ἄτυχῶς ἡσχολήθη νὰ μᾶς κατασυκοφαντήσῃ ἐξ ἰδιοτελῶν ὑπολογισμῶν καὶ μικροχαροῦς ἀντιλήψεως. Ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ἀναλάβῃ εὐθύνας δι’ ἡμᾶς, διατὶ νὰ μὴ κάμῃ μίαν δοκιμαστικὴν ἀπόπειραν νὰ στείλῃ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς παραγγελίαν τῆς; Εἰς ἣν περιπτώσιν δὲν ἀνταπεκρινόμεθα εἰς τὴν διαταγὴν τῆς τότε θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ μᾶς κατηγορήσῃ.

Ἄλλὰ τί λέγω; Πῶς θὰ συνίστα ἑαυτὴν ἡ ἐν Αἰγύπτῳ Κυβέρνησις ἐὰν δὲν ἐκατηγόρει ἡμᾶς; Καὶ τί εἶδους ἀξίωσις εἶνε αὕτη νὰ ἀφήσῃ τοὺς συγκροτήσαντας Κυβέρησιν εἰς Ἀθήνας νὰ ἐκτιμηθοῦν παρὰ τοῦ Λαοῦ, ὡς ἐργασθέντες πρὸς ἐξυπηρέτησίν του;

γ) Ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθοῦν οἱ λοιποὶ Στρατηγοὶ καὶ Μέραρχοι. Πάντες οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι ἡ ὑπαρξίς Κυβερνήσεως μὲ μέλη ἀδιαβλήτων καὶ ἀναμφισβητήτων ἑλληνοπρεπῶν φρονημάτων ἀπετέλει ἔθνικὴν ἀνάγκην. Διὰ τὸ ἔθνωφελές ταύτης δὲν ὑπῆρχε δευτέρα γνώμη. Ἐθεωρήθη μάλιστα παρ’ ὄλων ἡ πρότασις τῶν Γερμανῶν ὡς περιέχουσα τὴν ἔννοιαν μεγίστην παραχωρήσεως προνομίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρότασις σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως συνωδεύετο μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ταχέως θὰ ρυθμισθῆ τὸ ζήτημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν ἐκ τῶν Στρατοπέδων, ἐθεωρήθη ἔτι πλεονεκτικὴ.

Ἐπικουρικῶς ἔφθασε καὶ ἡ ἐξ ἀκριταμυθίας Γερμανοῦ πληροφορία ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκινδύνευε νὰ γίνῃ προτεκτοράτον τῶν Ἰταλῶν ἂν δὲν εὐρίσκετο Κυβέρνησις, ἥτις νὰ θέσῃ τάξιν εἰς τὴν ἀνάστατον Ἑλλάδα. Ὡσαύτως ἐκινδύνευε νὰ κυβερνηθῆ ἀπὸ πρόσωπα φιλοδοξοῦντα τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀθεράπευτα ἀπὸ ἀπόψεως ἔθνικῆς συνειδήσεως, τύπου Διαμάντη ἢ ἄλλων πού προέκυψαν κατὰ τὴν διαδικασίαν.

Ἡ τελευταία πληροφορία διαρκῶς ἐπεβεβαιοῦτο. Ὁ κ. Λούβαρις ἐξέθεσεν ἀπολογούμενος διατὶ δὲν ὠρκίσθη ὡς ὑπουργὸς μαζί μου καὶ πόσῃ ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν Ἰταλῶν συνήντησαν οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεώς μου.

Ὁ Ναύαρχος Οἰκονόμου καὶ ὁ τῆως ὑπουργὸς Ρέντης κατέθεσαν σχετικῶς τί ἐπεδίωκον οἱ Ἰταλοὶ καὶ πῶς ἐξεφράζοντο οἱ Γερμανοὶ διὰ τοῦτο.

Ὡσαύτως εἶχομεν λόγους νὰ πιστεύωμεν, ὡς προερρήθη, ὅτι οἱ Γερμανοὶ εἴτε ἐξ ἐχθροπραθείας ἔναντι τῶν Ἰταλῶν, εἴτε δι’ ἄλλους λόγους θὰ παρίσταντο ὑποστηρικταὶ μας, πράγμα πού θὰ μᾶς ἠκόλυνε νὰ δολιευόμεθα τοὺς εἰσβολαῖς. Λέγω τοῦτο διότι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραστέκωμεν συνήγοροι τῶν ἔθνικῶν καὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τοῦ σκλάβου — φεῦ — Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ θὰ ἐπωφελοῦμεθα ἐκ τῆς ἐπιδεικνυομένης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀδυναμίας διὰ τὴν Κυβέρησίν μας. Ζημίαν δὲν θὰ ὑφίστατο ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως.

Διὰ τὴν κατανοητὴν ἢ τοιαύτην νοοτροπία μας δέον νὰ μεταφερθῆ τις εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου εἶχομεν ἀπομονωθῆ ἄνευ συνδέσμου τινὸς μὲ τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ οὐτε καὶ μὲ τὰς Πάτρας, μὲ τὴν Ἄρταν, μὲ τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἀπάντων ἐκρίναμεν ὅτι ἡμεῖς ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπωμισθῶμεν τὰς μεγάλας προσπάθειάς τῆς διακυβερνήσεως τῆς ὑπὸ ξενικῶν ζυγῶν τελοῦσης Πατρίδος μας, συνεχίζοντες ὑπὸ ἄλλην μορφήν τὸν εἰς Ἀλβανίαν Ἀγῶνα καὶ νὰ αὐτοθυσιασθῶμεν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεών της, εἰς ἣν περίπτωσιν συνελαμβανόμεθα δολιευόμενοι τοὺς Κατακτητάς.

Τὸ ξεκίνημά μας ἦτο ἀγῶνς πατριωτικόν.

Ἄνευ ταπεινῆς σκέψεως.

Ἄνευ ἐτέρου ἐλαττήριου.

Μὲ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους καὶ ἐπὶ τὴν διάσωσιν τῆς φυλῆς. Ἐπὶ τὴν ἐπιβίωσιν. Τὴν σκέψιν καὶ τὰς ψυχάς μας ἀπησχόλει ἡ Πατρίς, δεδωμένου ὅτι εἶχομεν ἐνστερνισθῆ ὅσα διεκηρύττομεν.

Δὲν ἐφοβήθημεν τὴν παρεξήγησιν, διότι ἡμεῖς οἱ δημιουργοὶ τῆς Νίκης καὶ οἱ συντελεσταὶ τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος καὶ μὲ δεδωλωμένην γνώμην τῆς πίστεώς μας ἐπὶ τὴν τελικὴν Νίκην τῆς Ἀγγλίας.

Μὲ σύμβολα τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν Κυανόλευκον, μὲ πατριωτικούς παλμοὺς καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ δέουσα κατανόησις ἐπὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἔργου μας ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Ἄδον καὶ ἀπὸ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Κυβέρνησιν, ὑπελογίσασαμεν ὅτι συνεταυτίζοντο αἱ ἐπιδιώξεις μας, αἵτινες συνωψίζοντο εἰς τὰ ἐπόμενα ἄρθρα τῆς πίστεώς μας μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἔθνους:

Α) Διατήρησις τῆς Ἐθνικῆς Ἐνότητος

Β) Ἐξυπρέτησις τοῦ Λαοῦ ἵνα δυνηθῆ νὰ ἀνταπεξέλθῃ τὰς κρίσιμους περιστάσεις τοῦ χειμαζομένου Ἔθνους

Γ) Διατήρησις παρὰ πάντων ἀκλονήτου τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν Τελικὴν Νίκην τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπὶ τὸ εὐόμιον μέλλον τῆς Ἑλλάδος

Δ) Ἀντίταξις ἀντιστάσεως κατὰ τῆς βίας τῶν εἰσβολέων

Ε) Πρόληψις τῆς ἐξαχρειώσεως καὶ ἐξαθλιώσεως τῶν πάντων δι' αὐστηρὰς ἐπαγρυπνήσεως καὶ διὰ τὸν τῶν τῶν φρονήματος.

ΣΤ) Παγίωσις τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας πρὸς περιφρούρησιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ περιουσίας τοῦ Λαοῦ

Ζ) Νὰ συντηρηθῶν οἱ ὑπάλληλοι καὶ νὰ διατηρηθῶν εἰς τὴν προσηκουσαν περιωπὴν ὡς ὄργανα τοῦ Κράτους.

Η) Προστασία τῆς φυλῆς ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῶν παντοίων ξενικῶν προπαγανδῶν καὶ ἰδίως τῆς ἰταλικῆς, βουλγαρικῆς καὶ κουτσόβλαχικῆς.

Θ) Διατήρησις τῆς Ἐθνικῆς ἀξιοπρεπειᾶς εἰς τὸ προσήκον ὕψος.

Ι) Δυνατότης τῆς εἰς Αἴγυπτον Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ παρέχῃ ἡμῖν τὰς κατευθύνσεις της, ποὺ ἀφοροῦν γενικώτερα ἐθνικὰ συμπεφέροντα καὶ τοὺς ἐπιδικώτεους σκοποὺς της πρὸς τοὺς ἀδιαβλήτους πάσης ὑποψίας ἐθνικοὺς ἥρωας τῆς χθῆς.

Ἐν ᾧ ἀπεφασίζομεν τ' ἀνωτέρω, ἐτελοῦμεν ἐν ἀγνοίᾳ ὅτι ἡ ἀνα-

χωρήσασα εις Κρήτην Κυβέρνησις διέταξε τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς Κρατικῆς μηχανῆς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Γενικοὺς Γραμματεῖς ἢ Γενικοὺς Διευθυντάς.

Ὡσαύτως ὁ πολιτικὸς κ. Παπανδρέου εἶχε σκεφθῆ καὶ εἶχεν συστήσει εἰς τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Χρῦσανθον τὴν ἀναβίωσιν τῶν παραδόσεων τοῦ Γένους. Τοῦτ' ἔτσι ν' ἀναλάβῃ τὴν διαχείρισιν τῶν ζητημάτων τῆς ἐξουσίας ἢ Ἐκκλησία. Ἄλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπραγματοποιήθη τοῦτο.

Διὰ τοῦτο, ἔνιοι πατριῶται, ὅπως αὐτοβούλως κατέβαλον ἀξιόλογον προσπάθειαν, ὅπως προλάβουν τὴν ἐξάρθρωσιν τῆς Κρατικῆς μηχανῆς καὶ ὅπως περιφρουροῦντες τὰ ὅσια καὶ ἱερὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν λαόν, ποῦ ἐπεδίδετο εἰς τὰ εἰρηνικά του ἔργα.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Δήμαρχος Ἀθηναίων Πλυτᾶς, Νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας Πεζόπουλος, Ὑφυπουργὸς Ἐπισιτισμοῦ Ζαφειρόπουλος, Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Καθράκος καὶ ἅπαντες οἱ Γενικοὶ Διευθυνταὶ ἢ γενικοὶ Γραμματεῖς τῶν Ὑπουργείων, οἵτινες εἴτε ἐξυπηρετοῦν τὸ κοινόν, εἴτε ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς Κατοχῆς, εἰς ἃς προσεφέρθησαν νὰ δέχωνται ἀπ' εὐθείας τὰς αἰτήσεις τούτων διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῆται ὁ πληθυσμός.

Ἡ κοινὴ Γνώμη ἐπεθύμει τότε νὰ μὴ νεκρωθῇ ἡ Κρατικὴ μηχανὴ οὐδὲ ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία, ἵνα οὕτω παλαίση ὁ λαὸς πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ἐπιουσίου.

Ἀπόδειξιν τρανωτάτην ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι πλῆθος ἐπιτροπῶν ἐκπροσωποῦσάν σωματεία, συλλόγους, ἐπιμελητήρια, συνάμοσπονδίας, ἀνώτερα πνευματικὰ ἰδρύματα, ἀνωτέρας πολιτικὰς καὶ δικαστικὰς Ἀρχὰς, προσῆλθεν εἰς τὸ Πρωθυπουργικόν μου γραφεῖον διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὰ συγχαρητήριά του, διὰ τὸ ἀναληφθὲν βαρῦτατον πατριωτικὸν ἔργον καὶ νὰ δηλώσῃ ὅτι τασσόμενον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κυβερνήσεως θὰ τὴν βοηθήσῃ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ταύτης.

Σωρεΐαι ἀναφορῶν ὡσαύτως ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα.

Μία ἐκ τούτων εἶνε καὶ ἡ τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὑπογραφεῖσα παρὰ τοῦ Πρυτάνεως Φωτεινοῦ, ἀντιπρυτάνεως Μπαλῆ καὶ ὅλων τῶν μελῶν τῆς Συγκλήτου. Ὑπογραμμίζω ταύτην διότι ὁ Καθηγητὴς κ. Μπαλῆς, λησμονήσας τὴν ὑπογραφήν του καὶ τὰς διαβεβαιώσεις του πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, κατέθεσεν ὅτι ἡ κοινὴ Γνώμη τότε δὲν ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως Κυβερνήσεως.

Ἀντιπροσωπία τῶν Βιοτεχνικῶν ὀργανώσεων τῆς Ἑλλάδος παρουσιασθεῖσαι ἐνώπιόν μου τὴν 6ην Ἰουνίου 1941, ἐπέδιδον ψήφισμα ἀναφέρον μεταξὺ ἄλλων:

«Ἀποδοκιμάζομεν μετ' ἀποτροπιασμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως τὰς ὑπὸ εὐαριθμῶν ταραξιῶν ἐκδηλωθείσας ἀσχημίας ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τῆς Κατοχῆς. Συγχαίρομεν τὴν Ὑμετέραν ἐξοχότητα καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς σας συνεργάτας διὰ τὴν πατριωτικὴν προσπάθειαν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς φιλότατης Πατρίδος. Ὑπογραφαί: Γεωργάτος Ἄγγ., Δ. Μιχαηλίδης, Κ. Χιωτάκης, Ι. Παπαγιάννης, Θ. Βοσινάκος, Δ. Χαλούλος, Θ. Παπάρογλου, Κ. Ἰγγλέσης, Γ. Πούλος, Ι.

Σιστοβάρης, Ι. Εὐαγγελίδης, Κ. Παπαδόγιαννης κλπ.». (Ἴδὲ «Ἀσύρματον» 6 Ἰουνίου 1945).

(Σημ.: Παραμιπτόντως θὰ εἶπω ἐνταῦθα ὅτι ἡ τοιαύτη ἀναφορὰ τῶν Ἐπαγγελματιῶν—Βιοτεχνῶν δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν ὑποφαινόμενον διότι ἀπεδείκνυεν ὅτι οἱ Βιοτέχνηαι ἐλάμβανον θέσιν ὑπὲρ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς καὶ συνεπῶς ἐθεώρουσιν τὴν Κυβέρνησίν μου ὡς φιλογερμανικὴν! Ἠναγκάσθη, ὅθεν, ἀπαντῶν, νὰ ἀναπτύξω ὅτι ἐδεχόμεν τὸ φήμισμά των ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀπεδοκιμάζοντο αἱ ἄσκοποι ἀσχημαῖαι κατὰ τῶν Γερμανῶν, ποὺ μποροῦν νὰ προκαλέσουν λυπηρὰ ἀντίποινα ἐναντίον ἀθῶων ἀντὶ τῶν ὑπευθύνων, καὶ ὅτι δὲν θὰ παύσῃ πᾶς τίμιος καὶ φιλόπατρις πολίτης τὸν συνεχιζόμενον ἀγῶνα μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος μας).

Ἦσαύτως παραθέτω ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ Προέδρου τῆς Μοιμίου Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς Παμπροσφυγικοῦ Συνεδρίου (ἔδρα Ἀθῆναι — Θεμιστοκλέους 7), ζητοῦντος νὰ μετᾶσχη τῆς Κυβερνήσεως:

Ἐν Ἀθῆναις, 30 Ἀπριλίου 1941

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον κ. Γεώργ. Τσολάκογλου — Στρατηγὸν

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἐνταῦθα

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ Μόνημος Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παμπροσφυγικοῦ Συνεδρίου, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐν Ἑλλάδι Προσφύγων, δρᾷτται τῆς εὐκαιρίας τῆς ὑφ' Ἑμῶν ὡς Προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ἀναλήψεως τῆς διακυβερνήσεως τῆς Χώρας, ὅπως εὐχαριστήσῃ Ἑμᾶς διότι διὰ τῆς πράγματι σθεναρᾶς χειρονομίας Σας ἡ χώρα ἀπέκτησε Κυβέρνησιν νόμιμον καὶ Ἐθνικὴν, πρᾶγμα ποὺ ἡ Χώρα ἐστερεῖτο ἀπὸ τῆς 4ης Αὐγούστου 1936. Ἐξοχώτατε,

Ὁ προσφυγικὸς κόσμος ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἐθνικοῦ Συνόλου. Θὰ ἦτο εὐτυχὴς ὅπως καὶ αὐτὸς διὰ τῶν νομίμων ἐκπροσώπων του, συντελέσῃ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως τῆς Χώρας,

Ἐξοχώτατε,

Σᾶς παρακαλοῦμεν ὅπως δεχθῆτε εἰς ἰδιαίτεραν ἀκρόασιν τὸ πενταμελὲς Προεδρεῖόν μας, ἵνα σᾶς ἐκθέσωμεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς ἐπι τοῦ προκειμένου ἀπόψεις μας.

Μετὰ πάσης τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Διὰ τὴν ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν ὁ Πρόεδρος

Ν. Π. ΘΕΟΛΟΓΟΣ, Δικηγόρος

Ἦσαύτως, παρουσιάσθη ἐπιτροπὴ ἐκ προσφύγων, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ.κ. 1) Ἀντων. Ἀθηνογένους τέως Ὑπουργοῦ καὶ Ἀντιπροέδρου Βουλῆς, 2) Μιχ. Ἀργυροπούλου πρώην Βουλευτοῦ, 3) Ἐμμ. Ἐμμανουηλίδου, πρώην Ὑπουργοῦ, 4) Ἀνασ. Μπακάλμπαση, πρώην Ὑπουργοῦ, 5) Ἀχιλλέως Παπαδάτου, πρώην Ὑπουργοῦ, 6) Ἀποσ.

Ὁρφανίδου, πρώην Ὑπουργοῦ, 7) Δημοσθ. Ἰελευθεριάδου, πρώην Ὑπουργοῦ, 8) Μιχ. Τσιγδέμογλου, πρώην Βουλευτοῦ καὶ Δημάρχου, 9) Κωνστ. Γιαβάσογλου, πρώην Γερούσιαστοῦ, 10) Σταυρ. Χούρσογλου, πρώην Βουλευτοῦ, 11) Νικ. Μανούση, πρώην Βουλευτοῦ, 12) Λαμπρ. Λαμπριανίδη, πρώην Βουλευτοῦ, 13) Σταμ. Χατζήμπεη, πρώην Βουλευτοῦ, 14) Κωνστ. Λαμέρα, Προέδρου Μικρασιατικοῦ Συλλόγου «Ἀνατολή», 15) Σωκρ. Σιανίδου, Δημοσιογράφου καὶ 16 Δημ. Παρθένη — Μιλάνου.

Ὡσαύτως, τρανωτάτην ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι πάντες ἤβελον τὴν ὑπαρξίν Κυβερνήσεως ἀποτελεῖ ἡ γνώμη τῶν ἀρχηγῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς Χώρας καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων. Οὗτοι κληθέντες παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ Πρωθυπουργικὸν γραφεῖον, ἵνα λάθωσι γινῶσιν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐσχηματίσθη ἡ Κυβέρνησις καὶ περὶ τῶν ἐπιδιώξεων ταύτης ἀπεφάνθησαν πάντες ὅτι:

Ἐβελῶρον προτιμοτέραν τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τὸ Προτεκτοράτον.

Ἐπέδειξαν κατανόησιν τῆς σοβαρότητος τῆς πατριωτικῆς χειρονομίας, πὺ ἐκαμα καὶ μὲ ἐνεθάρρυναν εἰς τὸ πατριωτικὸν ἔργον, πὺ ἀνέλαβα καὶ ἐξέφρασαν τὴν πεποίθησίν των, ὅτι ἡ Πατρίς θὰ ὠφεληθῆ ἐκ τῆς ὑπάρξεως Κυβερνήσεως.

Ἐκ τῶν προσκληθέντων προσῆλθον καὶ συνεφώνησαν κατὰ τὰ ἀνωτέρω οἱ κ.κ. Πάγκαλος, Γονατᾶς, Μάξιμος, Ρούφος, Παπανδρέου, Κανελλόπουλος, Μόδης, Τσαλδάρης, Σβῶλος, Τζερμιάς, Καρτάλης, Κούνδουρος, Χατζηγιάννης, Βάρδας, Ὁθωναῖος, Καθενιώτης, Ἀλεξάνδρου, Μερκούρης, Στεφανόπουλος, Πρωτοσύγκελλος, Μοσχονᾶς, Λαπαθιώτης, Τουρκοβασίλης, Ράλλης Πέτρος καὶ οἱ Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου Ἐξαρχόπουλος, Σακελλαρίου, Λούβαρις, Πίντος, Δένδιας κ.ἄ.

Ἐκ τούτων διήλθον ὡς μάρτυρες κατὰ τὴν δίκην μας:

α) Ὁ Καθηγητῆς καὶ τέως ἀντιπρόεδρος Κανελλόπουλος, ὅστις κατέθεσεν ὅτι:

«Συνωμίλησα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν μὲ τὸν κ. Τσολάκογλου χωρὶς νὰ μοὶ εἶπη λέξιν δυναμένη νὰ ἐκκληφθῆ ὡς Γερμανοφιλία ἢ ἡττοπάθεια. Διαρκῶς μοὶ ἔλεγε ὅτι θὰ ἐφρόντιζε νὰ μειωθῆ ἢ ἐπὶ τοῦ λαοῦ πίεσις τοῦ Κατακτητοῦ καὶ ἐπίσης τὰ δεινὰ τῆς Κατοχῆς καὶ ὅτι νικώσης τῆς Ἀγγλίας πολὺ γρήγορα θὰ ἔλθουν οἱ Βρετανοὶ νὰ μάς ἐλευθερώσουν». Καὶ προσέθηκε, χαρακτηριστικῶς (ὁ κ. Τσολάκογλου), «ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ λόγῳ τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν, πὺ προσεφέραμεν εἰς τὸν ἀγῶνα οὔτε παρεξήγησαν, οὔτε ἐθίγησαν ἐκ τῆς ἀνακωχῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις θὰ τοὺς ἐξυπηρετήσῃ».

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχω νὰ ὑπομνήσω τὴν κατάθεσιν τοῦ κ. Περικλ. Παπαδοπούλου, μάρτυρος ὑπερασπίσεως ἐνὸς τῶν συγκατηγορουμένων μου, ὅστις εἶπε:

«Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Μαΐου 1941 ὁ Πρωθυπουργὸς Τσολάκογλου συνεκάλεσε πολλὰ ἔγκριτα πρόσωπα, ὅτινα σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέτέλεσαν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἧς ἐτύγχανον Γραμματεῦς καὶ ἥτις εἶχεν ὡς σκοπὸν — καὶ τὸν ἐξεπλήρωσε — νὰ παράσχῃ τὸν τόνον τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Κατακτητῶν».

Καὶ οἱ μάρτυρες Ρέντης καὶ Γράφας ὠμίλησαν σχετικῶς ὡς καὶ οἱ συγκατηγορούμενοι Παλύζος καὶ Ρουσόπουλος.

β) Ὁ τότες Πρωθυπουργὸς Παπανδρέου ὠμολόγησεν, ὅτι τὸν κατέσθησα κοινῶν τῶν προθέσεών μου καὶ ὅτι συνεφώνησε περὶ τῆς ἀγνότητος τούτων. Ἰσχυρίσθη δὲ ὅτι δὲν μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν προτίμησίν του, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἔχη τὴν ἐξουσίαν καὶ ὄχι στρατιωτικὴ Κυβέρνησις, διότι δῆθεν εὐρίσκετο πρὸ τετελεσμένου γεγονότος.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ἐλησμόνησεν ὅτι μὲ ἐνεθάρρυνε καὶ ὅτι μοὶ συνέστησε νὰ ἀποκριθῶμαι εἰς τοὺς εἰσβολαίς διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἐξυπηρετήσω τὸν λαόν.

Ἐλησμόνησεν, ἐπίσης, ὅτι ἤθελε νὰ μὲ βοηθήσῃ μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν του, ὡς ἤχεται νὰ ἐπιτύχω εἰς τὸ ἀναληφθῆν ἔργον. Ἐφ' ᾧ τὴν 31 Μαΐου 1941, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις εὐρίσκετο πρὸ ἀδιεξόδου λόγω τῆς κλοπῆς τῆς Γερμανικῆς σημαίας ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἔσπευσε τὴν 14.30' ὥραν ὑπὸ καυστικώτατον ἥλιον νὰ μὲ συμβουλευθῆ πῶς ἔπρεπε νὰ λυθῆ τὸ ζήτημα διὰ νὰ μὴ ἐξαναγκασθῶ εἰς παραίτησιν, ἥτις θ' ἀπέβαινε «ἐπὶ ζημία τοῦ Τόπου» ὡς μοὶ εἶπεν.

Διατί ἄραγε τότε νὰ μὴ μὲ συμβουλευθῆ νὰ φύγω, ἐφ' ὅσον ἦτο τῆς γνώμης ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ σχηματίσω Κυβέρνησιν; Μήπως ἤθελε τὸ κακόν μου; Ἄπαγε τῆς βλασφημίας. Ἦθελε νὰ ἐπιτύχω διὰ νὰ ἀνακουφισθῆ ὁ λαός. Διὰ τοῦτο ἔσπευσε νὰ μὲ συνδράμῃ. Σήμερον λέγει τ'ἀντίθετα! Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης καταθέσεως τοῦ κ. Παπανδρέου ὀφείλεται εἰς τωρινῆν ἐπιπόνησιν διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ποινικὴν δίωξίν μας, τὴν ἐγκάθειρξιν καὶ τὴν παραπομπὴν μας εἰς δίκην.

γ) Ὁ διακεκριμένος ἐκπρόσωπος τοῦ ὀρθοδόξου Λαϊκοῦ Κόμματος, μοναδικὸς Οἰκονομολόγος καὶ τότες Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς κ. Μάξιμος συμπάρισται μετὰ τοῦ κ. Παπανδρέου εἰς τὸ γραφεῖον καὶ ἤκουσε τὰ πλείστα τῶν διαμειφθέντων μετ' ἐκείνου. Οὗτος διεβεβαίωσεν ὅτι μὲ ἐνεθάρρυναν διὰ τὸ ἀναληφθῆν Κυβερνητικὸν ἔργον. Καὶ προσέθηκε: «Μόνον ἐγώ, πού ἐγνώριζον τὴν νοσηρίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Γερμανῶν, εἶχον ἀμφιβολίας περὶ τοῦ ἔργου σας, στρατηγὲ Τσολάκογλου, καὶ σὰς ἐτόνισα ὅτι θὰ εὕρητε πολλὰς δυσκολίας καὶ κινδύνους, ὅταν θὰ καταδολιεύσθε τοὺς Γερμανούς».

δ) Ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος κατέθεσεν ὅτι πάντες ἐφρόνουν κατὰ Μαΐον τοῦ 1941, ὅτι ἡ ὑπαρξὶς Κυβερνήσεως, ἀποτελουμένης ἀπὸ ἐπίλεκτα μέλη, δὲν ἦτο ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν Χώραν.

ε) Ὁ τότες βουλευτὴς Θεσσαλονίκης καὶ δικηγόρος Τζεργιάς κατέθεσεν ὅτι ἀπρόσκλητοι μετέβησαν περὶ τοὺς 15 πολιτευόμενοι εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ συγχαρῆντες αὐτόν, ἐδήλωσαν ὅτι εἶνε πρόθυμοι νὰ τὸν συνδράμουν εἰς τὸ δυσχερές, ἀλλὰ πατριωτικώτατον ἔργον του.

Ἄλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐκρίνετο ὡς ἀναγκασιότατη ἡ ὑπαρξὶς Κυβερνήσεως.

Ἡ «Καθημερινὴ» εἰς τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Ἀπριλίου φύλλον ἀφιερώνει κύριον ἄρθρον, οὐτινος κατωτέρω παρέχομεν ἀποσπάσμα-

τα. Ειρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὥρκισθη 4 ὥρας μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἡμερηίδος ταύτης.

«Ἀπὸ σήμερον ὁ τόπος θὰ ἔχη Κυβέρνησιν νόμιμον, προεδρευομένην ἀπὸ γενναῖον ἀξιοματικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, τὸν στρατηγὸν Γεώργιον Τσολάκογλου, διοικητὴν μᾶς Στρατιάς, ἡ ὁποία διεκρίθη εἰς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας. Συνεργάται τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ εἰς τὸ τραχὺ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως καὶ περισυλλογῆς, εἶνε καθὼς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν ἐν ἄλλῃ στήλῃ δημοσιευόμενον κατάλογον τῶν νέων ὑπουργῶν, διακριθέντες ἀξιοματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ πολῖται διακεκριμένοι, οἱ ὅποιοι προθύμως ἐπιμύζονται τὸ ἔργον, πράγματι δυσχερὲς καὶ ἐπίπονον, τῆς οἰκοδομήσεως. Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ βοηθήσῃ ὀλοφύγως τὴν προσπάθειαν, διότι γνωρίζει ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἔξαρτάται ἡ εὐημερία καὶ ἡ εὐτυχία τῆς Χώρας ἐν μέσῳ τῆς συμφορᾶς, τὴν ὅλιαν κατέλειπεν ἡ πολεμικὴ περιπέτεια... Εἰς τὰς προγραμματικὰς δὲ δηλώσεις του ὁ νέος Πρωθυπουργὸς συνώψισε εἰς ὀλίγα περιεκτικὰ κεφάλαια τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἡ νέα Κυβέρνησις θεωρεῖ ὡς πρωταρχικὰ εἰς τὴν μέριμναν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς. Εἰς τὰς παραπλευρῶς στήλας ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ τὰ ἑπτὰ κεφάλαια τοῦ ἐπείγοντος ἐνδιαφέροντος τοῦ νέου ὑπουργείου καὶ θὰ συμφωνήσῃ ὅτι ὄντως αὐτὰ ἀποτελοῦν τὰς θεμελιώδεις προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς Χώρας εἰς ἓνα ρυθμὸν τάξεως καὶ παραγωγικῆς δραστηριότητος»... (πρόκειται περὶ τῶν κάτωθι ἑπτὰ κεφαλαίων: 1) ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῆς θέσεως τῶν ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, οἵτινες παρέμενον εἰς στρατόπεδα καὶ ἔπρεπε νὰ ἀπελευθερωθῶν. 2) Ἡ βοήθεια τῶν ἀναπήρων καὶ παθόντων ἐν πολέμῳ καὶ γενικῶς ἡ παροχὴ κοινωνικῆς προνοίας. 3) Ἡ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς Χώρας. 4) Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐθνικῆς καὶ ἰδιωτικῆς οἰκονομίας τῆς Χώρας. 5) Ἡ παροχὴ ἐργασίας εἰς πάντας καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας. 6) Ἀποκατάστασις τοῦ συγκοινωνιακοῦ ζητήματος. 7) Ἡ ἀπόλυτος τήρησις τῆς τάξεως καὶ Ἀσφαλείας)... «Θὰ ἠθέλαμεν, τερματίζοντες τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις, νὰ το νίσωμεν πόσῃν ἱκανοποίησιν ἐμπνέει εἰς ὀλόκληρον τὸν Λαὸν ἡ φράσις αὐτή, διὰ τῆς ὁποίας καταλήγει ἡ προκήρυξις τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ: Ἐφεξῆς, μακρὰν παντὸς ξένου συμφέροντος, καὶ ὀδηγοῦμενοι ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ἀκραίφνης ἑλληνικὸν συμφέρον, ἅς προσπαθῆσωμεν νὰ ζήσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐκ νέου εἰς τὸν Λαὸν τῆς ἡ εἰρήνη καὶ ἐργασία... Ἴδου πράγματι ἐν σύνθημα ἄξιον τῶν στιγμῶν».

Καὶ αἱ λοιπαὶ ἡμερηίδες ἐχαιρέτησαν τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐδήλωσαν ὅτι μὲ ἱκανοποίησιν διεπίστωνον ὅτι θὰ ἐξυπηρετηθῇ ὁ Λαὸς ἀπὸ φιλοπάτριδα πρόσωπα.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπύρος Μελάς ἔγραψε χρονογράφημα τὴν 30 Ἀπριλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ στρατηγὸς» μετὰ τὰ ἐπόμενα:

«Ἡ φυσιογνωμία τοῦ στρατηγοῦ Τσολάκογλου, ποῦ ἀνεδέχθη χθὲς τὸ πρωθυπουργικὸ ἀξίωμα ἐμπνέει τὴν πᾶν δικαιολογημένην ἐμπιστοσύνην στὴν κοινὴ γνώμη τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φήμη πῆρε τὸ ὄνομα του στὰ φτερά τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου. Μαχητὰ, μετόπισθεν, λαὸς τὸν ἐγνώρισαν κατὰ τὰ εὐτυχέστερα γεγονότα τοῦ ἀγῶνος, στὰ χιονισμένα Ἀλβαν-

κά βουνά! Τὸν εἶδα, διοικητὴ Σώματος, ἐπάνω στὴν ἀκμὴ τῆς μάχης στὴ Χότιστε, στ' ἀντερείσματα τῆς Μόροβας μὲ τὰ προκεχωρημένα κλιμάκια τῶν Μονάδων του καὶ δύο ἀπὸ τοὺς μεράρχους του νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπιθεσί. Ψηλός, μελαχρῶνός, λεβεντάνθρωπος, γενναῖος, νηφάλιος, καρτερικός, ἦθος ἀπόλυτα στρατιωτικό, λακωνικότης στὴν ἔκφρασι. Ἐνεργητικός, ταχὺς καὶ ἀκούρατος. Ἡ ἑπταήμερη μάχη τῆς Μόροβας τὸν ἔφερε στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν μας. Ὁ ἀδιάκοπος πόλεμος ὀλοκλήρων μηνῶν, στὶς χιονισμένες κορυφογραμμὰς τῆς ἀφιλόξενης ὄροσειρᾶς τῆς Κάμιας, ἐστερέωσε τὴν ἐκτίμησι τοῦ Στρατοῦ καὶ Λαοῦ στὸ πρόσωπό του. Ἡ ἄψογη καὶ ἀνώδυνη σύμπτυξις τοῦ δεξιοῦ μας στὸ Ἄλβανικὸ μέτωπο, ὅταν αἱ περιστάσεις ἐπέβαλον τὴν κίνησι αὐτὴ ἀποτελεῖ ἰδιόκω τοῦ τίτλου. Ἡ ἀτυχὴς ἐξέλιξις τῶν ἐπιχειρήσεων, τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες, τὸν βοήκων στὰς ἐπάλξεις ἀγρυπνο φρουρῶ τῆς τιμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἐθεσε τέραμα στὸν ἀγῶνα μὲ ἀξιοπερτὴ συνθηκολόγησι. Ἀπ' τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ἔρχεται τώρα στὴν Κυβέρνησι τοῦ τόπου, γιὰ ν' ἀναλάβῃ ἕνα ἄλλο ἀγῶνα, πολὺ σπουδαιότερο, πού θ' ἀπαιτήσῃ ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα. Τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς προσαρμογῆς τῆς ἐπὶ δεδομένα τῆς νέας καταστάσεως. Αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν εἶνε τυχαῖο. Ἡ χώρα μας ἀποτελεῖ σήμερα μέρος μιᾶς πανευρωπαϊκῆς ὀργανώσεως πού τὴν διέπουν ἀρχαὶ σαφεῖς καὶ ἀποκρυσταλλωμένα, πρὸς τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες καλούμεθα νὰ προσανατολισώμεν τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς μας. Καὶ θὰ χρειασθῇ προσπάθεια σύντονος, εὐκιρινῆς, γοργῆ καὶ ἀποτελεσματικῆς γιὰ νὰ λυθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα πού θέτουν οἱ ἀνάγκες αὐτοῦ τοῦ νέου προσανατολισμοῦ. Στὸς πλατεῖς ὄμους του πρόκειται νὰ σηκώσῃ ὁ στρατηγὸς τὸ βάρος τοῦ σοβαροῦ τούτου ἔργου. Οἱ Ἕλληνες ὅλοι ἀνῆξαιρέτως, ἔχομεν καθήκον νὰ τὸν συντρέξωμεν ὁ καθένας ἀπὸ τῆς πλευρᾶς του, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Ἐνωμένοι γύρω του, πειθαρχημένοι, ἄς ἐργασθοῦμε, στὴν κατεύθυνσι πού ἐπιβάλλουν οἱ πραγματικὰς καταστάσεις, γιὰ νὰ διευκολύνουμε, ὅσο μπορούμε, τὴν προσπάθειάν του. Ἡ καλὴ μας θέλησις, ἡ ἀφοσιώσις μας στὸ καθῆκον καὶ ἡ ἐργατικότης μας, εἶνε ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐπιτυχία του, πού θὰ εἶνε κι' ἐπιτυχία τοῦ συνόλου».

Δὲν ἔτυχε νὰ συναντήσω ἕκτοτε ἀπὸ τὴν Χότιστε καὶ ἀπὸ τὴν Κορυτσάν τὸν κ. Μετᾶν διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω δι' ὅσα καλὰ γράφει δι' ἐμὲ καὶ διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσω περὶ τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τῶν συστάσεών του, διότι ἐφρόνουν καὶ τὸ διεκήρυξα εἰς δημοσίας μου ἐμφανίσεις, παραβλέπων τὸν κίνδυνον νὰ προδοθῶ εἰς τοὺς κατακτητὰς, ὅτι συμβολικῶς εἶμεθα μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅτι προσεποιούμεθα τὸν εὐκιρινῆ διὰ νὰ παρέχεται ἡμῖν εὐχέρεια πρὸς καταδολίευσιν τῶν εἰσβολῶν.

Ὡς ἐγνώσθη ἐσχάτως, μετὰ τὴν θεβαίαν πτῶσιν τῆς Γερμανίας, οἱ Σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐκχωρήσουν τὸ προνόμιον εἰς τοὺς Γερμανοὺς πρὸς σχηματισμὸν Κυβερνήσεως ἐκ προσώπων Γερμανικῶν, διότι εἶνε φυσικὸν νὰ ἐργάζεται δολίως ἢ τοιαύτη Κυβέρνησις κατὰ τῶν Συμμάχων. Διατί ἄραγε ὁ κ. Τσουδερός ἔθεσεν ἐν ἀμφιβολῶ τὸν πατριωτισμὸν μας, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς; Ἦτο δυνα-

τὸν ἀπὸ τῆς μιάς ὥρας εἰς τὴν ἄλλην νὰ μεταβληθῶμεν ἀπὸ πατριῶ-
ται εἰς προδότας; Ἴσως νὰ ἔκρινε ἐξ ἰδίων τὰ ἀλλότρια, περιπεσῶν
εἰς τὸ σφάλμα ἐξ ἔξω, κτηθείσης ἀπὸ τὰ πρῶτα θήματα τῆς στα-
διοδρομίας του, καθ' ἣν καθύβριζε τὸν Μέγαν Πολιτικὸν Ἐλευθ. Βε-
νιζέλον διὰ νὰ τῷ λείχη βραδύτερον τὰ ὑποδήματά του ἐπὶ τῷ σκοπῷ
νὰ τύχη τῆς προστασίας Ἐκείνου.

Δὲν εἶνε ἄγνωστον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ἀνήλθεν εἰς τὸ
ἀξίωμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ μὲ μοναδικὸν σκοπὸν νὰ πλήξη τὸν Θρόνον
δολοφονικῶς!

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΥΠΕΡΤΑΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἐὰν ἐξετάσῃ τις μὲ τὸ πρῶμα τῆς καλῆς πίστεως τὰς ἄνευ
προηγουμένου περιστάσεις καὶ τὰς δυσχερεῖας τῶν προβλημάτων,
ποῦ ἀνέκυπτον ἐκ τῆς ἀφορήτου τριπλῆς Κατοχῆς, θὰ ἐξάγῃ τὸ συμ-
πέρασμα ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος καὶ ἀναπόφευκτος ὁ σχηματισμὸς τῆς
Κυβερνήσεως, διὰ νὰ δύναται νὰ λειτουργήσῃ ἀποτελεσματικῶς ἡ Κρα-
τικὴ Μηχανὴ καὶ νὰ μὴ ἐξαρθρωθῇ. Ἡ τυχὸν ἐξάρθρωσις ταύτης θὰ
ἐδημιούργει ἀναρχίαν ἐξ ἧς θὰ ἐκαρποῦντο ὀφέλη μόνον οἱ κακοποιοί.

Αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς δὲν εἶχον τὴν ἀνάγκην τῆς Κυβερνήσεως.
Αὗται εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἱκανοποιῶν τὰς ἀνάγκας τῶν χωρῶν νὰ
ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν τύχην καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ πληθυσμοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Εἴτε ὑπῆρχεν Κυβέρνησις, εἴτε ὄχι, αὗται ἐξυπηρετοῦ-
ντο μὲ τὴν βίαν, μὲ τὴν ἀρπαγὴν καὶ μὲ τὴν ἔκδοσιν Κατοχικῶν μάρ-
κων. Ἐὰν συνήτων ἀντίστασιν κατέστρεφον ὀλόκληρα χωρία καὶ
ἐφόρευον τοὺς πάντας. Ἡ ἁλάνθαστος κοινὴ γνώμη ἐκ τῶν ἀντιλή-
ψεων τούτων ὠρμάτο διὰ ν' ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως Κυβερ-
νήσεως καὶ διὰ νὰ τάσσηται παρὰ τὸ πλευρόν τῆς.

Ἄλλως τε κύριον μέλημά μας καὶ μοναδικὸς σκοπὸς μας ἦσαν
ἡ ἐξυπρέτησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἡ προσπάθεια ὅπως μειωθῇ
ἡ ἔκτασις τῆς ἀρπαγῆς καὶ λεηλασίας τῶν εἰσβολέων. Ἡ ἐνασκηθεῖ-
σα πολιτικὴ μας ὑπηρετοῦσα ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποφευχθῇ παντὶ
σθένει ἡ ἀνάμιξις τῶν εἰσβολέων εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ τὴν ἐκτελε-
στικὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο παρεντιθέμεθα διαρκῶς μεταξὺ Κατακτη-
τῶν καὶ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἵνα ἀνακουφίζωμεν αὐτόν.

Συνεπῶς ἡ Κυβέρνησις ἦτο ἀποτέλεσμα ἐθνικῆς ἀνάγκης.

Ἐσχάτως, οἱ Ἄγγλοι ἐχαρκτήρισαν τὴν ὑπαρξιν Διοικήσεως
ἐξ Ἄγγλων εἰς τὰς κατακτηθείσας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν νήσους τῆς
Μάγχης τὴν **JERSEY** καὶ τὴν **GURNSEY** ὡς μηχανισμόν ἀνάγκης
ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόφευκτον. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς
Μεγάλης Βρετανίας κ. **EDE** (ᾗ Ηντ) ἐργατικὸς, ὀμιλῶν τὴν 17 Αὐ-
γούστου 1945 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἐδικαιολόγησε τὸν
σχηματισμὸν Πολιτικῆς Διοικήσεως εἰς τὰς ἀνωτέρω νήσους καὶ τοὺς
δημιουργοὺς τοῦ μηχανισμοῦ τούτου ἀνάγκης δι' οὗ ἀπεφεύχθη ἡ ἐκ
μέρους τῶν Γερμανῶν ἐνάσκησις ἐλέγχου ἐπὶ τῆς Διοικήσεως καὶ τῆς
ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὁ ἀξιοτίμος κ. Ὑπουργὸς ἐδικαιολόγησε

τούς Κυβερνήτας καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐμφανίζονται ὡς μὴ ἀντιταχθέντες σθεναρῶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, εἰπὼν ὅτι «ἡ διαβίωσις ὑπὸ ἐχθρικήν κυριαρχίαν καὶ ἡ ἔλλειψις πρακτικῆς πείρας δυνατὸν νὰ παρέχῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐπίκρισιν. Ἐάν, ὅμως, ἀναλογισθῇ τις τὰς ὑπερκαμφθείσας δυσχερείας καὶ πρὸ παντὸς τὸ ἐπιτευχθὲν καὶ διατηρηθὲν προνόμιον τῆς Διοικήσεως ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ ἀνάμιξις τῶν Γερμανῶν, θὰ ἐκτιμῆσθαι τὸ ἔργον τῶν Κυβερνητῶν δεόντως».

Ὁ κ. ΕΔΕ διεπίστωσεν ὅτι ἡ ἐκστρατεία, ποὺ διεξήχθη ἐναντίον τῶν δῆθεν συνεργασθέντων μὲ τὸν ἐχθρὸν νησιωτῶν τῆς Μάγχης ἔγινε μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιχειρηματολογίαν, ἣν ἐχρησιμοποίησαν τὰ ἄκρα ἀριστερὰ κόμματα εἰς τὰς λοιπὰς ἀπελευθερωθείσας χώρας τῆς Εὐρώπης. Τέλος ἐνέκρινε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν τῶν νήσων, ἣτις ἀπέβη ἀναγκαῖα ἐκ τῶν περιστάσεων. (Ἔρα «Τάϊμς» Λονδίνου τῆς 18.8.45 καὶ «Ἑλληνικὸν Αἶμα» τῆς 19.8.45).

Κατόπιν τούτων ἀποδεικνύεται ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως Κυβερνήσεως, ἣτις νὰ συντελῇ εἰς τὸ ν' ἀποτρέπηται ἡ ἀνάμιξις τῶν κατακτητῶν εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Κρατικῆς μηχανῆς.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Θὰ εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς τὸ ζήτημα ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐπραγματοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς, ποὺ ἔθηκεν ὡς προμετωπίδα τῶν ἐπιδιώξεων τῆς καὶ ἂν ἀντετάχθῃ σθεναρῶς κατὰ τῶν πιέσεων τῶν Κατακτητῶν, κατὰ τῶν ἀδικοπραγιῶν του καὶ κατὰ τῶν ἀρπακτικῶν των διαθέσεων. Γενικῶς θὰ ἐξετάσωμεν ἂν ἐτηρήσαμεν τὰ δέκα ἄρθρα τῆς πίστεώς μας.

A

Ἐκ τῶν παρατιθεμένων κατωτέρω ἐγγράφων ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ χαραχθεῖσα γραμμὴ ἐτηρήθη ἀπαρεγκλίτως καὶ ὅτι αἱ πράξεις μας καὶ αἱ ἐπιδιώξεις ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὰ ἄρθρα τῆς πίστεώς μας.

Γραφεῖον Προέδρου Κυβερνήσεως

Ἀριθ. Ε.Π. 217

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ἰουνίου 1941

Πρὸς τὰ Ἀρχηγεία Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ Χωροφυλακῆς

Οὐδενὸς τὴν ἀντίληψιν διαφεύγει ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἄου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ Σώματα Ἀσφαλείας, πρὸς τὰ ὁποῖα εἶνε ἐστραμμένα τὰ βλήματα ὄλων καὶ ἡ ἐλπίς τῆς Πατρίδος. Ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων ὄλων σας, δὲν δύνανται ἐμφιλοχωρήσουν διαφορὰ ἀντίληψεων, ἢ εὐχαὶ ἢ εὐσεβεῖς πόθοι. Μία εἶνε ἡ κατευθυντήρια εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐξουσίας. Πῶς θὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ὑποσιτισμοῦ ἡ Φυλὴ μας καὶ πῶς θὰ διατηρηθοῦν ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια. Ἀγωνιζόμεθα ἀγῶνα ἄνευ προηγουμένου καὶ πρέπει νὰ τὸν κατανοήσωμεν διὰ τὴν ἀπολαύσωμεν τὴν Νίκην.

Νίκη θὰ εἶνε ἂν σωθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον ἡ Φυλὴ μας.

Νίκη θά εἶνε ἂν ἐπαγρυπνῆ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ ὄλωσιν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους. Νίκη θά εἶνε ἂν δὲν ἐξαχρειωθῆ ὁ κόσμος.

Νίκη θά εἶνε ἂν δὲν ἀνατραπῆ ἡ Κοινωνία.

Νίκη τῶν Σωμάτων θά εἶνε ἂν διασωθοῦν ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Λαοῦ καὶ ἂν ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐπὶ τὰ ἔργα ἐπίδοσις του.

Νίκη θά εἶνε ἂν ἀνιδιοτελῶς ἐξυγιανθῆ τὸ Πανελλήνιον ὑπὸ τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας.

Καὶ ἡ Νίκη αὕτη καὶ ἡ Τιμὴ θά ὀφείλωνται εἰς τὰ Σώματα Ἀσφαλείας.

Μὲ στέφανον δόξης θά περιβάλλωνται ταῦτα εἰς τὰ διηκεκῆς.

Οὐδέποτε καὶ εἰς οὐδεμίαν Χώραν ἐνεφανίσθη τόσον ἱστορικὸς καὶ τόσον τιμητικὸς ὁ ρόλος διὰ τὰ ὄργανα Ἀσφαλείας .

Ἄς ἀρθῶσιν εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ ἄς ἐπιτελεσθῆ μὲ ἐνσυνειδησίαν τὸ ὑψηλὸν καθήκον των μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θά ἐπισύρητε τὴν ἐγνώμοσύνην τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Παρακαλῶ ὅπως τὰ ὄργανα ἀσφαλείας μὴ ἐνδίδουν εἰς τυχὸν ἐπεμβάσεις τῶν ξένων, ἀλλὰ νὰ ἀντιτάσσουν ἅπασαν τὴν ἐπιβαλλομένην τιμίαν στάσιν, ζητοῦντα τὸ ὄνομα τοῦ ἐπεμβαίνοντος, τὴν Μονάδα, εἰς ἣν ἀνήκει οὗτος καὶ τὸν τρόπον τῆς ἔδρας τῆς ξένης Μονάδος. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν πρέπει νὰ καταγγέλλωνται οἱ ἀναρμοδιῶς ἐπεμβαίνοντες εἰς τὰ οἰκεία φρουραρχεῖα.

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Πρόεδρος Κυβερνήσεως

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπίσημως ὑπεγύρουσιν εἰς τὰ ὄργανα Ἀσφαλείας τὴν «ἀντίστασιν» καὶ τὴν καταγγελίαν εἰς τὰ οἰκεία φρουραρχεῖα τῶν ὑπευθύνων. Ὡσαύτως, ἀποδεικνύεται ὅτι ἐδίδοτο ὁ τόνος τῆς ἀξιοπρεπείας, ὅτι ἐπεδιώκετο ἡ σωτηρία τοῦ λαοῦ καὶ ἐκαλλιιεργεῖτο τὸ φρόνημα. Ἐπὶ πλέον, τονίζεται ὁ κίνδυνος τῆς ἀνατροπῆς τῆς Κοινωνίας παρὰ τῶν κακοποιῶν, οἵτινες ἐπληθύνθησαν καὶ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν ὀργάνων ἀσφαλείας, ὅπως ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμοφροσύνην. Εἶχον ἀφορμὰς νὰ ὑπογραμμίσω τοῦτο, διότι ἡ εἰς Αἴγυπτον καταφυγούσα Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤρχισε διὰ τῶν ραδιοφώνων νὰ συνιστᾷ α) εἰς τοὺς ὑπαλλήλους νὰ μὴ ἐργάζωνται, β) εἰς τοὺς πολίτας καὶ χωρικοὺς νὰ μὴ ὑπακούωσι εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ μὴ πληρώνωσι φόρους καὶ γ) εἰς τὰ ὄργανα ἀσφαλείας νὰ ἀδρανώσιν, βέβαια ὅτι δὲν θά φοβῶνται τι ἀπὸ τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπανελεθῆ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ Κυβέρνησιν.

Μὲ ἄλλους λόγους οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἐπεδιώκον τὴν ἐξάρθρωσιν τῶν πάντων καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν.

Ἄξιον νὰ ὑπογραμμισθῆ εἶνε τὸ γεγονός ὅτι αἱ τοιαῦτα προτροπαὶ ἠκούοντο εὐχαρίστως, διότι καὶ ὑπερπατριώτης ἕκαστος ἐχακτηρίζετο καὶ εὐχάριστος ἦτο ἡ φυγοπνία ἢ ἡ ἀρνησις νὰ πληρώνωνται φόροι κ.λ.π.

Κατωτέρω παραθέτω δεῦτερον ἐπίσημον ἐγγράφον, δι' οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἀπέδλεπον εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ λαοῦ μέχρι τῆς ἀπε-

λευθερώσεως, εις την διατήρησιν τῶν ἠθικῶν καὶ ψυχικῶν δάθρων τοῦ Ἑθνους, καὶ τέλος εις τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀλτρούστικῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς ἀλληλεγγύης.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Δεκεμβρίου 1941

Πρὸς τοὺς κ.κ. Νομάρχας, Δημάρχους καὶ Κοινοτάρχας

Ἡ ὑψίστη σπουδαιότης τῶν Ὄργανισμῶν Τοπικῆς Ἀυτοδιοικήσεως κατὰ τὴν παρούσαν φοβερὰν κρίσιν τοῦ Ἑθνους μας, με ὑποχρῶναι νὰ ἀπευθυνθῶ διὰ τῆς παρουσίας πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ὑπαλλήλους διὰ νὰ χαράξω τὰς γενικὰς γραμμὰς ἐφ' ὧν δέον νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ δραστηριότης των, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πραγματοποίησις τῆς πολιτικῆς, εις τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται νὰ ἀποβλέπη κάθε Ἑλληγ, ἔχων συνειδησιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεων του πρὸς τὸ Ἑθνικὸν σύνολον, τὸ ὁποῖον τὸν ἐξέθρεψε καὶ τὸν συντηρεῖ.

Οἱ σκοποὶ μου εἶνε πολιτικῶς ἀποχρωματισμένοι. Δὲν ἐπιδιώκω πρόγραμμα ἀναγόμενον εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν κομματικὴν κατεύθυνσιν. Ἡ ἀποστολή μου ἔχει τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ὑποχρεωτικότητα τῆς ἐθνικῆς ἐπιταγῆς: «νὰ σωθῇ» ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας ἀπὸ τὴν ἄμεσον ἀπειλὴν τοῦ ὑποσιτισμοῦ καὶ «νὰ διατηρηθῶν» ἀκλόνητα τὰ ἠθικὰ καὶ ψυχικὰ δάθρα τοῦ Ἑθνους μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ ἥλιος τῆς εἰρήνης θὰ φωτίσῃ καὶ πάλιν τὸν σκοτεινὸν οὐρανὸν τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἀγὼν μου εἶνε διμέτοπος ἀποβλέπων εἰς τὴν σοματικὴν καὶ ψυχικὴν προοσασίαν τῆς Φυλῆς. Αὐτὴ ἢ ἐπιδιώξις πρέπει νὰ εἶνε ὁ ὁδηγὸς τῆς καθημερινῆς σας δράσεως. Τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ μας ἔργου εἶνε τόσον ἀπλοῦν, ὅσον καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Χρειάζεται ραγδαία καὶ ἀκριθὴς προσαρμογὴ εἰς τὰς δημιουργηθείσας βιοτικὰς συνθήκας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἀφήσατε ἐλευθέρως τὰς θύρας τῆς ψυχῆς σας διὰ νὰ τὴν κατακλύσῃ ἡ τραγωδία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μας. Ἀναμιχθῆτε μέσα εἰς τὴν μάζαν τῶν δεινοπαθόντων καὶ ἀκούσατε τὴν ἀγωνίαν τοῦ οἰκογενειάρχου, τὴν ἀπόγνωσιν τῆς μητρὸς, τὸ συγκλονιστικὸν παράπονον τοῦ ἀπροστατεύτου καὶ πεινῶντος παιδιοῦ, ἀκούσατε τὸν ἀνθρώπινον πόνον εἰς ὄλους τοὺς τόνους τοῦ σπαραγμοῦ.

Σὲ σὰς Δήμαρχοι καὶ Κοινοτάρχαι, ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ τὸ χρέος νὰ πολεμήσατε κατὰ τῆς δυστυχίας. Ἀντλήσατε θάρρος ἀπὸ τὴν συνειδησιν ὅτι ἐπιτελεῖτε ὑμῶν τὸν ἐθνικὸν καθήκον καὶ προχωρήσατε με αὐταπάρησιν εἰς τὸ ἐπιμοχθον ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ Λαοῦ μας.

Ἀναλωθῆτε εἰς τὸν ὥραϊον ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἀπαισίου τέρατος τῆς συμφορᾶς πὸν ἐπιζητεῖ νὰ στρώσῃ με πτώματα τὸ ἐρειπωμένον ἔδαφος τῆς πατρίδος μας. Θυσιασθῆτε χάριν τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ μας, διότι ὁ λαός μας ἀξίζει κάθε θυσίαν... Ἐμφυτεύσατε τὸ αἶσθημα τῆς ἀλληλεγγύης.

Θέτω τὰ πάντα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς δυστυχίας. Ἐπιτάσσω τὰ πάντα εἰς τὴν προσπάθειαν χάριν τῆς Πατρίδος. Θυσιάζω ὄλους τοὺς τύπους καὶ ὄλας τὰς διατιπώσεις, ἀρκεῖ νὰ σωθῇ ὁ Λαός, νὰ ἀνακουφισθοῦν οἱ πενόμενοι, νὰ ζήσουν οἱ κινδυνεύοντες. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληγος ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς τύπους πὸν ἐσοφίσθη κατὰ τοὺς ὀμαλοὺς καιροὺς ὁ γραφειοκρατικὸς ἐγκέφαλος τοῦ Κράτους.

Προκειμένου να σωθῆ ἡ Ἑλλάς, ἔχω ἀπόφασιν νὰ πυροπολήσω δλόκληρον τὸ χάριτον οἰκοδόμημα τῶν γραφειοκρατικῶν διατυπώσεων. Εὐρισκόμενοι ἐν πλήρει μάχῃ δὲν ἐνδιαφερόμεθα νὰ ἱκανοποιησόμεν τοὺς τύπους ἀλλὰ νὰ κερδίσωμεν τὴν Νίκην... Φροντίσατε διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Νομοῦ σας ἀλλὰ μὴ λησμονήτε ποτὲ ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλάς ἀπολεσθῆ, δὲν πρόκειται νὰ σωθῆ ἡ περιφέρειά σας... Αἱ Νομαρχαί δέον νὰ ἀποβοῦν κυφέλαι δημιουργικῆς ἐργατικότητος καὶ νὰ παύσουν νὰ εἶνε κέντρα σχολαστικῆς ἐγγραφολογίας.

Νομάρχαι, Δήμαρχοι καὶ Κοινοτάρχει,

Ὅταν κάποτε ὁ πόλεμος τετραπισθῆ καὶ ὑπὸ τὴν γαλήνην τῆς εἰρήνης ἀναπολήσωμεν τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν, ἣν τῶρα διανύομεν, ἐστὲ βέδαιοι, ὅτι θὰ εἴσθε ὑπερήφανοι διότι ὡς ἀληθεῖς ἀδελφοὶ καὶ μάτυρες τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος εἰς τόσον θλιβερὰς στιγμὰς ὑπηρετήσατε ἀκλόνητοι καὶ ἀδιάφθοροι τὴν φιλότιμὴν μας πατρίδα καὶ τὸν Λαόν.

Τῆς παρουσίας νὰ λάβουν γνώσιν οἱ ὑπάλληλοι ἐν εἰδικῇ συγκεντρώσει.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ
Ἐπιτετὸς Ἐσωτερικῶν καὶ Ἀσφαλείας
Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Παραθέτω κατωτέρω καὶ τρίτον ἐπίσημον ἔγγραφον:

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΤΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἄρ. Α.Π. 245

Προσωπικῇ Ἀπόρρητος

Πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη

Αἱ γενικαὶ γραμμαῖ, ἐφ' ὧν θὰ ἐνασκήσητε τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐφ' ὧν ἀποδίδω ὑψίστην σημασίαν εἶνε αἱ κάτωθι:

α) Ἀνάπτυξις στενῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς πρὸς τὰ χίστην ἐπίλυσιν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν παρουσιαζομένων δυσχερῶν προβλημάτων, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι θὰ παραιτηθῶμεν τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀντιτάσωμεν ἐπίμονον ἄρνησιν εἰς ὅσα ἔχομεν δίκαιον ἢ συμφέρον νὰ ἀρνούμεθα. Μετ' εἰλικρινεστάτης πειθοῦς θὰ διεκδικώμεν τὰ δίκαιά μας καὶ τὰ δικαιώματά μας.

β) Ἐπιβολὴ τοῦ κράτους τοῦ νόμου πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Ἡ ἀμέλεια, ἡ ὀλιγωρία καὶ ἡ φυγοπονία τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων θὰ πατάσσονται.

Ἡ ἀσυδοσία τῶν πολιτῶν, ἡ τάσις τούτων πρὸς ἀναρχίαν, ἡ ἀπληστία των, ἡ κερδοσκοπία των, ἡ ἀπόπειρά των ὡπως διαφθεύουν τὰ ὄργανα τοῦ κράτους δέον νὰ τιμωρῶνται.

γ) Ἡ εὐσυνειδητος ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλήλων ἐπιτελεσις τῶν καθηκόντων των θὰ ἀμειβῆται.

δ) Ἀποφυγὴ τοῦ στενοῦ τοπικιστικοῦ πνεύματος, ὅπερ διὰ τὴν Μακεδονίαν εἶνε εὐκόλον νὰ παρερμηνευθῆ. Πάντες δέον νὰ κατανοήσουν καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τοῦ συνόλου τῆς Κοινωνίας. Ἐπομένως αἱ διαταγαὶ τοῦ Κέντρου καὶ

τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως θὰ ἐκτελῶνται ἀπροφασίστως καὶ προθύμως, ἔστω καὶ ἂν αὐταὶ ἐπιβαρύνουν τοὺς Νομούς, ὡς θὰ ἐκτελῶνται παρὰ τῶν ἐπάρχων αἱ διαταγαὶ τῶν Νομαρχῶν, ἔστω καὶ ἂν ἐπιβαρύνουν τὴν ἐπαρχίαν.

ε) Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀποσκοπεῖ τὴν κομματικὴν συγκρότησιν ἀλλ' ἔβηκε ὡς προμετωπίδα τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ λαοῦ. Ἐπομένως δέον νὰ ἐπαγρυπνώμεν μὴ παρὰ τινων γίνεται ἐκμετάλλευσις πρὸς δημιουργίαν κόμματος ἢ πρὸς ἐπίτευξιν κομματικοῦ κέρδους. Ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ὑποχρεούμεθα νὰ καυτηριάξωμεν τοὺς ἐκμεταλλευστὰς καὶ νὰ ἀποδλέπωμεν εἰς τὸ νὰ ἐξυπηρετῶμεν τὸν λαόν, τὴν γενικότητα.

στ) Ἀποφυγὴ ἐκλογῆς προσώπου εἰς θέσεις κοινοτικάς ἢ δημοτικάς, ἅτινα ἐξυπηρετοῦν τὰ τέως πολιτικά κόμματα. Θὰ ἐκλέγονται ἄτομα πολιτικῶς ἐργασθέντα ἐθνικῶς καὶ εὐνόητα εἰς τὸ κοινόν.

ζ) Καλλιέργεια τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ὥστε νὰ συνασπίζονται ἀδιστακτῶς οἱ χωρικοὶ ἐν πλήρει συμπνοίᾳ διὰ νὰ ἀντιμετωπίζουν τοὺς θρασεῖς ἐκείνους καὶ ὀλιγαρίθμους, οἵτινες τοὺς ἐκβιάζουσι ἢ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὰς θρασεῖς ἀπειλάς.

η) Περιφρούρησις τοῦ πλοῦτου τῶν κειμηλίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

θ) Ἡ κρατικὴ ἰδέα καὶ τὸ κράτος τοῦ νόμου δέον νὰ ἐμπνέωνται εἰς πάντας μὲ σεβασμόν. Ἄπαντες δέον νὰ κατανοήσωσιν ὅτι πρέπει νὰ ἀποδείξωμεν τὸν πολιτισμόν μας, τὴν ἐθνικὴν ἐνότητά μας καὶ τὴν νομιμοφροσύνην μας, διότι ἡ Πατρίς μας, ὡς μικρὸν κράτος, ἔχει ἀνάγκη ἐκτιμήσεως τῶν Μεγάλων Κρατῶν.

ι) Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν δι' ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς Μακεδονίας, ἀποδίδω μερίστην σημασίαν. Συνεπῶς νὰ καταβληθῇ μεγάλη προσοχὴ ἀπὸς καταταχθῶν χωροφύλακες ἐκ τῶν μᾶλλον ἱκανῶν καὶ εὐσυνειδήτων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1941

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Τὸ τρίτον τοῦτο ἐπίσημον ἔγγραφον εἶνε βαρυσήμαντον διότι προδιαγράφει τὴν σκοπιμότητα τῶν σχέσεων μετὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς καὶ συνιστᾷ ἐπίδειξιν ἀξιοπρεπείας καὶ ἐπίμονον ἀρνήσιν εἰς πᾶσαν ἀξίωσιν τῶν ἀρχῶν κατοχῆς, ἥτις ἀξίωσις δὲν εἶνε δικαία ἢ δὲν μᾶς συμφέρει νὰ ἐκτελεσθῇ.

Μὲ ἄλλους λόγους δίδω ἐντολὴν εἰς τὸν παρὰ τοῦ στρατάρχου ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπιτελέντα καὶ διορισθέντα νεωστὶ Γενικὸν Διοικητὴν νὰ ἀνθίσταται σθεναρῶς.

Οὐδαμῶς συναντᾷ τις Γερμανοφιλίαν, δουλοπρέπειαν ἢ ἀναξιοπρέπειαν ἄς νὰ ἐπιβάλλω ἢ νὰ συστήσω εἰς Ἕλληνα. Τουναντίον ἐστενοχωρούμην διότι ἔβλεπον νὰ ἀνεβοκατεβαίνουν τὴν κλίμακα τῶν Πρεσβειῶν ἄτομα, ἅτινα προδήλως ἔκαμπτον τὴν ὄσφυν καὶ παρεῖχον ὑποσχέσεις ὑποταγῆς διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦ σκοποῦ των. Ταῦτα ἐκαυτηρίαζον μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα.

Εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Πρεσβείαν κατέφυγον καὶ πολλοὶ ὀπλίται οἵτινες κατήγοντο ἐκ Βουλγαροκρατηθεισῶν περιοχῶν καὶ οἵτινες ἤθελον νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰς ἐστίαις των ἐπειγόντως. Οὗτοι ἔσα-

γηνεύθησαν ἀπὸ τὰς διευκολύνσεις πού ἔτυχον ἐλάχιστοι ὄπλιται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, καὶ ἀπὸ τὰς παροχὰς εἰς μισθὸν καὶ τροφοδοσίαν, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῶν ὅτι κατεχωροῦντο ὡς ὑπήκοοι Βουλγάροι καὶ ἔστεροῦντο τῆς Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας.

Εὐθύς ὡς μοὶ ἀνῆνέχθη τὸ γεγονός τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν διεμαρτυρήθη ἐντόνως εἰς τὰς Γερμανικὰς ἀρχὰς διὰ τὰς ἐκνόμους Βουλγαρικὰς ἐνεργείας ἐν μέσαις Ἀθήναις, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέβαλον δραστηρίους προσπάθειαι ὅπως περισυλλεγοῦν οἱ καταφεύγοντες εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Πρεσβείαν. Πρὸς τοῦτο ἴδρυσά συσσίτιον τῶν ὀπλιτῶν καὶ ἐμισθοδότεια τούτους μέχρι τῆς ἡμέρας ἀφίξεως εἰς τὰς ἐστίαις των. Ἐμίσθωσα ἰστιοφόρα διὰ τὴν εἰς Καβάλαν καὶ Ἀλεξανδρούπολιν μεταφορὰν τῶν Μακεδόνων καὶ Θρακῶν ὀπλιτῶν. Ἐπειδὴ παρ' ὅλα ταῦτα οἱ ξενόφωνοι ὄπλιται μας κατέφευγον παρὰ τοῖς Βουλγάροις, περισυνέλεξα τούτους ἀπ' αὐτὸ τοῦτο τὸ προαύλιον τῆς Βουλγαρικῆς Πρεσβείας μεταβάς ἐν στολῇ, πρᾶγμα πού προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τῶν Βουλγάρων παρὰ ταῖς Γερμανικαῖς Ἀρχαῖς.

Περιέγραψα τ' ἀνωτέρω περὶ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα ἀντιληφθῆτε ὅτι ἠγωνιζόμεθα σύμφωνα πρὸς τὰς ἀρχὰς μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα γνωσθῆ μία ἐθνικὴ ἐκδούλευσίς μας, μικρὰ ἢ μεγάλη κατὰ τὴν κρίσιν σας.

ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συγκροτήσεως τῆς Κυβερνήσεώς μου ἰδρύθη τὸ Γραφεῖον Μελετῶν εἰς τὸ Πρωθυπουργικὸν Γραφεῖον, μὲ σκοπὸν νὰ περισυλλέξη ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα καὶ τὰ ἐπιχειρήματά μας πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν πού ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ἐθνολογικῆς συνθέσεως τῶν Βουλγαροκρατουμένων ἐπαρχιῶν. Τοῦτο ἀνετέθη εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου (κ.κ. Σπυρόπουλος, Βλάχος, Λούδαρις κλπ.).

Ἦσαύτως ἀρχήθην προήλθομεν καὶ εἰς δύο ἄλλας ἐνεργείας ἀποδεικνυούσας τὰς προθέσεις μας καὶ τὰ πατριωτικὰ κίνητρά μας.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια ἀπέβλεπεν εἰς τὴν συγκεκαλυμμένην ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ μας διὰ πυρῆνων συντηρούντων τὸ στρατιωτικὸν καὶ ἐθνικὸν φρόνημά του καὶ διατηρούντων τοὺς δεσμούς πειθαρχίας ἵνα δύναται ἕκαστος πυρῆν νὰ ἐπιστρατεύηται καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ ἐθνικὴν δρᾶσιν κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἧς ἀνεμένομεν τὰς διαταγὰς καὶ μεθ' ἧς ἐπεζητήσαμεν νὰ συνδεθῶμεν, πλὴν κατέστη ἀδύνατον.

Καὶ πράγματι παρεσκευάσθη ἅπασα ἡ προκαταρκτικὴ ἐργασία τῆς συγκροτήσεως πυρῆνων κατὰ φρουρὰς εἰς ἅς ἀνήκον οἱ ἀξίωματικοὶ πού εἶχον ἀποσπασθῆ εἰς τὰς Νομαρχίας, εἰς τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας, οἱ διορισθέντες ἀξίωματικοὶ εἰς τὰ Γυμνάσια ὡς γυμνασταὶ καὶ οἱ προαιρετικῶς διαμένοντες εἰς ἐκάστην φρουρὰν ἢ τὴν περιοχὴν τῆς (ὡς γνωστὸν οἱ διορισθέντες εἰς τὰς Νομαρχίας, Δήμους καὶ Κοινότητας θὰ κατήρτιζον τοὺς στρατολογικοὺς καταλόγους).

“Απαντες οί ἀνήκοντες εἰς μίαν φρουρὰν ἀξίωματικοὶ θὰ εἰργάζοντο διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ὀργάνωσις διὰ στελεχῶν τῶν ἀντιστοιχοῦσων εἰς τὴν φρουρὰν μικρῶν ἢ μεγάλων μονάδων καὶ διὰ νὰ παρασκευασθῆ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μονάδων διὰ στρατολογίας καὶ ἡ συγκέντρωσις εἰς χῶρον καὶ χρόνον προκαθοριζομένους, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, πρὸς ἐξοπλισμὸν.

Ἡ καθόλου διεύθυνσις τοῦ καθορισμοῦ τῶν λεπτομερειῶν ἀνετέθη εἰς τὸν τότε ὑποστράτηγον Πλατῆν. Ἀτυχῶς ὅμως, πλείστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀντέδρασαν κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ στρατηγοῦ Πλατῆ καὶ ἀνεκόπη ἡ ἐνέργειά μας.

Ἦσαύτως εἶχομεν ἀποφασίσει νὰ μεταβῆ ὁ προμηθεύς στρατηγὸς εἰς Κάϊρον μετὰ τοῦ διπλωματικοῦ ὑπαλλήλου κ. Ἀργυροπούλου ἵνα κατατοπίσῃ τὴν ἐκεῖ Κυβέρνησιν καὶ ζητήσῃ ὀδηγίαν τῆς. Ἡ μετάβασις εἰς Κάϊρον θὰ ἐλάμβανε χῶρον ὑπὸ τὴν προσχηματικὴν δικαιολογίαν ὅτι τὸσον ὁ στρατηγὸς Πλατῆς, ὅσον καὶ ὁ διπλωματικὸς ὑπάλληλος κ. Ἀργυρόπουλος, μετὰ δύο ἄλλων προσώπων, θὰ ὠρίζοντο μέλη Ἐπιτροπῆς ποῦ θὰ ἀπεστέλλετο εἰς Ἀγκυραν πρὸς διαπραγματεύσεις ἀποστολῆς τροφίμων διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Κούρτουλους» καὶ ἀνταλλαγῆς προϊόντων. Ἐξ Ἀγκύρας οἱ δύο προρρηθέντες θὰ μετέβαινον εἰς Κάϊρον. Ἡ τοιαύτη ὅμως προσπάθειά μας ἐμταιώθη, τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν ὑποπτευθειῶν τὰς ἡμετέρας ἐνεργείας.

Ἡ δευτέρα ἐνέργειά μας ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ ζητήσωμεν νὰ ἐπιτραπῆ ἡ ὀργάνωσις ταγμάτων τινῶν διὰ νὰ ἐμπνευσθῆ ὁ Λαὸς αἴσθημα ἀσφαλείας, με ἔδρας τὰς Ἀθήνας, Πάτρας, Τρίπολιν, Καλάμας, Μεσολόγγιον, Λαμίαν, Λάρισαν, Ἰωάννινα, Τρίκκαλα, Κοζάνην, Φλώριναν καὶ Θεσσαλονίκην.

Ἀντὶ ὅλων τούτων ἐπετράπη ἡ ὀργάνωσις Τάγματος Φρουρᾶς Ἀγνώστου Στρατιώτου μόνον. Κατ' ἀνάγκην ὅθεν κατεφύγομεν εἰς τὸ μέτρον νὰ προτείνωμεν τὴν ὀργάνωσιν ἐργατικῆς θητείας ἐν Ἑλλάδι.

Παρεστάθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὅτι ἐπεδιώκοντο οἱ ἐπόμενοι σκοποὶ:

1) Ἐπεδιώκετο κυρίως ἡ αὔξησις τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν σωματικὴν ἐργασίαν διὰ τῆς καταλλήλου διαπαιδαγωγήσεως τῆς Νεολαίας, ἀσχέτως κοινωνικῆς τάξεως. Εἶχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς ἐργασίαν θὰ ἐδημιούργει τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις πρὸς καταπολέμησιν τῆς τάξεως τοῦ Ἑλλήνος πρὸς μεταπρατικὴν ἐμπορίαν.

2) Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια θ' ἀνεπλήρου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πειθαρχίας συναδελφότητος καὶ ἀλληλεγγύης τὸ μὴ ὑπάρχον Σχολεῖον τῆς στρατιωτικῆς θητείας καὶ θ' ἀπετέλει τὴν προπαιδευσιν χαρακτῆρος καὶ ἥθους.

3) Ἐπεδιώκετο ἡ ἀπορρόφησις μεγάλου ἀριθμοῦ στελεχῶν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μονάδων τῆς ἐργατικῆς δυναμείας. Οὕτω τὰ στελέχη θὰ εἶχον ἀπασχόλησιν.

4) Ἀνεμένετο ὅτι θὰ ἐπραγματοποιούντο ἔργα κοινῆς ὠφελείας τὸσον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομέ-

πως απέτυχεν ἡ προσπάθειά μας.

Ἄτυχως δὲν ἐνεκρίθη ἡ τοιαύτη πρότασίς μας καὶ τοιουτοτρόπως τῆς διατροφῆς τοῦ Λαοῦ, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τέλος τὴν ἐπούλωσιν τῶν καταστροφῶν τῆς πολεμικῆς περιόδου.

Τὴν Μακεδονίαν ὡς γνωστόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ἐλυμαίνοντο διάφοροι ἀνθεχνικάι προπαγάνδαι τείνουσαι καὶ ἀλλοιώσωσι τὴν Ἑλληνικότητά της. Εὐτυχῶς ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1912 ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ πλήρη ἔθνικὴν ἐξυγίανσιν διὰ τῶν ἐκουσίων μεταναστεύσεων τῶν μὴ Ἑλλήνων καὶ μετέπειτα τονωθεῖσα ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χαλυβδίνην ὄντως τὴν σταθερότητα τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐξαιρετικὴν ζωτικότητα προσφυγικοῦ στοιχείου κατάρβωσε νὰ καταστή ἀπόρητον προπύργιον κατὰ πάσης ἀνθεχνικῆς ἐνεργείας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν σύμπυξιν αἱ διοικητικάι, δικαστικάι καὶ ἀστυνομικάι ἀρχαὶ ἐγκατέλειψαν τὰς βέσεις των, λαβούσαι τὴν ἄγουσαν πρὸς τὰς Ἀθήνας, πράγμα ὅπερ συνετέλεσε νὰ προδιαθεθοῦν δυσμενῶς οἱ ἀπορφανισμένοι Μακεδόνες. Ἐπειδὴ συνέπεσε τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἀρχῶν νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀναχώρησις πρὸς νότον τῶν ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καταγομένων καὶ ἀπὸ μακροῦ ἐγκατεστημένων ἐν Μακεδονίᾳ οἰκογενειῶν, ἐπετάθη ἡ σοβοῦσα δυσαρέσκεια τῶν Μακεδόνων ἐναντίον τῶν Παλαιοελλαδιτῶν, δεδομένου ὅτι καὶ ἡ ὁλότης τῶν ἀποχωρησασῶν ἀρχῶν ἦτο Παλαιοελλαδίται.

Κατὰ τῶν ὑπαλλήλων οἱ Μακεδόνες εἶχον ἀπὸ πολλοῦ χρόνου δικαίως ἀφορμὰς νὰ εἶνε προδιαθεθειμένοι δυσμενῶς, διότι οἱ τοποθετούμενοι εἰς Μακεδονίαν ἢ ἦσαν ἀκατάλληλοι, ἢ δὲν ἀπέδιδον ὠφέλιμον ἔργον ἐπίτηδες, ὡς θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἐδιδικηθέντας ἐκ τῆς τοποθετήσεως. Καὶ γενικῶς ὅλαι αἱ Διοικητικάι καὶ λοιπαὶ Ἀρχαὶ, ἀντὶ νὰ μεταβληθοῦν εἰς ἔθναποστόλους, δὲν ἐπεδείκνυον τὴν δέουσαν διαγωγὴν, ἐφατρίαζον ἢ ἐξεμεταλλεύοντο τοὺς ἀγνοοὺς Μακεδόνας, πράγμα ποῦ συνετέλεσεν, ὡς ἔλεγον πολλοὶ Μακεδόνες ἐκ τῶν ἐγκρίτων, νὰ ὀγκωθῇ ἡ καταδρομὴ ἐναντίον τῶν Παλαιοελλαδιτῶν.

Ἡ ἀγονάκτησις τῶν Μακεδόνων ἐκορυφώθη ὅταν ἐγνώσθη ὅτι ὄργανα τῆς ἀσφαλείας εἶχον χαρακτηρίσει ἀγνοοὺς Μακεδόνας ὡς βουλγαρίζοντας ἢ κομμουνίζοντας. Ὁ χαρακτηρισμὸς, κατὰ τινὰς Μακεδόνας, εἶχε γίνῃ ἐλαφρὰ τῇ καρδίᾳ καὶ ἄνευ θετικῶν στοιχείων εἰς τὰ κατὰστιχα τῶν σταβμῶν. Ταῦτα μὲ ὅλα τὰ ἀρχεῖα ἐγκατελείφθησαν εἰς τοὺς σταβμοὺς, χωρὶς τουλάχιστον νὰ καταστραφῶσι, ὅπῃθεν ἔλαβον γνῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἕμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν χωροφυλάκων.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξεμεταλλεύθη εὐρέως ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα, ἥτις ἐπωφελεῖτο ὅλων τῶν περιστάσεων. Τότε ἐδόθη νέα ἀφορμὴ νὰ γενικευθῇ ἡ συζήτησις ἃν ἔπρεπε νὰ ἀνέχωνται δημοσίους λειτουργοὺς Παλαιοελλαδίτας καὶ ἐρρίφθη ἐντέχνως τὸ σύνθημα «Ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνας». Ὡς κατανοεῖ πᾶς τις, οἱ Βούλγαροι ἔδρων πρὸς δημιουργίαν χάσματος μεταξύ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ἐκτός τοῦ ὅτι ἔκαμνον ἀνιερὸν ἐκμετάλλευσιν τῆς πεί-

νης, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς χαλαρωθείσης συνεκτικότητος ἐν Μακεδονία. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἰδρύθη Βουλγαρική Λέσχη, εἰς ἣν ἐνεγράφησαν ὡς μέλη πολλοί, δελεασθέντες ἀπὸ τὰς παροχὰς τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν πρὸς τὰ μέλη τῆς Λέσχης.

Πολλὰ χωρία τῆς Φλωρίνης τῇ προτροπῇ τῆς ἀνενοχλήτως δρώσης βουλγαρικῆς προπαγάνδας ὕψωσαν βουλγαρικὰς σημαίας, ἐξεδίωξαν τὰς Ἑλληνικὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ ἔσπευσαν εἰς Μοναστήριον νὰ προσκαλέσουν τοὺς Βουλγάρους ὅπως προχωρήσουν πρὸς Νότον ἵνα τοὺς ἀπελευθερώσουν καὶ οὕτως ἐπεκταθῇ ἡ Βουλγαρία ἕως καὶ ἐκεῖ.

Πλείστοι Βούλγαροι ἀξίωματικοὶ ἐκυκλοφόρουν ἐλευθέρως εἰς ὅλην κληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνέγραφον τοὺς προσχωροῦντας εἰς τὴν Λέσχην των διὰ νὰ τυγχάνωσι ἄρτου καὶ τροφίμων. Οὕτως ἐξήπλωσαν τοὺς δηλητηριώδεις πλοκάμους των εὐρύτερον καὶ κατεδίωκον πᾶν δυναμικὸν ἀκραιφνὲς ἑλληνικὸν στοιχεῖον καθιστώντες ὄργανά των τοὺς Γερμανούς.

Ἀνεξαρτήτως τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας πλείστοι ἀγνοὶ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἐπίστευον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ ἐπιστροφή τῶν ἀπομακρυνθειῶν τῆς Μακεδονίας οἰκογενειῶν καὶ τῶν ἀπομακρυνθέντων ὑπαλλήλων (ὡς μὴ παραμεινάντων νὰ συμμερισθῶσι τὰ μαρτύριά των) καὶ ἄλλοι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ διορίζωνται μόνον Μακεδόνες εἰς τὰς δημοσίας, δημοτικὰς καὶ κοινοτικὰς θέσεις.

Τὸ τοιοῦτον ἐγκυμονοῦσε πολλοὺς κινδύνους ἂν ἐλάμβανε διαστάσεις εἰς τόσον κρισίμους στιγμὰς τῆς Πατρίδος. Ἀπαιτεῖτο ὅθεν λεπτοῦς χειρισμὸς καὶ μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοιοῦτου λεπτοῦ ζητήματος ἵνα μὴ διασπασθῇ ἡ ἔθνικὴ ἐνότης. Εἰς τὴν πατριωτικὴν ταύτην προσπάθειάν μου, καίτοι τὰ ραδιόφωνα τοῦ Καΐρου καὶ τοῦ Λονδίνου συνεβούλευον νὰ μὴ εἰσακούουν τὴν Κυβέρνησιν, ἔτυχον ἀμερίστου συνδρομῆς πολλῶν διαπρεπῶν καὶ συνετῶν Μακεδόνων ὑπεπατριωτῶν, οἵτινες διέμενον ἐν Ἀθήναις ἢ ἤλθον ἐπίτηδες ἐκ Θεσσαλονίκης, καὶ ἄλλων μὴ Μακεδόνων μὲν ἀλλὰ πονούντων τὸν τόπον καὶ ἐκτιμώντων τὴν σημασίαν τῆς ἔθνικῆς ἐνότητος.

Οὗτοι ἦσαν (ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη) οἱ κ.κ. Κεραμόπουλος, Μόδης, Δίγκας, Τσάντος, Ἀσπιώτης, συναγματάρχαι Βασιλειάδης καὶ Χρυσοχόου, στρατηγὸς Λιότης, Λέτσας, Μερκουρίου, Κυριακόπουλος (καθηγητὴς Πανεπιστημίου) Τζεργιάς, στρατηγὸς Ντάκος. Ὁ τελευταῖος περιέγραψε πρῶτος εἰς ἑκθεσίην του τοὺς ἐθνικοὺς κινδύνους.

Οὗτοι πάντες ἐνήσκησαν τὴν ἐπιρροὴν των ὅπως ἐξουδετερωθῇ πᾶσα ἄκαιρος καὶ ἄτοπος κίνησις καὶ ἐπέβαλον τὴν νομιμοφροσύνην πάντων πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ἀρχὰς. Κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης τοῦ ζητήματος ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἀπεφασίσθησαν τὰ ἐπόμενα:

α) Νὰ ἀντιδράσωμεν κατὰ τῶν μηχανορραφῶν τῶν ξένων προπαγανδῶν.

β) Νὰ διορίσωμεν Νομάρχας ἐπίλεκτα πρόσωπα.

γ) Νὰ διορίσωμεν βοηθὸν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ κ. Ραγκαβῆ (ἠναγκακάσθημεν νὰ σκεφθῶμεν τοῦτο διότι ὁ κ. Ραγκαβῆς ὀρθότατα εἶχε στρέψει τὴν προσοχὴν του — καὶ εἶχε σημειώσει πλείστας ἐπιτυχίας — εἰς τὸ νὰ προστατεύῃ τὸν Μακεδονικὸν Λαὸν ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν

Γερμανῶν καὶ εἰς τὸ νὰ ἐπαγρυπνῆ διὰ τὸ ἐθνικὸν ζήτημα καὶ τὰς μη-
χανορραφίας τῶν Βουλγάρων).

δ) Νὰ ἐπιθεῖσωμεν πρόνοιαν διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ
τοὺς ἀπόρους.

ε) Νὰ ἰδρῦσωμεν λαϊκὰ συσσίτια ἐν Θεσσαλονίκῃ.

στ) Νὰ θέσωμεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπροπαγάνδας τὸν συντα-
γματάρχην Χρυσοχόου μὲ τὸν συγκεκριμένον τύπον τοῦ Ἐπιθεωρη-
τοῦ Νομαρχιῶν.

ζ) Νὰ παρακληθῆ ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλος ὅπως μεταβῆ εἰς
Μακεδονίαν πρὸς κατευνασμὸν τῶν ἀκροτήτων.

η) Νὰ ὀρισθῆ ὁ καθηγητὴς κ. Κυριακόπουλος, ὡς σύνδεσμος τῶν
Νομαρχιῶν Ἐδέσσης καὶ Φλωρίνης παρὰ ταῖς Τοπικαῖς Γερμανικαῖς
Ἀρχαῖς.

θ) Τέλος ἐπικουρικῶς ἀπεστάλησαν αἱ ἐπόμεναι διαταγαί:

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουλίου 1941

Ἀριθ. Ε.Π. 44

Πρὸς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας

Πρὸς καθορισμὸν τῆς τηρητέας ἐκάστοτε κατευθύνσεως ἐν τῷ χειρι-
σμῷ ὑποθέσεων ἀφορῶσων α) σχέσεις μετὰ ξένων ἀρχῶν κατοχῆς καὶ
β) ἄλλα συναφῆ ζητήματα εἰδικῆς φύσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑποθέσεων δὲν
ἤθελον τυχὸν ὑπάρχει ὁδηγία τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ὑμᾶς, ὀρίζομεν ὅ-
πως συστήσετε παρ' ὑμῖν Εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν τελούσαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν
τοῦ Ἐπιτροπῆ Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ περιλαμβάνουσαν ἐκ παραλλήλου
τὸν παρ' ὑμῖν Γενικὸν Γραμματέα, τὸν Διευθυντὴν τοῦ Τύπου, τὸν Διευ-
θυντὴν τῆς Ἰδιοκτησίας Ἐσωτερικῶν, τὸν Καθηγητὴν κ. Κεραμόπουλον,
τὸν κατὰ βαθμὸν ἀνώτερον τῶν παρ' ὑμῖν διατεθειμένων τέως διπλωμα-
τικῶν ὑπαλλήλων καὶ τέλος τὸν Διευθυντὴν τῆς ἀρμοδιᾶς ἐκάστοτε ὑπε-
ρεσίας τῆς Γενικῆς Διοικήσεως.

Ἡ εἰδικὴ αὕτη ἐπιτροπὴ θέλει συζητῆ καὶ κατευθύνει τὰ τυχὸν πα-
ρουσιαζόμενα ζητήματα, ἀποφαινομένη ἐν περιπτώσει διαφορᾶς γνώμων
κατὰ πλειοψηφίαν, ἐπικρατοῦσης ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ εἰδική, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, Ἐπιτροπὴ ἐξειρίχθη βραδύτερον εἰς
Ἐθνικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ἐπέλυε ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ ζητήματα, δίδον τὰς
ὁδηγίας του εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν.

Τοῦ Ἐθνικοῦ τούτου Συμβουλίου πρόεδρος ἐτύγγανεν ἡ Αὐτοῦ Πα-
ναγιότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος, ὅστις μὲ τὴν
πεῖραν του, τὴν δεξιότητιαν του, τὴν πεφωτισμένην γνώμην καὶ τὴν ἐ-
πιβλητικὴν προσωπικότητά του παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν
Πατρίδα.

Κατὰ τὴν μετάβασίν μου εἰς Θεσσαλονίκην μοι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ
παραστῶ εἰς συγκέντρωσιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Συμβουλίου καὶ νὰ ἐκτι-

μήσω αὐτοπροσώπως τὸ ὠφέλιμον ἔργον τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ὑπερπατριωτῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΩΤΟΠΥΡΓΟΥ

Ἄρ. Ε.Π. 27

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἰουλίου 1941

Πρὸς ἅπαντα τὰ Ὑπουργεῖα (Γραφ. Ὑπουργοῦ)

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ὅπως διατάξετε τοὺς ὑπαλλήλους τῶν καθ' ὑμᾶς Ὑπουργείων, εἴτε οὗτοι ὑπηρετοῦσι νῦν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Β. Ἑλλάδος, εἴτε πρόκειται νὰ μεταβοῦν εἰς αὐτάς ὅπως ἡ ἀποστολὴ τῶν καὶ τὰ καθήκοντά τῶν μὴ περιοριζῶνται εἰς τὰ καθαρῶς εἰδικὰ ὑπηρεσιακά τῶν καθήκοντα ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνωνται ταῦτα ὅπου τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος ἐπιβάλλει.

Δι' ὃ δέον ὅπως θεωρῶνται ὅτι ἐτοποθετήθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τὸν μανδύαν τοῦ ὑπαλλήλου (ἀνωτάτου, ἢ ἀνωτέρου, ἢ οἰασθήποτε κλίμακος) καὶ νὸ εἶνε ἐπιπροσθέτως Ἐθναπόστολοι, δυνάμενοι νὰ ἐνεργῶσι, οὐ μόνον κατὰ τὴν διαταγὴν τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀρχῶν ἐκείνων, αἵτινες ἤθελον ζητήσῃ τὰς ὑπηρεσίας τῶν, ἐφ' ὅσον διὰ τούτων προσπίπτει τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος. Θὰ ἐκτελῶσι δὲ ταύτας προθύμως καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως, ἀκόμη καὶ ἂν αἱ ζητούμεναι ὑπηρεσίαι εἶνε κατώτερα τοῦ βαθμοῦ τῶν.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς παρουσίας δέον νὰ ἐκδώσῃτε τὰς σχετικὰς διατάγας σας ἅς νὰ κοινοποιήσῃτε καὶ ἡμῖν. Ἐὰν κατανοηθῇ τὸ πνεῦμα τῆς παρουσίας αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Κέντρου δὲν θὰ ἀξιῶσιν ἐκάστοτε τὴν ἐντὸς τύπων καὶ νόμων ἐπιτέλεσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν τῆς ἀποστολῆς τούτων καὶ τὴν εὐρείαν τῶν πρωτοβουλιῶν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως
Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἄρ. Ε.Π.

Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη

Μᾶς παρεσχέθησαν αἱ κάτωθι δυσάρεστοι πληροφορίες:

α) Ὅτι αἱ Ἀρχαὶ κατοχῆς Φλωρίνης καὶ Ἐδέσσης εἰνοοῦσι σκανδαλωδῶς τὴν Βουλγαρικὴν προπαγάνδα, ἣτις ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ προτρέπῃ τοὺς χωρικοὺς εἰς ἀπειθείαν καὶ ἀνυποταξίαν.

β) Οἱ χωρικοὶ καταφεύγουν εἰς τὰ Γερμανικὰ Φρουραρχεῖα διὰ νὰ παραπονεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν καὶ ζητοῦν τὴν συνδρομὴν τοῦ Κάλτσεφ καὶ τῶν Γερμανικῶν Φρουραρχείων, τὰ ὅποια πολλὰκις ἀξιοῦν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς τοπικὰς ἀρχὰς ἐνεργείας ἢ παραλείψεις ἀντικειμένως εἰς τοὺς νόμους μας. Δεδομένου δὲ ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατ' ἐξοχὴν σέβονται τοὺς νόμους καὶ ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν πιστὴν τήρησίν των, ἐξάγομεν τὸ λυπηρὸν συμπέρασμα ὅτι δὲν ἀντιτάσσεται σθεναρὰ ἄρνησις ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν, οὐδὲ διαφωτίζονται οἱ Γερμανοὶ παρ' ὁμῶν καὶ τῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀρχῶν περὶ τῆς πλάνης εἰς ἣν ὑποπίπτουν παρասυ-

ρόμενοι από τὰς διαβολὰς καὶ εἰσηγήσεις τοῦ Κάλτσεφ ἢ τῶν ὑποκινουμένων χωρικῶν.

Δὲν παρεστάθησαν, νομίζομεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς φρουράρχους οἱ ἰδιοτελεῖς καὶ σκότιοι σκοποὶ ἐνίων κακῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν ἐλαχιστοτάτων ξενοφώνων Ἑλλήνων. Ἄν οἱ Γερμανοὶ φρουράρχοι ἐτέλουν ἐν γνώσει τῶν ἀπαισιῶν σκοπῶν τῶν κακῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν ἀντιπατριωτικῶν ἐνεργειῶν των, οὐδέποτε θὰ ἠνεύχοντο τὰ τοιαῦτα.

γ) Εἰς τ' ἀναφύσιμα ἐκάστοτε ζητήματα, αἱ τοπικαὶ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐπιδεικνύουσι τὸ σθένος, τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν εὐκρινῆ πειθῶ, ἅτινα ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν διαχείρησιν καὶ ἀντιμετώπισιν τῶν ζητημάτων, οὐχὶ διότι λείπουν ἀπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι, ἀλλὰ διότι δὲν ἐνισχύονται ἠθικῶς ἀπὸ ὑμᾶς, ὡς ἄλλοτε ἐνεθαρρύνοντο παρὰ τοῦ κ. Ραγκαβῆ.

Λεδομένου δὲ ὅτι προσωπικῶς ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τυγχάνει συμπαθείας καὶ ἀμερίστου ἐμπιστοσύνης παρὰ τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν, παρ' ὧν διωρίσθη ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν, φρονοῦμεν ὅτι δὲν γίνεται ἐκμετάλλευσίς τῶν καλῶν τούτων διαθέσεων τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν, ἢ ἂν γίνεται δὲν δίδεται ὁ τόνος ποῦ ἀπαιτεῖται ἐκάστοτε, ἢ ἀναβάλλονται ἐκάστοτε αἱ λύσεις.

δ) Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον ἀπηγόρευσε εἰς τὰς Νομαρχίας μας νὰ κοινοποιῶσι ἔγγραφα τῶν σχετικὰ μὲ τὸν Βούλγαρον Κάλτσεφ ἢ καὶ μὲ ὑπερθασίας τῶν ὀργάνων τοῦ Φρουραρχείου, πρὸς τὰς Προϊσταμένας τῶν Νομαρχιῶν ἀρχὰς. Ἐν τοσοῦτω οὔτε διαμαρτυρία ἐτολμήθη, οὔτε παραίτησις Νομάρχου ἢ Γενικοῦ Διοικητοῦ ὑπεβλήθη ποῦ, μὲ τὴν εὐλογον δικαιολογίαν ὅτι οὕτω δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ συνεργασία.

Κατόπιν τούτων ἔχομεν νὰ συστήσωμεν ὅτι ἀπαιτεῖται ἀλλοῖα ἀντίληψις ἡμῶν ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἀγῶνα κατὰ τὴν διεκδίκησιν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἐθνικῶν δικαιωμάτων μας, μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι καὶ τὰ ζητήματά μας θὰ ἐπαιώνονται κατ' εὐχὴν καὶ ἡ θέσις ἡμῶν θὰ ἐνισχύηται.

Ἐπειδὴ δέ, προσωπικῶς διὰ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν ἔχομεν ἐξασφαλίσει θέσιν Ἐπουργοῦ εἰς τὸ Κέντρον, διὰ δὲ τοὺς Νομάρχας πᾶσαν ὑλικὴν ἐξασφάλισιν μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου, ἀναμένομεν ἀπὸ ὅλων νὰ ἀγωνισθοῦν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων διὰ νὰ τύχουν πάσης τιμῆς παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Θὰ ἐλυτοῦμεθα τὰ μέγιστα ἂν συνεχισθῆ ἡ ἄνευ σθένους καὶ μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως (μὴ γίνωμεν δυσάρεστοι εἰς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς) συνεργασία περιοριζομένη εἰς διαδιδαστικὴν ἐνεργεῖαν καὶ μόνον, ἐνῶ εἶνε εὐνόητον ὅτι ναὶ μὲν διασφαλίζεται οὕτως ἡ θέσις τῶν Ἀρχῶν ἔναντι τῶν ξένων, ζημιοῦται ὅμως τὸ γενικὸν ἐθνικὸν συμφέρον, ὅπερ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως πρέπει νὰ ἀποσκοπῆται ἀντὶ πάσης θυσίας.

Ἐὰν τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ἐνστερνισθῶσι πάντες, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ πολλαπλασιασθῆ ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς ἐκτίμησις καὶ ὁ θαυμασμός των.

Ἐσαύτως συνιστῶμεν, ὅπως αὐτοπροσώπως διαδιδάξητε πᾶσαν διαμαρτυριαν σοβαροῦ περιεχομένου, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶνε συντεταγμένη ἔγγραφως, ἵνα οὕτω δίδηται ὁ τόνος ὅτι συμμεριζοσθε τὴν σοβαρότητα

καί ἵνα ἀπευθύνεσθε εἰς τὸν στρατηγὸν καὶ ὄχι διὰ μέσου τῶν εἰσηγητῶν.

Ἡ διαβίβασις διαμαρτυρίας νοεῖται ὡς σύνταξις ἐγγράφου διαμαρτυρίας τοῦ ὑπουργοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, ἄνευ προσηρηθέντων εἰς τὴν διαμαρτυρίαν, ἅτινα προϋποθέτουν ὅτι ἀποσεῖει ἡ Γενικὴ Διοίκησις τὰς εὐθύναις καὶ ἐπιρρίπτει ταῦτα εἰς τὰς ὑφισταμένας Ἀρχὰς ποῦ ὑπέβαλον ταῦτα.

Ἡ Γενικὴ Διοίκησις δέον νὰ ἐμφανίζηται ὅτι ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὰ ὄργανά της, ὅτι συμπονεῖ μαζί των καὶ ὅτι συμφωνεῖ πλήρως μὲ τὰ ἀναφερόμενά των.

Τέλος ἔχομεν νὰ συστήσωμεν ὅπως πᾶσαι αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Γενικῆς Διοικήσεως κατανοήσουν, ὅτι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ νὰ συναισθάνωνται τὴν ἀνάγκην νὰ δοηθῶσι τὰς ἐπαρχίας εἰς τὰ γενικά καὶ πρὸ παντὸς ἐθνικὰ ζητήματα. Γενικῶς θὰ ἀντιλαμβάνωνται τὴν ὑπηρεσίαν των ὡς τραχὺν ἀγῶνα μὲ πεποιθήσιν καὶ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν Νίκην.

Ἡ φοροδεῆς στάσις, ἡ ἀδράνεια, ἡ παθητικὴ στάσις καὶ ὁ φόβος, δέον νὰ ἐκλείψουν ἀπὸ αὐτὰς καὶ νὰ ἐπικρατῆ τὸ σθένος, ἡ ἐνεργὸς δράσις καὶ ἡ λογικὴ.

Ἀθήναι, τῆ 1 Σεπτεμβρίου 1942

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Κατόπιν τούτων, τὰ ὁποῖα ἐνδεικνύουσι τὴν κυρίαν ἀπασχόλησιν μου εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ἠμβλύθησαν αἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ Παλαιοελλαδικῶν καὶ Νεοελλαδικῶν. Δὲν ἐξουδετερώθησαν ὅμως αἱ προπαγάνδαι. Οἱ φιλοπάτριδες Μακεδόνες ἀγρυπνοῦντες, ἀντελήφθησαν ὅτι ἐπεβάλλετο ἄμεσος ἀνάγκη νὰ μεταβῶ εἰς Μακεδονίαν. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐσχημάτισαν οἱ δι' ὑπηρεσίαν δις μεταβάλλοντες εἰς Θεσσαλονικίην ὑπουργοὶ κ.κ. Χατζημιχάλης καὶ Καραμάνος ὡς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς κ. Ντάκος.

Ἀπεφάσισα ὅθεν νὰ περιοδεύσω καὶ νὰ ἐνασκήσω τὴν ἐπιρροήν μου πρὸς τοὺς τέως συμπολεμιστάς μου καὶ ἄλλους ἐγκρίτους πολίτας γνωστοὺς μοι πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ ἀποσυνθετικοῦ ρεύματος καὶ ἰδίως πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς βδελυρᾶς βουλγαρικῆς μηχανορραφίας.

Ἡ περιοδεία μου ἐνεργηθεῖσα κατὰ Ἰουῖνον 1942 εἶχεν ἄριστα ἀποτελέσματα διότι ἐτονώθη τὸ ἠθικόν, ἐσαρώθη ἡ ἀντεθνικὴ προπαγάνδα, ἐδόθη ὁ τόνος τῆς ἀντιδράσεως κατ' αὐτῆς καὶ διεπιστώθη τὸ ἀφθαστον μένος τοῦ ἀγωνιζομένου Μακεδονικοῦ Λαοῦ. Οἱ αἰσιόδοξοι διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος λόγοι μου (α) διακηρύξαντες τὰ ἀπαράγραπτα:

(α) Εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν πόλεμον» ὁ Σπύρος Σέλληνας παραδέχεται ὅτι «διενήργησα μοκρὰν περιοδείαν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκφωνῶν πατριωτικὸς λόγους» ἀλλὰ εἰρωνεύεται ὅτι τοὺς ἐξεφώνησα ὅταν ἐξηφαλίσθησαν αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν Συμμάχων.

Πλὴν τοῦ ὅτι ἡ ἐκφώνησις πατριωτικῶν λόγων ἐν πλήρει τριπλῇ κατοχῇ εἶνε τόλμημα καὶ κατόρθωμα, ἐξαίρω τὸ γεγονός ὅτι εἰς πᾶσας τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις μου ἐνώπιον λαϊκῆς συγκεντρώσεως ἐξεδήλωσα τὸν πατριω-

δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ διαβεβαιώσαντος ὅτι θὰ ἠγούμην ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους διὰ νὰ ἀποβάλω τὰ σκύβαλα ἄτινα, κακῇ τῇ μοίρα, ἐνυπάρχουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρίδος γῆς καὶ ἐξαγοράζονται μὲ μίαν ὀκάν φακῆς ἐτόνωσαν τὸν ἀναξιοπαθόντα ἀγνόν Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ ἐπτόησαν τοὺς θρασυδεῖλους ὑπονομευτὰς τῆς αἰματοθακμμένης Βορείου Ἑλλάδος.

Ἡ ἐκφρασθεῖσα σθεναρῶς διαβεβαίωσίς μου πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας πρόσφυγας περὶ τῆς ταχείας ἐπιστροφῆς των εἰς τὰς νοσταλγικὰς ἐστίας των, ἐγένισαν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐλπίδας τὸν ταλανιζόμενον πληθυσμὸν τῆς Βορείου Ἑλλάδος καὶ ἐνεκαρδίωσε πάντας. Ἡ Βουλγαρία δεχθεῖσα τὰς ἀναφορὰς τῶν πρακτόρων τῆς καὶ ἐφημερίδας Ἑλληνικῆς μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν δηλώσεών μου, διεμαρτυρήθη εἰς τὰς Γερμανικὰς ἀρχάς. Ἐνεκα τούτου ἐφηρμόθησαν διάφορα εἰς βάρος Ἑλλήνων μέτρα (συνηλέθησαν οἱ Διευθυνταὶ τῶν ἐφημερίδων ποὺ ἀνέγραψαν τὰς δηλώσεις μου, ἀπήτησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ ἀπολυθῇ τῆς θέσεώς του ὁ προϊστάμενος τοῦ Τύπου Θεσσαλονίκης καὶ ἔγινε αἴτησις ἐξηγήσεων παρὰ τοῦ Γενικοῦ Πρόξενου Θεσσαλονίκης). Τὸ μέγα ὅμως ἔθνικὸν ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε διότι ἐπανειλημμένως ἐτόνισα τὰ ἀναφαίρετα δικαιώματά μας ἐπὶ τῆς Α. Μακεδονίας καὶ τῆς Δ. Θράκης. Ἡ Μακεδονία ὀλοκλήρου ἐπανηγύριζε καὶ πάντες ἐνεπνεύσθησαν ἐγκαρτέρησιν καὶ πίστιν ἀκλόνητον ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους.

Μετὰ τὰς ἐγγράφους δηλώσεις μου εἰς Θεσσαλονικὴν μετέβην ἀμέσως εἰς Νιγρίταν ὅπου εἰς πύρινον λόγον μου διεκήρυξα ὡς ματαίας τὰς προσπαθείας τῶν Βουλγάρων, τῶν ἀδυσωπῆτων τούτων καὶ προαιωνίων ἐχθρῶν μας. Κατόπιν τούτων ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Γερμανίας ἐν Θεσσαλονικῇ, ἠτήσατο ἀκρόασιν παρ' ἐμοὶ κατὰ διαταγὴν ἐκ Βερολίνου καὶ ὤρισα αὐτῷ ὥραν παρουσιάσεως εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἐφιλοξενούμην.

Κατὰ τὴν παρουσίαν μου με παρεκάλεσε νὰ τῷ γνωρίσω ἂν ὁ Πρεσβευτὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Πρεσβείας εἶχε λάβει γνώσιν τῶν δηλώσεών μου. Εἰς ἀρνητικὴν ἀπάντησίν μου, ἐπιωφελέθη τῆς εὐκαιρίας νὰ εἶπω εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον ὅτι καὶ ἂν μοὶ ἐζήτηι τοιοῦτον τι ὁ κ. Ἀλτεμπουργκ, θὰ ἠρνούμην νὰ συμμορφωθῶ, καθ' ὅσον ἐγὼ ὅσα θὰ ἔλεγον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ἤμην ὑποχρεωμένος νὰ εἶπω ὡς Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἀφηγήθη μάλιστα εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον ὅτι ὁ Γερμανὸς λοχαγὸς ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν καὶ τοῦ τύπου τοῦ ἐν Ἀθήναις Στρατηγεῖου μὲ παρεκάλεσε νὰ τῷ ἐπιτρέψω νὰ ἔλθῃ καὶ

τισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἐτόνωσα τὸ ἔθνικὸν φρόνημα καὶ ταυτοχρόνως ἐνημέρωσα τούτους ἐπὶ τῶν προθέσεών μου, αἵτινες ἦσαν παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ Γενναδίου καὶ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (κατ' Αὐγουστον 1941, 31 Δεκεμβρίου 1941, Φεβρουάριον 1942), πράγμα ὅπερ ἀποσιωπᾶ ὁ ἐκδότης τοῦ διδλίου, καθ' ὅσον τότε δὲν εἶχον σημειωθῇ ἐπιτυχία τῶν Συμμάχων! Ἄλλωστε καὶ κατὰ τὴν ἄνω ἀναφερομένην περιοδεῖαν δὲν εἶχον σημειωθῇ ἀκόμη αἱ πρῶται ἐπιτυχία τῶν συμμάχων, ἀλλὰ μετὰ τινος μηνῶν (Ἐλ—Ἀλαμείν, ἀποβάσεις εἰς Β. Ἀφρικήν κλπ.).

οὔτος μὲ τὴν ἐκκολουθίαν τοῦ καὶ ἡρνήθην. Οὗτος ἐλθὼν νὰ ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀπετάθη πρὸς τὸν στρατηγὸν τοῦ, ὅστις εὔρε δικαίαν τὴν ἄρνησίν μου καὶ μοὶ παρήγγειλε ὅτι καλῶς ποιῶν ἡρνήθην νὰ δεχθῶ τὴν πρότασιν τοῦ Γερμανοῦ λοχαγοῦ.

Ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Γερμανίας συνεφώνησε μὲ τὰς ἀπόψεις μου, ἀλλὰ διεφώνησε ὅτι δὲν ἐδικαιούμην νὰ εἶπω διὰ τοὺς Βουλγάρους ὅσα εἶπον καὶ ἐδήλωσα, δεδομένου ὅτι τυγχάνουν σύμμαχοι τῆς Γερμανίας, ἥς ἡ θέσις δυσχεραίνεται ἤδη.

Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι ὡς στρατιωτικὸς καὶ Πρωθυπουργὸς ἐστερμημένος ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ἠγνούουν τὴν σημασίαν τῆς μονοπλευροῦ ἐνεργείας μου. Οὐχ, ἦττον καὶ ἂν ἐγνώριζον τὴν δυσχερῆ θέσιν, εἰς ἣν θὰ ἔθετον τὴν γερμανικὴν διπλωμασίαν, πάλιν θὰ ἐδήλωνον, ὅσα ἐδήλωσα, διότι ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ ἀκουσθῶν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους, βέβαιος ὅτι ἡ Γερμανία δὲν θὰ παρεγνώριζε τὰ δικαιώματά μας.

Εἰς ἣν περίπτωσιν καὶ ἡ Γερμανία ἀνέχεται νὰ ὑφίσταται ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βορειοανατολικῆς Ἑλλάδος (Ἀνατολικὴ Μακεδονία — Δυτικὴ Θράκη) τὰς θηριωδίας τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ ἀναξιοπαθῆ μαρτυρικῶς ὑπὸ τὸ Βουλγαρικὸν πέλμα πρέπει νὰ τὸ μάθω.

Κρίνω περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι ὁ Γερμανὸς Πρόξενος κατάπληκτος ἀπὸ τοὺς λόγους μου καὶ τὴν σταθερότητά μου ἀπῆλθε χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ μοὶ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν δηλώσεών μου.

Συνεχίσθη μετὰ ταῦτα ἡ περιοδεία μου εἰς Κιλκίς, Γιαννιτσά, Ἐδεσσα, Ἀρδέαν, Βεύην, Φλώριναν, Ξυνὸ Νερό, Ἀμύνταιον, Πτολεμαῖδα, Κοζάνην καὶ Βέρροϊαν. Εἰς ἅπαντα τὰ μέρη ὁμιλήσας, ἐκαυτηρίασα τοὺς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μακεδονίας δηλητηριώδεις ὄφεις, ὧν αἱ κεφαλαὶ συντόμως θὰ θραυσθῶν καὶ ἐνεθάρρυνα πάντας ὅπως ἀντιδράσουν κατὰ τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας, ἥτις προσπαθεῖ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐθνικὴν μας συνείδησιν μὲ μιὰ ὀκα φασόλια!

Λέγω ταῦτα διὰ νὰ καταδειχθῆ πόσον ἐγένοντο δεκταὶ αἱ ὑποδείξεις τῶν Γερμανῶν καὶ ἂν ἔκαμψα τὴν ὄσφυν ἐνώπιόν των.

Ἐπιστρέψας εἰς Θεσσαλονικὴν ἐπέτυχον τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς Μακεδονίας τοῦ Βουλγάρου λοχαγοῦ Μπογδάνωφ καὶ τοῦ φιλοβουλγάρου Γερμανοῦ Φρουράρχου Κιλκίς.

Ἡ κατωτέρω διαταγὴ δίδει τὸ πλαίσιον τῶν ἀρχῶν μας καὶ ἀντιλήψεών μας:

Γραφεῖον Πρωθυπουργοῦ

Ἄρ. Ε.Π. 66

Ἀθήναι 13 Μαρτίου 1942

ΝΟΜΑΡΧΑΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πληροφοροῦμαι ὅτι εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς Χώρας παρατηρεῖται συστηματικὴ δράσις ξένων παραγανδῶν, αἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐξάρθρωσιν τοῦ Κράτους, εἰς τὴν παραπλάνησιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ εἰς τὴν διὰ καταχθονίων μέσων δηλητηρίασιν τῆς ἐθνικῆς συνείδησεως τοῦ Λαοῦ.

Οἱ σκοτεινοὶ πράκτορες τῆς ἀντεθνικῆς κινήσεως σκορπίζουσιν ἄφθονον

χοῖμα, δελεάζουν τὸν Λαὸν μὲ τροφίμα, τώρα ποῦ ταῦτα σπανίζουσι, καὶ ὀρθοῦται τὸ φάσμα τῆς πείνης, καί, ὅπου εὐρίσκουν ἀκατάλληλον τὸ ἕδαφος διὰ τοὺς σατανικοὺς σκοποὺς, ἀπειλοῦν διὰ παντοίων μέσων.

Ἰδιαίτα ἐκβιάζονται κάτοικοι χωριῶν, ἐκ τῆς παρουσίας ἀξιωματικοῦ ἢ ὑπαξιωματικοῦ τῶν ξένων στρατευμάτων παρὰ τὸ πλευρόν τῶν ὀργάνων τῶν προπαγανδῶν ἢ τῶν χαμερπῶν ἐκβιαστῶν. Διότι ἀτυχῶς συννεργάζονται καὶ μετὰ τῶν ἀρχῶν Κατοχῆς, ἀποβλέποντες εἰς προσωπικὰ ὄφελῃ.

Οὗτοι κυρίως εἶνε γνωστοὶ Λεγεωνάριοι, οἵτινες διὰ παντὸς θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου μέσου ἐφεύρισαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ξένων, καταστάντες τυφλὰ ὄργανα τούτων.

Τὸ λυπηρὸν εἶνε ὅτι οἱ χωρικοὶ, πολῖται τινὲς καὶ ἀκόμη ὄργανα τῆς Ἀσφαλείας, δὲν ἀντιτάσσονται μὲ τὴν ἀρμόζουσαν στάσιν ἔναντι τούτων καὶ παθητικῶς ἀναμένουσι τὴν λύσιν μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας.

Ὁ πόλεμος δὲν ἔληξε. Συνεχίζεται εἰσέτι εἰρηρικῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τὸ μέτωπον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ἀνδρας καὶ γυναῖκας.

Ἄν νικήσωμεν εἰς αὐτὸν ἢ Πατρίς θὰ μᾶς εὐγνωμονῇ. Ἄν ἡττηθῶμεν, ἡ ἱστορία θὰ μᾶς περιγράψῃ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα.

Δὲν εἶνε νοητὸν νὰ φανῶμεν ἀνάξιοι ἀπόγονοι ἀξιωτάτων προγόνων, οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου διὰ νὰ μείνουν ἀλώβητοι καὶ ἀπτόητοι εἰς τὴν ἐθνικὴν σκοπιάν.

Μὴ μιμῆσθε ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ τομάρι των καὶ τὰ συμφέροντά των ἐκλείσθησαν εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους τῆς οἰκίας των καὶ δῆθεν κλαυθμηρίζουν, ἢ σχολιάζουν ἢ ἐπικρίνουν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τοῦ πατριώτου. Μὴ ἀδιαφορῆτε ὡς ἀδιαφοροῦν ὀλίγοι τινὲς.

Μὴ ἀναμένετε τὰς λύσεις μοιρολατρικῶς. Μὴ πιστεύητε τοὺς διαδοσίας, οἵτινες πολυειδῶς καὶ ποικιλοτρόπως μᾶς ἐκμεταλλεῖονται διὰ νὰ πλουτίζουν ἀθεμίτως καὶ παρὰ πάντα νόμον.

Ἐπιστῶ ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως ἐπὶ τῆς βαρυτάτης εὐθύνης ποῦ ὑπέχουν ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἔθνους.

Οἱ ὑπάλληλοι καὶ τὰ ὄργανα τῆς τάξεως ὀφείλουν νὰ ἐνεργοῦν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὑπαλληλικὴν των συνείδησιν, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, χωρὶς νὰ ὑποκύπτουν εἰς τὰς θρασείας ἐνεργείας τῶν ἐκβιαστῶν καὶ τῶν ὀργάνων τῶν προπαγανδῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιζητοῦν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὰς δυσχερεῖς τῆς Πατρίδος μας διὰ νὰ καταφέρουν κατ' αὐτῆς, ὕπουλα καὶ δολοφονικὰ πλήγματα.

Οἱ ὑπάλληλοι καὶ τὰ ὄργανα Ἀσφαλείας δὲν πρέπει νὰ λησμονήσουν ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμήν ὅτι εἰς χεῖρας των εὐρέθησαν ἤμισα συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

Νὰ διαμαρτύρησθε εἰς τὰ Φρουραρχεῖα τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς, νὰ μὲ τηρῆτε ἐνήμερον διὰ τηλεγραφικῶν καὶ ταχυδρομικῶν ἀναφορῶν ἢ δι' οἰσοῦδηποτε ἄλλου μέσου, ἐπιβαλλομένου ἀπὸ τὰς εἰδικὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς τελοῦμεν καὶ νὰ διαφωτίζητε ἐπιμόνως τὴν κοινὴν γνώμην ὅπως μὴ πίπτῃ θῦμα τῆς πλεκτάνης τῆς Ἑλλάδος.

Πρέπει νά κατανοηθῆ παρὰ πάντων ὅτι αἱ Ἄρχαί Κατοχῆς, αἰτινες ἐσεβάσθησαν τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἐκτιμῶσι τοὺς φιλονόμους καὶ φιλησυχούς Ἑλληνας καὶ δὲν ἀρέσκονται εἰς ἀνωμαλίας. Συνεπῶς πᾶσα ὑπερήφανος στάσις μας θὰ ἐκτιμηθῆ παρὰ τῶν τοπικῶν ἡγήτορων καὶ θὰ εὐρωμεν τὴν συνδρομὴν των.

Ἀπαιτεῖται ὅμως καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες νὰ εἶνε ἕτοιμοι νὰ προτιμήσουν νὰ διακινδυνεύσουν, παρὰ νὰ ὀχρῶσι πρὸ πραγματικῆς ἢ φαινομενικῆς ἀπειλῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δέον νὰ ἐργάζωνται πάντες εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν τοῦτο ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη. Ἄν δὲν νικήσωμεν εἰς τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς εἰρήνης οὔτε ἡ ζωὴ μας θὰ ἐξασφαλισθῆ οὔτε ἡ περιουσία μας θὰ σωθῆ.

Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐμερία ἐξασφαλίζονται ἐὰν ἐπιδείξωμεν ζωτικότητα, σύμπνοια, νομιμοφροσύνην καὶ ἐὰν κρατῶμεν ὑψηλὰ τὸ ἐθνικὸν λάβαρον, χωρὶς νὰ κλονιζόμεθα καὶ χωρὶς νὰ ὀχρῶμεν.

Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὅλοι μας ἀπεφασίσσαμεν νὰ πέσωμεν ἐνδόξως. Διὰ τὴν τῶρα νὰ διστάζωμεν; Εἰς τὰ χέρια ὄλων τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος. Ἀρθῆτε εἰς τὸ ὄψος τῶν περιστάσεων καὶ φανῆτε ἀντάξιοι τῶν ἐλπίδων, τὰς ὁποίας ἡ Πατρίς στηρίζει εἰς ὑμᾶς.

Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1941 ἀνεφύη σοβαρώτατον ζήτημα, ὅπερ συνεκέντρωσε τὴν προσοχὴν μας ὡς ἐπιδρῶν ἀποσυνθετικῶς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν Θεσσαλίαν. Τοῦτο ἦτο τὸ περιώνυμον καταστὰς Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα.

Ὁ Κουτσοβλάχος Ἄλκ. Διαμάντης, κατάσκοπος τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1916—1918 ἐν Ἀλβανίᾳ, ὑπέδεχθη τοὺς Ἰταλοὺς κατὰ τὴν εἰς Γρεβενὰ ἄφιξίν των τῆ ἀνοχῆ τῶν Γερμανῶν (Ἰούλιος 1941). Οὗτος ἀνενέωσε τὰς παλαιὰς του σχέσεις καὶ ἀπέκτησε ἤδη τὴν εὐνοίαν τῶν Ἰταλῶν, παρ' ὧν ἐχρησιμοποίηθη ὡς ὄργανόν των ἐκεῖ. Τὴν εὐνοίαν ταύτην ὁ Διαμάντης ἐξεμεταλλεύθη πρὸς διωγμὸν διαφόρων ἀγνῆς συνειδήσεως προκρίτων Ἑλλήνων ἀντιτιθεμένων εἰς τοὺς ἀντεθνικούς του σκοποὺς καὶ πρὸς θησαυρισμὸν του.

Πρὸς διατήρησιν τῆς εὐνοίας ταύτης καὶ πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνοσιῶν καὶ εὐτελῶν σκοπῶν του δὲν ἐδίστασε νὰ ὀργανώσῃ, ὑπὸ τὴν προστασίαν πάντοτε καὶ τὴν ἔμπνευσιν τῆς Ἰταλικῆς προπαγάνδας, κινήσιν πρὸς ἴδρυσιν Σώματος Λεγεωναρίων, συγκροτούντων τὴν Ρωμαϊκὴν Λεγεῶνα, πρὸς ἀναβίωσιν τῆς πρὸ αἰῶνων, κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἐκμηδενισθείσης Λεγεῶνος καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς δῆθεν Ρωμαϊκῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων ἀποκαλουμένων.

Οἱ Διοικηταὶ καὶ τὰ Ἐπιτελεῖα τῶν ἐν Λαρίσῃ καὶ Τρικκάλαις Ἰταλικῶν Μεραρχιῶν **FORLI** καὶ **PINEROLO** ἀνεζήτησαν νὰ εὕρουν ἀφωσιωμένα πρόσωπα, ἵνα δι' αὐτῶν ἀφοπλίσουν τὴν ὑπαίθρου τῆς περιοχῆς Γρεβενῶν, Ἐλασσόνας καὶ Θεσσαλίας μέχρις Ἄλμυρου καὶ Δομοκοῦ.

Πρὸς τοῦτο ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Διαμάντην, ὅστις ἐπροθυμοποιήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διότι ἔβλεπε ὅτι οὕτως ἐξυπηρετοῦντο καλύτερον οἱ σκοποὶ του.

Ἐργάνωσεν ὅθεν ομάδας ἐκ Λεγεωναρίων, αἵτινες θὰ ἐξηνάκαζον τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν νὰ παραδώσῃ τὰ τυχὸν κατεχόμενα ὑπ' αὐτοῦ ὄπλα, παντὸς εἴδους. Προσέλαβε δὲ ὡς βοηθὸν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν σπουδαιότερον ομάδων τὸν τέως ληστὴν Ραμποτίκα πρὸς τελειότεραν ἐξυπηρέτησιν τῶν προθέσεων τῶν Ἱταλῶν. Τὰς σχηματισθείσας ομάδας συνώδεε συχνάκις Ἱταλὸς ὑπαξιωματικὸς διὰ νὰ ἐπισημοποιηθῆται ἡ ἀποστολὴ τῶν ομάδων.

Τόσον οἱ Λεγεωνάριοι, ὅσον καὶ ἰδιαίτατα ὁ Ραμποτίκα διὰ σκληροτάτου ἐκβιασμοῦ καὶ ἀνομολογήτων θηριωδιῶν κατετυράνουν τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν πρὸς παραδόσιν τῶν ὄπλων, μετὰ συγχρόνου καταβολῆς σηματικῶν ποσῶν, ἢ τροφίμων εἰς εἶδη, ἢ σφαγίων. Ἡ περισυλλογὴ παροχῶν (εἰς χρήμα ἢ εἶδος) ἀπετέλει τὸ κύριον μέλημα τοῦ Ραμποτίκα, τοῦ Διαμάντη καὶ τῶν ὀπαδῶν των εἴτε παρέδιδον οἱ χωρικοὶ τὰ εἰς χεῖρας των ὄπλα, εἴτε δὲν παρέδιδον ὡς μὴ κατέχοντες τοιαῦτα. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν οἱ Λεγεωνάριοι ἰσχυρίζοντο ὅτι συνήντησαν ἄρνησιν τῶν χωρικῶν καὶ ὅτι μόνον κατόπιν ἐρεύνης τὰ ἀνεκάλυψαν, εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἐπαρουσίαζον ἰδικὰ των ὄπλα ὡς ἀνευρεθέντα εἰς χεῖρας χωρικῶν. Ἐπομένως εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐξεδιάζοντο οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ προσφέρουν σηματικὰς παροχάς. Ὁ τυχὸν συνοδεύων τὴν ομάδα Ἱταλὸς ὑπαξιωματικὸς ἀνέμενε μακρόθεν τὸ ἀποτέλεσμα μὴ ἀναμιγνύμενος ὡς μὴ γνωρίζων δῆθεν τὴν γλώσσαν.

Κατὰ τῆς ἀφορήτου ταύτης καταστάσεως ἀντεδράσαμεν μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις καὶ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν.

Διηγείραμεν τοὺς Ρουμανίζοντας ἐναντίον τοῦ Διαμάντη. Ἐπίσαμεν τοὺς Ἱταλοὺς ὅτι ἐδυσφημεῖτο ἡ Ἱταλικὴ Διοίκησις μὲ τοὺς ἐνεργουμένους ἐκβιασμοὺς εἰς τὰ χωρία. Τοῦτο μαθοῦσαι αἱ ἐν Τρικκάλοις Ἱταλικαὶ Ἀρχαὶ ἐνήργησαν αὐτοπροσώπως ἀνακρίσεις εἰς διάφορα χωρία μὲ σκοπὸν νὰ διαφύσωσιν ἡμᾶς, ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἀναξιοῖτητα τῶν λεγεωναρίων. Κατὰ τὰς ἀνακρίσεις ταύτας οὐ μόνον δὲν διεψεύσθημεν, ἀλλ' ἦλθον εἰς φῶς ἐγκληματικαὶ πράξεις τῶν Λεγεωναρίων.

Οὕτως οἱ Ἱταλοὶ ἐπίστησαν ὅτι πράγματι ἐδυσφημοῦντο. Συνέλαβον ὅθεν διὰ τοῦτο ὅλους τοὺς ὑπευθύνους καὶ τοὺς παρέδωσαν πρὸς ἐγκάθειρξιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν Χωροφυλακῆς Τρικκάλων διὰ τὴν περαιτέρω τιμωρίαν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς Ἀρχάς.

Ἐπειδὴ αἱ ἐν Λαρίσῃ Ἱταλικαὶ Ἀρχαὶ παρέμεναν ἀμετάπειστοι καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Ραμποτίκα, κατωρθώσαμεν νὰ τὸν διαβάλωμεν εἰς τὸν ἐν Λαρίσῃ Γερμανὸν ἀνθυπασπιστὴν, ὅστις πεισθεὶς ἔδειρε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Ραμποτίκα, πρᾶγμα πού ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν τοῦ καταπιεζομένου πληθυσμοῦ καὶ ἱκανοποίησε πάντας.

Ὁ Διαμάντης θέλων νὰ προσεταιρισθῆ πολλοὺς γαιοκτήμονας, ὧν τὰ κτήματα ἀπαλλοτριωθέντα καὶ διανεμηθέντα πρὸ ἐτῶν εἰς τοὺς ἀκτῆμονας κατοίκους κατώρθωσε νὰ τύχῃ ἀδείας τῶν Ἱταλῶν ὅπως τὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἰδιοκτῆτας. Πρὸς ἀντίδρασιν ἀφ' ἐνὸς μὲν διεμαρτυρήθημεν εἰς τὰς Ἱταλικὰς Ἀρχάς, ἀφ' ἐτέρου δὲ διετάξαμεν τὸν Νομάρχη Κοζάνης ὅπως διανείμῃ ἀμέσως εἰς τοὺς καταστάνας

ἀκτήμονας ἕτερα κοινωτικά κτήματα ὅπως ἀποτραπή ἢ προσφυγή τῶν ἀδικουμένων πρὸς τὸν Διαμάντην. Πράγματι ὁ Νομάρχης Κοζάνης, ἐνήργησε ἀποτελεσματικῶς ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ὁ τυχοδιωκτισμὸς τοῦ Διαμάντη.

Ἐκ παραλλήλου μετέβησαν ἐπὶ τόπου οἱ Βλαχοφῶνοι ὑποστράτηγος Ντάκος, συνταγματάρχης Παπαγεωργίου, λοχαγὸς Σαράντης, δικηγόρος Δασκαλόπουλος, ἵνα ἐνασκήσωσι τὴν ἐπιτροπὴν τῶν εἰς τοὺς Βλαχοφόνους καὶ ἵνα ἀντιδράσωσι κατὰ τῶν ἀντιπατριωτικῶν ἐνεργειῶν τῶν Λεγεωναρίων. Μεγίστην συνδρομὴν παρέσχον καὶ τὰ ἐν Ἀθῆναις ἔγκριτα πρόσωπα (βλαχικῆς καταγωγῆς) μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν λοχαγὸν Σαράντην.

Ἦσαύτως οἱ Νομάρχαι Χώτζης, Παπαθεοδοσίου καὶ Σαράντης καὶ ὁ ἑπαρχὸς Ἐλασσόνος καὶ ἄλλοι εἰργάσθησαν μεθοδικῶς καὶ ἀθορῦθως καὶ ἐπέτυχον νὰ ἀραιώσουν αἱ περιπτώσεις ἐκβιασμών. Πρὸς ἀπλὴν ἔνδειξιν τῶν ἐθνικῶν μας προσπαθειῶν παραθέτω κατωτέρω δύο διαταγὰς, αἱ ἐξέδωκα σχετικῶς.

Ἄριθ. Ε.Π. 256

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ

Πρὸς τὸν Νομάρχην Κοζάνης

Πληροφοροῦμαι ὅτι ὁ κ. Διαμάντης Ἄλκ. ἐργάζεται δραστηριῶς εἰς τὸ νὰ καλλιεργῇ παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις Ρωμαϊκὴν συνείδησιν.

Οὕτως ἐκδιάζει τοὺς ἀκραιφνεῖς Ἑλληνας, ὀμιλοῦντας πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν Κουτσοβλαχικὴν τοιαύτην, ὅπως ἐγγράφωσι τὰ τέκνα τῶν εἰς Ρουμανικὰ σχολεῖα, ὑποχρεῶναι νὰ ὀμιλοῦν πάντες τὴν Κουτσοβλαχικὴν καὶ φροντίζει νὰ διαφθεῖρη τὰς συνειδήσεις διὰ τῆς παροχῆς τροφίμων, ἅτινα ἐπρομηθεύει ἐπιτηδεῖως παρὰ τῶν γειτονικῶν περιφερειῶν. Ἐπὶ πλεόν, φέρεται ὅτι ἀπηγορεύθη τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν, αἱ προφανῶς ἐξηπάτησε, τὴν καλλιέργειαν εἰς τὰ διανεμηθέντα ἀπὸ τοῦ 1924 κτήματα τὰ προερχόμενα ἐξ ἀπαλλοτριώσεως καὶ παρέδωκε ταῦτα εἰς τοὺς πρώην ἰδιοκτητὰς. Ἦσαύτως, ἴδρυσεν λεγεῶνα, εἰς ἣν ἐγγράφει διὰ τῆς βίας πάντας. Αἱ ἐνέργειαι αὐταί εἰνεσανταίκαί, δεδομένου ὅτι οὔτε μειονότης ὑπάρχει ἢ ἀσήμαντος, οὔτε δικαίωμα ἔχει τις νὰ ἰδρῦν σχολεῖα, οὔτε νὰ προπαγανδίσῃ δικαιοῦται τις, οὔτε ἐπιτρέπτον εἶνε παρὰ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν τοῦτο.

Ἐπιβάλλεται ὅθεν εἰς δεξιῶς χειρισμὸς τοῦ ζητήματος, ὥστε νὰ διανεμηθοῦν παρ' ὑμῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας γαῖαι καλλιεργησμοὶ ἢ βοσκήσιμοι ἐκ τῶν πολλῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Κοινοτήτων, τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ὄργανισμῶν ἢ ἐκ τῶν ἰδιοκτητῶν γαιῶν παρεχομένων ἐπὶ ἐνοικίω. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ πλειονότης θὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὰ χιμαιρικὰ τοῦ Διαμάντη φαντασιοπληκτικὰτα.

Ἄτερον ζήτημα, ὅπερ δεόν νὰ λύσητε, εἶνε ὅτι δὲν εἶνε ἀνεκτὸν νὰ ἰδρῦν σχολεῖα, οὔτε νὰ ἐκδιάζῃ τοὺς κατοίκους, δεδομένου ὅτι αὐτὸς οὗτος μοὶ ὁμολόγησεν ὅτι «καθὼς ὑμεῖς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀφήσατε ἐλευθερίαν ἐκλογῆς σχολεῖου, οὕτω καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι οὐδέποτε θὰ ἐκδιάσουν». Εἰς ἣν περιπτώσειν, παρ' ἐλπίδα δὲν ἐπιτευχθῇ ἐπίλυσις τῶν φλεγόντων ζητημάτων δεόν ν' ἀναφερθῆτε ὑμῖν διὰ νὰ ἀπευθυνθῶμεν εἰς τὰς Ἰταλικὰς Ἀρχάς, μὲ τὴν σπεοιότησιν ὅτι θ' ἀποδοθῇ παρ' αὐτῶν τὸ δίκαιον.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, ἥτις κυρίως θ' ἀπασχολῆ Ἰμάς ἀπαιτεῖται δρᾶσις τῶν διδασκάλων, τῶν ἱερέων, τῶν παλαιῶν καὶ νέων πολεμιστῶν τῶν παντὸς εἶδους καὶ ἀρμοδιότητος ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὀργάνων ἀσφαλείας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κατανοήσωσι οἱ κάτοικοι τῆς Πίνδου τοὺς σκοποὺς τοῦ προμνησθέντος ἀτόμου καὶ νὰ ἀναπτύξωθι σχέσεις πρὸς τὰς αὐτόθι πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχὰς τῆς Ἰταλίας. Ἡ δρᾶσις αὕτη θὰ ἀπομονώσῃ τὸν Διαμάντην.

Τούναντιον, ἡ ἀδράνεια τῶν ἡμετέρων, ὁ δισταγμὸς των, ἡ ἀναβλητικότης των, ἡ παθητικὴ των στάσις, ἡ ἀμέλειά των, ἡ ἀδιαφορία των καὶ ὁ δῆθεν ἰσχυρισμὸς των περὶ ἀναρμοδιότητός των θὰ ἀποθρασύνῃ τοῦτον.

Δὲν πρέπει νὰ παρατηρηθῆ τὸ θλιβερὸν φαινόμενον ποὺ παρατηρήθη εἰς τι χωρίον τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, εἰς ὃ ἐπεβλήθησαν 15 θρασεῖς βουλγαρίζοντες ἐπὶ 65 ἀκραιφνῶν φιλησύχων καὶ νομιμοφρόνων συγχωριανῶν των, ὥστε νὰ θεωρηθῆ τὸ χωρίον Βουλγαρικὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ πολλοὶ δὲν ἀντετάχθησαν πεποϊθότες ὅτι θὰ ἀπεδίδοτο τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ Κέντρου.

Δὲν πρέπει νὰ ἐμπνευσθῆ τις τὸ πνεῦμα τῆς φιλοζωίας καὶ φιλησυχίας καίτοι τοῦτο ἄγει πρὸς ζημίαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καθ' ὅσον ὅλοι μας διεκηρύξαμεν τὴν αὐτοθυσίαν, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον κινδυνεύῃ ἡ ἐλευθερία μας. Κανεῖς δὲν εἶπεν ὅτι ἤρνεϊτο νὰ ριψοκινδυνεύῃ ἢ ὅτι θὰ ἐπέξῃ. Ὅλοι μας εἴπομεν ὅτι θὰ πέσωμεν ἐνδόξως. Αὐτὸ πρέπει νὰ πρωτανεύῃ μέσα μας μὲ τὴν πεποϊθήσιν ὅτι καὶ αἱ σημεριναὶ θυοῖαι δὲν εἶνε ἄσκοποι οὐδὲ μάταιαι. Παρακαλῶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο νὰ δώσητε τὰς κατευθύνσεις εἰς ὅλα τὰ ἐθνικὰ σχολεῖα καὶ νὰ λάβῃ χώραν εὐρείαν διάδοσις παρ' αὐτῶν βεβαιουμένων καὶ πιστευόντων ὅτι θὰ ἐπιτελέσωμεν ἕψιστον πατριωτικὸν ἔργον.

Ἀθῆναι 19 Αὐγούστου 1941

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΤΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀριθ. Α.Π. 341

Ἀθῆναι τῆ 12 Μαρτίου 1942

Πρὸς ἅπαντα τὰ Ἰπουργεῖα, Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας, Γενικὴν Διεύθυνσιν Τύπου καὶ Ραδιοφωνίας, Γραφεῖον Μελετῶν, Ἰπηρεσίαν ἀνταποκρίσεως μετὰ τῶν Γερμανικῶν Πολιτικῶν Ἀρχῶν, Ἰπιτροπὴν Συνδέσμου μετὰ τῶν Γερμανικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, Ἰπιτροπὴν Συνδέσμου μετὰ τῶν Ἰταλικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν.

Ι. Ἰδιοτελῆ τινα πρόσωπα ἐμμεταλλεύμενα τὴν κρίσιμον περίοδον ποὺ διατρέχει ἡ Πατρίς μας, προσπαθοῦσιν ἀπὸ τινος νὰ ἐνσπείρωσι ζιζάνια μεταξὺ τοῦ Ἰλληνικοῦ Λαοῦ μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀποκομίσωσι ἀτομικὰ ὀφέλη.

Πρὸς τοῦτο ἐξέλεξαν τὸν δρόμον νὰ ἐμμεταλλευθῶν τὸ Ἰλληνικὸν Βλαχικὸν στοιχεῖον. Ἰνόμισαν, δηλαδή, ὅτι ἐπιήλθε ἡ στιγμή νὰ σκυλευθῶσι τὴν Ἰλλάδα, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ Ἰλλάς ὀσαδῆποτε πλήγματα καὶ ἂν ὑποστῆ δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ νὰ φωσφορίζῃ καὶ τέλος θὰ ξαναλάμψῃ ἔτι φαεινότερα, διότι τῆς ἀξίζει.

Τὸ Βλαχικὸν στοιχεῖον συνδέεται μὲ τὴν Ἰλλάδα διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἰχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν εὐρείαν καὶ ἠρωϊκὴν συμμετοχὴν

του τόσον εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὅσον καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀπελευθερωτικούς πολέμους, πλούσιαν συμβολὴν εἰς τὰ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέλος ἐξέχουσαν συνειργασίαν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάδειξιν τοῦ Τόπου.

Ὁ ἐθνομάρτυρ Πήγας Φεραῖος, ὁ πολιτικὸς Κωλέττης, οἱ ἀρματωλοὶ τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου Βλαχάδας, Νικοτσάρας καὶ ἄλλοι, οἱ ἐθνικοὶ εὐεργέται Ἀβέρωφ, Σίνας, Τσοῖτσας, Στουρνάρας καὶ ἄλλοι, οἱ ποιηταὶ Ζαλοκώστας, Κρυστάλλης, Χρηστοβασίλης, οἱ καθηγηταὶ Πανταζίδης καὶ Λάμπρος εἶνε ἅπαντες Ἕλληνες Βλάχοι.

Ἐκ τῶν νεωτέρων Βλάχων πλείστοι ὄσοι ἐσταδιοδρόμησαν, καταλαβόντες ὑψίστας θέσεις.

Αἱ ἀνωτέρω περραμιναὶ τῶν παλαιωτέρων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων Βλάχων, πρέπει νὰ πείσουν πάντα δύσπιστον, ὅτι αἱ προσπάθειαι ἐκμεταλλεύσεως τῆς προσωρινῆς δυστυχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ δὲν θὰ ἀποδώσι καρποφόροι, οἰωνοὶ μέσων καὶ ἂν γίνῃ χρῆσις. Δὲν εἶνε δυνατόν οἱ Ἕλληνες—Βλάχοι ν' ἀρνηθῶσι τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων των καὶ νὰ περιπλακῶσιν εἰς περιπετείας, εἰς ἃς οἱ ἐκμεταλλευταὶ ἄνευ ἔρματος καὶ μὲ ὑπάτους κατευθύνσεις τοὺς ὀδηγοῦν.

II. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος πρὸ τῆς ἐσκεμμένης ὡς ἀνωτέρω ἀποπειρας των, πρέπει νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπασαν τὴν δυναμικότητά του, ἰδίᾳ σήμερον, πού διέρχεται τὴν κρίσιμον καμπήν, ἵνα ἀντιδράσῃ τελεσφόρως. Δὲν ἀντέδρασε μέχρι σήμερον, οὐδὲ ἐσκέφθη ν' ἀναφέρῃ τ' ἀνωτέρω, καθ' ὅσον οἱ Βλάχοι εἶνε ἀγνοοί Ἕλληνες ἢ διαφερόντες τῶν λοιπῶν ἢ μόνον κατὰ τὸν τύπον τῆς καταγωγῆς. Ὡς γνωστόν, ἦσαν καὶ εἶνε ἰσότημοι κατὰ πάντα Ἕλληνες, εἰς τὴν συνείδησιν, εἰς τὸν χαρακτῆρα, εἰς τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν Ἑλληνοπρέπειαν.

ΠΡΟΣ ΤΟΤΤΟ ΑΠΑΙΤΩ

ὅπως ἅπασαι, γενικῶς, αἱ Ἀρχαὶ δεικνύουσι πυγμὴν καὶ σθεναρότητα ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν Νόμων, ἔναντι ἐκείνων, οἵτινες, ὑπὸ τὴν δῆθεν εὐνοίαν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς, προβαίνουν εἰς παρανομίας (ἀντικαταστάσεις Κοινοταρχῶν, κλείσιμον σχολείων).

Ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν ἁπάντων τῶν Κρατικῶν ὑπαλλήλων ἐπὶ τῶν κάτωθι:

— Νὰ ἐπιλύωσι τὰ ἀπασχολοῦντα τοὺς Βλάχους ζητήματα μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἀμεροληψίαν.

— Νὰ μὴ παραλείπωσι νὰ ἐκδηλώνωσι πρὸς τούτοις καὶ ἐξηγῶσι συγχρόνως ὅτι ἡ προσωπομῖα «Βλάχοι» δὲν εἶνε τι διακριτικὸν ἢ ἐπίμεικτον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι ἅπαντες εἴμεθα Ἕλληνες καὶ ἔχομεν προσφέρει καὶ προσφέρομεν ἐξ ἴσου τὰς ὑπηρεσίας μας καὶ τὸ αἷμα μας ἀκόμη, διὰ τὴν ταλαιπωρημένην Πατρίδα μας. Ἰδιαιτέρως τὰ ὄργανα ἀσφαλείας νὰ ἐνεργῶσι μετὰ συνέσεως καὶ μεγάλης συντηρητικότητος καὶ νὰ μὴ πέττωσι θύματα ἐσκεμμένων σκευωριῶν, κινούμενα μὲ ὑπερμετρον ζῆλον ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των.

— Νὰ παύσῃ τελειωτικῶς πᾶσα ἄλλη προσωπομῖα θίγουσα τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόστασιν τῶν Βλάχων, κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν ἐγγράφων ὡς καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις ἐπισήμους ἢ μὴ. Μία εἶνε ἡ προσωπομῖα «Βλάχοι».

III. Τὰ Ἑπουργεῖα καὶ αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις ν' ἀσχοληθῶσιν ἰδιαιτέρως μὲ τὰς περιοχάς, ἐνθα κατοικοῦσι Βλάχοι, διὰ τὴν ἀποστολὴν Κρατικῶν λειτουργῶν μὲ εὐρύτητα ἀντιλήψεως, ἀμεροληψίας καὶ ἰκανότητα πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἐκκρεμῶν καὶ ἀναφυομένων ζητημάτων, τῶν Βλάχων.

Νὰ ἐπιληφθῶσιν ἀμέσως τῆς μελέτης καὶ λάβωσι ἅμεσα μέτρα πρὸς ἐπίλυσιν τῶσων τῶν γενικῶν, ὅσων καὶ τῶν τοπικῶν ζητημάτων τῶν Βλάχων πρὸς ἀνακούφισιν των.

IV. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄνω κατευθύνσεων τὰ Ἑπουργεῖα, αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις νὰ ἐκδώσωσι τὰς διαταγὰς των καὶ νὰ παρακολουθῶσι μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν ἐκτέλεσίν των.

Οὕτω μόνον θὰ κατορθώσωμεν νὰ συγκερατῶσωμεν τὴν συνεκτικότητά μας καὶ νὰ ἀντιδράσωμεν εἰς κάθε ἐχθρικήν προσπάθειαν κατὰ τῆς Πατρίδος μας, ἐν ᾧ συγχρόνως θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ μᾶς ἐκτιμῆσωσι καὶ θαυμάσωσι οἱ Στρατοὶ Κατοχῆς κατὰ τὴν προσωρινὴν αὐτὴν δύστηνον περιόδον ποῦ διερχόμεθα.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΤΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Αἱ δύο αὐταὶ διαταγαί, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τοὺς Νομάρχας ἐγκύκλιος ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Θεσσαλίας, καὶ εἶχον σπουδαιότητα ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν φιλοπατρίδων Θεσσαλῶν, οἵτινες ἀντελήφθησαν τὴν ἔννοιαν τῶν ἐγκυκλίων διαταγῶν μου καὶ συνησθάνθησαν τὰς ἀπορροούσας δι' αὐτοὺς ὑποχρεώσεις.

Ἄλλως τε αἱ συστάσεις μου ἔτεινον εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐθνικὴ ἐνότης, εἰς τὸ ν' ἀντιτάσσεται σθεναρὰ ἀντίστασις εἰς τὴν βίαν καὶ τὰς αἰσθησιαστικὰς τῶν κατακτητῶν καὶ τῶν εὐνοουμένων των καὶ εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσωμεν τὸ Βλαχικὸν στοιχεῖον νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰς σκευωρίας τοῦ Διαμάντη καὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν. Ἀποδείξεις τῶν ἀνωτέρω ὅτι κατενόησαν τὴν ἔννοιαν τῶν ἐγκυκλίων καὶ ἤρχισαν νὰ ἀγρυπνοῦν κατὰ παντὸς προπαγανδιστοῦ ἀποτελεῖ ἡ ἐπομένῃ ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τοῦ δικηγόρου κ. Μάντζαρη ἀπευθυνθεῖσα διὰ τῆς ἐφημερίδος «Νέος Ἀγὼν» τῆς Καρδίτσης τὴν 25.4.1942.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κον ΠΡΩΘΥΠΟΤΡΓΟΝ

Σεβαστέ μοι Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ ἀπὸ 13 Μαρτίου 1942 διάγγελμά σας, σχετικῶς μὲ τὴν φθοροποιὸν προπαγανδαν, ποῦ γίνεται εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν μὲ συνεζίνησε βαθύτατα. Ἐχω πεποίθησιν ὅτι τὴν αὐτὴν συζήτησιν ἠσθάνθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ Ἕλληνες τῶν ἄνω Ἑλληνικῶν Τμημάτων καὶ ἴσως ὀλίγοι, πάρα πολὺ ὀλίγοι, ποῦ μποροῦν νὰ μετρηθοῦν εἰς τὰ δάχτυλα τῆς μᾶς χειρὸς, δὲν ἠσθάνθησαν μὲν τὴν συζήτησιν καὶ τὸν παλμόν, ποῦ ἀναστῆδᾷ εἰς κάθε Ἑλληνικὴν ψυχὴν, ἠσθάνθησαν ὅμως, ἐὰν εἶχον κόκκον φιλοτιμίας, αἰσχύνῃν διὰ τὰς κατὰ τῆς ὥραίας μας καὶ ἀθανάτου Ἑλλάδος ἀσχημίας των, εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ εὐτελεῖς ὑπολογισμοὺς προέβησαν.

Ἐὰν οἱ εὐάριθμοι οὔτοι, οἱ εὐκόλως παρασυρθέντες ἀπὸ ταπεινά

συμφέροντα δὲν ἐκοκκίνισαν καὶ δὲν κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπῆ καὶ δὲν μετενόησαν ἢ δὲν μετανοοῦν διὰ τὰς ἐνεργείας των αὐτὰς, εἰς τὰς ὁποίας ὅπως ἢ ἀνακοίνωσίς σας τονίζει, προβαίνουν, ἰδίως τώρα, πού ἡ γλυκειά μας Πατρίς διέρχεται τίς πῶς δυσχερεῖς καὶ τραγικῆς στιγμῆς, τότε Σᾶς διαβεβαίωθμεν, Κύριε Πρόεδρε, ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ πάρα πολλοὶ Ἕλληνες, ὅτι δὲν θὰ δυνηθοῦν αἱ σκοτεινὰ καὶ εὐτελεῖς ἐνεργεῖαι των νὰ ἐπιτύχουν ἀπολύτως οὐδέν, διότι γνωρίζομεν νὰ χαλυβδώνωμεν, ὑπὸ τὴν προστασίαν, μάλιστα, τοῦ Στρατοῦ Κατοχῆς, τὰ στήθη μας ἔναντι τοιούτων ἐχθρῶν, ὥστε πᾶσα ἐνεργεῖα των νὰ εἶνε καταδικασμένη νὰ πέσῃ εἰς τὸ γενικὸν καὶ αἰώνιον ὄνειδος. Καὶ πάλιν, σεβαστέ Πρόεδρε, Σᾶς σφίγγω θερμότερα τὸ χέρι καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ τὴν ἰδίαν θέρη καὶ ὅμοιον ἐθνικὸν σφρίγγος ὅλοι γενικῶς οἱ Θεσσαλοὶ, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες Σᾶς παρακαλοῦν νὰ θεωρήσῃτε ὅτι ἰδίως τώρα, πού ἡ Πατρίς μας δοκιμάζεται μὲν, ἀλλ' ἐλπίζει, βασιμῶς ὅτι δὲν θὰ βλαθῇ, ὅλοι αὐτοὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ μὴ ἀφήσουν οὔτε τώρα, οὔτε ποτέ, οἰανδήποτε προπαγάνδα μὲ οἰανδήποτε ὀνομασίαν, στρεφόμενην κατὰ τῆς Ἑλλάδος μας, νὰ προχωρήσῃ.

Μετὰ σεβασμοῦ

Ἄλ. Μάντζαρης, δικηγόρος

Ἡ ἀπήχησις τῶν διαταγῶν μου παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς, καταφαίνεται καὶ ἀπὸ κύριον ἄρθρον τῆς Ἡμερησίας ἐφημερίδος «Θῆραξ» Τρικάλων, τῆς 25 Ἀπριλίου 1942 ὑπὸ τὸν τίτλον «ΚΑΙ ΔΙ' ΕΝΑΡΙΕΣΤΕΡΩΝ ΜΕΣΩΝ» ἔχον οὕτω:

Ἡ ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου δικηγόρου κ. Μάντζαρη πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργόν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσιεύσαμεν χθές, ἀποτελεῖ θαυμάσιον καταπέλτην κατὰ τῶν μισθάρνων ὀργάνων τῶν ξένων προπαγανδῶν, περὶ τῶν ὁποίων μὲ τόσην σαφήνειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τόσην παραστατικότητα ὁμίλησε ἡ πρωθυπουργικὴ ἐγκύκλιος.

Ἡ εὐγλωττος ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μάντζαρη ἐρμηνεύει τὸ κοινὸν αἶσθημα καὶ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐπίγνωσιν τῆς σημασίας τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ δούλοι τοῦ Μαιμωνᾶ διενεόθησαν νὰ καταφέρουν κατὰ τῆς ἐνότητος τοῦ Ἔθνους εἰς τὰς σημερινὰς κρίσιμους στιγμᾶς.

Ἀπληγεῖ ἡ ἐμπνευσμένη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μάντζαρη τὴν ἀκλόνητον ἐμμονὴν τῆς Ἑλληνικῆς συνειδήσεως εἰς τὰ μεγάλα ἐθνικὰ Πειρωμένα. Τὴν πίστιν καὶ προσήλωσιν τῶν ἀγνῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἀποπειράται ἡ μίσθαρνος προπαγάνδα νὰ διαφθείρῃ, δὲν κλονίζει τὸ παράπαν ἡ δολοπλόκος προπαγανδιστικὴ προσπάθεια. Ἡ ἐδραία καὶ ἀσάλευτος πίστις, ἰδίᾳ ἐκείνων τῶν μεγαλωνύμων Ἑλλήνων, πρὸς τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ σπειρα τῶν ἐκμεταλλευτῶν διὰ νὰ τοὺς πειθαναγκάσῃ εἰς φαινομενικὴν ἔστω, καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιφανειακὴν μόνον προσέγγισιν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ σαφῆς καὶ ἐμπεριστατωμένη, ἐπιβλητικὴ καὶ μεγαλοπρεπής. Διὰ νὰ θάψῃ τὴν καταχθονίαν προσπάθειαν εἰς τὰ τρίσθαια τοῦ Ἄδου καὶ νὰ βροντοφωνήσῃ τὸ ἀκατάβλητον τῆς Ἑλληνικῆς συνειδήσεως.

Ἡ πίστις αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἀκμαιότητα τῆς

άνοχης της διὰ τῆς παθητικῆς μόνον ἀντιδράσεως. Διὰ τῆς περιφρο-
νήσεως τῶν δακτυλομετρουμένων ἐκμεταλλευτῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν παρε-
ξηγήσεων καὶ ἰδίως δολοπλοκιῶν τῶν καταχθονίων μισθάρνων. Ἄλλ' ἢ
ἐγκύκλιος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ τὰ διασαφηνίζει ὅλα.

Ἡ εὐγένεια καὶ εὐμένεια τῶν στρατευμάτων Κατοχῆς πρὸς τὸν
Ἑλληνικὸν Λαὸν ἐξεδηλώθη ἤδη καὶ ἐκδηλοῦται καθημερινῶς... Τὴν
ἐθνικὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἀνεγνώρισαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς
τὰ στρατεύματα Κατοχῆς, ὅτι οὐδέποτε διενόηθησαν νὰ τὴν θίξουν...
Δι' ὧλων τῶν φιλονόμων καὶ ἐπιτρεπτῶν μέσων... Διὰ νὰ λάβουν τὰ
μίσθαρα ὄργανα τὸ προσήκον μάθημα ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν σκληρὰν
δι' αὐτὰ πραγματικότητα καὶ ν' ἀπελπισθοῦν, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ δια-
φθεύρουν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν γνη-
σιωτέρων Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ κατόπιν τῶν ληφθέντων μέτρων ἐκορυφώθη ἡ ἀντίδρασις
κατὰ τῶν Διαμαντήδων καὶ κατὰ τῶν Λεγεωναρίων, περιωρίσθη ση-
μαντικῶς ἡ δρᾶσις τῶν ἐκβιαστῶν Λεγεωναρίων. Τέλος ἐπετεύχθη ἡ
ἀπομάκρυνσις τοῦ Διαμάντη ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτο-
τρόπως διελύθησαν καὶ οἱ Λεγεωνάριοι, οἵτινες κυρίως ἀνέμενον τρῶ-
φιμα, ἅτινα ὑπισχεῖτο ὁ Διαμάντης ὅτι θὰ ἔφερε ἐκ Ρουμανίας.

Εἰς τὴν περιφέρειαν Βερροίας ἡ δρᾶσις τῶν Κουτσοβλάχων ἔπει-
νε εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν πάσης ἀνθελληνικῆς δράσεως, ἰδίως τῆς Βουλ-
γαρικῆς. Πάντες ἀπεδείχθησαν δηλητηριώδεις ὄφεις μέσα εἰς τοὺς κόλ-
πους τῆς φιλοξενίᾳ Ἑλλάδος, αἱ δὲ φιλοφρονητικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν
δὲν ἦσαν ἢ καθαρὰ ὑποκρισία διὰ νὰ προσπορίζωνται τὰς ἐκ τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ Δημοσίου παροχὰς (Γεωργικὸς κλήρος — ἐκλογή σχολείου καὶ
διδασκάλων κλπ.) χωρὶς νὰ ἀρνοῦνται τὰς ἐκ Ρουμανίας ἀπολαύσας καὶ
διὰ νὰ δύνανται ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων.

Εἰς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπιθεώρησιν Νομαρχιῶν ὑπῆρχον ἄφθονα
στοιχεῖα κατὰ τῶν Βλάχων τῆς Βερροίας, ἅτινα φιλότιμοι καὶ πατριῶ-
ται ἀξιοματικοὶ καὶ πολῖται ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένην καθοδήγησιν τοῦ
συναγματοῦρχου Χρυσοχοῦ περισυνέλεξαν.

Ἄχρι τοῦδε ἐξετέθησαν ἐν πάσῃ συντομίᾳ αἱ παρασχεθεῖσαι ἐθني-
καὶ ὑπηρεσίαί ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐμοῦ. Πλὴν τούτων κα-
τεβλήθησαν καὶ ἕτεραι ἀκατάπαυστοι ἐνέργειαι, τείνουσαι νὰ τηρήσω-
σιν ὑψηλὰ τὸ γόητρον τῆς Πατρίδος μας. Ἄπασαι αὗται εἶνε σύμφω-
νοι καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν δέκα ἄρθρων τῆς πίστεώς μας, ἀπὸ τοῦ
ὁποῖον πλάσιον δὲν ἀπεμακρύνθη.

Α'

Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν ἐ-
κυμάτιζε ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μόνον ἡ Γερμανικὴ Σημαία, ὡς ἐκυμάτι-
ζε καὶ εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ ἀξιώσω ἀπὸ
τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπιτραπῆ ὅπως ὑψωθῆ ἐπὶ τῆς
Ἀκροπόλεως ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία, ἄφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὑψωθῆ ἡ Κυανόλευ-
κος εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, χωρὶς νὰ εἶνε ὑψωμένη ἄλλη τις σημαία

διότι εἰς τὰ Ἀνάκτορα ταῦτα ἐστεγάζετο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις. Ταῦτα πάντα ἐπετύχωμεν εὐκόλως.

Β'

Ἦσαυτως ἐπετύχωμεν, ὡς προεξετέθη, τὴν ὀργάνωσιν Διλοχίας Εὐζώνων ἐκ 300 ἀνδρῶν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς τιμητικὴ φρουρὰ τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου.

Ἐπειδὴ ἐγκατεστάθη φρουρὰ εἰς τὸν Ἀγνώστου Στρατιώτην ἐκρίθη σκόπιμον ν' ἀποδίδωνται αἱ προσήκουσαι τιμαὶ κατὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ ὑποστολὴν τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, πρᾶγμα ὅπερ ἐξετελεῖτο καὶ παρῆχε ἀρκοῦσιν ἱκανοποίησιν καὶ παρηγορίαν παρὰ τῷ λαῷ, ὅστις μετ' ἀπεριγράπτου εὐλαβείας καὶ συγκινήσεως ἀλλὰ καὶ λιαν ἐπιδεικτικῶς παρηκαλοῦβει τὰς διατυπώσεις καὶ ἰδιαιτάτα τὴν ὑποστολὴν τῆς Σημαίας.

Ἡ τοιαύτη ἐθνικὴ ἱεροτελεστία ἐγένετο ἐνώπιον μεγάλου πλήθους συγκεντρωμένων εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου, εἰς τὰς ἐκατέρωθεν ὁδοὺς καὶ ἀκόμη εἰς τὴν πλατεῖαν Συντάγματος καὶ ἔτι μακρύτερα. Αὕτη ἐδῶκε τὰ στήθη πάντων, νομιζόντων ἑαυτοὺς ἐλευθέρους πρὸς στιγμὴν, ἀνεπτέρωνε τὸ φρόνημα καὶ ἐνέπνεεν ἐλπίδας ὡς καὶ ρίγη συγκινήσεως εἰς τὰ ἀναρριπίσματα τῆς Κυανολεύκου.

Τὸ τοιοῦτον ἀντελήφθησαν οἱ Ἴταλοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ἀρχίθην ἀπήρесе τὸ παραχωρηθῆν παρὰ τῶν Γερμανῶν προνόμιον τοῦτο καὶ ἔνεκα τούτου ἀπηγόρευσαν τὴν ἀπόδοσιν τιμῶν εἰς τὴν Σημαίαν μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι παρεκωλύετο ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ κίνησις τῶν ὀπλιτῶν τῶν καὶ ἠπειλεῖτο ἡ διασάλευσις τῆς τάξεως.

Γ'

Διὰ τὰς πόλεις τῆς Κρήτης καὶ Μακεδονίας, ἦτοι τῶν Γερμανοκρατουμένων ἐπαρχιῶν μας, ἐπετύχωμεν νὰ γίνωνται συγκεντρώσεις, δοξολογίαι καὶ νὰ ἀδεται ὁ Ἑθνικὸς Ὕμνος, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἠρέσκοντο εἰς τὸν Ἑθνικὸν ἑορτασμὸν καὶ ἐπεδοκίμαζον πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ἐθνικῆς μας ὑψηλοφροσύνης καὶ τῆς ὑπερφηανείας. Κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν ἀπέστελλον ἀντιπροσωπίαις ἐξ ἀξιωματικῶν Γερμανῶν καὶ ἀκόμη τοὺς μουσικοὺς τῶν ὅπως παιανίσουν τὸν ἐθνικὸν μας ὕμνον.

Διὰ τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα, κατόπι ἐπιμόνων καὶ ἐπιπόνων ἐνεργειῶν ἐπετύχωμεν ὅπως ἐπιτρέπηται ἡ κατάθεσις στεφάνων παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ διαφόρων Συλλόγων καὶ Ὁργανώσεων ἢ ἄλλων ἐτόμων κατὰ τὴν 25 Μαρτίου, τὴν 6 Ἀπριλίου καὶ τὴν 28 Ὀκτωβρίου.

▲'

Ὁ ἐπίλαρχος Παπαδημητρίου Ἰω. κατέθεσεν ἐνόρκως τὴν γησίαν ἑλληνικὴν ἐνέργειαν εἰς ἣν προέβημεν ὅπως πείσωμεν τὸ Γερμανικὸν Στρατηγεῖον ἵνα μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀξιώσιν του «ὅπως ἐπανδρώσωμεν τὰ περὶ τὰς Ἀθήνας ἀντιαεροπορικὰ μας πυροβολεῖα μὲ Ἑλληνας». Ὡς θὰ ἐνθυμείσθε κ. Δικασταί, κατετέθη ὅτι τὸ Γερμανικὸν Στρατηγεῖ-

ον ἀπήλυθον ἔγγραφον πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης (στρατηγὸν Μπάκο) ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔνοιαν:

Ὁ ἀείμνηστος στρατηγὸς Μπάκος κατενόει καλῶς ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπανδρωθῶν τὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβολεῖα δι' Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀνελογίζετο καὶ τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος. Ἔσπευσε νὰ μοὶ ἀναφέρῃ τὸ γεγονός καὶ μοὶ ἐζήτησε τὰς ὁδηγίας μου περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀπέριψα ἀσυζητητὴ τὴν ἀξίωσιν τοῦ Στρατηγεῖου καὶ συνέταξα τὴν σχεδὸν ἔγγραφον ὁπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἣτις εἶχε περίπου ὡς ἑξῆς: «ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀγγλων (συνταυτίσαντες τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν τύχην τῆς Μεγάλης Βρετανίας) καὶ ὡς ἀδελφοὶ ἐνίων ἐκ τῶν ἱπταμένων Ἑλλήνων ἀεροπόρων οὔτε ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ διατάξωμεν, οὔδὲ οἱ διαταχθῆσόμενοι (ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται) δύνανται νὰ συμμορφωθῶν μετὰ τὴν τύχην διαταγῆν μας. Παρακαλοῦμεν τὸν Στρατάρχη ὅπως ἀντιληφθῇ τὴν δυσχερῆ θέσιν ἡμῶν ὡς στρατιωτῶν τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Στρατάρχης Ἄιστ εἰς ἀπάντησιν συνεχάρη τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἐγγράφου τῆς καὶ ἀπήλλαξε πάσης φροντίδος διὰ τὴν ἐπὶ ἀνδρωσιν, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἐτέλει ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀποσταλέντος ἐγγράφου πρὸς τὸν ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ἐπιμιμήσκω τὸ γεγονός διότι ἀποδεικνύεται ἡ στάσις πού ἐτηροῦμεν ἐκάστοτε. Ὡς ἕνας ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς Ἀλβανικῆς Ἐποποιίας τονίζω τ' ἀνωτέρω διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ὅτι ἔμεινα πιστὸς εἰς τὰς ὑποθήκας τῶν νεκρῶν μας καὶ εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος.

Ε'

Αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς ἀκατατόπιστοι ἐπὶ τῆς νοοτροπίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐλάμβανον σκληρὰ μέτρα ἐναντίον τοῦ συνόλου τῆς περὶ ἡμᾶς, εἰς ἣν ἐσημειώθη ἔκτροπον.

Οὕτως οἱ Γερμανοὶ ἐτιμώρησαν ὀλόκληρον τὸν ἀριθμὸν τῶν χωρικῶν διότι δὲν συνέλαβον ὑποπτον πρόσωπον, διελθὸν ἐκ τοῦ χωρίου ἢ διότι εὐρέθη εἰς ἐνεργηθεῖσαν ἔρευναν πεπαλαιωμένον τυφέκιον ἢ φυσίγγιον ἢ φυσίγγια τινὰ ἄνευ ὄπλου.

Διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ διασαλευθεῖσα τάξις εἰς τινὰ πόλιν συνελάμβανον τὸν Δήμαρχον καὶ τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως ὡς ὁμήρους. Ὁμοίως ἔπραττον διὰ νὰ μὴ ἀποκόπηται ἐφεξῆς τὸ καλῶδιον τοῦ στρατιωτικοῦ δικτύου.

Ἐκρίνα καθῆκον μου νὰ κατατοπίσω τὰς ξένας ἀρχάς, ὅτι ἡ λήψις τοιούτων μέτρων τοσοῦτον σκληρῶν καὶ πολλάκις ἀνεπανορθῶτων μᾶλλον ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων δυνατόν νὰ ἔχη, διότι ἡ τιμωρία τοῦ Δημάρχου ἢ τοῦ Κοινοτάρχου δὲν ἐνασκει καμμίαν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς χωρικοὺς. Μόνον ἡ τιμωρία τῶν ὀλιγίστων πραγματικῶν ἐνόχων θὰ θεραπεύσῃ τὴν κατάστασιν. Ἡ δὲ ἀπειλούμενη πурπὸλησις τῶν χωρίων θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπαθλίωσιν τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου. Ἐξαιρῶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅτι ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας μου ἐκάπησα τρία μόνον χωρία.

Μετὰ τινὰ χρόνον παρετηρήθη ἀποκοπὴ τῶν καλωδίων περὶ τὴν

Πρωτεύουσαν. Οἱ Γερμανοὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Δήμαρχον Ἀθηναίων τὰ ὀνόματα 50 προκρίτων, ἵνα κρατηθῶσιν ὡς ὄμηροι, καίτοι τοῖς ἀνέπτυξα ὅτι τὸ καλῶδιον κόπτεται καὶ περισυλλέγεται οὐχὶ διὰ σαμποτάζ ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποφέρῃ κέρδη ὡς βαρύτιμον.

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων, κατετρόμαξεν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀξιώσεως τῶν Γερμανῶν καὶ ἔνεκα τούτου κατέφυγεν εἰς ἐμὲ. Συνέταξα τότε κατάλογον, ὅπου ἰδιοχείρως ἐνέγραφα τὸ ὀνοματεπώνυμὸν μου καὶ ἀκολούθως τὰ τοιαῦτα ὄλων τῶν ὑπουργῶν καὶ εἶπα νὰ συστήσουν εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ συμπληρώσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν πενήτηκοντα ἀπὸ τὸν Κατάλογον τῶν Συνδρομητῶν τηλεφῶνων.

Τὸ γεγονός τοῦτο τοὺς κατέπληξε καὶ συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ συζητήσουν τὸ ζήτημα καὶ νὰ κατανοήσουν ὅτι τοῖς εἰσηγούμεν τὸν ὀρθὸν δρόμον, ὅταν τοῖς ἔλεγα ὅτι δέον νὰ συλλαμβάνωνται οἱ πραγματικοὶ ἔνοχοι. Ἐκτοτε ἐπέδειξαν διαλλακτικότητα καὶ ἦσαν τὰς συνηθείας τῶν σκληρῶν μέτρων. Ὁσαύτως ἐζήτησαν ἐφεξῆς ὀμήρους ἐξ Ἀθηνῶν.

Οἱ Ἴταλοὶ ἀφ' ἑτέρου, ἄλλοτε μὲν ἐζήτουν ἀφορμὰν διὰ νὰ ἐδικηθοῦν τοὺς ἀσυγγνώστους, κατ' αὐτοὺς νικητὰς τῆς Ἰταλίας, ἄλλοτε δὲ προέβαινον εἰς διώξεις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου ἀναιτίως καὶ παραλόγως. Οὕτω πολλοὺς ἐκ τῶν ἀφανῶν ἡρώων τῆς IX Μεραρχίας, καταγομένους ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατετυράνουν ἀπηνῶς καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἐνήγγυον πιέσεις ἀφορήτους.

Ἡ ἀδικοπραγία καὶ ἡ λεηλασία ἦσαν συνήθη φαινόμενα, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι εὔρισκον ἀποκεκρυμμένα ὄπλα.

Διὰ πάντα ταῦτα διεμαρτυρόμην ἐντόνως προφορικῶς καὶ ἐπηκολούθει ἔγγραφον διαμαρτυρία, ἣτις διεβιβάζετο πρὸς γνῶσιν καὶ εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀρχάς, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ φιλοτιμῶσω τοὺς Ἰταλοὺς ὅπως μὴ διδῶσιν ἀφορμὰς, καθὼς δὲν ἔδιδον οἱ Γερμανοί.

Εἰς τὴν ἐπαρχία Καστοριάς ἐσημειώθησαν ἔκτροπα, ἄνευ προηγούμενου, κατόπιν διαβολῆς καὶ συκοφαντίας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες εἶχον καὶ τινὰς Ἰταλοὺς, μίσθαρνα ὄργανα.

Τοιαῦτα ἦσαν:

α) Εἰς τὸ Νεστόριον (Καστοριάς) συνελήφθησαν δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὑπηρετοῦντες ἐκεῖ ἀφοῦ προηγουμένως ἐνηργήθη αἰφνιδιαστικῆ ἔρευνα εἰς τὰς κατοικίας των πρὸς ἀνεύρεσιν ὄπλων. Ἡ ἔρευνα, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπέβη ἄκαρπος. Ἐν τοσοῦτῳ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ κρατητήριον καὶ ἐδάρθησαν μέχρις αἱματώσεως.

Ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως ἀνετράπη, ἀνασκαφέντων διαφόρων μερῶν τοῦ Ναοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν δῆθεν κεκρυμμένων ὄπλων, ἅτινα δὲν ἀνευρέθησαν παρὰ τὰς θετικὰς δῆθεν πληροφορίες τῶν Ἰταλῶν.

Ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ ἐφημερίου ἐδάρθη τόσον ἀνηλεῶς, ὥστε ἀπεσπᾶσθησαν τρίχες τῆς κεφαλῆς του εἰς χεῖρας τῶν δερόντων αὐτὸν καὶ προεκλήθη αἱμορραγία (ρινός, στόματος) καὶ αἱματουρία.

Εἰς τῶν κατοίκων, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς κακώσεις ἠυτόκτονησε.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Νεστορίου, δραπετεύσας ἵνα ἀποφύγῃ τὰ βασανιστήρια συνελήφθη.

β) Εἰς τὸ χωρίον Πεντάδρουσον, δύο χωρικοὶ παρεφρόνησαν καὶ ἀρ-

κατοὶ κατέστησαν ἀνίκαντοι πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν, συνεπεία τῶν ἀνηλεῶν δαρμῶν.

Εἰς τοὺς κατοίκους τούτου ἀπεδόθη ἡ κατηγορία ὅτι ἦσαν Ἄγγλόφιλοι καὶ ὅτι ἦσαν κάτοχοι ὄπλων.

γ) Εἰς τὸ χωρίον Καλοχώριον πολλοὶ κάτοικοι ἐκακοποιήθησαν.

δ) Εἰς τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν, ὁ ἐκεῖ Πρόεδρος Κοινότητος μὲ ἠράκλειον σωματικὴν διάπλασιν κατέστη ράκος ἀπὸ τοῦς ἀνηλεεῖς δαρμούς.

Διὰ τοὺς συλλαμβανομένους, ὡς ἀνωτέρω ἐχρησιμοποιοῦντο ἀρπάγαι διὰ τοὺς λαιμούς των, σιδηρὰ μέσα διὰ τοὺς ὀδόντας καὶ τὰς σιαγόνας καὶ χειροπέδες. Εἰς τοὺς δαρμούς καὶ τὰ βασανιστήρια ἐχρησιμοποιοῦντο Βούλγαροι, προθυμοποιούμενοι εἰς τοῦτο. Οὗτοι ἦσαν συνήθως καὶ οἱ καταδόται.

ε) Ἡ ἐξ Ἱεροπηγῆς ἀδελφὴ τοῦ ταγματάρχου πυροβολικοῦ Κρασάκη, ὀδηγηθεῖσα εἰς χωρίον Μεσοποταμίαν ἐδέρετο καθημερινῶς διότι ὁ ἀδελφός της ἐτύγχανεν ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

στ) Ὁ ἐκ Μεσοποταμίας Δαμιανὸς Ἀπαντίδης, κληθεὶς παρὰ τοῦ ἐκεῖ λοχαγοῦ Ἴταλου, ἐξηναγκάσθη νὰ υπογράψῃ δήλωσιν διαφεύδουσαν τὴν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸ Φρουραρχεῖον Καστοριάς αἴτησίν του, ἣν ὑπέβαλε ἀπὸ μίσος κατὰ τοῦ Ἴταλικοῦ. Αὐτονόητον ὅτι συγκατένευσε διὰ νὰ υποβάλῃ τὴν δευτέραν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτέθη ὁ βρόχος εἰς τὸν λαιμόν του!

Τὰς ἀνωτέρω ὀμότητας ἐπληροφορήθην ἀπὸ ἀναφορὰν τοῦ Νομάρχου Καστοριάς κ. Παπαδάκη, ὅστις εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ προστατεύσῃ, πάσῃ θυσίᾳ, τοὺς Καστοριεῖς καὶ ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ πέσῃ ἀγωνιζόμενος εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐπάλξεις. Ὁ Νομάρχης οὗτος προθύμως ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν μὲ τὴν δήλωσίν του ὅτι «θεωρεῖ συνεχιζόμενον τὸν ἐν Ἀλβανίᾳ πόλεμον».

Μόλις ἔλαβον τὴν ἀναφορὰν τοῦ Νομάρχου Καστοριάς, συντάξαζ τὸ ἐπόμενον ἔγγραφον διαμαρτυρίας πρὸς τὴν Ἴταλικὴν πρεσβείαν:

Ἄριθ. 6532

Περίληψις: Περὶ ἀπανθρώπων διωγμῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ Καστοριάς στοιχείου.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φέρῃ ὑπ' ὄψει τῆς Βασιλικῆς Ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἐπόμενα:

Ὡς ἐπισήμως ἀναφέρεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν ταύτην, τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Νομοῦ Καστοριάς τάγμα ἐρεῦνης τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ, συνεργαζόμενον καὶ ἐξωθοῦμενον παρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ στοιχείου, ἐφαρμόζει εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν διωγμοὺς καὶ βασανιστήρια, τὰ ὁποῖα εἰς οὐδεμίαν σχεδὸν ἐποχὴν ἐσημειώθησαν τόσον ἀπηνῶς εἰς βάρος ἀνθρώπων.

Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸ μῖσος καὶ ἡ ὀργὴ τῶν Βουλγάρων θὰ ἠδύναντο νὰ τοὺς κατευθύνουν εἰς πράξεις τόσης ἀγριότητος οἷα αἱ μέχρι αἱματώσεως καὶ μέχρις ἐξαναγκασμοῦ εἰς αὐτοκτονίαν, κακοποιήσεις γερόντων, παίδων ἱερομένων, γυναικῶν. Τὰ ἱερὰ τῶν Ναῶν καταπατήθησαν, ἀνετράπησαν, ἀνεσκάφησαν καὶ περιεφρονήθησαν.

Ἡ ἐξιστόρησις τῶν δεινοπαθημάτων τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Νεστορίου, Πενταβρύσου, Καλοχωρίου, Ἁγίας Κυριακῆς, Μεσοποταμίας, προξενεῖ φρίκην.

Ἡ παρώθησις ἐνίων ἰταλικῶν ὀργάνων εἰς τοιαύτας ἀνηκούστους πράξεις ἐκ μέρους τῶν Βουλγαροφάνων, παγκοίως γνωστῶν ὅτι ἐπιδιώκουσι παλαιόθεν ἐκ μίσους, τὴν ἐξολόθρυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὴν διαρπαγὴν τῆς περιουσίας τούτου, οὐδεμίαν ἐλαφρυντικὴν κρίσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τύχη ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας.

Κατόπι τῶν ἄνω ἢ ἑλληνικῆ Κυβέρνησις διαμαρτυρομένη ἀπευθύνει φερμὴν ἔκκλησιν πρὸς τὴν Βασιλικὴν Ἱταλικὴν Ἀντιπροσωπίαν, ὅπως μεσολαβήσῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς, ἵνα ἀποκατασταθῇ τὸ στοιχειῶδες, πλὴν μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας ἑλληνικὸν τοῦτο δίκαιον.

Εἰς ἣν περιπτώσιν δὲν ἤθελον ληφθῆ ἄμεσα καὶ ἀποτελεσματικὰ μέτρα διὰ τὸν κολασμὸν καὶ τὴν κατάπαισιν τῶν σημειωθεισῶν βαρβαροτήτων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ αἰσθήματος ἀσφαλείας καὶ τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, ἢ Ἑλληνικῆ Κυβέρνησις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ εἶνε δυνατόν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Ἀρχήν.

Ἡ ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας παραμονὴ εἰς τὴν ἀρχὴν Ἑλλήνων φερόντων τὸν τίτλον τοῦ Κυβερνήτου θ' ἀποτελῆ προδοσίαν καὶ ἄρνησιν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὡς Ἕλλην στρατιώτης, ζήσας καὶ τὴν ζωὴν τοῦ μαχητοῦ εἰς περισσοτέρους πολέμους δὲν εἶνε δυνατόν νὰ διαπράξῃ τοιαύτην προδοσίαν. Ὑπερηφάνως καὶ καρτερικῶς θὰ βιάσῃ καὶ αὐτὸς τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ἀγωνίας, ὡς ὁ ἔσχατος Ἕλληνας, μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἐπισυνάπτομεν προσηρημένως πίνακα τῶν ἀνηκούστων ἐκτρόπων.

Ἀθήναι, τῆ 7 Ἀπριλίου 1942

Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ. Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον ἀνεκοίνωσα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐνεποίησε μεγάλην αἴσθησιν. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης εἶνε εὐνόητος.

Ἡ τρηθεῖσα παρ' ἡμῶν στάσις ἔναντι τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς ἀποδεικνύεται ἐξ ὅλων τῶν ἐγγράφων καὶ ἐν ὅλῃ τῆς τῆ ἐκφάνσει ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἔγγραφου, ὅπερ ἀπέδωκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.

Ὡσαύτως ἀποδεικνύεται ἡ σθεναρὰ καὶ ἀξιοπρεπὴς ὑποστήριξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Μὲ ἄλλους λόγους εἵχομεν κύριον μέλημα ὅπως μὴ ἀδικῆται ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς καὶ νὰ μὴ καταπιέζηται συμφῶνως μὲ τὰς ἀρχὰς μας. Δὲν θὰ ἐξάρω τὸ γεγονός ὅτι συμμεριζόμεθα τὰ μαρτύριά του, διότι εἶνε γνωστὸν.

ΣΤ'

Τὸ θρασὺ τόλμημα τῶν Βουλγάρων νὰ προβοῦν εἰς ἀπηνεῖς διωγμοὺς τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ συμπαγοῦς, ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ Δυτικῇ Θράκῃ, στοιχείου καὶ πάντων τῶν

δυναμικῶν προσώπων, ἐφείλκυσε ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον μας. Δὲν ὁμιλῶ διὰ τὰς Διοικητικὰς, Δικαστικὰς καὶ Ἀστυνομικὰς Ἀρχὰς τῶν μερῶν ἐκείνων, διότι ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των καὶ ἔσπευσαν εἰς Ἀθήνας.

Τὸ σπουδαιότερον ζήτημα ἦτο, ὅτι δυνάμει τῆς συναφθείσης ἀνακωχῆς μεταξὺ Γερμανῶν καὶ στρατηγοῦ Μπακοπούλου, αἱ διοικητικαί, δικαστικαὶ καὶ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ ὤφειλαν νὰ παραμείνουν εἰς τὰς θέσεις των, πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐκεῖ πληθυσμοῦ.

Ἐμερίμνησεν ὅθεν διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν ἀρχῶν εἰς τὰς θέσεις των, πρᾶγμα ὅπερ ἐπέτυχε, ὡς ἐπέτυχε νὰ διορισθοῦν καὶ Νομάρχαι εἰς τοὺς Νομοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, μέχρι Νέστου. Εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην δὲν ἐπετράπη εἰμὴ εἰς Διδυμότειχον.

Ἡ ἔγκρισις αὕτη ἀπέβη ἀνεκτέλεστος, διότι οἱ Ἴταλοι ἀντέδρασαν ζωηρῶς καὶ οὕτως ἀνεκλήθη ἡ ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν ἄδεια.

Ζ'

Κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1941 αἱ Βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ προέβησαν εἰς σφαγὰς καὶ θηριωδίας ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου τῶν περιφερειῶν Δράμας καὶ Καβάλας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι ὠργάνωνε μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἐπανάστασιν κατὰ τῶν καθεστηκυῶν Βουλγαρικῶν ἀρχῶν.

Αἱ ἐπιδειχθεῖσαι ὠμότητες καὶ βαρβαρότητες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἶνε ἀπερίγραπτοι. Ἐπηρεοῦσθον ἐκτοπισμοὶ τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ πρὸς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀπεγύμνωνον παντὸς συναποκομιζόμενου ἐφοδίου ἢ τιμαλῶν καὶ ἀφ' οὗ ἐληλάτουν τὴν οἰκίαν ἐκάστου.

Τὰ ἀνήκουστα βασανιστήρια τῶν Βουλγαρικῶν θηριωδιῶν ἐξηνάγκασαν πλείστους Μακεδόνας καὶ Θράκας νὰ ἐκπατρισθῶσιν ἐκουσίως εἴτε πρὸς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν, εἴτε πρὸς τὴν Γερμανοκρατουμένην ζώνην τοῦ Ἑβρου, εἴτε διὰ θαλασσίου μέσου πρὸς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἢ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἡ μεγαλυτέρα ἀναλογία κατέφυγεν εἰς Νιγηρίταν καὶ Θεσσαλονικὴν καὶ ἐδημιούργησε προσφυγικὸν ζήτημα ὅπερ ἡ Κυβέρνησις ἀντιμετώπισε τελεσφόρως, ἐπιδείξασα τὴν ὀφειλομένην στοργὴν πρὸς τὰ διωκόμενα τέκνα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο δὲν ἐφείσθη χρημάτων.

Ἡ Κυβέρνησις μόλις ἐπληροφορήθη τὰς ὡς ἄνω σφαγὰς ἤξιωσεν ὅπως διαταχθοῦν οἱ Βούλγαροι νὰ ἐπανέλθουν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας των. Ἐπειδὴ τοῦτο καθίστατο ἀδύνατον ἐζητήσαμεν νὰ ἀποσταλῆ ἐπιτροπὴ τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἥτις νὰ ἐνεργήσῃ ἐμπεριστατωμένας ἀνακρίσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὠμοτήτων ποὺ διέπραξαν εἰς ἄρος τῶν ἀγῶν Ἑλλήνων οἱ Βούλγαροι ἀδίκως καὶ ἀναιτίως μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἀποδειχθῆ ἡ ἀθώότης τῶν Ἑλλήνων. Μετ' ἐπιμόνου ἐνεργείας ἐπετεύχθη ἡ ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἀπὸ Ἑλβετοῦς, Σουηδοῦς, Γερμανοῦς καὶ Ἴταλοῦς μὲ διττὸν σκοπὸν: α) Νὰ ἐνεργήσῃ ἀνακρίσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῶν κατηγοριῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τοὺς Βουλγάρους θηριωδιῶν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων.

6) Νὰ περιβάλῃ τὸς ἀστέγους, τοὺς γυμνητεύοντας καὶ γενικῶς τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας Ἑλλήνας μὲ φάρμακα καὶ ἄλλα χρειώδη.

Τὸ γεγονός τοῦτο θὰ ἔμενεν ἄνευ σημασίας τινός, ἐάν δὲν ἐξηκριβούντο αἱ ὠμότητες τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ φιλονομία τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις τῆς Γερμανικῆς ἐν Ἀθήναις πρεσβείας πρὸς ἡμᾶς.

Τοιοιτοτρόπως ἐπετύχωμεν εἰς τὸν τομέα τοῦτον μίαν νίκην, διαπιστωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

ΤΟ ΕΠΙΣΤΙΤΙΣΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὸ πρόβλημα τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, οὐδέποτε ἀντιμετωπίσθη ἐν Ἑλλάδι ὀξύτερον. Ἡ πολεμικὴ κατάστασις, ἡ ἀβεβαιότης περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν θὰ τερματισθῇ ὁ πόλεμος, ἡ ἐξάντλησις τῶν ὑπαρχόντων μικρῶν ἀποθεμάτων, ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς ἀφαρπαγῆ τιων ἐξ αὐτῶν θεωρηθέντων ὡς λεία πολέμου, ἡ μὴ αὐτάρκεια τῆς Χώρας ἐκ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ ἔλλειψις χερσαίων καὶ θαλασσίων μεταφορικῶν μέσων, ἡ διασάλευσις τῆς τάξεως εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ τὰ προσκόμματα τοῦ παρενέβαλλον αἱ στρατιωτικαὶ τοπικαὶ ἀρχαὶ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐδημιούργησαν ἀπερίγραπτον κρίσιν.

Ὅσᾶν νὰ μὴ ἔφθανον τὰ ἀνωτέρω, προσετέθη καὶ ἡ διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος εἰς 4 οικονομικὰ ζώνας, ἥτοι τὴν Βουλγαροκρατουμένην, τὴν Γερμανοκρατουμένην (Μακεδονίαν, Νήσους Αἰγαίου, Κρήτην), τὴν Ἰταλοκρατουμένην καὶ τὰς αὐτόνομους Ἰονίους νήσους (Προτεκτοράτον). Μεταξὺ τῶν ζωνῶν τούτων δὲν ἐπετρέπετο ἀμοιβαίότης συναλλαγῶν καὶ μεταφορῶν καὶ οὕτως αἱ πυκνοκατοικημένοι Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἀνάλογον περιφέρειαν περισυλλογῆς τῶν προϊόντων καὶ μεταφορᾶς αὐτῶν. Ἦτο ἐπόμενονον, ὅθεν, νὰ ὑποφέρωσιν αὐταὶ περισσότερον ἀπὸ τὴν δευιοτάτην κρίσιν.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἀχαλίνωτος κερδοσκοπία τῶν ἐμπόρων τῆς περιστάσεως συνέβαλλεν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως. Οἱ ἀληθινοὶ ἐπαγγελματῆται ἔμποροι, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ἀσφαλείας, εἴτε διότι δὲν ἠδύνατο νὰ παρακάμψουν τὰ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια τοῦ ἐπαρουσιάζοντο, εἴτε διότι ἀνηρπάζετο μέρος τῶν ἐμπορευμάτων παρὰ τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν κατοχῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξασκῆσουν τὸ ἐπάγγελμά των καὶ συναγωνισθῶσι πρὸς τοὺς κερδοσκόπους. Εὐσυνείδητοι καὶ συντηρητικοὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύωσιν τὰ κεφάλαιά των.

Ἐξεπήγασεν ὅθεν ἡ ὑποχρέωσις μας νὰ ἐπέμβωμεν παρὰ ταῖς Ἀρχαῖς κατοχῆς ὅπως παύσουν αἱ αὐθαίρεσιν τῶν τοπικῶν ὀργανῶν των καὶ ὅπως διευκολυνθῶν αἱ μεταφοραὶ διὰ τῆς παροχῆς ἀδειῶν, ἅς νὰ σέβωνται καὶ αἱ τοπικαὶ ἀρχαί.

Ἐπὶ πλέον ἠσχολήθημεν διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως καὶ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν ἄνευ προηγουμένου κρισιμότητα τῆς ἐπιστιτιστικῆς καταστάσεως, διὰ σειρᾶς δρακοντείων μέτρων, συντελούντων εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Ἐν τοσοῦτω ἡ κρίσις ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ ἔφθασε εἰς τὸ ἀποκορύφωμα κατὰ τὸν φρικτὸν τῆς μνήμης χειμῶνα ἐκεῖνον (1941—1942).

Οἱ κυριώτεροι λόγοι εἶνε οἱ κάτωθι:

α) Οί προνοητικοί καὶ ὀπωσδήποτε διαθέτοντες χρήματα, σκεφθέντες ἐγωϊστικῶς, προέβαινον εἰς τὴν ἀγορὰν σοβαρῶν ποσοτήτων τροφίμων. Συνεπῶς ἡ ζήτησις ἤϋξανεν καὶ προήρχετο ἀνατίμησις τῶν τροφίμων καὶ ἔλλειψις.

β) Οἱ θέλοντες νὰ τοποθετήσουν τὰ χρήματά των ἀσφαλῶς ἐναποθήκευον μεγάλας ποσότητας διαφόρων εἰδῶν, πράγμα τοῦ συνεπέφερε ἔλλειψιν τροφίμων καὶ ὑψωσιν τῶν τιμῶν.

γ) Οἱ κερδοσκόποι ἀπέκρυπτον τὰ τρόφιμα διὰ νὰ δημιουργήσουν τεχνιτὴν ἔλλειψιν καὶ ἀνατίμησιν τούτων.

Οἱ τελευταῖοι διὰ νὰ ἐπιτύχουν παρὰ τῶν παραγωγῶν μείζονας ποσότητας προϊόντων, διέβιδον ὅτι ἤθην ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπέτασσε ἢ θὰ συνεκέντρωνε μεγάλας ποσότητας προϊόντων διὰ νὰ τὰς παραδώσῃ ἤθην εἰς τοὺς εἰσβολεῖς.

Ἐκαναν ὅθεν οἱ καταχθόνιοι οὗτοι ἐπὶ κλησιν τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν παραγωγῶν ὅπως παραδώσωσι εἰς αὐτοὺς τὰ προϊόντα των, ἂν θέλουν νὰ σωθῇ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς, ὃν οὗτοι ἤθην ἐξυπηρετοῦν!

Οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐπίταξιν ἢ συγκέντρωσιν πρὸς χάριν τῶν ξένων στρατευμάτων καὶ διὰ νὰ ἀποδείξουν τὸν πατριωτισμὸν των καὶ τὸ πρὸς τὸν πεινῶντα πληθυσμὸν ἐνδιαφέρον των προσέφερον τὰ προϊόντα εἰς τοὺς κερδοσκόπους.

Ἡ Κυβέρνησις ἀπεδύθη εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα πρὸς διάσωσιν τῆς φυλῆς ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς πείνης ἢ ἐκ τῶν συνεπειῶν τοῦ ὑποσιτισμοῦ συμφώνως μὲ τὰς ἀρχάς της νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν Λαὸν κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκείνας στιγμάς, καθ' ἃς παρετηρήθη πύρρωσις τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων τῶν συνανθρώπων καὶ ὁμοειδῶν πλουσιῶν καὶ πτωχῶν.

Ἡ κυρία μας ὅθεν προσπάθεια ἐστράφη τότε πρὸς 3 κατευθύνσεις.

— Τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς.

— Τὴν αὔξησιν τῶν μεταφορικῶν μέσων καὶ ἐπισκευῆν τῶν ὁδῶν.

— Τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγὴν τροφίμων πειθανακαζομένων τῶν ξένων.

1) Ἡ παραγωγή ἦτο ἐλαχίστη ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν, μέσων καλλιέργειας καὶ κυρίως λιπασμάτων. Ἐν τοσοῦτω κατωρθώθη ἡ διπλὴ καλλιέργεια (θέρος καὶ φθινόπωρον) εἰς Λοκρίδα. Ἐπίσης κατωρθώθη ἡ παροχὴ χαλκοῦ, θείου καὶ πετρελαιοειδῶν διὰ τὰς μηχανὰς (ἀρόσεως, ἀρδεύσεως, ἐλαιοθλίψεως).

2) Τὰ μεταφορικὰ μέσα εἶχον μειωθῆ εἰς τὸ ἐλάχιστον. Κατὰ τὸν πόλεμον ἔλαβε χώραν ἡ ἐπίταξις κτηνῶν, αὐτοκινήτων, διτροχῶν, τετρατροχῶν κλπ. Ἐπικολούθησε ἐπίταξις τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς. Τὸ ἀπομείναντα δὲν ἀπέβιδον ἔλλειψις ὁδῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἔλλειψις ἐλαστικῶν καὶ ἀνταλλακτικῶν. Τὰ θαλάσσια μέσα ἦσαν ἐλάχιστα καὶ ἐστεροῦντο τακτικῆς παροχῆς βενζίνης καὶ πετρελαιοειδῶν.

Ἄπασαι αἱ δυσχερεῖαι ὑπερεκάμφθησαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον δι' ἥρακλείων ἐκάστοτε κυβερνητικῶν προσπαθειῶν πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου.

Ἦσαύτως περιεφρουρήσαμεν τὸ τίμιον ἐμπόριον διὰ νομοθετικῶν μέτρων καὶ ἀπεδώσαμεν σημασίαν εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς μεταφορὰς καὶ οὕτως ἐπετεύχθη χορήγησις εἰδικῶν καθ' ἑβδομάδα σιδηροδρομικῶν

συρμών τῶν Σ.Ε.Κ. καὶ τὴν κυκλοφορίαι ἰδιαιτέρου συρμοῦ τῶν ΣΠΑΠ καθημερινῶς διὰ τὴν μεταφορὰν κηπευτικῶν ἐκ Πελοποννήσου εἰδῶν. Ὁ συρμὸς οὗτος εἶνε ἄσχετος τῶν κυκλοφορουσῶν ἀμαξοστοιχιῶν τῶν ΣΠΑΠ κανονικῶς (φορτηγῶν, ἐπιβατικῶν καὶ μικτῶν ἀμαξοστοιχιῶν).

Ἐπετύχουμεν τὴν χορηγήσιν ἱκανῶν ποσοτήτων καυσίμων ὑλῶν, διὰ τὴν κίνησιν τῶν αὐτοκινήτων, διὰ τὰς αὐτοκινήτα:μάξας καὶ τὰ πλοιάρια, διὰ τὰ παραγωγικὰ ἔργα Θεσσαλίας, διὰ τὰς ἀρόσεις, ἀρδεύσεις καὶ ἐλαιοθλίψεις, διὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν καὶ τὴν ὕδρευσιν τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, διὰ τὴν κίνησιν τῶν τροχιοδρόμων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, διὰ τὰ ἀπολυμαντήρια, διὰ τὰ Νοσοκομεία καὶ Σανατόρια, διὰ κοινωφελεῖς βιομηχανίας (Καπνοβιομηχανία, θυροθεψαεῖα, χαρτοποιία, Τηλεφωνικὴ Ἑταιρία, ἀλευρόμυλοι, σποροelaiουργεῖα, ὀρυχεῖα, ἀλκαί, ψυγεῖα, παγοποιεῖα, σαπυνοποιεῖα, ἀρτοποιεῖα, κονσερβοποιεῖα, βιομηχανία γάλακτος κλπ.) διὰ τὴν ἀλιεῖαν καὶ τὰ Δημόσια ἔργα. Τριάκοντα μέχρι 40 χιλιάδες τόννοι πετρελαιοειδῶν ἐτησίως διανεμήθησαν καὶ οὕτως ἀνεξωγογήθη βαθμιαίως ἡ φθίνουσα χώρα καὶ ἡδυνήθη νὰ ἀνταπεξέλθῃ εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ἐπιβίωσῃ ἡ φυλὴ μέχρι τοῦ γενικοῦ προσκλητηρίου τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἐυρέθημεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διώκωμεν ἀμειλίκτως τὸν μαυραγοριτισμὸν, ὅστις ἀπέκρυπτε ἀνευρυθιάστως τὰ τρόφιμα, διὰ νὰ τὰ παρυσιάσῃ εἰς τοὺς πληρώνοντας ἀκριθά. Πρὸ τοῦ χρυσοῦ ὁ μαυραγοριτισμὸς ἀπηρεῖτο τὰ πάντα.

Ἦρῶνασάμεν ἐπίτηδες Ἀγορανομικὰ ὄργανα, ἅτινα μαζί με ὅλα τὰ Ἀστυνομικὰ ὄργανα εἶχον διαταγὴν νὰ ἔχουν κύριον μέλημα τῶν τὴν ἀνακάλυψιν τῶν κερυρμένων τροφίμων.

Ἀπυθύνθημεν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ὅπως μᾶς συνδράμῃ εἰς τὸ ἔργον μας, καθ' ἃ εἶχε συμφέρον, ἀμυνόμενος διὰ τὴν ὑπαρξίν του διὰ τῆς καταγγελίας τῶν ἀποκρυπτόντων τρόφιμα καὶ διὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν ὑφισταμένων ἀποθηκῶν.

Ἐπειτα παρεκλήθη νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως α) ἔὰν πεισθούν οἱ παραγωγοὶ καὶ μετρίουσιν τὰς ἀξιώσεις των β) ἔὰν οἱ ἔμποροι καὶ μεταπράτται περιορίσουν τὸ κέρδος των καὶ γ) ἔὰν τὸ καταναλωτικὸν κοινὸν προμηθεύεται καθημερινῶς τὰ ἀπαιρήτητα ἀναγκαῖα.

Ἀτυχῶς οὔτε τ' Ἀστυνομικὰ ἢ Ἀγορανομικὰ ὄργανα, οὔτε ὁ Λαὸς μᾶς συνέδραμε ἐπαρκῶς, ὅπως κτυπήθῃ ἡ αἰσχροκέρδεια. Ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦτο ὑπερκετικὴ ἡ πίεσις τῶν εἰσβολῶν ὥστε νὰ παρέλκῃ ἐπιπρόσθετος καταδίωξις τῶν ὀμακίμων μας. Τὸν ἰσχυρισμὸν τούτων ἐνεπνεύσθησαν καθ' ὑποβολὴν τοῦ μαυραγοριτισμοῦ, ὅστις ἐζήτει ἀλληλεγγύην ἀπὸ τοὺς ἀστυνομικοὺς ἀλλὰ χωρὶς καὶ οὗτος νὰ εὐσπλαγχνίζεται τὸν θνήσκοντα Λαὸν ἀμοιβαίως.

Ἡ αἰσχροκέρδεια καὶ ὁ μαυραγοριτισμὸς δὲν ἤρκοῦντο εἰς τὸ νὰ κατασκευασθῶν τὴν Κυβέρνησιν, ὡς προεξετέθη, διότι ἐξηπάτων καὶ τοὺς πελάτας των, μεγαλοποιούντες τοὺς κινδύνους ποὺ διέτρεχον καὶ τὰς δαπάνας εἰς αἷς ὑπεβάλλοντο διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ φέρουν ἐλάχιστα προϊόντα. Παρίστανον ὡσαύτως ὅτι διέπραττον καὶ πατριωτικὸν ἔργον διότι ἐπρομηθεύοντο εἶδη ἅτινα οἱ κατακτηταὶ θὰ παρελάμβανον τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Τέλος ἐκλαυθμίζον διὰ τὴν φτώχειαν των

καὶ τὸ μικρὸν κέρδος ποῦ ἴσως τοῖς ἔμενε χάριν τῆς ζωῆς τῶν δῆθεν πελατῶν των.

Εἰς ὅλα ταῦτα εἶχον συνεπικούρου τὰ καθουρδιστήρια τοῦ Καίρου καὶ τοῦ Λονδίνου, ἅτινα κατεφέροντο κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἀθήναις, ὡς μελλούσης νὰ συγκεντρώσῃ τὰ προϊόντα διὰ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς κατακτητάς, ἐνῶ οὐδέποτε συνέβη τὸ τοιοῦτον. Τὸ ὅλως ἀντίθετον συνέβη διότι οἱ αἰσχροκερδεῖς ὀσφραϊνόμενοι καταλλήλως τὰ εἶδη, ὧν εἶχον ἀνάγκη οἱ κατακτηταὶ συνεκέντρωναν ταῦτα καὶ τὰ ἀπέκρυπτον διὰ νὰ τὰ παραδώσουν βραδύτερον μὲ ὑψηλότερας τιμὰς ἀφ' ὅτι θὰ τὰ ἐπώλουν εἰς τοὺς πελάτας των.

Ἔως παραδείγματα φέρω τὰ ἑξῆς:

α) Παραγωγοὶ γεωμῆλων τῆς περιοχῆς Τριπόλεως πληροφορηθέντες ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐπλειοδότην ἐκάστοτε εἰς τὰς προσφορὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καὶ μαθόντες ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ συνεκέντρωνε τὴν παραγωγὴν μὲ τὴν τιμὴν τῶν 100 δραχμῶν κατ' ὄκαν, ἀπετάθησαν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ὅπως τὰ παραλάβουν πρὸς 130 δραχμὰς (σχετικὴ ἀλληλογραφία ὑπάρχει εἰς τὴν Νομαρχίαν Τριπόλεως καὶ εἰς ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ).

β) Ἐν Πειραιεὶ εἰς τὰ ψυγεῖα Βλαχούτσικου (ἀμετόχου εἰς τὴν ὑπόθεσιν) ὑπῆρχον 400—500 τόννοι λίπους ἀποθηκευμένου. Τὴν ποσότητα ταύτην ἐπέδιωξε τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ ὅπως τὴν παραλάβῃ πρὸς διανομὴν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Πρωτεύουσας. Τοῦτο πληροφορηθέντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι κατέφυγον εἰς τὸ Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον καὶ ὑπέδειξαν εἰς αὐτό, τίς οἶδε μὲ ποίας παραχωρήσεις, νὰ ἐπιτάξῃ τὰ ψυγεῖα. Κατὰ τὴν ἐπίταξιν ἔθετον σφραγίδα εἰς τὴν θύραν τῶν ψυγείων καὶ οὕτως ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ εἴσοδος εἰς πάντα ἄνευ Γερμανικῆς ἀδείας. Ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως παρετεινέτο ἡ ἀσφαλὴς δισφύλαξις ἐν τοῖς ψυγείοις καὶ αἱ τιμαὶ ἐλάμβανον τεραστίας ὑψώσεις, ἐκρίθη παρὰ τῶν κατόχων τοῦ λίπους ἐπίκαιρος ἡ πώλησις. Διὰ μεσιτῶν διεπραγματεύθησαν τὴν πώλησιν καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ εἰς τὴν τιμὴν τῶν 215 δραχμῶν κατ' ὄκαν (ἡ τιμὴ τοῦ ἀγνοῦ βουτύρου εἶχεν ὀρισθῆ εἰς τὰς 80 δραχμὰς παρὰ τοῦ ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ). Εὐθύς ὡς μοι ἀνηνέχθη τὸ γεγονὸς ἔσπευσα εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβεῖαν διὰ νὰ καταγγείλω τὰ ὄργανά της, ἅτινα συνέπραττον μὲ τοὺς κερδοσκόπους, καὶ ἤξιώσα νὰ διαταχθῇ τὸ Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον Πειραιῶς νὰ παραδώσῃ ἡμῖν τὴν εἰς τὰ ψυγεῖα Βλαχούτσικου ποσότητα τοῦ λίπους.

Ἡ Πρεσβεῖα διέταξε τὸ Φρουραρχεῖον Πειραιῶς ν' ἀναφέρῃ σχετικῶς. Τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰδοποίησε τοὺς ἐνδιαφερομένους κατόχους ὅπως φυγαδεύσουσιν τὸ λίπος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνήγγεκε τῇ Πρεσβεῖα ὅτι ἦσαν κενὰ τὰ ψυγεῖα.

Βραδύτερον ἐπληροφορήθην ὅτι τὸ λίπος ἐφορτώθη εἰς βουλγαρικὸν πλοῖον καὶ ἀποστάλη εἰς Καβάλαν τῇ συνδρομῇ τῶν Γερμανῶν. Ἦτοι τὸ λίπος ἔπεσεν εἰς χεῖρας Βουλγάρων διὰ νὰ κερδίσῃ ὁ κάτοχος 5 ἢ 10 δραχμὰς κατ' ὄκαν περισσότερον ἀπ' ὅσα θὰ ἐκέρδιζε πωλῶν τὸ λίπος ἐδῶ.

γ) Καπνοβιομήχανος Καλαμών διετάχθη παρά τῆς ἐκεῖ Νομαρχίας νὰ συμμορφωθῆ μὲ νομίμους περιορισμούς, ἡτις ἀπέλειπε τὴν κερδοσκοπίαν. Τοῦτο ἀπῆρσεν εἰς τὸν καπνοβιομήχανον καὶ ἔνεκα τούτου προσέφυγεν εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἴταλοὺς διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς τὴν παράδοσιν τῶν σιγαρέττων του μὲ συμφερωτέραν τιμὴν ἵνα οὕτω παρέχεται ἡ εὐχέρεια νὰ παραδίδῃ σιγαρέττα εἰς τὴν μαύρην ἀγοράν. Ἐλέχθη χωρὶς νὰ ἐξακριβωθῆ ὅτι ὁ καπνοβιομήχανος ἐσυκοφάντησε τὸν Νομάρχην καὶ τοὺς ὑπαλλήλους του παρά ταῖς Ἴταλικαῖς Ἀρχαῖς ὡς Ἀγγλοφίλους πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐφελκύσῃ τὴν εὐμένειαν τῶν Ἴταλῶν.

δ) Βιομήχανος Ἀθηνῶν παρακληθεὶς παρ' ἐμοῦ ὅπως ἐντείνῃ τὰς προσπάθειάς του πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς σάπωνος, οὕτινος εἶχον κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1941 ἄμεσον ἀνάγκην, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ παρέδιδε κατὰ 20ήμερον ἀνὰ 250 χιλιάδες ὀκάδες σάπωνος ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διατιμηθῆ ὁ σάπων ἀντὶ 75 δραχ. κατ' ὀκάν. Τὴν στιγμὴν ποὺ παρεκάλει τοῦτο ἠγνόει ὅτι ὁ σάπων διετιμήθη τῇ προτάσει τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου εἰς 85 δραχμάς. Διὰ τοῦτο ἐπωφελέθη τῆς εὐκαιρίας νὰ τῷ ἀναγγεῖλω ὅτι ἡ ἐπίσημος τιμὴ τοῦ σάπωνος καθωρίσθη 10 δραχμάς περισσότερον ἐκείνων ποὺ ἐζήτηι. Ἀκούσας ταῦτα ἐνεθουσιάσθη καὶ ἐπανέλαβε τὴν ὑπόχεσίν του ὅτι θὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς προσπάθειάς του διὰ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν χρήσιμον διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ Λαοῦ παραγωγὴν σάπωνος.

Μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἡμερῶν μοὶ ἀνηνέχθη ὅτι ἐπετάχθη τὸ ἐργαστάσιον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Προφανῶς ἡ ἐπίταξις θὰ ἔγινε τῇ ὑποδείξει τοῦ Βιομηχάνου, ὅστις ἐπώλησε τὴν πρώτην παραρθεῖσαν ποσότητα σάπωνος πρὸς 125 δραχμάς κατ' ὀκάν, ὡς ἐπιπροφορήθη.

ε) Ὁ ἐλαιέμπορος Πειραιῶς Γκόβερης προσέφερε 60 ἑκατομμύρια δραχμῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἀεροπορίαν διὰ νὰ κερδίσῃ πολλαπλάσια ἀπὸ τὴν εὐμένειαν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν Γερμανῶν ἐπ' αὐτῶν.

στ) Ὁ μεγαλέμπορος Καρδασιλάρης κατῴρθωσε νὰ μονοπωλήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ προϊόντα τῆς Χίου καὶ νὰ γίνῃ προμηθευτὴς τῶν Γερμανῶν.

Ἡ τρίτη προσπάθειά μας ἀπέβλεπεν εἰς τὴν αὐξοῦσαν πίεσιν τῶν ξένων ὅπως εισάγωσιν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τρόφιμα, σίτον, ἄνθρακα, βενζίνη, φάρμακα κατὰ λιπάσματα. Ἐπὶ πλέον ἐπεμείναμεν ἀνευδότης ὅπως ἐπιτύχωμεν τὴν περιοδικὴν ἄρσιν τῆς δεσμεύσεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων μας (σταφίς, σῦκα, καπνὰ, βάμβραξ, βαμβακόσπορος, σισάμιον).

Αἱ ἐνταῦθα Ἀρχαὶ Κατοχῆς ἐπροθυμοποιούντο ἢ προσεποιούντο προθυμοποίησιν, ἀλλ' αἱ Κυβερνήσεις εἰς ἅς ἀπηυθύνοντο τῇ ἐπιμόνω εἰσηγήσει μου, ἐδέχθησαν νὰ ἀποστείλουν ἐλαχίστην ποσότητα σίτου καὶ τινα ἄλλα εἶδη ἀπαραίτητα. Ὁ ἄρτος δὲν θὰ ἔλειπε κατὰ περιόδους, ἐὰν οἱ Γερμανοὶ μᾶς παρέδιδον τὴν ἀναλογίαν ποῦ συνεφώνουν. Ἐν τούτοις οἱ Γερμανοὶ ἐπέρριπτον τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς Ἴταλοὺς οἵτινες εἶχον τὴν ὑπεύθυνον διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα οἱ Γερμανοὶ παρεκάλουν τοὺς Ἴταλοὺς νὰ ἀναλάβουν καὶ τὴν ἰδικὴν τῶν ἀναλογίαν, ὑποσχόμενοι νὰ πληρώσουν τὴν ἀξίαν. Οἱ Ἴταλοὶ ὁμως ἀπέστηγον διότι ἐτέλουν ἐν γνώσει ὅτι οἱ Γερμανοὶ εἶχον παθητικὸν λογαριασμόν

μέ την Ἰταλίαν πλείστων δισεκατομμυρίων λιρετῶν, εἰς τὸν ὅποιον λογαριασμὸν θὰ προσετίθεται καὶ ἡ ἀξία τοῦ σίτου.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σειρᾶς μέτρων, ἅτινα ἐλήφθησαν πρὸς βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἀπεδόθη μείσθη σημασία εἰς τὴν προμήθειαν ἐλαίου. Οἱ οικονομικοὶ παράγοντες τοῦ τόπου προσκληθέντες κατ' Ἰούλιον 1941, ὅπως ἐκφέρωσι τὴν γνώμην των, ὁμοφώνως ἐτόνιζον ὅτι ἡ τακτικὴ διανομὴ 50 δραμίων ἄρτου ἡμερησίως καὶ 100 δραμίων ἐλαίου μηνιαίως θὰ συντελέσῃ νὰ κρατηθῇ ἡ δραχμὴ καὶ νὰ μὴ μειωθῇ ἡ ἀξία τῆς. Ἐδημιουργοῦντο οὕτως αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις ὥστε ἕκαστος νὰ μὴ φοβῆται ὅτι θὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

Αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἀπέκλειον τὴν δυνατότητα νὰ μεταφερθῇ ἔλαιον ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ Λέσθου, παραπέμπουσαι ἡμᾶς εἰς Μεσσηνίαν.

Αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τούναντιον, ὑπισχνοῦντο νὰ μεταφέρωσι ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ Λέσθου ἔλαιον, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ κατώρθωσαν.

Τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐλαίου τὸ κατέκτησε εἰς ὄνοματι Τερζόγλου, τῆ συμπράξει τοῦ Γερμανοῦ λοχαγοῦ Ζίγγερτ, εἰδικῶς ἀπεσταλμένου ἐκ Βερολίνου διὰ τὸ ἔλαιον. Δὲν ἐξήχθησαν κατὰ πληροφωρίας μας ἰκαναὶ ποσότητες ἐλαίου εἰς Γερμανίαν. Αἱ μεγάλα ποσότητες διωχετεύοντο εἰς τὴν μαύρην μας ἀγορὰν ἐπ' ὠφελεία τῶν δύο συμπραττόντων (Ζίγγερτ καὶ Τερζόγλου). Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων δὲν ἠδύνατο τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ νὰ συγκεντρώσῃ ἔλαιον πρὸς διανομὴν.

Ἀρκοῦσαι ποσότητες ἐλαίου μετεφέρθησαν ἐκ Κρήτης παρ' ἰδιωτῶν ἐπιχειρηματιῶν, οἵτινες ἐπέτυχον τὴν ὄδειαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ ἐν Κρήτῃ, ἐξαγοράζοντες ταύτην ἀντὶ μεγάλων ποσῶν Ὡσαύτως στρατιωτικοὶ (Γερμανοὶ ἢ Ἰταλοὶ) μετέφερον ἔλαιον ἐκ Κρήτης διὰ βενζινοπλοίων, διὰ πολεμικῶν σκαφῶν ἐπιφανείας καὶ ἀκόμη διὰ ὑποβρυχίων. Τὸ οὕτω μεταφερόμενον ἔλαιον ἐπωλεῖτο εἰς τὸν Πειραιᾶ εἰς ὄχι ὑψηλὰς τιμὰς μαύρης ἀγορᾶς πρὸς ὄφελος ἀξιοματικῶν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης Ἰταλῶν καὶ ναυτῶν ὡσαύτως Ἰταλῶν.

Τὸ τελευταῖον γεγὸνός μας ἠὐχαρίσται ἰδιαίτερός διότι ἐπρομηθεύτο ἡ ἀγορὰ εἰς μετρίας τιμὰς τὸ ἔλαιον, καὶ διότι ἔφθασαν οἱ ξένοι εἰς τὸ κατάντημα νὰ κάνουν ἐμπόριον ἐλαίου πράγμα πού τοὺς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοὺς ἔφερε εἰς τὴν ἀποσύμβεσιν.

Ἐχομεν ἤρεμον τὴν συνείδησίν μας ὅτι ἐμοχθήσαμε μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις διὰ νὰ βοηθήσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ὅπως μὴ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

Ἄν δὲν τὸ κατωρθώσαμεν πλήρως, τοῦτο ὑπῆρξεν ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεώς μας.

Ἄλλωστε οἱ ἰκανώτεροι ἡμῶν ἠδύνατο νὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν, δεδομένου, ὅτι εἶχον δηλώσει, ὅτι ἀνέμενον μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας πάντα αἰσθανόμενον τοὺς ὤμους τοῦ ἰσχυροῦς διὰ νὰ παλαίσῃ ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ.

Κατεβάλλομεν συνεχῶς ἀκαταπαύστους ἐνεργείας πρὸς εἰσαγωγὴν τροφίμων ἐκ Τουρκίας, Οὐγγαρίας καὶ Ρουμανίας.

Πρὸ παντὸς ἐπετύχομεν νὰ ἀποσταλῇ ὁ αἰμνηστος Πανοῦτσος εἰς Ἑλβετίαν διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως ἀποσταλῇ ἐναυθὰ Διεθνῆς Ἐρυθρῆς.

Σταυρός υπό την αίγίδα του οποίου να ἀπεστέλλοντο τρόφιμα ἐξ Ἀμερικής.

Δυνάμεθα υπερηφάνως νὰ διακηρύξωμεν στεντορεία τῆ φωνῆ ὅτι οὐδὲν παρεχωρήσαμεν. Ἄς παρουσιασθῆ μία διαταγὴ μας σχετικῆ, ἢ εἰς ὑπάλληλος ἢ ἀποθηκάρσιος, ὅστις διετάχθη νὰ δώσῃ κάτι ἐκ τῶν ἀποθηκευμένων ἐκ μέρους μας εἰς τοὺς ξένους. Ὅσα περιήρχοντο εἰς χεῖρας τῶν ξένων ἀνητράζοντο καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ὀργάνων των ἢ ἐπετάσσοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν γνώσιν ἢ ἐδεσμεύοντο.

Ἐπετύχομεν ἐκ μέρους τῶν ξένων ἐκχωρήσεις καὶ διανοεῖν ὁδῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν Γιουγκοσλαυίαν καὶ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν.

Κατὰ τὸ 1941 καὶ 1942 ἡ Κυβέρνησις συνεκέντρωσε τὰ προϊόντα. Ἐκ τούτων οὐδὲ κόκκος ἐπετρέψαμε νὰ θιγῆ παρὰ τῶν ξένων. Μόνον ἀποθήκη τις με ἑλασίας εἰς Λαμίαν ἐλεηλατήθη νύκτα τινα παρὰ τῶν Γερμανῶν. Εἶχομεν ὡς ἀρχὴν νὰ μὴ δίδωμεν, ἐφ' ὅσον μόλις οὐδέποτε εἶχομεν, καὶ νὰ ζητῶμεν ἐπιμόνως ὅπως λάβωμεν, ὡς κατετέθη, διότι τοιοῦτοτρόπως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπρομηθευόμεθα κάτι ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὗτοι ἀπεστεροῦντο τοῦ εἴδους τούτου (τροφίμων, ὑλικῶν, μεταφορικῶν μέσων).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Διὰ νὰ ἀντιληφθῆ τις τὸ μέγεθος τῶν προσπαθειῶν μας, θὰ ὑπομνήσω ὑμῖν ὅτι:

1) Ἐλειτούργησαν λαϊκὰ συσσίτια ἐν Ἀθήναις με 500.000 συσσιτοῦντας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις (Θεσσαλονίκην, Πάτρας, Λάρισα κ.ἄ.) με πολλὰς χιλιάδας συσσιτοῦντων. Ταῦτα ἐχρηματοδοτοῦντο παρὰ τοῦ Κράτους.

2) Ἰδρύσαμεν τὸν Ε.Ο.Χ.Α., τοῦ ὁποίου ἡ ἀπαστολὴ ἀπεδείχθη πολυτιμωτάτη καὶ εὐεργετικὴ διὰ τὸν λαόν. Διετέθησαν εἰς τούτον μεγάλη ποσὰ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐκ τῶν περιστάσεων δυστυχοῦντων.

Τὰ περισσότερα ποσὰ διετέθησαν εἰς οἰκογενείας, ὧν οἱ προστάται κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν εἰσβολῶν ἢ ἀπουσίαζον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἢ ἐξωτερικὸν δι' ἔθνικὰς ἀπαστολάς. Τονίζω τ' ἀνωτέρω διότι ἦτο ἀδιάφορος εἰς ἡμᾶς ἂν οἱ ἀπόντες μετέβαινον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ ἀνήκον εἰς πατριωτικὰς ὀργανώσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἐν Καῖρω Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Τσουδεροῦ, ὅστις διεκηρύσσει συστηματικῶς τὸ «συνῆμα τῆς ἀναρχίας», χωρὶς νὰ ἀναλογίζεταί τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τοῦ συνήματος τούτου. Θὰ διεσπάτο ἡ ἔθνικὴ ἐμπέτης, θὰ παρέλυνε ἡ κρατικὴ μηχανή, καὶ θὰ ἐβυθίζετο ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὸ χάος. Τὸ μόνον πρᾶγμα ποῦ θὰ ἦτο ἱκανοποιητικὸν διὰ τὸν κ. Τσουδερόν εἶνε ὅτι θὰ παρητεῖτο ἡ Κυβέρνησις Ἀθηνῶν πρὸ ἀνυπάρκτου κράτους. Διατὶ ἀραγε νὰ μὴ δύναται ὁ κ. Τσουδερός νὰ ἐξαφθῆ εἰς τὸ ὕψος τοῦ κ. Ἐντ, ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας;

3) Ἐτυχον χρηματικῆς ἀρωγῆς ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, τὰ Νοσοκομεία, τὰ Νοσηλευτήρια, τὰ Ὀρφανοτροφεία, τὰ Γηροκομεία, οἱ παιδικοὶ σταθμοὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Μακεδονίας, ἵνα δυνηθοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας των, τὸν ἀνθρωπιστι-

κόν και τὸν ἐκπαλιτιστικὸν σκοπὸν ποῦ ἐπιδιώκουν. Πάντως ἀντενάκλει ἀνακούφισις εἰς τὸν Λαὸν γενικῶς.

4) Ἐτυχον ἰδιαίτερας στοργῆς οἱ ἀνάπηροι καὶ οὕτως ἔπαυσε τὸ λυπηρὸν φαινόμενον νὰ ἐπαίτου ἀνά τὰς ὁδοὺς.

5) Ἀποκατεστάθησαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῆς θηριωδίας τῶν Βουλγάρων (Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Δυτικῆς Θράκης), ὡς προεξετέθη.

6) Διετράφησαν οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται ἐκ Κρήτης ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὰς ἐστίαις των. Ὁμοίως οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται ἐκ τῆς Βουλγαροκρατουμένης Ἑλλάδος, ἐκ τῆς Κύπρου, ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς Δωδεκανήσου καὶ ἐκ Ρουμανίας, ὡς ἀδυνατοῦντες νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐστίαις των.

7) Ἐτυχον ἀρωγῆς αἱ οἰκογένειαι τῶν πληρωμάτων τῶν Ἐμπορικῶν πλοίων, ὡς στερηθεῖσαι τῶν ἐμβοσμάτων. Τὰ πλοία, εἰς ἃ ὑπῆρτον τὰ πληρώματα, διέπλεον τοὺς ὠκεανούς, πρὸς ὄφελος τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος. Οἱ ἐφοπλισταὶ σχυρίζοντο ὅτι ἐστεροῦντο χρημάτων διὰ νὰ βοηθῶσι τὰς οἰκογενείας τῶν πληρωμάτων καὶ ὅτι ἠγνόουν τὴν τύχην τῶν πλοίων των.

8) Ἐτυχον ἀρωγῆς καὶ πάσης προνοίας οἱ Βορειοηπειρώται, οἵτινες κατέφυγον εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς διωγμοὺς τῶν Ἰταλῶν. Οἱ πλείστοι τούτων ἐτύχων ἐπικεκρηγμένοι παρὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ ἔνεκα τούτου δὲν ἠδύναντο νὰ κυκλοφοροῦν ἐλευθέρως. Ἐνεκα τούτου ἐνεγράφησαν εἰς τὸ συσσίτιον τῆς εἰς τοὺς στρατώνας Μακρυγιάννη Χωροφυλακῆς ἢ ἐγκατεστάθησαν εἰς Κηφισιά, ὅπου δὲν μετέβαινον οἱ Ἰταλοὶ (Γερμανοκρατουμένη ζώνη) καὶ ὅπου ἐνεγράφησαν εἰς τὸ συσσίτιον τῆς Ὑποδιοικήσεως Χωροφυλακῆς.

9) Ὁμοίως καὶ οἱ φοιτηταὶ ἐξ Αἰγύπτου καὶ Κύπρου ἔτυχον ἀρωγῆς, ὡς ἀδυνατοῦντες νὰ λαμβάνωσιν ἐπιταγὰς ἐξῴθεν.

10) Ἐλήφθη πρόνοια διὰ τοὺς σεισμοπλήκτους καὶ τοὺς βομβοπλήκτους.

11) Ἐλήφθησαν ὄλα τὰ μέτρα διὰ τὴν ἀποφθειρίασιν ἵνα ἀποφευχθῇ ὁ ἐξανθηματικὸς τύφος (λουτρά λαϊκά, σάπων δωρεάν, ἀλοιφαὶ κλπ.).

Διὰ πάντα ταῦτα ἐδαπανήθησαν πολλὰ δισεκατομμύρια εἰς ἐποχὴν ποῦ ἡ χρυσὴ λίρα διετιμᾶτο ἀπὸ 5.000—8.000 δραχ. Δὲν ἐφείσθημεν χρημάτων διὰ ζητήματα ὡς τὰ ἀνωτέρω, οὐχὶ ἀπὸ ἀσωτίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβιώσῃ ὁ Λαὸς τῆς εἰρήνης. Ὅπου ἐχώρει οἰκονομία ἐφροντίζομεν νὰ μὴ διασπαθίζεται ὁ Δημόσιος πλοῦτος.

Ἡ ἐπιδειχθεῖσα πρόνοια εἶχε καὶ ἓνα ἄλλον οὐσιωδέστατον σκοπόν. Ἀπέβλεπε νὰ διατηρηθῶσι τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια, νὰ παραμείνῃ ἀκόλουθον τὸ κοινωνικὸν σύνολον, νὰ ὑπάρχῃ ψυχικὴ ἄρρηκτος καὶ ὁμοιόμοια ἐνόησις συμφώνως πρὸς τὰς ὑποθήκας τῶν ἠρωϊκῶς πεσόντων ἐν Ἀλβανίᾳ.

Δὲν ἠδυνάμεθα νὰ παραμεινώμεν ἄστοργοι καὶ ἀδιάφοροι πρὸς ἐνδεεῖς, ἢ πρὸς τὰς οἰκογενείας τῶν λεγομένων «ἐξαφανισθέντων» (εἰς Κάϊρον, εἰς τὸ βουνό, εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοία) ἢ πρὸς ἀναπήρους καὶ τοὺς βομβοπλήκτους.

Ἀτομικῶς ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ἐὰν δὲν ἐτύχωνε Πρωθυπουργὸς δὲν θὰ συνεκρατεῖτο ἀδρανῆς. Θὰ ἔκαμνε συναγεμὸν χάριν ἔργου φιλανθρωπίας καὶ πολιτισμοῦ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς γέροντας, τὰ ὄρ-

φανά και τὰ παιδιὰ και γενικῶς διὰ τὸν δοκιμαζόμενον Ἑλληνικὸν Λαόν, μέλη τοῦ ὁποῦ ἔπιπτον εἰς τὰ πεζοδρόμια χωρὶς νὰ συγκινοῦν ἢ ἐλαχίστους ὁμαίμονάς μας.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Μόλις οἱ κατακτηταὶ εἰσέβαλον εἰς τὰ ἅγια χώματά μας ἐκυκλοφόρησαν μάρκα κατοχῆς και Μεσογειακὰς δραχμάς. Ἡ κυκλοφορία τούτων παραλλήλως πρὸς τὴν δραχμὴν μας ἐπεδείκνυε τὴν φρικτὴν κατάστασιν τοῦ ἐπισιτιστικοῦ ζητήματος τῆς Χώρας, διότι ἀνετιμάτο ἡ χρυσεὴ λίρα.

Προβλέποντες τὴν δεινὴν κατάστασιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ραγδαίως ἐφερόμεθα, ἐκάμομεν τὰς δεούσας παραστάσεις εἰς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς, αἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην λήψεως σοβαρῶν μέτρων πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἐπισιτιστικοῦ και νομισματικοῦ ζητήματος. Οἱ Γερμανοὶ προεκάλεσαν τὴν ἀφίξιν τοῦ οἰκονομολόγου Κλώντιους πρὸς τοῦτο. Οὗτος ἀνεγνώρισε τὴν φρικτὴν κατάστασιν και ἐγνωμάτευσε ὅτι ἡ Ἰταλικὴ Διοίκησις ὄφειλε νὰ μᾶς βοηθήσῃ, διότι οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἤδη συντάξει τὸ σχέδιον διανομῆς τῶν ἀγαθῶν χωρὶς νὰ περιλάβουν τὴν Ἑλλάδα! Ἡμεῖς ἀδυνατοῦντες νὰ πράξωμεν τι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπεμείναμε νὰ εἶνε προκαθωρισμένη ἡ κατὰ μῆνα βοήθεια τῶν Ἰταλῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠξιώσαμεν ὡς ὀρθὸν και δίκαιον νὰ παύσουν αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ νὰ θίγουν τὰ ἐγχώρια προϊόντα, ἅτινα εἶνε ἐλάχιστα και ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ Λαοῦ.

Αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις μας, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ ἠρνήθησαν νὰ ὑποσχεθοῦν ὅτι δὲν θὰ θίγουν τὰ προϊόντα μας ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἐκ τῶν Διεθνῶν Διατάξεων ἀπορρέει τὸ δικαίωμα νὰ προμηθεύωνται τὰ προϊόντα ἐπὶ τόπου. Βραδύτερον ἐμάθομεν ὅτι οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶχον ἐπιμελητείαν, ἀλλ' ἔδιδον διαταγὰς νὰ εὐρίσκουν τὰ χρειώδη πάση θυσίᾳ ἐπὶ τόπου!

Ἀλλὰ και ἐπὶ τῶν συμφωνηθέντων ζητημάτων ἐλάχιστα ἐξετελέσθησαν δι' ὃ διαμαρτυρόμεθα ἐκάστοτε ἐντονώτατα. Εἰς μίαν τοιαύτην διαμαρτυρίαν μου αἱ Γερμανικαὶ ἀρχαὶ μοὶ ἐπέδειξαν αἴτησιν παραγωγῶν γεωμήλων Τριπόλεως, δι' ἧς αἰτήσεως προσεκάλουν τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἀγοράσουν τὰ γεωμηλά των, ἅτινα ἴθιεν θὰ ἐσήποντο εἰς τὰς ἀποθήκας! Περὶ τούτου ἀπησχολήθη ἀλλαχοῦ.

Ἐμελετήσαμεν τὴν συνολικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους συγκέντρωσιν τῶν προϊόντων μας διὰ τὴν ἐξ ἴσου διανομὴν, ἀλλ' εὔρομεν ὅτι δὲν ἴτο πραγματοποιήσιμος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔλλειπει ἀποθηκῶν, μεταφορικῶν μέσων και καταλλήλου προσωπικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἔκδοσιν νέου χαρτονομίσματος, πρᾶγμα ποῦ ἀπέστεργον οἱ πολιτικοὶ και οἰκονομολόγοι τῆς Χώρας μας διότι θὰ ἐφθάνομεν ἐνωρίτατα εἰς τὸν πληθωρισμόν.

Μέχρι τῶν μέσων Ἰουλίου 1941 δὲν εἶχεν ἐκδοθῆ νέον χαρτονόμισμα διότι ἀντεπεξήλθομεν μὲ τὰς ὑπαρχούσας διαθεσίμους πιστώσεις. Ὁσαύτως μέχρι τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, αἱ ξένα ἀρχαὶ ἐξοικονομοῦντο μὲ τὰ μάρκα και τὰς Μεσογειακὰς δραχμάς. Ἡ κυκλοφορία τούτων εἶχε ψυχολογικὸν ἀντίκτυπον, ὥστε νὰ ἐπιδεινοῦται ἡ ἐπισιτιστικὴ κρίσις.

Διὰ τοῦτο προσεκαλέσαμεν τοὺς οἰκονομολόγους μας διὰ νὰ γνωματεύσουν περὶ τοῦ πρακτέου. Οὗτοι ἀπεφάνθησαν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῶν:

— Ἡ ἄρσις τοῦ διμεταλλισμοῦ

— Ἡ μείωσις τῆς ἐκ μέρους τῶν ξένων ἀφαιμάξεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων μας.

Προσωπικῶς ἐγώ, ἐφρόνουν ὅτι ἐπλανῶντο οἱ οἰκονομολόγοι μας γνωματεύοντες διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ διμεταλλισμοῦ, διότι ἂν κατηργούντο τὰ μάρκα, ὡς κατηργήθησαν, θὰ ἐστερούμεθα τοῦ μόνου εἰς χεῖρας μας μέσου συναλλαγῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας, Γιουγκοσλαβίας, Ρουμανίας καὶ Οὐγγαρίας, ὅπου ἐκυκλοφόρουν ὁμοίως μάρκα κατοχῆς. Ἐνεκα τούτου ἀντέδρασα κατὰ τῆς γνώμης τῶν οἰκονομολόγων μας καὶ τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν. Πλὴν αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς, πληροφορηθεῖσαι τὴν ἄποψιν τοῦ Συμβουλίου, ἔσπευσαν νὰ δηλώσουν ὅτι συνεφώνουν νὰ μείνῃ ἡ δραχμὴ ὡς μοναδικὸν νόμισμα.

Βραδύτερον ἐπέισθην ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἶχε προτείνει, ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς μου, καὶ πρὸ τῆς γνωματεύσεως τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τὴν ἀπόσυρσιν τῶν ξένων νομισμάτων κατοχῆς.

Ἡ δοθεῖσα λύσις ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν οἰκονομολόγων μας καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, καθ' ἣν ἀπεσύρθησαν τὰ μάρκα καὶ αἱ μεσογειακαὶ δραχμαὶ ἐκ τῆς κυκλοφορίας ἐχαιρετίσθη παρὰ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ πρὸ παντὸς παρὰ τῶν εἰδικῶν ὡς μεγίστη ἐπιτυχία, διότι δῆθεν θὰ ἐτελοῦμεν ἐν γνώσει τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος εἰς κάθε στιγμῆν. Παρὰ ταῦτα εἰς τὴν πραγματικότητά αἱ κατοχικαὶ ἀρχαὶ ἠγγειραν ἀξιώσεις νὰ δίδωμεν ἔξοδα κατοχῆς, πράγμα ποῦ μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἐκδώσωμεν νέον χαρτονόμισμα, ὅπερ συνετέλεσε εἰς τὴν ἀνατίμησιν τῶν τροφίμων καὶ λοιπῶν χρειῶν.

Αἱ κατοχικαὶ ἀρχαὶ ἔκαμνον ἀναλήψεις μικρῶν σχετικῶς ποσῶν ἐν ἀρχῇ. Βραδύτερον ὅμως, μετὰ τὴν ἔντασιν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Λιβύην καὶ προκύψασαν ἀνάγκη ὅπως ὀχυρώσωσι τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅπως κατασκευάσουν μέγαν ἀριθμὸν ἀεροδρομίων, προέβαλον ἀξιώσεις νὰ παραδίδωνται σημαντικὰ ποσά, ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα. Οὕτως ἐδημιουργεῖτο ὁ πληθωρισμὸς καὶ συνετελεῖται τούτου ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν, ἣτις ἐπέβαλλε τὴν ἀνάγκην αὐξήσεως τῶν μισθῶν, τῶν ἡμερομισθίων καὶ γενικῶς τῶν παροχῶν. Κατόπιν τούτου ἐγεννήτο ζήτημα νέας ἐκτυπώσεως χαρτονομίσματος καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς:

Ἡ δοθεῖσα λύσις κατὰ τὰ ἀνωτέρω μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἐργαζώμεθα ἡμεῖς διὰ τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος, χρησίμου εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἐδέχθημεν νὰ καταπίωμεν τὸ δηλητήριο τοῦτο μετὰ τὸν ὑπολογισμόν, ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξυπηρετῶμεν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ νὰ καταδολιευθῶμεν τοὺς ἐχθροὺς μας εἰς ἄλλας πλευράς.

Ἡ ὁσμῆραι ἀλματωδῶς βαίνουσα ὑψωσις τῶν τιμῶν ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς ὑπηγόρευσε τὴν σύγκλησιν κατὰ Νοέμβριον Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου μετὰ σκοπὸν «νὰ λάβουν τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου γνώσιν ὅλων τῶν στοιχείων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ νὰ ἐκφέρουν ἐπ' αὐτῶν τὴν γνώμην των, ὅπως διαφωτίσωσι τὴν Κυβέρνησιν».

Τὸ Συμβούλιον ἀπετελέσθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου ἐκ τῶν ἐπομέ-

νων προσώπων: α) ἐκ τῶν ὑπουργῶν Γκοτζαμάνη, Λιβιεράτου, Χατζη-
μιχάλη, καὶ Καραμάνου β) ἐκ τῶν οἰκονομολόγων κ.κ. Σάντη (Διοικη-
τοῦ Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος), Ζαβιτζιάνου (Διοικητοῦ Ἐθνικῆς Τραπε-
ζης), Μαξίμου, Διομήδους, Νεγρεπόντη, Ἡλιάσκου, Πεσμαζόγλου, Λε-
κατσά, Ζολῶτα, Ἀγγελοπούλου, Κριεζῆ (προέδρου Χρηματιστηρίου),
Εὐλαμπίου, Δεληγιάννη, Χέλμη καὶ Πίντου.

Τούτο, ἀφοῦ ἐπληροφορήθη ὅτι τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα ἀ-
νῆρχετο τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς 38 περίπου δισεκατομμύρια, ἠρωτήθη
παρ' ἐμοῦ:

1) Εὐρίσκονται ἐν ἀναλογίᾳ αἱ τιμαὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ
τῆς χρυσῆς λίρας μὲ τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα;

2) Ὑπάρχουν ἰδιαιτέροι ψυχολογικοὶ λόγοι, οἵτινες ἐπιδρῶν εἰς
τὴν ὑποτίμησιν τῆς δραχμῆς; Καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει, τίνα
τὰ ληπτέα μέτρα πρὸς ἐξυγίανσιν τῆς χρηματαγορᾶς;

3) Τίνα τὰ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς χρημα-
τιστηριακῆς ἀγορᾶς;

4) Διὰ τὰ ὑποτιμηθεὺς τὰ ἐμπορεύματα τίνα μέτρα δεόν νὰ λη-
φθοῦν;

5) Τίς ἢ προτιμότερα λύσεις, ἢν δεόν νὰ προτείνωμεν εἰς τὰς ξέ-
νας ἀρχάς;

Ἀκολουθῶς ἔλαβε χώραν συζήτησις καὶ ἀνταλλαγὴ γνώμων μὲ κα-
τάληξιν εἰς τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα:

α) ἐπροτάθη τὸ ἀνοιγμα τοῦ Χρηματιστηρίου.

β) ἐπροτάθη ἡ ἔκδοσις νέου τίτλου μὲ σχετικῶς παγίαν ἀξίαν.

γ) ἐπροτάθη ἡ δῖωξις τῆς κυβείας τῶν χρυσῶν νομισμάτων

δ) ἐπροτάθη ἡ ἐθνικοποίησις τῶν ἐργοστασίων

ε) ἐπροτάθη ἡ κατὰ δεκαήμερον δημοσίευσις τῆς καταστάσεως
τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

στ) ἐζητήθη ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς πολιτικῆς διὰ τὰ
ἀνακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ τὸ κεφάλαιον.

ζ) ἐζητήθη ἡ καλύτερα θεβαίωσις τοῦ φόρου

η) ἐζητήθη ἡ κατάργησις τῶν δημοτικῶν, κοινοτικῶν καὶ λιμενι-
κῶν φόρων καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς μεταφορᾶς τῶν τροφίμων.

θ) ἐπροτάθη ὅπως ἐπιδιώξη ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐκ μέρους τῶν ξέ-
νων, παγίωσιν τῶν ἐξόδων κατοχῆς.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἡ μέριμνά μας ἦτο νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐπί-
τευξιν τῶν προταθέντων ὑπὸ τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου.

Ἀνεπτύξαμεν εἰς τοὺς πρῶτους Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ὅτι αἱ
Κυβερνήσεις τῶν, δεόν νὰ κατανοήσωσιν ὅτι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἀπο-
σοθήσωσιν τὸν ἐπαπειλούμενον σοβαρώτατον κίνδυνον ποὺ διατρέχει ἡ
Ἑλλὰς νὰ χρεοκοπήσῃ, καὶ ἔτι μᾶλλον ὅτι ἔχουν καθήκον νὰ βοηθήσωσιν
τὸν σκληρῶς δοκιμαζόμενον Ἑλληνικὸν Λαὸν ὑπαιτιότητι τῶν ἀρχῶν
κατοχῆς.

Ἐπεμνήσαμεν ὅτι τὰ ληφθέντα παρ' αὐτῶν μέτρα τῆ προτροπῆ τοῦ
κ. Κλώντιους ἀπέτυχον, διότι αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ζητοῦν νὰ ἀνα-
λαμβάνουν παρὰ τῆς Τραπεζῆς τεράστια ποσά, πράγμα, ὅπερ συντελεῖ
εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως.

Ἐπεγραμμίσσαμεν ὅτι οἱ μὲν Ἰταλοὶ ποὺ διατηροῦν 11 Μεραρχίας

έν 'Ελλάδι, ἀναλαμβάνουν ἐλάχιστα ποσά, ἐναντι ἐκείνων ποῦ ζητοῦν οἱ Γερμανοὶ ποῦ διατηροῦν 25—30 χιλιάδας ἀνδρῶν έν 'Ελλάδι.

Τέλος ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τῶν κ.κ. Πρεσβευτῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ὑποστῇ τὰς δαπάνας δύο μεγάλων δυνάμεων εἰς ἓνα τερᾶστιον ὑπερπόντιον πόλεμον ἢ μικρὰ 'Ελλάς. Παρεκάλουν ὅθεν νὰ καθιερωθῇ έν λογικὸν καὶ ἀνώδυνον εἰς τὴν δυστυχίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ ποσὸν ἐξόδων κατοχῆς.

Ἰπὸ τὸ ἀνατέρω πνεῦμα ἀπετόθημεν ἐγγράφως καὶ προφορικῶς καὶ ἐκρίναμεν χρέος μας νὰ διαμαρτυρώμεθα συχνάκις ἀξιούντες νὰ μετριασθῇ τὸ ἀναλαμβανόμενον κατὰ μῆνα ποσόν.

Κατόπιν τοιούτων φορτικῶν καὶ ἐντόνων διαθημάτων μας ἐγένοντο αἱ δέουσαι ἐνέργειαι καὶ συνεκλήθη κατ' Ἰανουάριον 1942 έν Ρώμῃ Συνέδριον τῶν ἀρμοδίων προσωπικοτήτων ἐκ Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ἐμπειρογνομόνων πρὸς λύσιν τῶν ἐκτεθέντων ζωτικῶν προβλημάτων μας. Τὸ συνέδριον κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν:

— "Ὅτι ἡ 'Ελλάς ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλλῃ μηνιαίως ὡς ἐξοδα κατοχῆς 1500 ἑκατομμύρια δραχμῶν (ἀνὰ 750 ἑκατομμ. εἰς ἑκάτερον τῶν δύο Ἔθνῶν).

— "Ὅτι ἐδικαιοῦντο οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ νὰ ἀναλαμβάνωσι καὶ ἄλλα ποσά, εἰς ἣν περίπτωσιν δὲν ἐπῆρκει τὸ ποσὸν ἐξόδων κατοχῆς διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ κατοχῆς. Τὰ οὕτως ὅμως λαμβανόμενα ποσὰ ἐθεωροῦντο ὡς προκαταβολαὶ εἰς χρέωσιν τῶν Γερμανῶν ἢ Ἰταλῶν ἀντιστοίχως.

— "Ὅτι ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ὑπεχρεοῦντο νὰ χορηγῶσι εἰς τὴν 'Ελλάδα, σίτον, ἄνθρακα, ζάχαριν, φάρμακα, βενζίνη, πετρέλαιον καὶ τινα ἄλλα εἶδη εἰς καθορισθείσας ἀναλογίας μηνιαίως. Ἐκ τούτων ὁ μὲν σίτος θὰ ἐδίδοτο ἐξ ἴσου παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, τὰ δὲ λοιπὰ εἶδη παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις ἐδημιούργησε εὐοίωνους προϋποθέσεις, ὥστε νὰ παρατηρηθῇ βελτίωσις τῆς καταστάσεως κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον 1942, πλὴν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ διότι οἱ ξένοι παρέβαινον τὰ συμφωνημένα καὶ ἐζήτουν ὀλονέν καὶ μᾶλλον ὑπέρογκα ποσά. Τὸν Ἰούλιον ηὐξήθησαν ἐπικινδύνως τὰ ζητούμενα παρὰ τῶν Γερμανῶν ποσὰ εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ζητήσῃ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τὴν ἐπέμβασίν μου διὰ πρώτην φορὰν.

Μετὰ καταπλήξεως ἐπληροφορούμεν τὰ συμβαίνοντα.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ νὰ διαμαρτυρηθῶμεν ἐντονώτατα διὰ τὰ εἴπωμεν τὰς ἀθετήσεις τῶν λόγων των, ἀπ' εὐθείας κατὰ πρόσωπον καὶ νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἀναθεμιμένοι νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν χρεοκοπίαν τῆς πατρίδος μας. Οὕτως ἐτόνισα:

1) Ὑπενθύμισα ὅτι ὑπεσχέθησαν νὰ περιορίσουν τὰ κονδύλια τοῦ στρατωνισμοῦ (ἀριθμὸς καταλυμάτων, ἐπισκευαί, νέαι ἐγκαταστάσεις, ἐπιπλώσεις) καὶ δὲν ἐξέτελεσαν τὴν ὑπόσχεσίν των.

2) Ὑπσχέθησαν νὰ διαιρέσουν εἰς δύο κατηγορίας τὸν έν 'Ελλάδι στρατὸν των, ἥτοι εἰς στρατὸν κατοχῆς (διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν) καὶ εἰς στρατὸν διὰ γενικωτέρας ἀνάγκας τῶν πολεμικῶν σκοπῶν καὶ νὰ φροντίσουν ὅπως αἱ δαπάναι τῆς πρώτης κατη-

γορίας έπιβαρύνουν τὸ 'Ελληνικὸν Δημόσιον, ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἔπραξαν.

3) Ὑπεσχέθησαν νὰ ὀργανώσουν πολυμερὲς κλήρικκ, ἵνα οὕτω δυνηθῶμεν καὶ καλύψωμεν τὰς εἰς δραχμὰς προκαταβολὰς μὲ τὰς ἐκ Γερμανίας ἐξαγωγὰς διὰ τὴν 'Ελλάδα. Ἀντὶ τούτου δὲν ἔγινε τίποτε.

4) Εἰς ἣν περίπτωσιν αἱ κατοχικαὶ ἀρχαὶ ἔχουν ἀνάγκη πλεόν τοῦ ποσοῦ ἐξόδων κατοχῆς νὰ εἰσάγουν ἔξωθεν εἰς τὴν 'Ελλάδα σίτον, ἄνθρακα, φάρμακα, τρόφιμα, διὰ νὰ λαμβάνουν ἀμέσως τὸ ἀντίτιμον εἰς δραχμὰς.

5) Προειδοποίησα ὅτι τοῦ λοιποῦ ἔπρεπε νὰ παύσῃ ἡ ἐξαγωγή καπνοῦ, σταφίδος, ἐλαίου, θάμβακος, ἐρίων καὶ σύκων ἐκτὸς ἐὰν ἀντὶ τῶν ἐξαγομένων, εἰσάγονται ἀνάλογοι ποσότητες τροφίμων ἐκ τῶν χωρῶν ταν ἢ ἐκ τῆς Γιουγκοσλαυΐας, Βουλγαρίας κλπ.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης διαμαρτυρίας μου ἔλαβον χώραν συσκέψεως τῶν ἐδῶ Γερμανῶν καὶ Ἱταλῶν Ἀνωτάτων ὑπαλλήλων καὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐμπειρογνομῶνων διὰ νὰ εὔρωσι λύσιν, ἣν δὲν εὔρισκον.

Τὴν στενόχωρον θέσιν ὠμολόγουν οἱ κύκλοι τῶν κατοχικῶν ἀρχῶν. Ταύτην ἐπληροφόρηθῃ ὁ στρατηγὸς καὶ τέως Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Πάγκαλος, ὅστις προσελθὼν εἰς τὸ γραφεῖόν μου, μὲ συνεχάρη διὰ τὴν ἔντονον καὶ ἀξιοπρεπῆ στάσιν μου καὶ μὲ ἐνεθάρρυνε νὰ ἐπιμείνω ἀρνούμενος τὴν καταβολὴν μεγάλων ποσῶν. Ἐπὶ πλεόν μὲ ἠρώτησεν ἂν θέλω τὴν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς Χώρας καὶ ἀπήντησα καταφατικῶς, διότι ἀντελαμβανόμεν ὅτι οἱ Γερμανοὶ θὰ ἐπέμενον εἰς τὸ ν' ἀναλάβουν μεγάλα ποσὰ καὶ συνεπῶς θὰ κατέληγον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῶ. Δὲν ἠθέλον ὅθεν νὰ θεωρηθῶ λιποτάκτης ἐκ τῆς θέσεως, εἰς ἣν καὶ οὗτοι συγκατένευσαν ἀρχῆθεν νὰ παραμείνω, οὐδὲ περιφρονῶν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις τῆς χώρας περιέπιπε εἰς ἐπικίνδυνα πρόσωπα ἢ ἀσταθεῖς χεῖρας. Ἐπρεπε καὶ οὗτοι νὰ γνωματεύσωσι ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶ.

Παρακατιόντες θὰ ἐκθέσωμεν τὰ τῆς ἐπιστολῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες συνίστων διὰ ταύτης νὰ ἐπιμείνωμεν ἀρνούμενοι, ὅπως χορηγήσωμεν μεγάλα ποσὰ καὶ ἐν τέλει νὰ παραιτηθῶμεν παρὰ νὰ ὑπογράψωμεν τὴν χρεοκοπίαν τῆς 'Ελλάδος.

Τὰς συστάσεις τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν ἀνεκοίνωσα εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον εἰς ὅλα τὰ μέλη, ὥστε νὰ ληφθῇ ὁμόθυμος ἡ ἀπόφασις νὰ παραιτηθῶμεν παρὰ νὰ συντελέσωμεν εἰς χρεοκοπίαν. Τονίζεται καὶ πάλιν ὅτι καὶ ὁ κ. Γκοτζαμάνης ἦτο σύμφωνος, διότι ἐπίστευεν ὅτι ἔβλεπε χάος καὶ χρεοκοπίαν ἀναποφεύκτως.

Ἡ ἀπόφασις ἐγνωστοποιήθη εἰς τὰς Ἀντιπροσωπίας Γερμανῶν καὶ Ἱταλῶν καὶ οὕτως ἔθεωρούμεθα παρητημένοι. Αἱ ἀντιπροσωπίαὶ ἀνήγγειλαν τὴν παραίτησιν εἰς τὰς Κυβερνήσεις των, αἵτινες ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσισαν τὴν σύγκλησιν διασκέψεως, εἰς ἣν νὰ συμμετάσχῃ καὶ ἡ Ἑλλάς διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἀπόψεις της. Παρεκάλουν δὲ ὅπως μὴ πραγματοποιηθῇ ἡ παραίτησις τῆς Κυβερνήσεώς μας μέχρι πέρατος τῆς οἰκονομικῆς διασκέψεως ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Ρώμῃ.

Ἡμεῖς κατενοήσαμεν ὅτι ἐξητεῖτο ἡ ἀνάκλησις τῆς παραίτησεώς

μας διὰ τὰ δέκα χρόνος εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς νὰ ἀναλάβουν τὰ χρήσιμα αὐταῖς ποσά. Ἔνεκα τούτου ἀπηντήσαμεν ὅτι ἐδεχόμεθα νὰ ἀναβάλωμεν τὴν παραίτησίν μας, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπαύομεν νὰ καταβάλλωμεν τὰ ζητηθέντα καὶ ζητηθησόμενα μέχρι πέρατος τῶν ἐργασιῶν τῆς Οἰκονομικῆς Διασκέψεως. Εἰς ἣν ὁμως περίπτωσιν δὲν ἐπήρχετο συμφωνία ἢ παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως θὰ ἐπραγματοποιεῖτο.

Καὶ τῶ ὄντι· παρὰ τὴν ἀρίστην ὑποστήριξιν τῶν δικαίων μας ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ πρὸ παντὸς ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, αἱ διασκέψεις δὲν κατέληξαν εἰς ὀριστικὰς λύσεις.

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν διὰ τὸ νομισματικὸν καὶ οἰκονομικὸν πρόβλημα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚῶΝ ΑΡΧΗΓῶΝ

Ὁ στρατηγὸς κ. Πάγκαλος ἐξέθηκεν εἰς ὅλους τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος, καθ' ὃ ἠγωνιζόμεν νὰ πεισθοῦν αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς νὰ μετριάσουν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν περι καταβολῆς ἐκ μέρους μας μεγάλων ποσῶν πρὸς αὐτάς. Ἐξήγησεν ὡσαύτως ὅτι ἡ ἀρνήσις μας δὲν προήρχετο ἀπὸ ἰδιοτροπίας, ἀλλ' ἀνακύπτει ἐκ τῶν πραγμάτων, καθ' ἃ ἐπαπειλεῖται πλήρης χρεοκοπία. Ὡσαύτως ἐτόνισεν ὅτι τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἤθελον διὰ τὰ ἔχω τὴν ἔγκρισίν τῶν διὰ τὴν παραίτησίν μου, ὡς ἤθελον νὰ συγκατανεύσωσι ὅταν ἀνέλαβον τὴν ἀρχήν.

Ἄπαντες οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Χώρας ἐπέδειξαν πλήρη κατανοήσιν τῆς δεινῆς θέσεως, εἰς ἣν εὐρισκόμην καὶ ἐνόμισαν καθήκον τῶν νὰ ἀπευθύνουν πρὸς ἐμὲ τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν τῶν ὑπογεγραμμένην παρ' ἀπάντων τῶν ἀναφερομένων κατωτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Αὐγούστου 1942

Πρὸς

Τὸν Κύριον Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Κύριε Πρόεδρε,

Μετ' ἀγωνίας, τῆς ὁποίας δὲν ἀμφιβάλλομεν καὶ ὑμεῖς συμμετέχετε παρακολουθοῦμε τὴν ραγδαίαν πτώσιν τῆς δραχμῆς, τῆς ὁποίας συνέπεια εἶνε ἡ ἀλματικὴ ἕψωσις τῶν τιμῶν τῶν τροφίμων καὶ τῶν λοιπῶν ἀπαραίτητων διὰ τὴν ζωὴν εἰδῶν, ἧτις φέρει εἰς ἀληθῆ ἀπόγνωσιν ὀλοκλήρον τὸν ἀστικὸν κόσμον καὶ τὰς λαϊκὰς μάζας, αἵτινες ἐξηντλήθησαν ἤδη οἰκονομικῶς καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπαθλίωσιν, μὴ ἔχουσαι πλέον τί νὰ πωλήσωσι πρὸς συντήρησίν τῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ἐπέτυχε, θεθαίως, τὴν μείωσιν τῶν ἐξόδων κατοχῆς καὶ θὰ ἦτο εὐτύχημα ἂν εἰς ταῦτα καὶ μόνον περιορίζοντο αἱ ὑποχρεώσεις μας.

Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη ἐπὶ πλέον καὶ τὴν χορήγησιν προκαταβολῶν ἀπεριορίστως πρὸς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς εἰς ἐλλληνικὰς δραχμὰς καὶ διὰ πάσας τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τῶν. Τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς δὲ μορφῆς χορηγούμενα ποσὰ πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀνέρχονται εἰς

πολλά δισεκατομμύρια δραχμῶν μηνιαίως καὶ δὲν φαίνεται πιθανότης, ὅτι πρόκειται νὰ μειωθοῦν.

Καὶ ὑπάρχει μὲν, καθ' ἃ ἐπίσης πληροφοροῦμεθα, ἡ βεβαίωσις ὅτι αἱ τοιαῦται καθ' ὑπέρβασιν τῶν δαπανῶν τῶν ἀρχῶν κατοχῆς προκαταβολαί, θέλουσι διακανονισθῆ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου, ἐν τῷ μεταξῷ, ὅμως, αὐξάνει ὁ πληθωρισμὸς καὶ ἐπέρχεται ἡ πτώσις τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς εἰς βαθμὴν πολλαπλασίως ἀνώτερον τοῦ ἐκ τῶν κυκλοφοριακῶν στοιχείων δικαιολογουμένου, μὲ ὅλας τὰς δυσαρέστους συνεπείας, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἀναφέρομεν.

Ἐκρίναμεν, ὅθεν, ἐπιβεβλημένον ἡμῖν καθήκον, ὅπως ἐπιστήσωμεν ἀμέριστον τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῆς δημιουργηθείσης καὶ καθημερινῶς ἐπιδεινούμενης τραγικῆς οικονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ νὰ συστήσωμεν ὑμῖν, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ θέσητε τέρμα ἔστω καὶ ἀπὸ τοῦδε, εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν αἰτοῦντες ἀπὸ τὰς ἀρχὰς κατοχῆς τὴν διακοπὴν ἢ ἔστω τὴν ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ἀναστολὴν τῶν προκαταβολῶν, καθ' ὅσον ὁ τόπος ἀδυνατεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ καταβάλλων τὰ ἄνω ποσὰ ἐπὶ πλέον τῶν καθορισθεισῶν δαπανῶν κατοχῆς, ἄνευ οικονομικῆς συντριβῆς του. Καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐὰν διαφωτισθῶσι δεόντως παρὰ τῆς Κυβερνήσεως αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς θὰ ἀποδεχθοῦν εὐμενῶς τὴν δικαίαν ταύτην αἴτησιν ὑμῶν, καθ' ὅσον αὐταὶ δὲν φαίνονται ἐπιθυμοῦσαι τὴν οικονομικὴν ἐξαθλίωσιν τῆς χώρας, ἢ ὁποία καὶ τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα παραβιάζει σημαντικῶς.

Ἄλλ' ἐὰν παρὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἤθελε γίνεαι ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς ἡ ἀνωτέρω αἴτησις, εἰς ἡμᾶς ἀπόκειται νὰ κρίνητε ἐὰν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσητε ὑπέχοντες τὰς περαιτέρω εὐθύνας, ἐν γνώσει πλέον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἄγεται οὕτως εἰς πλήρη οικονομικὴν καταστροφὴν.

Μετὰ πάσης τιμῆς

1) ΘΕΜ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ, 2) Γ. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ, 3) Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ, 4) Δ. ΜΑΞΙΜΟΣ, 5) Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, 6) Ι. ΡΑΛΛΗΣ, 7) Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ.

Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς, ἐπηκολούθησεν ἡ δὴλων τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου ἐκ μέρους ὄλων τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἐπιστολήν, ὅτι «φυσικὰ κανεῖς ἐκ τῶν ὑπογραψάντων ταύτην δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀναλάβῃ ποτὲ τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἢ δυσμενεστέρους ὄρους ἐν περιπτώσει παραιτήσεως τῆς Κυβερνήσεως Τσολάκογλου».

Ἡ ἐπιστολὴ ἐνέχει τὴν σημασίαν ὅτι οἱ πολιτικοί, οἵτινες συμφώνουν μὲ τὴν ὑπαρξίν Κυβερνήσεως κατὰ τὴν κατοχὴν, ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ μὲ βοηθήσουν ἤδη καὶ νὰ μὲ συμβουλευέσων περὶ τοῦ πρακτεύου.

Συνίστων ὅθεν νὰ αἰτήσω ἀπὸ τὰς ἀρχὰς κατοχῆς τὴν διακοπὴν ἢ ἀναστολὴν τῶν προκαταβολῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε ἠτήσαμεν. Ἡξιώσαμεν καὶ ἐπεμείναμε εἰς τὴν ἀξίωσιν, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς διεφωτίζαμεν καταλλήλως.

Ἡ ἀνάγκη τῶν προεκτεθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων θὰ πιστοποιήσῃ τοῦτο.

Ἐσαύτως ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς χώρας θέτουσιν εἰς ἐνέργειαν κολακευτικὰ λόγια διὰ τοὺς κατακτητὰς, οὓς χαρακτηρίζουσι ὡς ἀντιλήπτορας τοῦ δικαίου καὶ ὅτι «δὲν φαίνονται ἐπιδιώκοντες τὴν ἐξαθλίωσιν τῆς χώρας», ἐνῶ ἐτέλουν ἐν πλήρει γνώσει ὅτι ἡδιαφόρου ἀναλγήτως πρὸ τοῦ συμφέροντος τῶν οἱ ξένοι γενικῶς. Τὰ κολακευτικὰ λόγια ἐτέθησαν διὰ τὴν ἀπίθανον περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἐπιστολὴ θὰ ἐπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν εἰσβολῶν, ἵνα μὴ κατηγορηθοῦν ὡς ὑπονομεύοντες τὸ ἔργον τῶν. Ἴδου ὁ λόγος, δι' ὃν ἐνίστε καὶ ἡμεῖς ἐθέτομεν γραμμάς τινὰς φιλοφροσύνης διὰ τοὺς ξένους (καλόπιασμα).

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν διατυπῶται ὁ ὅρος «ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν χορήγησιν προκαταβολῶν». Δὲν πρόκειται περὶ ἀποδοχῆς, διότι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐκλέξη τὴν ἀποδοχὴν ἢ μὴ. Ἀπλῶς ἀνεκοινώθη ὅτι ταῦτα ἀπεφασίσθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἐρήμην τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς μὲ ἐνεθάρρυνε εἰς τὸ νὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν διακοπὴν τῆς καταβολῆς τῶν προκαταβολῶν καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπον ὅτι ἐπέμενον οἱ Γερμανοὶ διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τῆς καταβολῆς, ἀπεφασίσαμεν ὁμοφώνως, μεθ' ὄλων τῶν μελῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου νὰ παραιτηθῶμεν.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΠΩΣ ΕΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗ Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΙΣ ΜΟΥ

Ἡ Κυβέρνησις συνεκροτήθη τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Ἀπριλίου 1941 ἐκ τῶν κάτωθι μελῶν, ἅτινα ὠρκίσθησαν τὴν 11ην ὥραν τῆς 30 Ἀπριλίου 1941 εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἐνώπιον τοῦ Πρωθυερέως Ἀγίου Γεωργίου (Καρύτση).

ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ, Πρωθυπουργός

ΛΟΓΟΘΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ προσωρινῶς Προνοίας.

ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ, ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν.

ΜΠΑΚΟΣ, ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ, ὑπουργὸς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς Ἐπισιτισμοῦ.

ΜΑΡΚΟΥ, ὑπουργὸς Ἀσφαλείας.

ΜΟΥΤΟΥΣΗΣ, ὑπουργὸς Συγκοινωνίας — Μεταφορῶν — Τ.Τ.Τ.

ΚΑΤΣΙΜΗΤΡΟΣ, ὑπουργὸς Γεωργίας.

ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ, ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ προσωρινῶς Οἰκονοικῶν.

Μετά τινὰς ἡμέρας παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου ὁ ὑποστράτηγος Ρουσσόπουλος, ὅστις κατηγορηθεὶς ὅτι δῆθεν ἐγκατέλειπε τὴν Μερarchίαν του δὲν εἶχε συμπεριληφθῆ εἰς τὸν κατάλογον καίτοι συμμετασχὼν εἰς τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς. Οὗτος ἠτήσατο νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς θέσιν ὑπουργοῦ διὰ νὰ μὴ προσαφθῆ εἰς αὐτὸν ἡ κηλὶς τῆς συκοφαντικῆς διαδόσεως, διαβεβαιῶν ὅτι εὐγνωμόνως θὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀνταποκρίνηται εἰς τὸ καθήκον του.

Κρίνων ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ διασύρηται τὸ ὄνομα ἐνὸς στρατηγοῦ μὲ

τὰς κακοβούλους φήμας καὶ πεποισθῶς ὅτι θὰ εἰργάζετο ἑλληνοπρεπῶς καὶ εἰλικρινῶς τῷ ἀνέθηκα τὸ ὑπουργεῖον Ἑργασίας.

Περὶ τὰς 7 Μαΐου ἐπρότεινα εἰς τὸν συνταγματάρχην ἐ.ἀ. κ. Πολύζον ν' ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ, πράγμα ὅπερ μὲ προθυμίαν ἀπεδέχθη.

Τέλος τὴν 8 ἢ 9 Μαΐου ὁ πλοίαρχος ἐ.ἀ. κ. Παπαδόπουλος Ἰάσων ἐδέχθη τὸ ὑπουργεῖον Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου δεκαήμερου τοῦ μηνὸς Μαΐου ἐγένετο ὁ διορισμὸς τοῦ κ. Γκοτζαμάνη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν. Τοῦτον δὲν ἐγνώριζον ἢ ἀπλῶς καὶ συνεπῶς δὲν ἠδυνάμην νὰ κρίνω ἐὰν ἔπρεπε νὰ συμμετάσχη εἰς τὸ οὕτω συγκροτηθῆν Ἐπιχειρηματικὸν Συμβούλιον. Ἐνέδωκα ὅμως εἰς ἐπιμόνους συστάσεις τῶν φίλων μου στρατηγῶν Κότση καὶ Πλατῆ, τοῦ πολιτευτοῦ καὶ δικηγόρου Τουρκοβασίλη καὶ τέλος ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ στρατηγὸς Ραγκαθῆς εἶχε διορισθῆ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1941 ἰκὸς Διοικητῆς Μακεδονίας, ἤτοι ἐπὶ Κυβερνήσεως Κορυζῆ.

Ὁ πολιτευτὴς κ. Τσιριγώτης διωρίσθη Γενικὸς Διοικητῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Μαΐου 1941, ἀλλὰ συνήντησε πολλὰ ἐμπόδια πού τῷ παρενέβαλον οἱ Ἴταλοι ὑπὸ διαφόρους προφάσεις. Οὕτω δὲν κατάρρωσε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀπεστάλη εἰς Θεσσαλονίκην ὡς ὑφυπουργὸς παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Μακεδονίας (21.Χ.41) (α).

Ὁ δικηγόρος κ. Λουλακάκης διωρίσθη Γενικὸς Διοικητῆς Κρήτης διὰ νὰ δυνηθῇ(;) νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν Μεγαλόνησον καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξευμενίσῃ τὰς ἐκεῖ Γερμανικὰς Ἀρχάς. Οὗτος ἀπεδέχθη τὴν θέσιν ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιέσθη παρ' ὄλων τῶν ἐνταῦθα προκρίτων Κρητῶν (Κουνδούρου — Βάρδα — Τζερμιὰ κλπ.) καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων Σοφούλη, Γονατᾶ, Ρέντη.

(α) Ὁ Ἀμερικανὸς τέως Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος ἐν Ἀθήναις Οὐίλιαμ Χάρντυ Μάκ Νήλ εἰς τὸ βιβλίον του «Τὸ Ἑλληνικὸν δῆλημμα» (ἔρα ἐφημερίδα «Ἐλευθερία» 4.5.47) γράφει:

«Ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ εὔρη συνεργάτας εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Γενικὸς ἢ κυβερνητικὴ μηχανή, ἣτις εἶχε λειτουργήσῃ ὑπὸ τοὺς Μεταξᾶν καὶ Κορυζῆν ἐξηκολούθησε νὰ λειτουργῇ. Ἡ Χωροφυλακὴ διετήρησε τὰ ἀστυνομικὰ τῆς καθήκοντα (ἐλάχιστοι ἄνδρες ἐλιποτάκθησαν ἢ ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶν τὰς διαταγὰς τῆς νέας κυβερνήσεως). Τὸ ἴδιον ὑπῆρξεν ἀληθὲς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Παρ' ὅλους τοὺς ἐλέγχους τῶν κατακτητῶν, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας, εἰς τὴν συνήθη τρέχουσαν ὑπηρεσίαν, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐλειτούργησε ὅπως ἐπὶ δικτατορίας Μεταξᾶ... Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς κατοχῆς τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως ὀλίγην εὔρεν ἔκφρασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λαὸς εἶχε παραζαλισθῆ ἀπὸ τὸ αἰφνίδιον τῆς συμφορᾶς του. Ἀπὸ τὴν ἀλλοφροσύνην τῶν νικῶν του κατὰ τῶν Ἰταλῶν, εὐρέθη αἰφνιδίως εἰς μίαν ἀπέλπιδα ὑποδούλωσιν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐστράφησαν ἀπεγνωσμένως εἰς τὴν ἄμεσον προσπάθειαν τῆς ἐπιβιώσεως. Ἡ προσπάθεια ἦτο πολὺ δυσχερής...».

Ἐκ τῶν ὑποστρατῆγων ἢ μεράρχων ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ ἐπόμενοι :

Ἐποστράτηγος Καθράκος εἰς τὴν ΚΥΔΕΠ

Ἐποστράτηγος Στάης, Νομάρχης Μεσσηνίας.

Ἐποστράτηγος Μεταξᾶς, διὰ τὰς προανακρίσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Συνταγματάρχης Γεωργαντᾶς, Νομάρχης Κοζάνης.

Συνταγματάρχης Σπηλιωτόπουλος, Ἀρχηγὸς Χωροφυλακῆς.

Συνταγματάρχης Δημάρατος, Ἀστυνομίας Πόλεων.

Συνταγματάρχης Χρυσοχόου, Ἐπιθεωρητῆς Νομαρχιῶν Μακεδονίας.

Ὁ ὑποστράτηγος Βραχνὸς εἶχε συμφωνηθῆ νὰ ἀναλάβῃ χαρτοφυλάκιον ὑπουργοῦ, ἀλλὰ διεπίστωσα ὅτι ἦτο ἀδιάλλακτος ἐναντίον τῶν ὑπουργῶν καὶ ἄλλων πολιτικῶν προσώπων καὶ ἔνεκα τούτου δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ ὀρισίς του.

Ὁ ἀντιστράτηγος Δέδες εὐθὺς ὡς ἀφίχθη ἐκ Μακεδονίας ἠξίωσε μὲσω τοῦ φίλου του κ. Λογοθετοπούλου νὰ ἀναλάβῃ τὴν Διεύθυνσιν ὑπουργείου ἢ τὴν Δημαρχίαν Ἀθηνῶν. Σχετικῶς, παρεκλήθη καὶ ἐκ μέρους τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας. Ἐν τοσοῦτω δὲν παρεσχέθη ἡ εὐχέρεια πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς θελήσεως τῶν ἀνωτέρω.

Περὶ τὸ τρίτον 10ῆμερον τοῦ Ἰουνίου 1941 ὁ ὑπουργὸς Ἐργασίας ὑπέβλεπε τὴν παραίτησιν του ὡς ἐξαντλήσας τὴν δυναμικότητά του, πρὸ τῶν ὠμοτήτων τῶν κατακτητῶν, καὶ ὡς στερούμενος περιθωρίου νὰ ὑπομεινῇ περισσότερον. Μεγάλῃ ἐπίδρασιν πρὸς παραίτησιν ἤσκησε ἡ θετικὴ πληροφορία ὅτι Ἰταλικά στρατεύματα θὰ κατελάμβανον τὰς Ἀθήνας, ὡς ἐάν ἦτο ἡ ἄχρη τοῦδε σκλαβιά ἠπιωτέρα τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ. Μετὰ τινὰς ἡμέρας παρητήθη ὁ κ. Πολύζος διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, καὶ διότι, ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγησεν εἰλικρινέστατα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου σας, ἤθελε νὰ συνεργαζώμεθα μὲ τοὺς ξένους εἰλικρινῶς καὶ ὄχι νὰ καταδολιευώμεθα τούτους προσποιούμενοι τοὺς φίλους.

Τὴν 20.9.41 παρητήθησαν οἱ κ.κ. Δεμέστιχας καὶ Κατσιμήτρος καὶ ἀντ' αὐτῶν ὁ μὲν κ. Ἰάσων Παπαδόπουλος ἐπεφορτίσθη καὶ τὸ ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, καίτοι ὑποβαλὼν παραίτησιν, ὁ δὲ κ. Καραμάνος ὑπουργὸς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ ἐπεφορτίσθη καὶ τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας διὰ τὸν συντονισμόν τῆς παραγωγῆς μὲ τὴν συγκέντρωσιν καὶ διανομήν.

Τὴν 13.12.41 διωρίσθη ὁ κ. Τσιριγώτης ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὴν 16.4.42 ἀνέλαβε τὸ ὑφυπουργεῖον παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ, ἵνα οὕτως ἀποφύγῃ τὰ θέλη τῶν Γερμανῶν. Ὁ κ. Ἰάσων Παπαδόπουλος ἀπεμακρύνθη ὀριστικῶς περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1941.

Περὶ τὰ μέσα Μαρτίου ὁ κ. Καραμάνος ἐπέμεινε νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῶν ὑπουργείων, διότι δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς τὴν ἐλευθερίαν (ἀποδέσμευσιν) τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων καὶ διότι ἡ προσπάθειά του νὰ φέρῃ πρὸς διανομὴν ἔλατον ἀπέτυχε. Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ τόνισω ἐνταῦθα ὅτι ὁ κ. Καραμάνος κατῴρθωσε νὰ κάμῃ διανομὴν κρέατος καὶ σταφίδος κατὰ τὰ Χριστούγεννα 1941 καὶ νὰ δι-

πλασίαση τὴν μερίδα τοῦ ἄρτου διὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας (α). Διὰ ταῦτα παρητήθη.

Ὅμοιως παρητήθησαν οἱ κ.κ. Λιθιεράτος καὶ Χατζημιχάλης, ἐκ τοῦ γεγονότος καθ' ὃ ἀνέλαθε ὁ κ. Γκοτζαμάνης, κατ' ἐπιθυμίαν καὶ ἀμετάτρεπτον ἐπιμονὴν τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας, τὴν διεύθυνσιν τῶν 5 παραγωγικῶν ὑπουργείων καὶ οὕτως ἐξετοπίζοντο ὁ μὲν κ. Λιθιεράτος ἐκ τοῦ ὑπουργείου Ἐργασίας, ὁ δὲ κ. Χατζημιχάλης ἐκ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ὡς προερρήθη ὁ κ. Γκοτζαμάνης προσεφέρθη νὰ ἐφαρμόσῃ νέον τρόπον διοικήσεως τῶν παραγωγικῶν ὑπουργείων (Οἰκονομικῶν, Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Γεωργίας, Ἐπισιτισμοῦ καὶ Ἐργασίας) ἔχων τὴν ὑποστήριξιν τῶν Οἰκονομικῶν ἐμπειρογνομῶνων τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας καὶ ἐπομένως εἶχε ὅλας τὰς προϋποθέσεις ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ.

Ἀντελαμβανόμην πολὺ καλῶς ὅτι θὰ ἀπετύγχανε ἔστω καὶ ἂν εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας. Ἐπομένως ἔπρεπε νὰ τὰ πετάξω ὅλα καὶ νὰ παραιτηθῶ. Ἐν τοσοῦτω δὲν τὸ ἔκαμα, διότι εἶχον ἀναφυῆ μεγίστης σημασίας Ἐθνικὰ ζητήματα, ἅτινα ἀπῆτουν ἀντιμετώπισιν ἰσχυρὰν καὶ ἐπίλυσιν.

Τὰ περὶ ὧν πρόκειται ζητήματα ἦσαν τὸ Μακεδονικὸν καὶ τῶν Λεγεωναρίων. Ὡσαύτως ἦσαν τὰ προκύψαντα κατὰ τὴν διαδικασίαν α) Ἡ ταχεῖα ἀποστολὴ ἀξιωματικῶν εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολὴν ὑπὸ τὴν προσχηματικὴν δικαιολογίαν ὅτι διωρίσθησαν διδάσκαλοι εἰς τὴν Γερμανοκρατουμένην ζώνην τοῦ Διδυμοτείχου. Ὁργανοῦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν δῆθεν διδασκάλων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν διὰ βενζινοπολίων κατηυθύνοντο εἰς τὰ Τουρκικὰ παράλια κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα εἰς Ἀλεξανδρούπολιν. β) Ἡ συγκάλυψις τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ Δωδεκανησίων, οἵτινες κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν.

Εἵπομεν προηγουμένως ὅτι τὴν 29 Αὐγούστου ἀπεφασίσθη παρ' ὅλων ἡ παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅτι δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ παραίτησις ἐν ἀνομονῇ τῆς ἀποφάσεως τῆς συγκληθείσης οἰκονομικῆς διασκεψέως. Ἐκ παραλλήλου ἀνεστᾶλη καὶ ἡ καταβολὴ προκαταβολῶν.

Ἡ διάσκεψις δὲν κατέληξεν εἰς ὀριστικὴν τινὰ λύσιν καὶ ἕνεκα τούτου ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπανῆλθε. Ἡ μόνη ἀπόφασις πού ἐλήφθη, ἦτο νὰ ἀποσταλοῦν δύο ἐμπειρογνώμονες οἰκονομικοὶ (εἰς Γερμανὸς καὶ εἰς Ἰταλὸς) πρὸς ἐξυγίανσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔφθασε τὴν πρωΐαν τῆς 24 Ὀκτωβρίου ἐκ Ρώμης καὶ τὴν 17ην ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας συνῆλθε τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὰς λεπτομερείας τῶν συζητήσεων, αἵτινες εἰς τὰς γενικότητας ἦσαν γνωσταὶ ἐκ τηλεγραφημάτων. Ὁ κ. Γκοτζαμάνης, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν,

(α) Ἀντιθέτως ἐγένετο τὸν Δεκέμβριον 1945. Δὲν διενεργήθησαν διανομαὶ ἐκ μέρους τῆς ΟΥΝΡΡΑ, καίτοι ὀλόκληρα τετραγωνικὰ χιλιόμετρα παρὰ τὸν λιμένα Πειραιῶς ἐστέναζον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν συσσωρευμένων ἐκεῖ τροφίμων καὶ παντοειδῶν ἐφοδίων καὶ καίτοι πολυάριθμα μέσα μεταφορᾶς ὑπῆρχον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως. Ἐκ τούτου δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν χρειάζεται μόνον ἡ ὑπαρξίς τροφίμων, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ θέλησις πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς φυγοπονίας.

ὅστις ὑπεστήριξεν ἄριστα τὰ δίκαιά μας, καὶ ἠρνήθη πεισμόνως τὴν καταβολὴν χρημάτων περισσοτέρων τῶν 1500 ἑκατομμυρίων, ἐξόδων κατοχῆς, ἐξέθηκε ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ τῆς διασκέψεως καὶ κατέληξεν ὅτι ἀπέτυχεν ἡ οἰκονομικὴ διάσκεψις.

Κατόπιν τούτου παρεκάλεσα τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν νὰ ἀπαντήσῃ ἐπὶ τῶν κάτωθι ἐρωτήσεών μου:

α) Δύναται τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον νὰ καταβάλῃ μεγαλύτερα ποσὰ τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος δισεκατομμυρίου (ἐξόδων κατοχῆς) χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφῇ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ (ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν): Δὲν δύναται, διότι θὰ χρεοκοπήσῃ ἀνεπανορθώτως.

β) Ἡμεῖς ἔχομεν παραιτηθῆ ἀπὸ 29 Αὐγούστου, ὡς ἐνθυμείσθε, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν καταβολὴν ζητουμένων σοβαρῶν ποσῶν. Φρονεῖτε καὶ ἤδη ὅτι πρέπει νὰ παραγματοποιήσωμεν τὴν παραίτησίν μας ἢ ὄχι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ: Τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος ὑπαγορεύει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν μὴ καταβολὴν τῶν ζητουμένων ποσῶν καὶ εἰς τὴν παραίτησιν.

γ) Εἰσηγείσθε τὴν παραίτησιν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς διασκέψεως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ: Μάλιστα, τὴν εἰσηγοῦμαι.

Ἔσπερον τούτων παρεκάλεσα νὰ διακόψωμεν τὴν ἐργασίαν τοῦ Ἑπιχειρηματικοῦ Συμβουλίου, διὰ νὰ δεχθῶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Οἰκονομικῶν Πληρεξουσίων τῶν Γερμανοϊταλῶν, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς ἐξυγιάνσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἀπόφασιν τῆς οἰκονομικῆς Διασκέψεως, εὐφροσύνης πρὸ ἀδιεξόδου.

Πρὶν ἱστορήσω διὰ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὰς διαμειφθείσας συζητήσεις μετὰ τῶν οἰκονομικῶν ἀντιπροσώπων, ὀφείλω νὰ τονίσω ὅτι ἡ ληφθεῖσα ὁμοφώνως ἀπόφασις παραιτήσεως ἦτο ἀνέκκλητος καὶ ὀριστικὴ. Ἐπὶ πλέον ἐκαλύπτετο ἀπὸ τὴν πεφωτισμένην γνώμην τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς χώρας, οἵτινες ἀντιπροσώπευον μεγίστην ἀναλογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἔχω εὐθύνην ἐὰν ἡ διακυβέρνησις τῆς Χώρας περιέπιπτε εἰς χεῖρας τῶν ἀμφίβολου συνειδήσεως ἀτόμων ποὺ ἀνεβοκατέβαιναν τὶς σκάλες τῶν πρεσβειῶν.

Τοὺς κατὰ τ' ἀνωτέρω οἰκονομικοὺς ἐμπειρογνώμονας καὶ οἰκονομικοὺς δικτάτορας Νοϊμπάχερ (Γερμανῶν) καὶ Ντ' Ἀγκοστίνου (Ἰταλῶν), ἐπαρουσίασαν εἰς ἐμὲ τὴν 20ὴν ὥραν τῆς 24 Ὀκτωβρίου οἱ πρεσβευταὶ Ἀλτεμπουργκ (Γερμανῶν) καὶ Γκίτσι (Ἰταλῶν) μετὰ τὴν παράκλησιν ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, καὶ ἰδίᾳ ὁ πρόεδρος ταύτης συνδράμουν τούτους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου των.

Παραβλέπων τοὺς τύπους μίᾳς πρώτης τυπικῆς ἐπισκέψεως καὶ θέλων νὰ μὴ ἀφίσω ἀναπάντητον μίαν φράσιν τῶν διπλωματῶν περὶ παροχῆς τῆς συνδρομῆς μας εἰς τὸ ἔργον τῶν παρουσιαζομένων ἐπισκεπτῶν, ἐπωφελήθην τῆς περιστάσεως νὰ τονίσω, ὅτι ἑτέρα Κυβέρνησις με ἕτερον πρόεδρον θὰ συνδράμῃ τὸ ἔργον τῶν κυρίων ἐκείνων, διότι ἡμεῖς εἴμεθα παρητημένοι κατ' οὐσίαν ἀπὸ τῆς 29ης Αὐγούστου ὡς κατηγορηματικῶς, ἐγγράφως καὶ προφορικῶς ἀνεκοινώσαμεν τὴν ἀπόφασιν ταύτην πρὸς τὰς πρεσβείας Γερμανίας καὶ Ἰταλίας καὶ διότι πα-

ρμεύσαμεν κατὰ τύπους μέχρι σήμερον, διότι ὑπεχωρήσαμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς ἵνα συμμετάσχω εἰς τὰς συζητήσεις οικονομικῆς ἐν Βερολίνῳ καὶ Ρώμῃ διασκέψεως, μετὰ τὴν δήλωσίν μας τὴν ρητὴν καὶ κατηγορηματικὴν, ὅτι θὰ ἦτο ἀμετάκλητος ἢ παραίτησις, εἰς τὴν περίπτωσιν ἀποτυχῆς ἢ οικονομικῆς διάσκεψις.

«Καὶ τίς σὰς εἶπεν, ἠρωτήθη, ὅτι ἡ διάσκεψις ἀπέτυχεν».

Ποῖος ἄλλος, ἀπήντησα, ἀπὸ τῶν ὑπουργῶν τῶν Οἰκονομικῶν κ. Γκοτζαμάνη, ὅστις πρὸ ὥρας μοὶ εἰσηγεῖτο ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ γίνωμεν «νεκροθάπται τῆς Ἑλλάδος».

Παρεκλήθη νὰ εἰδοποιήσω νὰ προσέλθῃ ὁ κ. Γκοτζαμάνης, πρᾶγμα, ὅπερ ἔκαμα καὶ συνέχισα λέγων ὅτι μετὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τῆς διαφορᾶς ἀντιλήψεως μεταξὺ ὑμῶν καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν προκύπτει ἡ ὑποχρέωσις νὰ παραιτηθῶμεν ἐφ' ὅσον δὲν κατενοήσαμεν τὴν ἀπλὴν ἀπόφασιν τῆς Διασκέψεως, καὶ νὰ παραχωρήσωμεν τὴν θέσιν μας εἰς ἱκανωτέρους καὶ νοημονεστέρους, οἵτινες θὰ ἀντελαμβάνοντο ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἀντελήφθημεν ἡμεῖς.

Οἱ πρεσβευταὶ ἔσπευσαν νὰ μοὶ κάμουν φιλοφρόνησιν, ὅτι δὲν θὰ εὔρουν καλύτερον ἐμοῦ, ἀλλ' ἀπήντησα ἀμέσως ὅτι 100.000 Ἑλλήνες εἶνε καλύτεροί ἐμοῦ, ἀλλ' ἄρνούνται νὰ προσφερθοῦν, διότι βλέπουν ὅτι ὠθεῖτε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸν κρημνὸν καὶ διότι ἐκακομεταχειρίσθητε τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ὡς πολλάκις διαμαρτυρούμενος σὰς ἐτόνισα.

Παρεμβὰς ὁ Γερμανὸς οἰκονομικὸς πληρεξούσιος, μετὰ παρεκάλει νὰ τοὺς διαφωτίσω, ἐκθέτων τὰ παράπονά μας καὶ ἄλλας ἀφορμάς.

Ἐφοῦ τὸν ἠυχαρίστησα διὰ τὴν καλωσύνην ποῦ εἶχε νὰ με ἀκούσῃ εἰς ἀκατάλληλον ὥραν, ἀπήντησα.

α) Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὑπέστη πλῆγμα ἀνυπόφορον μετὰ τὴν Βουλγαρικὴν κατοχὴν ἐπὶ Ἑλληνικωτάτων ἐδαφῶν.

β) Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς μετὰ τὸ ἀσφαλέστατον δαισιθητήριόν του ἀντελήφθη ὅτι ἀθετεῖτε τὰς ὑποσχέσεις σας,

παραβαίνετε τὰς συμφωνίας,

ἐπιδεικνύετε ἔλλειψιν ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἔχη ἐγκαταλειφθῆ ὀλόκληρος ἡ φυλὴ μας νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

Ἀντελήφθη ὡσαύτως ὅτι ἐνῶ ἡ Α.Ε. ὁ καγκελλάριος ἔτεινε φιλικὴν τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, τὰ ὄργανά σας κατέσχον τὰ καπνά μας, ἀφῆρπασαν τὰ τρόφιμα, ἐδέσμευσαν τὸ ἔλαιον, τὴν σταφίδα, τὰ σύκα, τὸν βάμβακα καὶ ἀκόμη τὰ ἰδιωτικὰ ἐμπορεύματα.

Ἐπομένως δεδικαιολογημένως ἀνησυχῶ διότι:

1) Ὑπάρχει ἀβεβαιότης εἰς τὸ Ἐθνικὸν ζήτημα

2) Αἱ ὁμότητες τῶν Βουλγάρων ἐξακολουθοῦν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Δυτικὴν Θράκην.

3) Ἐπιτρέπετε νὰ διενεργῆται προπαγάνδα εἰς τὴν Μακεδονίαν

4) Περιεσόλθησαν τὰ δικαιώματα τῆς Κυβερνήσεως (εἶχε ἀρχικῶς ὀρισθῆ ὁ Νέστος ὡς ὄριον τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως καὶ τώρα εἶνε ὁ Στρυμῶν)

5) Ὑφίσταται Προτεκτοράτον εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους.

6) Συλλαμβάνονται πολῖται καὶ ἀξίωματικοὶ καὶ ἀποστέλλονται ἔξω τῆς Ἑλλάδος.

7) Παρεβιάσθη τὸ πρωτόκολλον ἀνακωχῆς

8) Ἐνὼ τὸ ἐπίσημον Κράτος δὲν ἐπιτυγχάνει ἀδείας πρὸς μεταφορὰν ἐλαίου ἐκ Κρήτης καὶ Λέσθου, ἰδιῶται μεταφέρουν συνεχῶς μεγάλας ποσότητας καὶ ἀκόμη καὶ ναῦται σας μεταφέρουν τοῦτο δι' ὑποβρυχίων καὶ ἀντιτορπιλλικῶν.

Εἰς πάντας ἐνεποίησαν αἴσθησιν τὰ ἀνωτέρω καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς καταπλήκτους νεοαφικθέντας.

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε προσέλθει ὁ κ. Γκοτζαμάνης, ὅστις ἐπεδεβαίωσε ὅσα ἀνωτέρω εἶπον, ὅτι μᾶς εἰσηγήθη καὶ ὅστις ἐπανελάβε τὴν γνώμην του ὅτι ἐὰν συνεχίζετο ἡ καταβολὴ καὶ μίᾳς δραχμῆς ἐπὶ πλέον τῶν 1500 ἑκατομμυρίων, δαπανῶν κατοχῆς, ἡ Ἑλλάς θὰ ἐχρεοκόπει.

Οἱ πρεσβευταὶ καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ἐντεταλμένοι δυσηρεστήθησαν μὲ τὰς διαπιστώσεις τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν ὡς ἀπροσδοκίτως μὴ διαφεύσαντος ἐμὲ καὶ ἀνεχώρησαν.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν μὲ διέψευσε ἐκείνην τὴν στιγμήν, τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἀνήρесе τὰ πάντα, διότι ὑπεστήριξεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ χορηγῶμεν τὰ ζητούμενα παρὰ τῶν κατακτητῶν.

Οἱ ξένοι προσεπάθησαν μὲ ὅλας τῶν τὰς δυνάμεις ὅπως ἀνακαλέσω τὴν ἀπόφασίν μου περὶ παραίτησεως, ἀλλ' ἀντέταξα ἀνενδότης ἄρνησιν.

Τότε οἱ πρεσβευταὶ προσεπάθησαν νὰ σχηματίσουν Κυβέρνησιν ἐκ πολιτικῶν προσώπων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν γλοιώδεις τύποι καὶ ρευστῆς συνειδήσεως καὶ ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας. Αἱ Γερμανικαὶ ὅμως ἀρχαὶ ἀπέστεργον εἰς τοιαύτην λύσιν καὶ οὕτω περιορίσθησαν νὰ ἐξετάσουν τὴν πρωθυπουργοποίησιν τῶν κ. κ. Ράλλης, Σοφianoπούλου, Γεωργ. Μερκούρη, ναυάρχου Οἰκονόμου καὶ τέλους τοῦ ἐκ Λαρίσης δικηγόρου καὶ Λεγεωναρίου Ματούση. Ἐκ τούτων οἱ κ.κ. Ράλλης καὶ Οἰκονόμου δὲν εἶχον προηγουμένως ἐπισκεφθῆ τὰς πρεσβείας ἢ δὲν ἐγνώριζον ὅτι τὰς ἐπισκέφθησαν.

Ὁ ναύαρχος Οἰκονόμου, ὡς κατέθεσεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου σας, ἀφοῦ ἠρώτησε τὴν ἀπόδημον Κυβέρνησιν, ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὴν πρωθυπουργίαν.

Τοὺς κ.κ. Σοφianoπούλου καὶ Ματούσην δὲν ἤθελον οἱ Γερμανοί.

Ὁ κ. Ράλλης διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἤθελε νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ στρατάρχου Γερμανοῦ ἐπὶ τῆς πραγματοποιήσεως ὄρων τινῶν πού ἔθετε.

Πράγματι μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἶδε τὸν στρατάρχην.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εὗρεν ὁ κ. Ράλλης προσφορὰν πρὸς βοήθειαν ἀπεσύρθη.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου 10ημέρου τοῦ Νοεμβρίου οἱ πρεσβευταὶ ἀνενώσαν τὰς παρακλήσεις των ὅπως ἀναθεωρήσω τὰς ἀποφάσεις μου. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν λόγων των ἔκαμον ἐπίκλησιν τῶν πατριωτικῶν μου αἰσθημάτων.

Εἰς ἀπάντησιν εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσω ὅτι ὁ πατριωτισμός μου ὑπαγορεύει νὰ ἀπομακρυνθῶ τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ μὴ χρησιμεύσω ὡς νεκροθάπτης τῆς πατρίδος μου.

Οἱ πρεσβευταὶ εὐρισκόμενοι πρὸ ἀδιεξόδου κατέληξαν εἰς τὴν λύσιν τῆς παραμονῆς τῶν λοιπῶν, πλὴν ἐμοῦ, μελῶν τῆς Κυβερνήσεως μὲ

ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀντιπρόεδρον Λογοθετόπουλον. Διηκολύνθησαν εἰς τοῦτο διότι οἱ κ.κ. Μπάκος, Μάρκου, Μουτούσης καὶ Λογοθετόπουλος μεταπεισθέντες ὑπὸ τοῦ κ. Γκοτζαμάνη ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐβελτιοῦντο τὰ οἰκονομικά μας μὲ τὰ μέτρα ποῦ θὰ ὑπεδείκνυον οἱ νεοαφιχθέντες οἰκονομικοὶ δικτάτορες.

Τοιοῦτοτρόπως παρητήθη καὶ παρέμεινεν ὁ κ. Λογοθετόπουλος.

Μόλις ἀνέλαθεν ὁ τελευταῖος (15 Νοεμβρίου) οἱ κ.κ. Τσιριγώτης καὶ Μουτούσης ἐδήλωσαν ὅτι ἠσθάνοντο τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὲ ἀκολουθήσουν. Τοὺς προέτρεψα ὅμως ὅπως παραμείνουν διὰ νὰ ἐπαγρυπνοῦν μήπως λάβουν χώραν παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Γερμανοῖταλους εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ συμφέροντος.

Ἡ παραίτησις θὰ ἐγένετο γενικὴ, ἐὰν δὲν ἐνεφανίζετο ὁ κ. Γκοτζαμάνης ἀνακόλουθος. Τοῦτο συνέβη διότι ἐνήσκει μείγστην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας, ὅστις τὸν ἐγκατέστησε ἐπάνω εἰς πέντε ὑπουργεῖα ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1942 καὶ ἴσως νὰ τῷ ὑπισχνεῖτο πολλὰ διὰ τὸ μέλλον. Ἐν τοσοῦτω μέχρι τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1942 δὲν ἐπέδειξεν ἀμφίβολα ἔθνηκα ζητήματα, οὐδὲ παρεγνώρισε ποῦ τὰ Ἑλληνικά συμφέροντα διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ξένους. Τὸ γνωρίζω καλῶς τοῦτο διότι ἀπ' ἀρχῆς σχεδὸν τῆς ὑπουργίας του (ἦτοι ἀπὸ 22.6.41) περιέπεσεν εἰς τὸ ὄλισθημα νὰ προτείνῃ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Ρωσίας, καὶ τῆς προσχωρήσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ἀντικομμουνιστικὸν σύμφωνον καὶ ἔνεκα τούτου τὸν προσεῖχον ἰδιαιτέρως.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐξεδήλωσε διὰ τῆς κατωτέρω καταχωρουμένης ἐπιστολῆς του, ἀπευθυνθείσης μοι ὥρας τινας μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἡ ἰδιόχειρος αὕτη ἐπιστολὴ δὲν ἀνεκοινώθη εἰς τὸ δικαστήριον διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῶ ὡς ἀντιδικήσας κατὰ συγκατηγορουμένον μου.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 22 Ἰουνίου 1941

Π ρ ὶ σ

Τὴν Α. Ε. τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Στρατηγὸν Κύριον Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἐ ν τ α ὕ θ α

Κύριε Πρόεδρε,

Διὰ τῆς ἀπροόπτου καὶ αἰφνιδιαστικῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ τοῦ Ἄξονος καὶ τῆς Ρωσίας ἐπαληθεύει καὶ πραγματοποιεῖται μία ἀκόμη τῶν προβλήσεών μου, τὰς ὁποίας εἶχα ἐκθέσει ἐν τοῖς ἀπὸ 26.5.40 καὶ 20.7.40 ὑπομνήμασί μου πρὸς τὴν τότε Κυβέρνησιν καὶ τὸν Βασιλέα. Περὶ τῆς πλήρους τούτέστιν ἀντιθέσεως τῶν συμφερόντων τοῦ Ἄξονος καὶ τοῦ Πανσλαβισμού. Ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιχειρημάτων, ἐστῆριξα τὴν γνώμην μου, περὶ ἀπολύτου συμπτώσεως τῶν συμφερόντων ἡμῶν καὶ τοῦ Ἄξονος καὶ τῆς ἀνάγκης στενωτάτης συνεργασίας Ἄξονος καὶ Ἑλληνισμοῦ τῆς μόνης μὴ σλαυτικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ.

Ὁ σήμερον ἐκραγεῖς πόλεμος δημιουργεῖ ἄκρως λεπτὴν κατάστα-

σιν χρήζουσαν βαθείας και λεπτομεροῦς ἐρεύνης διὰ τὴν ἐπανεξέτασιν και ἀναπροσαρμογὴν τῆς θέσεώς μας ἐν τῷ νέῳ δημιουργουμένῳ πλαίσίῳ. Πρὸς τοῦτο, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν τὴν γνώμην και νὰ παρακαλέσω, ὅπως συγκαλέσητε ἐπειγόντως και ὅλως ἐκτόκτως τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ νὰ ἐπιληφθῆ τῆς τοιαύτης ἐρεύνης και νὰ δοθῆ εὐκαιρία εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἀπόψεις του και νὰ λάβῃ τὴν θέσιν και τὴν εὐθύνην του. Ἐν ἀναμονῇ τῶν ἀποφάσεων, ποῦ θὰ ληφθοῦν, νομίζω, ὅτι θὰ εἶνε λίαν ἐξυπηρετικὸν τῶν συμφερόντων τῆς Χώρας, ἐὰν ἀποστέλλατε ἀμέσως και ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τηλεγράφημα πρὸς τοὺς κ.κ. Χίτλερ και Μουσολίνι, δι' οὗ νὰ εὐχισθε τὴν νίκην τῶν ὀπλων ἐν τῷ νέῳ ἀγῶνι πρὸς δημιουργίαν τῆς Νέας Εὐρώπης και ἀποτροπὴν τοῦ Σλαυκοκομμουνιστικοῦ κινδύνου, ὅστις ἀπειλεῖ τοὺς πάντας και τὰ πάντα ἐν Εὐρώπῃ.

Μετὰ τιμῆς και φιλικῶν αἰσθημάτων

Δρ. Σ. ΓΚΟΤΖΑΜΑΝΗΣ, Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν

Ἐν πρώτοις ὀφείλω νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι οὐδέποτε ἀπήνθυνα τηλεγράφημα πρὸς τοὺς Χίτλερ και Μουσολίνι. Τοῦτο θὰ ἐδημοσιεύετο εἰς τὰς ἐφημερίδας και θὰ ἀνεκοινοῦτο ἀπὸ ραδιοφώνου ὡς ἱστορικὸν γεγονός.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον συνήλθε κανονικῶς τὴν Τρίτην (24.6.41) ἐσπέραν και ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὴν ἐργασίαν του ἀνεκοίνωσα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη και ἐνήργησα ὅπως τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ἀποφανθοῦν κατὰ τῆς προτάσεως, δηλώσας «ὅτι ἡμεῖς ἀνελάβομεν τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν Ἄσπονδον χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀπὸ κάπου ἐξουσιοδότησιν νὰ κάμωμεν πολιτικὴν και ἀπαρνούμενοι τοὺς μετὰ τῆς Ἀγγλίας δεσμοὺς νὰ συμμαχήσωμεν με ἐκεῖνους, ποῦ διενεώθησαν νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν. Χθὲς ἀκόμη ὁ στρατάρχης Λιστ μᾶς συνεχάρη, διότι ὠμολογήσαμεν εἰλικρινῶς ὅτι εἴμεθα σύμμαχοι τῶν Ἀγγλων και ἀδελφοὶ ἐν ὄπλοις και συνεπῶς ἀπεφύγομεν τὴν δι' Ἑλλήνων ἐπάνδρωσιν τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβολείων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐὰν προσχωρήσωμεν εἰς τὸν Ἀξονα θὰ συμμαχήσωμεν με τοὺς Βουλγάρους, προαιωνίους ἐχθροὺς μας και ἀπνηεῖς δικτάκτας τοῦ Ἑλληνισμοῦ!».

Ἄπαντα τὰ μέλη πλὴν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη και δύο ἄλλων, συνεφώνησαν εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔχει συνταυτίσει τὴν τύχην της με τὴν Ἀγγλίαν.

Κατόπιν τούτου, νομίζω ὅτι προσέθεσα και μίαν εἰσέτι πολῦτιμον ὕπηρεσίαν τῇ Πατρίδι, ἀπορρίψας τὴν πρότασιν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη διὰ τὴν προσχώρησιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀξονος.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ὡς προεξετέθη, ἡ Κοινὴ Γνώμη ἐχαίρησε με ἐνθουσιασμὸν τὸν σηματοδοτήσαν τῆς Κυβερνήσεώς μου και ἐξεδήλωσε τὴν ἱκανοποίησιν της μέσα εἰς τὴν μόνωσιν ποῦ ἠσθάνετο μετὰ τὴν ἀναχώρησιν εἰς Κρήτην τῆς Κυβερνήσεως και μέσα εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν της.

Εὐθύς ὡς ἐπληροφόρηθῆ τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοποὺς τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὡς διεπίστωσε τὰς προσπάθειάς ταύτης ἐξέφρασε τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς.

Ὅταν ὁμίλων διὰ τὴν Κοινὴν Γνώμην ἐννοῶ τὰς μεγάλας λαϊκὰς μάζας εἰς ἅπαντα τὰ στρώματα τῆς Κοινωνίας. Δὲν ἐννοῶ τοὺς λεγομένους ἀγγλοφίλους ἢ γερμανοφίλους, διότι τὸ σύνολον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἤχκετο ὀλοφύγως καὶ ἦτο ψυχῇ καὶ σώματι τεταγμένον μὲ τὸ μέρος τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας, ἣτις θὰ ἐνίκα τελικῶς. Γερμανοφίλων ὑπῆρχεν ἐλάχιστον ποσοστὸν ἀσήμαντον, ὅπερ πλανώμενον οἰκτρῶς, ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δῆθεν θὰ ἐξυπηρετεῖτο μὲ τὴν νίκην τῆς Γερμανίας (ὄρα ἀνωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη).

Μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐκείνων, ποὺ ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τῆς, ἦσαν καὶ οἱ γερμανοφίλοι, οἵτινες προσεφέρθησαν νὰ μᾶς συνδράμουν δι' ὅλων τῶν δυνάμεών των, προσήρχοντο εἰς τὰ διάφορα γραφεῖα διὰ νὰ δώσουν τὴν συμβουλὴν των καὶ παρηκολούθουν τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως κατὰ βῆμα διὰ νὰ βεβαιωθοῦν πῶς λύουσι τὰ διάφορα ζητήματα. Ἔβλεπον ὅθεν ὅτι ἐλύοντο ὅλα τὰ σοβαρὰ ζητήματα ἑλληνοπρεπῶς καὶ οὐχὶ γερμανοπρεπῶς! Διέκοπτον ἀμέσως τὰς σχέσεις των μαζί μας καὶ μετεβάλλοντο εἰς κακογλώσσους κήρυκας ἐναντίον μας χαρακτηρίζοντες ἡμᾶς ὡς «ἀγγλοφίλους», ἐνῶ πραγματικῶς ἡμεῖα κατὰ πρῶτον λόγον Ἕλληνες καὶ δευτερευόντως ἀγγλόφιλοι.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ε.Σ.Π.Ο. (γερμανόφιλος ὀργάνωσις) ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀντιδράσεως ἐναντίον μας. Εἰς μίαν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ε.Σ.Π.Ο. ὁ πρόεδρος ταύτης ἐπέρριψε ἐναντίον μου τὴν μομφὴν «ὅτι εἶχον τὸ ἓνα πόδι μου εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ Λονδίνον, καὶ ὅτι ἱεροσυλῶ κατὰ τοῦ Ἀξονος (α)». Προεκλήθη ἐνέργεια ἀνακρίσεων ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν, χωρὶς νὰ γνωσθῆ τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ ὑποστήριξις τῆς Κυβερνήσεως παρὰ τε τοῦ Λαοῦ καὶ τῶν ἀρχηγῶν ὅλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων ὠφέλιτο εἰς δύο λόγους:

1) Πάντες ἐθεώρησαν τὴν Κυβέρνησίν μου ὡς μέσον πρὸς ἐξάλειψιν παντὸς πράγματος, ὅπερ θὰ ὑπενθύμιζε τὴν δικτατορίαν, ἣν ἀπηχθάνοντο (Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς συμπαθεῖ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας καὶ ἀδικουμένους καὶ ἐχθρεύεται τοὺς ἀδικοῦντας). Αἱ ἐλάχιστα ἐκτοπι-

(α) Εἰς ἐπίσημα Ἐγγραφα τοῦ Γερμανοῦ Ἀλφρεντ Ρόζεμπεργκ ἐνεργούντος μὲ τὴν εἰδικὴν προπαγανδιστικὴν ὀργάνωσίν του, ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, ἐκθέτει τὸ σχέδιον ποὺ ἐφήρμοσε καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς σημειωθείσας ἐπιτυχίας του καὶ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχεν εἰς τὴν Νορβηγίαν, Σκανδιναυικὰς χώρας, Ρουμανίαν, Βέλγιον, Ὀλλανδίαν, Ἰρράκ, Τουρκίαν, Περσίαν, Ἀφγανιστάν, Ἀραβικὰς χώρας καὶ Βραζιλίαν ἀκόμῃ. Διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ὁμιλεῖ, πράγμα, ὅπερ εἶνε γεγονός ἐξαιρετικῆς σημασίας. Θὰ εἶχε κατακλυσθῆ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ χιλιάδας φιλολόγων, ἐμπορικῶν ἀντιπροσώπων, περιηγητῶν, οἵτινες εἰς τὴν πραγματικότητά ἦσαν πράκτορες, ἀλλὰ δὲν κατάρθρωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν δημιουργίαν σοβαρᾶς φιλογερμανικῆς κινήσεως, δυνάμενης νὰ παραλύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίστασιν... (Ὁρα ἐφημερίδα «Ἐστία» 5.5.1947). Διατὶ δὲν ἀναφέρεται ἡ Ἑλλὰς; Διότι ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἀντέδρων πανταιοτρόπως.

σθείσαι διακεκριμένοι προσωπικότητες έπλεξαν τόν θρόλον ότι άδίκως κατετυραννήθησαν, πράγμα, όπερ άπήχησε εις τά μύχια του Λαού.

Ώσαύτως πολλοί κατηγορήσαν τόν καθεστώς της 4ης Αυγούστου ότι προσεπάθει νά άποδείξη ότι αυτό ένήργησε τόν νικηφόρον πόλεμον καί ούχι ό Έλληνικός Λαός.

2) Πολλοί άρχηγοί τών παλαιών κομμάτων δέν άνεγνώριζον τήν Κυβέρνησιν Τσουδερού, θεωρούντες ταύτην συνέχειαν της άπεχθούς διά τούτους Δικτατορίας. Καί ού μόνον δέν έστήριζον με τήν έμπιστοσύνην των εκείνην, αλλά της ύπέσκαπτον τόν κύρος. Συνεπώς εις τās από ραδιαφώνου άλογίστους συστάσεις της Κυβερνήσεως Καίρου ό Έλληνικός Λαός έκώφευεν.

Έχαρακτήρισα λίαν έπιεικώς τās συστάσεις ως άλογίστους διότι ούτε πολύ, ούτε λίγο, ό κ. Τσουδερός καί ό άνομολόγητος κ. Μιχαλόπουλος διεκήρυσσαν τήν άναρχίαν καί τήν άνατροπήν τών πάντων, ίερών τε καί όσίων.

Μάλιστα διεβεβαίουν ότι θα άποκατασταθούν τά πάντα εις τήν θέσιν των!

Δέν παραγνωρίζομεν ότι τά πυρποληθέντα χωρία, αί καταστραφείσαι γέφυραι, αί έμπρησθείσαι οικίαι ή βομβαρδισθείσαι, ή άνατροπή τών τεχνικών έργων, ή άποφίλωσις τών τέως δασωμένων περιοχών, αί διαρπαγείσαι: περιουσίαι ή τιμαλφή άντικείμενα ήτο δυνατόν νά έπανορθωθούν, αλλά δυστυχώς δέν έπανορθώθησαν. (Διότι καθιερώθη μετά τόν τέλος του πολέμου ή άρχή: Αί θυσίαι τών μικρών κρατών όσων μεγάλοι καί άν εινε δέν άποζημιούνται παρὰ τών μεγάλων. Καί έτέρα άρχή: Οί μεγάλοι λαοί δέν λογαριάζουν έν μικρόν κράτος με τόν μέτρον τών προφερθεισών παρ' αυτού ύπηρεσιών, αλλά με τήν δυνατότητα που παρουσιάζει διά μελλοντικήν προσφοράν)!

Ήλλά διά νά συνεχίσωμεν, πώς θα έπανορθωθούν οί άναρχοποιηθέντες εις τήν νομιμοφροσύνην; Πώς θα έπανέλθουν εις τόν καλόν δρόμον όσοι συνήθισαν επί 4 χρόνια νά θεωρούν τόν Κράτος έχθρόν των; Πώς θα προσέρχεται ό φορολογούμενος εις τās θυρίδας του Ταμείου διά νά καταβάλλη τόν φόρον άφού ή Κυβέρνησις Καίρου τόν συνήθισεν νά άποφεύγη τόν τοιούτον; Πώς θα άναγκασθούν οί υπάλληλοι, οί χωροφύλακες, οί άστυφύλακες, οί άγορανόμοι νά έκτελούν τιμίως, εύσυνειδήτως καί άόκνως τόν καθήκον των όταν επί μίαν τριετίαν προετρέποντο, έν όνόματι της Πατρίδος, νά τόν παραμελούν; Τίνι τρόπω τέλος θα έθεραπευέτο ή διάσπασις της Έθνικής μας ένότητας, ήν διάσπασιν συνεβούλευε τόν καθουρδιστήρι Καίρου καί Λονδίνου;

Ήν έγνωρίζε νά άναμετρήση τās όλεθρίας συνεπειάς τών έθνικών του άνομημάτων θα έπαρτίμα νά άποκόψη τήν γλώσσαν του παρὰ νά δώση παρομοίας διαταγās έναντίον της τάξεως, της νομιμοφροσύνης, της εύρυθμίας καί έναντίον της Έθνικής ένότητας (α). Ταύτην (τήν Έθνικήν ένότητα) ένεθυμήθη ό κ. Τσουδερός ως άνασταλτικόν μέσον

(α) Τους καρπούς τών λόγων του κ. Τσουδερού τούς δρέπομεν νύν εις τόν έμφύλιον πόλεμον, που ήρχισε από του 1942 καί έξακολουθεί επί 3ετη, καθ' όσον οί άναρχοποιηθέντες προτιμούν τούς άδελφούς Βουλγάρους, Σέρβους καί Άλβανούς, παρ' όν ένισχύονται, παρὰ τούς όμαίμονας Έλληνας.

ἐνὸς Κράτους, ποῦ ἔβαινε ἰλιγγιωδῶς πρὸς τὸ θάραθρον;

Ἄλλὰ πότε τὴν ἐνεθυμήθη; Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1943, ὅτε διεκήρυξε τὴν ἀνάγκη τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος, δι' ἣν ἡμεῖς ἠγωνιζόμεθα ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1941.

Διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημά μας, πρῶτοι ἀντέδρασαν κατὰ τῆς Κυβερνήσεώς μου, οἱ γερμανόφιλοι ἀποτελοῦντες ἀσήμαντον ποσοστόν, ἀλλὰ μὲ φανατισμὸν ἐναντίον μας. Μὲ τούτους συνέπραξαν καὶ πρόσωπα καὶ ὁμάδες ἀνόμιαι εἰς δογματισμοὺς κομμάτων ἢ τάξεων, διὰ νὰ ἐξαρθρωθῇ ἡ Κρατικὴ Μηχανὴ ἢ τουλάχιστον νὰ πέσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἢ ὑπαρξῆς τῆς ὁποίας ἀπετέλει ἐμπόδιον εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν δολίων ἐκείνων. Ἔνεκα τούτου, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκαπηλεύοντο τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ εἶτα τῷ ἔκαμνον ἐνέσεις δηλητηρίου ἐναντίον ἐκείνων, ποῦ ἀπετέλουν τὰ σύμβολα ἢ τὴν ἰθύνουσαν τάξιν εἰς τὴν κοινωνικὴν συνοχήν, διὰ νὰ καταλῆξουν τελικῶς νὰ ζητοῦν τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν πάντων.

Ἄλλὰ καὶ ὄργανα ξένης προπαγάνδας ἐλαυνόμενα ἀπὸ εὐτελεῖ ἑλλατῆρια καὶ ἐπιδιώκοντα τὸν ἀφανισμὸν τῆς Ἑλλάδος ἐπέζητησαν τὴν μείωσιν τοῦ κύρους τῆς Κυβερνήσεώς μας διὰ νὰ μὴ ριζοβολήσουν τὰ πατριωτικὰ κηρύγματα ταύτης.

Περιέργως προσεχώρησαν καὶ ὀλίγιστα πρόσωπα, ἐξ ἐκείνων καθ' ὧν ἔβαλλον οἱ συμπράξαντες μὲ τοὺς γερμανοφίλους, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἰθύνουσαν τάξιν. Ὡσαύτως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις Καΐρου ἤρχeto ἀργῶς εἰς τοὺς ἐπιδιώκοντας τὸ σάρωμα πάντων.

Καίτοι ἡ ἀντίδρασις ὄλων τούτων ἦτο ἀνεπαίσθητος, ἢ ὑπ' ἐμὲ Κυβέρνησις ἀντελήφθη τὰς ἐπιδιώξεις τῶν ἀντεθνικῶς ἐργαζομένων καὶ τὰς δλεθρίας συνεπειὰς ποῦ θὰ συνεπήγοντο αὐταί. Ἦρχισε ὅθεν, νὰ καταπολεμᾷ τοὺς θρασεῖς ἐκείνους.

Ἐκ παραλλήλου ἐζήτησα τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ἔρριψαν τὰ ἅγια τῆς κυσὶ δι' ἐγγράφου μου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κύριον Δσμάσκην, οὔτινος ἐγγράφου τὸ περιεχόμενον προκύπτει ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Ἰουλίου 1941

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 22 φθίνοντος ἡμετέραν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγνωμεν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ τοῦ προσήκοντος εἰς τὴν σοβαρότητα αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐὰν δ' ἐβράδυνε ἢ μετὰ χειρὸς ἀπάντησις τοῦτο ἀποδοτέον, ἔνθεν μὲν εἰς τὴν ἐπὶ τριήμερον μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἀπουσίαν ἡμῶν, ἔνθεν δὲ εἰς τὴν ἀνάγκη τῆς περιεσκεμμένης μελέτης τῶν ἐν τῇ ἡμετέρα ἐπιστολῇ διερμηνευομένων σκέψεων καὶ ἀπόψεων.

Θεωροῦμεν προσήκον νὰ δηλώσωμεν ἐξ ὑπαρχῆς, δὲν εὐρίσκομεν ἀνταποκρινομένην ἐντελῶς πρὸς τὰ πράγματα τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν διδτε εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ Λαοῦ ἔναντι ἡμῶν προσωπικῶς καὶ τῆς ὑπὸ τὴν Προεδρίαν ἡμῶν Κυβερνήσεως. Χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ λαϊκὸς παράγων δὲν διάκειται μετ'

ἐξαιρετικῆς συμπαθείας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, νομίζομεν οὐχ' ἦττον, ὅτι ἡ δυσφορία αὕτη ἔχει ὀλιγωτέραν σχέσιν πρὸς πολιτικὰς ἀπόψεις καὶ κρίσεις, περισσότερον δὲ πρὸς τὴν σοβαράν, σχεδὸν ἀδιέξοδον, ἐσωτερικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία προέκυψε ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κατοχῆς καί, ἐν ἰσχυρῷ μέτρῳ, συνεπεία ταύτης.

“Ὅπως εὐστόχως παρατηρεῖτε, ἡ σύγχρονος ἐποχὴ, δὲν δύναται νὰ κρίνῃ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ αἷτια τῶν ἐπερχομένων μεταβολῶν, μετ' ἀμεροληψίας καὶ δικαιοσύνης — ἰδιότητος, αἱ ὁποῖαι προσυδιάζουσιν εἰς τὸν ψυχρὸν καὶ ἀδέκαστον κριτὴν τοῦ μέλλοντος, τὴν Ἱστορίαν. Ὅσονδ' ἴποτε, ὅμως, ἐπηρεασμένοι καὶ ἂν εἶνε ἐκ τῶν γεγονότων αἱ προσωπικαὶ διαθέσεις τῶν θυγρότων, θὰ ἦτο πολὺ δυσχερὲς νὰ εὐσταθῆσιν ἐν τῇ πολιτικῇ πρακτικῇ ἢ γνώμῃ, ὅτι οἱ σύγχρονοι δύναται νὰ παρομοίωσιν ἀνεπηρέαστοι ἐνώπιον τῶν γεγονότων καὶ δὴ γεγονότων τοιαύτης ἱστορικῆς σημασίας, οἷα τὰ σήμερον διαδραματιζόμενα ἐντὸς καὶ περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν οἴκου.

Εἰδικοὺν τὴν γενικὴν ταύτην παρατήρησιν καὶ μεταφέροντες τὸ πεδίον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς εἰς τῆς σημερινῆν, θλιβεράν ἑλληνικὴν πραγματικότητα, θεωροῦμεν σκόπιμον καὶ δὴ ἀναγκαῖον νὰ διαστειλωμέν τὴν διαμορφωθείσαν ἐν τῇ Χώρα πραγματικὴν κατάστασιν ἀπὸ τὴν κρίσιν περὶ προσώπων καὶ τῶν διαθέσεων αὐτῶν, αἵτινες ὠδήγησαν ἐκεῖ, ὅπου σήμερον εὐρισκόμεθα. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰ πρόσωπα, δὲν ἔχομεν τὴν παραμικρὰν δυσκολίαν, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον δισταγμὸν νὰ συνομολογήσωμεν, ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὅτι ἀναγνωρίζομεν εἰς αὐτὰ καὶ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΗ ΕΛΛΗΤΗΡΙΑ. Διότι, ἐν ἀληθεία, εἶνε πολὺ δύσκολον, εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον, νὰ φαντασθῶμεν, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, τί θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπισκῆψῃ κατὰ τῆς Πατρίδος, ἐάν, μὴ ἀποτραπέντος τοῦ δευτέρου πολέμου, δὲν ἐλαμβάνετο γενναῖα τις πρωτοβουλία, διὰ τὸν ἔγκαιρον τεματισμὸν αἱματοχυσίας, ἢ ὁποία, παρατεινομένη ἄνευ ἐλπίδων βασίμων καὶ ἄνευ σκοποῦ πρακτικῶς ἐπιτευκτοῦ, θὰ ἠῤῥανε ἀπλῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων καὶ θὰ ἐπολλάπλασιαζε, κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, τὰς ΕΘΝΙΚΑΣ ΣΤΥΜΦΟΡΑΣ.

Καθ' ὅσον, ὅμως, ἀφορᾷ εἰς τὴν προκύψασαν ἐπιγενομένης πραγματικὴν κατάστασιν, νομίζομεν, ὅτι δὲν δικαιούμεθα, ὁμιλοῦντες πρὸς ἡμᾶς ἐν οὕτω κρίσιμοις ὥραις νὰ ἀποκρούωμεν τὴν σκέψιν ἡμῶν, ὅτι τοῦλάχιστον εἰς ὅ, τι ἐνδιαφέρει τὴν ἀνακούφισιν τῆς λαϊκῆς δυστυχίας, ἐγένετο ἑλλιπῶς ὅ, τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ἐξ ἀρχῆς ἀποφασιστικῶς καὶ ἀνεκδοιάτως. Δὲν παραγνωρίζομεν οὔτε τῶν προβλημάτων τὸ μέγεθος, οὔτε τῶν πολιτικῶν ὄρων τὰς ἐνίοτε ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, οὔτε τῶν ἀπαιτουμένων θυσιῶν τὴν ἔκτασιν, οὔτε τοῦ κρατικῶν μηχανισμοῦ τὸν γνωστὸν βραδὺν ρυθμὸν. Ἡ διαπίστωσις, ὅμως, αὕτη, δὲν ἀρκεῖ, αὐτὴ καὶ μόνη, νὰ δικαιολογήσῃ εἰς τὴν ἀνήσυχον λαϊκὴν ψυχὴν τὰ περιορισμένης σημασίας ἀποτελέσματα εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς περιθάλψεως (α) καὶ παραμυθίας τῶν πολιτῶν κατὰ τὴν χειμιάζουσαν αὐτοὺς σήμερον βαθυτάτην ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν.

Ταῦτα πάντα ἔχουσιν πρὸς ὀφθαλμῶν ἢ Ἐκκλησίᾳ, συνειδυῖα τὸ ἐαυ-

(α) Ὑπαινίσσεται τὴν μὴ εἰσέτι ὀργάνωσιν τοῦ Ε.Ο.Χ.Α., εἰς ὃν ἀπέδιδε σπουδαιότητα σημασίαν λίαν δεδικοιολογημένην, ὡς ἀπεδείχθη.

τῆς καθήκον εἰς τὰς σημερινὰς χαλεπὰς στιγμὰς, προσέφερον ἤδη τὸ κῦρος καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ δεινοπαθοῦντος ἐθνικοῦ συνόλου.

Ἐπραξε δὲ τοῦτο, ἐν θαθείᾳ συνειδήσει, ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβεως δι' εἰαυτὴν ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι, διότι ἐνεπνέετο ἀπὸ τὴν πεποιθῆσιν, ὅτι «οὐκέτι καιρὸς λόγων ἀλλ' ἔργων», ὅτι τέλος «οὐχ' ὥρα βουλεύεσθαι, ἀλλὰ θεβουλεύεσθαι». Ἡ λαϊκὴ δυσφορία διογκουμένη κατὰ λόγον τῆς ὁσημέραι ἐπυτειομένης δυσπραγίας, ἀπειλεῖ νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων ὀλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα.

Ποίαν, λοιπόν, θὰ εἶχεν ἀξίαν τὸ ἀπὸ ἄμβωνος κήρυγμα — καὶ ἂν τοῦτο ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο δυνατὸν καὶ ἐπιτετραμμένον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὰς παρούσας ἰδιότητους ἐθνικῶς συνθήκας —, ὅταν θὰ λείπῃ ἐκ τῶν λόγων τὸ οὐσιώδες ἄρτιμα τῶν γονίμων ἔργων, ἢ σφραγὶς τῶν ἐμπνευσμένων ἀποφάσεων, ἢ δικαίωσις τῶν γενναίων ἀποτελεσμάτων;

Πόθεν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοὶ θὰ ἤντλουν ἐπιχειρήματα, πειστικὰ καὶ εὐγλωττίαν ἱκανοποιούσαν, ὅταν ἡ κατάστασις θὰ ἐξηκολούθει ἐπιδεινουμενὴ συνεχῶς νὰ ἀντιτίθεται πρὸς τοὺς λόγους; Καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἄραγε θάσμιος φόβος νὰ ἴδωμεν τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἀναλισκομένην εἰς τὸ ἀχάριστον αὐτὸν ἀγῶνα τῶν λόγων καὶ τὸ γόητρον αὐτῆς συνθλιβόμενον ὑπὸ τὸ συντριπτικὸν βάρος τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια δὲν θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ διευθετήσῃ ἄλλως;

Κύριε Πρόεδρε,

Ἀποβλέπομεν μετὰ θαθείας ἐκτιμήσεως πρὸς τὴν τολμηρὰν πρωτοβουλίαν, ποῦ ἀνελάβατε, ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως εἰς μίαν κρισιμοτάτην, ἴσως τὴν κρισιμοτάτην ἐξ ὅλων, καμπὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἐκτιμῶμεν τὴν διάθεσιν ὑμῶν ταύτην καὶ διαβεβαιούμεθα ἡμᾶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία, συμμετοχὸς τῶν τυχῶν τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ Ἔθνους θὰ πράξῃ τὸ ἐφ' ἑαυτῇ, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διατήρησιν ἀκιβδήλου καὶ ἀκαίου τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὰ μεγάλα πεπωμένα τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, εἰς τὴν κράτυσιν τῆς ἐλπίδος ἐπὶ τὴν δικαίωσιν αὐτῆς ἐν εὐθέτω χρόνῳ. Πρὸς τοῦτο δὲν θὰ παύσῃ μεταλαμπαδεύουσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ Λαοῦ τὸ φῶς τῆς πίστεως, ἐδραιούσα τὸ πνεῦμα τῆς ἐγκαρτερήσεως, διδάσκουσα, παραμυθούσα, σφυρηλατοῦσα ἀπαύστως εἰς τὴν φλόγα τῶν δοκιμασιῶν καὶ προσαρμόζουσα στερεῶς εἰς τὴν μακρὰν ἄλυσιν τῆς κοινῆς, ἐνδόξου παραδόσεως τοῦ νέου ἀκαταλίτους κρείου τῶν δύο ἀδελφῶν ἐννοιῶν: τῆς ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ καὶ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ οἱ ποιμένες τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ προκάθημενος αὐτῆς καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς θὰ πράξουν, ἀκατακρίτως, ὀλόκληρον τὸ καθήκον αὐτῶν.

Θέλομεν δὲ νὰ ἐλπίζωμεν βασίμως, ὅτι καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας θὰ διαμορφωθῶν συντόμως θετικοὶ ὅροι καὶ ζωτικαὶ προϋποθέσεις τοιαῦται, ὥστε οὔτε ἡ προθυμία τῆς Ἐκκλησίας νὰ παραμείνῃ ἄγονος, οὔτε τὸ ἐθνικὸν τῆς κήρυγμα ἐνδεὲς οὐσιαστικοῦ περιεχομένου. Διότι, ἐὰν τοῦτο μὴ συμβῇ, ἡμεῖς τοῦλάχιστον, ἀδυνατοῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὴν ὁδόν, ἢ ὅποια θὰ ἐπαναφέρῃ τὴν χώραν εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς τροχίαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὑπερκάμπτοντα τὰς προσωρινὰς, ἔστω

καὶ μεγάλας δυσχερείας τῆς στιγμῆς, εἰς τὴν εὐκλειαν τῶν ἔθνικῶν
τοῦ παραδόσεως.

Διάπυρος εὐχέτης ὑμῶν πρὸς Κύριον

+ Ὁ Ἀθηνῶν ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Πρὸς

Τὴν Α. Ε. τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως
Κον Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ, Ἀγπιστράτηγον

Ἐνταῦθα

Σημειώσεις: Κρίνω σκόπιμον νὰ ὑπογραμμίσω σημεῖα τινὰ τῆς
ἐπιστολῆς:

α) Ἀποδίδει τὴν δυσφορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὴν σοβαρὰν
ἑσωτερικὴν κατάστασιν, ἣτις ἤρχισε ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κατοχῆς καὶ
συνεπεῖα τῆς κατοχῆς.

β) Ἀναγνωρίζει φιλοπάτριδας διαθέσεις καὶ εὐγενῆ ἐλατήρια εἰς
τοὺς σκοπούς μας.

γ) Φρονεῖ ὅτι ἂν δὲν ἐλαμβάνετο ἡ γενναία πρωτοβουλία πρὸς
τερματισμὸν τῆς ἄνευ βασίμων ἐλπίδων καὶ ἄνευ πρακτικῶς ἐπιτευκτοῦ
σκοποῦ τῆς αἱματοχυσίας, θὰ ἐπέφερε πολλαπλασίας συμφορὰς ἢ πα-
ράτασις τοῦ πολέμου. Μὲ τὴν παράτασιν ἔβλεπε τὰς συμφορὰς.

δ) Δεικνύει ἐπιφυλακτικότητα εἰς τὸ κήρυγμα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος
πρὸς τὸν εὐσεβῆ λαὸν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὸν διαφωτίσῃ ἐπὶ τῆς κα-
ταστάσεως καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦ καθήκοντος καὶ
τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων, προφανῶς, διότι τηρεῖ τὴν παθητικὴν στάσιν
ποῦ τηροῦν καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔδει νὰ ὀδηγοῦν ἀντὶ νὰ ρυμουλκοῦνται
ἀπὸ τὸ πλῆθος. Οἱ ταγοὶ δεικνύουν τὸν δρόμον καὶ ὁ λαὸς ἀκολουθεῖ.
Μὲ τὰς ὑπεκφυγὰς καὶ τὴν γενικὴν παθητικὴν στάσιν κατελήξαμεν εἰς
τὸν ἄνευ προηγουμένου ἐμφύλιον σπαραγμὸν.

ε) Ἐκτιμᾷ τὴν πρωτοβουλίαν μας νὰ ἀναλάβωμεν τὴν διακυβέρ-
νησιν τῆς Χώρας εἰς τὴν κρισιμωτέραν καμπὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστο-
ρίας.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρένθεσιν, καθ' ἣν ἀπεδείχθησαν ἡ ἀντί-
δρασις ἡμῶν κατὰ τῶν ἀπατρίδων συκοφαντῶν μας καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ-
μῶν, ὅπως ἔλθῃ ἀρωγὴ ἡ Ἐκκλησία πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώ-
μης περὶ τῶν σκοπῶν, οὓς ἐπεδιώκομεν καὶ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς
παρείχομεν εἰς τὸν Λαόν, ἐπανερχόμεθα διὰ νὰ τονίσωμεν ὅτι ἐπιστεῦ-
ομεν βαθύτατα, ὅτι συνεχίζετο ὁ ἀγὼν, ποῦ ἤρχισε εἰς τὰ ἄξενα Ἀλ-
βανικὰ ἐδάφη.

Ἐκολακευόμεθα νὰ πιστεύωμεν ἡμεῖς, ποῦ ἔχαιρέτισεν ἡ Κοινὴ
Γνώμη μὲ ἀνυπόκριτον χαρὰν, καὶ τοὺς ὁποίους προσεφέρθησαν νὰ
βοηθήσουν, ταχθέντες παρὰ τὸ πλευρόν μας, ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανε-
πιστημίου, ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πολυτεχνεῖον, οἱ Ἐμπορικὸι Σύλλογοι,
τὰ Ἐμπορικὰ καὶ Βιομηχανικὰ Ἐπιμελητήρια, αἱ Τράπεζαι, οἱ συνα-
φεῖς Ὄργανισμοί, οἱ σύλλογοι τῶν δικηγόρων, τῶν ἱατρῶν, τῶν φαρ-
μακοποιῶν, κάθε σωματεῖον κλπ. ὅτι εἴχομεν λαϊκὸν ἔρεισμα.

Καὶ δὲν διεψεύσθημεν. Τρανωτάτην ἀπόδειξιν ἀποτελοῦν τὰ ἐπό-
μενα:

Περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1941 συνεκλήθη, ὡς προεῖπομεν, τὸ Οἰκονομικὸν Συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐξ ὄλων τῶν Οἰκονομολόγων μας καὶ τῶν διατελεσάντων Ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν, διὰ νὰ γνωματεύσῃ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ βελτιωθοῦν τὰ οἰκονομικά μας.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος τῆς Συσκέψεως, ἐλέχθησαν τὰ κάτωθι, ἅτινα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν, ποῦ ἐτηρήθησαν:

1) Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πεσμαζόγλου:

«... ἄς εἴπῃ, λοιπόν, ὁ καθεὶς τὴν γνώμην του ἐπὶ ὅσων ὁ κ. Πρόεδρος μᾶς ἠρώτησε. μετὰ τὴν ὥμην εἰλικρίνειας τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐὰν δὲν ἔχῃ ἐμβαθύνει εἰς τὰ πολὺπλοκα οἰκονομικὰ ζητήματα, τὰ κρίνει μὲ λογικότητα καὶ μὲ σαφήνεια. Καὶ τὸ συμπέρασμα ἄς εἶνε νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἔχουν ἀνάλαβει τόσοσιν δυσχερῆ σκοπὸν...».

2) Ὑπὸ τοῦ κ. Διομήδους:

«... Κύριε Πρόεδρε, ἔχω νὰ συστήσω, ὅπως ἀρχίσητε ἀμέσως νὰ δημοσιεύητε κατὰ 10ῆμερον τὴν κατάστασιν τῆς Τραπεζίης τῆς Ἑλλάδος... Εἶνε τὴν ἡμέραν ἡ δυσπιστία, ὥστε θὰ ἦτο ἐνδεδιγμένον νὰ κατοχυρώσητε τὴν δημοσίευσιν... Σεῖς ἀμύνησθε. Θὰ πολεμήσετε μέχρι τέλους, ἀλλ' εἶνε μάταιον νὰ νομίζητε, ὅτι ἐχάσαμεν εἰς σταθερότητα...».

3) Ὑπὸ τοῦ κ. Δεληγιάννη:

«Σᾶς πονοῦμεν, κύριε Πρόεδρε, διότι θλόπομεν πόσο βασανίζεσθε καὶ διότι ἡ ἐπιτυχία σας θὰ εἶνε ἐπιτυχία ὄλων μας καὶ δι' αὐτὸ εἴμεθα στὸ πλευρὸν σας. Μὴ ἀμφιβάλλετε, ὅτι εἴμεθα φορεῖς αὐτῆς τῆς αἰσιοδοξίας. Δὲν συνήνητσα πολιτικόν, ἄξιον νὰ λέγεται πολιτικὸς εἰς τὸν Τόπον αὐτόν, ὁ ὅποιος νὰ μὴ συμμερίζεται τὰ αἰσθήματα, τὰ ὅποια σήμερον σᾶς διαδηλώνω. Αἱ τελευταῖαι δηλώσεις σας (πρόκειται διὰ τὴν Διακήρυξιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν τῆς 17.10.1941), κύριε Πρόεδρε, μὲ συνεκίνησαν βαθύτατα, ὅπως καὶ ὄλον τὸν κόσμον καὶ ἐλυπήθηκα, διότι δὲν εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθω νὰ σᾶς σφίξω τὸ χέρι».

Καὶ ἐρωτῶ ἤδη: Δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ Πανελλήνιον εἶχε ταχθῆ μὲ τὸ μέρος μου; Ἄλλὰ μήπως ἡ ὑποδοχή, ποῦ μοὶ ἐπεφύλαξεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Ἀμφίκλειαν καὶ τὴν Λεβόδειαν δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Λαὸς ἦτο παρὰ τὸ πλευρόν μου;

Μέχρι τοῦ θέρους 1942 οἱ ἐκμεταλλεῦται τοῦ Λαοῦ δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ τοῦ δηλητηριάσουν τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τοῦ θολώσουν τὴν κρίσιν. Βραδύτερον, ὅμως, ἐπῆραν ἀνὰ χεῖρας ὅλα τὰ πατριωτικὰ συνθήματα καὶ προσφερθέντες νὰ συμπράξουν μετὰ τὴν ἐν Καίρῳ Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐκάλουν τὸν Λαὸν ἀδιακρίτως φρονημάτων ἢ κοινωνικῶν ἀντιλήψεων εἰς ἀγῶνα κατὰ τῶν μισητῶν ὑπὸ πάντων κατακτητῶν. Καὶ ἐνῶ οἱ κίνδυνοι ἦσαν προφανεῖς καὶ οἱ σκοποὶ ἔκδηλοι, ἡ μὲν Κυβέρνησις Καίρῳ ἐδημιούργει ἀναρχικὰς μονάδας εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, ἡ δὲ ἐν Ἑλλάδι Πολιτικὴ Ἦγεσία μοιρολατρικῶς ἀνέμενε τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοὺς Συμμάχους. Οὕτω τὸ Ἀπελευθερωτικὸν κί-

νημα είχε συγκινήσει κάθε σκλαβωμένη ψυχήν και κάθε σκεπτόμενον ἔθνικώς, χωρίς νὰ ἔχη ἀποκαλυφθῆ ὑπόπτος σκοπὸς κάπου. Τούναντίον, ὑποψίας ἐνέπειαν ἡ Κυβέρνησις Τσουδεροῦ, ὡς διακηρύττουσα τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ ὡς ὄργανοῦσα κομμουνιστικὸν σκοπὸν.

Ἐκρίνα, ὅθεν, ἐπιβεβλημένον καθήκον νὰ μὴ ἀντιδράσω κατὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μετώπου, ἀλλὰ νὰ ἀπομακρυνθῶ τῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ εἶχον τὴν συγκατάθεσιν τῶν Πολιτικῶν τῆς Χώρας καὶ τὰς λοιπὰς δικαιολογίας. Ἡ τυχὸν ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μετώπου ἦτο ἐνδεχόμενον (ἀπεδείχθη βέβαιον) ὅτι θὰ ὠδήγει εἰς ἐμφύλιον σύρραξιν, ἣν ἐθεώρουν καὶ θεωρῶ ὡς τὸ εἰδεχθέστερον ἔγκλημα κατὰ τῆς Πατρίδος καὶ τὴν τρομερωτέραν μομφὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ φίλους καὶ συνεργάτας ἐσχολιάζετο ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰς πράξεις της καὶ διὰ τὰς παραλείψεις της, αἵτινες ἀναποφεύκτως εἶνε δυνατὸν νὰ ὑφίστανται τὴν καλόπιστον κριτικὴν.

Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Πολιτευτῆς καὶ δικηγόρος κ. Τουρκοβασίλης, ὅστις προσεφέρθη νὰ συνεργασθῆ μαζί μου, πλὴν, διεφώνησε εἰς λεπτομερείας τινὰς καὶ δυσηρεστήθη.

Οὗτος μοὶ ἀπηύθυνε τὴν κατωτέρω μακροσκελῆ ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1941 ἐπιστολὴν, ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ἔχουσαν ὡς ἐξῆς: (παραθέτω μόνον περικοπὰς).

Κύριε Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως,
Κύριοι Ἐπουργοί,

Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπλήττεσθε οὔτε διὰ τὴν κλοπὴν τῆς Γερμανικῆς σημαίας ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, οὔτε διότι τὸ ποσοστὸν τῶν Ἀγγλοφίλων ἐν Ἑλλάδι διαρκῶς αὐξάνει, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶνε ὑπερβολὴ νὰ εἶπω ὅτι τὰ 99% τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἶνε ἤδη Ἀγγλόφιλοι. . . Τὴν αἰτίαν τῆς ποιᾶτης αὐξανομένης Ἀγγλοφιλίας θὰ τὴν εὑρῆτε κατὰ ἓνα ποσοστὸν εἰς τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παραλείψεις τῆς ὑμετέρας Κυβερνήσεως. . . Δὲν ἐδίστασεν ἡ Κυβέρνησίς σας νὰ προθῆ εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Καραθόδωρου ἀκόμη, ἀσημιομήσαντος ἐπὶ μίαν πενταετίαν περίπου ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τοῦ ἀνεκδιηγήτου Κυρίμου, καὶ ὅστις ἀνέμενε νὰ συλληφθῆ καὶ νὰ φυλακισθῆ, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἐπιδιοικητοῦ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης. . . καὶ ἐματαιώθη μὲν ὁ διορισμὸς αὐτὸς ὑπὸ τῆς κοινῆς κραυγῆς κατὰ τῆς κακῆς ταύτης πράξεως, οὐχ' ἦττον ἔχομεν ἔκδηλον τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁμοίως ὁ διορισμὸς τοῦ νέου Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ μπορούσε καὶ νὰ μὴ γίνῃ. Ἄξιον τιμῆς τὸ πρόσωπον, ποῦ ἀνέλαβε. . . Οὐδεμία, ἄλλωστε, ἐπιλογὴ γίνεται καταλλήλων προσώπων ἐν τῇ πληρώσει ἔστω θέσεων. Προτιμῶνται δὲ κατὰ περίεργον καὶ συζητητικὸν τρόπον ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεώς σας οἱ ΦΙΛΑΓΓΛΟΙ (ὄρα Μιχαλάκης, Γιοκαρίνης κ.λ.π.). Ἄν δὲ συμπέση νὰ συμπαθῆ κανεὶς, ἔστω καὶ ὀλίγον τοὺς Γερμανοὺς, αὐτὸς τυγχάνει τῆς δεινοτέρας κακομεταχειρίσεως, δηλαδὴ ἐάν φρονῆ ὅτι τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐξυτηρηθῶσιν καλύτερα διὰ τῆς Γερμανίας. Ἐπομένως μὴ διαπορῆτε, ἐάν αὐξάνῃ μέχρι τελείας συμπληρώσεως τὸ φίλαγγλον ρεῦμα οὔτε ἡ δυσμένεια τῆς Γερμανίας ἐναντίον μας.

Τὴν θέσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἐξοχίαν

πολιτικήν θέσιν, Κυβερνητικήν θέσιν, διότι ἡ Τράπεζα αὕτη εἶνε τὸ ἔτερον σκέλος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, ἐνεκρίνατε κατ' ἀρχὴν νὰ δοθῇ εἰς ΦΑΝΑΤΙΚΟΝ ΑΓΓΛΟΦΙΛΟΝ, τὸν κ. Νεγρεπόντην, ὅστις εἶνε περισσότερον Ἀγγλόφιλος ἀπὸ τὸν φυγόντα εἰς Κρήτην κ. Βαρθαρέσσον. . . . μποροῦσε νὰ δοθῇ εἰς ἓν ἄλλο πρόσωπον, τὸ ὁποῖον νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν γερμανικὴν νίκην καὶ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ ἕφος τῆς μεγάλης ταύτης θέσεως. Καὶ ἐὰν Σᾶς ἔλεγον, φερ' εἰπεῖν, ὅτι τὴν θέσιν αὐτὴν εὐχάριστος θὰ ἤθελον νὰ καταλάβω ἐγώ, τί θὰ ἐλέγατε παρακαλῶ; Ἄλλ' ἐκτὸς ἐμοῦ ὑπάρχουν ἴσως καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολιτευόμενοι καὶ μὴ, μὲ τὰ αὐτὰ ἢ καὶ ἀνώτερα ἀπὸ ἐμὲ προσόντα. . . . Καὶ ὅμως, εἶμαι βέβαιος, δὲν ἔχω περὶ αὐτοῦ καμμίαν ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ καὶ ἀτάραχος δι' αὐτὸ, ὅτι ἡ αἰτησίς μου αὕτη θὰ ἀπορριφθῇ καὶ θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ ὁ κ. Πρωθυπουργός, ἐάν, ἐννοεῖται, μοῦ κἀνῆ τὴν τιμὴν αὐτὴν — δὲν μὲ ἔχει συνηθίσει μέχρι στιγμῆς — θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ, λέγω, ὅτι ὑπῆρξεν ἀντίδρασις ἐν τῷ Πρωθυπουργικῷ Συμβουλίῳ, ἐνῶ ἡ ἀντίδρασις εἶνε πάντοτε ἐξωκυβερνητικὴ καὶ τοῦ ὅλως ἰδιαιτέρως Ἀγγλοφίλου περιβάλλοντος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ. . . . Ὅπως δὲποτε, σᾶς κάμνω τὴν δῆλωσιν, ἥτις ἴσως θὰ ἦτο περιττὴ, ὅτι ἐγὼ θὰ εἶμαι πάντοτε εἰς τὸ πλευρὸν σας, διότι πιστεύω εἰς τὰς ἰδέας μου, ἀγωνίζομαι δι' αὐτάς τοὺς σκληροτέρους ἀγῶνας, δὲν ἀναμένω ἐκ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν τίποτε τὸ προσωπικὸν παρὰ μόνον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Πατρίδος μου, ὥπως πιστεύω ὅτι τὸ αὐτὸ κάμνετε καὶ Σεῖς.

Μετ' αἰσθημάτων ἐκτιμῆσεως καὶ φιλίας

Θ. ΤΟΥΡΚΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ἀθήναι 2 Ἰουνίου 1941

Ἀξιότιμον κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ κ. κ. Ὑπουργούς.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἔχει καὶ ὑπερόγραφον μακροσκελέστατον, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Τουρκοβασίλη τὴν 6ην Ἰουνίου 1941 ἐν συνεχείᾳ. Εἰς τὸ ὑπερόγραφον τοῦτο εἶνε δριμύς ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεώς μου καὶ ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀειμνήστου Μεταξᾶ καὶ συνεχίζει ὡς ἔπειτα:

«Υ. Γ. . . . Ἐνθυμοῦμαι ὁποῖον ἀγῶνα ἐδοκίμασα διὰ νὰ σᾶς πείσω, ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν Κυβέρνησίν σας ὁ κ. Γκοτζαμάνης καὶ δὲν νομίζω ὅτι θὰ εἴσθε μετανοημένοι διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς συστάσεώς μου αὐτῆς, μολοντί ἐξηγητήσατε προηγουμένως ὅλους τοὺς φίλαγγλους οἰκονομολόγους διὰ νὰ καταλήξετε εἰς τὴν ἰδικὴν μου σύστασιν.

Ἐπεστηρίχθη, ὡσαύτως ἀνακριδῶς, ὅτι τὸ γραφομηχανοῦμενον ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας χειρόγραφόν μου ἦτο ἄλλο καὶ ἀπηυθύνετο δῆθεν εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβείαν. Τοιοῦτον τι δὲν συνέβαινε, ἀλλὰ καὶ ἂν συνέβαινε, ἐρωτῶ: Διατί τάχα δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ ἀπευθυνθῶ πρὸς τὴν Πρεσβείαν Κράτους, ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τοῦ ὁποῖου τελοῦμεν; . . . ».

Θὰ κάμωμεν ἐνταῦθα μίαν παρένθεσιν πρὸς κρίσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης:

1) Μᾶς ἀποκαλεῖ φίλαγγλος, διότι μᾶς ἤθελε νὰ εἴμεθα Γερμανό-

φιλοι! Καί συνεχίζει τὴν διαπίστωσιν, ὅτι κάθε Γερμανόφιλος τυγχάνει τῆς δεινότερας κακομεταχειρίσεως. Καί τέλος μᾶς συνιστᾶ νὰ μὴ ἀποροῦμεν (οὐδέποτε ἠγορήσαμεν), διότι αὐξάνει ἡ δυσμένεια τῆς Γερμανίας ἐναντίον μας.

Οἱ ἐκ τῶν ἀγγλοφίλων Ἑλλήνων παρακολουθοῦντες τὰ θήματα μας ἐπέριπτον τὴν μομφὴν ὅτι εἴχομεν φιλογερμανικά αἰσθήματα διότι ἔβλεπον ὅτι ὠμιλοῦμεν μὲ τοὺς Γερμανούς!! καὶ ὅτι δὲν ἠνοούσαμεν τοὺς τυχόν Γερμανοφίλους!!

2) Διὰ τὴν θέσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ διορισθῇ εἰς, ὅστις ἐπίστευεν εἰς τὴν γερμανικὴν νίκην!! Τὸ τοιοῦτον ὅμως θὰ μᾶς ὠδήγει εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα ὅλους, διότι θὰ κατεδίδοντο αἱ διάφοροι φίλαγγλικαὶ πράξεις μας. Βεβαίως ἂν διωρίζετο ὁ ἴδιος ὅστις ἐπηγρύπνει κυρίως διὰ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ δευτερευόντως διὰ τὰ γερμανικά τὸ πρᾶγμα ἦτο διαφοροτικόν.

3) Ἀποκαλεῖ ἐπίσης τὸ περιβάλλον μου εἰς τὸ Πρωθυπουργικόν μου γραφεῖον ὡς ἀγγλόφιλον. Ἦτο ἀγνώως Ἑλληνικόν. Ἐσκέπτετο Ἑλληνιστὶ καὶ ἐνήργει πρὸς τὸ ἑλληνικόν συμφέρον, ὅπερ συνεταιρίζετο μὲ τὸ ἀγγλικόν τοιοῦτον. Τοῦτο οὔτε συνίστα τὸν διορισμόν τινός, οὐδὲ ἀντέδρα ἐναντίον τοιοῦτου τινός. Ἐξετέλει τὰς διαταγὰς μου καὶ τίποτε ἄλλο.

4) Ὑπόσχεται νὰ εἶνε παρὰ τὸ πλευρόν μας ὡς ἦτο καὶ ἔμεινε σταθερὸς μέχρι τῆς συλλήψεώς του ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ποῦ ἔλεγε νὰ καλοπιάνωμεν διὰ νὰ μὴν αὐξάνῃ ἡ δυσμένεια.

5) Μᾶς κατηγορεῖ ὅτι ἀφοῦ ἀπετάθημεν πρὸς ὅλους τοὺς φιλάγγλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπροθυμοποιήθησαν, κατελήξαμεν εἰς τὸν διορισμόν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη ὡς ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν συμφώνως πρὸς συστάσεις θερμὰς, ποῦ μᾶς ἔκαμε πράγματι.

6) Διὰ τὸ γραφομηχανοῦμενον χειρόγραφον εἰς τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας ὑπεστηρίχθη πράγματι ὅτι ἀπηυθύνετο εἰς τὴν Γερμανικὴν πρεσβεῖαν. Ἡμεῖς σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς μας, ἐσπεύσαμε νὰ ἐξακριβώσωμεν ἂν ἠλήθευε ἡ διάδοσις, ὅτε βεβαίως θὰ ἤρχιζεν ἡ διακοπὴ κάθε σχέσεως μὲ τὸν κ. Τουρκοβασίλην. Διότι ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἰσχυρισμούς του, ἐπιστεῦαμεν ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἀποτεινῆται πρὸς ξένην πρεσβεῖαν καὶ νὰ μιμῆται ἐλαχίστους ἀνεβοκατεβαίνοντας τὰς κλίμακας τῶν Πρεσβεῖων διὰ νὰ... διαβάλλουν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ ἐγκωμιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των... ὡς ἱκανοὺς διὰ τὴν Κυβέρνησιν.

Βεβαίως ὁ κ. Τουρκοβασίλης οὐδέποτε θὰ ἔφθανε εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλή ἀναφορὰ πρὸς πρεσβεῖαν δὲν ἦτο πράξις ἀξιεπαινος.

Ὡς ἐτονίσθη ἤδη οἱ ἐλάχιστοι Γερμανόφιλοι τῶν Ἑλλήνων μᾶς ὑπελάμβανον ὡς γερμανοφίλους, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα Ἕλληνες καὶ εἴχομεν ὡς σκοπὸν μας ὑπέρτατον τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ καὶ μόνον ταύτην.

Δὲν ἠδυνήθησαν πλείστοι ἄλλοι Ἕλληνες νὰ ἐνοήσωσιν ὅτι οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐκάμομεν διάκρισιν ἢ ἐξητάσαμεν τὰς πολιτικὰς

ἡ πολιτειακὰς ἀντιλήψεις τῶν συνεργατῶν μας καὶ τῶν διοριζομένων εἰς ποικίλας θέσεις.

Ἡμεῖς ἐβλέπομεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νεοδιοριζομένου τὴν Ἑλληνικότητα καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰ καθήκοντά του καὶ τέλος τὴν ἀνάγκην τῶν ζητούντων διορισμῶν.

Εἰς ἓν σημεῖον τῆς ἐπιστολῆς του ὁ κ. Τουρκοδασίλης μοῦ ἐπισύρει τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι «ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς ἀσκεῖται ἡ φοβερωτέρα προπαγάνδα ἐκ μέρους ὄλων τῶν κρατικῶν ὀργάνων» καὶ ὑπενθυμίζει τὰς εὐθύναις μας. Ἡμεῖς εἴχομεν γνῶσιν τοῦ πράγματος, τὸ ἠυνοήσαμεν καὶ τὸ ἐνεβαρρύνσαμεν ὡς στερρῶς ἐμμένοντες εἰς τὴν συμμαχίαν μας μετὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἄξιον ἐξήρασεως εἶνε τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπερ, καίτοι γνωστὸν τοῖς πᾶσι, δὲν κατεδόθη εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀρχάς.

Ἐπίσης εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν κατακτητῶν οὐδέποτε περιήλθον οἱ λόγοι μου, οὓς ἐξεφώνησα εἰς τὸ Δημαρχεῖον μὲν κατ' Αὐγούστον 1941, εἰς τὸ καπνιστήριον δὲ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τὴν νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου 1941.

Ἐτόνισα ὅθεν δημοσίαι καὶ ἐνώπιον πολυπληθοῦς συγκεντρώσεως ὅτι συνεμεριζόμεν τὸ βάρος τῆς σκλαβιάς ποῦ ἐπεκάθησεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου μας καίτοι ἐνίκησαμεν μίαν Αὐτοκρατορίαν καὶ ὅτι θὰ εἰργαζόμεν μετὰ ὅλην μου τὴν δύναμιν χάριν τῆς σωτηρίας καὶ ἐπιβιώσεως τοῦ Λαοῦ. Παρεκάλεσα νὰ μὴ κρινώμεθα καὶ κατακρινώμεθα ὡς οἱ συνηθισμένοι Κυβερνήται μιάς χώρας. Διότι ἡμεῖς δὲν ἤμεθα κατ' οὐσίαν Πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοί, ἀλλὰ κατείχομεν τοὺς ἀντιστοιχοῦς θύκους συμβολικῶς, ὡς ἔπραξαν ἄλλοτε ὁ Γεννάδιος Σχολάριος καὶ οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι καὶ μετέπειτα ὁμογενεῖς. Ἐνθυμηθῆτε, κατέληξα λέγων, ὅτι ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ φιλικὸς ὢν, ἀφώρισε τοὺς Φιλικοὺς διὰ νὰ σώσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμογενῶν ποῦ ἐκινδύνευον νὰ σφαγοῦν.

Τοιοτοτρόπως ἔφθασε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1942, ὅπερ μετὰ εὖρε παρητημένον ἀπὸ 29 Αὐγούστου χωρὶς νὰ παραστῆ ἀνάγκη νὰ ἀντιδράσω κατὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μετώπου, ὡς προεήθη. Εἶχε ὁμως χαραχθῆ ἡ ἐν παντὶ ἀντίταξις ἀντιστάσεως κατὰ τῶν εἰσβολέων, εἶχεν ἰδρυθῆ καὶ ἐλειτούργει ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, καθὼς καὶ τὸ Γραφεῖον Μελετῶν (ὑπόμνησις μαρτυρικῶν καταθέσεων κλπ. κ.κ. Γράψα, Περικλ. Παπαδοπούλου, Μπουλαλά, Ἀργυροπούλου, Ρέντη, Βλάχου).

Η ΜΑΤΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΕΩΣ ΛΕΓΕΩΝΟΣ ΑΝΤΙΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ

Ἐπανελημμένως περιαυτολόγησα ὅτι ἐπηγρύπνησα διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν σταθερὰν ἐμμονὴν μας εἰς τὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Δὲν εἶνε ὑπερβολή. Εἶνε ὠμὴ ἡ ἀλήθεια.

Θὰ ἐκθέσωμεν ἤδη ἕτερον ζήτημα διὰ νὰ ἀποδειχθῆ μίαν εἰσέτι φορὰν ἡ ἐπαγρύπνησίς μου πρὸς πᾶν ὅτι Ἑλληνικὸν καὶ συμμαχικόν.

Ὅς γνωστόν, πολλὰ ἐκ τῶν γερμανοκρατομένων Κρατῶν ἤρχι-

σαν συγκροτούντα έθελοντικάς λεγεώνας αντικομμουνιστικάς, αίτινες έπρόκειτο νά σταλούν — και έστάλησαν — εις τό 'Ανατολικόν Μέτωπον διά νά πολεμήσουν τεταγμένοι παρά τό πλευρόν τών Γερμανών έναντίον τών Ρώσων.

Τό αυτό έπεχειρήθη νά γίνη και εις την 'Ελλάδα υπό έξωκυβερνητικών κύκλων. Ούτως εις μέν την Θεσσαλονίκην έλέγετο ότι ενεγράφησαν ύπέρ τούς διαχιλίους, εις δέ τας 'Αθήνας ύπέρ τούς διακοσίους.

Εύθύς ώς έπληροφορήθην τό λυπηρόν όσον και λίαν έγκληματικόν τούτο έγχείρημα, άντέταξα πάσαν αντίδρασιν, έχων και την συνδρομήν του άρχηγού της Χωροφυλακής ύποστρατήγου Ντάκου, όστις έμνήθη εις τας προθέσεις μου προς αντίδρασιν και όστις παρενέβαλε πολλά έμπόδια, ώστε ή προσπάθεια τών διανοηθέντων νά συνδράμωσι τούς έχθρους της Πατρίδος μας νά μη ριζοβολήση.

Πάντως όμως έπεκρέματο ό τρομερός κίνδυνος νά άποσταλούν οί έγγραφέντες εις την λεγεώνα. "Ενεκα τούτου έδει νά ληφθούν ριζικά μέτρα προς όλοσχερή ματαίωσιν της ιδέας της άποστολής ελληνικής λεγεώνας έναντίον της Ρωσίας.

Τά μέτρα εύρέθησαν έκ της σκέψεως ότι οί 'Ιταλοί θα άπέστεργον την άποστολήν λεγεώνας, πράγμα, όπερ θα είχε ώς συνέπειαν την άνταμοιβήν τών 'Ελλήνων εις θάρος τών όνειρων που έπλεκεν ή 'Ιταλία. 'Η άνταμοιβή θα παρείχето εύγνωμόνως και έν καιρώ υπό της Γερμανίας έναντι τών θυσιών που θα ύφίσταντο οί "Ελληνες έν Ρωσία, χάριν του άγώνος τών Γερμανών.

Πρός τούτο την έν άγνοία τελοΰσαν 'Ιταλικήν πρεσβείαν την κατεστήσαμεν ένήμερον της συντελουμένης συγκροτήσεως λεγεώνας εις Θεσσαλονίκην και εις 'Αθήνας με την προσθήκην ότι «οί προθυμοποιούμενοι διά νά ένδυθούν και νά έξοπλισθούν προτίθενται νά λιποτακτήσουν εις τά βουνά διά νά κτυπούν εκείθεν τούς 'Ιταλούς κυρίως και δευτερευόντως τούς Γερμανούς.

'Η ψευδής αύτη ανακοίνωσις, κατά τρόπον δήθεν φιλικόν διά τούς 'Ιταλούς, έξώργισε τόν πρεσβευτήν της 'Ιταλίας έναντίον τών Γερμανών, ώς δημιουργούντων έν άγνοία της Ιταλικής αντιπροσωπίας ζητήματα, ότινα εινε δυνατόν νά έχωσι δυσαρέστους συνεπειάς διά τούς 'Ιταλούς, άν δέν καταβληθή προσπάθεια νά γίνη άπόλυτος έπιλογή τών μελλόντων νά συμμετάσχωσι εις τόν κατά της Ρωσίας πόλεμον.

"Ενεκα τούτου ό πρεσβευτής της 'Ιταλίας χωρίς νά χάση καιρόν έσπευσε νά μεταβή εις την Γερμανικήν πρεσβείαν, όπου δέν γνωρίζω τί διημείφη. Γνωρίζω όμως ότι συνεφώνησε με τούς Γερμανούς διά την αναβολήν της συγκροτήσεως 'Ελληνικής Λεγεώνας, μέχρις ότου ληφθούν όδηγίαί έκ Ρώμης.

Μετά τινας ήμέρας έκτοτε άνεκοινώθη ήμιν έκ μέρους της Γερμανικής πρεσβείας ότι έματαιούτο ή όργάνωσις 'Ελληνικής Λεγεώνας διότι «διά λόγους τεχνικούς δέν εινε δυνατόν νά σταλή ή Λεγεών εις την Ρωσίαν».

Τοιουτοτρόπως ύπενομεύθη έντέχνως ή ιδέα της άποστολής εις τας στέππας της Ρωσίας λεγεώνας, ήτις θα ήγωνίζετο παρά τό

πλευρὸν τῶν ἐπιβουλευθέντων τὴν ἐλευθερίαν μας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας, τῶν συντελούντων νὰ ἀξιοπαθῇ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς σκλαβιάς.

Ἡ ὑπηρεσία αὕτη μαζὶ μὲ τὴν ἄρνησίν μου νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ρωσίας καὶ τὴν μὴ συμμόρφωσίν μας πρὸς τὴν περὶ ἐπανδρώσεως τῶν ἀντισταεροπορικῶν πυροβολείων ἀξίωσιν τῶν Γερμανῶν, μοῦ δίδει τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερηφανεύωμαι.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ Ἡ ΚΑΤΑΒΙΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ ΤΟΥ ΧΙΤΛΕΡ

Ὁ κ. Παπανδρέου ἀπέδωκεν εἰς ὄλους ἡμᾶς συλλήβδην καὶ ἀθρόως, τὴν κατηγορίαν, ὅτι «καὶ προγενεστέρως δὲν ἐτυγχάνομεν γερμανόφιλοι, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὑπουργικοῦ ἢ πρωθυπουργικοῦ ἀξιώματος, θὰ ἐγινόμεθα γερμανόφιλοι». Ὑπονοεῖ προδήλως, ὅτι τὸ ἀτομικὸν μας συμφέρον θὰ μᾶς ὤθει πρὸς τὴν γερμανοφιλίαν, κρίνων ἐξ ἰδίων!

Ἐγὼ στεντορεῖα τῆ φωνῇ ἀρνούμαι τοῦτο. Διότι εἰς τὴν ψυχῇν μου, τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος κυριαρχεῖ. Τὸ ἀτομικὸν δὲν ὑπολογίζεται, οὐδὲ ὑπελογίσθη ποτέ.

Συγκεκριμένα γεγονότα ἔχω δύο διὰ νὰ ἀντιτάξω:

Τὸ πρῶτον εἶνε τὸ κατατεθὲν παρὰ τοῦ δικηγόρου καὶ πολιτευτοῦ κ. Τζεργιᾶ ὅτι ἀπεφάνθη ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Χίτλερ δὲν εἶχε θέσιν εἰς Ἑλληνικὸν Γραφεῖον τῆς Νομαρχίας καὶ συνεπῶς ἔπρεπε νὰ καταβιβασθῇ. Καὶ πῶς διευτώπη ἡ τοιαύτη διαταγὴ; Προφορικῶς καὶ εἰς ἐπὶ πλοῦν κόσμου, ὅπερ μὲ ἀνέμενε διὰ νὰ τὸ ἀκροασθῶ.

Τὸ δεύτερον εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ κατέθεσεν ὁ κ. Γράψας. Οὗτος συνειργάζετο μαζὶ μου εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν γραφεῖον, ὅτε εἰσῆλθον καὶ δύο ὑπουργοί, οἵτινες κατηυθύνθησαν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦτο ἀνηρητημένος ὁ χάρτης τῆς Ρωσίας, τελοῦντες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἰδησεῶς τινος. Εὐθὺς ὡς ἐξηκρίθωσαν τὴν θέσιν τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Τιφλίδος προέβησαν εἰς ζωηρὰς ἐκδηλώσεις χαρᾶς, διότι ἔβλεπον ταχέως τερματιζόμενον τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Γερμανίας.

Δυσαρρεστηθεὶς τότε ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων καὶ πρὸ παντὸς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἐρριζοβόλουν αἱ παντοτειναὶ συστάσεις μου, ἐξεφράσθην χαμηλοφώνως: «Μόνον ἀνόητοι ἔπρεπε νὰ χαίρουν». Πλὴν ἠκούσθη παρὰ τοῦ κ. Γράψα. Στραφεὶς εἶτα πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς εἶπον μεγαλοφώνως: «Ἔχετε καμμίαν εὐχάριστον εἴδησιν διὰ τοὺς Ἄγγλους ἢ διὰ τοὺς συμμάχους των; Μόνον εἰς τὴν τοιαύτην περίπτωσιν δικαιολογεῖται τόση χαρὰ, διότι μόνον ἔτσι θὰ ὠφελήθῃ ἡ Ἑλλάς».

Παρόμοια γεγονότα κατέθεσαν καὶ ἄλλοι μάρτυρες.

ΠΩΣ ΕΠΕΘΗΝ ΥΠΟ ΑΥΣΤΗΡΑΝ ΕΠΙΤΗΡΗΣΙΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ κ. Παπανδρέου εἶχε τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἐγινόμεθα γερμανόφιλοι, ἰταλόφιλοι, ἢ ἀξονόφιλοι, ἐφ' ὅσον ἐδέχθημεν τὴν Πρωθυπουργίαν!

Ἡ παρ' ἡμῶν ἀνάληψις τῆς ἐξουσίας ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ δοκιμασθῇ ἡ ἀπόλυτος σταθερότης τῶν συναισθημάτων μας καὶ ἡ σιδηρὰ ἐμμονὴ εἰς ὅ,τι ἑλληνικόν.

Ἐν τῇ ἐπαγρυπνήσει ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καθιστάμενη, φαίνεται, ἄμωρος καὶ σκληροτράχηλος, ὥστε νὰ θεωροῦμαι φορτικὸς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις μου καὶ νὰ μὴ μπορῶ νὰ ἐφελκυσῶ τὴν ἀνθρωπίνην, ἔστω, συμπάθειαν τινὸς ἐκ τῶν Πρεσβευτῶν μὲ τοὺς ὁποίους συνωμῶνουν ἐπὶ παρουσίᾳ διερμηνέως. (Αὐτὸ εἶνε τὸ ὄλον ποῦ ἐπὶ χρόνια τώρα ἀναμασάται ὡς συνεργασία μὲ τοὺς ἐχθρούς).

Πρὶν πραγματοποιηθῇ ἡ κατὰ τύπους παραίτησις, εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπύκρναν ὅλους μὲ τὴν ὠμὴν ἀλήθειαν ποῦ ἐξέφρασα, ὡς ἔχει λεχθῆ προηγουμένως, καὶ περισσότερον τοὺς Γερμανούς.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἰταλικὴ ἀντιπροσωπία, ἅμα τῇ ἀποχωρήσει μου ἐκ τῆς ἀρχῆς, διέταξε τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησίν μου καὶ τὴν παρακολούθησίν μου ἐν παντί.

Ἐγκατέστησε φυλάκιον ἐκ πέντε ἀστυνομικῶν ἐντὸς αὐτοκινήτου, ὅπερ ἐστάθμευε εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας μου. Μόλις μὲ ἔβλεπον ἐξερχόμενον οἱ τρεῖς ἐκ τῶν ἐπιβαινόντων ἐπὶ τοῦ αὐτοκινήτου μὲ παρηκολούθουν κατὰ βῆμα πεζῆ, ἐὰν ἤμην πεζός, καὶ εἶπετο τὸ αὐτοκίνητον διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν θὰ ἐπέβαινον αὐτοκινήτου. Καθ' ὄλην τὴν νύκτα, ἔνοπλος σκοπὸς ἐντὸς τοῦ αὐτοκινήτου ἐπετήρει πάντα εἰσερχόμενον καὶ ἐξερχόμενον τῆς οἰκίας μου ρίπτων δέσμη φωτὸς πρὸς πάντας, χωρὶς ἄλλην τινα διατύπωσιν ἢ ἐνόχλησιν. Ἐὰν ἀντελαμβάνετο ὁ σκοπὸς ὅτι θὰ ἐπέβαινον αὐτοκινήτου, μὲ παρηκολούθει ὀλόκληρον τὸ ἐντὸς τοῦ ἰταλικοῦ αὐτοκινήτου φυλάκιον.

Ἐπετήρουν τὴν οἰκίαν, ὅπου μετέβαινον, καὶ ἀνέμενον τὴν ἀναχώρησίν μου διὰ νὰ μὲ παρακολούθῃσιν ἐκ νέου (ὑπομιμνήσκω καὶ καταθέσεισι Παναγᾶκου, Γράψα, Γαργαροπούλου, Κοταρίδου).

Ἡ παρακολούθησις συνεχίσθη ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1942 μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1943, ὅτε ἐτερματίσθη ἄνευ ἐνεργείας τινος.

Κατόπιν τούτων δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ τις τὰς σχέσεις ποῦ εἶχον ἀναπτυχθῆ κατὰ τὴν συνεργασίαν ἐπὶ 18μηνον!

Ἡ συνεργασία εἶχε τὸν τύπον τῆς διαμαρτυρίας ἢ τῆς ἀξιώσεως (ὑπομιμνήσκω καταθέσειν ἐνὸς ἀπλῶς γνωστοῦ μοι ἱατροῦ Κοφτεροῦ, ἐξετασθέντος ὡς μάρτυρος ὑπερασπίσεως ἄλλου κατηγορουμένου καὶ ἐνθυμηθέντος πῶς ἐξεφράσθη κατὰ τῶν Γερμανῶν ὅταν ἐπεσκέφθη τὸ Ζάννειον Νοσοκομεῖον, ἐπὶ τινὶ εὐκαιρίᾳ).

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΔΙΑΡΠΑΓΕΙΣΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ

Κατὰ Σεπτέμβριον 1941 ἐπληροφορήθη με κατὰπληξιν ὅτι συνταγματάρχης τις Ἰταλός, μεταβάς εἰς Δῆλον, διήρπασε τὰς ἐκεῖ ἀρχαιότητας ἅς ἐφόρτωσεν εἰς ἀποπλεῦσαν ἰταλικὸν ἀτμόπλοιον.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐντονωτάτης διαμαρτυρίας μου εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἰταλίας ἐναντίον τοῦ συνταγματάρχου καὶ ἐναντίον τῆς ἰδέας ποῦ εἶχεν οὗτος νὰ ἀναρπάσῃ τὰς ἱερὰς ἀρχαιότητας. Πλὴν τῶν ἄλλων ἐτόνισα καὶ τὰ ἐπόμενα:

«... Ἐχομεν τὴν ἀξίωσιν ὅπως ἐνεργήσητε διὰ τὴν ἐπιστρο-

φήν τῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὴν Δῆλον καὶ διὰ τὴν ἐπανατοποθέτησιν τούτων εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἐκάστη εὐρίσκετο. Αἱ ἀρχαιότητες αὐταὶ ὡς ἔργα τῶν προγόνων μας ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὸν μόνον εἰς τὴν Δῆλον, ὅπου εὐρέως καὶ θεωρητικῶς ἀνήκουν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτις εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ μεταβαίη ἐκεῖ διὰ νὰ τὰς προσκυνῇ ὡς κάτι θεῖον καὶ ὑπερφυσικόν, ὡς θὰ μεταβαίνουν καὶ οἱ Ἕλληνες.

Εἰς οἰονδήποτε ἄλλο σημεῖον τῆς Γῆς ἂν τοποθετηθῶν θὰ ἀποτελοῦν παραφωσίαν, οἷαν ἀποτελοῦν καὶ ἄλλα διαρπαγεῖσαι ἀρχαιότητες πρὸ χρόνων. Ἡ τυχὸν ἀπώλεια τῶν περὶ ὧν πρόκειται ἀρχαιοτήτων δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παραμονὴν τῆς Κυβερνήσεώς μου εἰς τὴν Ἀρχήν. Θὰ παραιτηθῇ καὶ θὰ καταγγείλῃ τὸ γεγονός εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας προσελθὼν εἰς τὸ γραφεῖόν μου ὁ πρεσβυτεὺς τῆς Ἰταλίας μοὶ ἐγνωστοποίησε ὅτι ἐπεστράφησαν αἱ ἀρχαιότητες ἅπασαι εἰς τὰς θέσεις, ἐξ ὧν ἀφῆρέθησαν.

Τὸ αὐτὸ γεγονός ἐξηκρίβωσε καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ οὕτως ἐδοκιμάσαμεν μίαν εὐχαρίστησιν ἐναντίον τῶν διαθέσεων τῶν ἱεροσύλων.

ΜΑΤΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΛΛΗΨΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

Εἴμεθα ὑπερήφανοι διότι διὰ τῆς ἀνακωχῆς κατωρθώσαμεν, πλὴν τῶν ἄλλων, νὰ ἀποφευχθῇ ἡ αἰχμαλωσία τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὀπλιτῶν τοῦ ἐν Ἀλβανία ἀγωνισθέντος στρατοῦ καὶ νὰ ἀποδοθῶν ἐλεύθεροι εἰς τὰς οικογενείας των, εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἀντίστασιν (εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ σαμποτάζ τῶν πόλεων).

Ὡς γνωστόν, πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται τοῦ κατὰ ξηρὰν, ἀέρα καὶ θάλασσαν Στρατοῦ ἔσπευσαν νὰ μεταβῶν εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν διὰ νὰ πολεμήσων παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων μας Βρετανῶν, παρὰ τοὺς κινδύνους, ποὺ διέτρεχον νὰ κριθῶν ἀνεπιθύμητοι καὶ νὰ κλεισθῶν εἰς στρατόπεδα ἢ νὰ θεωρηθῶν ὡς τυχοδιώκται, ὡς ἐχαρακτηρίσθησαν ἀπὸ τῆς 11 Ἀπριλίου εἰς διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν (ὑπόμνησις καταθέσεως ναυάρχου Οἰκονόμου).

Ὡσαύτως πλείστοι (ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται) ἔσπευσαν νὰ καταταχθῶν εἰς τὰς νεοσυγκροτουμένας ἐθνικὰς ὀργανώσεις ἀντιστάσεως μετὰ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀγωνισθῶν καὶ νὰ θυσιάσθῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν δυναστευόντων τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν.

Τὸ ζήτημα τῶν ἀξιωματικῶν μας, οὔτινες ἐπλαίσωσαν τὸν στρατὸν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τὸν στρατὸν τῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος ποὺ ἀνῆκε εἰς διαφόρους ἐθνικὰς ὀργανώσεις ἀντιστάσεως, δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν εἰσβολῶν τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον εἶχον συλλάβει ἀξιωματικοὺς τινὰς κατὰ τὴν ἀπόδρασίν των ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ δὲ εἶχον ἀποστερηθῇ 300 χιλιάδων ἐργατικῶν χειρῶν ὧν τόσην ἀνάγκην εἶχον εἰς Γερμανίαν ἦσαν μετανοημένοι ὅλοι διὰ τὴν

άτυχή δι' αὐτοὺς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀγωνισθέντος Στρατοῦ.

Ἐκαμον ὄθεν τὴν σκέψιν νὰ συλλόβουν κατ' ἀρχὰς ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς. Ἡ τοιαύτη σκέψις ἤρχισε ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1942, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω παρατιθεμένης ἀναφορᾶς τοῦ συνταγματάρχου Μπαλλῆ, πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Ἑθνικῆς Ἀμύνης, κοινοποιηθείσης καὶ εἰς ἐμέ.

Ἀριθ. Α.Π. 66

ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ — ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ

Π ρ ὶ σ

Τὸ Ἑπιτελεῖον Ἑθνικῆς Ἀμύνης

Ἐ ν τ α ὕ θ α

Περὶ συγκεντρώσεως τῶν ἀξιωματικῶν εἰς στρατόπεδα

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὑμῖν τὰ κάτωθι:

Ὡς πληροφοροῦμαι ἐξ Ἑλληνος προσκειμένου τοῖς Γερμανοῖς ἢ ἔνταῦθα Γερμανικῆ Διοικήσεως φαίνεται ὅτι ἐνεργεῖ εἰς Βερολίνον ὁπως ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀρχικαγκελλαρίου Χίτλερ διὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἀδείας των, ὅπως οἱ Ἑλληνες Ἀξιωματικοὶ παραμείνουν ἐλεύθεροι καὶ ζητεῖ, ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ συγκέντρωσις τούτων εἰς Στρατόπεδα. Κατὰ τὰς αὐτὰς δὲ πληροφορίας οἱ χῶροι συγκεντρώσεως θὰ ὀρθοῦν ἐν Ἑλλάδι.

Τὰς ἐνεργείας ταύτας ἡ Γερμανικὴ Διοίκησις πιθανώτατα βασίζει εἰς τὸ ὅτι αὐτὴν τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν Ἀξιωματικῶν διάκειται εὐμενῶς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἄξονος καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ὅτι οἱ Ἀξιωματικοὶ ἐνωματοῦνται εἰς ὑπόπτους ὁργανώσεις καὶ ὑποβοηθοῦν τὰς προσπάθειάς των Ἐγγλων ἐν Αἰγύπτῳ, ὁπωςδήποτε καὶ ἐν γένει πραγματοποιοῦσιν ἐκδηλον ἀντιαξονικὴν προπαγάνδαν.

Σχετικῶς, ἐπίσης, παρακολουθοῦνται καὶ πρόσωπα προσκείμενα τῇ Κυβερνήσει, ὡς ἐνεργοῦντα, ἐπίσης, ἐν τινι μέτρῳ ὡς ἄνω καὶ τῶν ὁποίων ἡ σύλληψις ἴσως προσεχῶς νὰ λάβῃ χώραν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς

Ν. Μπαλλῆς, Συνταγματάρχης

Κοινοποιήσις:

Α.Ε. κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Εὐθύς ὡς ἔλαβον γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἄνω ἀναφορᾶς, ἔσπευσα εἰς ἀμφοτέρας τὰς πρεσβείας (Γερμανικὴν καὶ Ἰταλικὴν) διὰ νὰ ἐρωτήσω ἂν ἦσαν βάσιμοι αἱ περιελθούσαι εἰς γνῶσιν μου πληροφορίες καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὴν κατάφωρον παραβίασιν τῶν ὅρων τῆς συναφθείσης ἀνακωχῆς, ὅπως ἀδίκως, καθ' ὅσον οἱ ἀξιωματικοὶ εἰργάζοντο πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τῆς Κυβερνήσεώς μου. Ἐπὶ πλέον ἤθελα νὰ εἰδοποιήσω αὐτοὺς ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ παρητεῖτο, εἰς ἣν περίπτωσιν οἱ ἀξιωματικοὶ ἐγκλειστοῦν εἰς στρατόπεδα.

Οἱ πρεσβευταὶ διέψευσαν τὴν πληροφορίαν ὡς ἀσύστατον καὶ διεβεβαίωσαν ἐμέ, ὅτι θὰ ἐνήργουν ὥστε νὰ μὴ ἀδικηθῶσι οἱ ἀξιωματικοὶ

ἔνευ λόγου καὶ ἀφορμῆς. Ἀπεφεύχθη οὕτως ἡ σύλληψις τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἐγένοντο καὶ πλείσται ἄλλαι διαμαρτυρίαι προφορικῶς καὶ ἠκολούθουν ἔγγραφοι τοιαῦται, δι' ὧν πολλὰ ἐπετεύχθησαν ὑπὲρ ἡμῶν.

Τὰ σχέδια τούτων εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ «Συνδέσμου μετὰ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς» τοῦ Πρωθυπουργικοῦ Γραφείου. Διὰ τούτων θὰ πεισθῆ πᾶς τις πόσον σθεναρῶς προησιζόμεν τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τίνας ἐπιτυχίας εἴχομεν μὲ τὰ οὐχὶ ἄνευ κινδύνων ὅπως ὑποπέσωμεν εἰς τὴν καχυποψίαν τῶν διαδήματα μας.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς «Σκλαβιάς» καὶ μετέπειτα μέχρι σήμερον κάμνομεν χρῆσιν τῆς λέξεως «Ἀντίστασις» χωρὶς νὰ καθορισθῆ ἔπακριβῶς ἡ σημασία τῆς ἐννοίας ταύτης.

Ἄλλοι διὰ νὰ ἔχουν τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀντιστάσεως ἐνεφανίσθησαν ὡς ἥρωες, ὡς σωτήρες καὶ ἀκόμη ἀπελευθερωταί μας. Οὗτοι διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸν τίτλον τῶν ἀγωνιστοῦ καὶ διὰ νὰ τὸν ἐκμεταλλεθοῦν, διότι ὁ τίτλος εἶνε «ἐπάγγελμα προσοδοφόρον», ἤρχισαν νὰ θορυβοῦν γύρω ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν τῶν καὶ τὸ ὄνομά των. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐνεφανίσθησαν πάρα πολλοὶ διεκδικοῦντες τὸν τίτλον τοῦ ἀγωνιστοῦ κατὰ τὴν Ἀντίστασιν καὶ μάλιστα οὗτοι φωνασκοῦν περισσότερο διὰ νὰ τύχουν ἀμοιβῆς. Ἐπειδὴ οἱ πραγματικοὶ ἀγωνισταὶ εἶνε σεμνοὶ καὶ ἀθόρυβοι μὲ πλῆρες τὸ συναίσθημα τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντός των δὲν ζητοῦν ἀμοιβὴν, οὐδὲ ἐπιδεικνύονται. Δημιουργεῖται ὅθεν σύγχυσις μεταξὺ τῶν πραγματικῶς ἀγωνισθέντων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀπατεῶνων ἀφ' ἑτέρου, χωρὶς νὰ εἶνε δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ πρὸς ποῦ κλίνει ἡ ἀλήθεια.

Τινὲς ἐδέχθησαν νὰ εἶνε ἔμμισθοι πράκτορες τῶν Ἀγγλων, οἵτινες εἶνε μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι ἀλλὰ ξένοι, οἵτινες ἐσχάτως ἐπεκύρωσαν τὴν καταδίκην τῶν διεκδικήσεών μας (Ἑλληνικὴ Βόρειος Ἡπειρος — Διαρρῦθμισις Ἑλληνο-βουλγαρικῶν συνόρων) διὰ νὰ δώσουν τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς λαοὺς των. Καὶ ἡ κατηγορία τούτων δυνατόν νὰ ἀποκληθῆ «Κατηγορία τῶν φιλελλήνων καὶ οὐχὶ τῶν Ἑλλήνων».

Ἄλλοι ἐξέδιδον τὰ λαθραίως καὶ μὲ ξένα χρήματα κυκλοφοροῦντα «φύλλα τῆς ἀντιστάσεως». Τινὲς τούτων ἐξέδωσαν τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς κατοχῆς τοιαῦτα λαθραῖα ἀντίτυπα, πράγμα, ὅπερ ἐπέτρεψε νὰ ἀποκαλέσουν ἑαυτοὺς ἥρωας καὶ νὰ σπεύσουν νὰ δρέψουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των καὶ τῶν θυσιῶν των.

Τέλος ἄλλοι προσεπάθουν νὰ τονώσουν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα διὰ τὴν ἄμμαν κατὰ τῆς διαβρωτικῆς πολιτικῆς τῶν εἰσβολέων καὶ νὰ διατηροῦν τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα, ἥτις ἐνόηθη ἡτο θεμελιώδης διὰ τὴν ὑπόστασιν, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ διὰ τὴν ἀνάπλασιν τῆς κατεστραμμένης Ἑλλάδος.

Ἡμεῖς ἠκολοθήσαμεν τὴν τετάρτην κατηγορίαν, ὑπεβοηθήσαμεν τὴν μετάβασιν ἐβελοντῶν εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξασφαλίσαμεν τὰ ἐπιδόματα διὰ τὰς οἰκογενεῖας των. (Τὰ ζητή-

ματα ταῦτα ἀπεδείχθησαν διὰ τῶν προσκομισθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων πρὸς τὰ ὄργανα τῆς Ἀσφαλείας, Νομάρχας, Δημάρχους καὶ Κοινοτάρχας καὶ διὰ τῶν λόγων μου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Δημαρχείου, εἰς τὸ καπνιστήριον τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ εἰς τὸ κίνηματοθέατρον «Πάλλας» πρὸς τοὺς συγκεντρωθέντας ἐργάτας. Ὁσαύτως διὰ τὴν ἐπιδότησιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐθελοντῶν ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἐξετασθέντων μορτύρων ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ Α.Μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν δύναται νὰ θεβαιώσῃ τὴν ἐπιδότησιν παρὰ τοῦ ΕΟΧΑ.

Ἐκθέτων τὰ ἀνωτέρω δὲν ζητῶ εὐσημα, διότι ὑπεραρκετὰ ἔδρεψα κατὰ τοὺς πολέμους καὶ περισσότερα κατὰ τὸν ἐν Ἀλβανία πόλεμον. Τὰ ἐκθέτω διὰ νὰ ἰστορήσω πῶς ἀντελαμβανόμην τὸ καθήκον μου. Ἄλλως τε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ἀντίστασιν. Ἐκαστος, μὲ τὸν τρόπον του. Ὁ καθεὶς δὲν ὑπετάχθη. Ἡ ψυχὴ ὅλων ἐσφυρηλατεῖτο δι' ἀγῶνας κατὰ τῶν κατακτητῶν. Οἱ ἐλάχιστοι ποῦ ἀπέβλεπον νὰ ἐπαφεληθοῦν ἐκ τοῦ καθολικοῦ ἀγῶνος ζημιοῦν τὴν Πατρίδα καὶ δημιουργοῦν ἀπογοητεύσεις τῶν ἄλλων καὶ διχασμοῦς.

Αἱ ὀργανώσεις τῆς Ἀντιστάσεως ποῦ ἐδημιουργήθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1942, ἀνεργάτιστοι, ἀκαθοδήγητοι καὶ ἀδιαισθητοὶ ἀπὸ τὴν Πολιτικὴν Ἡγεσίαν, παρεξεδράπησαν πολὺ συντόμως. Ἰδοὺ κατωτέρω πῶς περιγράφει τὸ λαθραίως κυκλοφοροῦν φύλλον «Ἀγωνιζομένη Ἑλλάς» ἐπίσημον ὄργανον τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος (Ἔτος Γ' Ἀθῆναι, Σεπτέμβριος — Οκτώβριος 1943) εἰς ἄρθρον τιτλοφορούμενον «Ὁ διχασμός».

Δὲν πιστεύομεν νὰ ὑπάρχῃ Ἕλλην, σὲ ὁποιαδήποτε πολιτικὴ ἢ κομματικὴ παράταξι καὶ ἂν ἀνήκῃ, εἴτε ἀστός εἶνε, εἴτε ἀγρότης, πλούσιος ἢ πτωχός, ἐγγράμματος ἢ ἀγράμματος, ποῦ νὰ μὴ βλέπῃ καθαρὰ ὅτι ἀπὸ τριῶν — τεσσάρων μηνῶν ἄρχισε νὰ ξαναζωντανεῖται μεταξὺ μας ἡ ἀρρώστεια τοῦ λάθους, τοῦ μίσους, τῆς διχονοίας. Τῆς διχονοίας, ποῦ στάθηκε αἰτία τόσων ἐθνικῶν συμφωρῶν. Στὴν ἀρχὴ ἄρχισε νὰ διαφαίνεται σὰν μιὰ ἀσυμφωνία, πῆρε τὴν μορφή τῆς διαίρεσως, μπῆκε στὸ στάδιο τῆς διχονοίας καὶ ἀπὸ ἐβδομάδων ἔχομεν τὰ ἐπακόλουθά της, τὸν ἀλληλοσπαραγμὸ. Στὰ βουνὰ σκοτώνονται ἀξιωματικοὶ χρησιμώτατοι στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, γιὰ τὸν λόγο ὅτι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μερίδα, στὶς πόλεις δολοφονοῦνται νέοι ἀπὸ μέλη ἀντιθέτων παρατάξεων... Καὶ πολὺ φυσικὰ ἡ ἐρώτησις τοῦ κοσμάκη «Εἶνε ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας αὐτός ἢ ἐμφύλιος πόλεμος; Ποῦ θὰ πάμῃ ἔτσι; Δὲν βλέπουν αὐτοί, ποῦ ἔτυχε νὰ διευθύνουν, τίς ποικιλώνυμες αὐτὲς ὀργανώσεις ὅτι ἔτσι ἡ Ἑλλάδα σέρνεται στὸν γκρεμὸ τῆς καταστροφῆς;» Τὸ Ε.Α.Μ. δεχόταν κάθε προσφορά ἀπὸ κάθε ἑλληνικὴ μερίδα. Ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ καλοσκεφθῆ δέχτηκε μέσα του καὶ τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα τὸ ὁποῖον μπῆκε... ὄχι ἀπὸ ἀγνὴ πρόθεσιν νὰ ἐξυψηρετῆσῃ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τόσο, ὅσο γιὰ νὰ μεταχειρισθῆ τὴν ἔτοιμη, τὴν ὄργανωμένην πιά δύναμι γιὰ κομματικούς καθαροὺς σκοποὺς.

Κριζιμένος στὴν ἀρχὴ ὁ κομμουνισμὸς μέσα στοῦ Ἐθνικοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μέτωπου (Ε.Α.Μ.) ἔκαμνε τὴν δουλειά του περίφημα καὶ ἀνενόηχλητα. Ἔτσι δουλεύοντας συστηματικὰ κατώρθωσε νὰ αἰχμαλωτίσῃ τελείως τὸ Ε.Α.Μ. μέσα στὸ ὁποῖον οἱ ἄλλες συνεργαζόμενες ὀργανώ-

σεις ἔχασαν ὄχι τὴν αὐτοτέλεια, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόστασίν τους. Ὁ μουσαφίρης ἔγινε νοικοκύρης. Δὲν ἀμφισβητοῦμε ὅτι μέσα στὸ Ε.Α.Μ. ὑπάρχουν πολλοί, ἴσως 80%, ποὺ δὲν εἶνε κομμουνιστές. Ὅτι αὐτοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον δημοκράτες, δὲν τοὺς χωρίζει τίποτα ἀπὸ τοὺς ἄλλους παλιούς Ἕλληνας. Ὅτι αὐτοὶ καθόλου δὲν ἐπιδοκιμάζουν τὴν τακτικὴ τῶν δολοφονιῶν, τὴν πολιτικὴ τῆς βίας, οὔτε τὴν προσπάθειαν τῆς με κάθε τρόπο καταλήψεως τῆς ἀρχῆς καὶ ἐγκαθιδρύσεως μιᾶς αἰμοσυταγοῦς δικτατορίας. Δυστυχῶς, ὅμως, τόσο καλὰ ἔχει γαντζωθῆ ὁ κομμουνιστικὸς πόλυπος στὸ σῆμα τοῦ Ε.Α.Μ., ὥστε ἡ μεγάλη πλειοψηφία, ἂν καὶ διαφωνοῦσα, νὰ μὴ μπορῆ νὰ κάμῃ τίποτα.

Τὸ Ε.Α.Μ. ἐξωπλίσθηκε γιὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα, τὸν ὁποῖο ἀπὸ διμήνου χαλάρωσε καὶ στράφηκε με ὅλες τὶς δυνάμεις του στὴν ἐξυτηρέτησιν τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ κομμουνισμού.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἶνε αἱ πολυπληθεῖς ἐθνικῆς ὀργανώσεις. Καὶ λέγοντας ἐθνικῆς ὀργανώσεις, ἐννοοῦμε ἐκείνες μόνον, ποὺ ἔχουν πραγματικὴ μαχητικὴ δύναμι, διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλες, ποὺ ὅλη τους ἡ ΔΡΑΣΙΣ συνίσταται στὴν ἔκδοσι ΕΝΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ...

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου ἀποσαφηνίζονται αἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ ἡ ἔννοια τῆς πραγματικῆς ἀντιστάσεως ἐθνικῶν ὀργανώσεων. Ὡσαύτως καθορίζεται ἡ εὐθὺνη τῶν Διευθύνσεων τῶν ποικιλωνύμων ὀργανώσεων, διότι δὲν ἠβέλησαν, ἐξ ὑπολογισμοῦ, νὰ συνενώσουν εἰς μίαν μεγάλην ὀργάνωσιν τὰ μέλη των καὶ νὰ τὰς ἐξαναγκάσουν εἰς πλήρη πειθαρχίαν, ἀποροίτητον εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.

Ὁ λοχαγὸς Λίντελ Χάρτ ὁ γνωστότερος τῶν συγχρόνων στρατιωτικῶν κριτικῶν καὶ βαθεῦς μελετητῆς τῶν διεθνῶν προβλημάτων ἐκφράζει τὴν γνώμην (ὄρα «Βῆμα» τῆς 14.2.47) ὅτι τὰ κινήματα Ἀντιστάσεως ποὺ ὀργανώθησαν εἰς τὰς κατελημμένες χώρας, ὑπῆρξαν περισσότερον ἐπιβλαβῆ ἢ ὠφέλιμα. Ἦτο κεκρηγμένος ὑπὲρ τοῦ ἀνταρτοπολέμου, ἀλλὰ μετέβαλε γνώμην, διότι ἡ περιορισμένη ἀξία τῆς πολεμικῆς συμβολῆς του, ἐπεσκιάσθη ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ποὺ ἄφησεν ὁ ἀνταρτοπόλεμος εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ πολιτικὴ τῶν Ἀγγλων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασθενήσῃ ὁ Χίτλερ. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν σκέψιν καὶ ψυχρὸν ἔλεον τοῦ Τσῶρσιλ, ὅστις πλὴν τῆς ἐνστικτώδους μαχητικότητος καὶ τῆς μανίας νὰ συντρίψῃ τὸν Χίτλερ, ἦτο θαυμαστής τοῦ Λῶρενς, τοῦ ἐφευρέτου τοῦ ἀνταρτοπολέμου. Συνεπῶς ἐάν τις ἡμφισβῆται τὴν χρησιμότητα τούτου ἐθεωρεῖτο ἔχων ἑλλειψιν ἀποφασιστικότητος ἢ εἶνε ἀντιπατριώτης.

Εἰς τὰς κατεχομένης χώρας ἡ ἀντίστασις ἔλαβε δύο μορφάς: α) Παθητικὴ, ἥτοι ἐπίμονη ἄρνησις συνεργασίας με τοὺς κατακτητάς, β) Ἐνεργὸς ἐκστρατεία πράξεων σαμποτάζ, ἐπιδρομῶν καὶ ἐνεδρῶν πρὸς συντριβὴν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἐχθρικών δυνάμεων.

Ἀνατρέχοντες εἰς τὸ παρελθόν βλέπομεν ὅτι αἱ ἄτακτοι δυνάμεις ποὺ ἐξώπλισε τὸ 1870 ἡ Γαλλία ἐστράφησαν ἐναντίον τῆς. Ἦσαν ἀπλῆ ἐνόχλησις διὰ τοὺς εἰσβολεῖς καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς πυρηνὰ ἀδελφοκτόνου συγκρούσεως (Κομμούνα). Ἡ δράσις ἀτάκτου πολέμου τῆς Ἰσπανίας κατὰ τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον. Ὁ Ναπολέων συνέτριψε

τὸν ἰσπανικὸν στρατὸν, ἀλλὰ κατενικήθη ὑπὸ τῶν ἀτάκτων. Ἐπικολούθησε ἐπιδημία ἐπαναστάσεων ἐπὶ 50 χρόνια.

Τὸ σοβαρώτερον ἐμπόδιον ἦτο ἠθικῆς τάξεως, διότι τὸ ἔνοπλον κίνημα προσείλκυε πολλὰ κακὰ στοιχεῖα, ἅτινα διέπραξαν κακουργήματα ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ πατριωτισμοῦ. Ὁ δόκτωρ Τζόνσον παρατηρεῖ ὅτι «ὁ πατριωτισμὸς εἶνε τὸ ἔσχατον καταφύγιον τῆς παλιανθρωπιᾶς».

Χειροτέραν ἐπίδρασιν εἶχεν ἐπὶ τῆς νέας γενεᾶς, διότι ἐδιδάχθη νὰ μὴ ὑποτάσσεται. Τοιοῦτοτρόπως ἔμεινε μία περιφρόνησις πρὸς τὸν νόμον καὶ πρὸς τὴν τάξιν. Ἡ συνήθεια τῆς βίας ἀποκτὰ βαθύτερας ρίζας εἰς τὸν ἄτακτον παρὰ εἰς τὸν τακτικόν, ὅστις τὰ ἀνάγει ὅλα εἰς τὴν συνήθειαν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Τὰ ἥρωικώτερα μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀντιστάσεως, παραδέχονται σήμερον ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ἐπίδρασις τῶν «ΜΑΚΙ» ἐπεσκίασθη ἀπὸ τὴν συσσώρευσιν τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀνταρτοπολέμου καὶ θὰ ἤρχοντο νὰ εἶχε περιορισθῇ τὸ κίνημα εἰς ὀργάνωσιν παθητικῆς ἀντιστάσεως, ὡς ἔπραξαν ἐν Νορβηγίᾳ, Ὀλλανδίᾳ καὶ Δανίᾳ.

(Σημείωσις: Ὁλίγον κατ' ὀλίγον ἐπισφραγίζεται ἡ ὁρβότης τῆς ἀκολουθηθείσης πολιτικῆς μου).

ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΝΟΙ ΕΧΡΕΙΑΖΟΝΤΟ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Εὐθύς ὡς διετύπωσα τὴν ὀψοφασίν μου νὰ ἀπομοκρυνθῶ τῆς Ἀρχῆς, ἡ Μυστικὴ Ὑπηρεσία τῶν Ἀγγλων ἐπρότεινε εἰς τὸν ναύαρχον Οἰκονόμου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, διότι θὰ τῆς ἦτο χρησιμώτερος ἀπὸ ἄλλους μνηστῆρας.

Ὁ ναύαρχος Οἰκονόμου κατέβηκεν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἐβολιδωσκοπήθη παρὰ τῶν κατακτητῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς πρωθυπουργίας καὶ τοὺς λόγους, δι' οὓς τελικῶς δὲν ἀπέδεχθη τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας.

Ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν παραίτησίν μου, ἡ Μυστικὴ ἐν Ἀθήναις τῶν Βρεταννῶν Ὑπηρεσία, ἀπετάθη πρὸς ἐμὲ διὰ προσώπου κοινῆς ἐμπιστοσύνης, διὰ νὰ με ἐρωτήσῃ ἂν ἤμην διατεθειμένος ν' ἀναλάβω καὶ πάλιν τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως. Ἡ ἐρώτησις συνδεύετο καὶ μετὰ τὴν βεβαίωσιν ὅτι δὲν θὰ συνήντων δυσκολίας διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας, διότι ἔχουν ἤδη προλειανθῇ τὰ πράγματα. (Ὑπομιμνήσκω καταθέσεις Ρέντη καὶ Παναγάκου).

Ἠρνήθην κατὰ βάσιν ν' ἀποδεχθῶ τὴν πρότασιν τῶν Ἀγγλων, διότι ἐγνώριζον πόσον εἶχα διεγείρει τὴν καχυποψίαν τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες εἰς τὴν παραμικροτέραν ὀφορμὴν θὰ με συνελάμβανον, δεδομένου ὅτι αὐτοὶ οὗτοι με εἶχαν θέσει ἐπὶ 6 μῆνας ὑπὸ αὐστηρὰν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν καὶ παρακολούθησιν.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ἡ Ἰταλία ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ ἀνακωχῆν πρὸς τοὺς Συμμάχους καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀρνησικυρία τῶν ἐν Ἀθήναις κατηργήθη πλέον. Τότε ἡ Ἀγγλικὴ Ὑπηρεσία καὶ πάλιν ἀπημύθη πρὸς ἐμὲ διὰ νὰ μοὶ ὑπενθυμίσῃ ὅτι οἱ Ἰταλοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ἤμην ἀνεπιθύμητος καὶ ὑπόπτος, ἐξέλιπον ἐκ

τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι τὸ ἔδαφος εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβείαν εἶχε προλειανθῆ, ὥστε νὰ μὴ συναντήσω ἐμπόδια.

Τότε διετύπωσα τὴν ἀπορίαν μου, διὰ τίνα λόγον ἐπιτιμῶν ἐμὲ, ἐνῶ ὁ κύριος Ράλλης ἢ οἰσोधήποτε ἄλλος θὰ ἐπροθυμοποιεῖτο εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν των. Οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι προτιμοῦν στρατιωτικὸν Πρωθυπουργόν, ὅστις θὰ κατέβαλλεν ἀπάσας τὰς δυνάμεις του διὰ νὰ «διευκολύνῃ τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἔργον τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τοῖς Βαλκανίοις, πάντοτε πρὸς ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς». Ἐζήτησαν μάλιστα ἔγγραφον βεβαίωσίν μου ὅτι ἤμην πρόθυμος νὰ τοὺς διευκολύνω εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον των.

Τότε συνέταξα ἰδιόχειρον βεβαίωσίν μου μὲ περιεχόμενον ὅτι «θὰ κατέβαλλον ἀπάσας τὰς προσπάθειάς μου πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἔργου τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τοῖς Βαλκανίοις, πάντοτε ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ ἐν Καίρω Κυβέρνησις θὰ ἦσαν σύμφωνοι».

Ἡ Μυστικὴ Ἀγγλικὴ Ὑπηρεσία μοι ἔθηκεν ὄρον νὰ συνεργασθῶ μετὰ τοῦ κ. Τσιρονίκου, τυγχάνοντος ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν τῆς Κυβερνήσεως Ράλλη, χωρὶς νὰ τὸν καταστήσω ἐνήμερον περὶ τῶν σχεδίων μου μετὰ τῆς Μυστικῆς Ἀγγλικῆς Ὑπηρεσίας καὶ περὶ τῶν κοινῶν προθέσεών μας μετ' αὐτῆς.

Ἡ ἔγγραφος ὑπόσχεσίς μου ὅτι θὰ ἐργασθῶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῶν Ἀγγλων, ἀπεστάλη εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ ἐγκριθῆ ἢ παρ' ἐμοῦ ἀνάληψις τῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἀθῆναις. Τὸ Στρατηγεῖον ὅμως τῆς Μέσης Ἀνατολῆς δὲν ἐνέκρινε τὴν πρότασιν ταύτην, διότι μετεβλήθη ἤδη ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν μου.

Ἡ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς ἐγένετο κοινῇ συμφωνία, συνομολογηθεῖσα ἐν Τεχεράνῃ ὑπὸ τῆς τριανδρίας Ρουζβελτ, Στάλιν καὶ Τσώρτσιλ, καθ' ἣν δὲν θὰ ἐλάμβανον χώραν ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ Βαλκάνια καὶ καθ' ἣν μόνον ἡ Ἑλλάς ἀνήκεν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας. Αἱ λοιπαὶ χώραι τῆς Βαλκανικῆς ὑπῆχθησαν εἰς Σοβιετικὴν ἐπιρροήν.

Τὸ Στρατηγεῖον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἔδωκε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν διὰ ραδιοτηλεγραφήματος, ὅπερ συνέλαβον καὶ μετέφρασαν οἱ Γερμανοί, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐξετάζουσι τὰς κινήσεις μου. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀνεκοινώθη εἰς τὸν κ. Τσιρονίκον ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν καὶ διὰ μέσου τοῦ κ. Τσιρονίκου εἰδοποιήθη ὅπως ἀλλάξω κατοικίαν διὰ τινὰς ἡμέρας.

Εὐτυχῶς, ὅτι ὁ κ. Τσιρονίκος ἔπεισε τοὺς Γερμανοὺς ὅτι δὲν θὰ ἐδολιευόμην αὐτοὺς καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ δίωξις μου.

Ὁ συνταγματάρχης κ. Κρίς εἰδοποιήθη ἀμέσως ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀνεκάλυψαν τὴν κλεῖδα τοῦ κρυπτογραφικοῦ κώδικος τῶν Ἀγγλων, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς κλεῖδος, πρᾶγμα ποῦ προεκάλεσεν ἐνθέρμους εὐχαριστίας τῶν Βρεταννῶν.

Κατόπιν τῆς ματαιώσεως τῆς προσπάθειάς πρὸς συνεργασίαν μετὰ τοὺς Ἀγγλους, ὡς Πρωθυπουργός, ἐπρότεινα ν' ἀναλάβω τὴν ἐνιαίαν

Διοίκησιν τῶν Ἐθνικῶν Ὀργανώσεων Ἀντιστάσεως ἐν τῇ Βορείῳ Ἑλλάδι, ἵνα παρεμποδίσω τοὺς Γερμανοὺς νὰ συμπτυχθοῦν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Γιουγκοσλαυίαν ἢ τουλάχιστον νὰ παρεμποδίσω τὸ τροχαῖον ὕλικόν πάσης φύσεως, ὅπερ θὰ ἔπιπτεν ὀλόκληρον εἰς χεῖρας μας.

Οἱ Βρετανοὶ μὴ ἐνδιαφερόμενοι πλέον δι' εὐρείας ἐπιχειρήσεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀπήντησαν: «Ὁ στρατηγὸς θὰ χρησιμοποιηθῆ ἐν καιρῷ εἰς σπουδαιότεραν ὑπηρεσίαν».

Κατόπιν τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκεῖ πού ἔχουν ἀνάγκας οἱ Βρετανοὶ παραβλέπουν τὴν συνεργασίαν Κυβερνήσεώς τινος μὲ τοὺς ἐχθροὺς των, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις αὕτη θὰ ἐξυμνητῆ τοὺς σκοποὺς των.

Ἄλλὰ καὶ ἀπολύτως δὲν κατεδίκαζον φαίνεται τοὺς Κυβερνήτας ἐκεῖνους, οἵτινες ἐσχημάτιζον Κυβέρνησιν εἰς κατακτηθέντα μέρη παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Βρετανὸς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν κ. **EDE** (ῥΗντ) τὴν 17 Αὐγούστου 1945 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων διὰ τὴν Κυβέρνησιν πού ἐσχημάτισαν εἰς τὰς νήσους τῆς Μάγχης, αἵτινες αὐτοδιοικοῦνται.

Κατὰ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀπέδοθη τεραστία σημασία εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας Βρετανῶν καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἀπ' εὐθείας ἐλέγχου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν.

Ἐσαύτως ὁ κ. **EDE** ἀποδίδει ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὸ ὅτι ἀφέθη ἡ κυριότης μεγάλου μέρους τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ οὕτως ἀντιμετωπίζοντο τὰ δυσχερῆ προβλήματα πού ἐδημιουργήθησαν, συνετεία τῆς Κατοχῆς ἀποτελεσματικῶς. Ἀντιθέτως, ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας τῶν Γερμανῶν, οὗτοι θὰ ἐπέβαλλον τὰς ἰδικὰς των ἀνάγκας καὶ θὰ ἠδιαφόρουν διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νήσων. Τέλος, ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησίν του, διότι αἱ Κυβερνήσεις τῶν νήσων τῆς Μάγχης ἀπεδείχθη ὅτι ὠθοῦντο ὑπὸ μόνου τοῦ σκοποῦ νὰ γίνῃ διὰ τὸν πληθυσμὸν ὅ,τι καλύτερον.

Ἄλλὰ μήπως ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶχομεν τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ τὸν ἐπεδιώξαμεν οὐχὶ ἀκινδύνως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῶμεν ἀνεπιθύμητοι καὶ ὑποποῖτοι; Διατὶ δὲν ἠρεύνησαν οἱ δικασταὶ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀπεκάλυψιν τῆς ἀληθείας;

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Κολυβάς, ὅστις εἶνε καὶ ὁ νομοθέτης τοῦ Νομικοῦ ἐξαμβλώματος, ὅπερ ἀπεκάλεσε ὑπ' ἀριθ. 6 Συντακτικὴν Πράξιν, εἰς δηλώσεις του δημοσιευθείσας μετὰ τὴν παραίτησίν του εἰς τὴν ἐβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Δημοκρατικὰ Χρονικὰ» λέγει τὰ ἑξῆς:

«... Κατὰ τὰς καθημερινὰς ἀκροάσεις τῶν πολιτῶν, προσήρχοντο ἐπιτροπαὶ καὶ μοὶ ἐζήτησαν τὴν ἀπόλυσιν τῶν δοσιλόγων. Αἱ ἐπιτροπαὶ δὲν ἦσαν σκηνοθετημένα, ἀλλ' αὐθόρμητοι. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης διὰ δημοσίων προσκλήσεων, ἐκάλει τοὺς πολίτας, πού εἶχαν στοιχεῖα κατὰ τῶν δοσιλόγων νὰ ὑποβάλουν μνηύσεις. Κανεὶς δὲν ὑπέβαλε τοιαύτην...».

Ἐκ τῆς συνεντεύξεως ταύτης προκύπτει ὅτι ὁ κ. Κολυβάς ἐγνώ-

ρίζεν, ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη συνεπάθει τοὺς πολιτικοὺς δοσιλόγους καὶ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ τιμωρηθοῦν οἱ σχηματίσαντες Κυβερνήσεις. Ἐν τοσούτῳ ἐτόλμησε, χωρὶς νὰ ἔχη σύμφωνον τὴν κοινὴν γνώμην, νὰ συντάξῃ τὴν ὑπ' ἀριθ. 6 Συντακτικὴν Πράξιν, δι' ἧς κατέλυε ἀκαταλύτους ἀρχάς.

Ἄλλωστε, ἐκφραζόμενος εἰς τὴν εἰσηγητικὴν τοῦ ἔκθεσιν τῆς ἐν λόγω Συντακτικῆς Πράξεως, ὅτι ἐτροποποίησε τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 Συντακτικὴν Πράξιν καὶ καθώρισε ἀδίκημα τυπικὸν — χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ δόλος — ὁμολογεῖ ὅτι «ἐν ἐναντία περιπτώσει θὰ διετρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ τοὺς ἴδωμεν ἀθωομένους, διότι δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ δόλος».

Μὲ ἄλλους λόγους, ἤξερον ὅτι ἤμεθα ἀθῶοι μὲ τοὺς κειμένους μέχρις Ἰανουαρίου 1945 Νόμους καὶ συνέταξε ἄλλον, ποῦ νὰ μὴ ἀπαιτῆται δόλος διὰ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ πολιτικοὶ δοσιλόγοι.

Ἀπλὴ σύγκρισις ἀντιλήψεων μεταξύ τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἑλληνος ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, θὰ πείσῃ καὶ τὸν μᾶλλον δύσπιστον, ὅτι εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν ἐπικρατεῖ δικαιοσύνη, πνεῦμα ἀξιοπρεπείας, ἔλλειψις κοχυποψίας καὶ ἀμοιβῆ τῶν ἐργαζομένων ἀγγλοπρεπῶς, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ πνεῦμα ἐκδικήσεως, ἀδικία καταφανῆ καὶ ὁμολογημένη, καταδίωξις ὧσων δὲν ἐργάζονται δουλοπρεπῶς καὶ ξενοπρεπῶς.

Ὅπως δὲ ποτε, ἡ ὕπαρξις Κυβερνήσεως, ὡς ἐλέγχθη καὶ ἄλλαχού, ἦτο ἀπαραίτητος πορὰ τὴν γνώμην ἐνὸς ἢ δύο ἐκ τῶν μαρτύρων τῆς κατηγορίας.

Ὁ κ. Τριανταφυλλόπουλος, θέλων νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐκφροσθεῖσαν γνώμην του, ὅτι «ἄνευ Κυβερνήσεως θὰ ἐπερνούσαμε καλύτερα», κατέθεσε ὅτι τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ὁλλανδία οὐδόλως ἐδεινοπάθησαν, διότι δὲν ὑπῆρχον Κυβερνήσεις Κατοχῆς.

Πλὴν τοῦ ὅτι ὁ μάρτυς δὲν ἐγνώριζε τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἰονίων Νήσων, ποῦ δὲν εἶχαν Κυβέρνησιν, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ἦτο ἀνακριθῆς καὶ φαντασιώδης ἢ κατάθεσις, διότι ἡ Ὁλλανδία ἔπαθε καταστροφὰς ἄνευ προηγουμένου.

Ἡ ἐφημερὶς «Καθημερινή» (15.1.47) ἀναγράφουσα τὴν ἀνασκόπησιν τῶν «Τάιμς» λέγει ὅτι ὁ κύριος Ἀττλὴ ὡς λόρδος πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐδήλωσε τὴν 9.11.44 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τὰ ἑξῆς:

«Ὁλόκληρος ὁ κόσμος συνεταράχθη πρὸ τῶν καταστροφῶν, ἃς προεκάλεσεν ὁ Γερμανὸς ἐπιδρομεὺς εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ὅλαι αἱ δίκαιαι ἀπαιτήσεις ἐδαφικῆς ἀποζημιώσεως εἰς βάρος τῆς Γερμανίας, τὰς ὁποίας θὰ προβάλλῃ ἡ Ὁλλανδία, θὰ τύχουν ἐνεργοῦ ἀποζημιώσεως».

Συνεπῶς, ἦσαν ἀνακρίβειαι τὰ ὅσα κατετέθησαν περὶ πλεονεκτημάτων τῶν χωρῶν ποῦ δὲν ἐσχημάτισαν Κυβερνήσεις.

Ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο χρησιμωτάτη ἡ Κυβέρνησις, διότι προέλαβε τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν διάσπασιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος. Δὲν ὀμιλῶ δι' ὅσα λέγει ὁ ἔντιμος κ. Ἦντ, διότι δὲν ὑπελογίσθησαν ποτὲ ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ ἐξετιμῆθησαν.

Ἄλλωστε ἔχομεν τὸ πρότυπον τοῦ πῶς θὰ περνούσαμε!

Ἄς ἐρωτηθοῦν οἱ Ἴονιοι Νῆσοι.

Ὁ σημερινὸς πρόεδρος τῆς Βουλῆς κύριος Θεοτόκης, ὡς μάρτυς κατέθεσεν ὅτι «στὴν ἀρχὴ ἤμην κατὰ τοῦ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἐν Ἀθῆναις. Ἄλλ' ὅταν μετέβην εἰς Κέρκυραν καὶ εἶδα τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου, τὰς στερήσεις καὶ πρὸ παντὸς τὸ ὅτι εἰς τὰ σχολεῖα ὠμιλεῖτο ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα καὶ εἰς τὰ δικαστήρια ἐδίκαζον ἐν ὀνόματι τοῦ Ἐμμανουὲλ, τότε ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἐπλανήθην οἰκτρῶς, πιστεύσας ὅτι θὰ ἐξῆ ὁ Ἑλληνισμὸς φροντίδι τῶν ξένων».

Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐρρίφθη τὸ σύνθημα «Οἱ Μακεδόνες διὰ τὴν Μακεδονίαν» καὶ ἐσπεύσαμεν νὰ τοὺς πειθαναγκάσωμεν νὰ παύσουν τὴν διακήρυξιν τοῦ διαδρωτικοῦ συνθήματος. Ποῖος θὰ ἔσπευδε ἄνευ τῆς Κυβερνήσεως; Ὁ Ἄνδρὲ ἢ ὁ Μύλλερ;

Μὰ θὰ εἶχον τὴν εὐθύνην οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἴταλοί!

Ὅρισάτε! Ἐδῶ εἶνε καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ!

Ἀπὸ τίνα θὰ ζητήσητε εὐθύνας; Ἀπὸ τὸ πτώμα τῆς Γερμανίας; Ἡ ἀπὸ τὴν Ἴταλίαν, ἥτις τυγχάνει ἀπεριορίστου ἀρωγῆς ἀπὸ τοὺς Συμμάχους, διὰ νὰ ὀρθοποδίη;

Τὴν εἶχον καταδικάσει εἰς τὴν Διάσκεψιν τῆς Εἰρήνης νὰ δώσῃ τὰ πολεμικὰ τῆς πλοῖα εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς. Σήμερον ἀπεφάσισαν ὅλοι νὰ μὴ τὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Ἴταλίαν.

Ἐπειδὴ οἱ Γερμανοὶ δὲν ἀνῆρπασάν μόνον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των τὸν χρυσὸν καὶ ἄλλα θαυμάσια εἶδη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους των Ἴταλοὺς ἀπεφάσισαν αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι, ἡ Μεγάλη Βρεταννία καὶ ἡ Γαλλία νὰ στείλουν ἐκ τοῦ κατασχεθέντος εἰς Γερμανίαν χρυσοῦ 25 ἕως 30 τόννους χρυσοῦ εἰς τὴν Ἴταλίαν, ἐναντι τοῦ διαρπαγέντος («Ἐθνικὸς Κήρυξ» 28.1.47). Ἡ Ἀγγλία ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἴταλίαν δύο δισεκατομμύρια λίρας χαρτίνας, ἅς ὤφειλε προπολεμικῶς ἡ Ἴταλία εἰς αὐτήν.

Καὶ ἔπειτα ἰσχυρίζονται τινες ὅτι θὰ ἐξήτουν τὰς εὐθύνας ἀπὸ τοὺς ξένους.

Ζ'

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΧΣΕΘΕΙΣΩΝ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΤΥΧΙΩΝ ΜΑΣ

Τοιαῦται εἶνε πάμπολλαι. Θὰ σημειώσωμεν τινὰς, διὰ νὰ ἐκτιμηθῶν αἱ προσπάθειάι μου εἰς τὴν Κυβέρνησιν:

- 1) Ἡ ἀποφυγὴ Γκαουλάιτερ εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας.
- 2) Ἡ ἐπάνοδος ἐκ τῶν στρατοπέδων τῆς Ἠπείρου τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ εἰς τὰς ἐστίαις του καὶ τὰ εἰρηνικὰ του ἔργα.
- 3) Ἡ ἀξιοπρεπὴς διαμαρτυρία μας καὶ ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν ἀποστολὴν εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν Ἐπιτροπῆς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἥτις διεπίστωσε τὰς θηριωδίας τῶν Βουλγάρων.
- 4) Ἡ ἀντίδροσις κατὰ τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας, μέχρις ἐξουδετερώσεως.
- 5) Τὸ σῶμα τῶν φιλαξινικῶν λεγεωναρίων.
- 6) Ἡ διάσωσις τῶν κειμηλίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.
- 7) Ἡ ματαίωσις τῆς ἀποστολῆς ἐθελοντικῆς λεγεῶνος ἐναντίον τῶν Ρώσων, δι' ἀντιδράσεώς μου ἐμπνευσμένης.

8) 'Η έξουδετέρωσις τῆς ροπῆς ἐνίων, ὅπως κηρυχθῆ ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας.

9) 'Η διάσωσις τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Δήλου.

10) 'Η κατάργησις παρὰ τῶν Γερμανῶν τοῦ ἐθίμου των πρὸς κράτησιν ἀμῆρων.

11) 'Η σθεναρὰ ἀντίταξις μας κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν εἰσβολέων.

12) 'Η ἀποστολὴ ἀξιωματικῶν εἰς Μέσην Ἀνατολὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀποστολῆς των ὡς διδασκάλων εἰς ἐπαρχίας.

13) 'Η ὕψωσις τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα.

14) 'Η πρόνοιά μας διὰ τοὺς ἐκπατρισθέντας ἐξ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Δυτικῆς Θράκης.

15) 'Η ἀντίδρασις κατὰ τῆς κακῆς τάσεως πλείστων νὰ καταφεύγουν εἰς τὰς ἀρχὰς Κατοχῆς ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν.

16) Ἐπιδότησις χιλιάδων οἰκογενειῶν ναυτιλλομένων.

17) Ἐπιδότησις τῶν εὐρεθέντων ἐν Ἑλλάδι Αἴγυπτίων, Κυπρίων, Δωδεκανησίων καὶ Βορειοηπειρωτῶν.

18) 'Η διάσωσις τῶν εἰς χεῖρας τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν βιομηχάνων ἐμπορευμάτων, δι' ἐπεμβάσεώς μου οὐχὶ ἀμοίρου κινδύνων.

19) 'Η διάσωσις ἐκ τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος ἱκανοῦ ἀριθμοῦ Ἑλλήνων πατριωτῶν.

20) 'Η ἴδρυσις Φιλικῆς Ἑταιρίας.

21) 'Η μὴ ἐξάρθρωσις τῆς Κρατικῆς Μηχανῆς ὡς ὄπλου κατὰ τῆς ἀναρχίας.

22) 'Η Κοινωνικὴ Πρόνοια.

23) 'Η ἀπαγόρευσις πωλήσεως πλοίων εἰς ἄλλοδαπούς.

24) 'Η ἄγρυπνος μέριμνα διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ φρονήματος καὶ τὴν τήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος.

25) 'Η δημιουργία τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων πρὸς ἄρσιν ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἵνα μεταφέρηται ἡ βοήθεια ἐξ Ἀμερικῆς, τῇ ἐγγυήσει τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

26) 'Η ἐπαγρύπνησις μας δι' ὅτι καλὸν διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

27) Παρεμπόδισις ἐφέδρων, καταγομένων ἐκ βουλγαροφώνων μερῶν τῆς Μακεδονίας, ὅπως πλησιάζωσι τὴν Βουλγαρικὴν Πρεσβεΐαν καὶ διευκόλυνσι αὐτῶν διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰς ἐστίας των.

28) 'Η ἄρνησις μας πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῶν Γερμανῶν ὅπως ἐπανδρώσωμεν δι' Ἑλλήνων τὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβολεῖα τῶν Ἀθηνῶν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα, δικαιοῦμαι νὰ νομίζω ὅτι εἰς τὸν ἰδιότυπον ὄγωνα, ποὺ ἀνέλαβον, ἐπετέλεσα τὸ καθήκον μου, προέταξα τὰ στήθη μου, προήσπισα τὰ ἐθνικά καὶ τ' ἀνθρώπινα δικαιώματα τοῦ Λαοῦ, ἐμόχθησα διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς φυλῆς καὶ ἐχώραξα τὴν ἀντίστασιν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἐξασθλιώσεως καὶ ἐν τῷ μέσῳ πλανῶν καὶ παρεξηγήσεων, δὲν ἐπηρέασθημεν ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχυ-

σιν, αλλά παρεμείναμεν οί σθεναροί λειτουργοί τής ανωτέρας ήθικής και διοικητικής αντίληψως και οί γρανιτώδεις θράχοι, πρό τών όποιων έθραύοντο και ώπισθοχώρουν τά διαρκή κύματα τών επιδιωκόντων τó σάρωμα όλων και τήν ίσοπέδωσιν. 'Αλλοίμονον άν έπ' έλάχιστον εκλονιζόμεθα.

Περιεφρονήσαμεν τούς κινδύνους, σκεπτόμενοι και συμπεριφερόμενοι έλληνηστί, και άπεβλέπομεν διαρκώς πρός τήν άπελευθέρωσιν τής Πατρίδος μας, διά τήν όποιαν είργαζόμεθα και πρός τήν όποιαν ήμεθα άφωσιωμένοι (υπόμνησις καταθέσεως κ. Κανελλοπούλου).

'Ημείς, οί όποιοι προπαρεσκευάσαμεν τās ένόπλους δυνάμεις, δι-οικούντες και εκπαιδεύοντες τās Μονάδας,

'Ημείς, οί όποιοί έμορφώσαμεν τά στελέχη του Στρατού και τά έξοικειώσαμεν εις τήν πειθαρχίαν και εις τó καθήκον,

'Ημείς, οίτινες έγρανιτώσαμεν προπολεμικώς τó φρόνημα του πληθυσμού τής περιφέρειας μας,

'Ημείς, οίτινες ώδηγήσαμεν τόν Στρατόν εις τήν Νίκην και εις τήν Δόξαν, εισηγηθέντες τήν επίθεσιν άντι τής διαταχθείσης άμύνης,

'Ημείς, οί όποιοί συντελέσαμεν εις τó νά παραταθή ó 'Αγών,

'Ημείς, οί όποιοί έπιστεύομεν εις τήν τελικήν νίκην τής Μεγάλης Βρεταννίας και ήγωνίσθημεν διά τήν 'Ελευθερίαν,

'Ημείς, οί όποιοί άπεκλήθημεν παρά τού άειμνήστου Κορυζή «'Α-ξιοί τής Πατρίδος», (υπόμνησις καταθέσεως στρατηγού Παναγάκου),

'Ημείς, οί όποιοί διά τού έλιγμού του 'Οδυσσέως, κατά τήν φράσιν του Μουσολίνι, δεισώσαμεν τήν τιμήν τών όπλων και ταυτοχρόνως τήν ζωήν τών συμπολεμιστών μας, οίτινες έχρησιμοποιήθησαν βραδύτερον εις τήν Μέσην 'Ανατολήν και εις τήν αντίστασιν του Βουνού,

'Ημείς, πού έμοχθήσαμεν πρός έξυπηρέτησιν του 'Ελληνικού Λαού,

δέν είδομεν τήν 'Απελευθέρωσιν.

'Εγκαθειρήθημεν (άνευ νομίμου έντάλματος — μετά ένα μήνα έ-δημιουργήθη τó άδίκημα, διά τó όποιον θα έδίδομεν λόγον και ένομιμοποιήθη ή προφυλάκισις) ύπό τó πρόσχημα ότι ή ύπηρεσία «εμερί-μνα διά τήν άτομικήν μας ασφάλειαν».

'Εγκατελείφθημεν εις τó έλεος του Θεού και άνυπεράσπιστοι κα-τά τήν επίθεσιν τών έλασιτών κατά τών φυλακών 'Αβέρωφ (18.12.44).

Διελθόντες από τήν φρικαλεότητα του εκτελεστικού άποσπάσμα-τος, διεφύγομεν, ως εκ θαύματος, τόν θάνατον, εις τόν όποιον θάνα-τον έστήριζεν ó κ. Παπανδρέου τās έλπίδας του (ώς κατέθεσε), διάτί υπελόγιζεν ότι θα ίκανοποιούντο οί έλασίται και θα έπήρχετο πολιτι-κή συμφιλίωσις μέν άφ' ένός, λήθη δέ του παρελθόντος και τών προ-σώπων πού θα έχανον τήν ζωήν των εκ τής παρόδου του χρόνου, άφ' έ-τέρου.

'Ωδηγήθημεν εις τήν Αίγυπτον και εκείθεν εις τήν 'Ερυθραίαν, όπου έμαρτυρήσαμεν κυριολεκτικώς και παρεπέμφθημεν εις τó Δικαστήριον επί προδοσία, δυνάμει τής ύπ' άριθ. 6 Συντακτικής Πράξεως, ήτις διετυπώθη κατά τρόπον ώστε «νά μη διατρέξη κίνδυνον ó νομοθέ-της κ. Κολυβάς, νά μάς ίδη άθωοομένους, ως θα μάς έβλεπε μέ τήν ύπ' άριθ. 1 Συντακτικήν Πράξιν, ήτις άπήτη δόλον, όστις δέν ήτο δυνατόν νά άποδειχθή».

Αισθάνομαι υπερηφάνειαν διότι, διασώσας τὸν Στρατόν, κατέστησα δυνατὴν τὴν συνέχισιν τοῦ Ἀγῶνος, διαρκούσης τῆς Κατοχῆς καὶ ἀκόμη τὴν σημερινὴν δημιουργίαν Ἐθνικοῦ Στρατοῦ, πρὸς προάσπισιν τῶν συνόρων μας καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως.

Χάριν τῶν νικητῶν συμπολεμιστῶν μου,

Χάριν τῆς ἐπιθιώσεως φυλῆς, τὴν ὁποίαν ἐγώ, οἱ πολῦτιμοι συνεργάται μου καὶ ἄλλοι πολλοὶ φιλοπάτριδες ἐξυπηρετήσαμεν Ὑφίσταμαι τὰ πάντα ἀγογγύστως.

Ἐπειδὴ τὸ «Βάσταξα» κατὰ τὴν πρωθυπουργίαν μου «Ἑλληνικό».

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀντιστράτηγος

ΤΕΛΟΣ